T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TÜRKÇE ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

NECATİ BEY DİVANI SÖZLÜĞÜ
(BAĞLAMLI DİZİN VE İŞLEVSEL SÖZLÜK)

SERPER ACAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
YARD. DOÇ. DR. ZEHRA GÖRE

Konya–2009

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TÜRKÇE ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

NECATİ BEY DİVANI SÖZLÜĞÜ (BAĞLAMLI DİZİN VE İŞLEVSEL SÖZLÜK)

SERPER ACAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
YARD. DOÇ. DR. ZEHRA GÖRE

Konya–2009



T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü



BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Serper ACAR



T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü



YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Serper ACAR tarafından hazırlanan Necati Bey Divanı Sözlüğü (Bağlamlı Dizin Ve İşlevsel Sözlük) başlıklı bu çalışma 15/ 07/ 2009 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı Soyadı	Başkan	İmza
Ünvanı, Adı Soyadı	Üye	İmza
Ünvanı, Adı Soyadı	Üye	İmza

ÖN SÖZ

Bu çalışma ile amacımız, 15. asır divan şiirinin önde gelen şahsiyetlerinden biri olan Necati Bey'in, kaynaklarda sözü edilen ve bugün elimizde bulunan tek eseri olan divanındaki söz varlığından yararlanarak, anlamların bağlama göre ne gibi bir değişiklik ve çağrışım imkânı kazandığını, sözü edilen eserden alınan kullanımlarla ortaya koymaya çalışmaktır. Bu sayede, onun elde bulunan tek eserinin işlevsel sözlüğünü hazırlamak amaçlanmıştır.

15. yy.da birçok şâir yetişmiş olmasına rağmen yüzyılın şiir anlayışını ve sanat telâkkisini en iyi yansıtanlardan biri olan Necati Bey'in söz varlığını ortaya koyacak çalışmalarla, onun günümüze taşınıp daha iyi anlaşılması gerçekleşecektir. Batı'da birçok şair ve yazarın söz varlığını ortaya koyan bağlamlı dizin ve sözlük çalışmaları yapılmışken; ülkemizde de bu tür üslup çalışmalarına önem verilmesi gerekmektedir. Böylece belli bir dönemde yaşamış, ürünler vermiş şair ve yazarlarımızın sanat anlayışlarının, üslûplarının ve devrin kültür özelliklerinin daha iyi anlaşılması, gelecek nesillerce anlaşılması gerçekleşecektir.

Bu çalışma iki bölümden oluşmaktadır. Birinci Bölüm'de Necati Bey'in Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri yer almaktadır. İkinci bölümde ise Sözlük Kullanım Kılavuzu, Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük yer almaktadır. Çalışma; Sonuç, Kaynakça, Dizin ve Özet ile son bulmaktadır.

Giriş'te, sözlük, söz varlığı, bağlam ve işlevsel sözlük kavramları üzerinde durulmuş; bu kavramlar hakkındaki görüşler ortaya konmuştur. Sözlüklerin, bir dilin ve o dile ait kültürün temel söz varlığını ortaya koyan temel yapı taşları olduğu dile getirilmiştir. Söz varlığının ise, bir dilin sözcüklerini, deyimlerini, atasözlerini, terimlerini yansıtarak o dile ait maddi ve manevi kültürü yansıtan bir kavram olduğu vurgulanmıştır. Sözcüğün belli bir anlatımda, farklı kavramlar içinden hangisini anlatmakta olduğu konusu yani 'bağlam'ın araştırmacılar tarafından nasıl yorumlandığı üzerinde durulmuştur. Anlam-bağlam

ilişkisine dayanan 'işlevsel sözlük' çalışmalarının, edebiyat tarihi ve araştırmaları ile üslup çalışmaları açısından büyük bir öneme sahip olduğu ifade edilmiştir. Anlam-bağlam ilişkisine dayanan işlevsel sözlüklerin, bağlamlı dizinle ortaya çıkan söz varlığının işlenmesi ile oluştuğu üzerinde durulmuştur.

Birinci Bölüm'de, kaynaklardan hareketle Necati Bey'in hayatı, edebî kişiliği ve eserleri hakkında bilgiler ortaya konulmuştur.

İkinci Bölümde, sözlüğün hazırlanması esnasında nasıl bir yol izlendiği "Sözlük Kullanım Kılavuzu" başlığı altında verilmiştir.

"Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük" ile Necati Bey Divanı'nın söz varlığından seçilen kullanımlarla anlamın bağlama göre nasıl değişkenlik ve çağrışım imkânı kazandığı gösterilmiş, böylece işlevsel bir sözlük hazırlanmaya çalışılmıştır.

Sonuç'ta, divan şiirinin en önde gelen şahsiyetlerinden birisi olan Necati Bey'in söz varlığının ortaya konulmasının ve onun günümüze taşınıp daha iyi anlaşılması için üzerinde çalışılmasının önemli olduğu sonucuna varılırken anlamın bağlama göre nasıl değiştiğinin ve çağrışım imkânı kazandığının, Necati Bey Divanı'ndan seçilen kullanımlarla oluşturulduğu sonucuna varılmıştır.

Çalışmanın sonuna, yararlanılan kaynaklardan oluşan bir Kaynakça ile bir dizin eklenmiştir.

Çalışmada, katkılarından ve emeğinden dolayı Sayın Yard. Doç. Dr. Zehra GÖRE' ye ve Türkçe Eğitimi ABD/ Türkçe Öğretmenliği Bilim Dalı öğretim üyelerine teşekkürlerimi sunarım.

Serper ACAR

Konya, 2009

İÇİNDEKİLER



T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü



<table>
<tr><td rowspan="3">Öğrencinin</td><td>Adı Soyadı</td><td>Serper ACAR</td><td>Numarası 064213011009</td></tr>
<tr><td>Ana Bilim / Bilim Dalı</td><td colspan="2">Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı/ Türkçe Öğretmenliği Bilim Dalı</td></tr>
<tr><td>Danışmanı</td><td colspan="2">Yard. Doç. Dr. Zehra GÖRE</td></tr>
<tr><td colspan="2">Tezin Adı</td><td colspan="2">NECATİ BEY DİVANI SÖZLÜĞÜ (BAĞLAMLI DİZİN VE İŞLEVSEL SÖZLÜK)</td></tr>
</table>

ÖZET

Bu çalışmada, Necati Bey Divanı'ndan alınan tanıklarla, anlamın bağlama göre nasıl değişkenlik ve çağrışım imkânı kazandığı gösterilmeye çalışılmıştır.

Bağlam, şiir dilinde kullanılan sözcükler; şiiri oluşturan öğeler arasında, şiirin anlatım ve anlam yönünü güçlendirmek için birtakım bağlantılar, birleştirmeler, türetmeler ve göstergeler arasında yeni ilişkiler kurmak demektir. Necati Bey Divanı üzerinde yapılan bu çalışmada, sözcüklerin bir bütün içindeki öğelere, konuya yani bağlama göre, belli bir kavramı dile getirdikleri gösterilmeye çalışılmıştır.

Bir dil hakkında fikir edinmekte, o dili öğrenmekte; belli bir edebî dönem, yazar ve şair hakkında düşüncemizi geliştirmede; o dil, dönem, yazar ve şairle ilgili yapılan çalışmalar, eserler, sözlükler vb. çalışmalar önemli yol göstericileridir. Farklı amaçlar doğrultusunda hazırlanan farklı sözlük türlerinden biri de işlevsel sözlüklerdir. Temelde anlam-bağlam ilişkisine dayanan işlevsel sözlükler, bağlamlı dizinle ortaya çıkan söz varlığının işlenmesinden oluşmaktadır. 15. asır divan şiirinin önde gelen şahsiyetlerinden biri olan Necati Bey'in, kaynaklarda sözü edilen ve bugün elimizde bulunan tek eseri olan divanındaki söz varlığından yararlanarak, anlamların bağlama göre ne gibi bir değişiklik ve çağrışım imkânı kazandığı, sözü edilen eserden alınan tanıklarla ortaya konulmaya; böylece, işlevsel bir sözlük hazırlanmaya çalışıldı.

Bir dilin, yazarın veya şairin söz varlığından; o dil, şair veya yazar hakkında, devrin kültür özellikleri, dil ve söyleyiş kalıplarıyla ilgili bilgiler edinilebilir. Bu açıdan düşünüldüğünde, Batı’da olduğu gibi ülkemizde de kültürümüze damgasını vurmuş ve onu yansıtmış, önemli şair ve yazarlarımızın eserlerinin sözvarlıklarının ortaya konması, işlenmesi ve bu tür çalışmalara önem verilmesi gerekmektedir.

Anahtar Sözcükler: Necati Bey, bağlam, işlevsel sözlük.



T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü



Öğrencinin	Adı Soyadı	Serper ACAR	Numarası 064213011009
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı / Türkçe Öğretmenliği Bilim Dalı	
	Danışmanı	Yard. Doç. Dr. Zehra GÖRE	
Tezin İngilizce Adı		NECATI BEY COURT OF DICTIONARY (CONTEXTUAL INDEX AND FUNCTIONAL DICTIONARY)	

SUMMARY

In this study, it has been tried to show how the meaning gains variability and connotation facility according to context by taking witnesses from Mr. Necati Ottoman Poetry.

Context, words used in poetry, between components, some connections, compositions, creations and indicators which builds up poem, for making stronger its expression and meaning side, means to bring into new connections In this study on Ottoman Poetry of Mr. Necati, it has been tried to show that words mention a definite concept according to components in a whole and subject namely context.

On having an idea about a language, learning that language, improving our thoughts about a definite literature period, writer or poet, studies such as researches, Works, dictionaries about that period, writer and poet are important advisors. One of the different word types preparing on different aims is functional word. Functional words based on meaning-context relationship are formed by processing of vocabulary which appears contextual index. By practicing on Mr.Necati who was one of the important poets of 15th century Ottoman Poetry and his Ottoman Poetry which is mentioned in the resources and his only work we have today, it has been tried to reveal how the meanings show difference according to the context and gain connotation facility. Thereby, it has been tried to prepare a functional word.

From the vocabulary of a language, poet or writer, it is possible to have information about that language, poet or writer, cultural features of that era, language and pronunciation forms. When it is thought on this view, it is necessary to exhibit and give importance the Works and vocabulary of our important poets and writers who had an important role on our culture and reflected it as it is done in West.

Key Words: Necatı Bey, context, functional glossary.

KISALTMA VE İŞARETLER

C.	cilt
Çev.	çeviren
G	gazel
haz.	hazırlayan
K	kaside
Kt	kıta
M	mersiye
Mrb	murabba
Mf	müfred
s.	sayfa
S.	sayı
Tb	terci-i bend
Yay.	yayınları
Ve benzeri ve benzerleri	vb.

GİRİŞ

Sözlükler, bir dilin ve o dile ait kültürün söz varlığını ortaya koyan temel yapı taşlarıdır. Sözlükler, bir dildeki sözcük birimlerinin tümünü ya da bir bölümünü, genellikle abecesel düzen, kimi durumlarda da konulara ya da kavramsal alanlara göre tanımları, tanıkları, telaffuzları, kökenleri, kullanımları, dilbilgisi ulamları, eşanlamlıları vb. ya da bir başka dildeki karşılıkları ile sunan eserlerdir.

Türkçe sözlükte de, "Sözlük, bir dilin bütün veya belli bir çağda kullanılmış kelime ve deyimlerini alfabe sırasına göre alarak tanımlarını yapan, açıklayan, başka dillerdeki karşılıklarını veren eser, lügat." biçiminde tanımlanmaktadır. (Türkçe Sözlük, 2005: 1806).

Bir dilin söz varlığını toplayan ve koruyan; sözcükleri alfabetik olarak kapsayan; deyim, atasözü vb. örnek cümlelerini ihtiva eden temel kültür hazineleri olan sözlükler, yalnız dilin söz varlığını toplamakla kalmaz; aynı zamanda dili korur, onu bozulup yozlaşmaktan kurtarır. Nesiller boyunca dilden dile söylenegelmiş sözcük, deyim, atasözü vb. kültür değerlerinin aktarıcısı ve en önemli koruyucusudur. Dolayısıyla, sözlükler ait oldukları dilin ve kültürün en önemli eserleri arasındadır. Bir milletin sahip olduğu değerlerinin, kültürel varlıklarının ve hayat tarzının izlerini sözlüklerde bulmak mümkündür.

Bir dil hakkında fikir edinmekte, o dili öğrenmekte; belli bir edebî dönem, yazar ve şair hakkında düşüncemizi geliştirmede; o dil, dönem, yazar ve şairle ilgili yapılan çalışmalar, eserler, sözlükler vb. çalışmalar önemli yol göstericileridir. "Bir dil hakkında fikir edinmek istiyorsak önce onun iki kaynağına, sözlüğüne ve gramerine başvururuz." (İlaydın, 1953:128).

Bir dildeki kelime, deyim, terim, atasözü, argo ve özel kullanımlardan oluşan yazım ve anlatım bütününe 'söz varlığı' denir. Söz varlığı kavramı, bir dilin sözcüklerini, deyimlerini, atasözlerini ve bilim, teknik, sanat, zanaat alanlarıyla ilgili olan terimlerini içine alarak geniş bir çerçeve oluşturur. Söz varlığı, aynı dili konuşan ulusun maddi ve manevi kültürünü yansıtır.

Bir dilin, yazarın veya şairin söz varlığından; o dil, şair veya yazar hakkında, devrin kültür özellikleri, dil ve söyleyiş kalıplarıyla ilgili bilgiler edinilebilir. Bu açıdan düşünüldüğünde, Batı'da olduğu gibi ülkemizde de kültürümüze damgasını vurmuş ve onu yansıtmış, önemli şair ve yazarlarımızın eserlerinin söz varlıklarının ortaya konması, işlenmesi ve bu tür çalışmalara önem verilmesi gerekmektedir.

Sözlük hazırlayıcıları, benimsemiş oldukları amaçlar, ihtiyaçlar ve seslenecekleri kitleler açısından farklı türlerde sözlükler ortaya koymuşlardır. Bugün farklı amaçlar, ihtiyaçlar ve seslenilen kitleler doğrultusunda hazırlanan farklı sözlük türlerinin varlığı söz konusudur. Türkçe sözlük çalışmaları yanında diğer sözlük türleri ile ilgili çalışmalar sürmektedir. Okul Sözlüğü, Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü, Türkçede Batı Kökenli Kelimeler Sözlüğü, Terimler Sözşüğü, Lehçeler Sözlükleri, Türkiye Türkçesi'nin Tarihsel Sözlüğü ilk akla gelen sözlük türleridir. Bunların yanında, yazarlar ve şairlerin sözlükleri de gündeme gelmektedir: Ömer Seyfettin Sözlüğü, Tevfik Fikret'in Sözlüğü, Yahya Kemal'in Sözlüğü vb. gibi.

Bunlardan biri de işlevsel sözlüklerdir. Türkiye'de bu alanda çalışmanın örneklerinden biri, Furkan ÖZTÜRK 'ün Baki Divanı Sözlüğü (Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük) adlı çalışmasıdır. Temelde anlam-bağlam ilişkisine dayanan işlevsel sözlükler "bağlamlı dizinle ortaya çıkan söz varlığının işlenmesiyle" (Öztürk, 2008: 326) oluşmaktadır.

Sözcüğün belli bir anlatımda, farklı kavramlar içinden hangisini anlatmakta olduğu konusu olan 'bağlam', araştırmacılar tarafından değişik şekillerle ifade edilmiştir: "Bağlamlar, şiirde sözcük seçimi ve dilin kullanılışı açısından göstergeler arasında yeni ilişkiler kurmak demektir." (Varışoğlu, 2005: 88).

"Şiir dilinde anlatılmak istenen imgeleri, duygu ve düşünceleri tam olarak yansıtan dil öğelerini bulmak ve kullanmak, şiirin anlatım ve anlam yönünü güçlendirir. Bu gücü yakalamak için şiiri oluşturan öğeler arasında birtakım bağlantılar, birleştirmeler, türetmeler, ayırıcılar ve sapmalar kullanılmalıdır." (Aksan,1999: 67- 69).

Günlük dilde kullanılan sözcükler, şiir diline girerken bağlam denen yeni bir ilişki bütünlüğüne girerler ve farklı bir mana gücü kazanırlar. "Şiir dilinde kullanılan sözcükler, hemen hemen günlük dilde kullanılan sözcüklerdir (şairin kullandığı yapma dil öğeleri hariç). Yeni bir bağlam ve bağdaştırma kabiliyeti şairin gücünü ortaya koyduğu gibi, şiirin anlam yönünün gücünü de açığa çıkarır." (Başkan, 1988: 99- 100).

Eliot, "Her kelime, şiirin diğer kelimelerine anlam kazandıracak şekilde, yerini bulmuştur" (Eliot, 1990: 19) derken, sözcüklerin şiir dilinde kazandığı yeni bağlamlar ile şiire anlam gücü verdiğini anlatır.

Aksan, bağlam kavramını sözcük açısından ve cümle açısından olmak üzere iki şekilde değerlendirmektedir:

"Sözcük açısından bakılınca bağlam, bir göstergenin, sözü edilen belli bir konuda birlikte bulunduğu, bağlı olduğu öteki öğelerle oluşturduğu bütündür. Örneğin açılmak göstergesi, temelde, kapalı bir nesnenin açık durumuna gelmesini anlatır; 'Çeyiz sandığı açıldı' tümcesinde bu anlamdadır. Buna karşılık 'Gemi açıldı, hızlandı' dendiğinde geminin limandan ayrıldığı, 'Son aylarda biraz açıldık, borçlandık' dendiğinde ise fazla harcama yapıldığı dile getirilir. 'Hasta açıldı' tümcesinde de hastanın kendine gelmesi söz konusudur. Daha da artırabileceğimiz bu örnekler, sözcüklerin bir bütün içindeki öğelere ve konuya göre, bağlama göre belli bir kavramı dile getirdiklerini göstermektedir." (Aksan, 2003:113).

"Bağlam kavramı, sözcük açısından olduğu gibi, tümce/sözce bakımından da söz konusudur. Uzunca bir metin içindeki bir tümceyi o metinden çıkararak kendi başına değerlendirmek yerine metnin bütünündeki genel anlam, amaç çerçevesi içinde değerlendirmek gerekir. Ayrıca, burada, bir konuşma sırasındaki dil dışı etkenler, koşullar, konuşanlar arasındaki ilişkilerin nitelikleri de etkili olur. 'Bu önerinize katılmıyorum' diyen bir kimse, konuşmanın sonraki sözcelerinde 'Ancak sorunu çözümlemek için başka çare bulunmadığından, ister istemez önerinizi destekliyorum' diyebilir. Böylece, öncekinin tam tersi bir anlama ulaşabilir. Dolayısıyla burada ilk sözceyi bütünden soyutlamak doğru değildir. Öte yandan,

söylenenle amaçlananın birbirinin tam tersi olduğu örnekler de vardır. 'Adama sen de iyi cevap verdin hani!' diyen bir kimse, aslında, verilen yanıtı beğendiğini değil, hiç doğru bulmadığını anlatmış olabilir. Burada da kişiler arasındaki ilişkiler ve içinde buunulan ortam, koşullar önem kazanmaktadır." (Aksan, 2003:114).

Necati Bey Divanı üzerinde yapılan bu çalışmada, sözcüklerin bir bütün içindeki öğelere, konuya yani bağlama göre, belli bir kavramı dile getirdikleri gösterilmeye çalışılacaktır.

Bu çalışmada, Necati Bey Divanı'ndan alınan kullanımlarla, anlamın bağlama göre nasıl değişkenlik ve çağrışım imkânı kazandığı gösterilmeye çalışılacaktır.

Çalışmamızın ana kaynağı, Ali Nihat TARLAN tarafından hazırlanan Necati Bey Divanı adlı eserdir.

15. yüzyılın ikinci yarısında Anadolu sahasında yetişmiş olan şairlerin en büyüğü olan Necati Bey'in kaynaklarda sözü edilen eserlerinden yalnız divanı elde bulunmaktadır. Tezkireler Necati Bey'in gazelde en usta şair olduğunu yazmaktadırlar. Necati Bey'in başarısı tezkirelere göre şiirde halk söyleyişini, deyim ve atasözlerini kullanmakta gösterdiği ustalıktan kaynaklanmaktadır. Necati Bey, mesel-guyluk yani (atasözü söyleyiciliği)'nde ün yapmış bir şairdir. Necati Bey'in divanında kullanılan ve bu çalışmada tanık olarak gösterilecek genel söz varlığının tespit edilmesinde M. Çavuşoğlu'nun yapmış olduğu "Necati Bey Divanı'nın Tahlili" adlı çalışmadan faydalanılmıştır. Ayrıca, şiirde halk söyleyişini, deyim ve atasözlerini ustalıkla kullanan Necati'nin bu kullanımlarını örneklendiren ve tespit edebildiğimiz söz ve söz grupları yer alacaktır. Çalışmada seçilen sözcükler ve söyleyiş kalıpları, Necati Bey'in gazeldeki bu ustalığından, divanına konu olan sözcüklerinden ve Türkçe deyişleri kullanmasındaki başarısından hareketle seçilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

NECATİ BEY'İN HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ, ESERLERİ

1.1. NECATİ BEY(? - 1509)'İN HAYATI:

15. asır Osmanlı divan edebiyatının, Şeyhî ve Ahmed Paşa'dan sonra üçüncü büyük şâiri Necati Bey'dir. Asıl adı konusunda, tezkirelerde de iki rivayet bulunmaktadır: "Sehî, Lâtîfî, Âşık Çelebi ve Riyâzî adının İsâ olduğunu ileri sürerek Hasan Çelebî, Kaamusul-Âlâm ve Siciil–i Osmânî Nûh olduğunu kaydetmektedir." (Büyük Türk Klasikleri, 1989: 221).

Necati Bey'in doğum tarihi belli değildir. Doğum yeri yine kaynaklardan edinilen bilgiye göre Edirne'dir. Kaynaklar, onun bir savaş esirinin veya Edirneli dul bir kadının oğlu olduğundan bahsederken Sâilî adlı bir şair tarafından yetiştirildiğini ifade eder. Lâtifî: "Abdullah oğludur ve şehr-i Edirne'de Sâilî nâm bir müteaccem şairin kulıdur." (Canım, 2000:515) der. Edirneli olmakla birlikte şöhret kazandığı yer ise Kastamonu'dur.

Necati Bey'in hayatı hakkında bilgileri, yakın dostu Sehî, çağdaşı Lâtîfî, Âşık Çelebi ve Mihrî vermektedir. "Sehî, Edirneli olduğunu söylemekte, Lâtîfî ve Âşık Çelebi daha ileri giderek; birincisi 'Abdullah oğlu olup Sâilî namına bir şairin kulu', ikincisi 'Edirne'den bir karıcığın kulu ve oğulluğu' olduğunu ilave etmektedir. Tezkirecilerimizden yalnız Âşık Çelebi -bilahare bizzat görüştüğünü de ilave ederek- ve Hasan Çelebi, Sâilî adındaki bir şairden bahsetmekte, Necâtî Bey ile alakasını zikretmemektedir. Bu taktirde, Necâtî Bey'in 'Sâilî namında bir şairin kulu' olduğuna dair Lâtîfî'nin verdiği malumat hakikatten uzak görünmektedir. Bununla beraber, menşe itibarıyla Edirneli olduğunu, çocukluğunu, hatta gençliğinin bir kısmını orada geçirdiğini kabul edeceğiz. Dört muteber kaynak da babasının ve soyunun ismini vermediğine ve Lâtîfî devşirme veya mühtedilere verilen 'Abdullah oğlu' lakabı ile zikrettiğine göre; bizce de-yetim veya kimsesiz bir çocuk durumunda evlatlık olarak yetiştirilmesi ihtimalini göz önünde tutarak en azından devşirme olduğunu kabul etmek mümkündür."(Çavuşoğlu, 2001: 17-18).

Kaynaklara göre, Edirne'de bir hanımın kölesi iken bu hanım tarafından yetiştirilmiş, iyi bir eğitim almış, daha sonra Kastamonu'ya gitmiştir. Burada hattatlık, şiir ve inşâ sahasında çalışan Necati Bey, yalnız kendi çevresinde değil,

devrin meşhur şâiri Ahmed Paşa ve onun Bursa'daki sanat muhitinde de gazelleri ile şöhret kazanmıştır. Bir gazeli ve takdim ettiği Kaside-i şitâ-iyesi ile dikkatini çektiği Fâtih Sultan Mehmet'in divan kâtipliğine tayin edilmiştir. Necati Bey, Fatih Sultan Mehmet'in vefatından sonra da, İstanbul'da kalmış, 1481'de tahta geçen 2. Bayezid'a sunduğu Kaside-i cülûsiye ve Bahâriye ile onun takdirini kazanmıştır. Padişahın büyük oğlu Şehzade Abdullah, Karaman sancağına tayin edilince, Necati Bey'e, onun maiyetinde divan kâtipliği vazifesi verilmiştir. Fakat bu vazifenin uzun sürmediğini, birçok gazellerinde tasvir ettiği Şehzade Abdullah ölünce, İstanbul'a döndüğünü biliyoruz (1483). Bu vakitsiz ölümden duyduğu acıyı bir mersiyesinde canlandıran Necati Bey, bir süre sonra 2.Bayezid'in oğlu Şehzade Mahmut'a Manisa sancağının verilmesi üzerine, nişancı tayin edildi. Çok sevdiği genç şehzadenin yanında maddi ve manevî en bahtiyar günlerini teşkil eden bu vazife da kısa sürmüş, Şehzade Mahmut'un vefatı üzerine İstanbul'a dönmeye mecbur kalmıştır (1507). Şehzade Mahmut hakkındaki mersiyesi ile 2. Bayezid'i teselli etmeye onun teessürünü paylaşmaya çalışan Necati Bey, bundan sonra resmi vazife kabul etmemiş, kendisine bağlanan bin akçe maaş ile ömrünün geri kalan son iki yılını Vefâ'da edindiği evde geçirmiştir. Necati Bey'in Hüseyin Çelebî adındaki oğlu ve diğer oğulları kendisinden önce ölmüşlerdir. Kızı, o devrin meşhur şahsiyetlerinden Abdülaziz Çelebi ile evli idi. Memuriyetlerde, bir ara Edirne'de müderrislik, Manisa'da kadılık vazifelerinde bulunan, Arapça şiirler de yazan damadı Abdülaziz Çelebî ve Edirneli Sehî Bey'in, Necati Bey'in en yakın dostu olduğu bilinmektedir. Necati Bey, 2. Mehmet ve 2. Bayezid devrinin meşhur âlim ve şairlerinin toplanıp, ilim ve sanat sohbetlerinde bulundukları Vefâ'daki evinde, Sunî ve Sehî'nin düşürdükleri tarihlerden anlaşıldığı üzere, 25 Zilkade 914 (17 Mart 1509)'te vefat etmiştir.

1.2. NECATİ BEY'İN EDEBÎ ŞAHSİYETİ:

Necati Bey, 15. asrın sade dil kullanan aydınları içinde, ince ve doğal bir halk Türkçesiyle şiirler söyleyen şâirdir. Divanındaki 650 gazel, büyük çoğunlukla Türkçe kelimelerle söylenmiş; bu gazellerin redifleri ve kafiyeleri, yer yer Türkçe fiiller ve Türkçe kelimelerden oluşturulmuştur. Şiirlerinde bol miktarda deyim, atasözü kullanması ve daha çok mersiye ve gazelleri ile ün yapmasıyla tanınır. Kendisinden sonra pek çok şairi etkilemiş; sade ve doğal üslubuyla birçok şaire örnek olmuştur. Necati Bey Divanı'nda şâirin kendi hayatını aksettiren çeşitli söyleyişler; dönemin toplum hayatına, ahlak, adalet, görüş ve düşünüşlerine ait çizgiler; doğa güzellikleri, av tasvirleri vb. gibi çeşitli temalarda söylenmiş şiirler, bilhassa gazeller vardır. Kaside ve gazellerde rastlanan bu çizgiler, divan şiirinin genel söyleyişine uygun, yerli, kısa fakat kuvvetli çizgilerdir.

Necati Bey, şiirindeki sadelik ve doğallık ile takdir edilir. Türkçenin türlü cinasları, söz ve anlam sanatları, şiirde ahenk yaratan kafiye ve redifleri Necati Bey'in şiirlerinde hep bu doğal söyleyişin etkisi içindedir. Bunun için, Necati Bey'in şiirleri Ahmed Paşa meclisinde beğenilmiş, Fatih Sultan Mehmed, İkinci Sultan Bâyezid gibi hükümdarlar ve Şahzade Mahmud gibi saray mensupları tarafından takdir edilmiştir. Necati Bey'in şiirlerine, devrinin ve sonraki asırların birçok şâirleri tarafından nazireler söylenmiştir. Bu arada 15. asrın Mihrî gibi kadın şâirleri ve 16. asrın Fuzûlî, Bâkî gibi büyük üstadları, onun şiirlerine nazire söylemişlerdir.

"Latîfî Tezkiresi'nde, Sehî Tezkiresi'nde ve İdris-i Bitlisî şiir yazmada kullandığı uslûptan, ince ve samimi yazmasından, duygularındaki derinlikten dolayı Necâtî'den Husrev-i Rûm (Anadolu şairlerinin padişahı) olarak söz eder. Âşık Çelebi de bunu tekrarlamakta ve ayrıca Melik üş-Şuarâ demektedir." (Büyük Türk Klasikleri, 1989: 221)

Necati Bey Anadolu divan şiirinin ilk büyük temsilcilerinden olduğu için, kendisindekilerden öncekilerin çok fazla tesirinde kalmamıştır. Şeyhi'ye nazire olan iki gazelinde, şiirlerinin onunkiler kadar güzel olduğunu söylemektedir. "2. Bayezid'in Farsça meşhur bir gazeline, devrin birçok şairleri gibi, Necati'nin de bir

naziresi vardır. Kendine has zengin hayaller ile süslü şiirlerindeki rindane eda ve nükteli ifade ile övünen Necati'yi talebelerinden Kastamonu'lu Sunî, nazım ve nesri ile şiir diyarının padişahı olarak vasıflandırıyor; Sehî, onun şiirlerinin renkli, cazip, atasözleri mahiyetinde oluşu bakımından rağbette, İdris Bitlisî'nin dediği gibi, Husrev-i Rûm sıfatına layık olduğu fikrindedir. Âşık Çelebî'ye göre cinasları eşsiz, manaca yeni, dillerde atasözü gibi dolaşan şiirleri Ahmet Paşa'nın şiirleri kadar parlak, büyüleyici değil ise de, kıymetçe ona yakın, sanat gösterişinden uzaklığı ve tabiîliği itibarı ile Zatî'nin şiirlerinden üstündür; Anadolu şairlerinin İran edebiyatı tesirinin açtığı yaradan kurtaran, şiire hayat veren Necati'dir. Necâtî'nin bilhassa Şevkî, Sunî, Tâliî, Ridâî, Üsküplü Zahrî, Filibeli Sâki, Sehî, İznikli Kurbî, Vasfî, Verdî, Şâver gibi, 15. ve 16. asır şairleri üzerinde tesiri görülür; birçok şairler, msl. Tokatlı Vâlihî şiirlerine nazireler yazmıştır. Edirneli Ubeydî'nin talebesi Nihânî üç gazelini tanzir, Rahmî müstear adını kullanan Bursalı Nakkaş Bâlî yine üç gazelini tahmîs etmiştir. Kınalı-zâde Hasan Çelebi Necati'nin Döne-döne redifli gazeli ile nasıl şöhret kazandığını uzun-uzun hikâye eder; bu çok ahenkli şiirin 16. asrın meşhur gazel üstadı Bâkî tarafından tanzîri, bir başka gazelinin tahmisi bu ve daha sonraki asırlara ait meşhur nazire mecmualarında eserlerinden en çok örnek seçilenler arasında bulunması şöhretini gösterir. Kadın şairler, msl. Mihrî üzerinde de, bariz tesiri vardır; 16. Asır sonunda bir Safevî tarihçisinin ondan bahsederken, Melik-üş-şuarâ demesi şöhretinin Türkiye dışında da yayıldığına delildir" (İslâm Ansiklopedisi, 1960: 155-156).

Necati Bey'in ünü, tanzimat edebiyatı devrinde etkisini gösterir. Ziya Paşa, Türk şiirinin temelini oluşturanar arasında Necati Bey'i de anmaktadır. Hârâbat'a onun kasidelerinden, bilhassa gazellerini ve atasözlerini yansıtan beyitlerinden örnekler almıştır. Namık Kemal, hazırlayacağı müntehabât için, fikirlerini soran Ebüzziyâ Tevfik'e yolladığı mektubunda onun ihmâl edilmemesi gereken bir şâir olduğunu hatırlatmıştır. Âsaf mahlası ile şiirler yazan Dâmâd Mahmut Paşa (ölm. 1903)'nın ise Necati Bey'in meşhur gazellerinden ikisine nazireleri vardır. Çağdaşları kadar, kendisinden sonrakiler üzerinde de, tesiri görülen Necati Bey, mersiyeleri, âşıkâne gazelleri, canlı tabiat tasvirleri, mânaca yeni, şiirleri ile divân edebiyatının unutulmaz bir şâiridir.

1.3. NECATİ BEY'İN ESERLERİ:

Necati Bey'in elimizde bulunan tek eseri divanıdır. Divanında, manzum-mensur uzun bir girişten sonra 25 kaside, ölen katırı için 25 beyitlik bir mersiye, Sultan Abdullah için bir terci-i bend ve bir mersiye, Mustafa Paşa'ya bir kaside, Şehzade Mahmut'a bir mersiye bir murabba, bir tarih, 94 kıta ve müfret, 650 Türkçe gazel, 5 Farsça gazel, 1 Farsça kıta ve 3 Farsça tarih yer almaktadır.

Bu Divan, Kazasker Müeyyedzâde namına yahud Müeyyedzâde'nin teşviki ile Şehzade Mahmut adına tertip edilmiştir. Divanında naatler, kasideler (Fâtih Sultan Mehmed, İkinci Sultan Bâyezid, Şehzade Mahmut ve diğer büyükler hakkında), mersiyeler (Şehzade Abdullah ve Şehzade Mahmut için, terkîb-i bend şekilleriyle), murabbalar, kıtalar, rubailer, müfretler v.b. gibi şiirler vardır. Fakat bu divanın en zengin bölümü 650 parçadan oluşan gazeller kısmıdır.

Necati Bey, kasidelerinde, methiyelere yer vermemiş, külfetsiz bir dil kullanmıştır. 2. Mehmet, 2. Bayezid ve Şehzade Mahmut adına yazdığı Kaside-i Şitâiye, Bahâriye'sinde, Bursali Ahmet Paşa'ya nazire benefşe redifli kasidesinde hayalden ziyade, gözleme dayanan tasvirler dikkat çekicidir. Dil, bilhassa gazellerinde, çok sadedir. Gazellerindeki mahallilik yalnız dilde değil, teşbihlerinde, bilhassa kendi hayatından ilham alınan tabiat, av sahnelerine ait tasvirlerde, atasözleri kullanmasında, veya bu mahiyetteki mısralarında kuvvetle hissedilir. Bu yüzden, divanı her yerde ve her dönemde halk arasında çok tutulmuştur.

"Necati Dîvânı İstanbul, Diyarbekir ve Amasya kütüphanelerinde bulunan 25 yazmasının karşılaştırılması suretiyle, Prof. Dr. Ali Nihat Tarlan tarafından 1963'te neşredilmiştir." (Banarlı, 2004: 470). "Sehî Bey, Necâtî'nin Münazara-i gül ü Husrev; Latîfî'nin, Müihr ü mâh ve Gül ü sabâ adlı mesnevisinin bulunduğunu kayıt ve beş beytini nakleder ise, de, ilk iksinden alınan kısım aynı olduğuna göre, bunların ayrı ayrı mesneviler değil, aynı eser olduğu anlaşılır. Âşık Çelebî, Leylâ ve Mecnun mesnevisinden başka, Avfi'nin Câmi al-Hikâyât'ını, İmam Gazali'nin Kimya-i Saadat'ini, şehzade Mahmut ile birlikte Türkçeye çevirdiğini, fakat bunların hiçbirini görmediğini, yalnız sonuncusunun Necâtî'nin kendi el yazısı ile nüshasının Şehzade

Mahmut'un kızında bulunduğunu işittiğini yazmakla beraber, bu eserlerden hiçbiri bugüne kadar elimize geçmemiştir; esasen şöhretini temin eden manzum hikayeleri, tercümeleri değil Divân'ıdır." (İslam Ansiklopedisi, 155). Eserleri'ni şu şekilde özetlemek mümkündür:

1. Dîvân

2. Leylâ vü Mecnûn: Yalnızca Kâtip Çelebi'nin Keşf üz-Zünûn adlı eserinde kayıtlıdır.

3. Mihr ü Mâh: Bu eser bugün elde yoktur.

4. Münâzara-i Gül ü Hüsrev: Bu eser de bugün eser olduğu sanılmaktadır.

5. Kîmyâ-yı Saâdet: Yalnızca Kâtip Çelebi'de kayıtlıdır.

6. Câmi ül-Hikâyât: Yine Kâtip Çelebi'de kayıtlıdır. (Büyük Türk Klasikleri, 1989: 222).

İKİNCİ BÖLÜM

NECATİ BEY DİVANI SÖZLÜĞÜ

(BAĞLAMLI DİZİN VE İŞLEVSEL SÖZLÜK)

2.1 SÖZLÜK KULLANMA KILAVUZU

1. Alfabetik bir sıralama esas alınmıştır.

2. Bağlamlı dizin sözlüklerinin amacı standart sözlükler gibi söz varlığını oluşturan dil öğelerinin kökenini, türünü vb. ortaya koymak olmadığı için örnek alınan bağlamlı dizin sözlükleri gibi bu sözlükte de aynı uygulamaya gidilmiş; kelime kökeni, türü vb. bilgileri gösteren kısaltmalar kullanılmamıştır.

3. Bazı tanıklardaki işlevsel anlamlar ortaya çıkarılırken alt kategorik anlamlar da belirtilmiştir.

4. Anlamlandırmada zorlamaya gidilmemiş, anlamı açıklanamayan sözcük veya sözcük gruplarından oluşan tanıklar, sözlük anlamlarına dayandırılmıştır.

5. Bunun yanında anlamı açık olan, bazı tanıklara standart sözlüklerde olduğu gibi illa bir anlam verilmeye çalışılmamış, boş bırakılmıştır.

2.2. BAĞLAMLI DİZİN VE İŞLEVSEL SÖZLÜK

A/Â

Abdâl:

“ Eskiden bazı gezgin dervişlere verilen ad. Dilenci kılıklı, üstü başı perişan kimse. Aptal.”(Türkçe Sözlük, 1998: 3). “ ‘Birinin yerine geçmek, değiştirmek, karşılık’ anlamlarına gelen ‘bedel’ kelimesinin çoğuludur. Nefislerini ruhlarına bedel ettikleri, diledikleri zaman diledikleri yerde kendilerine bedel birer cesetle görünebildikleri, yahut erenlerden biri ölünce Allah tarafından bir başkasının onun yerine geçirilmesi dolayısıyla Hakk âşıklarının bir kısmına abdâl denilmiştir. Bunlar kırk veya yedi kişidirler. Ama kelime daha sonraları tekil anlamda kullanılmıştır. Ricâlü’l gayb diye de bilinirler. Dünyanın her ânında abdâllar mevcuttur. Bunlar az konuşan, az yiyen ve az uyuyan, halktan ayrı ve gezgin olarak yaşayan, düşkünlere yardım eden, yağmur duası ederek yağmur yağdırabilen, ülkeyi felaketlerden koruyan, İslâm ordularına yardım eden kişiler olarak bilinir. Bir anda aynı yerde bulunabilirler (tay-i mekân). Allah’ın sevgili kullarından kabul edilirler ve herkesten yardım görürler. Abdâl kelimesi, evliyâ veya derviş yerine kullanıldığı gibi Mevlevî abdâlı, Bektaşî abdâlı gibi tamlamalar da kurar. 13. asırda yalın ayak, başı açık gezgincilik yapan dervişlere de abdâl denilirmiş. Bunlar ellerinde keşküllerle dilencilik yapan, dilendikleri maddeleri yolları üzerinde uğradıkları tekkelere hediye olarak sunan, bıyık, saç ve kaşlarını usturayla traş eden ve göğüslerinde ‘Ali’ yazısı yahut ‘Zülfikar’ resminin döğmesi bulunan dervişlerdir. Fiilî Bâtınî inançları taşıyan ve nefislerini terbiye için dilenciliği câiz gören bu dervişler abdâlân, Abdâlân-ı Rûm gibi adlarla da bilinirler. Gezginci dervişlerin uğradıkları yerleşim bölgelerinde karınlarını doyurup yola çıkmaları, bir şeyi tam anlamıyla araştırma gereği duymamaları, düğünden dernekten hoşlanmaları vs. Türkçede abdâllarla ilgili birçok deyimlerin doğmasına neden olmuştur.” (Pala, 2004:2). Yalın ayak, başı açık gezgincilik yapan dervişler;

Meyl etse hadd-i yâra cân ü gönül bana ne/Bir iki çıplak abdâl ol buldular çönerler G:92 /5

Gel ey pir-i mugân billâh ne bî-had lûtfdur bu kim/Eli boş olan abdâlın müdâm ayağı doludur G:191 /4

Ehl-i aşk oldu Necâti olamaz akla muti/Hiç meczûb olan abdâl ede mi hıdmet-i pir G:200 /8

Şâhid-i İslâm ise sofi bu tâc ü taylesân/Baş açık abdâlıyız birdir bizim ikrârımız G:241 /4

Yâra din bî-çâreler hakkında tedbîr eylesin/Baş açık abdalıyız tedbîr-i zincîr eylesin G:425 /1

Âb-ı Hayât:

"Can veren su." (Kestelli, 2004: 1). "Âb-ı hayat tasavvufî bir terim olarak gerçek aşkı belirttiği gibi, insanı ölümsüzlük sırrına ulaştıran ilâhî bir anlamı da vardır. Edebiyatta ince, saf söz demektir." (Milliyet, 1991: 6). "Türkçe adı bengisudur. Kaynağı karanlıklar demek olan zulmât, zulûmât, zülmet denilen ve menbaı meçhul diyarda bulunan sudur ki içen ölmez, dünya durdukça yaşarmış. Şark rivâyetlerindendir. Bu suyu ibtidâ Hızır ve İlyâs peygamberler bulup içmişler; sonra Allah bu pınarı insanların gözünden sakladığından İskender Zulümât'a kadar gittiği haldesuyu bulamamıştır. Âb-ı hayât; yani dirilik suyu Tuhfe-i Vehbî Şerhi'ne göre mahbûbun ağzı ve can bağışlayan söz demektir." (Onay;2007: 1). "Dudağın Âb-ı Hayât'a teşbîhi değişik münâsebetlere ve çok çeşitli vech-i şeben unsurlarına bağlı bulunmaktadır... Âb-ı Hayât'ın daima Hızr ile beraber zikredilişi göz önüne alarak, bu teşbîhin Hızr-Âb-ı Hayât münasebetinden doğduğunu, dudak kenarındaki ayva tüylerinin tâzelik-yeşillik-su kenarı-Hızr zincirleme münasebetiyle Hızr'a teşbîh olunduğunu söyleyeceğiz... Hızr kelimesi yeşillik ve tazelik manasındadır. Dudak kenarındaki taze ayva tüyleri bu mânâ ile hızr diye isimlendirilmiş, tevriye tarîkı ile Hızr-Âb-ı Hayât kıssasından hareketle dudak Âb-ı Hayât'a teşbîh olunmuştur. Âb-ı Hayât'taki ebedî hayat hâssası cihtile dudağa cân çeşmesi, cân, âdem cânı, dirilik veya dirlik izâfe olunmakta, bahis mevzûu olan su karanlıkta bulunduğu için siyâh ayva tüyleri zulmete veya karanlığa teşbîh edilmektedir." (Çavuşoğlu, 2001: 182).

Bûsen ölünce bana dirlik yeter/Ömre sürer dostum âb-ı Hayât G:28 /4

Menba'-ı Âb-ı Hayât ol lâ'l-i rûh-efzâsıdır/Matla'-ı subh–ı sa'âdet turrasının çinidir G:167 /8

Âb-ı Hayâtı içtim ise ey huceste Hızr/Hatt-ı leb-i nigâra berâber dirilme gil G:338 /2

Ey Necâti ömre sürer nitkim Âb-ı Hayât/Gül gibi pejmürde olmaz tâze divânım benim G:347 /7

Benim katımda ölüm şerbetidir Âb-ı Hayât/Ki bir dem önce gidendir hemîşe bî-gam olan G:423 /5

Bilsem ki Hızr-ı zinde ne cân ile bir görür/Âb-ı Hayâtı ol leb-i şekker-feşân ile G:474 /4

Leb-i cân-perver-i yâr olmayıcak Âb-ı Hayât/Yere geçsin nideyin dirliğim andan değil' a G:500 /2

Yâr ile öpüşmeyince nûş edip Âb-ı Hayat/N'ediğini bilmedim cân beslemek cân üstüne G:536 /3

Tanrı cânım almasın ey çeşme-i Âb-ı Hayât/Suya salmayınca neng ü nâmı bayram ertesi G:568 /5

Lutfun suy ile kanda bir olur Seha ki çün/Ab-ı Hayata benzemez olsa hezar ab K:5 /15

Mühr için adın eger ağzına alsan bir kez/Dirile âb-ı hayat ile beraber hatem K:19 /24

Zihn-i pakiyle kitabetten olur mani-i has/Hızr zulmette bulur âb-ı hayâtı güyâ - Tb (Sultan Abdullah) 2 /5

Ey Hızr gel yetiş ki harâb oldu rûzigâr/Ab-ı hayâtı etmedi İskender ihtiyâr M (Şehzade Sultan Mahmut) 3 /8

İpliğin ağzıyla ıslattıkca ol derzî püser/Rişte-i ömrüm olur perverde âb-ı hayât Kt:11 /1

Acem:

"İranlı, İran ahalisinden olan."(Kestelli, 2004: 2). "İranlı, İran'a özgü. İran ülkesi." (Türkçe Sözlük, 1998: 6).

Geh Mısır iklimlerin sey ettirir geh Rûm ilin/Geh Acem mülkün temâşâ kıldırır sevdâ garib G:26 /2

Acı Dil:

Dedi kodu; acı söz.

Ko çeksin acı dilleri deryâ şol acı kim/Kor dişlerini lü'lü-i ummâna kasd eder G:151 /2

Acı diller verdi bana işitenler dedi kim/Biz bu denli görmedik gül-berk-i handân acısın G:420 /3

Yüz kızardır halkı öpersin diye/Acı dil verdi surâhî sagara G:526 /4

Âdem:

"Dinsel inançlara göre, yaratılan ilk insan ve ilk peygamberin adı. Adam, insan, insanoğlu." (Püsküllüoğlu, 2004: 31). "Semavî dinlere göre Allah'ın yarattığı ilk insan ve ilk peygamber. Âdem insanlığın babası olduğu için kelime olarak 'insan' anlamına da kullanılır. Gerek dinî ve gerekse din dışı Türk edebiyatnda Âdem peygamberin kıssalarında geniş çapta faydalanılmıştır. Şâirler ilk insanın hayatını, Kur'an'da anlatıldığı şekilden, tefsirlerdeki efsanevi tefferruata kadar gerekli gördükleri her yerde ve her vesile ile anmışlardır. Âdem çamurdan yaratılması, ruhu verilmeden önce âb u gil içinde beklemesi, meleklerin kendisine secde etmeleri, Ezâzîl'in secdeye yanaşmaması ve şeytan oluşu, yasak meyveye el sunması, Cennet'ten kovulması ve oradaki hayatın özlemiyle uzun yıllar ağlaması vs. ile başta telmih olmak üzere birçok sanat dolayısıyla anılmıştır. Bu kıssalar edebiyatımızda

hayli önemli yer tutar. Yılan, şeytan, cennet, Havvâ, Yasak meyve vs. ile tenâsüpler kuran Âdem kelimesi, 'Mutlak insan' anlamıyla da sıkça karşımıza çıkar. Bu yüzden başta Hz. Muhammed olmak üzere eşref-i mahlûkât olan insanın ortaya çıkışında başlıca vasıta olarak gösterilir. Acz ve kudreti birlikte taşıyan âdem (insan), adem (yokluk) ve dem ile de cinaslar kurar. Yine âdem, devriyelerin önemli bir malzemesini oluşturur. Bazen sevgilinin Âdem'e, rakibin de şeytana benzetildiği olur." (Pala, 2005: 6-7). "Necâtî Bey dîvânında Âdem'in cennette bulunduğu, yılanın şeytana cennetin kapısını açtığı, şeytanın iğvâsı ile dâneyi yediği ve bu durumdan dolayı cennetten kovulduğu, Hindistan'a indiği, dünyada bin yıl yaşadığı ve insanın onun neslinden geldiği ifade olunmaktadır." (Çavuşoğlu, 2001: 45).

Gerçi kim hûbdur firişteh ü hûr/Ol peri-rûyu gör ne âdemdir G:66 /4

Ben ol dehâna yok der isem söz gelir bana/Yok yerden âdemi söz işitmek neden gelir G:170 /4

Cihân bir dem durur gerçek demişler/Velîkin hemdem–i ayn-i ademdir G:192 /2

Artırmaz âdemeyi meger kim mezâd-ı aşk/Her nesnenin bahâsını bâzâr yeğ bilir G:204 /3

Âdemi olmaya bu hüsn ile bu hulk ile halk/Ya melek yâho peri yâ sen ola yâr-ı aziz G:218 /3

Kenez gelir sana sofi ibâdet etme veli/Güc olur âdeme bir nesne âdet olmayıcak G:275 /3

Dâmdır devr-i sipihr ü dânedir cirm-i zemin/Dâne cürmünde tuyûr âdem olmuş müşterek G:316 /3

Şem gibi bir nefes bâlinim üzre kıl karâr/Uş adem sahrâsına doğruldu râhım gitme gel G:331 /6

Haylıdan dîde-i uşşâka görünmez oldun/Hey bizim ile peri şivesin etme âdem G:355 /2

İnsanlığ eyle âdemiyâna gel ey peri/Nûr ile rûşen eyle gönül tâb-hânesin G:386 /3

Dilâ mülk-i ‘adem yeğdir bana bu külbe-i gamdan/K’ i cânım cevr-i cânân ile bîzâr oldu âlemden G:403 /1

Koşma zülfün çeşmine kıyma giriftâr olana/Âdem ölür verme ol cellâd eline rismân G:406 /2

Adem olmazmış Necâtî kişi gögçek ton ile/Rengi hûb olmak gidermezmiş za’ afrân acısın G:420 /7

Sürdü çıkardı cennet-i kûyundan ol mehin /Adem rakîb-i dîve nice lâ’net etmesin G:427 /5

Göz elde midir kim güzele bakmaya âdem/Adem midir ol k’ olmaya hem-dem güzeliyle G:452 /3

Halkın ardınca durur kaşın u gözün gamzen/Elhak âdem döyemez bu kadar ikdâmlara G:464 /8

Ah ettiğimce râhat olur dayanır yürek/Yab rab adem diyârına gider asâ ile G:470 /4

Seyl-âb-ı eşk içinde meded erdi hatt-ı dost/Çok vartadan halâs olur âdem du’â ile G:470 /5

Key za’if oldu Necâti haste-hâli korkarım/Bir gece miskin adem şehrine mihmân olmasa G:484 /5

Cennet-i kûyunu terk eylemeyen âdem isen/Dâne-i hâlin od urmazsa eğer hırmenine G:557 /5

Görmez isem bir gece ey şem'i cem-ârâ seni/Hasret-âbâd-ı ademde subh-dem ara beni G:598 /2

Ah kim iki adem ortasıdır bağ-ı vücûd/Bir harâb-âbâda geldik subh birdir şâm iki G:622 /3

Cübbe vü destar ile danişver olmaz ademî/Kandedir âb-ı revan ü kandedir cam-ı şarab K:4 /25

Yanınca bunca kulundan bir âdemi bile yok/Beğim bu nice seferdir kim ihtiyâr ettin M (Şehzade Sultan Abdullah) 6 /7

Senin zibâ cemâline hey âdem/Firişte öykünürse bana gösterd G:46 /3

Bir perî-zâd olmayınca dirlik olmaz dünyede/Şimdi bildik biz ki bu güzeller âdem cânıdır G:56 /6

Sundular bir cür'a kim bin yıl yaşar içen tamâm/Bu peri-rûlar Necâtî bizi âdem sandılar G:74 /7

Ma'nâ gerek ey dil ki vere âdeme sûret/Âlemde fülân ibn-i fülâna ne verirler G:104 /3

Lâ'l-i şirinin ki Hızrın Çeşme-i Hayvanıdır/Sakınırsın hasta dilden san kim âdem cânıdır G:177 /1

Çeşm-i sermesti Necâti gerçi kattâl anılır/Ol leb-i şirini gel gör kim ne âdem cânıdır G:177 /6

Böyle olmaz nesl-i Âdem sen perisin yâ melek/Gör ki gözler görmediği görki gözler gözlerim G:365 /3

Yüzünü ey melek-sîret görürse diye hûriler/Bu sûret-i beşer gelmiş değildir nesl-i Âdemden G:392 /4

Mürdeye cânlar bağışlar söze geldikçe lebin/Anun için sana âlem der ki âdem cânısın G:395 /3

Nâsıh bana mahalle-i dil-dârı ko deme/Bu pendi kimse vermedi cennette âdeme G:545 /1

Seyl-âb-ı aşk içinde meded erdi hatt-ı dost/Çok vartadan halâs olur âdem du'â ile G:549 /5

Arşdan Ruhü'l-Emin eyler hezârân âferin /Bir nazar görseydi kürside ol âdem cânını G:583 /7

Hiçbir kimse demez kim it midir âdem midir/Bezm-i uşâkka ne yüz ile gelir bilsem rakîb G:23 /7

Var peri âlemde ammâ sanma âdemden kaçar/Hıdmetinden utanıp kendisini pinhân eder G:141 /5

Her âdemi bir bûsede bin yıl yaşatırlar/Sâkilerimiz tayy-ı zemân eylemek ister G:148 /2

Lebine cân ü dili hatt-ı semen-bû getirir/Ki meyin sohbetine âdemi kaygu getirir G:179 /1

Cellâd-ı gamzelerle dirilmek kolay mıdır/Öldürmeğe bir âdemi bin türlü fen bilir G:156 /2

Nice ölmesin bir âdem nice döysün bir kişi/Ey felek fi'lin yedi kat tası geçmiş ağıdır(ağu) G:186 /3

Sûfiyâ perhizi ko nuş eyle cam-ı lale-reng/Âdeme çün her zamân perhiz illet artırır G:208 /4

Ağlatır âdemi gurbet kişi kendin yenemez/Nitekim hasta çekip nâle kemendin yenemez G:212 /1

Cihânda âdem olan bî-gam olmaz/Anunçün bî-gam olan âdem olmaz G:219 /1

Bâğ-ı ruhunda dâne-i hâline ey peri/Meyl eylesek aceb midir Âdem değil miyiz G:220 /2

Peri yüzlüler insâna yakışmaz/Rakib-i dîv-siret âdem olmaz G:230 /4

Sen bu hüsn ile dururken ey peri /Hûr ü gılmâna gönül âdem demez G:233 /5

Fikr-i dehenin gönlümü zülfüne düşürdü/Küfre iledir derler idi âdemi yokluk G:280 /6

Çoktur Necâti gamzeleri şir merd evet/Âdem helâk olur bakışından kara gözün G:318 /5

Âdem olmaz âdeme yakışmaz âdemden kaçar/Ben Necâti ol peri-ruhsâra n' ettim n' eyledim G:377 /7

Neşât ü işreti n' eyler gamınla hem-dem olan/Kapında cennetin adın anar mı âdem olan G:423 /1

Âdem olmaz âdeme yakışmaz âdemden kaçar /Ben Necâtî peri-ruhsara n' ettim neyleyin G:426 /7

Gönül kâküllerinden oldu gam-gîn/Garib âdem gibi ahşama karşı G:438 /3

Rif'at vereydi âdeme dünyâda bir hüner/Gökler yüzüne çıka idim ben figân ile G:474 /5

Hecr âteşine döyse Necâti aceb değil/Öğrenir Âdem oğlanı tamu azâbına G:480 /9

Edinir âdem olan cennet-i kûyunda yerin/Meger ey dost rakibin gele şeytanlığ ede G:518 /3

Perî diyelden âdeme görünmez oldu dost/Bî-çâre aşık oldu peşîmân dediğine G:529 /3

Meclisi cennete döndürdü cemâl-i sâki/Bir nefesde sanemâ bin yaşar âdem bu gece G:534 /4

Seni düşünde göreydi bir âdem/Ebed olunca bidâr olmayaydı G:582 /7

Bakmaz gedâya gamzen eder it rakibe meyl/Bimârdır şu resme ki fark etmez âdemi G:592 /4

Miskin rakîbi gamze-i mekkârın ey peri/İt etmeyince âdem iken sâhir olmadı G:600 /5

Sâhir edermiş âdemiyi seg senin gözün/Sihr ile seg rakibini bir âdem eyledi G:613 /4

Âdem değilim aldanır isem cinâna ben/Ne dânesini isterem anun ne dâmını G:627 /6

Doğdun cihâna gün gibi bir yüzden ey perî/Dünya yüzüne gelmedi âdem senin gibi G:645 /2

Kad ü ruhsârını benzetmeğe âdem utanır/Serv-i nâz ile gül-i ahmere Mestî Çelebî G:647 /4

Pertev yerine zehr açar halka afitab/Nücüm hıyanet ile eder âdeme nazar M-i Şehzade Sultan Mahmut 2 /2

Şuhlar ki âdemidir halk içinde yeyip içip/Nihânî yerde yiyip halk içinde sıçarlar Kt:32 /1

Adı Kalmak:

"İyi nitelikleri dolayısıyla, ortadan çekildikten, ölüp gittikten sonra da adı anılmak." (Püsküllüoğlu, 2004: 22).

Ey Necâti şekk eder âlem vücûdundan senin /Varlığın Ankâ gibi bir ad kalmıştır hemân G:407 /5

Adını Anmak:

"Birinden söz etmek." (Türkçe Sözlük, 1998: 20).

Neşât u işreti n'eyler gamınla hem-dem olan/Kapında cennetin adın anar mı âdem olan G:423 /1

Gül yüzüne bakmadım şimşâdın adın anmadım/Ol şeker-güftâr ü hoş reftâra n'ettim neyleyin G:426 /4

Adın anmağa utanırsa Necâti'nin dost/Ne cihân geçti beğim bâri fülândır demeğe G:450 /8

Lutfdur yârin Necâti'ye itimdir dediği/Adın anmakdır karıncaya Süleyman bahşişi G:605 /6

Çünkü kaddin sâyesi püşt ü penâh oldu bana/Şimdiden geri çenâr ü servin adın ananı G:620 /2

Kitâb-ı aşkda gördüm ne kati yazık imiş/Rakib adını anmak kimesne lâ'netsiz G:237 /5

Ağız:

" Divân şairleri birçok bakımdan sevgilinin ağzını anmışlar ve güzellik unsurları içinde onu, yuvarlak hali, kenardaki ben ve ayva tüyleri ile temâşâya dayanan bir güzellik arzetmesi yanı sıra, konuşma özelliği dolayısıyla da üstün tutmuşlardır. 'Öpmek, bûse almak' gibi söyleyişler ise ağzın, cinsi açıdan edebiyata girmesine sebep olmuştur. Ağız genellikle darlığı ve küçüklüğü ile dikkat çeker. Hattâ çoğu zaman ağız, yok diye bilinir. Bu yokluk ağzın küçüklüğünü ifade ettiği gibi onun görünmediğini, dudakların onu sakladığını ve içindeki mücevherleri (dişleri) göstermediğini anlatmaktadır. Kapalı oluşu ve gizliliği ise goncayı andırır. Bu bakımdan bir sırdır. Cömertlik sözleri sarf etmesi bakımından âb-ı hayât; güzellik menbaı olması açısından Kevser kuyusu; tatlı söz söylemesine nazaran da kadeh, şeker ve şîrîn olarak nitelenen ağız , küçük oluşuyla nokta ve mime ; mücevher ve inci dişleri sakladığı için de dürç, hokka ve sadefe benzetilmiştir. Ayrıca dudak ile birlikte lâ', yakût, mercân, akîk, lâle, erguvân, kân, şarap, zerre, cevher, nükte, mânâ, rûh, cân, serâp, zülâl, İsâ-dem'dir. Hatta kişinin ölüp ölmediğini anlamak için de ağzına ayna koyma âdeti, ki canlıysa ayna buğulanırmış, telmîh yoluyla söz konusu

edilir.” (Pala, 2004: 9-10). “Dudak görünür, ağız ise görünmez. Karanlıktadır, sırdır. Ağızın görünmesi için dudağın gülmesi yahut konuşması gibi bir hareketi gerekir. Bu zâhirî gerçekten hareketle ağızın tasavvufî anlamda kullanıldığı söylenebilir. Zira sevgili, yedi kat gökte olup erişilmez. Ağzına erişmek ise vuslat demektir. Âşık ise vuslat üzeredir.” (Üstüner, 2007: 333).

Doğradı hâr-ı cefâ bağrını bülbüllerinin/Bir ağız söylemez ol gonca-dehen nâzlanırG:109 /2

Nâz ile cânânımız kim lâ’l-i cân-perver sunar/Şûh dilberdir ağızdan sanasın şekker sunarG:184 /1

Dünyâ bütün benim dese yarım ağız lebin/Cân-ı azize etmeye ayrık ecel hücûm G:360 /2

Hiç ede bile mi lebinin şivesin Mesih/Ağızdan öğrenile mi ihya gibi ulûm G:360 /4

Bir ağız kim diyesen derd ile Allâh Allâh/Doldurur yeri göğü nûr ile Allâh Allâh G:457 /1

Söyler yürekde ağız açıp yara yaraya/Miskin umar ki yara ile yâra yaraya G:498 /1

Goncalar ağız açıp derler zebân-ı hâl ile/Tâzele peymânelerle vaktidir peyamânını G:570 /5

Ağız birliği etmek;

Cânâ Necâtî ile gel ağız bir eyle kim/Sana şeker dehen dene şirin-suhan bana G:16 /7

Gonca-veş cân ü sürâhi hep ağız bir ettiler/İç diye sûfi Necâti’ye ne lâzım sen demek G:305 /7

Sâkıyâ gam leşkerine hüsn-i tedbir eylemek/Sâgar-ı meydir surâhiyle ağız bir eylemek G:312 /1

Acı ağız (tatlı dil);

Ey Necâtî leblerinin söğdüğine kalma kim/Acı ağızlığı tatlı sohbeti var mül gibi G:628 /7

Ağızlanmak:

Ot, yeni yeni bitmek, büyümek.

Pisteler ağızlanırmış leblerin cüllâbını/Söylenirmiş goncalar gül-berg-i handân hakkına G:486 /2

Ağız Açmak:

"Konuşmaya başlamak. Onur kırıcı ağır sözler söylemeye başlamak. Aptal aptal bakınmak." (Püsküllüoğlu, 2004: 39-40).

Söyler yürekde ağız açıb yara yaraya/Miskin umar ki yara ile yâra yaraya G.498 /1

Goncalar ağız açıp derler zebân-ı hâl ile/Tâzele peymânelerle vaktidir peyamânını G:570 /5

Ağız Birliği Etmek:

"Bir konuda aynı şeyleri söylemek için anlaşmak, önceden anlaşarak aynı şeyleri söylemek." (Püsküllüoğlu, 2004: 30).

Cânâ Necâtî ile gel ağız bir eyle kim/Sana şeker dehen dene şirin-suhan bana G:16 /7

Gonca-veş cân ü sürâhi hep ağız bir ettiler/İç diye sûfi Necâti'ye ne lâzım sen demek G:305 /7

Sâkiyâ gam leşkerine hüsn-i tedbir eylemek/Sâgar-ı meydir surâhiyle ağız bir eylemek G:312 /1

Ağyâr:

"Başkaları, yabancılar, eller." (Türkçe Sözlük, 1998: 45). "Başkaları, yabancılar. Divân edebiyatındaki aşk üçgenini oluşturur. Bunlar seven, sevilen (yâr) ve sevgilinin diğer âşıkları (ağyâr)'dır. Ağyâr daima âşığa yanlış haber verdiği için eğrilikle ithâm edilir ve bu yüzden kaşa benzer. Rakîb olarak da bilinen ağyâr, âşığın şikâyetlerine marûz kalır. Onun için kötü, çirkin, zararlı ve zalimdir. Âşığın nazarında, o, sevgili ile sıkı münasebettedir. Âşıkı üzen de budur. Bu nedenle âşık daima sevgiliye tenbihlerde bulunur ve ağyâr hakkında onu uyarır. Buna rağmen yâr, âşıktan çok ağyâra imkân tanır ve onunla berâber olur, ona yüz verir. O, âşığa âdeta içten içe güler ve onunla alay eder gibidir. Sevgilinin çevresinden asla uzaklaşmadığı için âşığı da ona yaklaştırmaz. Kıskanç ve dedikoducudur. Sevgilinin bir âşıkı da odur. Bunun için âşık ile aralarında daimî bir mücadele sürer. Yani bunlar birden fazla, bazen yüzlercedir. Bu bakımdan ağyâr, sevgilinin mahallesinin bekçileri veya köpekleridir. Âşıkı asla içeri bırakmazlar. Âşık onları bazen domuz, tilki, akrep, zağ diye nitelerken bazen, şeytan ve dev, bazen da kâfir, gammâz, iftiracı, eğri, yavuz, nâdân olarak niteler. Hatta ona diken, belâ, mekes, kara yüzlü, bed çehreli, vs. sıfatlarını da yakıştırır." (Pala, 2004: 10).

Niçin akşamlarsın ağyâr ile ey bedr-i temâm/Seg bilirsin kim meh-i tâbâna olmaz âşinâ G:17 /6

Kaddim bükülüp çenge döner sinem olur def/Ağyar ile ol yâr kaçan kim ede sohbet G:35 /6

Etmeğe ağyardan pinhan bu aşkın gencini/Bu yıkık gönlüm gibi virâneler gördün mü hiç G:39 /3

Ağyâr diken gibidir andan üzülürsen/Ey gonca-dehen gül gibi baş üzre yerin var G:75 /3

Terk etti kûyunu yine ağyar edip sefer/Her kim işitdi dedi ki fi'n-nârı fi's-sakar G:83 /1

Çünkü yâr ağyâr ile dem-sâzdır/Bana günde bin kez ölmek azdır G:88 /1

Yaşı bir serv için ırmağa dönüpdür der imiş/Yine ağyârı görün üstümüze yar yıkar G:125 /5

Ağyâr ile dirilmez isem ölüme hâzıram/Şükr-i Hudâ ki her marazın bir devâsı var G:131 /6

Yüzünü göstermesin ağyâra zülfün key sakın/Mâr olan şeytâna cennet kapısın derhâl açar G:162 /3

Çün bülbülü gül açtı gülü hâr besledi/Uşşâka yâr ü yâra da ağyâr hoş gelir G:166 /3

Tenhâ salın ey dost sen ağyârı nidersin/Cennet gülünün bilesine hâr gerekmez G:213 /4

Olalı sen yâra ağyâr-ı bed-endişim yakın/Âh ü efgân oldu işim işidenlerden ırağ G:265 /2

Ağyâr eşiğinde yürütmez idi bizi/Filcümle itlerinle olmasa âşinâlık G:274 /3

Dediler vakt ola ağyâr aradan götürüle/Ol semen-ber gül-i bî-har ola dedim dahi yeğ G:306 /5

Sicn-i mü'min cennet-i kâfir durur dünyâ demiş/İşiten ağyâr-ı bî-din ile destânım benim G:347 /3

Ben gedâ bir kimsenin yatır itin kaldırmadım/Yâr eşiğinde olan ağyâra n'etdim n'eyledim G:377 /2

Ey gönül ağyâr olana yâr dersen bilmezin/Bî-vefâ dilberlere dil-dâr dersen bilmezin G:379 /1

Ölürsem sen gözü bimâr eliden/Gerekmez Âb-ı Hızr ağyâr elinden G:381 /1

Surâhi gibi ben kanlar yutam/İçersen sen ayağ ağyâr elinden G:381 /7

Gerçi gül-zâr-ı cihânda gül olur hâra yakın/Hak ırağ eylesin andan k'ola ağyâra yakın G:415 /1

Ben gedâ bir kimsenin yatır itin kaldırmadım/Yâr eşiğinde olan ağyâra n'ettim neyleyin G:426 /2

Eşiğinde beni sürerken ağyâr/Haremden bir hamâme dedi ku ku G:441 /8

Ey gül inen açılma gel ağyâr arasında/Dâmânını sakla yürüme hâr arasında G:447 /1

Yazılmayaydı yâr ile ağyâr muttasıl/Memû'a-i zamânede eş'ârım olmasa G:546 /4

İt gibi hâr ü hacil olsun iki âlemde/Ser-i kûyun itini bir gören ağyârın ile G:552 /5

Ağyar-ı seg bizi depeler yokuşa sürer/Bir kez Necâti basmaya mı ayağım düze G:558 /6

Geh bûse-i sâki ve gehi sâgâr emerdik/Ağyâra felek zehr-i helâhil içirirdi G:562 /2

Ağyâr gelip eyleyicek cür'a tevakkû/Sâki durup ol ite bir iki içirirdi G:562 /3

Komaz Necâti ağyâr kim aha meyl ede yâr/Eğmez yel ol nihâli kim var onu dayağı G:574 /7

Cihânda yâr u ağyâr olmayaydı/Figân ü nâle vü zâr olmayaydı G:582 /1

Etti ba'id cân ü cihândan bugün beni/Ağyâr yâra oldu mukarreb dedikleri G:585 /7

Mahrem iken sırrına ağyâr sanmış şeh beni/Ey diriğa düşman ile yar sanmış şeh beni G:637 /1

Ağyar-ı bed-endîşi Necâtî depelersen/Fevt eyleme kim fırsatıdır geldi yamacı G:640 /5

Ağzı Açık Kalmak:

“Pek çok şaşırmak.” (Püskküllüoğlu, 2004: 33). Hayran kalmak, söylemek isteyip de söyleyememek.

Hayran kalmak;

Gördü sâkilik edersin meclis içre ey peri/Ağzın açtı kaldı hayrân sâgar-ı sahbâ sana G:12 /2

Söylemek isteyip de söyleyememek;

Uş gülistan okuyıcak göresin katlan dahi/Gonca ağzın açmamışdır râz-ı gül ser-bestedir G:82 /3

Pek çok şaşırmak;

Şol goncalar ki la’lin anıp ağzın açar/Bâd-ı sabâ erişi gelip ağzına çalar G:133 /1

Ağzın açıp tana kalır goncalar/Leblerin gülşende vasf ettikçe ben G:413 /5

Ağzı Berk:

Sır vermiyen, ketum (kimse).

Dermiş ol gül-ruh ki yoktur gonca gibi ağzı berk/Pisteler dilden düşürmez lâl-i handânım benim G:347 /6

Ağzı Eğilmek:

Ağzı eğildi goncaların gülmeden şehâ/Kim kâmetine serv-i hırâmân olur harîf G:271 /4

Ağzına Bakmak:

“(Birinin) onun ne diyeceğini beklemek ve ona inandığı için söylediklerine göre davranmak.” (Püsküllüoğlu, 2004: 35).

Goncanın ağzına bakarken çemende andelib/Gülşenin ahvâlini câ’iz midir sûsen demek G:305 /6

Cânâ güzeller ağzına baksa acep midir/İns ü peri nigin-i Sülymâna oldu mum G:360 /3

Peri yüzlü güzeller hep senin ağzına bakarlar/Beğim sana Süleymânlık müsellemdir bu hâtemden G:403 /4

Ağzına Çalmak:

Ağzına vurmak.

Şol goncalar ki lâ’lin anıp ağzın açar/Bâd-ı sabâ erişi gelip ağzına çalar G:133 /1

Ağzına Söğmek:

Göreydi lâle haddini bu lûtf ile senin/Söğeydi gonca ağzına bülbül varak varak G:281 /4

Ağzına söğer bûsesin alsam kereminden/Ol hüsrev-i şirin-dehenin hoş keremi var G:205 /3

Ağzından Bal Damlamak:

"Çok güzel, çok tatlı, çok hoş konuşmak, söyleşisi tatlı olmak." (Püsküllüoğlu, 2004: 38).

Şehd yağar lebleri vasfında agzından müdam/Kim Necâti tab'ına tûti-i şeker-hâ demez G:215 /7

Ağzından Hata Çıkmak:

Gül-zârı gonca yüzüne benzetse etme ayb/Yanılmağ ile anca agzından hatâ çıkar G:78 /3

Ağzını Aramak:

"Ağız aramak, birinin bir konuda ne düşündüğünü, isteğinin ya da kararının ne olduğunu vb. öğrenebilmek ereğiyle, ondan ipucu alabilecek bir yolda konuşmak." (Püsküllüoğlu, 2004: 30).

Dehehinden sanemâ hiç alınmadı haber/Nice kez goncanın ağzın aradı bâd-ı seher G:111 /1

Râz-ı lebini mest gözünden sorar gönül/Nâziklik ile ağzını arar haber çeker G:145 /6

Ağzını Bıçak Açmamak:

"Çok üzüntülü olmak, üzüntüsünden söz söylemez durumda olmak." (Püsküllüoğlu, 2004: 40).

Ağzın bıçaklar açmaya sohbetde pistenin/Anun dilini ol büt-i şeker-şiken bilir G:156 /3

Ağzın bıçaklar açmaya sohbette pistenin/Kim leblerine gonca-i handân olur harif G:271 /3

Pistenin ağzını sohbette bıçaklar açamaz/Bir söz açılsa benim gonca-i handânımdan G:424 /5

Ağzını Sulandırmak:

Devr eyleyip öperken lâ'lin lebini sâgar/Mecliste surâhinin ağzını sulandırdı G:576 /6

Ağzının Suyu Akmak:

"Çok beğenmek, onu elde etmeyi istemek, imrenmek." (Püsküllüoğlu, 2004: 42). "Çok beğenip istemek, imrenmek." (Türkçe Sözlük, 1998: 42).

Akıdan ağzı suyunu câmın/Leb-i cân-bahş ü dil-firibindir G:181 /3

Torak olmuşken Necâti ağzının suyu akar/Lûtf ile ol Âb-ı Hayvân uğrasa sin üstüne G:543 /5

Âhı Yerde Kalmamak:

"İlenci er geç yerini bulmak, gerçekleşmek." (Püsküllüoğlu, 2004: 45).

Ey güzelik bûrcîna horşid olan yakma beni/Yerde kalmaz çün bilirsin dûd-ı âhı kimsenin G:300 /6

Ahd:

"Bir şeyi yapmak için kesin söz vermek. Ant içmek." (Püsküllüoğlu, 2004: 44).

Kavlü ikrârına durmaz ahd-ü peymânı yalan/Bî-vefâlar çok durur illâ selâm olsun sana G:4 /4

Demişti öldürem seni ferah ol tîğ-ı hışmımla/Diriğa ahdine turmaz sanasın Karamanlıdır G:69 /4

Bûse ahd etti Necâti'ye lebin guyâ Mesih/Mu'ciz izhâr etmek için mürdeye cân arz eder G:119 /7

Umaram düşde görem yüzünü ey Yûsuf-ı ahd/Kulları şâh-ı cihân gösterir uykudur bu G:440 /2

Dostum âhir yolunda ölmek idi ahdimiz/Hamdü lillâh âşık-ı bî-çâre yalan olmadı G:603 /6

Ger vefâ etmez isen ahde cefâ-gâr olasın/Ger devâ etmez isen derdime illet baki G:604 /3

Demedin mi sana vasl olayım ey gonca-dehen/Ahd ü peymân kani be güzeller güzeli G:636 /3

Çün unuttun bana ahd ile yemin eylediğin/Komaya sende benim hakkımı Allâh memi G:650 /2

Hurşîd nur u kuh-sükun filmesel senin/Ahdindeki vefa ola tabındaki vakar K:8 /31

Hoş vakt olmasın mı ki ahdinde her sabah/Bir eşrefi başının ucunda bula seher K:9 /40

Diyar-ı engürüs ile edersin ahd ü peymanı/Gele küffarı Budinin bula teşrifin imanın K:13 /21

Ağ destarı rida-yi sebzi varken yaktılar/Ahd-i adlinle meger kim bağladı zünnar gül K:15 /32

Ahdinde kalmadı eli yufka meğer çinâr/Devrinde salınırsa nola hâce-vâr serv K:21 /47

Derda ki döndü ahdine durmadı rûzigâr/Şâh-ı yegâne Hazret-i Mahmût-Hân gibi M (Şehzade Sultan Mahmut) 4 /6

Âhû:

“Ceylan, gazal.” (Kestelli, 2004:7). “Geyik, ceylân veya karaca denilen vahşi hayvandır. Vahşetlerinden, güç avlanmalarından kinaye olarak haşin dilberlere,

gözlerinin letâfetinden dolayı güzel gözlülere, misk âhûsu münasebetiyle güzel kokululara da âhû denilir. Arapçası gazâldir.“ (Onay, 2005: 25). “Ceylân. Güzel gözlü, güzel kokulu ve ürkek olduğu için sevgiliye benzetilen âhû, edebiyatımızda birçok teşbîhlere neden olmuştur. Gözlerinin iri ve gayet siyah oluşu sevgilinin gözünü hatırlatır. Sevgilinin yüzü Kâ’be’ye benzetildiği zaman, göz âhûsu oraya sığınmış olur. Çünkü Kâ’be’de avlanmak yasaktır. Bir gül bahçesi olarak anılan yüz, âhû gözlerle daha da güzelleşir. Âhû bazan aslan denen güneşten kaçan bir ay olarak karşımıza çıkar. Yine göz, bakışa göre bazan aslan, bazan âhû olur. Ancak âhûnun en yaygın ve en önemli kullanımı misk nedeniyledir. Sevgilinin saçı misk kokar. Âhûnun misk hâsıl etmesinin sebebi ise bu kokuyu kıskanması veya ona âşık olmasıdır. Bunun sonucunda âhûnun içine kan oturmakta ve bu kan sonra misk olmaktadır. Âhû daha çok Hıtâ, Çîn, tatar, zülf vs. kelimelerle tenâsüp içinde kullanılır. Âhû avlanan bir hayvan olduğu için ‘sayyâd, dâm(tuzak), vahşî’ kelimeleriyle birlikte de anılır. Mecnunun çöllere düştüğü zaman âhûlarla dostluk kurması da telmihe anılan başka bir özelliktir. Bu durumda sahra ve çölden de bahsedilir. Sevgili denen âhûnun asla ele geçmemesi, âhûnun bir periye benzetilmesine neden olmuştur. Eski bir masalda geçen bir olay da âhûnun perîye benzetilmesinin ikinci nedenidir. Buna göre günlerden birinde bir padişah ava çıkar. Bir âhû görür ve peşinden gider. Sonunda âhû bir mağaraya sığınır. Padişah içeri girince de silkinerek perî kızı oluverir. Bu bakımdan bazan âhû ile sihirin de birlikte kullanıldığına şahit oluruz.” (Pala, 2005: 14). “Ceylân. İnce, güzel, zarif kadın.” (Püsküllüoğlu, 2004: 46). “Âhû, umûmiyet itibarıyla nâfe veya misk ile beraber mütâlaa olunmuştur. Bu cihetten Huten, Çin vs. gibi misk menbâı olan ülkelerin isimleri de âhû ile beraber zikredilmektedir. Leylâ ile Mecnûn kıssasındaki Mecnûn-âhû münâsebeti sık sık tekrar edilen âhû ile âlâkalı unsurlardandır. Masallardan gelen âhû-peri münasebetini de buna ilâve etmek lâzımdır. Âhû sahrâda, çöllerde, yabanlarda ve bir de ormanlık yerlerde bulunur. Vahşi ve ürkektir; insandan kaçar. Âhûyu avcılar gizlenerek, canlı halde kemendle avlarlar. Gözü en makbûl yeridir ve -daha ziyâde- bu cihetten sevgili ile münasebetdâr görülmüştür.” (Çavuşoğlu, 2001: 279).

Gözlerin için gönül zülfünü bekler hâkde/Çünkü âhu sayd edenler böyle yer yer gizlenir G:124 /3

Şol iki tura boyun verdi âşıka ammâ/Ol iki âhû-yi miskin yabanı gözlerler G:159 /2

Nazar kıldı bana ol çeşm ü ebrû/Enis oldu yine Mecnûna âhû G:441 /1

Oldu ben divâneye mûnis hayal-i çeşm-i yâr/Gam beyâbânında şol Mecnûn ile ahû gibi G:560 /2

Âhû gibi ko vahşeti gel itin olayım/Cânâ cihânda nesne mi vardır vefâ gibi G:602 /6

Şîvelerle eyledi şîrâne âhûlar şikâr/Kimsede yoktur Necâtî gamzenin keskinliği G:623 /7

Bir alay oldu peri şiveli ahû beğler/Gözü âhûların alayına yâhu beğler G:67 /1

Yine ol gözleri âhu seni Mecnun etmiş /Ey Necâtî gözüne yine beyâban görünür G:80 /5

Çeşm-i âhû dâğ-ı hasret gibidir/Leyli olmayınca Mecnûna şikâr G:99 /5

Derdâ ki âdet eyledi gözler yabanları/Ahû gözün ki cânlara şirâne kasd eder G:151 /5

Benim sinemdeki dâğ-ı siyâh olmuşdur eğlencem/Meger Mecnun-ı şeydânın enisi çeşm-i âhûdur G:191 /3

Dostum böyle yabanlar mı gözetmek yaraşır/Gamze-i mest-harâmi gözün âhû olucak G:278 /2

Gül-zâr-ı hüsn içinde girip gûşe-girler/Âhû gözün yatağın ararlar bucak bucak G:281 /3

Ey Necâti çün olur Mecnûn'a hem-dem-her gazâl/Bana neyçün âşinâ ol gözleri âhû değil G:339 /7

Bir gözü âhû ile kavl ü karârım var benim/Körlüğüne seg rakibin hoş şikârım var benim G:353 /1

Bir gözü âhû ile kavl ü karârım var yine/Körlüğüne et rakibin hoş şikârım var yine G:458 /1

Yine medh etti Necâti senin ahû gözün/Gör ne lûtf ile şeker kapladı bâdâmlara G:464 /9

Hem-dem olmayıcak ol âhû-yı müşgin-hat ile/Ey nesim-i seheri deşt-i Hutenden ne biter G:146 /3

Ne müşg olur kara zülfün ki hergiz/Bulunmaz nâfe-i âhûda bu bû G:441 /3

Sen o âhû-yı Haremsin k'işitip eyledi terk/Nâfe zülfün hevesi ile diyâr-ı Huteni G:591 /2

Edemezsen ey gönül mihr ü vefâ ile şikâr/Veh ki âhû-yi peri-zâd oldu nahcirin senin G:314 /7

Ey gönül dehr arûsun tutamazsın ivme/Gâfil olma ki peri şiveli âhudur bu G:440 /3

Yürü yıllarla yelersen yetemezsin ey dil/Şol cihetden ki peri şiveli âhûdur bu G:443 /4

Akıl:

"Akıl, düşünme kabiliyeti. Tasavvuftaki yaratılış nazariyesine göre akıl üç ana kısma ayrılır. Bunlar akl-ı maâş (cüz'i akıl), akl-ı maâd ve akl-ı küll'dür. Bunlardan birincisi yalnız görülebilen âlemi kavrayabilir (insanların aklı gibi). İkincisi irfâna dayanır ve bu âlemin ötesini de görebilir (filozofların ve âlimlerin aklı gibi). Sonuncusu da vahdeti, misâl ve ruhlar âlemini görebilir (Peygamberlerin ve velilerin

aklı gibi). Allah her şeyden önce akl-ı küll'ü yaratmıştır. Bu aklın ilk görünüş şekli akl-ı evveldir… Divân edebiyatında şâir akıl hakkında tıpkı mutasavvıflar gibi olumsuz düşünür. Onu sınırlı ve zayıf bulur. Çünkü aklın karşısında aşk, güzellik, ızdırap ve acı unsurları vardır. Hurdebîn, hayrân, bîgâne, perâkende hâl, şikest, ermemek, hikmetleri bulamamak, dağılmak, kâsid olmak gibi sıfatlar, akıl ile birlikte çok kullanılır." (Pala, 2004: 15). "Düşünme, anlama ve kavrama gücü, us. Hafıza, bellek. Öğüt, salık verilen yol. Düşünce, kanı." (Türkçe Sözlük, 1998: 55).

Bezm-i gamda akl ü cânı etti lâ'l-i yâr mest/Câm iki oldu ne var olsa kamu hûş-yâr mest G:29 /1

Sofiyâ aklı sana ben aşka yârem kim olur/Ehl-i Cennet hûş-yâr ü tâlib-i didar mest G:29 /4

Akl ister imiş ayıra gönlümü ışkdan/Kimdir ana ki araya gir kethudalığ et G:31 /3

Gerçi saf çekti Necâtî akl ü namûs u salah/Gamze-i sâkî bu resme düşmeni âsân alır G:55 /7

Ko rüsvâ eyleme aklı ki mühr-i mihr hânındır/Süleyman hâtemini saklayu bilmezler Âsaflar G:91 /4

Doğupdur âfitâb-ı sagar-ı aşk/Çerağın aklının dinlendirigör G:106 /2

Gönül aydır bana kim aklı unut aşkı gözet/Vâcib oldu kim işidem deliden uslu haber G:111 /3

Nefs iti ile birliğe yetip iti şarâb/Akl ile ey Necâti bunlar çok savaşdılar G:142 /5

Bildiğini aklımın ol zülf-i ser-keş dağıdır/Leşkerini sabrımın ol gamze-i hûn-hâr sır G:187 /2

Ehl-i aşk oldu Necâti olamaz akla muti/Hiç meczûb olan abdâl ede mi hıdmet-i pir G:200 /8

Aşk elinden akl âciz olduğun ayb eylemen/Bir ra'iyyet var mıdır kim pâdişâhdan korkmaz G:225 /3

Rakib gibi ne var aklı âlet ettim ise/Bu aşk san'atıdır başa varmaz âletsiz G:238 /4

Cân ü dil bend-i belâdan nice baş kurtara kim/Tolaşır zülfün kemendi âkıl ü şeydâ demez G:215 /5

Böyle ben Mecnun olunca gitti akl ü gitti cân/Uslanınca bir kişi anca ziyân etmek gerek G:317 /3

Yâr-ı gül çihre gibi kırmızı vü al giyer/'Akl-ı âciz döyemez şivesine bâdelerin G:321 /4

Gül ruhlarında sünbülün âşüfte göreli/Miskin Necâti aklı dağıtmıştır ey sanem G:358 /6

Akl elinden al gönül şeh-bâzın ey sultân-ı aşk/Destine bir rûsitâyinin doğan vermek neden G:388 /4

Necâti mest-i aşkam ben benim akl ile işim yok/Bir iki kez ana dedim hele benden arağ olsun G:414 /5

Ey hâce kime ağlayam kim hakim-i akl/Yazmazdı aşk mes'elesini kitâbına G:480 /4

İdrâk-i akl erişmeye şerh-i cemâline/Hat yazmaz ise hâşiye hüsnün kitâbına G:480 /8

Aşkı koyup akla uymak belâdır ey hakim/Bu belâyı vermesin Hak dini ayruk kâfere G:499 /2

Önünce tutar iken şem-çerâğ-ı aşk delil/Nice uyar kişi akl-ı hilâf-endîşe G:507 /4

Zâhidâ ayb ü hüner aşk ile akl ise eger/Ne sana uslu desinler ne bana divâne G:514 /3

El tutup alma ayak belki ayak tut elim al/Demesin akl eyesi sûfi sana divâne G:514 /4

Deliden uslu haber nûş idegör câm-ı şarâb/Nice bir akla kifâyet ko bu hûş–yârlığı G:561 /3

Aşkım ziyâd olur telef oldukça cân ü dil/Aklı Necâti artırır olmaz ziyân gibi G:577 /7

Gördü kim başdan aştı seyl-i sirişk/Akl deryâ-yı hayrete daldı G:580 /4

Aklımı gamzen aldı dil ü cânı hatt u hâl/İklîm-i hüsn içinde alan alanın gibi G:645 /4

Bu günüm yarına kalsın diyene âkıl deme/Âkil oldur kim komaz dünyâda bir nân erteye G:641 /3

Akik:

"Maruf kıymetli, kırmızı taş." (Kestelli, 2004:8). "Kalseduan kuvarsının bir türü olan, yüzük taşı, mühür gibi şeyler yapmakta kullanılan, çok sert yarı saydam, parlak ve değerli bir taş." (Püsküllüoğlu, 2004: 46). "Yemen diyarında bulunan bu kırmızı taş, rengini gûyâ Süheyl yıldızının ziyâsı tesiriyle alırmış. Bu kanaat İran ve Türk şâirlerince umumîdir." (Onay,2007: 28). "Kırmızı renkte kıymetli bir taştır. Edebiyatta Süheyl yıldızının tesiri ile renk kazanan akîk, bu yıldızın en parlak görüldüğü Yemen'den çıkarılmıştır. Dudak, renk bakımından akîke benzer. O, içinde inciler (dişler) saklayan saf akîkten bir kutucuktur. Yine âşığın gözyaşları da akîk rengindedir. Tenâsüp yoluyla çıkarıldığı yer olan Yemen ve Süheyl yıldızı ile birlikte kullanılır. Eskiden yüzük ve gerdanlık gibi süs eşyasının çoğunlukla akîkten imal edilmesi ve akîkin insan ruhuna olumlu yönde etki ettiği inancı da tenâsüp yoluyla akîkten bahsedilmesine yol açmıştır. Akîk bedenden akan kanları durdururmuş. Kalbe kuvvet verir ve hafakanı giderirmiş. Göze sürme diye çekildiğinde görme

melekesini arttırır ve kirpikleri güzelleştirirmiş. Yüzük olarak taşındığında fakirliği giderdiğine dâir bir hadîs rivayet edilmiştir.” (Pala, 2005: 14).

Eğerçi ağır olur taş koptuğu yerde/Sitâre var ki akiki eder yemende garib G:24 /3

Ey Ruma akik ilten sakın ki ziyan eyler/Kanlı yaşım ucundan âlem Yemen olmuştur G:84 /6

Başın ortaya koyup lâ’line kasd etse şeker/Saht olur işidüben kânda akiki yemenin G:313 /5

Yakut olur saht ü kurur kanı akikin/Yüzünü kızardıp çün ala buseni sahba K:1 /8

Akla Uymak:

“Akla yatkın olmak, akla yatmak. Başkasının verdiği akılla davranmak.” (Püsküllüoğlu, 2004: 50).

Aşkı koyup akla uymak belâdır ey hakim/Bu belâyı vermesin Hak dini ayruk kâfere G:499 /2

Al-:

Aldım ağzın ölçüsünü zerre denli yok vefa /Pür-cefâsın hey güneş yüzlü habibim Mustafâ G:1 /1

Çünkü aldın bû-yi zülfün tutma vaslından ümid/Yürü ey bâd-ı sabâ ölünce yeter bu sana G:10 /3

Miskinlik ile dilleri zülfün alır ele/Tan mı ger ana cennet-i rûyun makâm ola G:22 /4

Bâzâr-ı mihr germ iken alıp Necâtî mey/Câyın kenâr-ı cûy gerek sâye-i dıraht G:32 /5

Çün serv dôst nâz ile gülşende salına/Ey bâğ-bân çinarın elin al yabana at G:33 /6

Ol peri perçemlerinden çengine çevgân alır/Her kiminle hüsn topun oynasa meydan alır G:55 /1

Bülbülün ahından almaz ol gül-i ra'nâ diriğ/Hüsnüne mağrur olup çok nâle vü efgân alır G:55 /3

Derd-mend olanlarındır devlet-i dârüşşifâ/Kankı bî-devletdir ol kim derdi kor dermân alır G:55 /4

Rûzigâra edemezsin yârımı benden cüdâ/Fâriğ ol ey müdde'i cânı veren sultân alır G:55 /5

Hep Karaman bahşişidir rûzigârın verdiği/Hazır ol kim verdiğin senden geri devrân alır G:55 /6

Gerçi saf çekti Necâtî akl ü namûs u salah/Gamze-i sâkî bu resme düşmeni âsân alır G:55 /7

Sanki Rum ili harâmisi durur hâl-i ruhun/K' öldüdüp cân kârbânın varını andan alır G:55 /9

Aldı sôfinin karârın gösterip yüzün rakip/San ki şeytan hastaya mâ gösterip imân alır G:55 /10

Bir tarâvet tuttu gülşen kim semen-berler gelip/Fasd ederse gül yüzünden penbe ile kan alır G:55 /11

Yürü var mey-kedede karşıma gelme nâsih/Ki elime sagar alıcak gözüme kan görünür G:80 /2

Kaddin katında durmağa yaraşmadı diye/Servin alıp elini yabanlara attılar G:90 /6

Devr-i güldür Allâh Allâh bu ne nâzik çağ olur/Gül yanağından semen penbeyle kan almağ olur G:107 /1

Gözlerimden ayağın toprağın almağ istesem/Gözlerimde ayağın toprağına ırmağ olur G:107 /2

Ele cân alıp urar kendüyi divârlara /Gün dahi bencileyin kûyunu mestâne geçer G:134 /4

Gâhi dehânın aldı dile geh miyânını/Yine Necâti unmadığın ne hayâli var G:135 /7

Aşk bezminde mey-i gamdan murâd/Bî-haber olmağ imiş aldım haber G:164 /6

Zülfe de dolaşmasın dil nakdini almağ için/Gafil olmasın kişiyi kalb ile bâzâr sır G:187 /4

Yüz urup ayağının toprağından/Ne denli alabilirsen kademdir G:192 /4

Dil ü cân gûşelerin sildi süpürdü müjesi/Aldı gitti ne ki bulduysa nakir ü kıtmir G:200 /7

Yâr kim kâküllerinden dûşuna çevgân alır/Her kiminle hüsn topun oynaya meydân kalır G:202 /1

Aldı sofinin karârın gösterip yüzün karib/San ki şeytân hastaya su gösterip imân alır G:202 /3

Sanki Rum ili harâmisi durur hâl-i ruhun/K’ öldürür cân kâr-bânın varını andan alır G:202 /4

Bir tarâvet tuttu gülşen kim semen-berler gelip/Fasd ederse gül yüzünden penbe ile kan alır G:202 /5

Korkarım kim lebinin örneğin alıp sanemâ/Çin müsavvirleri bir sûret ile cân yazarlar G:206 /3

Mey-fürûşa bu Necâti dil ü cân etti girev/Mey-i aşk aldı zihi assılı bâzâr-ı aziz G:218 /5

Umardım ey şeh-i devrân ferâgat ehli alıp/Müseyyep ola gezeydim cihânda hidmedsiz G:238 /5

Nâle kıl kim alasın nâ-merd dünyâda murâd/Ana süd vermez Necâti tâ ki oğlan ağlamaz G:240 /7

Saçılsın sünbülün cânâ gül üstüne nikâb almaz/Kim ol şem'-i şeb-ârâdır ana zulmat hicab olmaz G:243 /1

Almışam her lâle-haddin başına gavgâsını/Dönmüşüm şol meste kim güllerle ser zeyn eylemiş G:252 /6

Pend-i refik u ta'n-ı rakib aldı araya/Ortada zâyi oldu dil-i mübtelâ yetiş G:253 /5

Nakd-i ömr oynadı bir kez enegün okşamadık/Bâri bir alma ver ol genc-i firâvâna ivaz G:257 /3

Doldur var iken sâki yâkût-ı revândan haz/Çün ömr değil bâki al kût-ı revândan haz G:259 /1

Ey şeyh nedir tedbir alnıma benim takdir/Yazmış kim alam dâ'im bir kaşı kemândan haz G:259 /2

Nâz ile geçip bir gün söğmedi du'âcıya/Geçti günüm almadım ömr-i güzerândan haz G:259 /5

Almayam devrânı sensiz verseler bir habbeye/Kıymeti olmaz sâdef kim ola gevherden ırağ G:266 /4

Sâkiyâ peymâne el verip alırsa dest-yâr/Şem gibi tutşam olam miyân-gîrin senin G:314 /4

Kadd ü zülf ü dehenin oldu elif lâm ile mim/Ol sebebden dil ü cân lezzetin aldı elemin G:322 /2

Eline câm alıp sâki hırâmân olsa aydılar/Gül açılmış budâgında yine bir serv-i ra'nânın G:325 /4

Lebinden mu'ciz-i İsâ erişti Hızr u İlyâsa/Yüzünden gün ziyâ almış ay alnından münevverlik G:326 /3

Gönlümü zülfü ayağa urursa gam değil/Bâzâr-ı hüsn içinde binin gör birisin al G:333 /2

Şöyle revân durur ki alır yürüyüverir/Serv-i sihi yazarlar ise kaddine misâl G:333 /3

Gamze kıl kaşının ko fitnesini/Kişver-i cânı kılıcın ile al G:340 /4

Bendler geçdi bana zülf-i siyâh-ı dost kim/Halk-ı âlem pend alırlar şimdi pendimden benim G:350 /4

Ayağa düşmüş Necâti'nin elin al vaktidir/K'eylemişdir göz yaşı başın kayu çok sevdiğim G:376 /7

Gözüne cân verip zülfünü aldım/Ki misk erzân olur tatar elinden G:381 /3

Ger Necâti gönlüm al gel demedinse dostum/Dest-i zülfe hatem-i lâ'lin nişân vermek neden G:388 /8

Gönül karşına geldikçe hayâlin bir dem eğlemez/Sanasın kim od almağa gelir bu külbe-i gamdan G:392 /2

Gelir gülşende gülden reng alırsın/Dehân-ı goncadan râz öğrenirsin G:394 /4

Dökmedin devr yere cür'a gibi kanımızı/Sâkiyâ nûş edelim al beri şol karanlıkdan G:396 /2

Eğer şirin lebine öykünürse /Göreyim tanrı dâd alsın şekerden G:397 /5

Ey Necâtî gözün aç al ayağı toprağını/Tûtyâ ister isen dîde-i giryânın için G:421 /7

Sûfî yarın ilte mi alıp elimi cennete/Çok gören cânaneler eşiğini bana bu gün G:428 /2

Sâkiyâ ol sâ'id-i sîmin elinden bir ayağ/Alınır mı düşmeyince ellere ayaklara G:449 /4

Alınsa kaşlarına aceb olmaya gönül/Bir şehr alınır ey kamer iki güvâh ile G:453 /5

Şi'r isteyen Necâti'ye gelsin ki vechi yok/Anber satın alan kişi atâra gelmeye G:503 /7

Biz ezelden derdini cân ie alıp satmışız/Şimdi geldik sanma bizi aşkının bâzârına G:504 /6

Ortaya düştü duhter-i rez al kenâra çek/K' ol nûr çeşm geldi zücâcî nikâb le G:510 /4

Lebine ermeğe imkân yoğ ise çârem/Cânım ağzıma alam bûse-i dil-ber yerine G:511 /5

Sûfi cemal-i yâra ne yüzle baka bilir/Almaz eline çünkü kerih-manzar âyine G:513 /6

El tutup alma ayak belki ayak tut elim al/Demesin akl eyesi sûfi sana divâne G:514 /4

Alıp yanıma dil-dârı söğer ardınca uşşâkın/Öğünsün düşman öğünsün eğer kalırsa yanına G:522 /6

Dem-â-dem şi'r kandan girye kandan/Nefes mi alınır gark-âb içinde G:540 /7

Ölümden kim kaçar çün kim balâ bâzâr-gâhında/Satarlar vaslı hicrâna alırlar derdi dermâna G:542 /4

İzin tozunu götürü bildikçe dostum/Aldı ve oldu bâd-ı sabâ tûtiyâ yükü G:572 /7

Bezm-i hayâtı hoş gör el vermiş iken eyyâm/Devr almadın ayağın götürügör ayağı G:574 /4

Çün kara gözünü gözüm saldı/Hüsn şeh-bâzının beğin aldı G:580 /1

Mâyil isen tâc-ı zerrîn almağa ey bülheves/Gözünü gözünde tut şol nergis-i şehla gibi G:593 /6

Doğru iken ok gibi yolunda dil-i hâkî/Aldı ele ol kaşı keman çekti çevirdi G:610 /2

Gönlüm kalıpdır ey gözü fettan o zülfe kim/Ne aldı ne kodu gönülü der-hem eyledi G:613 /3

Girip bâzar-ı aşkından metâ'i vaslın almadın/Diriğa ömrümün nakdin çürüttü gözlerim yaşı G:615 /5

Sâkiyâ al eline şol meyi kim mecliste/Kendim unutmağ için eyleye agâh beni G:618 /6

Zemâne varlığını verdi aldı aşkı satın/Yabana atmalı sanman inende Mecnûnı G:635 /6

Çin ü Hutenin bacını boynuna mı aldın/Ey hâl-i ruhu memleket-i Rum haracı G:640 /3

Ağzının ölçüsün aldı yoğ imiş zerre kadar /Mihr kapındaki âşıklara Mestî Çelebi G:647 /6

Şol elif bâlâ görüp ben kâmeti dâl olmuşu/Yanına aldı cihân içinde bir ad eyledi G:648 /3

Ağzının ölçüsün aldı yoğ imiş zerre kadar /Mihr kapındaki âşıklara Mestî Çelebi G:647 /6

Şol elif bâlâ görüp ben kâmeti dâl olmuşu/Yanına aldı cihân içinde bir ad eyledi G:648 /3

Binip şikar kasdine alsa ele kemend/Düşer gazal-i bişe-i gerduna ızdırap K:3 /20

Gül yüzünü eline alıp eldi sohbete/Kızardı haclet oldu ile oldu şemsar K:6 /20

Hasudlar gibi durmuş rakib böğrün urur/Meger kim aldı ele şah-ı kam-ran hançer K:7 /10

Geh boğazın alır ele geh beline girer/Göz açdırır mı değme cihan-pehlevâna K:11 /24

Ebr ile kavs-i kuzahdan bedel olmuş gibidir/Alsa izzetle ele Asaf-ı saf der hatem K:19 /6

Âlemi ucdan uca vucuna alsan yeridir/Subh-ı devlettir elin mihr-i münevver hatem K:19 /12

Mühr için adın eger ağzına alsan bir kez/Dirile âb-ı hayat ile beraber hatem K:19 /24

Başın sarar eteğine mektub alır varır/Bir parmağ ile ey nice iklim açar nişan K:21 /12

Kaddine vâlih olmağın aldı ele beni/Destandır etti kıssamı ol nâ-be-kâr serv K:21 /23

Ahı tütünü yeryüzünü göke boyadı/Alındı meğer bir yüzü gül-nâra benefşe K:22 /4

Hoş aldı Hazret-i Hân Bâyezid –i Osmâni/Kili ile Kara Buğdandan Akkermanı K:25 /1

Alır gözü ile bakma cihana kim güneşin/Yüzüne doğru bakanın gözünden akar yaş M (Şehzade Sultan Abdullah) 1 /3

Mâil isen tâc-ı zerrin almağa ey bülheves/Gözünü kendinde tut şol nergis-i şehlâ gibi M (Şehzade Sultan Abdullah) K:1 /6

Bir kimsesini bile alıp gitmedi diriğ/Bin kulu var iken şu filan bin fülan gibi M (Şehzade Sultan Mahmut) 4 /4

Necâtî'den diliyle zer eder cer/Alır şemşir ile Rumun haracın Kt:69 /7

Koşmasan zülf ü siyâhı yakana/Almasan bunca günahı yakana Kt:73 /1

Redifi hançer ettin mansıbı sen /Kılıcın ile alırsın ola mı Kt:89 /3

Hemânâ yeni şairler geçip eski olanlardan/Söz alıp iletip mağrur iderler nice nâ-dânı Kt:90 /2

Gönlünü ve cânını almak;

Âkıbet cevr ile cân almak çün oldu hû sana/Bende geçdim cân ü dilden ey sanem yâhu sana G:10 /1

Bir bûsesine cân verip almak olur veli/Ol dil-rübâya istemeziz kim ziyân ola G:21 /3

Nûş eder bigânelerle Rum ili doluların/Âşinâlar bezm-i gamda cân verüben cân alır G:55 /2

Lâ'line ömr-i girâmî harc eden dîvâneler/Gûşe-i mihnette şimdi cân veriben cân alır G:55 /8

Aldı gönlüm bir peri-peyker melek-simâ yiğit/Kasd-ı din etti meded hey ol büt-i tersâ yiğit G:27 /1

Cân ü dil almağa hecrin yüreğime od urur/Ki yaka yıka evim varımı ede târâc G:41 /4

Dil aldı yüze gelmedi ol kâkül-i tarâr/Da'vâcı ile durmadı sultâna berâber G:62 /5

Sinemden aldı cânı eliyle komuş gibi/Gam-hânemi bucak bucak ol dil-rübâ bilir G:87 /3

Diller alır kirpiğin cânlar bağışlar leblerin/Lâ-cerem âşıkların havf u recâ üstündedir G:121 /5

Zülfünün altında görüp hattını havf etsem nola/Kim dil almağa kemin-gehde iki leşker durur G:122 /2

Zülfün altında sinip hatt-ı mu'anber gizlenir/San ki dil almağ için pusuda leşker gizlenir G:124 /1

Necâti hûb-rûlardan sakın kim/Alırlar gönlünü inkâr ederler G:175 /8

Lâ'line ömr-i girâmi harc eden üftâdeler/Güşe-i mihnetde şimdi cân veriben cân alır G:202 /2

Alırsan cân değer bir bûse sofî/Leb-i dil-ber Seninçün cân götürmez G:228 /3

Gül dürlü dürlü nâz ile gönlünü bülbülün/Alsa acep mi düşmez elinden kitâb-ı nâz G:234 /2

Dil aldı kasd-ı cân eyler beğim kaşın gözün gamzen/Elif kadim kemân eyler beğim kaşın gözün gamzen G:308 /1

Kâmetin mülk-i dil almağa sancak çekicek/Ehl-i diler derilip bire bir Allâh dedik G:324 /2

Akl elinden al gönül şeh-bâzın ey sultân-ı aşk/Destine bir rûsitâyinin doğan vermek neden G:388 /4

Cefâ vü cevri ko alma dil-i süzânı sinemden/Od alıp kanda yakarsın peri yüzlüm cehennemden G:392 /1

Gerçi nâzikdir Necâti hûblar sayd etmede/Diller almakda velî sen de cihân fettânısın G:395 /6

İvaz bir bûseye cân almağ ise aldın ey dilber/Bizimle hançer-i gamzen yeter kılıç bıçağ olsun G:414 /3

Dil almağa pusuda durur leşkere benzer/Hatt-ı siyehin zülf ile ruhsâr arsında G:447 /3

Zülf-i siyehin gönlümüz almağa sebeb ne/Çün aldı dönüp yerlere çalmağa sebeb ne G:492 /1

Çü gönlüm aldı saçın bûse ver ki âdettir/Teberrikin alacak nesne verme dervişe G:507 /5

Bir eline cânın alsın bir eline başını/Girmek isteyen kişi âşıkların meydânına G:512 /4

Eşiğin dâr-ı şifâsında Necâti nice bir/Yâ benim cânımı al yâ beni kurtar diye G:521 /5

Necâti ayağı toprağını can verip aldın çün/Yürü yabanda bulmuşsun gözüne tûtiya eyle G:530 /5

Dedim kaç bûseye bir can alırsın/Dedi hey bu ne sözdür bire bire G:531 /2

Tanrı cânım almasın ey çeşme-i Âb-ı Hayât/Suya salmayınca neng ü nâmı bayram ertesi G:568 /5

Sen sanevber gibi bir serv hırâmân olmadı/Râstı ol kadd-i dil-keş cân alıp cân olmadı G:603 /1

Ey lebi şekker bahâsın sorduğ' sek bûsesin/Cânımız alma nic'oldu arada kan olmadı G:603 /3

Dost bir sûret ile gönlümüz aldı veli/Hüsnü bir âyinedir kalmaz o sûret bâki G:604 /6

Tîr-i müjesi gönlümüz almağa Necâtî/Mâyil idi ol şûh-ı cihân çekti çevirdi G:610 /9

Ey gam-ı dil-ber dilersen almağa cânım benim/Gitme dilden bir nefes genc isteyi virâna gel G:343 /2

Cânlar almağa gözüne koşma kaşın kirpiğin/Mest olanın derdine tîr ü kemân vermek neden G:388 /6

Ağzım eğildi bûsene cân al diye diye/Böyle olur mu'âmele eden peri ile G:462 /4

Aklımı gamzen aldı dil ü cânı hatt u hâl/İklîm-i hüsn içinde alan alanın gibi G:645 /4

Canın alır adûnun erer yıldırım gibi/Durduğu yerde salsa Hidiv-i zamane tîğ K:11 /13

Sarmak, kaplamak;

Rahm eyle ki aldı dört yanım/Zâri vü figan ü âh ü feryâd G:51 /4

Kaddin elif iki zülf iki dal/Dâd eyle ki aldı dört yanım yâd G:51 /5

Başını alıp gitmek;

Yar eşiğinden alayım gideyim başımı uş/Kolur olmaz yere itler gibi azar eyler G:65 /5

Başın alır gider elbette bu mukarredir/Adû elinden eger kurtarırsa can hançer K:7 / 27

Bûse almak, öpmek;

Sâki götür bu âdeti dirlik değil bu kim/Busen alınca bir kişi cânından usanır G:68 /4

Nigârâ gönlümün cânı lebinden bûse almakdır/Ve likin cânımın gönlü bir öget sâde-pehlûdur G137 /3

Ağzına söğer bûsesin alsam kereminden/Ol hüsrev-i şirin-dehenin hoş keremi var G:205 /3

Bûse aldığın lebinden zülf-i misk-âsâ demez/Başını kessen bu yolda râzını kat'â demez G:215 /1

Haber al-;

Dehehinden sanemâ hiç alınmadı haber/Nice kez goncanın ağzın aradı bâd-ı seher G:111 /1

Meclisde sâgar almaga lâ'lin haberlerin /Nâziklik ile ağzımız arar haber sezer G:211 /2

Ne kati bî-haber oldun harif sohbetden/Şarâb-ı nâb ile sâkiler aldılar haberin G:319 /6

Fürkatim dostlara bitiyecek nesne değil/Haberim aldın ola nâle vü efgânımdan G:424 /6

Goncayla kati sıklığı var bülbülün ey bâd/Ağzı haberin aldım anın ben soluyunca G:475 /7

Cevap al-;

Murâda erdi müjenden eden cidâle heves/Cevâbın aldı lebinden eder su'âle tamâ' G:263 /5

Âh al-;

Ahımı alma kim yedi kat gökler ey melek/Cehd eyler ise bağlayı bilmez du'â yolun G:384 /3

Za'ferânın yüzümün küynüklü âhımdır satan/Likin o gül-çihre almaz âh u vâhımdan benim G:378 /6

Altına al-;

Altına aldı gam ü derd üstüme dönmez felek/Rûzigâr-ı zâlim ü gaddâra n’ettim n’eyledim G:377 /5

Altına aldı hecr dön ey şehsüvâr dön/Hâk-i hakîrin üzre meh-i âsumân gibi G:577 /5

El al-;

Baş salar sûfi gibi yeşil murakka’lar giyip/Şöyle benzer serv gülşende sabâdan aldı el G:342 /5

Aldanmak:

Görünüşe bakarak yanlış bir yargıya varmak, yanılmak. Bir hileye, bir yalana kanmak. Hayal kırıklığına uğramak. Avunmak, oyalanmak. Havanın birden ısınmasıyla zamansız açan çiçek, soğuk sebebiyle donmak.

Gülün bu ârızı rengin görüp aldanma ey bülbül/Kim ol anca senin gibi garibin girdi kanına G:522 /4

Alın Yazısı:

“Kişinin başına gelmesi pek çok önceden Tanrı’ca kararlaştırılmış olduğuna inanılan bütün durumlar, kader, talih, yazgı.” (Püsküllüoğlu, 2004: 64). “Kişinin başına gelmesi pek çok önceden Tanrı kararı olarak alna yazılmış olduğuna inanılan bütün hâller.” (Püsküllüoğlu, 2004: 68). “Yazgı, talih, kader, mukadderat.”(Türkçe Sözlük, 1998: 83).

Ey şeyh nedir tedbir alnıma benim takdir/Yazmış kim alam dâ’im bir kaşı kemânda haz G:259 /2

Allâh Bilir:

“Belli değil, belli olmaz, kimse bilmez. Bana öyle geliyor ki, sanırım.” (Püsküllüoğlu, 2004: 66). “Belli değil”, “Bana öyle geliyor ki” anlamlarında kullanılan bir söz.

Doğrulducak Necâtî'den ayruğa tirini/Allâh bilir ki hasta gönülden neler geçer G:58 /7

Ey sa'adet güneşi dil yüzünü mâh biir/Eşiğini feleke vermezin Allâh bilir G:64 /1

Her dem ey kaşı kemân sinede peykânından /Dil-i bî-çâre neler çektiğin Allâh bilir G:64 /3

İşim Allâha kalıpdır benim ey tâze bahar/Bu deme ereceğim bir dahi Allâh bilir G:64 /8

Şimdengeri Allâh bilir nice olur hâl/Etdi hele âlemlere rusvâ küçücükten G:401 /6

Anadan Doğma:

"Doğuştan olan, çırılçıplak." (Püsküllüoğlu, 2004: 82).

Anadan doğma olur her kim gelirse katına/Bârekallâh ey bu gün her derde dermân Kaplıca G:473 /7

Ankâ:

"Mevhum büyük kuş. İsmi olup cismi olmayan şey." (Kestelli, 2004: 14). "İsmi olup da cismi olmayan bir büyük kuştur. Simurg, Zümrüdüankâ da derler. Yüzü insan yüzüne benzermiş. Boynu çok uzunmuş, tüyleri renk renk imiş. Vücudunda otuz kuşun renk ve alâmeti varmış. İnsan ve hayvanlardan kaptığını parçalarmış. Edebiyatımızda istigna timsalidir ve ekseriyâ bu kelime ile beraber kullanılır."(Onay, 2005: 36). "Divân şiirinde anka kuşuyla ilgili efsâne ve rivâyetlere sıkça rastlanır. Beyitlerde 'sîmurg veya sîreng' adı altında da zikredilen ankanın en büyük özelliği olarak Kafdağında yaşaması ve, renk, asla yere konmayışı ve ele geçirilemeyişi göze çarpar. Bu özellikleriyle çeşitli teşbîh ve mecâzlara konu olur. Bazan bir cennet kuşu olarak yeşil rengiyle ele alınır. Ankanın en yaygın kullanımı, sanatkârlığı temsil etmesinden kaynaklanır. Bunun yanında sevgiliden beklenen

yardım için de ele alınır. Bu iki kullanım dolayısıyla ‘anka-meşreb’, ‘anka-tabiat’,’sîmurg-ı çerh’, ‘anka-yı himmet' gibi birleşik kelimeler kurar. Dünyayı çevrelediğine inanılan Kafdağı ile birlikte tenâsüplere konu olur. Şehnâme’ye göre Zaloğlu Rüstem’i anka beslemiş olduğundan bazan Rüstem ile birlikte de anılır. Bazan da sevgili, adının bilinipkendisinin asla görülmemesi nedeniyle ankaya teşbih olunur. Âşık, sevgilisinden anka olarak söz ederken, ondan bir yakınlık ve yardım ummaktadır. Aynı sıfatı kendine yakıştırmışsa kanâat ve alçakgönüllülüğünü överek söylemektedir. Avlanamayışı ve ele geçmeyişi nedeniyle de ulaşılması zor durumlar için sözkonusu edilir.” (Onay, 2007: 24). “1.Masallarda adı geçen, çok uzun kanatlı ve iri olarak nitelenen düşsel bir kuş; Zümrüdüanka olarak da söylenir. 2.Adı var kendi yok olan şey 3.Bir takımyıldız.” (Püsküllüoğlu, 2004: 90).

Ey Necâti şekk eder âlem vücûdundan senin /Varlığın Ankâ gibi bir ad kalmıştır hemân G:407 /5

Ant İçmek:

“Bir şeyi yapmaya ya da yapmamaya ant ile söz vermek.” (Püsküllüoğlu, 2004: 87).

İnanmaz sûfî meyden geçdiğine/Necâtî and içip inandırıgör G:106 /6

Yürü sen and içe gör biz mey-i nâb ey sûfî/Sana peymânı komuşlar bize peymânedekin G:429 /2

Görelden leblerin and içti kâdi/Ki dahi vermeye mey-hâra tevbe G:554 /2

Ben bilir idim zülfün çok başlı vefâsızdır/Şol gamze-i hûn-rîzin and içdi inandırdı G:576 /7

Ârif:

“Çok anlayışlı ve sezgili (kimse), varışlı.” (Türkçe Sözlük, 1998: 131). “İrfan sahibi, Allah’ı tanıyan kişi.‘Nefsini bilen Allah’ı bilir.’ meâlinde bir hadîs-i şerif vardır. Sûfiler irfanın bir Allah vergisi olduğunu ve bu yüzden ilimden üstün

olduğunu iddiâ ederler. İlim aklın, irfan ise duygunun eseridir. Ârif olmanın yolu kitâbi bilgiyi aşmaktan geçer. Ârif, 'ilm-i ledün' denen İlahî hakikatle bilgisini, öğrenmek ve çalışmak yoluyla değil, ilhâm, hâl ve şüphe perdesinin ötesine geçme yoluyla elde eder. Can gözleri açıktır. Ârifler Allah'a sevâp kazanmak için değil, O'nun emrini yerine getirmiş olmak ve zâtını ibadete yegâne lâyık zât bildiklerinden ibâdet ederler. Yani ârif, Allah'ın varlığını idrâk ederek gerçek olmayan varlıklardan geçip Tanrı varlığı ile var olan kişidir. Ârifler için 'ârif-i bi'llah, kutb, veli, ehl-i dîn, ehl-i yakîn, ehl-i hâl, ehl-i tahkîk' tabirleri de kullanılır. Divân şiirinde şâirler sevdiklerini ârif kisvesiyle vasfederler. Bunun için de ârifin her şeyi bilmesi, bazı remizlerle âşığa bir şeyler anlatması gibi özellikleri ele alınır. Ârif, zâhidin karşısındadır. Zamanını zikirle geçirir. Hiçbir menfaati olmaksızın hizmet etme özelliğine sahiptir. Cömert ve kanaatkârdır. Tevekkül sahibidir ve acılara dayanmasını bilir." (Pala, 2004: 25-26).

Çün çemen üzre sabâ bostâna berg-i gül döşer/Ârif olanlara nûşânûş-ı câm-ı mül düşer G:93 /1

Anlamayan hayâlini mecmû'a-i gülün/Ârif değildir okusa yüz bin kitâblar G:105 /3

Gülşenden ise âşıka dil-dâr hoş gelir/Cennetten ise ârife didâr hoş gelir G:166 /1

Mest olur murg-ı çemen gül yakalar çâk eyler/Ârif-i vahdet olanlar bunu idrâk eyler G:180 /1

Eydiniz uşşâkı zâhid nar ile korkutmasın/Ârif olan erteye kalan belâdan korkmaz G:225 /2

Mahv olur nakş-ı emel mânende-i nakş-ı mezâr/Hâk-i pây-i cân-sitâna ârif isen sâde gel G:344 /5

Kaçma bizden sanemâ kaçma ki ârifler ile/Durup oturma gerek serv-i gül-endâmlara G:464 /4

Cinân gül-zârını neylerdi ârif/Eğer ümmid-i didâr olmayaydı G:582 /6

Câm-ı şarâb ü yâr-ı şeker-leb dedikleri/Oldur cihânda ârife meşreb dedikleri G:585 /1

Ârif isen safhasında hüsnünün hat koma kim/Müste'id olan kitâbının komaz i'râbını G:632 /3

Âsaf:

"Doğu edebiyatlarında vezirin eşanlamlısı olarak kullanılan bu unvan, Süleyman peygaberin meşhur veziri ve İsrailoğulları soyundan gelen Âsaf b. Berhıye'den kalmadır. Bu kişinin ilm-i simyâ ve bu tür garip ilimlere sahip olduğu söylenir. Yine bu rivayette İsm-i A'zam kuvvetiyle Belkıs'ı tahtıyla birlikte getiren bu vezirmiş. Şâirler vezirleri överlerken onların 'sâhib-i tedbîr' ve 'sâhib-i re'y' olduklarını bildirmek için bu kelimeden yararlanırlar. Şâir bir vezirden söz açmışsa ona mutlaka Âsaflık yakıştıracak ve bunun için hakîmane 'idare-i devlet'ten, 'hüsn-i tedbîr'den söz edecektir. Şâire göre Âsaf bir fazilet, ileri görüşlülük, idare ve tedbîr timsalidir. Hatta bu kelimenin edebiyattaki kullanılışı o derecede yaygınlaşmıştır ki artık vezirin adını anmaya bile gerek yoktur. Âsaf denilince hemen devrin veziri akla geliverir. Bu bakımdan son asırlarda Bâb-ı Âlî'ye BÂb-ı Âsâfî denmiştir. Âsaf telmîh ve tenâsüp dolayısıyla hemen dâima Süleymân ve hatem ile birlikte anılır." (Pala, 2004: 33). "Süleymân peygamberin veiri İbn-i Barahyâ'nın adıdır. Kur'ân-ı Kerim'de tavsîf edilmiştir. Nüsha, tılsım, vefk gibi garip ilimler ile simyânın mûcidi telâkkî olunur. Edebiyatımızda resmi vasıflardan olarak vezîr ve müşirlere tahsis olunmuştur." (Onay, 2007: 39).

Ko rüsvâ eyleme aklı ki mühr-i mihr hânındır/Süleyman hâtemini saklayu bilmezler Âsaflar G:91 /4

Görücek halk Necâti'yi der-i Âsafda/Dediler mûru görün taht-ı Süleymân'a geçer G:134 /6

Ne müşkildir ki sevdiği Necâti yüzüne bakmaz/Kaçan kim iltifât-ı Âsaf-ı âli-cenab olmaz G:243 /7

Yerin feleke vermeye bin ba'd Necâtî/Şimdi ki der-i Âsaf-ı Sultâna yetişti G:625 /6

Ayag(k):

"Kadeh, ayaklı kadeh." (Kestelli, 2004: 23). "Türkçe kadeh demektir." (Onay, 2007: 46).

Elin tersi olan ayak ve ayakla ilgili;

Dil garibin urur ayaklara zülfün gerçi kim/Eller üstüne tutarlar anı kim ola garib G:25 /4

Etmeyem sensiz ayak seyrin çemenden yana kim/Âşık-ı didâr olana cenne ayak bağıdır G:186 /4

Toprağı altın eder cânâ iyi bakışların/Bende-i muhlis Necâti'de ayak toprağıdır G:186 /7

Gezmekle çemen gûşelerin düşdüm ayakdan/Bir sencileyin serv-i hırâmân ele girmez G:217 /2

Evvel kademdebaşını ver yâra ey gönül/Kim nerdibân-ı aşka çıkılmaz ayak ayak G:281 /6

Serv-i yâra ayakdaş olmadın/Ey sanavber bu şiveden el çek G:307 /3

Müsâfirdir sabâ şimdi ayak tozu ile geldi/Getirdi gönlüme bûy-ı vefâ ol zülf-i pür-hamdan G:392 /6

Zülfü devrinde ayak basmamağ için dil-dâr /Bekledir hüsnü gülistânın iki mârlara G:465 /6

Başa çıkmayınca sâki bir nice dolu ayağ/Ey nice başlar ayağ olup ayak baş olmadı G:608 /5

Geldi bir ayag üstüne bir serv çemende/Benzer ki kıyamet koparır ol kad-i rana K:1 /3

Sen bir nihal-i servi revan mislisin k'ider/Yüz sürmek ile ayağına iftihar ab K:5 /13

Bu sahn-ı sebze arsa-i mahşer durur meger/Anun için durur bir ayağ üzre bin çinar G:6 /7

Ayağın almak için geldi hasma yan başı/Ser-amed oldu bu meydanda pehlivan hançer K:7 /14

Uş el değe ayağına yüz urmağa diye/Çeker kapında kayser ü fağfur intizar K:8 /27

Cevr-i devr-i felek-i dûn ile düşdüm ayağa/Elden al ey Şeh-i adil beni zinhar dilek K:12 /8

Gözüme sürme revadur ayağun toprağunı/Ki sevad lsa yaraşır biliriz her hâtem K:19 /31

Hoş geir bâd-ı hayât-efzaya gülgeşt-i çemen/Yalın ayak sebzede seyr etmek olur nazenin K:20 /12

Dün bağa çıktı ol yanağı lâle-zâr serv/Dik durdu geldi bir ayağ üzre hezâr serv K:21 /15

Sen Şâh doğrusu ise başsın ayağı berk/El vermesin hazân yeline zinhâr serv K:21 /40

El kavşurup edeble ayağ üstüne durur/İşbu selis nazma edip itizâr serv K:21 /45

Ayağın toprağına yüz sürenin gönlü Şehâ/Pür olur genc ü gınâ ile gider renc ü anâ Tb (Sultan Abdullah) 2 /8

Her seher mihr zer-i encümü derer tâ kim/Şeh –i Cem-kadr ayağına döşeye Ferş-i talâ Tb (Sultan Abdullah) 2 /9

İndirir baş ayağına yine mihr-i rahşân/Rey-i piriyle diler kim bir ola baht-ı cevân Tb (Sultan Abdullah) 2 /10

Mihr ayağına sürer yüzün eyâ mâh-ı celâl/Kim ola halk-ı cihân başının üstünde yeri Tb (Sultan Abdullah) 3 /2

Gözlerim yaşı ayağına revan olduğu bu/Yaraşır âb-ı revan ile bile serv-i revan Tb (Sultan Abdullah) 5 /3

Kara saçın gibi başdan ayağa düşürdün/Şikeste hâl ü perişân ü bî-karâr ettin - M (Şehzade Sultan Abdullah) 6 /4

Her bir nefesde derd ile bin ah eden yig er/Götür ayağı bir gün önürdü giden yig er M (Şehzade Sultan Mahmut) 1 /8

Meh sagârını dolu içen padişahlara/Bezm-i fenâda sâkî-i devran ayak dolar M (Şehzade Sultan Mahmut) 2 /4

Maksûdu yoluna yürümez kimsenin işi/Ayağa binmeyince sen ey madin-i vefa Kt:1 /6

Gelsin sefâ vü zebk ile beğler ayağa/Gitsen belâ vü renc ü elem hakk-ı mustafa Kt:1 /11

Maksûd yoluna yürümez kimsenin işi/Ayağa binmeyince sen ey madin-i hayâ Kt:6 /1

Nageh gubar ererse mübarek zamirine/Düş ayağına başmağının kevkebini öp Kt:6 /3

Yârın ayağı tozunu başuna bürürsün/Ey bâd-ı saba böyle m’olur yolda yürürsün Kt:63 /1

Kendinin hüsn ü bahâsını ziyâd etmek için/Kaşın ayağa urur yayı kesâd etmek için Mf:68

Kadeh ayağı ve kadehle ilgili;

Öykündü çünkü lâ'line kalsın ayakda mey/El üzre tutma yerini bilmez başa çıkar G:78 /4

Lebine inmek için düşer ayaklara şarâb/Bir denîdir mey-i gül-çehre neden nâzlanır G:109 /7

Ger ayaklanmaz ise bade gâmın leşkerini/Bu ayak kişver-i tenden yine bir toz kopar G:111 /4

Gerçi ki şeyhi-i savma'a tevbeye dest-i hak sunar/Sâkiyi gör ki lûtf edip el diyene ayak sunar G:176 /1

Ey Necâti hak budur ma'nide pir-i mey-kede/Her ayak kim sunsa izzet birle hörmet artırır G:208 /5

Bir ayak sun beri ey sâkî elinden içelim/Bir nefes gussa-i encâm ferâmûş olsun G: 430 /7

Sâkiyâ ol sâ'id-i sîmin elinden bir ayağ/Alınır mı düşmeyince ellere ayaklara G:449 /4

Başa çıkmayınca sâki bir nice dolu ayağ/Ey nice başlar ayağ olup ayak baş olmadı G:608 /5

Ey piri mey-fürûş aşında humar var/Gel bir ayag eyle sun elime al atalıg et G:31 /2

Sâkiyâ ol sâ'id-i sîmin elinden bir ayağ/Alınır mı düşmeyince ellere ayaklara G:449 /4

Başa çıkmayınca sâki bir nice dolu ayağ/Ey nice başlar ayağ olup ayak baş olmadı G:608 /5

Ayakda kalıpdır işi hergiz başa varmaz/Asrında senin tevbe elinden mey-i hamra K:1 /27

Devr el vermiş iken yürüt ayağı saki/Baş açık nuş edelim nam ile nengi suya sal K:16 /11

Ayağa düştüğü için mey-i nâb/El üstüne tutarlar hürmeti var Kt:21 /2

Ayağa Düşmek:

Meclisde sâki desti ile el bir eyleyip/Şol gül gibi şarâbı ayağa düşürdüler G:57 /3

Saçın bilip düşer ayağa zülf-i fettânın/Aziz başın için iylik eyle fitneyi bas G:255 /4

Ayağa düşmüş Necâti'nin elin al vaktidir/K'eylemişdir göz yaşı başın kayu çok sevdiğim G:376 /7

Ayağı Yere Basmak:

"Ayağı düze basmak, güçlükleri aşıp rahat yürür bir duruma gelmek." (Püsküllüoğlu, 2004: 115).

Dâr-ı fenâda ayağı yer basmasa ne tan/Gösterdiler Necâti'ye dârü'l bakâ yolun G:384 /7

Ayağı yer mi basar zülfüne ber-dâr olanın/Zevk u şevk ile verir cân ü seri döne döne G:472 /2

Ayak Bağı:

"Bakım gerektirdiği için, bir yere ya da bir işe gidilmesini güçleştiren kimse ya da şey." (Püsküllüoğlu, 2004: 120). "Bir yere veya bir işe gidilmesine engel olan şey." (Türkçe Sözlük, 1998: 170).

Etmeyem sensiz ayak seyrin çemenden yana kim/Âşık-ı didâr olana cennet ayak bağıdır G:186 /4

Aydın – Tire:

“Aydın, ‘aydınlık, beyazlık’ manası dolayısıyla-Tire (karanlık) ile birlikte” (Çavuşoğlu, 2001: 84) anılmaktadır.

Aydın içinde tire durur hâl-i ‘ârızın/Ruhsâr Germiyan hat-ı müşgin (Karasi) dir G:171 /6

Ruhunda hôş yaraşmış hâl-i miskin/Nitekim Aydın içinde Tire G:531 /4

Âyîne:

“Türkçesi gözgü, Arapçası mir’ât, Farsçası âyîne olan aynadır. Edebiyatımızda parlak, mücellâ satıh ve yassı; tecellî mahallî, vasıta gibi mânâlarda kullanılmıştır.” (Onay, 2007: 49). “Aynanın edebiyatta kullanılış sebeplerinin başında bir süs malzemesi oluşu gelir. Güzeller, aynaya bakarak kendi güzelliklerinin farkına varırlar, yine ona bakarak süslenirler. Aynanın karşısındakini gösterme yansıtma özelliği, gerçekte aslı olmayan bir şeyin bir hayâl misali oraya çıkmasıdır. Ayna, adınlık, parlak, lekesiz ve pas tutmamış olduğu zaman iyi gösterir. Sevgilinin yüz aynasında bütün bu özellikler vardır. Buna rağmen aynanın bir yüzü karadır. Yani ayna ikiyüzlüdür. Sevgili ayna karşısına geçince kendisini seyretmeye doyamaz ve uzun müddet aynanın karşısından kalkamaz. Ayna cepte taşınması dolayısıyla da ele alınır. Cep aynasının eksik edilmesi bir hatadır. Bakılmaya bakılmaya pas tutması; hem sevgili hem de âşık için tahammül edilmez bir durumdur.” (Pala, 2005: 47). “Sevgilinin yanağının aksiyle ‘sûret bulduğu=parlaklık kazandığı, hüviyet kesbettiği’ için güzeller aynaya bakmaktadırlar. Eğer sevgili yanağının aynasını gösterirse, cân tûtîsine toprak kafes addedilen ten, cennete dönerdi.” (Çavuşoğlu, 2001: 162).

Eşyayı aksettiren, bakınca kendimizi gördüğümüz ayna. Edebiyatımızda parlak, mücella satıh ve yassı; tecelli mahalli, vasıta gibi manalarda kullanılmıştır.

Yüz berkidip gelemez idi âyine yüze/Sen yüz verirsin ey yüzü hûrşid o yüzsüze G:558 /1

Bir bağrı katı yüzü açılmış güzel gerek/Âyine gibi göstere şâhım sana seni G:595 /5

Dost bir sûret ile gönlümüz aldı veli/Hüsnü bir âyinedir kalmaz o sûret bâki G:604 /6

Bakışmak;

Dostum gün yüzüne kendiyi benzetmek için/Durmuş âyineleşir ay ile gördüm güneşi G:590 /7

B

Bâb:

Kapı, kısım, fasıl.

Sofiyâ çün senedin gûşe-i mihrâbındır/Seni bir yana çıkarır koma kim bâbındır G:138 /1

Uzatma sözü kes dilini yârdan rakîb/Kelbin ne bâbıdır meh-i tâbân oyuncağı G:584 /5

İtlerim ile Necâti bilece olsun demiş/Kulları bâbında şahım ihtimâm etmiş yine G:556 /6

Müftih değil mülâzemet–i bâb-ı mey-kede/Sanma gönül ki her kişi sûfi ola gibi G:602 /7

Gelmesin kapına zâhid beklesin mihrâbını/Lâyık oldur kim bile her kişi kendi bâbını G:632 /1

Fasl-ı bahâr ayn-ı behişt olmaya idi/Yazmazdı Şeyh Sa'di gülistana bâblar G:105 /6

Çün eşiğine oldu mu'ârız riyâz-ı huld/Görünmediği yeğdir anun kendi bâbına G:480 /6

Dôstum çok başlıdır zülf-i siyeh-kârın velî/Fitne bâbında ser-âmed olmaya kâkül gibi G:628 /4

Olmaya bir ilm kim zihn ile müstahzâr degil/Hey maazallah beridir bâb-ı nisyândan kitâb K:4 /4

Feth-i bâb;

Aşk ile bidârınım sanma ki hâlim var benim/Gözüm ü gönlüm açıktır feth-i bâbım var benim G:362 /1

Halka gibi gözlerim kapında kaldı dostum/Feth-i bâb ola diye ol âsitânı gözlerim G:374 /4

Yüz sürmeğe eşiğine bir kez/Yâ Rab bana feth-i bâb yok mu G:621 /4

Aşk, riya, kerem kapısı;

Vasf-ı hâlim nâme nice arz ede dildâra kim/Bâb-ı aşkın değme harfi bir teressüldür bana G:15 /5

Beli mihrab-ı ibâdetde iki büküldü/Zâhidi gör ki dahi bâb-ı riyâdan geçemez G:224 /5

Bâb-ı keremdir eşiğin geldi Necâti yüz sürer/Anun onulmaz derdine himmet gerek Şâh-ı Necef G:268 /6

Bâde:

"Şarap demektir. Mecâzen sekir verici mâyilere denir. Eski Türkçesi süci, Çağataycası çağır, çakırdır."(Onay, 2007: 57). "Şarap, içki. Şarap, divân edebiyatında en çok kullanılan içecek maddesidir. Bazan câm, sâgar, kadeh, piyâle, peymâne, ratl gibi unsurlarla da mecâz-ı mürsel yoluyla bâdeden bahsedilir. Rengi dolayısıyla dudağa, kana, gözyaşına, yanağa benzetilir. Lezzeti ve sarhoş edici özelliği ile de teşbihlere konu olur. Bezm ve meclislerin vazgeçilmez unsurudur. Şaraptan söz edildiği zaman nâb, sâfi ve hoş-güvar sıfatlarıyla birlikte kullandığı görülür." (Pala, 2005: 52). "Şarap, içki." (Püsküllüoğlu, 2004:155). Şarap; rengi dolayısıyla dudağa, kana, gözyaşına, yanağa benzetilir. Lezzeti ve sarhoş ediciliği ile de teşbihlere konu olur. "Şarap, mey." (Kestelli, 2004: 27).

Zülfün lebe vardı ve gözünden hazeri yok/Havf-ı ases etmeye beli bâdede tersâ G:18 /3

İşi kızıl altın oldu tâ kim/Bâdeyle Necâtî oldu mu'tâd G:51 /7

Gül devri durur gonca-leb ü hokka …/Terk eyle isen bâdeyi esrâra çekerler G:95 /3

Ger ayaklanmaz ise bâde gamın leşkerini/Bu ayak kişver-i tenden yine bir toz kopar G:111 /4

Câm-ı zerrîn ü mey-i yâkut-rengi neylesin/Şol gedâlar kim şafak bâde güneş peymânedir G:118 /4

Bâde şirin leblere öykündüğünü işitip/Acısındandır dediği lâ'l ü mercân tatlıdır G:144 /9

İlerde deli kanlı idi bâde be-gâyet/Duruldu biraz şimdi inen hâm değildir G:174 /3

Yok deme hâsiyet-i bâdeye kim lûtf-ı Kerim/Gülde bû yaradır ü ef'ide tiryâk eyler G:180 /4

Meyhânelere küp düşer iken yine sofî/Mescide varıp bâde-i hamrâyı kınarlar G:155 /7

Kan içmek istedikçe gözü yâr men eder/Bîmâra bâde içmeği zirâ zarar sezer G:211 /5

İçeriz sâki elinden bâde-i hel min mezîd/Bizi ser-hoşluktan ağlar sanma biz ayıklarız G:214 /5

Sâkiyâ çün leb-i şirininedir nisbetimiz/Gider'e bâdeyi telh eylemesin sohbetimiz G:223 /1

Sâkiyâ bezm-i muhabbetde Necâti-i levend/Bâdeden geçti leb-i rûh-fezâdan geçmez G:224 /7

Nâsih Necâti'yim beni men etme bey'-i bâdeden/Gerçi ki assı görmedik el-hak ziyân da görmedik G:291 /9

Ey bâde-i gül-çehre müdâm al giyersin/Bu şive nedir şâhid-i kâşâne değilsen G:293 /5

Bu gâm eyyâmında sâki bizi hoş-hâl eyledin/Rûzigâra bâde-i gül-gûn ile âl eyledin G:294 /1

Yâr-ı gül çihre gibi kırmızı vü al giyer/‘Akl-ı âciz döyemez şivesine bâdelerin G:321 /4

Sunulmaz mest-i lâ-ya’kıl olana bâde ey yârân/Ecel câmı ere nâ-gâh hûş-yâr olmasın kimse G:538 /4

Yaraşmaz bâdeden dildâra tevbe/Bu vech ile kalırsa yâra tevbe G:554 /1

Hayât-efzâ durur bâd-ı bahâr ü bâde-i sâki/Bana şöyle gelir k’ölmek yalan oldu yalan şimdi G:575 /2

Bâdedir lâ’lin lebin mestânedir nergislerin/Bezm-i hüsnün zînet etmiş piste bir bâdem iki G:622 /7

Düşde aşkın hâletin Mecnûna sordum dedi kim/Sana hem-demdir Necâti bâde birdir câm iki G:622 /9

Ser-hôş idim bâdeden geçtim demişsin âh ki/Söyletir bunun gibiler kişiye geçkinliği G.623 /5

Gül ateşiyle rûşen olubdur cemâl-i bağ/Nite ki câm-ı bâde-i nâb ile rûy-i yâr K:8 /7

Bağdâd:

“Irak’ın başkenti ve en büyük şehridir. Eskiden Abbasîlerin idare merkezi ve İslâm âleminin başkenti idi. Dicle’nin iki sahilinde kurulu olan şehir 16. asrın ilk yarısında Osmanlı idaresine girmiş ve Osmanlı kültüründe yer edinmiştir. Bağdat kumaşları meşhurdur. Kadirî tarîkatında şeyhlerin giydiği çuhadan yapılmış taç başlığına da oraya nisbetle ‘Bağdat gülü’ denilir. 4. Murad’ın Bağdat’ı ikinci defa fethi üzerine Topkapı Sarayı içerisinde, bu fethin anısına mimarî değeri oldukça yüksek bir köşk yaptırılmıştır. Edebiyatta gerek tarihî hadiseler münasebetiyle, gerekse başka nedenlerle Bağdat’ın adı çok geçer. ‘Âşıka Bağdat sorulmaz’ ‘Yanlış

hesap Bağdat'tan döner' gibi atasözleri de bunlardandır." (Pala, 2004: 54). "Bağdat, Abbasîlerin hükümet merkezi oluşu ve – Abbasîler zamanında, Bağdat'ta askerin bir kısmına, bilhassa fedailere verilen 'ayyâr' adını da ihtiva ederek- hırsızlarıyla" (Çavuşoğlu, 2001: 84-85) anılmaktadır.

Nola benden kapına var ise yerden gökçe fark/Olmaz ey Mısr-ı melâhat âşıka Bağdâd ırağ G:264 /5

Dil-dâra senden olur ise bu'd-i maşrıkayn/Sa'y et gönül ki âşıka Bağdâd ırak değil G:335 /2

Çeşm ü gamzenle bilir hâl-i Necâti'yi şu kim/Tuş gelmiş ola Bağdâdda ayyârlara G:463 /7

Ser-i kûyunda bilir gamzelerinle hâlim/Şu ki Bağdâda vara tuş ola ayyârlara G:465 /3

Bağrı Taş Olmak:

Güzeller taş bağırlı olmayınca/Binâ-yı aşk inende muhkem olmaz G:219 /3

Bağrına Basmak:

"Bir şeyi alıp göğsüne bastırmak. Birini, göğsü üzerine yaslanıp sevmek, içtenlikle sevgiyle kucaklamak. Birini yanına alıp sevgi ve sevecenlikle yetiştirmek, ona el uzatmak." (Püsküllüoğlu, 2004: 134-135).

Ehl-i diller göricek âyinede tasvirini/Bağrına basmış durur İsâ'yı Meryem sandılar G:74 /3

Her gördügünü yüz pekidip bağrına basar/Âyinenin güzeşller ile hoş safâsı var G:131 /5

Eyledi yüz vech ile âyine tedbirin senin/Bağrına basmağ için bir lâhza tasvirin senin G:290 /1

Âsitânın ben garibi bağrına bassa nola/Eşiğinden barınır a'lâ vü ednâlar bu gün G:432 /5

Gamzen okunu çekti gönül bağrına bastı/Tursun ko elif gibi begim cân arasında G:481 /4

Her hûb-sûreti ki göre bağrına basar/Ömrün safa ile geçirir ekser âyine G:513 /3

Bağrına Taş Basmak:

"Derdini, durumunu kimseye açmadan, kimselere dert yanmadan her türlü acıya katlanmak." (Püsküllüoğlu, 2004:135). "Sesini çıkarmaksızın her türlü acıya katlanmak." (Türkçe Sözlük, 1998: 194-195).

Nâleye âheng edersen ey gönül Ferhâd'a gel/Bağrına taşlar basıp dağlar gibi feryâda gel G:344 /1

Baht:

"Talih, kısmet, ikbal, tesadüf." (Kestelli, 2004: 30). "Olacakların kaçınılmaz olduğunu belirleyen ilâhi iradenin insan için veya bir toplum için çizdiği hayat tarzı, kader, talih. Şans, mtluluk." (Türkçe Sözlük, 1998: 201).

Can eşiğine dil ser-i zülfüne çekdi raht/Ey dost himmet eyle ki yâ taht ola yâ baht G:32 /1

Rişte-i cânı fetil eyledi gönlümü zücâc/Hufte bahtım ruhu devrinde uyarmağa sirâc G:41 /1

Raht u bahtım götürü oda urursan dutmaz /Bir iki gün beni bu dünyede mahbûb eğler G:67 /5

Devlet-i aşkında umaram kapında yer bulam/Bahtı mûra gah olur taht-ı Süleymân arz eder G:119 /3

Bahtımın gözleri uykudan uyanmaz mı dedim/Gülüp ol gamze-i sermest dedi hâbındır G:138 /4

Gülşen-i hüsnünde kim tâvûs-ı zülfün bâl açar/Tâli'im mes'ûd olur bahtım der-i ikbâl açar G:162 /1

Ol cevân-bahtın cemâlini kemâhı görmeğe/Ay ü günden gözüne gözlük tutar pir-i felek G:316 /7

Zulmet-i âhir zamândır şem-i devlet olmasa/Ey Necâti yola girmez baht-ı güm-râhım benim G:369 /5

Gözün aç etti Hudâ dil-beri hem-dem bu gece/Baht uyandı uyudu fitne-i âlem bu gece G:534 /1

Aşağa yukarı oynatdığına aldanma/Bir iki gün seni gâfil bu bahtı meymûnı G:635 /5

Kara baht;

Dûd-ı âhından Necâti derd-mendin yolların/Karanılık eyledi baht-ı siyâhım gitme gel G:331 /7

Bir birine baş çatıp mekr etse zibâ kaşların/Kara bahtımdır benim câzûdur ol ebrû değil G:339 /5

Şem'i-i ruhsârıma eden zülf-i şeb-rengin nikâb/Bilirim baht-ı siyâh-ı ser-nigûnumdur benim G:356 /4

Şûr-âb ile yuduklarım açılmadı diriğ/Gözyaşıyla ağarmadı baht-ı siyâh âh G:478 /2

Bulutlar yağar açılır geceler subh-gâh olur/Kara bahtım gibi dâ'im siyeh-gâr olmasın kimse G:538 /5

Bâki:

“Sürekli, kalıcı, daimi. Ölümsüz, kalıcı. Bir şeyden artan, kalan miktar.” (Püsküllüoğlu, 2004:164). “Faninin mukabili. Daimi, ebedi, kalan, artan. Kalan miktar veya meblağ. Alt taraf. Artık, bundan başka. (Kestelli, 2004: 31).

Nâmeye sığmaz Necâti’nin oransız kıssası/Gözyaşıyla kapına arz ola bâki mâcerâ G:1 /5

Aşk eger dâ’im ola Leylîyi Mecnûn eyleye/Hüsn eger bâkî kala Mahmûd Ayaza kul yeter G:76 /4

Doldur var iken sâki yâkût-ı revândan haz/Çün ömr değil bâki al kût-ı revândan haz G:259 /1

Göreli ruhsâr ile zülf-i dil-âvizin senin/Cennet-i bâki vü ömr-i câvidândan geçmişim G:364 /4

Zerrâk sûfi puhte ile rivler kılıp/Bâki kalan şarâba dilermiş ki diye hâm G:375 /5

Vakt-i güldür durmasın devr eylesin câm-ı şarâb/Sâkıyâ bâki değildir çünkü devrân kimseye G:541 /2

Sâki şarâb var ise devr eylesin kadeh/Bâki değil çü devr-i zamânın güzelliği G:579 /2

Sâkiyâ çünkü değil kimseye fırsat bâki/Gel sabûhu edelim var ola elbet bâki G:604 /1

Fırsat el vermiş iken bezm-i hayâtı hoş gör/Demedin cân-ı azîzin sana sohbet bâki G:604 /2

Ger vefâ etmez isen ahde cefâ-gâr olasın/Ger devâ etmez isen derdime illet bâki G:604 /3

Bana yazık desene sana ne var ey sûfî/Kûy-i yâr olmaz ise gûşe-i cennet bâki G:604 /4

Kerem eyle dil-i bimârımı hoş gör şâhım/Cân eğer kalır ise kuluna hıdmet bâki G:604 /5

Dost bir sûret ile gönlümüz aldı veli/Hüsnü bir âyinedir kalmaz o sûret bâki G:604 /6

Ey muhâsib kişi sıfrü'l yed ola mı olacak/Defter-i nahnü kasemnâ daki kısmet bâki G:604 /7

Aşkı cândan ileri sevdiğimi tanlama kim/Umaram cân gide vü kala bu hâlet baki G:604 /8

Saltanat verdi Necâti'ye hümâyûn zülfün/Barekallâh beğim sâye-i devlet bâki G:604 /9

Dilersen kim ola bâki güzellik meclisi sâki/Dem-â-dem câm-ı lâ'linden ana dur mest-i kallâşı G:615 /2

Bârân (Yağmur) Yağdırmak:

"Tatarlar sihir ile yağmur yağdırırlarmış. Evliyâ Çelebi Kalmuklar içinde seyahat yaparken bir ihtiyar Kalmuk'un sihir ile kar ve dolu yağdırdığını hikâye eder." (Onay, 2007:350). İslâm kültürü içerisinde benzer bir yağmur yağdırma yöntemi de istiska adı verilen yağmur duasına çıkmadır (Hançerlioğlu: 1984: 212, 707).

Gamzeler kim cân iline tîr-i müjgân yağdırır/Benzer ol tatara kim sihr ile bârân yağdırır G:149 /1

Baş Açmak:

"Bir işi yapmaya büyük bir istekle koşmak." (Püsküllüoğlu, 2004: 142). "Bazı dualar baş açık yapılırsa çabuk kabul olunacağı itikâdı vardır. Bu cihetle yağmur

duası baş açık yapılır. Hele zulüm görenler baş açık ilenirler ki bu hâle Anadolu'da halk arasında çok tesadüf olunur. Meselâ borcunu inkâr eden birine karşı alacaklı başını açarak bedduâda bulunur. Baş açık yapılan gerek duâ, gerek ilenç yüksek sesle yapılır." (Onay, 2007: 62).

İhtiyât etmez misin andan ki ashâb-ı niyâz/Baş açıp zarî kılıp yerden göge yalvaralar G:139 /2

At kemend-i zülfünü ben mübtelâya dostum/Kim baş açıp durmuşam derd ü belâya dostum G:345 /1

Şâhid-i İslâm ise sofi bu tâc ü taylesân/Baş açık abdâlıyız birdir bizim ikrârımız G:241 /4

Gül-sitânda baş açık nûş edelim câm-ı şarab/Nefs atın rişte-i taklid ile nice yedelim G:357 /3

Muhabbet şem'ini yer yer önünde yakmağa sâki/Işıklar gibi âşıklar baş açtı girdi meydana G:542 /6

Saçın çevgânına top olmağa gün/Baş açıp şevk ile meydâna girdi G:569 /4

Başa Çıkmak:

"Gücünün daha üstün olduğunu göstermek, alt etmek, üstesinden gelmek, gücü yetmek, yenmek." (Püsküllüoğlu, 2004: 142).

Ey bana sen ağlamakla başa çıkmazsın diyen/Gözü yemeyen kişi ummâna olmaz aşinâ G:17 /4

Öykündü çünkü lâ'line kalsın ayakda mey/El üzre tutma yerini bilmez başa çıkar G:78 /4

N'itse'der başa çıkardı ser-i zülfüyle gönül/Ah anun hâl ü hatı ah anun gözü kaşı G:590 /2

Başa çıkmayınca sâki bir nice dolu ayağ/Ey nice başlar ayağ olup ayak baş olmadı G:608 /5

Başını Alıp Gitmek:

“Kimseye danışmadan ve nereye gideceğini söylemeden, çevresindekilerle ilgisini kesip, bulunduğu yerden ayrılmak.” (Püsküllüoğlu, 2004: 152).

Yâr eşiğinden alayım gideyim başımı uş/K’olur olmaz yere itler gibi âzâr eyler G:65 /5

Başını Dövmek:

Ağladığını görüp başın döğer taşdan taşa/Acıdığından Necâtî bu yedi deryâ sana G:12 /5

Baştan Aşmak:

Pek çok olmak, çoğalmak.

Ar’ar sanevber ile inen başdan aşdılar/Def’i gelip çemende füzeler yanaştılar G:142 /1

Ortaya atma zülf-i siyeh-gâra aldanıp/Başdan aşıb durur çekerek de kemendine G:455 /3

Gördü kim başdan aştı seyl-i sirişk/Akl deryâ-yı hayrete daldı G:580 /4

Bedehşân:

“Orta Asya’da Afganistan’ın şark-ı şimâlisi nihâyetinde, Türkistan ile Hindistan ve Çin arasındaki hıttadır. Yüksek, dağlık, suyu bol, havası güzel ve mutedil bir yerdir. Ahâlisi İran soyundan Tâciklerdir. Fârîsi konuşurlar. İçlerinde Özbekler, Türkmenler de vardır. Emirin merkezi eskiden Feyz-âbâd iken şimdi Hurrem kasabasıdır; Afganistan’a tâbidir. Bu memleket öteden beri lâ’l-i Bedehşân denilen bir nev’i yâkûtuyla, şâir kıymetli taşlarıyla meşhurdur.”(Onay, 2007:65). Bugün bir kısmı Afganistan bir kısmı da Rusya sınırları içinde kalan yukarı Sind ve

Horasan bölgesinde, Kâbil ile Yarkent arasında dağlık bir memlekettir. Eski çağ tarihinde Bakteria olarak geçer. Çok eski zamanlardan beri burada, bedahş denilen yakut madeni çıkarılır. Şehrin adının da bu kelimeden geldiği sanılmaktadır. Yakut madeni dolayısıyla birçok ülkelerin ilgisini çekmiş olan Bedahşân edebiyatta da daima bir yakut cinsi olan kırmızı lâ'l taşı ile birlikte anılır. Bu taş sevgilinin dudağını temsil eder, hemen her şairde bu imaja sık sık rastlanır ve dudak lâ'l-i Bedahşân'a benzetilir. Bunun dışında bir münasebetle kullanıldığı yerer de vardır." (Pala, 2004: 61). Bedahşan şehri yakutun çıkarıldığı yerdir ve beyitlerde sevgilinin dudağı ile birlikte anılır.

Hecr-i lebinle kân-ı Bedahşân mıdır enâr/Kim bağlanır içinde olan kan girih girih G:524 /6

Lâl-i Bedahşân;

Ben nice cân vermeyim şol lebleri mercâna kim/Böyle bağrı taş iken lâl-i Bedahşân imrenir G:132 /4

Ruhlarındır leblerini terbiyetler eyleyen/Mihr-i rahşandır yüzün lâ'l-i Bedahşândır lebin G:310 /2

Lebinden utanır lâ'l-i Bedahşân/Saçın eyler hacil müşgi Hutende G:446 /4

Leb-i renginine filcümle olur idi şebih/Nesne yaratsa Hudâ lâ'l-i Bedahşândan öte G:488 /3

Beden:

"Vücut, gövde, cisim." (Kestelli, 2004: 40). "Canlı varlıkların maddi bölümü, vücut. Vücudun baş, kol ve bacak dışında kalan bölümü, gövde. Kale duvarı." (Türkçe Sözlük, 1998: 254). "İnsan vücûdu ile ilgili olarak kullanılan beden, cisim, cesed ve ten tasavvufta, rûhu barındıran ve çeşitli faaliyetlerde bulunmasını sağlayan zemin ve alet anlamındadır. Mutasavvıflar bedeni, rûhu haps eden bir varlık olarak algılamışlar ve itibar edilmemesi gerektiğini söylemişlerdir." (Üstüner, 2007: 294).

“Beden veya vücûd Necâtî Bey’de köhne kabâ, bir acuç toprak, çâr dîvâr, hâkî kafes şekillerinde tasavvur olunmaktadır.” (Çavuşoğlu, 2001: 57).

Gülistân mevsimi geldi nidersin çâr divârı/Ruh-i cânâna azm eyle gönül kayd-ı bedenden geç G:42 /4

Çoktan ölürdü bu derd ile Necâti ammâ/Za’fı gâlibdir anın cânı bedenden çıkamaz G:231 /6

Top yıkıpdır hayâl-i hâl-i ruhun/Bedenim kal’asın havâle ile G:454 /4

Ey Necâti güç imiş âşıkı terk eyleme yâr/Bedene rûh vedâ’ eylemek âsân değil’a G:500 /6

Şerha vü dağ ile hep sıfr u elifdir bedenim/Nice donattı görün ah beni vah beni G:618 /5

Sim-beden;

Göreli lûtf ile sen sim-beden dellâki/Bildik anı ki girermiş peri hammâm ara G:464 /3

Sevdi yine gönlüm yine sîm-beden sîm-keşi/Ki hased İlter anın çarhına çarhın güneşi G:606 /1

Bedr :

“Dolunay.” (Pala, 2004: 62). “Dolunay, ayın on dördü.” (Türkçe Sözlük, 1998: 254).

Niçin akşamlarsın ağyâr ile ey bedr-i temâm/Seg bilirsin kim meh-i tâbâna olmaz âşinâ G:17 /6

Günyüzü katında bilip eksikliğini ay/Bedr olmayıcak gelmedi meydâna berâber G:62 /6

Bedr olmuş idi ay gece doğdu ansızın/Gören dedi ki var ise ol meh-likâ budur G:79 /3

Nic'olur hat çekicek çevresine haddin ol ay/Bedr ağıllanıcak hüsn ü bihâ hırmenidir G:112 /4

Engüşt-i Ahmed olmasa gül yüzünde zanbağın/Bedr ayı eylemez idi ey dost iki şak G:272 /4

Ben bî-dil ü garip ile akşamlamağ için/Bedr olmuş idi ol meh-i tâbân geçen gece G:460 /3

Sâki-i hûrşid ruh geh bedr etti geh hilâl/Bu gece is asdı sâgar mâh-ı şeb-gerd üstüne G:490 /4

Nola geh bedr oluban gâh hilâl olsa bir ay/Nola geh sînesine benzese geh yakasına G:493 /4

Gün gibi sâki hilâl-i kadehi bedr ede gör/Yürü mey sohbetini verme Necâti feleke G:551 /7

Bedr-i Münir;

Bedr-i münir gün yüzüne karşı gelmedi/Eksikliğin bilenlerin olsun kemâli var G:135 /5

Güneş yüzünü görüp eskilendi bedr-i münir/Tana kılıp tapuna gelmeğe senin yüzü yok G:282 /5

Sana karşı gelmeğin öget lekelenmişdir ay/Gün yüzün bedr-i münîr işin temâm etmiş yine G:556 /4

Bekâ:

"Kalıcılık, ölmezlik." (Türkçe Sözlük, 1998: 256). "Devâm, evvelki hal üzerinde kalma. Fenâ (yokluk) zıddı olarak kullanılır. Allah'ın zâtî sıfatlarındandır. O'nda bâkî olmak, denize katılan damla gibi Hakk'ın varlığında ebedîliğe ermektir.

Divân edebiyatında varlığın geçiciliğini anlatmak için fenâ ile birlikte kullanılır." (Pala, 2004: 63).

Dâr-ı fenâda ayağı yer basmasa ne tan/Gösterdiler Necâti'ye dârü'l-bakâ yolun G:384 /7

Bel:

"Divân edebiyatında bel daima kıl kadar ince ve dardır. Bu özellikleri ağız ile ortak olduğundan çok zaman birlikte kullanılırlar. Bel, orta yer olduğu için şâir kenar ile birlikte kullanarak kelime oyunu yapar. Bele takılan kemeri, şâir daima kıskanır. Çünkü sevgilisinin belini, kendisi o kemer gibi saramamıştır. Bunlar dışında bel için hayâl, rüyâ, nâpeydâ gibi incelik ve darlıkla ilgili sıfatlar ile kıl unsurları da kullanılır. Divan edebiyatında bel yerine daha çok müterâdifi olan 'meyân ve miyân' kelimeleri kullanılır." (Pala, 2004: 64). "İnsan bedeninde göğüsle karın arasında daralmış bölüm. Bu bölümün, sırtın altına rastlayan bölgesi. Hayvanlarda omuz başı ile sağrı arası. Dağ sırtlarında geçit veren çukur yer. Geminin orta bölümü." (Türkçe Sözlük, 1998: 258). "Bel inceliği ve âşık tarafından kucaklanamadığı cihetiyle 'yok' veya 'hayal' olarak tasavvur edilmiştir. 'Kinâr' kucaklamak manasındadır. Bel de 'kenâr' da bulunmayıp ortadadır. Kinâr, kenâr kelimeleri üzerindeki bu mana tezadı 'bel' tasavvurunda sık sık belirtilen bir husustur." (Çavuşoğlu, 2001: 201).

Ağzı gonca beli ince dil-rübâlar yok demez/Ey Necâtî işte bak gerekse öp gerekse koc G:40 /6

İncelikde beline mânendi yoktur didiler/Yoğ olalar k'ol hilâl ebrûların kem sandılar G:74 /5

İnce belim kolunda bil dirsin/Dirsin ammâ yog ortada görünür G:96 /5

Yok hisâbındadır ağzınla belin/Anları öpmekde kocmakda ne var G:99 /6

Lebi gonca beli ince güzeller/Öpüp koçmağ için gâlib kem olmaz G:219 /4

Beli mihrab-ı ibâdetde iki büküldü/Zâhidi gör ki dahi bâb-ı riyâdan geçemez G:224 /5

Belimi büktü bâr-ı dâğ-ı hasret/Kara dağı kişi âsân görünmez G:228 /5

Kolların dâğ eylemiş yer yer Necâti derd-mend/Beline ey sim-ber ya'ni kemer zeyn eylemiş G:252 /7

Gün gecelidir zülfün belini kuşatmasın/Ko kılca kolum kılsın ol mûy-ı miyândan haz G:259 /6

Ya gibi bükdün Necâti'nin belin/Bâri ayrıldıkda etme imtinâ G:260 /6

Belini görse aceb mi dil-i dakika şinâs/Hemişe şâ'ir olanlar eder hayâle tama' G:263 /3

İnce belim kıl kadar yokdur demişsin der isen/Hâşe lillâh dostum vallâhi yok billâhi yok G:277 /3

Dest-i cefâ ile felek bükdi belimi yay tek/Tir-i murâdı ah kim bir kez nişânda görmedik G:291 /8

Ser-i kûyunda belim iki büküp inlediğim/Bu ki gülzâra şeref vermeğe dolâb gerek G:309 /4

Kuluyuz kulu melek yüzlüm melik-zâdelerin/Lebi gonca beli ince yanağı sâdelerin G:321 /1

Cismim belin gamı ile inceldi şöyle kim/Vezn eyler isen ikisni ol kıl-be-kıl G:338 /4

Mihnet-i hecrin ile çarh iki bükdükçe belim/Sevginin riştesi dahi beter olur muhkem G:355 /4

Ne revâdır bu ki ben kametimi halka kılam/İnce belin koca karşıma kemer döne döne G:467 /2

Büktü belimi yay gibi dest-i hecr ile/Ok gibi gitti bakmadı bir kez gerisine G:496 /5

Belli:

“Aşikâr, zahir, meydanda.” (Kestelli, 2004: 42). “Belli olan. Bilinmezlik bir yanı olmayan, malûm. Gizli olmayan, ortada olan, anlaşılan, bedihî, zahir, aşikâr. Belirli, muayyen.” (Türkçe Sözlük, 1998: 264).

Bellidir kim bâd-ı âhından yanar âşıkların/Âteş-i ruhsârı her hüsn ehlinin ey lâle had G:49 /6

Ârzû-yı bûse etsem ol şeker-leb diş kısar/Bellidir câm-şarâb-ı nâb pinhân tatlıdır G:144 /5

Havf eder sanma mahallende Necâti’den rakib/Pâdişâhım bellidir kim seg gedâdan korkmaz G:225 /8

Kûyuna meyl ederem gamdan halâs olmağ için/Bellidir âzâd olur varınca çâker Ka’beye G:456 /4

Kûyuna gelmek ile âşık dirilmesin rakib/Hâcı olmaz bellidir varmağ ile har Ka’beye G:456 /5

Gün yüzü tulû eyleyicek subh-ı safâdan/Bes belli idi âfet-i devrân olacağı G:601 /2

Benefşe:

“Menekşe.” (Pala, 2004:66). “Menekşe, maruf güzel kokulu çiçek.” **(**Kestelli, 2004: 43). “Menekşe.” (Türkçe Sözlük, 1998: 266). “Necâtî Bey dîvânında birçok hususiyetleriyle beraber zikredilmiştir. Benefşenin bütün çiçeklerden önce görünmesi ‘ezhâra pîşrev olmak’ şeklinde; her yerde bulunuşu ‘ekmediğin yerde biter’ şeklinde ifade olunmuştur. ‘Hâre benefşe verir’ tarzında, taşta ve taşlık yerlerde yetiştiği; ‘sâye-i dîvara öykünmek’ tarzında, duvar diplerinde bittiği ve renginin siyahlığı; ‘dağlara düşmüş, kule-i kuhsara düşmüş’ tarzında dağlarda yetiştiği ifade

olunmuştur. Sapı incedir; bu cihetten dağlardaki benefşe, iğne ile göğe çıkan Hz. Îsâ'ya teşbih edilmiştir…Yine küçüklüğü, yere yakın oluşu ve başının toprağa meyyal oluşu 'kej (eğri) doğmuş; başını kaldırıp bakmaz; boyun eğmiş; nigûnsar; bî-çare; yüz yerde komış; beline denli yere gömülmüş; başı aşağı; münkesir; say ile gül-i gül-zara eremez; her hâr ayağına yüzünü sürmek; boynunu çekmek; yere bakmak' tabirleriyle ifade olunmaktadır. Benefşenin rengi gök (açık lacivert), çînî, göğermiş, nîlî, diye tarif edilmiştir. Bu koyu renginden dolayı siyah olarak ifade olunmaktadır…." (Çavuşoğlu, 2001:289-290).

Şu günden kim boyun serv ü ser-i zülfün semen-bûdur/Çinâr ölmüş durur gider benefşe kara yaslıdır G:137 /1

Revnak bulalı bu hatt-ı miskin/Yüz yere kodu benefşe miskin G:404 /1

Hatt-ı benefşe zeyn olalı lâ'l-i nâbına/Cân verir oldu halk benefşe şarâbına G:480 /1

Bîdâr:

"Uyanık, uykusuz." (Kestelli, 2004: 48). "Uyanık, uyumayan." (Türkçe Sözlük, 1998: 290).

Ey gül bu gussa kıssasını sor Necâti'ye /K' ahvâl-i aşkı bülbül-i bidâr yeğ bilir G:204 /5

Aşk ile bidârınım sanma ki hâlim var benim/Gözüm ü gönlüm açıktır feth-i bâbım var benim G:362 /1

Ah kim olmadı kapında bir itce rağbet/Geceler subha değin zâr ile bidâr olana G:459 /5

Aşk gafletten beni bir veche bîdâr etti kim/Nâle vü âhım uyarır pâs-bânı her gece G:466 /2

Uyuyanlar görür düşte bu ben bîçâre mahrûmem/İlâhi it gibi her gece bîdâr olmasın kimse G:538 /7

Seni düşünde göreydi bir âdem/Ebed olunca bidâr olmayaydı G:582 /7

Bîdar olun ki derde erişir devâ seher/Âdettir açılır der-i darüşşifâ seher K:9 /1

Har-gûş gibi gözü açık uykuya varmış/Ermezse ne tan devlet-i bidâra benefşe K:22 /16

Dide-i bîdâr;

Gâlil yürüme ayağı tozunda gözün aç/K'ol sürmeyi şol dide-i bîdâra çekerler G:95 /2

Yerleri seyl-âba verdi dide-i bidârımız/Göklere dikti 'asâyi ah-ı âteş-bârımız G:241 /1

Bîgâne:

"Kayıtsız, ilgisiz. Divan edebiyatında sevgilin âşığın durumuna daima bigânedir. Onu görse görmezlenir, bilse bilmezlenir. Bu durum âşığın gam çekmesine ve şikâyetlerine neden olur." (Pala, 2005: 72). "1.Yabancı. 2.İlgisiz." (Püsküllüoğlu, 2004:218). "Yabancı." (Kestelli, 2004: 48).

Şol yâr çünkü âşıka bigâne olmaya/Taşlamalıdır anı ki divâne olmaya G: 505 /1

Kısmet-i bezm-i ezeldir ey Necâtî bilmiş ol/Âşinâ bigâne vü bigâne olmaz âşinâ G:17 /7

Nûş eder bigânelerle Rum ili doluların/Âşinâlar bezm-i gamda cân verüben cân alır G:55 /2

Sâkiyâ bezm-i behişt-âbâddan feryâd kim/Aşinâlar yad olubdur yadlar bigânedir G:60 /5

Dolular nûş edip eder güzeller âşinâlıklar/Egerçi meclis-i meyden melek bîgânedir derler G:61 /2

Cân ile cânân kavuştu din Necâti gelmesin/Aşinâlar cem'idir bu bundan ol bigânedir G:118 /7

Taşradan geldi çemen mülküne bigâne diye/Devr-i gül sohbetine lâleyi iletmediler G:198 /2

Nice bir böyle yabandan gelene izzet ü nâz/Hele ey Kâ'be gibi eşiği bigâne-nevâz G:235 /1

Bâğ-ı hüsne el sunasın ah kim bigânesin/Âşinâ ol ayağını sünbül ü reyhâna bas G:256 /3

Bigâne gibi bakdığım oldur Necâti'ye/Kim var hezâr bencileyin âşinaların G:298 /5

Ka'be gibi garip-nevâz olalı kapın/Bigâneler de secde eder âşinâ gibi G:602 /2

Bilâl-i Habeşi:

"Habeşli bir köle olduğu için Bilâl-i Habeşî diye bilinir. Müşriklerin işkencelerine uzun müddet göğüs germiştir. Sesi çok güzelmiş. 641 yılında 60 yaşında Şam'da vefat etti." (Pala, 2004: 72). "Peygamberimizin azatlı kölesi, müezzini, ilk Müslümanlardan, sahabeden Habeşli bir zattır. Sesi gayet güzel ve müessirdi. Peygamberin vefatından sonra ezan okudukça dinleyenleri ağlatırdı." (2007, Onay: 71). "Hz. Peygamber'in müezzini olan Bilâl-i Habeşî ezan ve renginin siyahlığı dolayısıyla geçmektedir." (Çavuşoğlu, 2001: 51).

Câmi'-i hüsne salâ etmez ise neyler ola/Zülfi gûşunda çü engüşt-i Bilâl-i Habeşi G:590 /5

Dedi lâ'linde görüp dâne-i hâl-i siyehin/Ab-ı Kevserde karar etti Bilâl-i Habeşi G:644 /4

Bîzâr:

“Bıkmış, usanmış.” (Kestelli, 2004: 51). “Tedirgin, bezmiş, usanmış, bezginlik getirmiş.” (Türkçe Sözlük, 1998: 318).

Güzeller gamzeyi tekrâr ederler/Kişiyi dünyadan bizâr ederler G:175 /1

Yâra cânım der imişsen öle mi bre rakîb/Ölmez isem seni bizâr edeyim cânından G:387 /4

Dilâ mülk-i ‘adem yeğdir bana bu külbe-i gamdan/K’ i cânım cevr-i cânân ile bîzâr oldu âlemden G:403 /1

Nice bir gayr ile sen bûseye bâzâr tutup/Beni bî-zer diye bîzâr edesin cânımdan G:424 /2

Nigârâ lâ’l-i nâbından dil-âzâr olmasın kimse/Yazıkdır kendi cânından ko bîzâr olmasın kimse G:538 /1

Gece gündüz yediğimdir ta’n-ı düşmen kahr-ı dost/Kendi cânımdan meğer bîzâr sanmış şeh beni G:637 /3

Bulut:

“Atmosferdeki su damlacıkları ve buz taneciklerinin görülebilir yoğunluk kazanmasıyla oluşan biçimleri, yükseklikleri ve yol açtıkları hava olaylarıyla birbirinden ayrılan yığınlar. Herhangi bir şeyden oluşan yoğun yığın. Keder, endişe.” (Türkçe Sözlük, 1998: 357). “Ebr.” (Pala, 2004: 76). “Denizlerden semâya kalkan buğu, sehâb.” (Kestelli, 2004: 55).

Etmeye cüdâ bâd-ı fenâ kûy-i vefâdan/Rahmet bulutu su sepelerse tozum üzre G:487 /4

Bulutlar yağar açılır geceler subh-gâh olur/Kara bahtım gibi dâ’im siyeh-gâr olmasın kimse G:538 /5

Ağladığımı zülfün eder gülmeğe bedel/Acı deniz suyunu bulutlar eder leziz G:53 /4

İncinirse ne aceb zülf-i sanemden sôfi/Gökdeki kara bulut bilmeze yükdür derler G:72 /5

Gönlüme zülfü gamı güç gelir öğrenmemeğin/Bu meseldir ki bulut bilmeze yükdür derler G:111 /5

Bulut Bilmeze Yüktür:

Gönlüme zülfü gamı güç gelir öğrenmemeğin/Bu meseldir ki bulut bilmeze yükdür derler G:111 /5

Bursa:

"İstanbu yangınları gibi bir vakitler Bursa yangını da meşhurmuş." (Onay, 2007: 73).

Necâti gönlünü her dem eder bir lâle-ruh yagmâ/Sanasın Bursa şehridir ki yakar her zamân âteş G:250 /7

Çünkü sen Bursada oldun âleme def'ü'l-melâl/Dâ'im âbâdan olasın şâd ü handân Kaplıca G:473 /8

Kâ'inât içinde Bursacık gibi bir dânesin/Dâm eder gerçi seni erbâb-ı irfân Kaplıca G:473 /10

Burun:

"Alınla üst dudak arasında bulunan, çıkıntılı, iki delikli koklama ve solunum organı. Bazı şeylerin ön ve sivri bölümü. Kibir, büyüklenme. Karanın, özellikle yüksek ve dağlık kıyılarda, türlü biçimlerde denize uzanmış bölümü." (Türkçe Sözlük, 1998: 360).

Peykânına kim öğredir ey cân ki bağrımı/Burnun bitire yiye ve ikrâra gelmeye G:503 /6

Dağlar kadar dayanır idi aşka Kûh-Ken/Burnun kayaya dayadı âhîr belâ yükü G:572 /3

Bülbül:

“Güzel sesli maruf kuş.” (Kestelli, 2004: 56). “Divân edebiyatı bülbülden ayrı düşünülemez. O, şakyışlarıyla ağlayıp inleyen, durmadan sevgilisinin güzelliklerini anlatan ve ona aşk sözleri arzeden bir âşığın timsâlidir. Bazan âşığın kendisi, bazan canı, bazan da gönlü olur. Bülbül güle âşık kabul edilir. Bu durumuyla âşığa çok benzer. Üstelik güzel sesi de aşığın güzel sözleri, şiirleridir. Nasıl bülbül gülsüz olmazsa, âşık da maşûksuz olmaz. Gülün dikenleri nasıl bülbülün ciğerlerini delerse, sevgilinin eziyeteri de âşığın bağrını deler. Bülbül seher vaktinde gülü karşısına alarak öter. Gül, onun için yaprakları yeni açmış bir kitaptır. Âdeta bülbül o kitabı okur. Bülbülün bütün neşesi gül ile kaimdir. Gülden ayrı olunca inleyişler içinde kalır. Gülü görünce mest olur. Onun sıfatları hoş-nevâ, gûyâ, medhhân, bîçâre ve şeydâlıktır. Bütün bu sıfatlarıyla o, güzeli ve güzelliği övmede bir üstâddır. Ama bazan şâir bu konuda bülbüle ders okutur. Gül, nâz; bülbül, niyâz için yaratılmış gibidir. Bülbül bütün bu niyâzlarıyla bir destan yazmaktadır. Bu destanın içinde gözyaşı da vardır, ciğer kanı da. Her yeri elem, acı, cevr ü cefâ doludur.” (Pala, 2005: 77).

Gülşen-i aşkında âh ü nâle bülbüldür bana/Sinem üzre zahm-ı peykânın kızıl güldür banaG:15 /1

Dem-be-dem bülbül gibi ben zâr zâr ağlayayım/Sen ferâgat gülşeninde âlemi güldür bana G:15 /2

Hüsn ü hulk ile olur teshir-i dil kim câm-ı gül/Reng ü bûy ile eder bülbülleri her bâr mest G:29 /2

Nola hüsnünden Necâti olsa bî-hûş ey sanem/Bûy-ı güldendir demâdem bülbül-i gül-zâr mest G:29 /6

Olamaz tab-ı Necâtî gibi bülbül bezle-gûy /Filmesel hıfz etse ebyât-ı gülistânı dürüst G:36 /6

Bülbülün ahından almaz ol gül-i ra’nâ diriğ/Hüsnüne mağrur olup çok nâle vü efgân alır G:55 /3

Ey gül-i pâkize-dâmen bön mü sanırsın beni/Okuyup unuttutğum bülbüllerin destânıdır G:56 /2

Bezmimiz gülşen gibidir câm-ı mâl-â-mâl gül/Mest olanlara sürâhi kulkulü bülbül yeter G:76 /3

Hüsn vasfıyla Necâtî tazele eş’arını/Yâdigâr-ı gül belâlı bülbüle gulgul yeter G:76 /5

Gülşen içre okusa mutrib Necâtî şi’rini/Gül yüzünde bî-hôd olup şâhdan bülbül düşer G:93 /5

Bülbül çağırır salar elin tura-i şimşâd/Âkilleri hep cânib-i gülzâra çekerler G:95 /7

Tınmamağ ile yener ol gonca-leb ben bülbülün/Her seher derd-i derûnum dâsitanımdan duyar G:97 /2

Olsun Necâtî nazmının âvâzesi bülend/K’anun katında bülbülün elhânı pest olur G:100 /5

Doğradı hâr-ı cefâ bağrını bülbüllerinin/Bir ağız söylemez ol gonca-dehen nâzlanır G:109 /2

Bülbülün dûd-ı âhı ey yüzü gül/Göresin âkıbet sana neyler G:116 /3

Bir kere gonca ağzını açıp gel demiş değil/Bülbüllere ki sahn-ı çemenden yuvalanır G:130 /4

Mızrâb-ı ûd-ı şevk iken bülbülün dili/Aşkım Zebûrunu okuyamaz dili çalar G:133 /3

Goncanın ağzı katı yapraktır/Bülbülün sayruluğu yanşaktır G:147 /1

Billâhi ey bahâr nice adldir bu kim/Bülbül hep ağlamakla geçer gonca hep güler G:153 /3

Bülbül gibi çemende dil ü cân hurûş edip/Sen serv-kadd ü gonca-dehândan haber verirG:154 /9

Rakib ile eşiğinde Necâti subh edeli/Çemende bülbülü gördüm gurâb ile oynar G:163 /7

Çün bülbülü gül açtı gülü hâr besledi/Uşşâka yâr ü yâra da ağyâr hoş gelir G:166 /3

Yüzüme gül ki olam bülbül-i hezâr-nevâ/Hezâr olur sanemâ çünki i'tibâr ile bir G:193 2

Bülbüle din denmesin zâriliğ etsin inlesin/Çünkü günler defterinde nâme-i hicrân okur G:196 /2

Ey gül bu gussa kıssasını sor Necâti'ye /K' ahvâl-i aşkı bülbül-i bidâr yeğ bilir G:204 /5

Yine dünyâ yüzü güldü Necâti tehniyet söyle/Bilirsin devr-i gülde çoğ olur bülbülde sohbetler G:207 /8

Vasf-ı hüsnün her seher gülşende bülbül bir varak/Okudukça gonca vü güller hicâb üstündedir G:210 /4

Ben bülbülünü görse yüzün gül gibi dürer/Benzer Necâti sevdiğin ol işve-ger sezer G:211 /6

Ağladıkça sıklığı artar gül ile bülbülün/Bilmiş ol şimden geri biz dahi ağlar sıklarız G:214 /6

Güller açılır oldu dikenlerde Necâti/Ben bülbüle bir gonca –i handân ele girmez G:217 /5

Bana zâri ve ana nâz ile izzet yaraşır/Çünkü Hak bülbülü zâr eyledi gül-zârı aziz G:218 /4

Göreyin iki yaka ıssı olmasın gonca/Ki böyle ol kodu ben bülbülünü gömleksiz G:229 /2

Gül yüzünü gördülçe söze başlarız biz/Bülbüller ile şimdi sebak-dâşlarız biz G:232 /1

Gül dürlü dürlü nâz ile gönlünü bülbülün/Alsa aceb mi düşmez elinden kitâb-ı nâz G:234 /2

Hüsn gülzârında cân bülbüllerin asmağ içün/Kara tellerden düzetmiş zülf-i müşginin kafes G:246 /5

Gerek ağla gerekse gül cihân fariğdir ey bülbül/Kimine âteş olur gül kimine gülistân âteş G:250 /5

Var mı Necâti gül gibi gülşende yüzü berg/Kim her dem ana bülbül-i nâlân olur harif G:271 /5

Bin sihr eder nağmede bülbül gül açılmaz/Bâd-ı seher etti meğer ortada Savukluk G:280 /5

Gül mushafın sabâ yeli açtı varak varak/Aşk âyetini bülbül okudu sebak sebak G:281 /1

Göreydi lâle haddini bu lûtf ile senin/Söğeydi gonca ağzına bülbül varak varak G:281 /4

Necâti'nin sözü budur ki hâb-ı gafletten/Sadâ-yi bülbül ile cânımız uyarı görün G:295 /5

Çeksin belâlı bülbülün ey gül belâların/Her hâra hem-dem ol yürü sürsün safâların G:298 /1

Bülbülü öttürmez oldu tâze divânım benim/Goncayı söyletmez oldu lâ'l-i handânın senin G:311 /6

Gül yüzü dağıttı sabrım nakdini bülbül gibi/Nev-bahâr erişti hengâm-ı cünûnumdur benim G:356 /2

Bülbüle okutalım medh ü Necâti'ye gazel/Bir nefes hurrem olalım diyeim işitelim G:357 /6

Bülbül söğer kulağını dolduru güllerin/Benzer ki vasf-ı lâ'lin işitmişdir ey sanem G:358 /4

Dediler yaraşır yâra hezârân bülbülün olsa/Necâti dedi kûyumda yeter murg-ı hoş-elhânım G:368 /5

Bir bölük bî-çâre bülbül kanını sürdün yüze/Ey gül-i ra'nâ hazer kıl dîde-i hûn-âbdan G:383 /5

Necâti bülbül-i câna o gülsüz/Görünür gülşen-i firdevs külhan G:385 /5

Ey gül severse tan mı zenâhdânını gönül/Bülbül cihâna vermez imiş âşiyânesin G:386 /5

Gülşende âşiyâne-i bülbül kadar yiri/Korlarsa bana cennet-i Me'vâya vermezin G:405 /5

Ol güle şeydâlanırsın ey gönül bülbül gibi/Gece gündüz âh ü efgân eylemezsen işte ben G:408 /4

Kogıl ey bâğbân bûy-ı vefâ gülden rağ olsun/Hezârân bülbül ölürse kayırmaz kendi sağ olsun G:414 /1

Nağmesinde bülbülün fehm-i ma'âni edemez/Gül yüzün vasfında bu hüsn-i beyânı bilmeyen G:418 /6

Sen gül-i cennet isen ben de cihân bülbülüyüm/El çek ey serv-i hırâmân bir avuç kanımdan G:424 /7

Sen güzelden beni men etme zihî zulm-i sarih/Devr-i gülde diyeler bülbüle hâmûş olsun G:430 /4

Bir yüzü gül gonce-leb dil-dâr dersen işte sen/Sen güle bülbül gibi kim zâr dersen işte ben G:433 /1

Bâğ-ı Cennet ne verir âşık-ı didâra/Ben o bülbül değilim ki aldana gül-zârlara G:463 /1

Görünelden reng-i gülde hüsn-i dil-berden eser/Bülbül âvâzı uyutmaz bâğ-bânı her gece G:466 /3

Goncayla kati sıklığı var bülbülün ey bâd/Ağzı haberin aldım anın ben soluyunca G:475 /7

Kırmızı yüzlü olmağ için gonca-i çemen/Meyl etti bülbülün ciğerinin kebâbına G:480 /5

Çemen-i hüsne gelip nâz ile sen seyr edicek/Nice bülbül ola ki serv-i hırâmândan öte G:488 /2

Bülbül-i tab-ı Necâti söze âğâz edicek/Kimse yoktur ki önünde gele irfândan öte G:488 /7

Dedim ey bülbül nihâl-i gülden incinmek neden/Dedi gamdan bî-habersin serçeye çubuk bere G:499 /4

Sultân-ı aşk şöyle yasağ eyledi ki gül/Gel olmayınca bülbüle gül-zâra gelmeye G:503 /2

Sen gül gibi efendi elden ele revân ol/Bülbül gibi Necatî kalsın figân içinde G:520 /8

Gül budağıdır eden bülbüllere/Ey yüzü gül serçeye çubuk bere G:526 /1

Hâr-ı mihnette Necâtî bülbülün anmaz mısın/Tiz gel ey gülruh u gonca dehân eğlenme ya G:527 /7

Bâğ-bânâ gönlünü men etme kadd-i yârdan/Konsa bir bülbül nola serv-i hırâmân üstüne G:535 /7

Gül bir mizâcı âteşi bülbül kül öksüzü/Düşmüş belâ ocağına yazıklar öksüze G:558 /5

Bülbül-i mest gibi başta dilâ zârlığa/San'at edindi çün ol gonca dil-âzârlığı G:561 /8

Mahal değil mi beğim gülşen-i mahallende/Zamâne bülbülüne âşiyâne yerceğizi G:563 /3

Hasretinden her gece kan oldu bağrı goncanın/Gül diken yasdandı bülbül âh u feryâd eyledi G:578 /2

Ol gül-i ra'na yakıp aşk oduna ben bülbülün/Hâk olayım ey Necâtî çünkü hâk ister beni G:620 /7

Bülbül ol denli letâ'if söyledi kim şâh-ı gül/Müflis oldu bezm-i gülşende soyunu soyunu G:624 /2

Gerçi ser-tâ-pâ vücudum yandı geçti gül gibi/Saklaram aşk âteşini sînede bülbül gibi G:628 /1

Ol gül-i ra'nâ Necâtî bir kerecik bakmadı/Bülbül-i cân gerçi kim bin kere feryâd eyledi G:648 /6

Haddinle kadin yâdına bâng eylese bülbül/Cânâ gül ü servayda seminâ ve âtanâ K:1 /2

Artırır zemzemeyi çün göre uşşak yüzün/Varak-ı gülden olur bülbül-i bî-dil gûyâ K:1 /5

Şâh-ı adil devridir var gûş-mal et ey sabâ/Bülbüle cevr eylemekten etsin istiğfar gül K:15 /17

Bülbül-i tabı hoş-elhânıma ahsent ki olur/Nagamâtıyla gülistan-ı cihân mâlâmâl K:16 /41

Bülbülün bağda ter nağmesini dinler isen/Vaizin naraları bir kuru gavga mı değil K:17 /7

Hüsnünü satmaga gül bülbülü dellâl etmiş/Gel'e bâzâr edelim görklü sûdâ mı değil K:17 /8

Bağa ger bang urasın bülbüle cevr etme diye/Gül ü serv işi seni'nâ ve âta'na…. Mı değil K:17 /22

Her şâhda terennüm eder bülbül-i hayal/Devran çemenlerinde zihi yâdigâr-ı serv K:21 /41

Büt:

"Put ki müşriklerin yapıp tatıkları heykel vesâire. İnsan şeklinde güzel yontulmuş olanına sanem denir." (Onay, 2007: 77). "Put, sanem, Divân edebiyatında sevgiliye istiâre yoluyla büt ve sanem denilir. Buradaki put daha çok kilise duvarlarındaki mozayik işlemeli tasvirler yerine kullanılır ve sevgilinin o tasvirler kadar güzel olduğu anlatılmak istenir. Sevgilinin beni ve kâkülü putperest olarak bilinir. Küfr kelimesinin siyah anlamı ve kâfir kelimesiyle olan ilişkisi böyle bir teşbîhe sebep olur. Bu küfür karşısında yanak aydınlık şekliyle imânı simgeler. Yine sevgilisinin güzelliği bir puthâne gibidir. Âşık sevgilsinin güzelliği karşısında kendini bir puthânedeki kadar dinden imandan çıkmış olarak gösterir. Çünkü o güzellik aklını başından almış ve onu, ne yaptığını bilmez hâle getirmiştir. Büt kelimesi Çin ile birlikte kullanıldığında ortak yön resim olur. Çünkü resmin Çin'den çıktığı ve en güzel resimlerin orada yapıldığı görüşü yaygındır. Puthâne ile daha çok Mushâf, mescid, Kâ'be, Harem, kıble, âyet, kilise kelimeleri bir arada bulunur ve sanat (tezât, tenâsüp) yapılır. Bazen put yerine nigâr da kullanılır." (Pala, 2004: 78-79).

Aldı gönlüm bir peri-peyker melek-simâ yiğit/Kasd-ı din etti meded hey ol büt-i tersâ yiğit G:27 /1

Göreliden sûretin nakşın der ü divarda/Sûretin nakş etmedik büt-hâneler gördün mü hiç G:39 /4

Tâ ol büt-i şirîn-leb şeker-şiken olmuştur/Gül goncasının vallâh yeri diken olmuştur G:84 /1

Ağzın bıçaklar açmaya sohbetde pistenin/Anun dilini ol büt-i şeker-şiken bilir G:156 /3

Kim durur kim sen bütü emsem demez/Leblerin cân derdine emsem demez G:233 /1

Saçınla eğleniriz ey büt-i cefâ-pîşe/Ki halka halka durur çün kilid-i endîşe G:507 /1

Cümle nakkâşları büt-gedelerde gördüm/Ruh-ı cânânı yazar Rûh-ı Musavver yerine G:511 /6

C

Câdû:

"Sihirbaz, büyücü." (Kestelli, 2004: 59). "Sihirbâz demektir. Gûyâ saç telleriyle sihir yapan büyücü kadın. Edebiyatımızda bir görüşte insanı büyüleyen, câzibeli, oynak dilber yerinde ve göz, gamze, saç vasfında kulanılmıştır."(Onay, 2007: 79). "Divân edebiyatında sevgilinin gözü, gamzesi, saçı, kâkülü ve ayva tüyleri cadılık özelliklerine sahiptir. Büyücülerin pîri Hârut ile Mârut'tur. Câdû büyü yaptığını hiç belli etmez. Büyüsü çeşit çeşittir. Rüzgâra, süpürgeye veya küpe binerek uçabilir. Su üzerinde durabilir, ateşte yanmaz. Kötülük, zulüm, kan dökme, onun işidir. Sâhir, sehhâr, füsûnger gibi çeşitli eşanlamlılarıyla da edebiyatta yer edinen câdû, daha çok fitne, hîle, Bâbil, Hârût gibi kelimelerle birlikte kullanılır. Câdû veya büyücü bir de şairin kendisine yakıştırdığı sıfat olarak karşımıza çıkar. Bunun nedeni ise söylediği şiirin sihir gibi oluşudur." (Pala, 2005: 80). "Ateşe ve suya teşbîh edilen yanak üzerindeki ben, câdûnun suya batmayıp ateşe yanmadığı inancından hareketle câdûya benzetilmiştir." (Çavuşoğlu, 2001:166).

Sevgilinin cadılık özelliğine sahip sihirbaz gamzesi, gözü, beni, yanakları, saçları yerine kullanılır;

Kimseye uymasın ulaşmasın Allâh Allâh/Zülf-i bî-din ile ol gamze-i câdû beğler G:67 /3

Ol câduvâne gözleri ben bildiğim bu kim/Mekkâr-ı gamze-zen durur anı bilen bilir G:156 /4

Geh gözümde bulunur gâhi gönülde gizlenir/Gamze-i hûn-rizi bir sihr-âferin câdû imiş G:249 /4

Kıya baktı bana şol çeşm-i câdû/Bu gün bildim kuluna o kıyasın G:419 /2

Ruhunda hâl-i fettânın görelden/Bilindi bu ki batmaz suya câdû G:441 /4

Ne gönül kodu ne göz hâl-i ruh u ârız-ı dost/Oda yanmaz suya batmaz nice câdûdur bu G:443 /2

Ruhlarında kim bile zülfün ne câdûluk eder/Kim geçip bu veche bağdaş kurdu Kur'ân üstüne G:535 /5

Câm:

"Kadeh, ufak billûr bardak."(Onay, 2007: 80). "Sırça, cam, şarap kadehi. Kadeh anlamında çok en çok kullanılan kelimedir. Câm, sevgilinin dudağıdır, ağzıdır. Çünki içi dolu olan sırça bir kadeh tıpkı dudak renginde görünür. Ayrıca bûse, en az bir şarap kadar insanı kendinden geçirir, sarhoş eder. Böylece âşık dertlerini unutur. Üstelik sevgilinin ağzı acı sözlerle doludur. Câm aynı zamanda bir gonca veya güldür. Kırmızılığı yönünden ve çekiciliği nedeni ile bu ilişki kurulur. Câm, bazan da lâledir. Çünkü lâle, renk ve şekil yönünden ona çok benzer. Bazan da bir güneştir. Çünkü pırıltılı ve kızıl renklidir. Ayrıca durmadan döner. Sevgilinin güzelliği de baştanbaşa bir câmı andırır. Çünkü âşığın kendinden geçmesine yol açar. Câm, zaman zaman göz olarak karşımıza çıkar. Çünkü âşığın gözü kızıl kan ağlayarak bir kadehe dönüşür. Göz sevgilinin hayali ile işlenip süslenmiştir. Tıpkı kadehlerin süslenmesi gibi. Divân edebiyatında şarap ve dolayısıyla câm, önemli bir yer tutar. Şâir sık sık kadehten bahseder. Bunun için elinde sınırsız imkânlar vardır. Bir vesile mutlaka bulur ve câm kelimesi veya eşanlamlılarını kullanarak çeşitli sanatlar yapar." (Pala, 2005: 82). "Dudağın kadehe teşbîhi rengi dolayısıyladır ki, kırmızılığıyla, içinde şarâb bulunan kadehi, veya dudak lâ'l kelimesiyle ifâde edilmekte, lâ'lden yapılmış kadehi, hatırlatmaktadır. Bundan hareketle bûse şarâba, dudak da kadehe, hattaiki dudak iki kadehe teşbîh olunmuştur. Bir diğer cihet de, dudağın âşıkı sarhoş edişi ve çektiği cevr ü cefayı unutturuşudur." (Çavuşoğlu, 2001:182-183).

Şarap kadehi;

Bezm-i gamda akl ü cânı etti lâ'l i yâr mest/Câm iki oldu ne var olsa kamu hûş-yâr mest G:29 /1

Gamdan halâs ister isen gel Necâti'ye/Dil cür'asını câm-ı mey-i ergavâna at G:33 /7

Her kişi bezm-i ezel mesti durur ammâ ki ben/Cür'a-i câm-ı lebinle olmuşam tekrâr mest G:34, /2

Câm-ı hecrin nûş eder mestâneler gördün mü hiç/ Yoluna cânlar verir merdâneler gördün mü hiç G:39 /1

Müşkil olurdu gülmese gül bigi leblerin/N'olurdu zînet etmese Câm-ı Cemi-ferah G:43 /3

Sâkî lebin zülâli durur mûcib-i hayat/Câm-ı şarab-ı nâb beni ede mi ferah G:43 /5

Bezmimiz gülşen gibidir câm-ı mâl-â-mâl gül/Mest olanlara sürâhi kulkulü bülbül yeter G:76 /3

Câm-ı şarâb ile işin altın ede şu kim/Pîr-i mugan eşigi tozun kimyâ bilir G:87 /6

Bezm-i belâda bir kişi hüş-yâr kalmadı/Câm-ı mey-i mahabbette sâkî ne kattılar G:90 /4

Çün çemen üzre sabâ bostâna berg-i gül döşer/Ârif olanlara nûşânûş-ı câm-ı mül düşer G:93 /1

Bezm-i valsında câm-ı lâ'linden/Bu Necâtî şarâb-ı nâb özler G:98 /7

Elden koma ayağı diye muttasıl bana/Câm-ı Cemin hikâyetin eyler hâbâblar G:105 /2

Kız oldu duhter-i rez sâkiya gel/Bir iki câm-mey dolandırıgör G:106 /4

Câm-ı zerrîn ü mey-i yâkut-rengi neylesin/Şol gedâlar kim şafak bâde güneş peymânedir G:118 /4

Ârzû-yı bûse etsem ol şeker-leb diş kısar/Bellidir câm-şarâb-ı nâb pinhân tatlıdır G:144 /5

Zülfün ki ârifâne egilip öper lebin/Bir rinddir ki câm-ı şarâbı çöker çeker G:145 /5

Güzelde murâd ân olur endâm değildir/Keyfiyet olur meyde garaz câm değildir G:174 /1

Gülşene gel ki câm-ı mey nûş edicek öpüşmeğe/Gül yanağın tutuverir gonca gelir dudak sunar G:176 /2

Akıdan ağzı suyunu câmın/Leb-i cân-bahş ü dil-firibindir G:181 /3

Bezm-i hüsn içinde dâ'im mest-nâz olmağ için/Lebleri her lâhzada câm-ı mey-ahmer sunar G:184 /2

Noldun ölürsün Necâti lâ'l-i rûh-efzâ-yi dost /Âb-ı Hızr ile leb-â-leb câm-ı İskender sunar G:184 /9

Sûfiyâ perhizi ko nûş eyle câm-ı lâle-reng/Âdeme çün her zemân perhiz illet artırır G:208 /4

Câm-ı şarâb-ı aşkın ile Cem değil miyiz/Bazm-i gamın safâsına hurrem değil miyiz G:220, /1

Nûş etti câm-ı aşkı bir kendisi bilmez/Cûş etti hûn-ı eşki toprak saçıp yenilmez G:239 /1

Hidâyet nûruna mani değildir câm-ı yâkûtu/Ki sırça hâ'il-i ferr-i ziyâ-yi âfitâb olmaz G:244 /1

Ser-mest-i câm-ı aşk olupdur Necâti çün/Mest-i şarâb diye ana sûfi tutma dak G:272 /5

Behişt-i nakdi koman havf edip cehennemden/Hudâ kerim durur câm-ı hoş-güvârı görün G:295 /2

Eline câm alıp sâki hırâmân olsa aydırlar/Gül açılmış budâğında yine bir serv-i ra'nânın G:325 /4

Aşk câmını tut cihândan geç/Kıl Necâti mey ile def'-i melâl G:340 /5

Derd olsun şerbet-i dermân içersem ey tabîb/Câm-ı gamdan derd olupdur çünkü dermânım benim G:347 /4

Ömr bâtıldır mey ü mahbûba hem-dem olmayan/Başta sevdâ elde câm-ı hoş-givârım var benim G:353 /2

Gül-sitânda baş açık nûş edelim câm-ı şarab/Nefs atın rişte-i taklid ile nice yedelim G:357 /3

Hasretim yok sâkiyâ câm-ı cihân-efrûza kim/Mahşer olunca ayıtmaz bir şarâbım var benim G:362 /6

Kanlı yaş ile yudum yudum giderdim karasın/Gel ki devlet-hânene câm olmak ister gözlerim G:365 /5

Şem'-vâr ortaya atılmayalım/Câm gibi kenârı gözleyelim G:372 /4

Nice suna çarh çini kâse ile nukl-i gam/Devr elinden ben ki câm-ı şâdumânı gözlerim G:374 /5

Sûfi lebin meyinden eğer içe bir kadeh/Zikri surâhi kulkulü tesbihi ola câm G:375 /4

Sohbeti germ eti sâki cür' a-i câm-ı lebin/Vardı bir kez öpmeğe iki dolu çok sevdiğim G:376 /3

Tan namâzı bâtıl olur matla'-i hûrşidden/Zühd esâsı bozulur câm-ı şarâb-ı nâbdan G:383 /8

Câm-ı aşkındır dem-â-dem sırrımı fâş eyleyen/Nâr-ı şevkindir hemîşe gözlerim yaş eyleyen G:393 /1

Câm-ı aşk ile beni sen pîr iken ettin cuvân/Hak Te'âlâ sen cuvânı göreyin pîr eylesin G:425 /7

Câm-ı cihân nümâ ile Cemşid-i vakt eder/Pir-i mugâna kişi nice hıdmet etmesin G:427 /8

Yine ferzâne gönül aşk ile bî-hûş olsun/Yine dîvânelere câm-belâ nûş olsun G:430 /1

Kurtardı cevr-i devrden âhir Necâti'yi/Câm-ı lebin hayâli nigârâ müdâm ola G:22 G:7

Hüsn ü hulk ile olur teshir-i dil kim câm-ı gül/Reng ü bûy ile eder bülbülleri her bâr mest G:29 /2

Gonca câmından olupdur andelib-i zâr-mest/Bilmeyen Şöyle sanır kim yok yere ağlar mest G:34 /1

Câm-ı lâ'linle şarab-ı nâb hem reng olmasa/Küleyip düşmezdi sâgar üstüne âvâreler G:139 /3

Devr-i güldür geliniz câm içelim ayş edelim/Nice bir ayş-ı riyânın sözünü işitelim G:357 /1

Câme:

"Libas, esvap, çamaşır." (Kestelli, 2004: 59).

Na'sun me'al-libâs vera ehli okuyub/Tezvir eliyle câme-i zerk ü riyâ biçer G.158 /3

Bürüse kanlı yaşım cismimi cânım sevinir/Şol gedâ gibi k' alur câmeyi sultânlıkdan G:396 /4

Ya lûb-i hokka-bâz-ı sipihr olmaga ayân/Döndürdü câmesini zemân-ı hiyel-siyâb K:3 /10

Kılıcı suyu ile yudu çirk-i câme-i şirk/Zihi zihi şeref –i kisvet –i müselmanı K:25 /3

Can Almak:

"Öldürmek." (Püsküllüoğlu, 2004: 219).

Âkıbet cevr ile cân almak çün oldu hû sana/Ben de geçdim cân ü dilden ey sanem yâhu sana G:10 /1

Lâ'line ömr-i girâmî harc eden dîvâneler/Gûşe-i mihnette şimdi cân veriben cân alır G:55 /8

Ele cân alıp urar kendüyi divârlara/Gün dahi bencileyin kûyunu mestâne geçer G:134 /4

Girih-i zülfünü çözsen dil ü cân almağ için/Sayd şeklinde hezârân per-i şeh-bâz açılır G:173 /4

Lâ'line ömr-i girâmi harc eden üftâdeler/Güşe-i mihnetde şimdi cân veriben cân alır G:202 /2

İvaz bir bûseye cân almağ ise aldın ey dil-ber/Bizimle hançer-i gamzen yeter kılıç bıçağ olsun G:414 /3

Ağzım eğildi bûsene cân al diye diye/Böyle olur mu'âmele eden peri ile G:462 /4

Eşiğin dâr-ı şifâsında Necâti nice bir/Yâ benim cânımı al yâ beni kurtar diye G:521 /5

Dedim kaç bûseye bir can alırsın/Dedi hey bu ne sözdür bire bire G:531 /2

Sen sanevber gibi bir serv hırâmân olmadı/Râstı ol kadd-i dil-keş cân alıp cân olmadı G:603 /1

Can Atmak:

“Bir şeye erişmeyi pek çok istemek.” (Püsküllüoğlu, 2004: 215).

Cân attı gitti dil leb-i şirinine yine/Ben hasta için anda meğer gül-şeker sezer G:211 /3

Yanarım hasret-i şevk-i ruhun ile yanarım/Cân atıp gitmez isem sahn-ı gülistâna değin G:429 /3

Bana öğretmen cemâli şem’ine can atmağı/Kimse ta’lim eylemesin yanmağı pervâneye G:525 /2

Hevâ-yı dâr eden gelsin dedikçe cân atar gönlüm/Hey ol zülf-i dil âvize hevâ-dâr olmasın kimse G:538 /2

Cânân:

“Maşuka, dilber, sevilen kadın.” (Kestelli, 2004: 60). “Gönülden sevilen, gönül verilmiş olan kadın, sevgili. (Tasavvufta) Tanrı.” (Türkçe Sözlük, 1998: 383).

Var iken cânâne gönlüm câna olmaz âşinâ/Şem’i koyub gayr ile pervâne olmaz âşinâ G:17 /1

Cânânenin şarâb-ı leb-i rûh-perverin/Ger bizden ayrı göresin ey dil harâm ola G:22 /3

Gülistân mevsimi geldi nidersin çâr divârı/Ruh-i cânâna azm eyle gönül kayd-ı bedenden geç G:42 /4

Ey bana nendir seversin dilberi diyen sefih/Cânımın cânânesidir derdimin dermânıdır G:56 /3

Bir gün ölümlü dirilenlere cânân görünür/Nite kim öldüğü demde kişiye cân görünür G:80 /1

Cân sûretin görmege meylin var ise gel/Cân hey'etine sûret-i cânan yazılıpdır G:101 /5

Bize cânâne gibi hüsn-i cihângir gerek/Yâr-ı dil-dâr gerekdir bize dil-ber çoğ olur G:110 /3

Gamze-i hûn-rîz-i cânân acıdıpdır cânımı/Leblerine meyl edersem tanlaman cân tatlıdır G:144 /2

Cânâne gelir sohbete gelmez değil ammâ/Kendisini cân gibi nihân eylemek ister G:148 /3

Dik gelirmiş kad-i cânâneye yabanda çinâr/Gelin insâf edelim kim kati aşırı varır G:161 /2

Necâti Mısra bedeldir cenâb-ı cânâne/Gelip kul olabilenler kati ekâbir olur G:169 /7

Cem' olun âşüfte diller kim bu gece bir garip/Dil otağına gam-ı cânânesin mihmân okur G:196 /6

Bana dirlik yeter ol kim ölücek derdinle/Meşhedim mermerine küşte-i cânân yazarlar G:206 /6

Cân kıldı sefer hecr ile cânân ele girmez/Dil yandı gider derd ile dermân ele girmez G:217 /1

Ger cân giderse vuslat-i cânân girer ele/Assı durur bu yolda hakikat-ı ziyânımız G:227 /3

Gam-ı cânâneyi her cân götürmez/Ki değme memleket sultân götürmez G:228 /1

Gözü yaşlı gider dâ'im Necâti kûy-i cânâna/Tarik-i Ka'be müşkildir kamu yerlerde âb olmaz G:244 /7

Yüzünü gösterip gizler lebi lâ’lini cânâne/Diriğâ mevsim-i gülde mey-i nâba yasağ olmuş G:247 /3

Cânımı verir idim bûse-i cânâna ivaz/Mümkün olsa yaradılmışda eğer câna ivaz G:257 /1

Leb-i cânâneyi terk eyleme ey taze civân/Devr-i gülde meyi terk etme seni’ ola seni’ G:261 /4

Kişi gam-ı cânâneye cânâ neye cân vermeye/Yanını bekler gönlümün bir gün yabanda görmedik G:291 /7

Hoş durur dilde hayâl-i hattı cânân beslemek/Yaraşır zirâ sifâl içinde reyhân beslemek G:304 /1

Gülü gülzârı nidersin ruh-ı cânânı gözet/Cennet olmaz ise didâr ola dedim dahi yeğ G:306 /2

Ağlamazdım cevr-i cânândan eger kim olmasa/Karşıma dâ’im rakibi böyle handân eylemek G:315 /5

Ko Necâti gam-ı cânân ile cânın çıksın/Sana kim dedi ki var her güzele hayrân ol G:336 /7

Yanma ey dil derd-i hicrândan der-i cânâna gel/Arz-ı hâl etmek dilersen hazret-i sultâna gel G:343 /1

Gam-ı cânâneye cân vermek ile kurtulur gönlüm/Bihamdilillah ki ölmeden gamın dermânını buldum G:359 /2

Cânânedir Mesih-nefes cân için ne gam/Müşkil budur ki vuslat-ı cânândan ayrılam G:361 /2

Âşık-ı cânâneyem cân ü cihândan geçmişim/Sâkin-i meyhâneyem bâğ-ı cinândan geçmişim G:364 /1

Gerçi sen bu lebler ile halk-ı âlem canısın/Sorduğum ayb eyleme billâh kimin cânânısın G:395 /1

Dost ettim çünki cânı derd-i cânân ile ben/Bilmiş olun düşmanın ölünce dermân ile ben G:402 /1

Dilâ mürg-i adem yeğdir bana bu külbe-i gamdan/Ki cânım cevr-i cânân ile bîzâr oldu âlemden G:403 /1

Sohbeti germ eylesin gün yüzlü cânân oynasın/Mest olan gönüllere gönül değil cân oynasın G:411 /1

Hak Teâlâ acısın göstermesin cânânenin/Ben öleyim eşiğinde bana cânân acısın G:420 /2

Sûfî yarın ilte mi alıp elimi cennete/Çok gören cânaneler eşiğini bana bu gün G:428 /2

Bir yana cihân bir yana cânâne Necâti/Kaldım nideyim iki sitem-gâr arasında G:447 /6

Bizi müşerref eyledi cânân geçen gece/Nûr ile doldu külbe-i ahzân geçen gece G:460 /1

Vuslat-i cânân ile şâd et Necâti müflisi/Dahi müşkiller senin katında âsân Kaplıca G:473 /11

Bezm-i cânânı Necâti etme zinhâr âşikâr/Gizlice hoştur benim bâğ-ı cinânım gizlice G:476 /5

Aşk işi vallâhi gâyet müşkil imiş dostlar/Hasret-i didâr ile cân vermek cânân olmasa G:484 /3

Kimse âşık olmaz idi vasl-ı cânân olmasa/Kimse varmazdı tabîbe derde dermân olmasa G:484 /4

Diş biler gönlüm leb-i yâkût-ı cânân hakkına/Nitekim eder fakih olan tama cân hakkına G:486 /1

Tâlib-i cânân olanlar mübtelâ olmak gerek/Derd gibi nesne yok dünyâda dermân hakkına G:486 /4

Cânâne gibi cevr eder oldun kulun muyuz/Ey rûzigâr sen de ne saydın behâmıza G:489 /3

Hay esirge seni sen cân ele girmez derler/Cân için gam yemezem cân ise cânân değil’a G:501 /4

Sinesine germ olup baktıkça cânân koynuna/Doldurupdur dest-i kudret sanırım cân koynuna G:502 /1

Cümle nakkaşları büt-gedelerde gördüm/Ruh-ı cânânı yazar Rûh-ı Musavver yerine G:511 /6

Tan mı can verse kişi bir sevdiği cânânına/Şimdi mi kıydı begim âşık olanlar cânına G:512 /1

Neyler ola cevr edip gül yüzlü cânân kimseye/Hamdü lillâh hürmet etmez nâr-ı hicrân kimseye G:541 /1

Niçin benzettin ey sûfi cinânı kûy-i cânâna/Yatacak yer gerekmez mi be miskin ölicek câna G:542 /1

Bir cân idi benim dediğim şimdi ol dahi/Cânâne cânibini tutupdur cihân gibi G:577 /6

Cânânemin cemâli cihânın güzelliği/Görünmez oldu bana cihânın güzelliği G:579 /1

Evvel kişiye cân gerek andan cihân beli/Cânânelerledir bu cihânın güzelliği G:579 /3

Cân ü dil oldu gamze-i cânân oyuncağı/Aşkı birâder eyledin oğlan oyuncağı G:584 /1

Sevdi yine dil cân ile cânân olacağı/Bî-çâre bilir derdine dermân olacağı G:601 /1

Tâlib-i cânâneyi dünyâ ve ukbâ eğlemez/Kûy-ı yârın yolu birdir menzil-i ârâm iki G:622 /4

Göz yaşıyla dil der-i cânâna yetişti/Hâşâk idi seyl-âb ile yetişti G:625 /1

Kimse mi var âşıka cânlar verir cânân gibi/Bûse anılsa uzadır lâlini mercân gibi G:626 /1

Vade-i vasl eyledi bizimle cânan erteye/İvimekden kılca kıldı çıkmağa cân erteye G:641 /1

Candan Geçmek:

“Ölmek.” (Türkçe Sözlük, 1998: 380).

Çekme gamzen hançerini cânına geçsin diye/Ben hod evvel leblerin şevkiyle cândan geçmişim G:364 /5

Canına Yetmek:

“Dayanılmaz duruma gelmek, çok sıkıntı vermek, katlanılmaz olmak.” (Püsküllüoğlu, 2004: 219). “Katlanamayacak duruma gelmek, bezmek, bıkmak.” (Türkçe Sözlük, 1998: 382).

Dil leblerine gelse koyup zülfünü ne tan/Aşüftelikle cânına yetmiştir ey sanem G:358 /5

Vardı zülfünden gönül yârın leb-i handânına/Neylesin miskin perişânlığı yetti cânına G:485 /1

Cem:

"İrân hükümdarlarından Pişdâdiyân'ın dördüncüsü olan Cem veya Cemşîd. Şarabı icat etmekle meşhur olmuştur. Başka hiçbir meziyeti olmadığı halde şarap mûcidi olduğu için edebiyata girmiş, namını ibkâ etmiştir. Yunanlıların Bakûs'u gibidir. (Onay, 2007: 82). "Efsaneye göre Cem dünyayı dolaşırken Azerbaycan'a gelince burayı beğenip gündoğuşunda yüksek bir yere mücevherlerle süslü bir taht kondurmuş. Güneşin doğuşuna yakın kendisi de mücevher işlemeli kaftanını giyip bu tahta oturmuş. Güneş doğunca taht, tâc ve kaftan parlamaya başlamış. Halk bunu görünce o güne nevrûz (yeni gün) Cem'e de Cemşîd (Işık şahı) demişler. Nevrûz güneşin Koç burcuna girdiği günde başlar. Bugün Mart ayının 21. günü olarak bilinir. Önceleri İdrîs Peygamberin şerîatına göre amel eden Cemşîd ululuğuna güvenip tanrılık iddiasında bulununca halk bundan yüz çevirmiş. Dahhâk onun yerine şâh olunca da önce Hind'e, sonra Çin'e kaçmış ve orada ölmüş. Bazılarına göre Cemşîd Süleymân Peygamber'dir. Cemşasb da denilen Cem bu yüzden rüzgâr yahut yüzük ile anılır. Yine ayna ile anılırsa İskender kişiliğine bürünür. Şarabı bulanın o olduğu söylenir. Cem meclisi, âyin-i Cem, ayn-ı Cem bu itibarla söz konusu edilir. Alevî, Mevlevî ve Bektaşî tarîkatlarında âyin-i Cem bir zikr adıdır. Bunun nedeni Bektaşîlikte zikirden sonra içki içilmesi ve şarabı da Cem'in bulmuş olmasıdır. Mevlevîlerdeki ayn-ı Cem, âyin okunması esnasındaki zikirdir. Tasavvufta bir Cem makamı bir de Cem'ul-Cem denen kemâl makamı vardır. İslâm edebiyatında zevk ve eğlence sembolü olarak adı ve câm ile efsaneleşmiştir. O, bir iktidâr ve ululuk sembolüdür. Bunun gibi birçok yönlerden şiirlere konu olmuştur." (Pala, 2004: 86-87).

Utdun cemi varımı yârâ harif isen/Bu def'a ka'beteteyn-i gam-ı nakd-i câna at G:33 /5

Eşiğinde cem olup uşşâk efgân ettiler/Sanma kûyunda Necâti itleri gavgasıdır G:85 /5

Cân ile cânân kavuştu din Necâti gelmesin/Aşinâlar cem'idir bu bundan ol bigânedir G:118 /7

Durduğu yerde bencileyin şem'-i cem erir/Bir derdi var içinde ki yediği anı yir G:140 /1

Ol mehin öykündüğüyçün mihr-i ruhsârına şem/Cem olup pervâneler başına odlar yaktılar G:183 /4

Cem' olun âşüfte-diller kim bu gece bir rakip/Dil otağına gam-ı cânânesin mihmân okur G:196 /6

Ey Necâti âşık olanlarda neyler arzû/Kendini dağıtma cem olmaz hevâ ile heves G:246 /7

Cigerde cem olalı kanlı kanlı peykânın/Derûn-ı sinemi gördüm enâra benzettim G:370 /2

Hakikaten yine bir dem durur ziyâde değil/Sa'adeti şu cemi'i zamânda her dem olan G:423 /2

Mest olup yâr ayağına kodum başımı çün/Şeref-i meclis-i Cem oldu müsellem bu gece G:534 /7

Görmez isem bir gece ey şem'i cem-ârâ seni/Hasret-âbâd-ı ademde subh-dem ara beni G:598 /2

Sâpâş câm-ı lâ'line ey bî-vefa k'anun/Bir cür'ası hezâr gedâyi Cem eyledi G:613 /2

Olmazdı şem'i cem'in yârâna böyle düşman/Olmasa lâle vü gül bâd-ı seher çerağı G:643 /5

Câm-ı Cem;

Müşkil olurdu gülmese gül bigi leblerin/N'olurdu zînet etmese Câm-ı Cemi-ferah G:43 /3

Elden koma ayağı diye muttasıl bana/Câm-ı Cemin hikâyetin eyler hâbâblar G:105 /2

Câm-ı şarâb-ı aşkın ile Cem değil miyiz/Bezm-i gamın safâsına hurrem değil miyiz G:220 /1

Kadeh nûş eyle kim bâd-ı havâdır âkıbet sâki/Habâb-ı mey sana örnek değil mi sâgar-ı Cemden G:403 /3

Ey Necâti uş göresin ta'n eder Câm-ı Ceme/Rûzigârın rind-i dürd-âşâmı bayram ertesi G:568 /7

Cemâl:

"Güzellik, hüsn ü ân. Güzel yüz." (Kestelli, 2004: 62). "Yüz gzelliği." (Türkçe Sözlük, 1998: 393).

Ermesin dersen cemâl-i ber-kemâle bir zevâl/Gün gibi ey şâh-ı âlem gitme tenhâ bir yana G:3 /2

Açılır genc-i cemalinden tılısmı zülfünün/Gûyiyâ efsûn okur urur sabâ pinhân ana G:5 /2

Gönlüm sefine katı denizdir cemâl ana/Karadan âlet onarır ol hatt u hâl ana G:11 /1

Ey hayâl-i mihri ruhsâr mehet/V'ey cemâl-i cân fezâyet dilgûşâ G:13 /5

Ey cemâl-i ferruh-i ferhunde zât/Bir güzelsin ömr gibi bî-sebât G:28 /1

Dilberâ sevmek seni neyçün ola uşşâka suç/Ben bu suç ile cemâlinden ırag olmag ne güç G:40 /1

Gözün harîm-i cemâlinde kan eder güstâh/Beli hemişe olur mest-i bî-haber güstâh G:44 /1

Senin zibâ cemâline hey âdem/Firişte öykünürse bana gösterd G:46 /3

Gün gibi seyre çıkıp arz-ı cemâl eyler iken/Eyledin Kâ'be gibi ah ki bir yerde karâr G:63 /4

Dilberler içre gün gibi çün bî-nazirsin/Göster cemâlini görelim biz de bir nazar G:83 /2

Te'alallah ne hüsn olur bu kim tezyinidir hattın/Cemâlin âyetin eder rivâyet yedi mushaflar G:91 /5

Gencine-i cemâle kilid urdu saçların/Bu bir şikeste dil anı açmak kaçan olur G:94 /3

Şeh nâz eder huceste cemâline yasdanıp/Şeh-nâz iken figânım anınçün hucest olur G:100 /4

Yarın cemâli nuru güneşden ayân iken/Kimden durur Necâti'ye bunca hicablar G:105 /7

Ey lebleri şeker bu gönül tûtisi senin/Âyineyi cemâline baksa sefâlanır G:130 /6

Şol âşıkın ki dilber-i zibâ cemâli var/Şâdolsun ol hemişe ki dünyâca mâli var G:135 /1

Sernâme-i cemâle ne noksân ola eger/Mektûb-ı lûtf gûşesine yazıla fakir G:140 /3

Dâl-i devlet gösterir zülf-i dil-âvizin senin/Cân cemâlin mushafından her kaçan kim fâl açar G:162 /2

Gönül cemâl-i mu'anber-nikâb ile oynar/Hakîr zerreyi gör ki âfitâb ile oynar G:163 /1

Gülşen-i hüsn ü cemalin ki kış ü yaz açılır/San İrem bağı durur gülleri durmaz açılır G:173 /1

Bezm-i cemâl-i dostda içmeğe rind-i pârsâ/Gonca lebi şarâb-ı ter gül yanağı arak sunar G:176 /4

Yâ Rab ne cemâl olur bu çihre ki müştâki/Iyd ayı gibi dâ'im her merd ü zen olmuşdur G:182 /3

Meydân-ı visâlinde salınmağa âşıklar/Bayram-ı cemâlinde zülfün resen olmuşdur G:182 /4

Lâm zülfünle elif kaddin nihâli var iken/Kimsene hüsn ü cemâl içinde sana lâ demez G:215 /2

Dilber cemâli vasfın edelden Necâti'yâ/Üslûb-ı nazm içinde müsellem değil miyiz G:220 /5

Benim serv-i hırâmânım cemâlin tâze bağ olmuş/Ruhun güllerinin kızılı kızıl ağı ağ olmuş G:247 /1

Tutupdur zülfün ucundan cemâlinle cihân âteş/Geceyle olucak halka kati eyler ziyân ateş G:250 /1

Halka halka edip ol kâkülü bu hüsn-i bedi'/Yazdı mensûr-ı cemâl üstüne tevki'-i refi G:261 /1

Görünür nûr-ı cemâlinden dehânın zerresi/Gerçi olur Âb-ı Hayvân şems-i hâverden ırağ G:266 /5

Yegâne ahsen-i takvim diye her yerde/Cemâl-i yârı Kelâm-ı Kadim eder ta'rif G:270 /4

Ey mushaf- cemâl yüzünde sebak sebak/Âyât-ı hüsn hatt-ı ruhun benlerin durak G:272 /1

Âşıklara ki arız-ı cemâl eyleye habib/San bir feriştedir ki tutar nûrdan tabak G:273 /5

Nâzırların gözü bebeği aksidir şehâ/Ayine-i cemâlde şâhâne benlerin G:284 /3

Bir hindû idi Mısr-ı cemâl oldu menzili/Tan mı selâm vermese sultâna benlerin G:284 /4

Şeb-i zülfünde kandil-i cemâlin/Ko yansın kim budur erkânı Mısrın G:285 /4

Bahâr mevsimidir gülistâna varı görün/Gülü müşâhede eylen cemâl-i yârı görün G:295 /1

Cemâlin mushafı hakkı mübârek fâldır zülfün/Ki tavûsi mürekkeple yazılmış dâldır zülfün G:299 /1

Cemâli mushafın gördüm ruh ü zülfi durur verdim/Gelin siz sûre-i Nûr u Duhânı bana öğretmen G:303 /3

Ol cevân-bahtın cemâlini kemâhı görmeğe/Ay ü dünden gözüne gözlük tutar pir-i felek G:316 /7

Aceb midir dolanırsa cemâlin çevresin zülfün/Tavâf-ı Ka'be edrmiş işittik ejdehâ kıblem G:348 /5

Harim-i Ka'be'nin elhak Safânın adı var ancak/Cemâlin Ka'besine bak nice verir safâ kıblem G:348 /6

Şevk-i hurşid-i cemâlinde dehânından eser/Bulmadım zerrece hiç oldu kamu mâ-hasalım G:366 /2

Irağ olalı çeşmimden karanu gündurur günüm/Nola arz-ı cemâl etsen benim şem-i şebistânım G:368 /3

Muhabbet sebze-zârında cemâlin tâze bâğ iken/Vefâ kıl âşıka kalmaz geçer dünyâ benim cânım G:368 /4

Gözümde aks-i cemâlin bahâra benzettim/Yaşım bahârda taşmış pınâra benzettim G:370 /1

Olmayayın cemâline pervâne yâ neyin/Yanmayayın firâk oduna yâ ne yanayın G:380 /1

Iyd-ı edhâdır cemâlin bir nice âşıkları/Ka'be-i kûyunda kurbân eylemezsen işte ben G:408 /3

Âfitâb-ı âlem-ârâyı cemâlin var iken/Hüsn bâzârında almaz kimse fels-i ahmere G:449 /3

Ey cemâlinden mu'anber kâkülün tercî'-i bend/Kim anı da'vâ ile şâ'irler asar Ka'beye G:456 /7

Kana boyanmış iken gönlüm açar güller gibi/Bir cemâli âlem-ârâ nev-bahârım var yine G:458 /4

İdrâ-i akl erişmeye şerh-i cemâine/Hat yazmaz ise hâiye hüsnün kitâına G:480 /8

Zineti artar cemâin zülf-i anber-fâm ile/Mısr Yûsuf tahtı iken buldu revnak Şâm ile G:495 /1

Dursun harîm-i dilde hayâl-i cemâl-i dost/Zirâ mesâcid içre olur ziver âyine G:513 /2

Yaşlı gözümde aks-i cemâlin gören sanır/Düzmüş denizde yenile İskender âyine G:513 /4

Sûfi cemal-i yâra ne yüzle baka bilir/Almaz eline çünkü keih-manzar âyine G:513 /6

Bana öğretmen cemâli şemine can atmağı/Kmse talim eylemesin yanmağı pervâneye G:525 /2

Meclisi cennete döndürdü cemâl-i sâki/Bir nefesde sanemâ bin yaşar âdem bu gece G:534 /4

Gök yüzün gözetme gurur-ı cemâl ile/Kalmaz bilirsin ey yüzü hôrşid yerde âh G:537 /4

Kati korkardım cemâlin göreler düşde diye/Şükr kim uyku uyutmaz âh ü efgân kimseye G:541 /6

Âyet-i hüsn yüzüne baka bilmez müddei/Ben revân ettim cemâli mushafın ezber gibi G:564 /2

Cânânenin cemâli cihânın güzelliği/Görünmez oldu bana cihânın güzelliği G:579 /1

Bende mahmur u dudağın sâki-i bezm-i cemâl/Hâlimiz ey şem-i meclis sana rûşen gül gibi G:587 /3

Tevkî-i refî olmaya mensûr-i cemâle/Kaşın gibi kendiyi nişan çekti çevirdi G:610 /7

Hat neylesin nevâhî–i hüsnünde ol cemâl/Bir bahirdir ki hiç bulunmaz kenâresi G:611 /2

Cemâlin âfitâbına doyunca bakmak isterdim/Geh ebr-i zülf olur mani geh olur göz yaşı nâşî G:615 /3

Şam-ı zülfün hakkı mamur oldu ey Yusuf-cemâl/Olalı dil mısrı sultân-ı hayâlin meskeni G:620 /6

Ölürüm mihr-i cemâline hevâ-dâr olurum/Şuna dek kim kala bir zerre nişânım Şeyhi G:629 /2

Ceres:

"Hayvanın boynuna asılan çıngırak." (Kestelli, 2004: 63). "Çan, çıngırak. Eski hayat sistemimizde kervanın önemli bir yer tutuyor olması, ceres ile ilgili söyleyişler doğurmuştur. Kervanın göçmesi anında, çoğunlukla yavru develere veya kervanın sonunda gelen hayvana takılan çıngırağın sesi, kervan ehline bir ikaz anlamı taşırdı. Şâirler bu sesten çeşitli imajlar ortaya koyarlar. Gönül, cân ile birlikte sevgilinin peşinden gitmek ister. Bu durum kervana benzer. Bu kervanın ceresi ise âşığın âh ve figânlarıdır. Ayrıca avcı kuşlara da ceres takılırdı. Cersten maksat kervanın nerede olduğunun bilinmesidir. Yolculukla ilgili söyleyişlerde umumiyetle ceres de bulunur."(Pala, 2005: 89).

Çan, çan sesi; çanın dili dolayısıyla çıkardığı ses âşığın âh ve figânlarıdır;

Âşık olmayınca etmez kimsene dilden figân/Yola girmeyince kılmaz nâle vü zârı ceres G:246 /2

Yâr için oldu bunca figân ü bu denli ah/Yardım durur harâmiye bang-ı ceres gönül G:330 /6

Cesed:

“Beden, gövde, vücut (ekseriya ölüler hakkında kullanılır).” (Kestelli, 2004: 64). “Ölü vücut, naaş.” (Türkçe Sözlük, 1998: 399).

Çâr divâr-ı cesed kaydını terk eyleyelim/Bağ-ı tecride bu gün gül gibi handân gidelim G:357 /5

Ç

Çarh:

"Dönen, pervaneli tekerlek, çark. Sema, felek. Baht, talih." (Kestelli, 2004: 74).

Eyledi sen meleki dîv-i recime şâgird/Gör ne riv ile ayırdı beni çarh-ı gaddâr G:63 /2

Çarhın güneş egerçi ki gör ki güvencidir/Kûyunda kapı kapı gezer bir dilencidir G:89 /1

Ey çarh sen de yâr gibi olma bivefâ/Zirâ bu denli âleme bir bi-vefâ yeter G:108 /5

Sengi-i cefâyı yazmaz urur çarh-ı bî-vefâ/Ben mu'tekid ana ki başa yazılan gelir G:170 /5

Gelmemiştir gelmeyiser döneli çarh-ı felek/Sencileyin gönlü katı bencileyin cânı pek G:323 /1

Mihnet-i hecrin ile çarh iki bükdükce belim/Sevginin riştesi dahi beter olur muhkem G:355 /4

Hırmen-ı mâhı yakan âh-ı derûnumdur benim/Çarh-ı ser-keş dostlar şimdi zebûnumdur benim G:356 /1

Kadimdi büktün sakın âhımdan ey mâhım benim/Yedi kat gökden geçer çarh okudur âhım benim G:369 /1

Nice suna çarh çini kâse ile nukl-i gam/Devr elinden ben ki câm-ı şâdumânı gözlerim G:374 /5

Key hatâdır çarha isnâd-ı vefâ ben bildiğim/Rûzigâra zâlim ü gaddâr dersen bilmezin G:379 /4

Atılır çarh oku gibi tir-i âhım göklere/Ey hilâl-ebrû sakın kim attığım düşmez yere G:449 /1

Ne zevâlin var ol ayın ser-i kûyında diye/Güneş-i çarh-ı felek soktu delikten deliğe G:482 /2

Bir yedi tâsı geçmiş ağudur cefâ-yi çarh/Kim kattı dest-i hecr Necâti'nin aşına G:491 /6

Dûde düzetti kâse-i çarh içre dûd-ı âh/Oldur hat-ı nigâra mürekkeb dedikleri G:585 /8

Sevdi gönlüm yine sîm-beden sîm-keşi/Ki hased İlter anın çarhına çarhın güneşi G:606 /1

Dest-bûsu hevesine düşeli sırma-misâl/Çarh-ı gamda tenim inceldi dolaşı dolaşı G:606 /4

Her gece ey güneş meh senden yakar çerağı/Sen şaha çarh çâder meh bir sefer çırağı G:643 /1

Şâh divânına tâs olmadı ise çarh-ı felek/Ne için zerle kenarına nişân yazdı hilâl K:16 /9

Döndü ol devr ki bu çarh-ı denî-perverden/Her fasihin dili sûsen gibi olmuş idi lâl K:16 /37

Ger sitârem var ise halkası olam dedi çarh/Eşiğinde yayacak sofra-i ihsân-ı kerem K:18 /17

Getirir adını yazmağa Alî Paşanın/Belki gün başına bu çarh-ı müdevver hâtem K:19 /8

Güneş altınlı yüzük kaşı gümüş burma hilâl/Devletin parmağına çarh mücevher hâtem K:19 /20

Her ‘arsada ki arza kıla hükm ile dürer/Çarh-ı felek bitisini hükmen dürer nişân K:21 /5

Zâhir yüzünde ahsene-i eşkâle mâ-sadak/Manâ yüzünde çarh-ı melâyik-siper-nişân K:21 /13

Gömmüş beline denli yere k’ide siyâset/N’eyledi aceb çarh-ı sitem-gâra benefşe K:22 /14

Ben bî-dile cevr etmek için tâbi olubdur/Zülf-i siyah ü çarh ü nigûn-sâra benefşe K:22 /24

Gülzâr-ı sarayında zihi dar-ı saadet/Kim oldu lâkab çarh-ı perestâra benefşe K:22 /39

Sebzeyi elvan çiçek şol vech ile zeyn etti kim/Sahn-ı gülşen reşk-i sakf-ı çarh-ı minâdır yine K:23 / 3

Haşmetin barında sundûk-ı pelengi Çerm-i çarh/Kadrinordusunda gerdûn çetr-i alâdır yine K:23 /18

Gözün karardır u çigzin durur başın mihrin/Gubar-ı mareke vü çarha-ceng-i sultani K:25 /23

On iki bürclü bir muhtasar hisâr tutar/Hıred bu kalalara göre çarh-ı gerdânı K:25 /29

Kapını gördü felekden yüzü döndürdü güneş/Mihr-i ruhsarın ile çarha girer gözle mehi Tb (Sultan Abdullah) 4 /4

Nigûn kâsesi çarhın hayât hânından/Cihânda kimseneye vermedi doyunca aş – M (Şeh-zâde Sultan Abdullah) 1 /6

Göze görünmez oldu bâğ-ı naim/Çıkarır göğe gerçi çarh-ı berin Kt:61 /6

Çekip Çevirmek:

“Bir işi, bir kimseyi kötü gidişten, düzensizlikten, dağınıklıktan kurtarıp iyi bir yola koymak, iyi yönetmek.” (Püsküllüoğlu, 2004: 239).

Gönlüm çekip çevirmesin inen ikide bir/Bir yana zülf-i ser-keşin ü bir bir yana hatın G:283 /6

Çeng:

“Kanûn’a benzeyen fakat dik tutularak parmakla çalınan ve bu nedenle harp’ı andıran bir tür çalgı âleti. Çanağı torba gibi olup boynu uzun ve eğridir. Zerdali ağacından yekpâre olarak yapılanları meşhurdur.” (Pala, 2005:100). “ Kânûna benzer ve dik tutularak çalınır. Bir nevi saz; harpın küçüğü. Ekseriya büyük çarpara demek olan çegâne ile berâber çalınır. Edebiyatımızdaki çehg ü çengâne sözü bundandır.” (Onay, 2007: 97). Kânûna benzer ve dik tutularak çalınan bu nedenle harp’ı andıran bir nevi saz. Çenağı torba gibi olup boynu uzun ve eğridir. Çalgı âleti;

Ol peri perçemlerinden çengine çevgân alır/Her kiminle hüsn topun oynasa meydan alır G:55 /1

Bezm-i neşâta neyçün iletmez bizi rakib/Çeng-i gamında nây ile hem-dem değil miyiz G:220 /4

Bir dem mi vardır ey gözü sermest ü çeng-cûy/K’ol gamzeler bizim ile kılıç bıçak değil G:335 /5

Râzın nihân ola mı Necâti ki sözlerin/Meclisler içre okunur uş çeng ü ûd ile G:445 /5

Bâde-i hamrâ ile çeng ü neye verdi amel/Tevbe vü zühd ü salâhı eyledi bî-karar gül K:15 /9

Sohbetler içre anılır olursa bu haber/Çengini yere çalsın u hınyâ-ger ağlasın -M-i Şeh-zade Sultan Mahmut 6 /5

Çeng gibi eğri;

Kaddim bükülüp çenge döner sinem olur def/Ağyar ile ol yâr kaçan kim ede sohbet G:35 /6

Bezm-i belâda kadimi çeng eyledin diye/Çokdan bu derd-merd Necâti anı çalar G:133 /7

Çin:

“Çin ülkesi, Mani dininin en çok yayıldığı yerdir. Mani’nin bir ressam olduğu ve kutsal kitabının da pek güzel minyatürlerle süslü olması dolayısıyla güzel yüz, daima Çin’e nisbet edilmiştir. Edebiyatta Çin, âdeta resim sanatının merkezi olarak işlenir. Çin kelimesiyle birlikte büt, nigâr, nakş, sûret vs. resimle ilgili kelimeler sık sık bir araya getirilir. Eskiden Çin ülkesinde Türkler ve özellikle Hıta, Huten, Maçin diyarının halkıyla Çiğil güzellerinin de bulunuşu, kelimeye geniş kullanım sahası kazandırmıştır. Bu ilişkiden yola çıkılarak sevgilinin misk kokulu saçı anılır. Çünkü misk orada bulunur. Çin kelimesinin ‘kıvrım-büklüm’anlamı da bu ilişkiyi kuvvetlendirir.” (Pala, 2004: 103). “Çin, güzellik, kıvrım, büklüm, misk, âhû ve nâfe, çîn seher, put ve putperestlik münasebetiyle geçmektedir. ‘Kıvrım, büklüm’ münasebeti çîn kelimesinin lügâttaki karşılığı oluşundan; misk, âhû, nâfe münasebeti Çin Türkistanı’nda yetişen misk keçisi dolayısıyla; çin seher münasebeti bu tabirdeki çin kelimesinden; put ve putperestlik münasebeti ise Çin’de çok gelişmiş olan ve dinî bir mana taşıyan resim ve heykel sanatı dolayısıyla zikredilmektedir.” (Çavuşoğlu, 2001: 83).

Oldu burka zülf-i müşgîn elgıyas/Gâlib oldu kâfir-i Çin el-giyâs G:38 /1

Menba’-ı Âb-ı Hayât ol lâ’l-i rûh-efzâsıdır/Matla-ı subh –ı sa’âdet turrasının çinidir G:167 /8

Korkarım kim lebinin örneğin alıp sanemâ/Çin müsavvirleri bir sûret ile cân yazarlar G:206 /3

Bilâd-ı Çine senin gibi bir sanem heyhât/Diyâr-ı Rûma saçın gibi bir salib olmaz G:221 /3

Saçın çininde hayrânın kaşın yayında kurbânım/Ne kim buyursa fermânım beğim kaşın gözün gamzen G:308 /6

Nakkâş-ı Çin ki sûret-i dilkeş yazar geçer/Gönlünü sana verip anı sûret etmesin G:427 /4

Sabâ ki müşg-fişân oldu saçı çininden/Hatâ eder şu ki vara Hıtâya çine ile G:547 /5

Çin ü Hutenin bacını boynuna mı aldın/Ey hâl-i ruhu memleket-i Rum haracı G:640 /3

Çin-i Zülf;

Çin-i zülfümden çekilsin der imişsin dostum/Hey ma'azallâh ne çâre uşda boğaz uşda ip G:25 /2

Çin-i zülfünü görelden sen Hıtâyi-beççenin/Kıl kalemlerin el ucuyla tutar nakkâşlar G:123 /2

Nâfe-i Çin;

Sabâ gibi ser-i zülfüni kim eder ta'rif/Hemişe nâfe-i çini nesîm eder ta'rif G:270 /1

Bûy-ı zülfünü sabâdan işitip nâfe-i Çin/Dedi ben Ruma varıp neyleyeyim bu olucak G:278 /6

Mey diye eğer devr elinden yutasın kan/Gül gibi gül ey nâfe-i Çin yüzünü dürme G:528 /2

D

Dâd:

“Adalet.” (Kestelli, 2004: 85). “İnsaf, adâlet; atâ, vergi gibi mânâlara gelen bu kelime ile sanatlar yapılmıştır.” (Onay, 2007:105).

Her kişinin zulmüne sultân olanlar dâd eder/Bana kim dâd ide k’iden zulmü sultândur bana G:8 /3

Kaddin elif durur iki yanında dâl-i zülf/Lâyık budur ki âşıka senden erişe dâd G:50 /4

Husrev gibi göre durur iken püserleri/Şirine meyl eyleyenin bilmez ağzı dâd G:50 /5

Kaddin elif iki zülf iki dal/Dâd eyle ki aldı dört yanım yâd G:51 /5

İki zülfü dâla benzer ortada kaddi elif/Vay bu zâlim şöyle başdan ayağa dek dâddır G:120 /5

Ey dost leblerin ile kaddine ney-şeker/Öykündü gerçi lîk ne dadı ne dalı var G:135 /6

Kimi cevr ister kimi lûtf umar eyle kim yarar/Filhakika etmemişdir kimseye bir dâd aşk G:276 /5

Eğer şirin lebine öykünürse/Göreyim Tanrı dâd alsın şekerden G:397 /5

Padişâh-ı dâd-ger deryâ dil ü vâlâ güher/Kim nem-i hulkundan eyler sebzeler izhâr gül K:15 /18

Halk-ı zamâne dâireden çıkmasın diye/Oldu müdevver ey melik-i dâd-ger nişân K:21 /15

Dâd-hâh;

Ol boyu şimşâda yarın yapışırsa dâd-hâh/Serv gibi her tarafdan dest ola dâmân-ı dost G:30 /2

Dil-dâra yapışırsa kıyâmette dâd-hâh/Dâmânı serv gibi ser-â-pây dest olur G:100 /3

Dâğ:

“Küre-i arzın çok yüksek yeri, cebel. Kızgın demirle vurulan damga. Yakı, eser bırakan yara, cerîha.” (Kestelli, 2004: 85). “Yanık yarası, insan ve hayvan vücuduna kızgın demirle vurulan damga.” (Pala, 2005:104). “İnsan ve hayvanın cismine kızgın demirle veya işaretli bir âletle vurulan nişâne, damgadır. Yahut kızgın demirle bir yere vurulan yakı demektir. İnsanın unutamayacağı derecede kalbi yakıcı ızdırâb ve keder de dağ sözü ile ifade olunur.” (Onay, 2007: 105). “Kızgın demirle vurulan damga. Sağaltım amacıyla, vcudun sayrılı bölümünde kızgın bir arçla oluşturulan yanı. Çok büyük acı, üzüntü.” (Püsküllüoğlu, 2004:339). “Yara, hasretin veya sevgilinin cefâ ve sitemle dolu muâmelesinin mahsûlüdür. Yaranın tedavisi vuslat ile mümkündür.” (Çavuşoğlu, 2001:233). “Yara.” (Dilçin, 1983: 60).

Sinede sıfr u elif dağını benden sorman/Kim anun sırrını yürekde olan ah bilir G:64 /7

Çeşm-i âhû dâğ-ı hasret gibidir/Leyli olmayınca Mecnûna şikâr G:99 /5

Gamzen okları hayâlin neyleyem dedim dedi/Sakla anı dilde kim mihr ü mahabbet dağıdır G:103 /6

Sinemin dağın görüp rahm eylese sarılsa yâr/Bunca derdim var iken dağ üstü bana bâğ olur G:107 /5

Sine dâğın dâğ sanman mühr urupdur mihr-i dost/Genc-i ‘aşkı üstüne kim sine-i çâkerdedür G:172 /5

Benim sinemdeki dâğ-ı siyâh olmuşdur eğlencem/Meger Mecnun-ı şeydânın enisi çeşm-i âhûdur G:191 /3

Belimi büktü bâr-ı dâğ-ı hasret/Kara dağı kişi âsân görünmez G:228 /5

Muhabbet sebze-zârında biter çok laleler ammâ/Bulunmaya benim gibi cefâdan bağrı dâğ olmuş G:247 /2

Gül yüzüne öyünürse lâle-i sahrâ-nişin/Yüregine dağı hirmân ur yüzünü kana bas G:256 /5

Sinem üzre dâğlar görüp elif sanman ki gam/Ömrümün ser defterine çekti harf-i inkitâ G:262 /2

Zülf-i tarrârın hamından sünbülün boynunda bağ/Hâl-i ruhsârın gamından lâlenin bağrında dâğ G:264 /1

Dâğ-ı dilde edeliden gül yüzün şevki makâm/Oldu ben Mecnûna ey leyli-sıfât dağ üstü bâğ G:264 /4

Mâh çekmiş sînesine gün yüzün şevkiyle dâğ/Lâle dahi mâh-ı mihr-efrûzdan yakar çerâğ G:265 /1

Çâk etti tiğ-i mihnet ile kalbi kirpiğin/Dâğ urdu nâr-ı hasret ile câna benlerin G:284 /2

Kanlı cigerden iledeyin goncaya haber/Dâğ-ı derûnu lâle-i Nu'mâna yanayın G:380 /5

Pâdişahım rûşen olmazdı sarâyı gönlümün/Dâğ-ı mihrin sînede yer yer eger câm olmasa G:461 /3

Kaddin hevâsı ile olupdur sanevberin/Bağrında dağ-ı ateş-i hirmân girih girih G:524 /4

Nem var katında zâhir ü bâtın bilinmedik/Taşramda dağ sıfr ü elifdir içerde âh G:537 /2

Sînede nâhun nişânı üzre dâğ-ı mihr-i dost/Gûyiyâ bir noktadır konmuş durur nân üstüne G:548 /2

Yine bağlandı gönül zülf-i siyeh-gârın ile/Yine dâğlandı ciğer âteş-i ruhsârın ile G:552 /1

Ahım eline mâyil olsa o gül budağı/Çekmezdi lâle gibi dil-sûhte bu dâğı G:574 /1

Bir zemân mı geçti yâ bir lâhza mı fevt oldu kim/Bağrımı dağ eğleyen bir yüreği taş olmadı G:608 /4

Şerha vü dağ ile hep sıfr u elifdir bedenim/Nice donattı görün ah beni vah beni G:618 /5

Nihâl-i kadd ü ruhsarın gamından nâr-ı hecr ile/Necâtî derd-mend oldu ciğer dağlayı dağlayı G:630 /5

Ferhad ve Mecnûn dolayısıyla yerşekli olan dağ;

Dağları Ferhâd anınçün hâk ile yeksân eder/Kim gam-ı Şirin için dâ'im yeler efgân eder G:141 /1

Gam-ı hâlin Karaca Dağ gibidir/Kanlı yaşım Kızılca Irmaktır G:147 /3

Cûş edip kanlı yaşı lâle gibî Ferhâdın/Kızarıpdır yine dağlar eteğiyle yakalar G:168 /2

Dağlar kadar niyâz u tevakku' yeter bana/Ferhâda Bîsütûn temannâ kayasıdır G:171 /2

Ağlamakda inlemekde doğramakda bağrını/Dağlar Ferhâd ile hem müşterekdir hem müşâ' G:262 /4

Nâleye âheng edersen ey gönül Ferhâd'a gel/Bağrına taşlar basıp dağlar gibi feryâda gel G:344 /1

Beni öldürme ki Ferhâda felek kıydığına/Döğünür tolduruban taş ile dağlar eteğin G:410 /6

Dağlara düşüp yürürdüm dâ'imâ Mecnûn gibi/Ol saçı Leyli eğer bir dem bana râm olmasa G:461 /2

Ferhâd-ı câna zerre kadar arka olmadı/Dağlar kadar dayanır idim dostlar gama G:545 /6

Dağlar kadar dayanır idi aşka Kûh-Ken/Burnun kayaya dayadı âhîr belâ yükü G:572 /3

Çenâr ise o bir dağda büyümüş/Sanevber ise bir bostân oyuğu G:586 /5

Beni ey husrev-i şirin-dehen öldürme ki dahi/Eder Ferhâd için nâle cihânın dağı vü taşı G:615 /7

Hevâ-yı serv-i kaddinle delirip dağlara düştüm/Yaşım ırmağa dönmüştür akar çağlayı çağlayı G:630 /2

At arıkladı üt dir isen uçar/Dağları eyledi saman arpa K:24 / 5

Dağda Büyümek:

"Yol yordam bilmez, görgüsüz ve kaba saba kişi, dağ ayısı." (Püsküllüoğlu, 2004: 254).

Çenâr ise o bir dağda büyümüş/Sanevber ise bir bostân oyuğu G:586 /5

Defter:

"Dikilmiş kâğıt mecmu'ası. Eskiden cilt yerine kullanılan bir terim idi. Birçok kâğıtların birbirine bağlanmasıyla elde edilir. Cem'i 'defâtir'dir. Defter kelimesi günümüzde de kullanılmaktadır. Defter-i a'mâl, yapılan iyilik ve kötülüklerin kaydedildiği mânevî defterdir." (Pala, 2004: 109).

Necâtî ahına aheng eder Zöhre dediğiyçin/Kulağı çınladı şöyle tabancalar yedi defler G:91 /6

Gül defteri dürsün ki ruh-i dôst yüzünden/Eş'âr-ı Necâtî ile dîvân yazılıpdır G:101 /7

Hattı vasfın Necâti yazmaz isen/Hatt-ı nisyân o deftere çekilir G:114 /5

Dehân:

"Ağız." (Kestelli, 2004: 92; Pala, 2005:110).

Sözde dehânı görünür ammâ miyân ki var/Dikkatler ile kılca erişmez hayâl ana G:11 /5

Zerre denli dehân ü kılca miyân/Dil rübâlar içinde nem kemdir G:66 /2

Pisteh dehân-ı dilbere öykündü ehl-i bezm/Söyletmdiler urdular ağzın uşattılar G:90 /5

Hôş yaratmıştır dehânında lebin/Cânı yokdan var eden Perverdigâr G:99 /2

Gâhi dehânın aldı dile geh miyânını/Yine Necâti unmadığın ne hayâli var G:135 /7

Derler ki cânı hokkaya koymuş o bir tabîb/Yârîn dehân ü lebleri andan haber verir G:154 /3

Mensûr-i hüsnü olmağa hükm-i cihân-mutâ/Zülfü dehânı mühr ü nişândan haber verir G:154 /6

Bülbül gibi çemende dil ü cân hurûş edip/Sen serv-kadd ü gonca-dehândan haber verir G:154 /9

Dilberâ hâl-i lebin râz-ı dehânın kıldı fâş/Şöyle kim esrâr-ı gaybı nokta-i remmâl açar G:162 /5

Ben ol dehâna yok der isem söz gelir bana/Yok yerden âdemi söz işitmek neden gelir G:170 /4

Bilmezem nice diyem vasf-ı dehânın haberin/Söylemezsem ölürem söyler isem râz açılır G:173 /2

Dehânın alma zülfünden hazer kıl/Ki gördüm diyeni ber-dâr ederler G:175 /3

Görünmeyeli kâmet ü zülfünle dehânın/Âşıklarının hâlini sor kim elemi var G:205 /4

Goncadan vasf-ı dehanın işitip ey gül-'zâr/Hançer-i bürrân çekip sûsen itâb üstündedir G:210 /3

Sunup lebini dilber-i gonca dehânımız/Naziklik ile hokkaya koymasa cânımız G:227 /1

Dehânı kıl yaruben her suâle verdi cevâb/Dahi o gamze-i fettân eden cidâle tama' G:263 /4

Miyânın ile dehânın olup durur bâ'is/Ki müsta'idd-i nazar etti kîl ü kâle tamâ' G:263 /6

Görünür nûr-ı cemâlinden dehânın zerresi/Gerçi olur Âb-ı Hayvân şems-i hâverden ırağ G:266 /5

Dehânım ile miyânın durur eğer var ise/Vefâların gibi bir adı var kendisi yok G:282 /3

Cemâli mushafın gördüm ruh ü zülfi durur verdim/Gelin siz sûre-i Nûr u Duhânı bana öğretmen G:303 /3

Hân-ı hüsnünde dehânın bahş-ı gâyib gibidir/Ana bu mskin Necâti müstahiktir lâ-akal G:342 /7

Şevk-i hurşid-i cemâlinde dehânından eser/Bulmadım zerrece hiç oldu kamu mâ-hasalım G:366 /2

Gelir gülşende gülden reng alırsın/Dehân-ı goncadan râz öğrenirsin G:394 /4

Leblerinden fehm olur çün kim dehânın varlığı/Küllü sırrın câveze'l-isneyni şâ' olur 'ayân G:407 /3

Ben bilirdim bu tegel ahir dikilir yüzüne/Şol nefes kim yakalar çâk ettin ey gonca-dehân G:431 /10

Lâ'linle dehânın görünür söylediğince/Bir gonca ki dâne-i gül-nâr arasında G:447 /2

Kanı dehân-ı dost yüzük gizledikleri/Avcumda idi mühr-i Süleymân geçen gece G:460 /5

Habb-ı misk ile dehânın pür eder gonca velî/Lûtf ile öykünümez lâ'l –i şeker bârlara G:463 /4

Hamdü lillâh okur ol gonca-dehânım gizlice/Gül gibi mecmû'asından dâsitânım gizlice G:476 /1

Âlem içre ferd iken hüsn-i cihân-gîrin senin/Lûtf ile cânâ dehânın nokta kor ferd üstüne G:508 /2

Cân mıdır ol k'olmaya anda dehânın sevgisi/Dil mi derler ana kim râz-ı nihân eğlenmeye G:527 /6

Hâr-ı mihnette Necâtî bülbülün anmaz mısın/Tiz gel ey gülruh u gonca dehân eğlenme ya G:527 /7

Dehânın sırrını saklayamaz dil/Ne çâre yoğ imiş esrâra tevbe G:554 /4

Geh var dedi dehânına ağyâr gâh yok/Ol hâtem oldu dîv-i Süleymân oyuncağı G: 584 /3

Dehenin al şeker kursasıdır lâlinle/Kim ana vermiş ola mühr ile ziver hâtem K:19 /29

Dili olaydı sana diyeydi dehân-ı gûr/Kim bu neheng nicesi merdüm-rübâ imiş - M-i Şeh-Zade Sultan Mahmut 1 /5

Dilâ can ise maksûdun var ol gonca dehenden geç/Yâ hod lâl-i lebi ise muradın mey diyenden geç Kt:14 /1

Dehânı goncayı söyletmez oldu derler imiş/Çemende bir yakasız hef kişver olsun mu Kt:92 /2

Dahhâk:

"İran'ın Pişdâdiyan sülalesi hükümdarlarından biridir. İki omuzu üstünde kendisine acı veren iki yılan otururmuş. Bu yılanlara her gün iki çocuk beyni getirilerek yedirilirmiş. Sıra demirci Gave'nin onsekizinci çocuğuna gelince demirci deri önlüğünü bayrak gibi kullanarak arkasına topladığı insanlarla ayaklanıp Dahhâk'ı tahttan indirmiş ve yerine Feridun'u geçirmiştir. Dahhâk-i Mârî (yılanlı Dahhâk) de denilen bu kişi zulmüyle meşhurdur. Rivayete göre Dahhâk, Mirsad adlı bir Arap beyinin oğludur. Bir gün şeytan iyi bir insan kılığına girerek ona telkinde bulunmuş ve babasını öldürtmüştür. Sonuçta şeytan, Padişah olan Dahhâk'a bir aşçı olmuş ve bir yolunu bulup iki omzundan öpmüş. Sonra omuzlarından yılanlar çıkmış ve bu yılanları ne kadar kestilerse yerinden daima yenisi çıkmış. Şeytan, bu sefer de doktor kılığına girerek bu yılanların başlarını kesmek yerine onlara insan beyni yedirmeyi tavsiye etmiş. Böylece zalim bir hükümdar olan Dahhâk halktan insanların beyinlerini yemeye başlamış. Dahhâk, İran mitolojisine Hint mitolojisinden girmiştir." (Pala, 2004:104). " Burhân-ı Kâtı'a göre Dahhâk'ın omuzlarına-şeytânın tükrüğü eseri olarak- yılanbaşı şeklinde bir ur hâsıl olmuş, sancısına tahammül edemediğinden yine şeytânın ta'lîmi ile üzerine isan beyni sürmeye başlamış, hergün iki insan öldürtür, beyinlerini sürermiş." (Onay, 2007:106).

Dehhah gibi bin yaşamak arzû ise/Gül gibi gül hemişe geçir her demi ferah G:43 /2

Dendân:

"Diş. Divan edebiyatında sevgilinin güzellik unsurlarındandır. Diş daima inciye benzetilir. Bunun için de lü'lü, le'âl, dürr, cevâhir ve güher kelimeleri kullanılır. Sevgilinin dişi ve âşığın gözyaşları çok zaman birlikte anılır. Beyazlığı,

güzelliği ve parlaklığı nedeniyle inciyi andıran dendân, bir dizi halinde de ele alınabilir. Böylece bir inci dizisi oluşur. Sevgilinin lâ'l dudakları ise incilerin saklandığı bir kutudur. Âşığın gözyaşları bir deniz oluşturursa, sevgilinin dişleri bu denizin incisi olurlar. Aden'de çıkarılan inciler de dişe teşbih olunur." (Pala, 2004: 72).

Eyledi şirin lebin zikrini pir-i hânikâh/Ol kadar kim kalmadı ağzında dendânı dürüst G:36 /4

Görmeğe yârın leb ü dendânını/Çeşm-i ter-dâmen dür ü mercân verir G:71 /4

Deniz:

"Divân edebiyatında bahr, bihâr, kulzüm, ummân, deryâ, yemm, muhît gibi deniz anlamına gelen kelimeler çok kullanılmıştır. Büyüklük, genişlik, sonsuzluk, derinlik, bolluk gibi, mânâlar ifade eden deniz, insanlara sonsuz faydalar sağlamaktadır. İnci ve mercan oradan çıkarılır. Bitmez tükenmez bir hazine gibidir. Bazen coşar, taşar. Ancak onun garkedicilik, helâk edicilik gibi özellikleri de vardır. Deniz, övülen kişinin cömertliğini temsil eder. Hatta bu cömertlik yanında deniz küçük kalır. Âşığın gözyaşları akıp deniz oluşturur. Kara ile birlikte (bahr ü ber) ve 'yedi deryâ', deryâ-yı derd (sonsuz azab), deryâ-yı eşk (gözyaşı denizi), deryâ-dil (deniz gönüllü, kalender), deryâ-nevâl (lutfu deniz gibi çok olan) gibi kalıplaşmış şekillerde de denizin anıldığı yerler vardır… Bir âyet-i kerîmede 'Eğer yerde bulunan ağaçlar kalem; ve deniz, ondan sonra yedi deniz daha ona yardım ederek mürekkeb olsa, yine Allah'ın kelimeleri tükenmez (Lokmân/28).' buyrulmaktadır." (Pala, 2004: 111).

Gönlüm sefine katı denizdir cemâl ana/Karadan âlet onarır ol hatt u hâl ana G:11 /1

Gönlüm hârâretinde usan ey dür-i yetim/Bu gözlerim denizine gel âşinalığ et G:31 /5

Ağladığımı zülfün eder gülmeğe bedel/Acı deniz suyunu bulutlar eder leziz G:53 /4

Sana öykündüğün lü'lü işitmiş bâd-ı hacletten/Denizler burtarup yüzün urur ruhsârına kefler G:91 /2

Mevc urur bahr-ı hüsün fitne koparır hat ü hâl/Bu deniz yüzlerinin kimse levendin yenemez G:212 /3

Cefâ denizine düştüm kenâra yok çâre/Belâ dününe sataştım meded ki gündüzü yok G:282 /4

Görünce hüsn denizinde hattının karasın/Necât sâhili sandım kenâra benzettim G:370 /3

Hatun' öykündüğiçün anber-i ter haşre değin/Yuyamaz yedi denizler yüzünün karelerin G:422 /3

Yaşlı gözümde aks-i cemâlin gören sanır/Düzmüş denizde yenile İskender âyine G:513 /4

Gönlümün kara denizler dizine çıkmazdı/Şimdi topuğuna indi gözümün kanlı yaşı G:590 /4

Miskin saçına öyküneli anber ey sanem/Yunmaz yedi denizler ile yüzü karası G:611 /3

Derdini Dökmek:

"Sorunlarını, sıkıntılarını anlatmak." (Püsküllüoğlu, 2004: 270). "Derdini, sıkıntılarını ayrıntılı olarak anlatmak." (Türkçe Sözlük, 1998: 566).

Ben sana hâlim ağladığım zahmet olmasın/Bir hasta kim tabibe gele derdini döker G:58 /3

Derman Olmak:

Kimse âşık olmaz idi vasl-ı cânân olmasa/Kimse varmazdı tabîbe derde dermân olmasa G:484 /4

Sevdi yine dil cân ile cânân olacağı/Bî-çâre bilir derdine dermân olacağı G:601 /1

Nâleyi gönderdi gönlüm gel yetiş öldm diye/Ol tabib-i cân ü dil gelmedi dermân olmadı G:603 /4

Dervîş:

“Derviş, bir tarîkata bağlı kimse. Kelimenin asıl anlamı Allah yolunda alçak gönüllülüğü ve fakirliği kabul eden kimse demektir. Dervişlerin manevi yücelikleri daima imrenilecek bir durumdur. O, feragat köşesinde, kanaat hazinesini bulan kişi olarak ele alınır. Bu bakımdan âşığa çok benzer. Özellikle kerametleri (su üzerinde yürümek gibi), fakirliği, kanaatkârlığı, dünyaya önem vermemesi ve bu nedenle aslında bir kul kılığında olmasına rağmen sultan mertebesinde olması, maneviyat padişahı oluşu, evinde daima bir misafir bulunması, hırka giymesi, ızdıraba alışkın oluşu vs. yönleriyle edebiyatta dervişten söz edilir.” (Pala, 2004: 112).

Rahm kıl dervişine ey padişah-ı hüsn kim/Pay-ı taht-ı saltanat dest-i dua üstündedir G:121 /6

Gönlüme gah nestren ü geh semen gelir/Derviş ölüsüne nice yerden kefen gelir G:170 /1

Fakr evinden yüz çevirme ey dil-i derviş kim/Derd bu derd ise derdine deva bu derdedir G:172 /6

Eşiğinde ko beni sana dualar edeyim/Müstecab olur duası daima dervişlerin G:292 /3

Birdir ey derviş ecel çengaline bay ü geda/Kim beraberdir suya dökmekde şekkerle nemek G:316 /6

Gonca-veş derviş olanlar tercemen etmek gerek/Hırkada pinhan olanı der-miyan etmek gerek G:317 /1

Şeb-i mihnette neler çekdi Necati derviş/Demin olsun senin ey bad-ı seher-gah demin G:322 /7

Varayım kabeye derviş olayım yüz süreyim/Ya rab ol hüsn çerağın bana yandır demeğe G:450 /4

Dilde aşkın konmaz idi dide giryan olmasa/Hane-i dervişe şah inmezdi baran olmasa G:484 /1

Çü gönlüm aldı saçın buse ver ki adettir/Teberrikin alacak nesne verme dervişe G:507 /5

Yüz urup asitanın öptü hurşid/Otağın içre dervişane girdi G:569 /3

Durmayıp cevr ettiğin sen lutf u ihsandır bana/Kesme ben dervişden sen lutf edip ihsanını G:570 /4

Dedim hüsnün beratında nedir zülf-i siyah eğri/Dedi bu rumdur derviş olur tevki-i şah eğri G:597 /1

Yakma ben dervişini kim başım üzre dud-ı ah/Piç-piç olmuş durur meftul camiler gibi G:616 /4

Yol eridir yüzü yerde zülf-i yara can verir/Gel sabadan öğrenin dervişler miskinliği G:623 /2

Didarın arzusu komadı gözde pertev/Dervişlerde olur nite ki cer çerağı G:643 /6

Gamzenin şevkine derviş Necati-i garib/Çak edip sinesini şevk ile ya şah dedi G:649 /5

Deryâ:

"Deniz, bahr." (Kestelli, 2004: 95). "Bazı büyük nehirlere deryâ derler: Amuderyâ, Sirdeyâ gibi. Arapçada bahr derler: Bahr-ı ebyaz, Bahr-ı asfar, Bahr-ı nil

gibi.” (Onay, 2007:112). “Deniz.” (Pala, 2005: 112). “1.Deniz. 2.Bir şeyin bol olduğu yer. 3.Çok bilgili kimse.” (Püsküllüoğlu, 2004:368).

Aşka mâni olamaz nâsih kelâm-ı hûşmend/Kimsene karşı duramaz aksa deryâ bir yana G:3 /5

Yüzüne kefler urub yere sürüb acıttılar/Bilmezin deryâ-yı Ummânı benim nem sandılar G:74 /6

Ko çeksin acı dilleri deryâ şol acı kim/Kor dişlerini lü’lü-i ummâna kasd eder G:151 /2

Dâ’im hamûş ol ey püser gör kim nice dürler döker/K’ ağzını bir kere açar yıllarla deryâde sadef G:268 /4

Dostum lâ’lin temennâsı gönülden gitmeye/Gide gülden reng mülden şevk deryâdan nemek G:316 /2

Esselâm ey dürr-i deryâ-yı ilâh/Esselâm ey gevher-i kân esselâm G:349 /1

Hecrin ile yeryüzünde ağladım şol denli kim/İki gözümçün dokuz oldu yedi deryâ bugün G:428 /5

Katrece himmet Necâtî bendeden men etme kim/Lûtf-ı tab’ından hacildir yedi deryâlar bu gün G:432 /6

Gördü kim başdan aştı seyl-i sirişk/Akl deryâ-yı hayrete daldı G:580 /4

Dâ’iremden gözyaşı hâli değildir bir nefes/Şehr-i Konstantini çevre kuşayan deryâ gibi G:593 /3

Dürr-i deryâ-yi keremsin hüsn ile bir dânesin/Ah kim zülfün hamında dâne birdir dâm iki G:622 /8

Olsa revâne sarsar-ı kahrın adû-yı mülk/Deryâ-yı memleketde ede has gibi kenâr K:8 /33

Padişâh-ı dâd-ger deryâ dil ü vâlâ güher/Kim nem-i hulkundan eyler sebzeler izhâr gül K:15 /18

Râstı şimdi onun tabındadır lûtf-ı kelâm/Değme bir deryâda olmaz bellidir dürr-i şermin K:20 /56

Destâr:

"Sarık, tülbend. Eski giyim eşyaları arasında destarın önemli bir yeri vardır. Dolayısıyla şairler tarafından yer yer sözkonusu edilmiştir. Özellikle kenarına çiçek takma âdeti ile kullanım alanı bulan destar, kulak kenarlarında sünbül gibi duran saçlarla yeni hayallere konu olmuştur. Destar, saranlara nessâc denirdi. Osman Nevres'in 'Destâr-ı Hayâl' manzumesi meşhurdur. Tasavvuf ehlinin destarları çeşit çeşittir. Pâyelî, hüseynî, örfî, dolama vs. isimlerle anılan sarıkların her biri üzerindeki tülbendin sarılış şekline göre değişik görünüm arzederlerdi. Sarıkların sarılış şeklinden bir kişinin tarikattaki derecesi anlaşılabilirdi." (Pala, 2004: 113). "Sarık." (Türkçe Sözlük, 1998: 568).

Levend oldunsa baş eğme Necâtî vaz ü destâra/Özün meydân-ı aşk içre şehid eyle kefenden geç G:42 /7

Devr:

"Dönme, bir şeyin kendi mihveri üzerinde hareketi. Bir şeyin etrafında dolaşma. Bir memleketin her tarafını gezip dolaşma, seyahat. Bir şeyin diğerine teslimi. Zaman, asır." (Kestelli, 2004: 96). "Dönme, dönüş. Dolaşma. Aktarılma, taşınma. 4.Bir malın sahipliğini ya da mal üzerindeki bir hakkı bir başkasına geçirme. 5.Bir görevin bir kimseden bir başkasına geçmesi. 6.Sürekli ve düzenli değişme. 7.Bir devinim, birbirinin özdeşi olan ve eşit zamanlarda yapılan başka devinimlerden oluştuğunda bu devinimlerden her biri ya da bunların yapılması için geçen her zaman aralığı, birimi." (Püsküllüoğlu, 2004:371). "Zaman" (Pala, 2005:114).

Nidelim devr sunarsa sana şerbet bana zehr/Bu cihân böyle olur gâh bana gâh sana G:2 /3

Melûl olma gönül devr verse câhile câh/Sana çü ehl-i hüner olduğun günâh yeter G:157 /3

“Astrnomide gezegenlerin bir dolanım müddetine de devr denir.” (Pala, 2005: 114).

Zâriliğ edip devr-i felekden meded umma/Yok yerlere bu âh ü figâna ne verirler G:104 /4

Her dem serîr-i saltanat üzre mukim olup/‘Ömrün ola bu devr-i felek gibi bî-şümâr K:6 /38

Ser-sebz ü hurrem ola gülistân-ı devletin/Devr ettiğince bu yedi dolâb-ı bî-karâr K:8 /40

Nice kim devr-i gerdûn ola ola/Her emrin nâfiz-i hükmün mukadder K:10 /35

Devr-i felek ki arpa kadar zulme meyl ede/Dest-i adâletin sala çak kehkeşâna tîğ K:11 /28

Devr-i ruhuna kirpiğine dayanır gözün/Lâzım durur arûs-ı memâik kocana tîğ K:11 /48

Cevr-i devr-i felek-i dûn ile düşdüm ayağa/Elden al ey Şeh-i âdil beni zinhâr dilek K:12 /8

Nice kim mâh ola gah hilal ü geh bedr/Nice kim devr ede bu çarh-ı mukalleb-ahvâl K:16 /44

Yaraşır devr-i felekde nitekim ay ile gün/Yaraşır dest-i vezâretde mükerrer hâtem K:19 /7

Ol yüce âsitâne ki âlem-i penâh idi/Devr-i felek misâline bir kâr-gâh idi M (Şehzade Sultan Mahmut) 5 /1

Bu devri kamerde ey şular kim/Evzâ-i libâsa nâs derler Kt:26 /1

Devri hüsnünde Necâtî şâd ü handânsın yine/Lûtf yüzün gösteripdir benzer ol meh-rû sana G:14 /6

Elin depret yürüt sâkî ayağı/Ki devrânın begâyet sür'ati var G:86 /4

Gül devri durur gonca-leb ü hokka …/Terk eyle isen bâdeyi esrâra çekerler G:95 /3

Öldür beni desinler kulların öldürücü/Bir pâdişeh var imiş devr-i zemân içinde G:520 /2

Kurtardı cevr-i devrden âhir Necâti'yi/Câm-ı lebin hayâli nigârâ müdâm ola G:22 /7

Hüsnü devrinde ruh-ı zerd oldu ancak hâsılım/Uşbu hirmende Necâti bana berg-i kâh bes G:245 /7

Devr-i güldür geliniz câm içelim ayş edelim/Nice bir ayş-ı riyânın sözünü işitelim G:357 /1

Zühd işi âhir oldu sûfi du'âya başla/Gül devri zâhir oldu zevk u sefâya başla G:494 /1

Gül devri diye durmaz içersin Necâti'ya/İçmek buyurdu gibi sana gül kitâb ile G:510 /7

Devr-i güldür Allâh Allâh bu ne nâzik çağ olur/Gül yanağından semen penbeyle kan almağ olurG:107 /1

Devr-i hüsnünde dahi deste yatır sünbüller/Meger ol bu dil-i mahrûm u gedâ hırmenidir G:112 /6

Alâm-ı cevr-i devr ile gamgîn idi gönül/Nâ-gâh erişti cânib-i feyyâzdan hıtâb K:3 /13

Şâh-ı adil devridir var gûş-mâl et ey sabâ/Bülbüle cevr eylemekden etsin istiğfar gül K:15 /17

Döndü ol devr ki bu çarh-ı denî-perverden/Her fasihin dili sûsen gibi olmuş idi lâl K:16 /37

Döndü ol devr ki bin hüzn ile erbâb-ı kemal/Ah edip derler idi noldu sehâ kani kerem K:18 /20

"Divan edebiyatnda devr en çok bezmde içki kadehinin ortada dönüşünü anlatır. Sakî, ilk kadehi meclisin ulusuna sunar ve kadeh, elden ele devretmeye başlar. Herkes bir yudum alıp yanındakine uzatır." (Pala, 2005:114).Kadehi döndürmek, dolaştırmak.

Devr el vermiş iken yürüt ayağı sâkî/Baş açık nûş edelim nâm ile nengi suya sal K:16 /11

Sagârı devr ettiren sâkî şarab-ı nâbdır. /Hâlet-i aşk olduğu'çin raks eder nâçâr mest G:29 /3

Devr-i zamâne etmez imiş âdemi ferah/Devr eylesin piyâle gidersin gamı ferah G:43 /1

Vakt-i güldür durmasın devr eylesin câm-ı şarâb/Sâkıyâ bâki değildir çünkü devrân kimseye G:541 /2

Devr eyleyip öperken lâ'lin lebini sâgar/Mecliste surâhinin ağzını sulandırdı G:576 /6

Sâki şarâb var ise devr eylesin kadeh/Bâki değil çü devr-i zamânın güzelliği G:579 /2

Derler ki devr –i câm ü zemân –ı ferah durur/Bu devri verme âkil isen bâda zinhâr K:6 /3

Câm-ı şarâb-ı nâb mıdır anda devr eden/Yâ hod sipihr verdi mi her ferde ihtiyâr K:6 /17

Dil Getirmek:

“Esir almaktır. Esirleri kumandanın huzuruna çıkarırlar; düşmanın vaziyet ve hareketi hakkında mâlûmât alırlardı. Harpte dil getirenlere bahşiş vermek usüldendi.” (Onay, 2007: 116).

Dil getirdim diye dil-dâra gönüllenme sakın/Pâdişâh eşiğidir bunda dil-âver çoğ olur G:110 /2

Dil Uzatmak:

“Saygısızca, kötüleyici sözler söylemek.” (Püsküllüoğlu, 2004: 380). “Birkimse veya bir şey için kötü söylemek.” (Türkçe Sözlük, 1998: 587).

Mihr-i sipihre kellesi kızdıkça germ olup/Dil uzatırdı şem’-i şebistân geçen gece G:460 /6

Dili Çalmak:

“Bir kimsenin konuşması başka bir dile benzemek.” (Türkçe Sözlük, 1998: 587).

Mızrâb-ı ûd-ı şevk iken bülbülün dili/Aşkım Zebûrunu okuyamaz dili çalar G:133 /3

Dili Kesmek:

“Artık eskisi gibi sözler edemez olmak, susmak. Artık eskisi gibi konuşamaz etmek, susturmak.” (Püsküllüoğlu, 2004: 282).

Uzatma sözü kes dilini yârdan rakîb/Kelbin ne bâbıdır meh-i tâbân oyuncağı G:584 /5

Dili Varmamak:

“Söylemekten çekinmek, söylemeyi doğru, uygun bulmamak, söylemek istememek.” (Püsküllüoğlu, 2004: 283). “Bir sözü söylemeye gönlü razı olmamak.” (Türkçe Sözlük, 1998: 588).

Şişe göğsün geçirir leblerin öptükçe kadeh/Dili varmaz yüreğim doptolu kandır demeğe G:450 /5

Derler Ki Eyle İyligi Âb-ı Revâna At:

“ ‘Hiçbir karşılık beklemeksizin iyilik yap, senden iyilik gören bunu bilmese de Tanrı bu eylemini bilir, sen de bu davranışından dolayı iç rahatlığı duyarsın’ anlamında söylenir.” (Püsküllüoğlu, 2004: 113).

Meyl et gözüm yaşına eyâ serv-i hôş hırâm/Derler ki eyle iyligi âb-ı revâna at G:33 /4

Diş Bilemek:

“Öcünü almak, kötülük yapmak için fırsat kollamak, öcünü alacağı zamanı bekler durum almak.” (Püsküllüoğlu, 2004: 286). “Kötülük yapmak için fırsat beklemek, hıncını gösterir durum almak.” (Türkçe Sözlük, 1998: 601).

Sabr hadden geçti nola lâ’line diş bilesem/Acıdığından kıyar her kişi tatlı cânına G:485 /4

Diş biler gönlüm leb-i yâkût-ı cânân hakkına/Nitekim eder fakih olan tama cân hakkına G:486 /1

Leblerin senbûsesine diş bilermiş it rakip/Ni’metine hüsnünün billâhi gör kimler sunar G:184 /8

Diş bilermişsin leb-i şirin –i yâra vaz gel/Ey Necâti döymez ol tatlıya dendânın senin G:311 /8

Diş Kısmak:

Dudakla sus (!) işareti yapmak.

Ârzû-yı bûse etsem ol şeker-leb diş kısar/Bellidir câm-ı şarâb-ı nâb pinhân tatlıdır G:144 /5

Diş Kirası:

“Eskiden varsıl kimselerin, iftara çağırdıkları yoksullara yemekten sonra verdikleri harçlık. Bir kimseye, yaptığı iş için fazladan verilen para. Bir kimsenin, emek harcayarak elde ettiği şeyle kalmayıp fazladan sağladığı çıkar.” (Püsküllüoğlu, 2004: 288). “Sarayda veya zengin konaklarında iftardan sonra konuklara verilen armağan veya para. Bir kimseye fazladan verilen para, armağan.” (Türkçe Sözlük, 1998: 603). “Eskiden zenginler Ramazanlarda beldelerinin hafızlarını, medrese âlimlerini iftara davet ederlerdi. İftardan sonra Kuran-ı Kerim’den bir aşir okunur, ev sahibine veda edilirdi. Ev sahibinin davetlilerden her birine hâl ve şanlarına göre kâğıtlara sarılmış birer miktar para vermesi âdetti. Bu paraya halk, diş kirası, softalar da surre derlerdi. Hayatlarını başkalarının ihsanına bağlayan cerrârlar patlarcasına karın doyurmak ve bolca para almak için Ramazanı beklerlerdi. Diş kirası tâbirinin aslında diyiş kirasıi yani câize mukabili olması mümkündür. Çünkü, dîvân şairlerinin kaside mukabilinde câize almaları gibi, saz şâirlerinin de muamma hallederken hazır bulunanlardan ileri gelenleri methederek bahşiş toplamaları âdetti. Binâenaleyh diyiş kirası şiir ve kaside caizesi, bahşiş mânâsına gelmiş olur.” (Onay, 2007:118).“Ramazanda iftar sofrası düzenleyip genellikle muhtaç ve kimsesizlere oruç açtırmak ve bu arada dostları da iftara davet etmek gelenekten idi. Özellikle zengin konaklarında düzenlenen iftardan sonra davetlilerden birinin Kur’an-ı Kerîm okuması ve ardından da ev sahibinin misafirlerine hediye takdim etmesi yaygındır. Eskiler bu hediyeye diş kirası derler. Diş kirası genellikle bir kâğıda sarılı para olurdu. Ancak son yüzyıllarda iftar davetlilerinin mevki ve makamlarına göre kıymetli tesbihler, ipek destmaller, lüle ve ağızlıklar vb. eşya da verilir olmuştur. Divan şâirleri genellikle bûse ve öpmek ile birlikte diş ve diş kirasını da kullanırlar, hatta kiras (kiraz) meyvesini de diş kirası içinde çiğnerlerdi.” (Pala, 2004:118).

Isırdum idi leblerini, sögdü ağzıma/Ma'zûr dut Necâti hele diş kirasıdır G:126 /6

Divân:

"Topluluk, meclis, kurul. Ortak İslâm kültürüyle iç içe olan doğu dillerinde çeşitli anlamlarda kullanılır. Muhtelif kelimelerle deyimler, tamlamalar ve terimler kurarak eski Osmanlı kültüründe sağlam bir yer edinmiş olan divân kelimesi, bugün bazı anlamlarıyla kullanımdan düşmüştür… Divân kelimesi en özel ve en yaygın kullanımını, İslâm edebiyatlarında, bir şairin klasik edebiyat çerçevesine uygun olarak yadığı şiirlerin belli bir düzen içinde derlendiği dergi-kitaplarda bulmuştur. Bu kitaplara nisbetle klasik edebiyatımıza daha yaygın kullanımla Divân edebiyatı denilmiştir." (Pala, 2004: 119). "Yüksek düzeydeki devlet adamlarının kurduğu büyük meclis. Divan edebiyatı şairlerinin şiirlerini topladıkları eser. Sedir. Meclis." (Türkçe Sözlük, 1998: 604).

Gussadan mahlâs dilersen ey gönül/Adını dîvân-ı aşka yazdır G:88 /6

Gül defteri dürsün ki ruh-i dôst yüzünden/Eş'âr-ı Necâtî ile dîvân yazılıpdır G:101 /7

Tarz-ı eş'âra Necâtî bir letâfet verdi kim/Her melek meyl-i zarâfet ediben divân okur G:196 /10

Şi'iri dil-sûz-i Necâti var iken hayf ola kim/Halk yazıp yanılıp defter ü divân yazarlar G:206 /8

Kapına gelsin ko geh ey peri bî-dillerin/Şehlere âdet durur her hafta divân eylemek G:296 /3

Bülbülü öttürmez oldu tâze divânım benim/Goncayı söyletmez oldu lâ'l-i handânın senin G:311 /6

Gece zülfünden şikâyet edicek cân cevrine/Dedi sabr et subha dek sultân çıkar divâna gel G:343 /4

Ey Necâti ömre sürer nitekim Âb-ı Hayât/Gül gibi pejmürde olmaz tâze divânım benim G:347 /7

Nasihat-nâmeyi gördüm benim derdimden oy vermez/Necâti'nin kara yazılı bir divânını buldum G:359 /5

Mahlâs gibi Necâti'nin alçakda kaldığı/Eş'ârım ile defter ü divâna yanayın G:380 /8

Benim eş'ârdır eden yerimi saff-ı ni'âl/Okuyan mahlâsımı anlaya dîvânımdan G:424 /10

Gerçi kim her-câyidir divan-ı eş'ârım veli/Hamdü lillâh girmedi âlemde nâ-dan koynuna G:502 /8

Bu acebdir halk divânın tutar/Geçmedin dahi Necâtî deftere G:526 /5

Münşi-i kader dün beni dîvân-ı kazâda/Âlemlere olmağa nişân çekti çevirdi G:610 /5

Tuğrâ kaşına benzediğin münşîye dedim/Dîvânda tutup anı hemân çekti çevirdi G:610 /8

Aşk sultânı Necâti'ye kulumdur diyeli/Beni adımla okur defter ü divân ehli G:619 /7

Çıktı şahım çağırır aydır kamu uşşakına/Dağılın bî-çareler çün kaldı divân erteye G:641 /4

Divâne:

"Deli, meczup, alık, abdal." (Kestelli, 2004:101). "1.Aklını yitirmiş, deli, kaçık, budala. 2.Bir şeye aşırı ölçüde düşkün olan." (Püsküllüoğlu, 2004:389). "Deli, budala, alık." (Pala, 2005:124). "Sevdâ (melânkoli) diye de adlandırılan dîvâneliğin, perî veya meleklerin 'çarpmak' denilen tesiriyle husûle geldiğine inanılmaktadır. Bu cihetten dîvâne veya dîvânelikle alâkalı bir tâbir, perî ve melek ile veya bunlarla

alâkalı husûsiyetlerle berâber zikredilmektedir… Dîvâneler ekseriyâ ateşe mâyil olurlar, feryâd ve figân ederler, gâh zemini gâh âsumânı gözlerler, göğüslerini taşla döverler, gömlekleri parça parça olur ve kimseye uymayıp yalnız yaşamayı tercîh ederler." (Çavuşoğlu, 2001: 234).

Şol yâr çünkü âşıka bigâne olmaya /Taşlamalıdır anı ki divâne olmaya G:9 /1

Bakmadı benden yana sen mâha uyaldan gönül/İki gün bir kimseye divâne olmaz aşina G:17 /5

Rahm eyleyüben dâr-ı şifasında tabibim/Nafi deyi içirdi bu divâneye şerbet G:35 /2

Zülfünün zincir-i sevdasın dolayıp boynuna/Şehrr-i hüsn cerr eder divâneler gördün mü hiç G:39 /2

Lâ'line ömr-i girâmî harc eden dîvâneler/Gûşe-i mihnette şimdi cân veriben cân alır G:55 /8

Ömrünün eksildiğini isteyen mersûm için/Ârzû-yi mâh-ı nev eden kişi divânedir G:60 /3

Açılmış gülleri bâğınsenin bu hüsn ile çağın/Mey ü mahbûbı terk eyleyene divânedir derler G:61 /3

Kocalığında Necâtî oldu oğlan hastesi/Hayf kim bîçâre hem divânedir hem hastedir G:82 /7

Levend ü müflis ü divâne vü fakîr ü hakir/Necâti'yem umarım dahi bes beter diyeler G:117 /5

Ruhlarının şem'ine yanmağa dil pervânedir/Âteşe meyl eyler ise tan değil divânedir G:118 /1

Gül yüzüne benzedirse kendüyi bilmezliği/Mül lebine öykünürse kıpkızıl divânedir G:118 /3

Uş cân vereyim sen deli kanlının önünde/Öldü yine şol bir deli divâne desinler G:136 /2

Şu divâne durur âkil k'ola aşkınla Şeydâ ol/Saçın zincirini komaz elinden her ki usludur G:137 /4

Zülfü ki arz eder dil–i divâne hâlini/Bir zâğdır ki gâ'ib olandan haber verir G:154 /7

İkide bir dil-i divânemi çeker çevirir/Benin olalı ser-i zülf-i tâb-dâr ile bir G:193 /7

Baş koşma mey-i nâb ile peymâne değilsen/Hay uyma delikanlıya divâne değilsen G:293 /1

Aşk bâzârında bir divâne gördüm çağırır/Leyli zincirine Mecnûn olmayan uslu değil G:339 /3

Zincîr-i zülfüne ereli dostum senin/Divâneyim ki çâh-i zenahdândan el yudum G:371 /5

Hüsnüne ins ü melek hayrân ü ben divâne-vâr/Geh zemine bakarım geh âsumânı gözlerim G:374 /3

Yatacak yer komadın sen sana dîvâne gönül/K' uyumaz halk-i cihân geceler efgânımdan G:424 /8

Zülfü sevdâsında ser-gerdan olan dîvâneler/Uyumasın subholunca âh-ı şeb-gîr eylesin G:425 /6

Yine ferzâne gönül aşk ile bî-hûş olsun/Yine divânelere câm-ı belâ nûş olsun G:430 /1

Ehl-i palâs k' atlas-ı gerdûna ta'n eder/Divânedir ki bakmadı hâline çuluna G:471 /6

Şol yâr çünkü âşıka bigâne olmaya/Taşlamalıdır anı ki divâne olmaya G:505 /1

Âşıkam ben demesin kimse bana divâne/Bana divâne diyendir sanemâ divâne G:514 /1

Delirip dag eteğin tuttu yakalar gözedir/Ne etek bilir egerçi ne yaka divâne G:514 /2

Zâhidâ ayb ü hüner aşk ile akl ise eger/Ne sana uslu desinler ne bana divâne G:514 /3

El tutup alma ayak belki ayak tut elim al/Demesin akl eyesi sûfi sana divâne G:514 /4

Serv-kadler kademinde döke saça su gibi/Göz yaşın harcanalım ko bizi a divâne G:514 /5

Yine uşşâka dilin çıktı kudurdun mu rakîb/Biliriz böyle ulur seg kim ola divâne G:514 /7

Ko Necâtî beni derd ile başım hôştur/Sana erzâni ola dâr-ı şifâ divâne G:514 /8

Oldu ben divâneye mûnis hayal-i çeşm-i yâr/Gam beyâbânında şol Mecnûn ile ahû gibi G:560 /2

Divâne imiş diye bu âlem ilenirdi/Hakdan el aşıp diler iken aşkı du'acı G:566 /5

Zencîr-i zülf bendesini zâhid etme ayb/Divâne oldu ise nola kâfir olmadı G:588 /2

Yalınız ben değilem her kişi divâne durur/Sen perî çehre melek-manzara Mesti Çelebi G:647 /3

Beni sevdâya salıp eyledi divâne saçın/Nideyim neyleyeyim ah memi vah memi G:650 /3

Dudak:

“Leb.”(Pala, 2004:125). “Ağzın üst ve alt kenarı.”(Kestelli, 2004: 104). “Ağzın, dişleri örten ve dışarıya doğru az veya çok kıvrılan üst ve alt kenarlarından herbiri.Ağız.”(TürkçeSözlük,1998:640). “Dudak/leb, tasavvufî mecaz olarak yokluk, vahdet, fenâfillah; manevî feyz ve neşe; kelâm, söz, Hakk’ın sözü, sözün gizli söylenmesi ve sır anlamlarındadır.” (Üstüner, 2007: 327). Gülşene gel ki câm-ı mey nûş edicek öpüşmeğe/Gül yanağın tutuverir gonca gelir dudak sunar G:176 /2

Duhter-i Rez:

“Kız, birisinin kızı, kerime.” (Kestelli, 2004:104). “Üzümün kızı, şarap.” (Pala, 2005:125). “Üzümün kızı ki, şarap demektir.” (Onay, 2007:123).

Kız oldu duhter-i rez sâkiya gel/Bir iki câm-mey dolandırıgör G:106 /4

Al giymiş girmiş ortaya şarâb-ı lâle-reng/Duhter-i rez çekmek istersen yürü meyhâne bas G:256 /6

Gelmez kenâra duhter-i rez vermez el bana/Pir-i mugâna gerçi yetirdim ata yolun G:384 /6

Ortaya düştü duhter-i rez al kenâra çek/K’ol nûr çeşm geldi zücâcî nikâb le G:510 /4

Dünya:

“Cihan, âlem, ‘ahiret’in zıddı. Küre-i arz.” (Kestelli, 2004: 106). “Üstünde yaşadığımız gök cismi. Dış, çevre, ortam. İnançları olan ülke veya insan topluluğu. Duygu, düşünce ve hayal âlemi. El gün, herkes. Meslek veya iş birliği içinde bulunma, camia.” (Türkçe Sözlük, 1998: 654).

Mâl-i dünya ile şerh eyler tecerrüd hâlini/Yerde Kârûnbir yanâ gökde Mesihâ bir yana G:3 /6

Terk et Necâtî hâce-i dünyâ-peresti kim/Kef geçme mâl üstüne verdi kemâl ana G:11 /6

Aşık olmuşdur güneş ey dilber-i ra'nâ sana/Dolanır dünyâyı hergiz bulamaz hem-tâ sana G:12 /1

Cânâ cihânı kısmet edersen de râzıyız/Dünya bütün sa'âdet ile sana sen bana G:16 /5

İki gözsüz bakayım dünyâya ger/Hâk-i pâyin bilmez isem tûtiyâ G:19 /4

Pirler pendini tut serkeşik etme âşığa/Pây-dâr olmaz güzellik gibi bu dünyâ yiğit G:27 /4

Cânâ Necâti çok seni dünya kadar sever/Dünyâ gibi gel imdi yeter bî-vefâlığ et G:31 /7

Rihlet gününde derdini dünyaya vermezin/Zira olur müsafire zâd-ı sefer lezîz G:53 /3

Mâla mağrur olma ey hâce ki bu dünyâ diyen/Sencileyin nice baykuş uçuran virânedir G:60 /4

Bizi dünya gibi ey dost yalancı sanma/Bu gün ihlâs ile gerçek kulunuz şah bilir G:64 /2

Bir dem iken devlet-i dünyâyı bir dem sandılar/Bu fenâ gül-zârının ayşını âlem sandılar G:74 /1

San'at-ı aşka demen Ferhâd idi sûret veren/Dünyada her ummadık kim göresin üstâddır G:120 /4

Şol âşıkın ki dilber-i zibâ cemâli var/Şâdolsun ol hemişe ki dünyâca mâli var G:135 /1

Akçe azizdir evet anca azizler/Dünyâ televvüsüne anunla dolaşdılar G:142 /3

Şâd olur olsa Necâti eşiğinde rûy-ı mâl/Ehl-i dünyâ gibi kim gönlünü rûy-i mâl açar G:162 /7

Eşiğin dünyâda cânâ âşıkın mi'râcıdır/Ahrette cennet-i a'lâ-yi illiyyinidir G:167 /2

Güzeller gamzeyi tekrâr ederler/Kişiyi dünyadan bizâr ederler G:175 /1

Nedîmi bezm-i dünyânın ne demdir/Gel ey ney bir dem et kim dem bu demdir G:192 /1

Var ise devlet Necâti dünyada şol başdadur/Hâba vardıkça habibinin ayağın yasdanur G:195 /5

Yâr hüsnün zikr ederken cenneti anmaz gönül/Söylemez dünyâ sözün şol kimse kim Kur'ân okur G:196 /3

Aceb midir bütün dünyâ kapından himmet umarsa/Nic'olmuş yok mudur sende Begim dünyâca himmetler G:207 /7

Yine dünyâ yüzü güldü Necâti tehniyet söyle/Bilirsin devr-i gülde çoğ olur bülbülde sohbetler G:207 /8

Nâle kıl kim alasın nâ-merd dünyâda murâd/Ana süd vermez Necâti tâ kim oğlan ağlamaz G:240 /7

Halk-ı âlem hep seninçin düşman olmuştur bana/Sensin ey meh-rû bizim dünyâdâ ancak varımız G:241 /2

Busene cân veririz gerçi ki dünyâ duralı/Görmemişdir bir ahad bahşiş-i sultâna ivaz G:257 /2

Bir yere harc et ömrünü k'ola hayâtına bedel/Bu nâzenin evkâtını dünyâ için etme telef G:268 /2

Aşkı te'lif edenin ukbâda olsun rûhu şâd/Gerçi dünyâda etmedi bizi bir dem şâd aşk G:276 /6

Cân ü dille derd-i aşka nice kul olmayayım/K'eyledi dünyâ gamından ben kulun âzâd aşk G:276 /7

Ey Necâti yârın ile dünyada sürdün safâ/Hak sana verdi murâdın hayra döndü işlerin G:292 /5

Dünyâda her ne var ise terkindedir hüner/Sanma ki mâl üstüne kef geçmedir kemâl G:333 /4

Dünyâ ulûmu deftere sığmaz eğerçi kim/Aşkın kitâbına göre ol bir sebak değil G:335 /7

Ey Necâti cennet-i der-gâhın ârzû/Dünyâda gerçi kim bu havâ olacak değil G:335 /9

Sicn-i mü'min cennet-i kâfir durur dünyâ demiş/İşiten ağyâr-ı bî-din ile destânım benim G:347 /3

Dünyâ bütün benim dese yarım ağız lebin/Cân-ı azize etmeye ayrık ecel hücûm G:360 /2

Muhabbet sebze-zârında cemâlin tâze bâğ iken/Vefâ kıl âşıka kalmaz geçer dünyâ benim cânım G:368 /4

Lâ'lin yeter Necâti'ye dünyâ vü âhiret/Kevser suyuyla Çeşme-i Hayvândan el yudum G:371 /6

Zindân içinde çün gece gündüz yanar çerâğ/Dünyâda ben de âteş-i hicrâna yanayın G:380 /4

Görücek itin izini Allâh sevindi dil/Verdiler ana götür dünyâyı sanasın G:386 /6

Zâhidâ dünya değil meyl eyler isem cennete/Sevdiğimin yüzün Allâhım bana göstermesin G:390 /4

Cânı gibi saklasın dünyâ beni kim hiç olur/Genc gibi ülfet etmezsem bu virân ile ben G:402 /5

Lâ’l-i lebin safâsını sâgarda bulalı/Mey-hâneler bucağını dünyâya vermezin G:405 /3

Sen bu hışm-ı çeşm ile kan eylemezsen işte ben/Derdimi dünyâya destân eylemezsen işte ben G:408 /1

Ey Necâti’nin ümidi sen bu genc-i hüsn ile/Ser-be-ser dünyâyı viran eylemezsen işte ben G:408 /5

Kimse beğlerde vefâ görmedi dünyâ duralı/Kim diye sen meh-i bî-mihre vefâ-dâr olsun G:412 /4

Şu kim dil-dâr eşiğine kılavuz oldu dünyâda/Dileğim bu ki ukbâda ana cennet durağ olsun G:414 /4

Bulsa dünyâyı tabîb olan ederdi bîmar/Dil-berin derdi mi var böyle ya dermânımdan G:424 /3

Yâr eşiğidir gedâya menzil ü mevâ bugün/Yâr ile dursun durursa dôstlar dünyâ bugün G:428 /1

Ey sa’âdet mend edersen zerre denli iltifât/Tab-ı rûşen gün gibi dünyâyı ârâlar bu gün G:432 /7

Sensizin dünyâya bakmak suç imiş/Gel beri bildim günâhım gel beri G:437 /4

Tuttu cihânı şöhret-i şi’rin Necâti’ya/Dünyâya sığmaz oldun o birkaç yalan ile G:448 /7

Er değil misin Necâti olma dünyâya muti/Avret iken ol şu sûretle muti olmaz ere G:449 /8

Olsun dünyâ salınırdım dil-ber-i ra’nâ ile/Gerçi del-ber kimseye etmez vefâ dünyâ ile G:451 /1

Derler ki dün garibin olur ey belâ-keş âh/Dünyâ yüzünü doldura dûd-ı siyâh ile G:453 /2

Âşık-ı sâdık isen bakma bu dünyâ yüzüne/Ki hümâ-himmet olan konmaya murdâr olana G:459 /4

Nâle-i tanbûrdur dünyâda efgân yolluca/Aşk derdidir cihânda derde dermân yerlice G:469 /5

Rif'at vereydi âdeme dünyâda bir hüner/Gökler yüzüne çıka idim ben figân ile G:474 /5

Tâlib-i cânân olanlar mübtelâ olmak gerek/Derd gibi nesne yok dünyâda dermân hakkına G:486 /4

Ey Necâti izzet-i dünyâya bakma merd isen/Bir vefâsız kahpedir dünyâ ki hiç varmaz ere G:499 /5

Âlemde bir senin gibi mekkâre kopmaya/Dünyâya bir benim gibi âvâre gelmeye G:503 /4

Dâr-ı dünya bir misafir-hânedir kim her gelen/Ah şâhım yazdı gitti safha-i divârına G:504 /2

Yüzüne gülse birkaç gün Necâtî sakın aldanma/Ki gerçekler inanmadı bu dünyânın yalanına G:522 /7

Hep işim ağlamağ idi dil-dârım olmasa/Dünyâ bütün nem olur idi yârım olmasa G:546 /1

Eser-i şâm ü seher yoğ idi dünyâda dahi/Aşkı müşg eder idik turra-i tarrârın ile G:552 /6

Ey kamer hûrşid bir gün hüsnüne iner gibi/Kim yere bakıp gezer dünyâyı uğrular gibi G:564 /1

Gamzen anılsa bir kişi cân kurtarır değil/Lâline baksa dünyada ölmek yalan gibi G:577 /3

Sâkiyâ doldur beri câm-ı sürûr-ı encâmı kim/Güldü dünyanın yüzü açıldı gülşen gül gibi G:587 /2

Elâ ey devlet-i dünyâya tâlib/Düşünde hiç sultân olmadın mı G:594 /2

Dünyâyı bir yana kosalar bir yana seni/Bana seni gerek seni ey bî-vefâ seni G:595 /1

Yoluna öldüm bir avuç toprak atmaz üstüme/Dostlar bu hasret ile ağlasın dünyâ beni G:598 /6

Tâlib-i cânâneyi dünyâ ve ukbâ eğlemez/Kûy-ı yârın yolu birdir menzil-i ârâm iki G:622 /4

Vasf-ı ruhunla şiirin okusun Necâtinin/Dünyâda özleyen kişi cennet ta'âmınıG:627 /7

Bu günüm yarına kalsın diyene âkıl deme/Âkil oldur kim komaz dünyâda bir nân erteye G:641 /3

Dünya bugün benimdir ne mihr olaydı ne mâh/Vasl-ı nigâr olunca âşık nider çerağı G:643 /3

Doğdun cihâna gün gibi bir yüzden ey peri/Dünya yüzüne gelmedi âdem senin gibi G:645 /2

Düşman Alemi:

"Eski harplerde düşmandan iğtinâm olunan sancakların padişahlar huzuruna siyah bir türe veya kumaşa sarılmış veya siyaha boyanmış ve direği ortasından kırılarak baş aşağı getirilmiş bir halde getirilirdi." (Onay, 2007: 127).

Düşman alemi gibi gelir Şah eşiğine/Başı aşağa münkesir ü kara benefşe K:22 /30

E

Efsûn:

"Sihir, büyü." (Kestelli, 2004:111). "Büyü, sihir." (Pala,2005:135). "Üfürükçülerin okudukları duâ, vesâire; büyü, sihir." (Onay, 2007:130). "Büyü." (Püsküllüoğlu, 2004:435).

Açılır genc-i cemalinden tılısmı zülfünün/Gûyiyâ efsûn okur urur sabâ pinhân ana G:5 /2

Uyub sabâya kaçmış idi kara perçemin/Efsûn ile çevirdi basın müşg-sâ hatın G:283 /4

Terledin ey hat mey-i lâlin gül-efsûn eyledin/Çok değil sofilere bu denli tezvîrin senin G:314 /5

Gel ki hatt-ı müşg-bârınla lebin/Benzedi efsun okunmuş sükkere G:526 /3

Her kaçan şi'r okusam ol hadd-i gül-gûn üstüne/Dilberin derler okursan yine efsûn üstüne G:548 /1

El Almak:

"Derviş olmaktır. Bir tarîkate giren dervişin, şeyhin delâletiyle, çalışıp olgunlaştıktan sonra şeyhinin iznini almasıdır. Her tarikın husûsi bi'at ve icâzet resmi olup bunlar sûfiye ve tarîkat kitaplarında yazılıdır." (Onay, 2007:131). "Mürit, başkalarına yol göstermek için mürşidinden izinli olmak. Bir sanatı öğrenmiş olan çırak, kendi başına iş kurmak için ustasından izin almak." (Püsküllüoğlu, 2004: 313-314).

Sâkiyâ peymâne el virüb alursa dest-yâr/Şem gibi tutuşam olam miyân-gîrin senin G:314 /4

Baş salar sûfi gibi yeşil murakka'lar giyip/Şöyle benzer serv gülşende sabâdan aldı el G:342 /5

El Birliği Eylemek (Etmek):

Birlikte davranmak, dayanışmak.

Ermek isterse kad-i dildâra şimşâd-ı çemen/Berk bassın ayağın serv ile el bir eylesin G:425 /5

Meclisde sâki desti ile el bir eyleyip/Şol gül gibi şarâbı ayağa düşürdüler G:57 /3

El Çekmek:

"Alıştığı ya da sık sık yapmakta olduğu bir işi artık yapmaz olmak, yapmaktan vazgeçmek." (Püsküllüoğlu, 2004: 315). "Vazgeçmek." (Türkçe Sözlük, 1998: 688).

İhtiyâr eyleyicek aşkı özünden el çek/Terk-i cân itme durur içine girmek savaşın G:286 /4

Serv-i yâra ayakdaş olmadın/Ey sanevber bu şiveden el çek G:307 /3

Etme hevâ-yi serv ile kaddin heves gönül/Bu ârzûdan el çek ol ümmidi kes gönül G:330 /1

Nice kez ol serv-i serkeş gördi ayaklar rakip/Demedi bir kez ki el çek derd-mendimden benüm G:350 /2

Sen gül-i cennet isen ben de cinân bülbülüyüm/El çek ey serv-i hırâmân bir avuç kanımdan G:424 /7

Elden Ne Gelir? :

"Çaresiz bir durumda yapılacak bir şey olmadığını, çaresizliği anlatır." (Püsküllüoğlu, 2004: 317).

Ey Necâti yürü sabr eyle elinden ne gelür/Hûblar cevr ü cefâyı kime öğretmediler G:198 /7

Ele Almak

“Üzerinde uğraşmaya, çalışmaya, araştırmaya, incelemeye başlamak. Kötü yanlarını da belirterek eleştirmek. (Bir kimseyi) iyice dövmek.” (Püsküllüoğlu, 2004: 318).

Al ele âyine ol hüsn-i cihân-efrûza bak/Gül gibi çâk-i giribân eylemezsen işte ben G:408 /2

Doğru iken ok gibi yolında dil-i hâkî/Aldı ele ol kaşı kemân çekdi çevirdi G:610 /2

Elest:

“Hilkatin iptidası. Ezeliyet, maziye doğru namütenahilik.” (Kestelli, 2004:115). “Değil miyim” anlamında bir soru kelimesi olup Allah, bütün ruhları yarattığında, onlara “ Ben sizin Rabbiniz değil miyim?” diye sormuştu. Edebiyatta daha çok “Elest Bezmi” veya “Bezmi Elest” olarak geçer.” (Pala, 2005:137).

Halkın kimisi sôfi kimi mey-perest olur/Ey hâce bu mu’amele rûz-ı Elest olur G:100 /1

Eli Ermemek

“Uzakta olan bir şeye eli yetişememek, ulaşamamak. Bir işi yapmaya zaman bulamamak.” (Püsküllüoğlu, 2004: 322).

Eyâ dil-ber elim ermez derim sîb-i zenahdâna/Nihâl-i kaddin öğrenmiş velî bana üzün oldu G:639 /4

Allâh ziyâde ede k’el ermez olupdur/Kaddin olalı serv-i hırâmâna berâber G:62 /3

Elif:

“Elifbanın birinci harfi. Ebcet hesabında 1 rakamına muadildir.” (Kestelli, 2004:115). “Arap abecesinin ilk harfinin adı.” (Püsküllüoğlu, 2004:447). “Arap

alfabesinin ilk harfidir. Düz bir çizgiden ibaret olup noktanın uzatılmasıyla meydana gelmiştir. Noktası yoktur, kendinden sonraki harfle bitişmez. Bu bakımdan kesrete bulaşmamış, kayıtsız ve hür olarak vasıflandırılır. Divan edebiyatında sevgilinin boyu elife benzer. Alfabenin ilk harfi olduğu için âşık da sevgilinin güzellik kitabında ilk defa elif boyunu okur. Şairler elif yanında, lâm (zülf) ve mîm (ağız) harflerini de zikrederek Kurân'da birkaç yerde geçen Elif-Lâm-Mîm ayetlerine işaret ederler. Yine başka harfler kullanılarak da beyitlerin anlamlarıyla kelimeler yazılabilir. Sufîler de elife birçok mânâlar vermişlerdir. Tek olduğu için " Vahdet(teklik, tek olan Tanrı)" sembolü olarak kullanılması meşhurdur. Ebced hesabında elifin rakam karşılığı da 1 olarak tespit edilmiştir." (Pala, 2005: 137).

Sinede sıfr u elif dağını benden sorman/Kim anun sırrını yürekde olan ah bilir G:64 /7

Sinem üzre dâğlar görüp elif sanman ki gam/Ömrümün ser defterine çekti harf-i inkitâ G:262 /2

Bir toğru elif okumadan ey boyu şimşâd/Hâcen mi dedi fitneye başla küçücükten G:401 /7

Çekeyim sînemin üstüne elifler tâ kim/Geceler kadd-i hayâline der-âğuş olsun G:430 /2

Yara neyler ârızında ey boyu serv-i revân/Bir elifdir ol ızarın ortasında bî-gümân G:431 /1

Bir elif çek sineme ey yar-ı câni her gece/Tâ ki serv-i kaddin anıp kocam anı her gece G:466 /1

Gamzen okunu çekti gönül bağrına bastı/Tursun ko elif gibi begim cân arasında G:481 /4

Nem var katında zâhir ü bâtın bilinmedik/Taşramda dağ sıfr ü elifdir içerde âh G:537 /2

Bana kim ola al boyu serv-i revân gibi/Kim cânda bir elif gibidir tende cân gibi G:577 /1

Benim serv-i ser-efrâzım rakîbin yanına varma/Elif kim ulaşa lâma olur bî-iştibâh eğri G:597 /4

Elif-i kâmetin ile kaşına râ diyeli/Gönlümü eğleyemez kimse bu râdan gayrı G:599 /3

Şerha vü dağ ile hep sıfr u elifdir bedenim/Nice donattı görün ah beni vah beni G:618 /5

Şol elif bâlâ görüp ben kâmeti dâl olmuşu/Yanına aldı cihân içinde bir ad eyledi G:648 /3

Kaddin elif durur iki yanında dâl-i zülf/Lâyık budur ki âşıka senden erişe dâd G:50 /4

Kaddin elif iki zülf iki dal/Dâd eyle ki aldı dört yanım yâd G:51 /5

İki zülfü dâla benzer ortada kaddi elif/Vay bu zâlim şöyle başdan ayağa dek dâddır G:120 /5

Lâm zülfünle elif kaddin nihâli var iken/Kimsene hüsn ü cemâl içinde sana lâ demez G:215 /2

Cân verdi kad ü zülfüne dil mekteb-i gamda/Gûyâ ki elif lâma çıkıp etti konukluk G:280 /2

Şehr-i hüsn içinde ye sultân-ı hubân ad için/Şol elif kaddin hevasıyla boyum dâl eyledin G:297 /3

Elif kaddin gözüm yaşıyla tıfl iken revân etdim/Yürün varın siz ol serv-i ravânı bana öğretmen G:303 /2

Dil aldı kasd-ı cân eyler beğim kaşın gözün gamzen/Elif kaddim kemân eyler beğim kaşın gözün gamzen G:308 /1

Kadd ü zülf ü dehenin oldu elif lâm ile mim/Ol sebebden dil ü cân lezzetin aldı elemin G:322 /2

Bir elif bîdur revân ettiği ey serv-i çemen/Mekteb-i mihr ü vefâda bunca yıllar gözlerim G:365 /6

Özenirler elif kaddine serv okumağa/Çekinirler saçına müşg-feşândır demeğe G:450 /7

Âl ile almaz idin gönlün Necâti bendenin/Kâmetin cânâ elif zülfün eğer lâm olmasa G:461 /5

Okuduğuyçün kad ü zülfüne muşâbih âyet/Mushaf açıp sürerim yüzüm Elif-Lâmlara G:464 /6

Gönülde zülfü gamı lâm gibi kalb içre/Gözümde kameti aksi elifdir âb üzre G:523 /2

Yerin var eyâ kaddi elif cânlar içinde/Hayf ola ki ömrün geçe dükkânlar içinde G:553 /1

Arap alfabesinin ilk harfidir. Düz bir çizgiden ibaret olup noktanın uzatılmasıyla meydana gelmiştir;

Nergis dikin ki hey'et-i sıfr u elif durur/Tâ kim mezârım üstü kamu şekl-i âh ola G:20 /7

Dögünler kara pullar cân ü dil zâr/Elifler birle sînem tahta-i nerd G:46 /5

Ey boyu servim elif gibi yolunda doğruyam/Râ kaşınla dal zülfün etmesinler beni red G:49 /3

Hey ne bilsin şive-i reftârı serv-i hâm-dest/Birçok elif bî gibi ol harfi revân etmek gerek G:317 /4

Hâcesinden dün elif ezberleyen dür-dânecik/El erişmez şimdi bir serv-i hırâmân oldu gel G:334 /3

Ahım hikâyet eyledi sûz-ı derûnumu/Tutulmadı elif gibi doğru güvâh âh G:478 /5

Ben mu'allimden dahi doğru elif öğrenmedim/Serv-i kaddin vasfını ezber okurdum su gibi G:560 /4

El Uzatmak:

"Almaya dokunmaya kalkışmak. Yardım etmek." (Püsküllüoğlu, 2004: 332). "Birinden bir hakkı almaya kalkışmak. Yardım etmek." (Türkçe Sözlük, 1998: 689).

İkide bir cefâ elin uzatma bu dile/Kim tıfl olan iyi degil oynamağ od ile G:445//1

Cân ü dile el uzadacağını bilirdim/Fettân idi ol serv-i dil-ârâ küçücükden G:401 /4

El Vermek:

"Tarikatlarda mürşit, bir müride, başkalarına yol gösterme izni vermesi. Birine yardımcı olmak, yardım etmek. Halk hekimliği ve benzeri bir konuda birini yetiştirip ona kendi yetkisini vermiş olmak." (Püsküllüoğlu, 2004: 332). "Yardım etmek. Tarikatlarda mürşit, bir müride, başkalarına yol gösterme izni vermek. Halk hekimliği gibi konularda yetki vermek. Kâğıt oyunlarında karşı tarafa elde olan veya olmayan sebeple oyun üstünlüğü tanımak." (Türkçe Sözlük, 1998: 689).

Yürü var ta'nı ko kim ma'nide pir-i mey-kede/Her ayağı kim sunar el vermedir irşâddır G:120 /3

El vermiş iken ayağına baş ko Necâti/K'ol şûh-ı cihân servi revân eylemek ister G:148 /5

Kocmaga el vermeyen serv-i dil-âradan nolur/A benim çok sevdiğim kuru temâşâdan nolur G:160 /1

Sâkiyâ peymâne el verip alırsa dest-yâr/Şem gibi tutşam olam miyân-gîrin senin G:314 /4

El verdi hüsn yoktur ayakdasın/Meydân senin durur cevelân ver semendine G:455 /2

El vermiş iken fırsatı fevt etme Necâti/El mi erer ol serv-i revâna büyüyünce G:475 /8

El verdi hâk-i pâyi Necâti gözünü aç/Bâzâr-ı aşk içinde bu gün cevherisin'e G:496 /7

El verdi zülf-i ser-keş ayağına kodum baş/Siz secde âyetin hoş okun duhan içinde G:520 /4

Bezm-i hayâtı hoş gör el vermiş iken eyyâm/Devr almadın ayağın götürügör ayağı G:574 /4

Fırsat el vermiş iken bezm-i hayâtı hoş gör/Demedin cân-ı azîzin sana sohbet bâki G:604 /2

El vermiş iken iyilik et ey serv-i bâğ-ı naz/Komaz zemâne kimseye çün intikamını G:627 /3

Erguvân:

"Taç yapraklarının kırmızı, özellikle de eflâtun ve eflâtunun değişik tonlarında olması, erguvânın divan şairlerince şarâbla özdeşleştirilmesine sebep olmuştur. Yine bu bitkisel özelliğinden ilhamla ilişkilendirildiği kadeh, yaş, kan, ateş, dudak, yüz, yanak, yara, yara izi, dil, boy, vücûd, sevgili ve âşık gibi öğeler erguvânın anlam çerçevesini tamamlamaktadır." (Bayram, 2007: 215). "Erguvan, kırmızıya mâil bir çiçek. Eski tıbba göre tabiatı soğuk ve kuru olduğundan şerbeti sarhoşu ayıltırmış, mahmûrluğu giderirmiş; şarabı ferahlık verirmiş. Yakılmış ağacının külü vücutta kıl çıkmayan bir yere sürülürse, kıl bitirir; ellere yakılırsa kınadan daha güzel parlak düşermiş." (Onay, 2007:140). "Kırmızı renkte bir çiçek. Rengi dolayısıyla şarap ve

dudak ile birlikte anılır. Kelimenin erguvan şekli de kullanılır.”(Pala, 2004:140). “Ergavân bâğ içinde ve ateş şeklinde tasavvur olunmuştur.” (Çavuşoğlu, 2001: 289).

Çün nevbahâr-ı devlet-i Şâh-ı cihân ola/Hûrşid-i bî-zeval mey-i ergavân ola G:21 /1

Gamdan halâs ister isen gel Necâti’ye/Dil cür’asını câm-ı mey-i ergavâna at G:33 /7

Eger didâr ümidi olmayaydı bâğ-ı cennetde/Cehennem gibi olaydı gül ile ergâvân âteş G:250 /4

Ben Necâti lebleri şevkiyle bî-hûş olmışam/Sen beni sanma şarâb-ı ergavândan geçmişim G:364 /7

Esrâr:

“Gizler, sırlar.” (Türkçe Sözlük, 1998: 731). “Kenevir (kendir) bitkisinden elde edilen uyuşturucu bir madde olup Türkiye’de esrar*,* İran’da beng/benc*,* Hindistan’da banga, Irak, Suriye ve Mısır’da haşiş, Kuzey Afrika’da kif, Amerika’da marijuana (marihuana*)* adıyla tanınmaktadır.(Erkal, 2007: 26). “Keyif verici maddelerden Hint kınnebi denilen bir nevi kenevirin yaprakları üzerindeki sakızdan istimâl olunan maddeye esrâr ve haşîş deniyor. Esrârın insanı birtakım vehim hayâllerle neşelendirmesi bu adın verilmesine sebep olmuştur. Fakat mideyi ve vücûdu ziyâdesiyle tahrîb eder; onun için içilmesi ve yenilmesi doğru değildir. Esrârcılar arasında esrârın birçok adı vardır: ‘Keyif, keyfiyet, gam, gûbar, gûbar-ı gâm, gamze, toprak..’ Bütün bu isimler lisân ve edebiyatımıza geçmiştir.” (Onay, 2007:142). “Sırlar, aklın ermeyeceği işler, Hind kenevirinden elde edilen uyuşturucu ve keyif verici bir madde. Kelimenin iki ayrı anlamda bulunması divan şiirindeki kullanım alanını genişletmiştir. Sevgilinin ağız ve dudağı, küçük oluşu ve hatta görünmeyişi nedeniylebir sır’dır. Ayrıca o ağızdan söz çıkmaz. Bu bakımdan ağzın içi henüz söylenmemiş sırlarla doludur. Ancak yine o dudaklarda esrar özelliği vardır, içeni sarhoş eder. Esrar sarhoşluğu ‘hayrân’ ve ‘hayret’ kelimeleri ile birlikte anılır ve bu sarhoşluk, içki sarhoşluğundan bir gömlek ötedir. Sevgilinin güzelliğini gören âşık,

esrar içmişcesine hayran olur, kendinden geçer. Can görülmeyişinden dolayı; aşk ise iki kişi arasında gizli bir duygu olduğu için esarlıdır. Tasavvufi edebiyatta sırr'ın önemli oluşu ve amacından sapmış bazı tekkelerde esrar içilmesi nedeniyle çok zaman esrardan tevriyeli olarak söz edilmiştir. Esrar içen kişi çok gülermiş. Bu münasebetle de beyitlerde yer edinen esrar bazı alegorik mesnevilerde (Beng ü Bâde, Çeng ü Çağır) hikayenin başkişisi olarak karşımıza çıkar. Didaktik mesnevilerde (Hayriye, Lütfiye) ise esrarın kötü oluşundan sık sık bahsedilir." (Pala, 2004: 141).

Gül devri durur gonca-leb ü hokka …/Terk eyler isen bâdeyi esrâra çekerler G:95 /3

Dilberâ hâl-i lebin râz-ı dehânın kıldı fâş/Şöyle kim esrâr-ı gaybı nokta-i remmâl açar G:162 /5

Hokka-i sırr-ı hafîdir sıma gönlüm sânemâ/Korkarım kim düşe nâ-ehle bu esrâr-ı aziz G:218 /2

Ağzın esrârın Necâti duydu duymasın rakib/Anberin hat hâtemini hokka-i mercâna bas G:256 /7

Âşıka piste-dehenler kati gülerler idi/Muttalî oldu Necâti hep o esrârlara G:465 /8

Ey Necâti ol şeker leb gülmeyince gül gibi/Muttali olmadı kimse ağzının esrârına G:504 /8

Dehânın sırrını saklayamaz dil/Ne çâre yoğ imiş esrâra tevbe G:554 /4

Eyyûb:

"Sabır timsali olan peygamber."(Pala, 2004: 143). "Peygmberdir; çok zengin idi. On oğlu var idi. Bütün malını kaybetti. Oğulları öldü. Sonra pek şiddetli bir illete tutuldu. Kurtlar vücûdunu yemeye başladı. Asla şikâyet etmeyip Tanrı'ya şükretti. Çünkü Allah bu felaketlere onu tecrübe için dûçâr etmişti. Allah'ın emriyle ayağını yere vurunca iki su çıktı; birisiyle yıkandı, diğerinden içti. Bu sûretle şifâ buldu.

Allah yeniden mal ve evlat da verdi. Tevrat'ın bir sifri bundan bâhistir. Bütün dinlerde, şark edebiyatında sabır ve tahammül timsâlidir."(Onay, 2007:150). "Kur'ân-ı Kerîm'de kendisinden altı yerde bahsedilir (msl. Sâd/41-44) ve hakkında 'Ne güzel ne iyi kuldur.' Buyrulur. Allah insanlara sabır örneği olsun diye Eyyûb peygamberi yaşatmıştır. 'Eyyûb sabrı' dillerde mesel olmuştur. Edebiyatta sabır ve sabırlık dolayısıyla çok anılır." (Pala, 2004:144). "Siyer kitaplarında ve diğer dinî eserlerde birçok belâlara sabrı, bedenine Tanrı tarafından musallat edilen kurtlara ve bunlara tahammüldeki teslimiyetiyle geçen Eyyûb peygamber, Necâtî'de maddi sıkıntılara, bilhassa 'ten derdi'ne sabrı ile zikredilmektedir." (Çavuşoğlu, 2001: 46).

Şol kadar çektim belâ-yi hecri kim/Sabr-ı Eyyûb etti tahsin el-gıyas G:38 /4

Ten erdi gibi olmaz imiş derd-i dil ü cân/Eyyûb dahi döymeye ben denli belâya G:444 /2

Bir demi bi yıl kadardır derd-i hecrin ey tabîb/Vasl umarız ömr-i Nûh u şiddet –i Eyyûb ile G:506 /4

Ezel:

"İptidası olmayan geçmiş zaman." (Kestelli, 2004:126). "Başlangıcı olmayan geçmiş zaman, öncesizlik." (Püsküllüoğlu, 2004:478). "Başlagıcı olmayan geçmiş zaman, öncesizlik. Ezel'in zıddı ebed'dir. Ezelin evveli tasavvur edilemez. Zaman gibi mücerret ve zihnî bir mefhumdur. Eskiler zamanı bir daire gibi tasavvur ederler. Yani öncesi ve sonrası yoktur. Dairenin her noktası ezel, yine her noktası ebed olarak tasavvur edilebilir. Yani başlangıç ve son mefhumu, zaman için söz konusu değildir." (Pala, 2005:144). "Necâtî Bey dîvânında Bezm-i Ezel, Rûz-ı Ezel, Rûz-ı Elest, Bezm-i hayret, Ezel ve Ezelî şeklinde zikredilen bu mefhûm Kur'ân'ın bir ayetine istinâd etmektedir. Âlemde olmuş, olmakta ve olacak olan her şeye zaman takdir olunmuştur. İrâde-i külliye ve cüz'iyye ile kader meselesini umûmiyet itibarıyla mutasavvıf bu noktadan izâh etmektedir. Kelâmcıların aklî delilleri yanında bu naklî delil tasavvufî edebiyatın ve tasavvuf tesirindeki şâir ve ediblerin mahsûllerinde alem olmuş mefhumlardır." (Çavuşoğlu, 2001: 56).

Ey dôst bu günlük yâ yarınlık değiliz biz/Şol aşka fedâ cân ü cihân kim ezelidir G:102 /5

Leb ü lâ'linden anun ayrılma/Ezeli kısmet ü nasibindir G:181 /2

Ko ben ağlayayım ey serv-i semen-ber sen gül/Ki sana nâz verilmiş ezeli bana niyâz G:235 /2

Bezm-i Elest;

Kısmet-i bezm-i ezeldir ey Necâtî bilmiş ol/Âşinâ bigâne vü bigâne olmaz âşinâ G:17 /7

Her kişi bezm-i ezel mesti durur ammâ ki ben/Cür'a-i câm-ı lebinle olmuşam tekrâr mest G:34 /2

Dedim rûz-ı ezel oldum bu bezm-i hüsne pervâne/Gülüp dedi ki gelmedi bu bezme kimse senden geç G:42 /6

Ey Necâti çün ezeldendir mahabbet yâr ile/Pes ne ma'niden seni ol dil-rübâya çaktılar G:183 /5

Gam belirsiz olduğunca buldururlar gönlüme/Hep bilirler kim ezelden yeridir yatağıdır G:186 /5

Benzer ey dost ki halk eyledi Hallâk-ı ezel/Gülüp oynamağa seni beni gam-hârlığa G:483 /4

Biz ezelden derdini cân ie alıp satmışız/Şimdi geldik sanma bizi aşkının bâzârına G:504 /6

Nakkâş-ı ezel cedvel ü pergâra koyunca/Devrân beni bir nîce zemân çekti çevirdi G:610 /4

Mübtelâ olalı zülfüne şâhım ezeli/Gayra kalmadı heves gözlemedi her güzeli G:636 /1

F

Fakr:

“Yoksulluk, fukaralık.” (Türkçe Sözlük, 1998: 757). “Fakirlik, yoksulluk. İnsanların Allah’a karşı fakirliklerini bilmeleri. Tasavvufa göre fakr, mevhum varlığı yok etmek, ondan sıyrılmaktır. Böylece fena fi’llâh’a mazhar olunur.” (Pala, 2004: 146). “Tarîkat mensupları arasında tevâzu ifade eden bir tâbirdir. Dervişler arasında ben demektir. Tarîkatte ilerlemiş olanlar bile ben diyecek yerde fakîr derler.”(Onay, 2007:154). Tasavvufun temel özelliklerinden biri olan fakr bilinen fakirlik, yoksulluk anlamında olmayıp; Allah‘tan başkasına muhtaç olmamak, dünyaya ait her şeyden müstağni olmak, onu istememek ve bağlanmamak mânâsındadır. Tasavvufî makâmlardan biri veya yol/metot olarak da değerlendirilir (Levend, 1984: 48).

Fakr evinden yüz çevirme ey dil-i derviş kim/Derd bu derd ise derdine devâ bu derdedir G:172 /6

Devlet ü izz ü şeref câhını biz çâh okuduk/Zillet ü fakr ü anâ çâhına biz câh dedik G:324 /4

Felek:

“Gök, gökyüzü, semâ; tâlih, baht, kader; her gezegene mahsus gök tabakası… Edebiyatta felek, daha çok şikâyet olarak kullanılır. Ancak bazı birleşik sıfatlarda da bu kelimenin müsbet anlamlarda kullanıldığını görürüz. Felek-câh, felek-rif’at, felek-paye, felek-meşrep, felek-reftar vs. gibi. Eflâk, çerh, gerdûn, sipihr, sema, asuman ve gök gibi eşanlamlısı sayılabilecek kelimelerle sözkonusu edilen felek divan şairleri tarafından daha çok yükseklik, yücelik, genişlik, sonsuzluk, parlaklık, gibi özellikleriyle anılmıştır. Sevgili, felekten bile yüksek değerdedir. Felek ancak onun sarayı olabilir. Âşığın çektiği acı ve ızdıraplardan dolayı ettiği âh ve figanlar da felekler kadar sonsuzdur. Hatta onları doldurur ve aşar. Bazen bu ateşli ahlar felekleri ateşe verir. Âşığın çektiği ızdıraplar karşısında bazen felek ağlar. Felekte meydana gelen yıldırım, şimşek, gök gürlemesi gibi olaylar da beşeri olaylarla ilgili olarak gösterilir… İhtiyarlığı, dönekliği, kimseye yâr olmaması, kahpeliği gibi

özellikleriyle daha çok şikâyetlere neden olur." (Pala, 2004: 149-150). "…Astronomi felekiyat ilmince gökler bir mihver üzerinde dönmektedirler. Fakat bu dönüş şarktan garba, yani tersinedir. Bu cihetle çarh-ı kec-rev, çarh-ı gerdun, çarh-ı çep-endaz gibi tabirler çok kullanılır. Ve aksine dönen, aldatan manalarındandır. Felekten şikâyet etmeyen bir şair yoktur." (Onay, 2007: 156).

Tûyi şâhenşehî felek-kadri/Ene abdun fahîrun ya Mevlâ G:7 /2

Ey sa'adet güneşi dil yüzünü mâh bilir/Eşiğini feleke vermezin Allâh bilir G:64 /1

Ol hüsn âteşinin şevkiyle tutuşuram/Ay ü güneş felekler hep üstüme dönerler G:92 /2

Zâriliğ edip devr-i felekden meded umma/Yok yerlere bu âh ü figâna ne verirler G:104 /4

Göstermesin sakın sana parmak hesâbın/Mâh-ı felek ki nakd-i hayâtın hesâblar G:105 /4

Tan mı her akşam yere gömülse tîğ i âfitâb/Çünki cellâd-ı felek gün başına bin kan eder G:141 /4

Bir gün sen âfitâba mukârin olam diye/Mâh-ı felek yıl on iki aydır sefer çeker G:145 /3

Necâti ol meleke yol bula mı dîv-i rakib/Felek firişteleri cümle anı gözlerler G:159 /7

Bana sensiz felekin şehd ü şeker sunduğunu/Sanırım kim yedi tasdan geçer ağu getirir G:179 /4

Nice ölmesin bir âdem nice döysün bir kişi/Ey felek fi'lin yedi kat tası geçmiş ağıdır (ağu) G:186 /3

Dem olmaz kim feleklerde melekler ahdan korkmaz/Beni yaktın günâhım ne be hey Allâh'dan korkmaz G:222 /1

Sakf-ı feleke germ olıcak cür'a saçarız/Kâşâne-i mihnette şu ayyâşlarız biz G:232 4

Yine derd ile bir ah eyledim doldu cihân âteş/Felek bir tâsa dönmüşdür kim ola dermiyân âteş G:251 /1

Üstüne dönmek murâd olursa çevgân-ı felek/Başını top eyle andan sonra bu meydâna bas G:256 /2

Dest-i cefâ ile felek bükdi belimi yay tek/Tir-i murâdı ah kim bir kez nişânda görmedik G:291 /8

Yarımı men' eyleyip yarına saldın katlimi/Ey felek biçâreler hakkında ihmâl eyledin G:294 /6

Ol cevân-bahtın cemâlini kemâhı görmeğe/Ay ü günden gözüne gözlük tutar pir-i felek G:316 /7

Felekleri oda ursungönül ko nâlelerin/Ben umarım ki görem bir nefesde çok eserin G:319 /1

Gelmemiştir gelmeyiser döneli çarh-ı felek/Sencileyin gönlü katı bencileyin cânı pek G:323 /1

Hüsnünün hengâmesin turup temâşâ kılmağa/Yer bulamayıp felek dâmına çıktı her melek G:323 /5

Bu Necâti'ye felek bir taht-ı âli urdu kim/Ortası firengi atlas döşeği postu öşek G:327 /6

Çünkü ma'mûr eylemezdin vasl-ı yâr ile beni/Ey felek deyip niderdir bu harâb-âbâda gel G:344 /4

Atına aldı gam ü derd üstüme dönmez felek/Rûzigâr-ı zalim ü gaddâra n’ettim n’eyledim G:377 /5

Görünen yıldız değil yer yer delinmiştir felek/Gün yüzünün hasretiyle tîr-i âhımdan benim G:378 /3

Beni öldürme ki Ferhâda felek kıydığına/Döğünür tolduruban taş ile dağlar eteğin G:410 /6

Ey mâh-ı hüsn mihr-i felek bezmine gelip/Ger şem gibi karşına yanmazsa uşda ben G:416 /3

Atına aldı derd ü gam üstüme dönmez felek/Rûzigâr-ı zâlim ü gaddâra n’ettim neyleyin G:426 /5

Hâcet ehlinin hep felekler kapına salar bu gün/Âsitanında biter cümle temennâlar bu gün G:432 /1

Ahım feleke erdi yaşım taht-ı serâya/Yerden göke dek hayf olupdur bu gedâya G:444 /1

Ey mâh-çehre yıldızı düştü feleklerin/Ahım şirârı göklere çıkalı dûd ile G:445 /2

Kullarından sayılır mâh-ı felek ammâ güneş/Bir ter oğlanı durur kim tutulupdur ay ile G:451 /4

Sensin ol şâh-ı felek-mertebe kim leyl ü nehâr/Yüz sürer eşiğine şems ü kamer döne döne G:467 /4

Bozup düzüp niderdi yıl on iki ay felek/Ger benzedeydi mâhı yüzün âfitâbına G:480 /2

Ne zevâlin var ol ayın ser-i kûyında diye/Güneş-i çarh-ı felek soktu delikten deliğe G:482 /2

Bin cevr edersen ağlamazam senden ey felek/Ol gül-ruh ile çünkü su sızmaz aramıza G:489 /4

Sen göğe çık güneş gibi geçsin yere rakib/Âmin ede felekde melekler du'âmıza G:489 /5

Gün yüzün ile mâh-ı felek karşılaşırmış/Dün doğubanı dünle ulalmağa sebeb ne G:492 /3

Yıllarla âfitâb-ı felek doğa dolana/Gelmeye bir senin gibi mehpâre âleme G:545 /13

Gün gibi sâki hilâl-i kadehi bedr ede gör/Yürü mey sohbetini verme Necâti feleke G:551 /7

Geh bûse-i sâki ve gehi sâgâr emerdik/Ağyâra felek zehr-i helâhil içirirdi G:562 /2

Mihr ü vefâ için mi getirdi beni felek/Cevr ü cefâ için mi yarattı Hudâ seni G:595 /3

Korkarım devr-i felek dur ede nâ-gâh beni/Şallâh ol günlere irgürmeye Allâh beni G:618 /1

Sen Mesîhâsın u ben genc-i gamınla Kârûn/Senden ayırmağa durdu felek ey mâh beni G:618 /2

Yerin feleke vermeye bin ba'd Necâtî/Şimdi ki der-i Âsaf Sultâna yetişti G:625 /6

Felekden ağlamaz iken olalı meftûnun/Gözüme yen durur oldum Fürât ü Ceyhunı G:635 /3

Tecerrüd ile Mesîhâ gibi felekde bulun/Zemâne götüremez çünkü mâl-i Kârunı G:635 /4

Fenâ:

“Yok olma, yokluk, geçip gitme. Ölümlülüğü ifade eder ve bekânın zıddıdır. Divan şiirinde daha çok maddi varlık ve hayat çerçevesinde kullanılır. Varlığın geçici olması fenâ’nın rüzgâra, sele vs.benzetilmesine neden olmuştur. Tasavvufa göre fenânın anlatımı fenâ-fillâhtır. Dâr-ı fenâ, dünyayı; âğûş-ı fenâ da ölümü anlatır.” (Pala, 2004: 150).

Bir dem iken devlet-i dünyâyı bir dem sandılar/Bu fenâ gül-zârının ayşını âlem sandılar G:74 /1

Kimi kim bâd-ı fenâdan sakına pir-i mugân/Bir ki cûr’a ile hâkini nem nâk eyler G:180 /2

Hurşid-i cihân-tâbı kızıl mangıra saymaz/İksir-i fenâ tâlibi kallâşlarız biz G:232 /3

Bâd-ı fenâ gubârını tâ kim savurmaya/Var ey Necâti kûyuna hasret yaşı ile öl G:329 /5

Az kalıbtır kim gözüm yaşıyla ahım âteşi/Yerleri ve gökleri vere fenâya dostum G:345 /2

Dâr-ı fenâda ayağı yer basmasa ne tan/Gösterdiler Necâti’ye dârü’l bakâ yolun G:384 /7

Etmeye cüdâ bâd-ı fenâ kûy-i vefâdan/Rahmet bulutu su sepelerse tozum üzre G:487 /4

Bir kerre kârbân-ı fenâ dedi bana kim/Cennet çemenlerinde açılır bakâ yükü G:572 /5

Verdi fenâya yaşım u ahım yeri göğü/Yer gök kabûl ede mi ben yüzü karayı G:581 /2

Ferhâd:

“ Çok eski Acem efsânesine göre, gûyâ Husrev-i Pervîz’in ma’şûkası olan Şîrin’in diğer âşıkıdır. Husrev tarafından bir dağın arkasına hapsolunmuş ise de, Şîrin’e kavuşmak için dağı yarmış ve Şîrin’in emriyle Cûy-ı Şir adlı suyu getirmiştir. Veya süt skıtmıştır.Sonra külüngünü kazmasını havaya atıp altına başını tutarak beyni parçalanıp ölmüştür. Şark edebiyatında aşk uğrunda en büyük müşkülleri yenen kahraman olarak zikrolunur. Bir adı da dağ delici olmak olan Kûhken’dir. (Onay, 2007:157). “Ferhâd ile Şirîn adlı hikâyede geçen kahramanlardan biri. Ferhâd, Hüsrev adlı İran padişahının sevgilisi olan Şirîn’e âşıktır. Şirîn’in arzusu üzerine Bîsütûn adlı bir dağı delmesi istenir. Çünkü kendisi bir mimar-mühendistir. Divan şiirinde, sevgilisine kavuşmak için zorlu, gerçekleşmesi güç işleri göze alan âşığı sembolize eder. Daha çok Şirîn ve Hüsrev ile birlikte anılır. Bazen Mecnun ile karşılaştırılır.” (Pala, 2004:152). “Kûhken lâkabıyla da anılan Ferhâd, hemen hemen bütün beyitlerde dağ münasebetiyle zikrediliyor. Bu cümleden olarak ‘Bîsütûn kayası’, bu dağı delerken çektiği ızdırâb bahs mevzûu edilmektedir. Ferhâd sanatkârlığı, ustalığı muhtelif münâsebetlerle anılıyor. Ferhâd, Necâtî Bey’de maddî aşk ıztırâbının ve vuslata eremeden ölmenin müşahhas numûnesidir.” (Çavuşoğlu, 2001: 81).

Verelim şive-i Ferhada sûret ki/Ki artıpdır birâder şimdi san’at G:37 /1

Şâd olmadı aşk içinde Ferhâd/Meşhur durur ki unmaz üstâd G:51 /1

San’at-ı aşka demen Ferhâd idi sûret veren/Dünyada her ummadık kim göresin üstâddır G:120 /4

Dağları Ferhâd anınçün hâk ile yeksân eder/Kim gam-ı Şirin için dâ’im yeler efgân eder G:141 /1

Cûş edip kanlı yaşı lâle gibi Ferhâdın/Kızarıpdır yine dağlar eteğiyle yakalar G:168 /2

Dağlar kadar niyâz u tevakku’ yeter bana/Ferhâda Bîsütûn temannâ kayasıdır G:171 /2

Ferhâd san'atıyla aşkı iletti başa/Senin gibi Necâti yokdur işini bilmez G:239 /5

Ağlamakda inlemekde doğramakda bağrını/Dağlar Ferhâd ile hem müşterekdir hem müşâ' G:262 /4

Derd ü mihned ger bu ise i'tikâdım ol durur/Çekmedi Mecnûn belâ vü görmedi Ferhâd aşk G:276 /2

Ey Necâti olamaz Ferhâd gibi pişe-gâr/Her kime kim san'atinde olmadı üstâd aşk G:276 /8

Şirin lebinden et bize cür'an nisâr kim/Hâkine cân vere nice Ferhâd Husrevin G:288 /3

Nâleye âheng edersen ey gönül Ferhâd'a gel/Bağrına taşlar basıp dağlar gibi feryâda gel G:344 /1

Lâle-zârı düşde dün Ferhâda sordum dedi kim/Her bahâr oldukça yerden cûş ede kanım benim G:347 /5

Beni öldürme ki Ferhâda felek kıydığına/Döğünür tolduruban taş ile dağlar eteğin G:410 /6

Şöyle kim Hak vere Mecnûn ile Ferhâda hayât/San'at öğretmek olur ol iki bî-kârlara G:465 /7

Ben senin yolunda cân verdim bana rahm etmedin/Böyle mi etmek gerek Şirin olan Ferhâdına G:519 /2

Kuh-ken Ferhâdlıklar etti Şirin adına/Sikkeyi mermerde kazdı âferin üstâdına G:533 /1

Ferhâd-ı câna zerre kadar arka olmadı/Dağlar kadar dayanır idim dostlar gama G:545 /6

Bulmadı sengin dilinden sen lebi şirine yol/Kûh-i gamda mihnet ile şol ki Ferhâd olmadı G:565 /4

Ma'şûka gönlün eğmedi Ferhâd eğerçi kim/Mûm eyler idi şevki odu seng-i hâreyi G:581 /3

Mecnûna deşt yaradı Ferhâda kûh-sâr/Her kişi kendi yahşi bilir kendi kârını G:607 /5

Katı gönlünden figanım taşlara kâr eyledi/San'at-ı mihnette gel Ferhâda üstâd et beni G:631 /4

Fermân:

"Emir, irade, buyruk. Tahriren verilen hükümdar emri. Yarlığ. Berat. (Kestelli, 2004:133). "Emir, buyruk. Bir iş hususunda padişah tarafından çıkarılan yazılı emre fermân denir. Fermânın baş kısmında tuğrâ bulunması gerekir. Divân şiirinde de birer aşk sultanı sayılan sevgililer, âşıkları hakkında ferman çıkarabilirler." (Pala, 2005:154). "Padişah tarafından sâdır olunan emir, irâde, byruk ve yarlığa denir." (Onay, 2007:159). "1.Buyruk, emir 2.Osmanlı döneminde padişahın yazılı buyruğu." (Püsküllüoğlu, 2004:489). Emir, irade, buyruk, yarlık;

Saçın çininde hayrânın kaşın yayında kurbânım/Ne kim buyursa fermânım beğim kaşın gözün gamzen G:308 /6

Figân:

"Izdırap ile bağırıp çağırma, inleme, ah etme." (Pala, 2005:157). "Feryat, inleme." (Kestelli, 2004:136).

Târa döndü cismim eder zahm-ı tirinden figân/Sanasın mızrâb olupdur âhenin peykân ana G:5 /3

Rahm eyle ki aldı dört yanım/Zâri vü figan ü âh ü feryâd G:51 /4

İşitirsin dün ü gün âh ü figân eylediğim/Hiçbir kere demezsin ki Necâtî neyler G:72 /7

Halk-ı âlem aşkımı âh u figânımdan duyar/Gece âteş şu'lesi gündüz duhânımdan duyar G:97 /1

Şeh nâz eder huceste cemâline yasdanıp/Şeh-nâz iken figânım anınçün hucest olur G:100 /4

Zâriliğ edip devr-i felekden meded umma/Yok yerlere bu âh ü figâna ne verirler G:104 /4

Şol çemende k'ide Necâti figân/Andelib-i sühan-serâ neyler G:116 /6

Ben kasd ederim saklamga aşkını ammâ/Gönlüm talabır âh ü figân eylemek ister G:148 /4

Feryâd ü figân eylemelidir ki güzeller/A'dâ sözüne uyup ahibbâyi kınarlar G:155 /6

Yâr eşiğinde çün işitilmez ne fâ'ide/Tut kim Necâti göklere çıktı figânımız G:227 /6

Figân ü âh ü nâle bir dem olmaz/Ki sâz-ı Zöhreye zîr ü bem olmaz G:230 /1

Âşık olmayınca etmez kimsene dilden figân/Yola girmeyince kılmaz nâle vü zâri ceres G:246 /2

Acep midir nasihat eyledikçe inlese gönlüm/Bilirsin üstüne su serpseler eylaer figân âteş G:250 /2

Yâr için oldu bunca figân ü bu denli ah/Yardım durur harâmiye bang-ı ceres gönül G:330 /6

Kaçan ki sûz-ı derûnum kalem ide tahrir/Figân edip depesinden çıka duhân bilirim G:363 /5

Figân ol goncâ-i hurrem bana yâr olmadı bir dem/Anunçün gözlerim seyl-âbı kan olup akar bir dem G:367 /1

Rif'at vereydi âdeme dünyâda bir hüner/Gökler yüzüne çıka idim ben figân ile G.474 /5

Figân ki ahıma bakmaz geçer gider ol mâh/Nidem ki geçti günüm nâle vü figân ile âh G:516 /1

Sen gül gibi efendi elden ele revân ol/Bülbül gibi Necatî kalsın figân içinde G:520 /8

Cihânda yâr u ağyâr olmayaydı /Figân ü nâle vü zâr olmayaydı G582 /1

Katı gönlünden figanım taşlara kâr eyledi/San'at-ı mihnette gel Ferhâda üstâd et beni G:631 /4

G

Gaflet:

“Gafillik, habersizlik, dalgınlık, bilmezlik.” (Kestelli, 2004: 143). “Dalgınlık, dikkatsizlik, boş bulunma, aymazlık, dalgı, ihtiyatsızlık.” (Türkçe Sözlük, 1998: 809).

Necâti’nin sözü budur ki hâb-ı gafletden/Sadâ-yi bülbül ile cânınız uyarı görün G:295 /5

Aşk gafletten beni bir veche bîdâr etti kim/Nâle vü âhım uyarır pâs-bânı her gece G:466 /2

Gaibden (Kara) Haber Vermek:

“Görünmez, bilinmez evrene bağlantı kurarak o evrene olanları ve gennellikle de gelecekte olacak şeyleri bildirmek.” (Püsküllüoğlu, 2004: 361-362). “ Gelecekte neler olacağından veya bilinmeyen âlemden haber vermek.” (Türkçe Sözlük, 1998: 810). “Kargaların ötüşünden kadınlar teşeüm ederler. Kargaların ötmesini kara habere alâmet sayarlar. Kargaların kara haber getirdiği inancı vardır.” (Onay, 2007:230). Sevgilinin saçlarının rengi kara haber verme özelliğine sahiptir.

Zülfün ki arz eder dil-i divâne hâlini/Bir zâğdır ki gâ’ib olandan haber verir G:154 /7

Gam Yememek:

“Kaygı çekmemek, tasa etmemek, üzülmemek.” (Püsküllüoğlu, 2004: 362). “Tasa etmemek, kaygılanmamak, üzülmemek.” (Türkçe Sözlük, 1998: 812).

Gamzesi öldürdüğüne ey Necâtî gam yeme/Katline hoccet yazan sîmîn eli parmağıdır G:103 /7

Hay esirge seni sen cân ele girmez derler/Cân için gam yemezem cân ise cânân değil’a G:501 /4

Nergis-i bîmâra din sîm ü zer için gam yeme/Eksik olmaz çün bilirsin sağ olan başta külah G:515 /2

Gamze:

“Göz kırpma. Dilberâne bir naz e işve ile kirpik süzerek bakma.” (Kestelli, 2004:144). “Kimi insanların yanaklarında, çenelerinde doğal olarak bulunan ya da güldükleri zaman ortaya çıkan küçük çukur.” (Püsküllüoğlu, 2004:514). “Süzgün bakış, sevgilinin süzgün veya manâlı yan bakışı. Divân şiirinde sevgilinin bakışı gamzeyi doğurur ve bu gamzeden binlerce anlam vardır. Âşık bakışın mânâsını çözmekte güçlük çeker. Gamze yalnızca bakışa dayanmayıp göz, kaş ve kirpiğin birlikte ortaya koyduğu bir harekettir. Gamze, gözden çıkar ve âşığa ıstırap verir. O öylesine naziktir ki hiç hissettirmeden sanatını icra eder. Sevgili, âşığa gamzelerile naz yapar ve gamzesini tam yerinde ve zamanında gerçekleştirir. Divân şiirinde gamze en çok ok ve kılıca benzetilir. Gamze ok olunca yaralamak, delmek, öldürmek, avlamak gibi eylemleri üstlenir. Bir ok olan gamzenin hedefi ise can, gönül, sine, ciğer ve yürektir. Ok olan gamze temrenli ve temrensiz olarak görünebilir. Gamzenin ok oluşunun en büyük nedeni kirpik oklarından dolayıdır. Sevgili şöyle süzgün bir bakışıyla yay kaşlarından kirpik oklarını hedefe atar. Zaten onun kaşları ile kirpikleri kurulu bir kemanı andırır. Sevgili bu okları atmada öyle ustadır ki hiçbiri hedefini şaşırmaz. Hatta bu bakımdan o, ‘tîr-i kazâ’yı hatırlatır. Bir yaylım ateşi gibi arka arkaya o kadar çok gamze oku atılır ki bunlar can kuşunun kanat ve teleğini oluştururlar. Gamze okları öylesine değişik tesirler yaparlar ki görenler o oklara can atar. Âşık, gamze oklarının gönlünden hiç ayrılmamasını ister. Bunun nedeni sevgilinin devamlı bakışlarını istemek ve okun geri çıkmasının çok zor oluşudur. Bazan bu oklar yaralı gönlü diken birer iğne olurlar. Âşık, gönül evine, gamze oklarını bir misafir gibi davet eder ve ona can atar. Gamze kılıç olduğu zaman, güzellik ve can ülkesinin kılıç zoruyla ele geçirilmesi esas alınır. Ayrıca kılıcın öldürücülüğü de unutulmamalıdır. Sevgilinin kılıcı öldürürken, dudağı âb-ı hayât bağışlar ve diriltir. Kılıç kan döker. Bu bakımdan hançer ile eş değerdedir. Hançerin belde taşınması âdeti de bu arada hatırlanır. Bunlardan başka gamze, mest ve sarhoştur. Onun için gamzenin sözüne güven olmaz. Gözlerin baygın bakışı da bu

sarhoşluğa sebep teşkil eder. Gönül bir hazine, gamze de hırsızdır. Bu da kaçamak bakıştan dolayıdır. Âşık için en tehlikeli ve öldürücü gamze, bu tür bakıştır. Âşığın gönül kuşu gamze tarafından avlanır. Âşığın gamlı gönlü, gamze denen cerrah tarafından yarılıp iyi edilir. Gamze bazan öldürücü bir katil, bazan da cellattır. Aşık , gamze, fitneler koparır, belâdır, âfettir, acımasızdır. Bazan câdû, büyücü ve sihirbazdır. Bunun da nedeni, yine fitne ve kargaşadır. Gamze âşığın uykusunu kaçıran bir büyücüdür. Hasta olarak ele alınırsa, âşığın onun yerine kurban olmak isteyişi ortaya çıkar. Gamzenin tercüman oluşu ise, bakıştaki mânâları tercüme etmesi dolayısıyladır. Kısacası gamze, divân şiirinin başlıca ögelerinden birini oluşturur. Sevgiliden âşığa yönelik olarak gamze ile ilgili birçok husus sözkonusu edilebilir. Bunlardan birkaçını şöyle sıralayabilririz: Fettân, tîğ, tîğ-zen, tîğ-ı kâfir, şimşîr, hançer-i elmas, câdû, âfet, âfet-i cân, gammâz, gammâz-ı mahabbet, kahraman, mest, sarhoş, mahmûr, sayyâd, belâ, aşûb-can, hûnî, katil, cellad, rehzen vs.” (Pala, 2005:162).

Gamzen üstündür lebinden söz yok ammâ hastana /İki rahmedden birisin eyle cânâ bir yana G:3 /8

Gamzen Necâti sinesin inen de delmesin/Kimse göre gönüldeki sevgiyi gâh ola G:20 /8

Pâdişâhım kılıcınla açılır iklim-i hüsn/Gamzenin şânında münzel âyet-i feth-i karib G:25 /3

Gözlerin ile değişdim gönlümü bir gamzeye /Aldamak âsân olur çünküm ola ayyâr mest G:34 /4

Gel ey gamze kerem eyle rakib-i pür fitneden geç/Beni anunla bir etme yâ andan geç yâ benden geç G:42 /1

Gerçi saf çekti Necâtî akl ü namûs u salah/Gamze-i sâkî bu resme düşmeni âsân alır G:55 /7

İyi eder müjesi sinemi igfâr eyler/Hôş eder gamzeleri gönlümü bîmâr eyler G:65 /1

Beni haste-ciger ol gamze-i gammâz kılır/Beni âşüfte dil ol tura-i tarrâr eyler G:65 /2

Cân ü dilini şol ki verir iki bir demez/Lâyık mıdır ki hışm ede gamzen ikide bir G:77 /6

Gamzenin ettiklerin zülfün bilir/Geceler uğru ile hem-râzdır G:88 /3

Gamzesi öldürdüğüne ey Necâtî gam yeme/Katline hoccet yazan sîmîn eli parmağıdır G:103 /7

Cânıma geçti gamzene hey de terahhum et/Oldu garaz cefâ ise ey kaşı ya yeter G.108 /7

Gamzelerle dil ü cân nakdini bir bir aluben/Ahirü'l emr beni ol gözü ayyâr yıkar G:125 /4

Gam leşkeri ki mülk-i dile konmak isteye/Gamzen kılavuzu gelir evvel yeri çalar G:133 /6

Her kimse gamze eylese ol Türk-i nim-mest/Tig-i cefâ ile sanasın kim beni çalar G:133 /4

Kanımı içer cür'a diye gamze-i sâki/Sıhhatler ola hey gözü mestâne desinler G:136 /3

Bahtımın gözleri uykudan uyanmaz mı dedim/Gülüp ol gamze-i sermest dedi hâbındır G:138 /4

Cân ü dilini şol ki verir iki bir demez/Lâyık mıdır ki hışm ide gamzen ikide bir G:140 /4

As bâri dâr-ı zülfüne bir kezden et halâs/Cellâd-ı gamze bizi nice bir iler çeker G:145 /4

Gamzen çalışır lâhzanda kan eylemek ister/Bûsen dürüşür anı yalan eylemek ister G:148 B.1

Gamzesine çeşm-i hâb-âlûd-ı dilber yasdadır/Şol dil-âver gibi kim yattıkça hançer yasdanır G:150 /1

Gamzen ki bir bir kirişme ile câna kasd eder/Maksûdu dil değilse nedir yâ ne kasd eder G:151 /1

Güzeller gamzeyi tekrâr ederler/Kişiyi dünyadan bizâr ederler G:175 /1

Kaşları baş bir eyleyip çeşmine gamze öğretir/Kana şerîk olur şu kim mest eline yarak sunar G:176 /3

Gamzene ısmarla katlim kirpğin gözden savar/Çün Mesihâdır lebin ölmek inen âsân gelir G:178 /3

Ol câduvâne gözleri ben bildiğim bu kim/Mekkâr-ı gamze-zen durur anı bilen bilir G:156 /4

Gerçi çeşmin bî-muhâbâ öldürür âşıkları/Gamzenindir suç ki mestin destine hançer sunar G:184 /3

Acı tatlı zamân yek-ser seninle geçsin ey dilber/Dudağın şehd ile şekker ve lîkin gamzen ağudur G:189 /2

Bezm-i hüsnünde lebin devrinde gamzen sâkiye/Bir kadehden mest olup düşmüş kabağın yasdanur G:195 /2

Hasret âbâdını gönlüm hûn ile zeyn eyledi/Sineye gamzen hayâlin gâliba mihmân okur G:196 /7

Kanına susar Necâti lâ’l-i yâra bilmiş ol/Gamzesinden havf kılmayıp şu kim ibrâm eder G:209 /5

Tiğ-i gamzen yarası hoştur bâna/Âşık olan zahmına merhem demez G:233 /4

Gözlerimden gölüme geldi hayâl-i gamzesi/Su yolundan bâğa girdi ûstâd uğru imiş G:249 /5

Tîr ü hançer çekme gamzenden Necâti kasdına/Bir karınca katline lâzım değil bunca yarağ G:265 /7

Temsil olursa gamzen ecelden inen yakın/Teşbih olursa yüzüne Ka'be inen ırak G:272 /7

Kıymazdı banâ gamze-i bed-mest sâkiyâ/Koltuk veziri olmasa yanındaki kabak G:273 /2

Dostum böyle yabanlar mı gözetmek yaraşır/Gamze-i mest-harâmi gözün âhû olucak G:278 /2

Gamzen der imiş hecrden ağladı Necâti/Ol kâfiri gör nice verir kana tanıklık G:280 /7

Gamzenin ölümlerine dostum/Cânı dermânı değil mi leblerin G:301 /4

Dil aldı kasd-ı cân eyler beğim kaşın gözün gamzen/Elif kaddim kemân eyler beğim kaşın gözün gamzen G:308 /1

Kamu şehler sana bende kul olayım sana ben de/Düşürmüştür beni bende beğim kaşın gözün gamzen G:308 /2

Hayâlin dilde hân oldu visâlin tende cân oldu/Cihâna dâsitân oldu beğim kaşın gözün gamzen G:308 /3

Emirim şehriyârımdır enisim gam-güsârımdır/Azizim ihtiyârımdır beğim kaşın gözün gamzen G:308 /4

Görelden sen yüzü mâhı ererdim göklere ahı/Beni kul etti vallâhi beğim kaşın gözün gamzen G:308 /5

Saçın çininde hayrânın kaşın yayında kurbânım/Ne kim buyursa fermânım beğim kaşın gözün gamzen G:308 /6

Necâti kulun ey yâr'e yürür aşkında âvâre/Yüreğine urur yâre beğim kaşın gözün gamzen G:308 /7

Ka’be-i kûyun hakıyçün âşıkın bayramıdır/Gamze-i bed-kişine cânını kurbân eylemek G:315 /2

Dil hadeng-i gamzen ile pârelensin gâyeti/Sinede bir kanlı peykânın koyan adın yürek G:316 /4

Çoktur Necâti gamzeleri şir merd ede/Âdem helâk olur bakışından kara gözün G:318 /5

Bir dem mi vardır ey gözü sermest ü ceng-cûy/K’ ol gamzeler bizim ile kılıç ile bıçak değil G:335 /5

Avladı öldürdü gamzen kendözümden ölmedim/Şeh-süvârâ lâyık-ı fitrâktir cismim benim G:346 /4

Çekme gamzen hançerini cânına geçsin diye/Ben hod evvel leblerin şevkiyle cândan geçmişim G:364 /5

Gönlüme zülfün tolaştığın görüp gamzen dedi/Hey ben ol bîmâr ü zâr ü nâtüvândan geçmişim G:364 /6

Gamzesi tatarlar sihrinden ağlar gözlerim/Çak şu yağmur yağdıran boncuğa okşar gözlerim G:365 /1

Di gamzene komadığı yerden götürmesin/Yıkıp gidemesin dil ü cânın hızânesin G:386 /7

Gamze vü hatt ü hâl ü zülf ü izâr/Bre zâlim ne âfet olmuşsun G:398 /2

Kanıma aş yirerdi gamzelerin/Hele ey dost râhat olmuşsun G:398 /4

İvaz bir bûseye cân almağ ise aldın ey dilber/Bizimle hançer-i gamzen yeter kılıç bıçağ olsun G:414 /3

Nice bir hân dökeyim bu dil-i biryânımdan/Nice bir besleyeyim gamzelerin yanımdan G:424 /1

Gamzen bitirdi işimi şimdengeri beni/Kurtarmağa belâdan ecel minnet etmesin G:427 /2

Yara yoktur ârızında ol dahi bir gamzedir/Câna ok urmağ için sihr ile ey ebrû-keman G:431 /2

Necâti gamzesinden iste kaşın/Bulunmaz eğri tutulmazsa doğru G:441 /9

Çeşm ü gamzenle bilir hâl-i Necâti'yi şu kim/Tuş gelmiş ola Bağdâdda ayyârlara G:463 /7

Halkın ardınca durur kaşın u gözün gamzen/Elhak âdem döyemez bu kadar ikdâmlara G:464 /8

Ser-i kûyunda bilir gamzelerinle hâlim/Şu ki Bağdâda vara tuş ola ayyârlara G:465 /3

Ey beni çâh-ı zenâhdânda görüp hâlim soran/Düştüm uşda hasret ile gamzeler zindânına G:485 /2

Kendi yerine geçirir gamzeni geldikçe cân/Hoşça varır rasıtı ta'zim eder mihmanına G:485 /5

Gamzenin hışmını çeşmim artuğ eder gerçi kim/Ser-hoşun keyfiyyeti eksik olur bâdâm ile G:495 /3

Gamzen ölüm yaraların urur bu ben fakir/Ara okuna şâd olurum ara yaraya G:498 /2

Oldu gamzenden Necâtî bir ölüm dahi bu kim/Anı doğru çıkarıp derler ölenindir günâh G:515 /5

Ağzından öpeyim diyeni emdi gamzesi/Sana da ey gönül neler eylese uş eme G:545 /12

Dirgürem demiş idin gamzenin öldürdüğünü/Yine bir buseni alam gibi ikrârın ile G:552 /2

Efendi gamzen etsin kana perhiz/Beğim lâzım durur bîmâra tevbe G:554 /5

Gönlümde nice saklama cânâ meta'-ı sabr/Gamzen bir uğru turra-i anber-feşân iki G:559 /2

Filhâl cevâb eyler idi gamze-i sâki/Yârân-ı safâ her ne ki dilden geçirirdi G:562 /4

Bu tılısm–i bî-nazîri hey de gamzen yıkmasın/Ka'be-i dil-hûblar cevriyçün âbâd olmadı G:565 /3

Bir yana gamzenin ta'addisi/Bir yana zülfünün itâleleri G:571 /4

Bir yana zülf ü gamze vü bir yana hatt ü hâl/Çoğaldı fitne ey kamer âhir zamân gibi G:577 /2

Gamzen anılsa bir kişi cân kurtarır değil/La'line baksa dünyada ölmek yalan gibi G:577 /3

Cân ü dil oldu gamze-i cânân oyuncağı/Aşkı birâder eyledin oğlan oyuncağı G:584 /1

Bakmaz gedâya gamzen eder it rakibe meyl/Bîmârdır şu resme ki fark etmez âdemi G:592 /4

Âlemi yıkardı gamzen zulme mânî olmasa/Bir peri-rû nîk-siret Mustafâ Paşa gibi G:593 /7

Miskin rakîbi gamze-i mekkârın ey peri/İt etmeyince âdem iken sâhir olmadı G:600 /5

Oranı birin anmazın ey dost gamzenin/Yürekte yalınız bin ola başlı yarası G:611 /5

Şîvelerle eyledi şîrâne âhûlar şikâr/Kimsede yoktur Necâtî gamzenin keskinliği G:623 /7

Yaktı cihanı mest güzeller nenin gibi/Gönlüm evini gamze-i şîr-efgenin gibi G:645 /1

Gamzenin şevkine derviş Necâtî-i garîb/Çâk edip sînesini şevk ile yâ Şâh dedi G:649 /5

Nâçâr eğer kaşın ile gözünü gamzen/Ol Turke kim uymaya k'elinde ola tuğra K:1 /9

Edindi gamzeden ol çeşm-i nâtüvân hançer/Ki resmdir takınır cümle Türkman hençer K:7 /1

Göreydi zülfün ile gamze-i ciger-dûzun/Takınmaya idi ömrünce Zülficân hançer K:7 /4

E serv-i nâz gamzeye öğretme gözlerin/Zinhâr verme mest olıcak Türkmâna tîğ K:11 /50

Hakk bu durur ki gamze yaraşır güzellere/Şol vech ile Husrev-i sâhib-i kırâna tîğ K:11 /55

Âlemi ykardı gamzen zulme mâni olmasa/Bir vezir-i nig-sîret Mustafâ Paşa gibi M (Sultân Abdullâh) K:1 /7

Gamze bazan kan dökücü, öldürücü bir katil, bazan da cellâttır;

Gamze-i hûn-rîzine dil ver ki cân bâzârıdır/Ey Necâtî dilber oğlandır gelir âsân ana G:5 /7

Gamze-i hûn-rîzine uyub nedersin cengi ko/Şol güzel başınçün etme yok yere gavga yiğit G:27 /3

Yârân-ı aşk hazır olun kesmeğe ipin/Cellâd-ı gamze zülfüne bir nâ-tuvân aşar G:70 /9

Âşüfteler ol gamze-i hûn rîzin ucundan/Hançerler ile sinelere yâre çekerler G:95 /4

Çeşm-i pür-fitnesi âlemlere gavgâ bırakır/Hûnî-i gamzesi kan üstüne tir tir titrer G:115 /3

Kerem et gamze-i hun-rîzine hey de yoksa/Âlemi ucdan uca ol iki tatar yıkar G:125 /6

Gamze-i hûn-rîz-i cânân acıdıpdır cânımı/Leblerine meyl edersem tanlaman cân tatlıdır G:144 /2

Cellâd-ı gamzelerle dirilmek kolay mıdır/Öldürmeğe bir âdemi bin türlü fen bilir G:156 /2

Bildiğini aklımın ol zülf-i ser-keş dağıdır/Leşkerini sabrımın ol gamze-i hûn-hâr sır G:187 /2

Hem-dem olan gamze-i hûn-rîzine başdan çıkar/Gizli râzı âşıkın ol Türk-i ser-hoşdan çıkar G:197 /1

Ben kan yutarım gamzen içer kanımı güyâ/Bir kan yalaşır iki karındaşlarız biz G:232 /6

Cânıma geçti niçin fettân gözün/Gamze-i hûn-rîzine epsem demez G:233 /6

Geh gözümde bulunur gâhi gönülde gizlenir/Gamze-i hûn-rizi bir sihr-âferin câdû imiş G:249 /4

Ne cân ile duralım biz siyâset-gâh-ı aşkında /İki cellâddır gamzen iki çengâldır zülfün G:299 /3

Nice hûni durur gamzen ki her dem/Nazar kıldıkça düşer câna korku G:441 /7

Ol gamzesi hûn-rîze gönül veren eliyle/Ol kimse aceb öle mi kendi eceliyle G:452 /1

Cür'a-i câm-ı mahabbet kan behâmızdır bizim/İçelim şol gamzesi hûn-rîz olanın yâdına G:533 /2

Ey gamzesi hun-rîz Necâti'ye nazar kıl/Derdini kabûl eyledi dermânlar içinde G:553 /7

Ben bilir idim zülfün çok başlı vefâsızdır/Şol gamze-i hûn-rîzin and içdi inandırdı G:576 /7

Kim yine ol ahde durmaz nice feryâd etmesin/Ah kim ol gamze-i hûn-rîzi cellâd eyledi G:578 /4

Kaşların şol gamze-i hûn-rîz râmiler gibi/Kim saçın der-bendini kesti harâmiler gibi G:616 /1

Sinem üzre zahm-ı gamzen râhat-i cândır bana/Gamzen oklarıyla ölmek hâb-ı bârândır bana G:8 /1

Dedi gamzem oklarıyla nicesin/ Nice gelirse dedim ey bî-vefâ G:19 /2

Kısmet olmağ ister isen derd ü gam ü cân ü dile/Ok bıraksın gamzen ey ebrû-kemânım yâ nasîb G:25 /5

Gamzen okunu gâh dile gâh cana at/Ey kaşları kemân iki başdan nişana at G:33 /1

Tir-i gamzen katlime kasd etmesin ikide bir/Mihnet ü cevr ü cefa bî-dillere bir iki üç G:40 /2

Gögsüme tir-i gamzesin ol kaşları kemân/Şöyle urur ki bir yanadan bir yana geçer G:81 /2

Dilden geçerdim andan öte câna geçmese/Doğrusu bu ki gamzen oku artuğa geçer G:81 /3

Gamzen okları hayâlin neyleyem dedim dedi/Sakla anı dilde kim mihr ü mahabbet dağıdır G:103 /6

Nice kez kanına girmişdir anın gamzen oku/Ko Necâti ki tuta kanlısını haste ciger G:111 /10

Tir-i müjenle birliğe yetmedim ah ah/Andıkça tig-i gamzeni bağrım paralanır G:130 /3

Sana cân verdiğim oldur k'idicek bana revân/Gamzenin oklarının her biri bir câna geçer G:134 /3

Gamzen okları yağarken cân veririm ölmeğe/Her kişi anı bilür kim hâb-ı bârân tatlıdır G:144 /7

Gamzeler kim cân eline tir-i müjgân yağdırır/Benzer ol tatara kim sihr ile bârân yağdırır G:149 /1

Sinede gamzen okun devlet-i sermed biliriz/Bir kez ey kaşı kemân işlemedi devletimiz G:223 /4

Ne cân kodu ne gönül gamzen okları sanemâ/Neler eder bana gör'e bir iki yeleksiz G:229 /3

Gamzen beni helâk ede göre dura gözün/Durmaya geri gamze kılıcın ura gözün G:318 /1

Pârelensin gam değildir tir-i gamzenden yürek/Sinemin her gûşesi doldu hadeng-i zenberek G:327 /1

Gamze kıl kaşının ko fitnesini/Kişver-i cânı kılıcın ile al G:340 /4

Mey-gûn lebin hayâli ile kan akar yaşım/Kim dedi tîr-i gamzene kim kana kar yaşım G:373 /1

Gamzen okları yağarken hoş gelir ölmek bana/Hasta gönlüm hazz eder bârân olacak hâbdan G:383 /4

Gamzen hadengi gitti dil ardınca sîneye/Hak Tanrı açık eylesin ey dil-rübâ yolun G:384 /4

Dildeki râzı Necâti ile fâş eylemedi/Geçmeyince güzelim gamzen oku câna değin G:429 /6

Şehâ gamzen hadenginden ciger kan olmasın nolsun/Kaşının yayına cânım yâ kurbân olmasın nolsun G:434 /1

Pâre pâre rîze rîze valsa valsa bağrımı/Tiğ-i gamzenle nice bir şerha şerha yarasın G:435 /4

Ey kaşı kemân gamzeler okun çekerek tut/Koma ki düşe bir birine bir ciğer üzre G:479 /3

Gamzen okunu çekti gönül bağrına bastı/Tursun ko elif gibi begim cân arasında G:481 /4

Cânına geçti Necâti müst-mendin nice bir/Gamzen oku lâlini men ide gire kanına G:485 /9

Deldi gamzen oku geçti ciğeri cândan öte/Delsin ey şûh-ı sitem-ger nic'ola andan öte G:488 /1

Çün pâreledin gönlümü bitirdin işini/Yâ gamze okun pâraye salmağa sebeb ne G:492 /2

Zâ'f ile inceldiğimden acımazdım korkaram/Geçe gide tir-i gamzen nâ-gehân eğlenmeye G:527 /4

Geh kemend-i zülfünü sal gâh tiğ-i gamzeni/Her ne hükmün var ise baş üstüne cân üstüne G:535 /2

Gerçi çeşmi lahza lahza kan ider kan üstüne/Dostum gamzen kılıçdır çeşm-i fettân üstüne G:536 /1

Bizimle karşılaşır diye ey kemân ebrû/Şu gamzen okları atışmasaydı sîne ile G:547 /3

Geh kemend-i zülfünü sal gâh tiğ-i gamzeni/Boynumuz kılca ne hükmün var ise baş üstüne G:550 /4

Nice bir bana gelen gamzelere ok diyeyim/Nice bir sana niyâz eylediğim nâz gele G:555 /5

Atma yabana cân ü dili ey kaşı kemân/Gamzen okuna çünkü gerekdir nişân iki G:559 /6

Egerçi tîr-i gamzen câna girdi/Hele lâ'l-i lebin mercâna girdi G:569 /1

Tir-i gamzenle kemend-i zülfünün/Yeri var baş üstüne can üstüne Kt:85 /2

Kimseye uymasın ulaşmasın Allâh Allâh/Zülf-i bî-din ile ol gamze-i câdû beğler G:67 /3

Dedim öldürdü beni gamze hôş etmiş dedi dost/Dostum böyle deme gamze-i fettânın için G:421 /3

Nergis-i bi-çârenin âlem görünmez gözüne/Dil-berin meftûn olalı gamze-i fettânına G:485 /6

Çek zulm elini gamze-i mestine hey de kim/Bir bûse için iki gözüm kana kasd eder G:151 B.3

Kullâb gibi kendiye çekmek durur işi/Mestâne gamzeler gibi zülfün atak değil G:335 /4

Cânım iver ki mey yerine içe kanımı/Nergisleriyle gamze-i mestin süze süze G:558 /2

Sırsın dokunma gönlüme hey mest-i gamze-gâr/Sakın sakın ki sırçadır ey meh-likâ yükü G:572 /4

Geceyi Gündüze Katmak:

"Sürekli, aralıksız olarak ve çok çalışmak, gece gündüz dememek." (Püsküllüoğlu, 2004: 365). "Aralıksız, gece gündüz çalışmak, büyük çaba göstermek." (Türkçe Sözlük, 1998: 823).

Çiçekler ile bisât-ı çemende kılmağa ayş/Geceyi gündüze katıp gelir bahârı görün G:295 /3

Mey-i şebâneyi sen dahi gündüze irgür/Geceyi gündüze katıp gelir bahârı gör’e G:539 /7

Gülistânı kumâşı sebzenin bayrama ermeğe/Geceyi gündüze katıp gelir bir kârbân şimdi G:575 /6

Gedâ:

“Dilenci. Fakir. Yoksul.” (Kestelli, 2004:147). “Dilenci, kul, bende, Divan şiirinde hemen daima sultan ile birlikte tezat sanatı içinde ele alınır. Sevgilinin mahallesinde kapı kapı dolaşan âşık bir gedâdır. Sevgilinin karşısında giyim kuşamı, yaşadığı hayat vs. ile âşığın hali gedâya çok benzer. Âşık bu durumdan şikâyetçi değildir. Aksine gedâlıkta bir yücelik bulur.” (Pala, 2005:166). “Dilenci. Yoksul.” (Püsküllüoğlu, 2004:524).

Ayb etme ben gedânı yenilmez gönül begim/Bir yana oldu cümle cihân bir yana budur G:79 /2

Ben bir değilim ol saneme mübtelâ geçer/Âşüfte ana şâh ü vezir ü gedâ geçer G:81 /1

Ben gedâ şeh-lilllâh ettiğim ta’accüb etme kim/Hırmen–i hüsnünde halin dane zülfün destedir G: 82 /5

Pâdişehdir Necâti ma’nide/Sûretâ gerçi kim gedâ görünür G:96 /8

Devr-i hüsnünde dahi deste yatır sünbüller/Meger ol bu dil-i mahrûm u gedâ hırmenidir G:112 /6

Câm-ı zerrîn ü mey-i yâkut-rengi neylesin/Şol gedâlar kim şafak bâde güneş peymânedir G:118 /4

İtin ürüp bildirir kapın gedâsın geldiğin/Ehl- i hâcet geldiğin sultâna der-bân arz eder G:119 /5

Bakmaz oldu ben gedâya eşiğinde itlerin/Gerçi yıllardır ki bir yasdığa koruz başlar G:123 /5

Ben geda-yı dilber olduğumu çok mu gördünüz/Hak Te'âlâ isteyicek bir kulu sultân eder G:141 /3

Havf eder sanma mahallende Necâti'den rakib/Pâdişâhım bellidir kim seg gedâdan korkmaz G:225 /8

Az kaldı kim visâline vâsıl ola gönül/Çok vakt olur gedâlara sultân olur harif G:271 /2

Birdir ey dervîş ecel çengâline bay ü gedâ/Kim berâberdir suya dökmekde şekkerle nemek G:316 /6

Gelmeyip hatt-ı siyeh red-i belâ olmağ için/Vaslını nezr eyle lûtf et ben gedâya dostum G:345 /5

Ben gedâ çok görmüşem kapında ihsân delim/Yine ol dervâzeye gelmişem Allâh yâ kerim G:352 /1

Ben gedâ bir kimsenin yatır itin kaldırmadım/Yâr eşiğinde olan ağyâra n' etdim n' eyledim G:377 /2

Ben gedâ çok bu gün gibi bilirim/K' erteden tiz erer belâ bir gün G:389 /6

Her kişi izi tozun başına tâc edinmesin/Her gedâ kendisini bir pâdişâ göstermesin G:390 /2

Bürüse kanlı yaşım cismimi cânım sevinir/Şol gedâ gibi k' alur câmeyi sultânlıkdan G:396 /4

Ben gedâ bir kimsenin yatır itin kaldırmadım/Yâr eşiğinde olan ağyâra n' ettim neyleyin G:426 /2

Yâr eşiğidir gedâya menzil ü mevâ bugün/Yâr ile dursun durursa dôstlar dünyâ bugün G:428 /1

Asitân-ı devletinde bir zamân sultan idim/Ben gedâya zulm edip sürdüler ol der-gâhdan G:436 /4

Sen şehi sevmek Necâti bendeye düşmezdi lîk/Pâdişahım aşk fark etmez gedâyi şâhdan G:436 /5

Ahım feleke erdi yaşım taht-ı serâya/Yerden göke dek hayf olupdur bu gedâya G:444 /1

Yâr eşiğinde Necâti'yi görenler dediler/Âlem içinde gedâ kim gördü sultân yerlice G:469 /7

Be gedâ bir pâdişâhın zülfüne oldum esîr/K' eremez hûrşid-i âlem sâye-i divârına G:504 /7

Giydi nemed gedâ gibi geldi eşiğine/Senden safâ nazar umar ey dil-ber âyine G:513 /7

Dedim ey şeh eşiğinde kulluğa eyle kabûl/Güldü dedi ey gedâ sultân olaydın ola mı G:567 /3

Bakmaz gedâya gamzen eder it rakibe meyl/Bîmârdır şu resme ki fark etmez âdemi G:592 /4

Oldun Necâti sâye-i zülfünde pâdişah/Var ey gedâ ki kapladı zıll-i hümâ seni G:595 /7

Verdi gamın gedâya gınâ gerçi hâk-i aşk/Eder fakîr sahibini kimyâ gibi G:602 /3

Sâpâş câm-ı lâ'line ey bî-vefa k' anun/Bir cür'ası hezâr gedâyi Cem eyledi G:613 /2

Ben esririn sitemi dehrden âzâd eyle/Ben gedâya nazar et lutf ile sultan-ı kerem K:18 /25

Girye:

“Ağlama.” (Kestelli, 2004:151). Gözyaşı;

Germ olduğunca meclis-i uşşâk-ı mey-perest/Ashâb-ı şevk girye eder bî-edeb güler G:153 /4

Ey Necâti çünkü ser-sebz olmaz imiş bâğ-ı vasl/Nice bir dolâb-veş giryeyle efgân eylemek G:315 /7

Girye vü zâri ile oldu Necâti dolâb/Gül-sitân-ı ser-i kûyunu sular döne döne G:467 /5

Verdi zinet bûstâna nitekim bâğ-ı Na’im/Girye-i ebr-i bahâr ile gül –i handân yine G:477 /2

Dem-â-dem şi’r kandan girye kandan/Nefes mi alınır gark-âb içinde G:540 /7

Giryeyle kon beni bana anman visâli kim/Bahr-i muhîte garklan anmaz kenâreyi G:581 /4

Gonca:

“Açılmamış gül veya çiçek. Tomurcuk.” (Kestelli, 2004:151). “Henüz açılmamış ya da açılmak üzere olan çiçek, tomurcuk.” (Püsküllüoğlu, 2004:546). “Gonca, açılmamış çiçek, tomurcuk. Divân şiirinde gonca; sevgilinin ağzı yerine kullanılır ve açılmamışlık özelliğiyle kendini gösterir. Goncanın gülmesi, açılmasıdır. Gonca, bazan kadehi andırır, bazan da defter olur. Kadeh oluşu, içinin şarap renginde olmasından, defter olması da içinde yapraklar bulunmasından dolayıdır. Kapalı ve bâkir olması ise bir geline benzetilir.” (Pala, 2005:168). “Goncanın şeklî husûsiyetleri (kokusu, açılması, rengi gibi) , diken, sabâ, bülbül ile olan münâsebetleri bakımından tasvîr edilmiştir. Kokusu, ‘ağzı rayihalı, ağzı misk habbı ile dolu’ tabiriyle ve ‘Sabânın, goncanın gönlüne girmek için koku getirmesi’

tarzında ifâde edilmiştir. Şekil itibarıyla ya tamâmen kapalı, ya ucundan hafifçe kırmızılık görünür vaziyette veya açılış hâlinde tasvîr olunmuştur. Açılmamış gonca ‘söylemez; hicab üstünde veya mahcûb; sözü yok; ağzı berk; râz veya sır; epsem olmak; gizlice destân okumak; söylenmek; başını hırkaya çekmek; söze başlamamış çocuk; dil-teng; ağzı katı; yakası açılmadık; yakası ile kanlı yaşı silmez; ağzını açmamış; serbeste’ tâbirleriyle ifâde olunmuş ve dudağa, peykâna, tûtî gagasına, bâkireye, tîre teşbih edilmiştir. Ucunda hafifçe kırmızılık belirmiş gonca ağıza benzetilmiş, ‘ yakasını yakmak, yazılmak, nâz ile gülüp ağzına yenini tutmak; şarab sunmak; câm ve sûrâhî ile ağız bir etmek; ağzından söz açılmak; ağzını açıp tana kalmak; bağrı kan olmak; ağzı kıpkızıl yanmak; dudak sunmak’ tâbirleriyle ifâde edilmiştir. Goncanın açılması ‘açılmak; yakasıyla işâret etmek; övmek; altun kesesini açmak; yakasını yırtmak; yakasını açmak; yenini açmak; düğmesini çözmek; gülmek; ağzını açmak; der-miyân etmek; tercemân etmek; söylemek; yakasını parçalamak; ağız açmak; yakasız kalmak’ tabirleriyle ifâde edilmiştir. (Çavuşoğlu, 2001:285). “Goncanın ağzı kapalıdır ve içi görülmez. Bu cihetten ağız goncaya teşbîh edilir. Bu teşbîhde içerdeki kırmızılığın da rolünün bulunduğunu kaydetmek lâzımdır. Gonca aynı zamanda bir kinâye unsuru olarak zikredilmektedir ki, sevgilinin ağzının vasfını demek için goncanın dehen olması, sevgilinin ağzının goncayı söyletmesi veya sabâ yelinin, ağzının haberinin goncadan araması, gonca sevgilinin ağzını vasfetti diye susenin hançer çekip itâbda buunması, goncanın ağzından haber getirdi diye gülün giydiklerini çıkarıp sabâ yeline vermesi, goncaların ağız açıp gizlice söylemesi, sevgilinin âteşin dudaklarını andı diye goncanın ağzının tutuşup kıpkızıl yanması, goncanın gülzârı sevgilinin yüzüne benzeterek ağzından hatâ çıkması bu neviden benzeyişlerdir.” (Çavuşoğlu, 2001:177).

Ağzı gonca beli ince dil-rübâlar yok demez/Ey Necâtî işte bak gerekse öp gerekse koc G:40 /6

Dilâ cân ise maksûdun var ol gonca dehenden sor/Yâ hod lâ’l-i lebi ise murâdın mey diyenden geç G:42 /2

Ağyâr diken gibidir andan üzülürsen/Ey gonca-dehen gül gibi baş üzre yerin var G:75 /3

Ömrüm ağlamakla geçdiğin helâl etmek için/Nâz ile ey gonca-leb bir kez yüzüme gül yeter G:76 /2

Uş gülistan okuyıcak göresin katlan dahi/Gonca ağzın açmamışdır râz-ı gül ser-bestedir G:82 /3

Gül devri durur gonca-leb ü hokka …/Terk eyler isen bâdeyi esrâra çekerler G:95 /3

Tınmamağ ile yener ol gonca-leb ben bülbülün/Her seher derd-i derûnum dâsitanımdan duyar G:97 /2

Doğradı hâr-ı cefâ bağrını bülbüllerinin/Bir ağız söylemez ol gonca-dehen nâzlanır G:109 /2

Dehehinden sanemâ hiç alınmadı haber/Nice kez goncanın ağzın aradı bâd-ı seher G:111 /1

Bir kere gonca ağzını açıp gel demiş degil/Bülbüllere ki sahn-ı çemenden yuvalanır G:130 /4

Bülbülleriniz ey lebi gonca yanağı al/Âli ko bizi gülşen-i hüsnüne alı var G:135 /3

Fâni cihânda gerçi ki çok gonca-leb güler/Her kim gülerse gül gibi hep bî-sebep güler G:153 /1

Gül-zar-ı hüsn içinde açılır gül-i murad/Her gonca-leb ki bûse edecek taleb güler G:153 /7

Bülbül gibi çemende dil ü cân hurûş edip/Sen serv-kadd ü gonca-dehândan haber verir G:154 /9

Gülşene gel ki câm-ı mey nûş edicek öpüşmeğe/Gül yanağın tutuverir gonca gelir dudak sunar G:176 /2

Bezm-i cemâl –i dostda içmeğe rind-i pârsâ/Gonca lebi şarâb-ı ter gül yanağı arak sunar G:176 /4

Lâle-hadler yine gülşende neler etmediler/Servi yürütmediler goncayı söyletmediler G:198 /1

Bir tâze güzel sevdi cihân içre Necâti/Kim serv boyu lâle ruhu gonca femi var G:205 /5

Güller açılır oldu dikenlerde Necâti/Ben bülbüle bir gonca-i handân ele girmez G:217 /5

Lebi gonca beli ince güzeller/Öpüp koçmağ için gâlib kem olmaz G:219 /4

Sunup lebini dilber-i gonca dehânımız/Naziklik ile hokkaya koymasa cânımız G:227 /1

Ağzın bıçaklar açmaya sohbette pistenin/Kim leblerine gonca-i handân olur harif G:271 /3

Ağzı eğildi goncaların gülmeden şehâ/Kim kâmetine serv-i hırâmân olur harîf G:271 /4

Göreydi lâle haddini bu lûtf ile senin/Söğeydi gonca ağzına bülbül varak varak G:281 /4

Lebin letâfeti söylense goncan sözü çok/Sözün halâveti anılsa şekerin tuzu yok G:282 /1

Sen gonca-i handânı ger görürse hûriler diye/Bu lûtf ile ra'nâ gülü bağ-ı cinânda görmedik G:291 /4

Goncanın ağzına bakarken çemende andelib/Gülşenin ahvâlini câ'iz midir sûsen demek G:305 /6

Kuluyuz kulu melek yüzlüm melik-zâdelerin/Lebi gonca beli ince yanağı sâdelerin G:321 /1

Gonca ağzından ne söz açıldı kim handân olup/Gül çıkardı giydiğinverdi sabâya dostum G:345 /3

Gül-i cennet gibidir dermek ile eksilmez/Bûse lûtf eyle bize gonca-i handânından G:387 /2

Gelir gülşende gülden reng alırsın/Dehân-ı goncadan râz öğrenirsin G:394 /4

Ol gonca-dehen sırrını fâş etti Necâti/Kim gizli haberler olur ifşâ küçücükten G:401 /9

Ko gönül bûsene can ile haridâr olsun/Billâh ey gonca-dehen yok deme bâzâr olsun G:412 /1

Pistenin ağzını sohbette bıçaklar açamaz/Bir söz açılsa benim gonca-i handânımdan G:424 /5

Ben bilirdim bu tegel ahir dikilir yüzüne/Şol nefes kim yakalar çâk ettin ey gonca-dehân G:431 /10

Zülfü anber boyu ar'ar serv-kadd ü lâle had/Bir semen-ber gonca-leb dil-dâr dersen işte sen G:433 /2

Hamdü lillâh okur ol gonca-dehânım gizlice/Gül gibi mecmû'asından dâsitânım gizlice G:476 /1

Hâr-ı mihnette Necâtî bülbülün anmaz mısın/Tiz gel ey gülruh u gonca dehân eğlenme ya G:527 /7

Açtı lûtf ile cihân güllerini bâd-ı bahâr/Aceb ol gonca-dehânın neyi ki darlığı G:561 /7

Bûse cerr eder girip hengâme-i aşka gönül/Yok mudur bir gonca-leb kendin belirde gül gibi G:628 /2

Eşiğin yasdanıram her gece tâ subha değin/Sen leb-i goncada bir zerre mahabbet sezeli G:636 /2

Demedin mi sana vasl olayım ey gonca-dehen/Ahd ü peymân kani be güzeller güzeli G:636 /3

Karışır gül-be şeker gibi olur anun için/Şekerin leblerine gonca-i handân ezilir G:199 /5

Eşiğin yasdanıram her gece tâ subha değin/Sen leb-i goncada bir zerre mahabbet sezeli G:636 /2

Figân ol goncâ-i hurrem bana yâr olmadı bir dem/Anunçün gözlerim seyl-âbı kan olup akar bir dem G:367 /1

Kanlı cigerden iledeyin goncaya haber/Dâğ-ı derûnu lâle-i Nu'mâna yanayın G:380 /5

Dilâ can ise maksûdun var ol gonca dehenden geç/Yâ hod lâl-i lebi ise muradın mey diyenden geç Kt:14 /1

Gül-zârı gonca yüzüne benzetse etme ayb/Yanılmak ile anca azgından hatâ çıkar G:78 /3

Gonca câmından olupdur andelib-i zâr mest /Bilmeyen Şöyle sanır kim yok yere ağlar mest G:34 /1

İki sanma depele bir ben isem ey yüzü gül/Ki sen ol gonca değilsin ki yanın bekleye hâr G:63 /3

Bana yârın yanağa vü lebi vü kaddi yeter/Üzül ey gül açıl ey gonca yıkıl ey ar'ar G:72 /1

Tâ ol büt-i şirîn-leb şeker-şiken olmuştur/Gül goncasının vallâh yeri diken olmuştur G:84 /1

Hüsnün sıfatın tâ kim diye işite dâ'im/Gülşende gül ü gonca gûş u dehen olmuştur G:84 /3

Lebin katında ne lâzım ki goncayı analar/Bir iki yakası açılmadık haber diyeler G:117 /4

Şol goncalar ki lâ'lin anıp ağzın açar/Bâd-ı sabâ erişi gelip ağzına çalar G:133 /1

Şekerin bûseleri vardır o şirin-dehenin/Billâh ey bâd-ı sabâ gonca diyenden ne biter G:146 /2

Goncanın ağzı katı yapraktır/Bülbülün sayruluğu yanşaktır G:147 /1

Billâhi ey bahâr nice adldir bu kim/Bülbül hep ağlamakla geçer gonca hep güler G:153 /3

Güller çemende kendilerin nâzenin tutar/Nâz ile gülse ağzına gonca yenin tutar G:165 /1

Depretme servi ağzını açtırma goncanın/Reftâ-ı yâr–şive-i güftâr hoş gelir G:166 /2

Senin bûy-ı mey-i lâ'l in sabâdan işitip gonca/Dedi kim âkıbet bizi yakasız koyacak budur G:191 /6

Goncadan vasf-ı dehanın işitip ey gül-'zâr /Hançer-i bürrân çekip sûsen itâb üstündedir G:210 /3

Vasf-ı hüsnün her seher gülşende bülbül bir varak/Okudukça gonca vü güller hicap üstündedir G:210 /4

Göreyin iki yaka ıssı olmasın gonca/Ki böyle ol kodu ben bülbülünü gömleksiz G:229 /2

Gül dâmenini tuttum güldürmedi beni gül/Kim âsitin-i gonca kanlı yaşımı silmez G:239 /2

Gonca-veş cân ü sürâhi hep ağız bir ettiler/İç diye sûfi Necâti'ye ne lâzım sen demek G:305 /7

Bülbülü öttürmez oldu tâze divânım benim/Goncayı söyletmez oldu lâ’l-i handânın senin G:311 /6

Şâh-ı güldür sinem üzre zahm-ı şemşirin senin/Goncalar zeyn eylemiş etrâfına tirin senin G:314 /1

Gonca-veş derviş olanlar tercemân etmek gerek/Hırkada pinhân olanı der-miyân etmek gerek G: 317 /1

Gonca işâret eylediği âsitinle bu/Gül dâmenini sırrınıza perde-dâr idin G:320 /4

Dermiş ol gül-ruh ki yoktur gonca gibi ağzı berk/Pisteler dilden düşürmez lâl’-i handânım benim G:347 /6

Lebin vasfın işitmiş goncalardan/Anunçün gül açılmış çin seherden G:397 /2

Ağzın açıp tana kalır goncalar/Leblerin gülşende vasf ettikçe ben G413 /5

Üzülür gül açılır gonca gülistândan eğer/Bu had ü hande ile yâr ola gül-zâra yakın G:415 /5

Dedim hezâra ki bin söyleyen ölür derler /Dedi ne şüphe yiğer gonca gibi epsem olan G:423 /6

Neyiki gonca-i mestûr anıcak yâr lebin/Yakalar çâk edüben düştüğü bâzârlara G:465 /2

Ağzının râyihasiyçün götürür habbül-misk/Gonca hiç öyküne mi lâ’l-i şeker-bârlara G:465 /4

Goncayla kati sıklığı var bülbülün ey bâd/Ağzı haberin aldım anın ben soluyunca G:475 /7

Kırmızı yüzlü olmağ için gonca-i çemen/Meyl etti bülbülün ciğerinin kebâbına G:480 /5

Pisteler ağızlanırmış leblerin cüllâbını/Söylenirmiş goncalar gül-berg-i handân hakkına G: 486 /2

Hâr-i hasretle gönül gonca-sıfat pür-hûndur/Meger ol hüsn bahârı gele dermân değil’ a G:500 /5

Revâdır gonca-veş başın çekersen hırkaya ey dil/Gülüp gül gibi açılmaz gelenler bu gülistâna G:542 /5

Gül-zâra gel ki gonca-i nev-hîz-i bûstân/Bir tıfldır ki dahi şürû etmemiş söze G: 558 /4

Bülbül-i mest gibi başta dilâ zârlığa/San’at edindi çün ol gonca dil-âzârlığı G:561 /8

Goncalar ağız açıp derler zebân-ı hâl ile/Tâzele peymânelerle vaktidir peymânını G:570 /5

Hasretinden her gece kan oldu bağrı goncanın/Gül diken yasdandı bülbül âh u feryâd eyledi G:578 /2

Leblerin vasfını işitip gonca/Ağzını açtı tanladı kaldı G:580 /2

Kim açardı girih gül goncasından/Çemende nâhun-ı hâr olmayaydı G: 582 /3

Âteşin leblerini andı meger kim tutuşup/Kıpkızıl yandı çemen goncalarının deheni G:646 /2

Açmasa goncanın girihin jale dişleri/Yıllr geçeydi nâhun ile açmayaydı hâr K:6 /13

Tapundan ayruğun ögeydi goncalar hâşâ/Çekerdi sûsen-i âzâdede zebân hançer K:7 /24

Şu vech ile geçe hükmün ki bir kez emr eder olsan/Çemende gonca peykânı dele bağrını sendânın K:13 /22

Gonca gibi gam dikenlerinde bülbül kan yutar/Karşısında bâd-ı subh ile güler oynar gül K:15 /12

Goncalar arz etmeyince tapuna hemyân-ı zer/Nasb olunmadı çemen iklimine ser-dâr gül K:15 /27

Tûti-i gülzâr-ı bezmin olmağ için eyledi/Hârı nahun bergi şeh-per goncayı minkâr gül K:15 /29

Çözüben düğmesin açar yakasın goncaların/Kasdi bâd-ı seherin yani temaşa mı değil K:17 /10

Bağ-ı cihânda bir gül goncayla açılırken/Bad-ı hazan erişip berg-i gül oldu hırmen Târîh /2

Mu'anber goncaî olmamış ammâ/Dehânın mîm-i anber gibi peyda Mesnevî:2 /2

Gonca ebkârı andelibi görüp/Kız yine geldi bunda bu dediler Kt:30 /1

Gamın gonca yakasını yakalı/Giyilmez oldu kaftanlar yakalı/Yumulmaz goncanın gülmekten ağzı/Yüzüne sen onun güle bakalı Kt:84

Dehânı goncayı söyletmez oldu derler imiş/Çemende bir yakasız heft kişver olsun mu Kt:92 /2

Göğsünü Dövmek:

Ben ıraklardan göğüs döğmek boyun eğmekdeyin/Durmadan sürnür girer zülf-i perişân koynuna G:502 /3

Göğüs Geçirmek:

“Üzüntüyle derin derin içine çekmek.” (Püsküllüoğlu, 2004: 376). “Üzülerek derinden soluk almak, için çekmek.” (Türkçe Sözlük, 1998: 864).

Göğsün geçirir leblerin öptükçe piyâle/Bî-çâre surahinin inen boynunu burma G:528 /6

Göklere Çıkarmak:

“Aşırı ölçüde pek çok övmek.” (Püsküllüoğlu, 2004: 376). “Aşırı derecede övmek.” (Türkçe Sözlük, 1998: 865-866).

Öğüp göklere çıkarma şeb olmaz diye cennâtı/Ki rûy-i sâdeden yeğdir hakikatte müzellefler G:91 /3

Öğe öğe lebini göklere çıkarmıştır/Mesih şimdi mey-i hoş-güvâra nâzlanır G:188 /4

Yâr eşiğinde çün işitilmez ne fâ’ide/Tut kim Necâti göklere çıktı figânımız G:227 /6

Necâti cenneti zâhid öğüp göklere çıkarsa/Yerini bekleyen yiger meseldir mâ-tekaddemden G:403 /7

Ey benim gün yüzlü mahım gel beri/Göklere çıkmasın ahım gel beri G:437 /1

Ey mâh-çehre yıldızı düştü feleklerin/Ahım şirârı göklere çıkalı dûd ile G:445 /2

Nazı çoğ etme ki etmeye âşık seherde âh/Ey gün yanaklı göklere çıkar kemerde âh G:537 /1

Gökte Ararken Yerde Bulmak:

“Çok güçlükle ele geçirebileceğini sandığı şeyi veya kimseyi birdenbire bulmak.” (Türkçe Sözlük, 1998: 866).

Gel gel ki gökte istedğin yerde bulmuşuz/Bezm-i şebâne özge cihândan haber verir G:154 /5

Gölge Haramisi:

“Eskiden hilekâr ve muhtekir kimselere gölge harâmisi derlermiş; cidden güzel uluştur. Bu gibi tâbirler, onu bulan halkın millî dehâsını gösterir.” (Onay, 2007:165).

Bir gölge harâmisi durur hâl ü hatın kim/Durmaz çıkarır hüsn metâ’ını bahâya G:444 /4

Gönlü Kararmak:

“Hiçbir şeyden tat almaz olmak, dünya zevklerine karşı isteği kalmamak.” (Püsküllüoğlu, 2004: 378-379). “Dünya zevklerine karşı isteği kalmamak.”(Türkçe Sözlük, 1998: 872).

Sâkiyâ gönlüm karardı lûtf edip bir bûse ver/Kaygılı gönülleri derler şarâb-ı âl açar G:162 /4

Âşıkın gönlü kararır dem-be-dem etmezse âh/Dûd-keş olayıcak yalın evi kılar siyah G:515 /1

Gönlünü Taşa Çalmak:

Yol değildir râh-ı aşk içre Necâti bendenin/Sırça gönlün taşa çaldın dahi pâ-mâl eyledin G:297 /7

Gönlünü Vermek:

“Sevgiyle, aşkla bağlanmak, âşık olmak.” (Püsküllüoğlu, 2004: 382).

Nakkâş-ı Çin ki sûret-i dilkeş yazar geçer/Gönlünü sana verip anı sûret etmesin G:427 /4

Cân ile sana gönlünü verse Necâti tan değil/Hüsn ü bihâ çerâğısın her kişi bir adak sunar G:176 /5

Gönlünü Yapmak:

"Bir kimsenin gücenikliğini, uygun sözlerle, davranışlarla gidermek, onun gönlünü yeniden hoş etmek. İyi davranışlarla, kimilerini kendine bağlamak, herkese iyi davranmak." (Püsküllüoğlu, 2004: 382).

Şefkat ile yap Necâti gönlünü dedim didi/Hey bizim mahallede bu hâne bünyâd olmadı G:565 /6

Gönül:

"Sevgi, istek, düşünüş, anma ve hatır gibi kalpte var sayılan duygu kaynağı. İstek, arzu." (Türkçe Sözlük, 1998: 871). "Gönül, âşığın aşkıyla ilgili her türlü gelişmenin algılandığı yerdir. İnsanın yaşaması için gönle olan ihtiyaç ve can mefhumu ona daha da önemli bir yer hazırlar. Gönül bir hitap yeridir. Âşık gönlüyle konuşur, dertleşir. Gönül bir kuştur. Gam ve kederle beslenir. Sevgilinin hayaliyle mutlu olur, nazıyla kendinden geçer. Ağyâra asla tahammülü yoktur. Sevgilisinden ümidini asla yitirmez. O aşkın yağmasına uğramış, sevgilideki güzellikler ile darmadağan olmuştur. Bu yüzden perişândır, dertlidir, hayrandır, biçâredir, harâbdır, sergeştedir, şikestedir, kararı yoktur vs. Dil ve kalb olarak ele alındığında kelime oyunlarıyla anlatılır ve bazı terkipler kurar. Siyeh-dil, dest-i dil, çeşm-i dil, dûd-ı dil vs. bunlardandır." (Pala, 2004: 168). "Gönül, Necâtî Bey dîvânında ana, hokka, şişe, mülk olarak tavsîf edilmektedir. Bâtınî idrâkin merkezi olan gönül Hakkın tecellisine mazhar olabilmek için mâsivâdan temizlenmelidir. Bu ameliyeyi yerine getirmek fakrı ihtiyâr, şarâb -yani gerçek aşk- ile meşgûl olub aklı ve aklın meselelerini bir yana bırakmakla olur….Filhakika gönül harâb olunca - ki bu ziyâde gam ve keder ile, sitem-i yâr ile olur - aşk hazinesi ortaya çıkacaktır." (Çavuşoğlu, 2001: 65).

Ey gönül aşk oduna yanmak sana oldu halâl/Vey gözüm mihrinde ol mâhın harâm uyhu sana G:14 /5

Bakmadı benden yana sen mâha uyaldan gönül/İki gün bir kimseye divâne olmaz âşinâ G:17 /5

Yâr ola sandım gönül verdim sana/Ben bana ettim driğâ ben bana G:19 /1

Gamzen Necâti sinesin inen de delmesin/Kimse göre gönüldeki sevgiyi gâh ola G:20 /8

Zülfün dününü gün yüzüne salma rahm kıl/Gam-gîn olur garip gönül çünkü şâm ola G:22 /2

Yek-reng yâr var ise âlemde ey gönül/Sâki-i gül-i zâr ü mey-i lâ'l-fâm ola G:22 /5

Gülistân mevsimi geldi nidersin çâr divârı/Ruh-i cânâna azm eyle gönül kayd-ı bedenden geç G:42 /4

Ey gönül dostların uşan ü dilber fâriğ/Meğer Allâhdan ere derdine bir pâre meded G:47 /4

Ey gönül bir sen değilsin derd-i yâre mübtela/Bu cihanda bu belâdan kurtulamaz hiç ahad G:49 /5

Doğrulducak Necâtî'den ayruğa tirini/Allâh bilir ki hasta gönülden neler geçer G:58 /7

Ey gönül Rum ile Şâma ta'n eden dilberlerin/Ârız-ı simin ile zülf-i siyâhı yok mudur G:59 /5

Zülfü katında bûse uğurlamağa gönül/Etme heves ki duyduğu gibi hemân asar G:70 /4

Bâzâr-ı hüsn içinde gönülden sınar saçın/Zîrâ metâ'ı kalbdir âhır ziyan asar G:70 / 5

Zülf ü ruhûnda bağlı gönüller dizin dizin/Rûm illerinde nite ki zencîr ile esir G:77 /4

Ayb etme ben gedânı yenilmez gönül begim/Bir yana oldu cümle cihân bir yana budur G:79 /2

Zülfün hevâsı ile gönül düştü gurbete/Boynu uzak yola giden işin Hudâ bilir G:87 /5

Gussadan mahlâs dilersen ey gönül/Adını dîvân-ı aşka yazdır G:88 /6

Derd-i nigârı el götürüp eyledin talep/Şad ol gönül ki kendi özün dest-rencidir G:89 /4

Bana düşmez kim ruhun gül-zârına şeydâ geçem/Ne kılıp neyleyeyim çârem nedir gönül düşer G:93 /4

Küynüklüsün nigâra ruh-ı zerd ilet gönül/Küynüklü armağanı kamu za'ferân olur G:94 /7

Fâlina lâm-ı zülfü geldi gönül/Sana bu yolda çok belâ görünür G:96 /6

Gör ne zâlim durur ki ucdan uca/Bu gönül mülkünü harâb özler G:98 /2

Yüzün anıp ağladığımca visâl özler gönül/Kim bahâr eyyâmnın yağmuru bal ü yağ olur G:107 /3

Dil getirdim diye dil-dâra gönüllenme sakın/Padişâh eşiğidir bunda dil-âver çoğ olur G:110 /2

Zülfün ucunda gönül dirilemez kim zülfün/Bir olıcak hat ile hâl ile kâfer çoğ olur G:110 /4

Gönül aydır bana kim aklı unut aşkı gözet/Vâcib oldu kim işidem deliden uslu haber G:111 /3

Gözlerin için gönül zülfünü bekler hâkde/Çünkü âhu sayd edenler böyle yer yer gizlenir G:124 /3

Sînede zülfün hayâlin görücek dedi gönül/Bir karınca ininin içinde ejder gizlenir G:124 /5

Gönül şol aya künü eylemez kim/Semen-simâ vü simin-ber degildir G:129 /2

Ey lebleri şeker bu gönül tûtisi senin/Âyine-i cemâline baksa sefâlanır G:130 /6

Görecik göz yaşı gibi akar her serv-i bâlâya/Necâti bu gönül gönül değildir bir akar sudur G:137 /6

Hadd ü hattun devridir yanıp yakılsın ko gönül/Nev bahâr ü sebzeler vaktinde biryân tatlıdır G:144 /3

Râz-ı lebini mest gözünden sorar gönül/Nâziklik ile ağzını arar haber çeker G:145 /6

Zülfün ucundan gönüller düşdüğün gören sanır/Ejdehâdır kim ağzından nâr-ı sûzân yağdırır G:149 /8

Nice gönüllenmesin hindû-yi zülfün dostum/Girde bâliş yerine hâl-i mu'anber yasdanır G:150 /4

Sâkiyâ gönlüm karardı lûtf edip bir bûse ver/Kaygılı gönülleri derler şarâb-ı âl açar G:162 /4

Gönül cemâl-i mu'anber nikâb ile oynar/Hakîr zerreyi gör ki âfitâb ile oynar G:163 /1

Ruh u lebin ko gönül kim zübâb ü pervâne/Çün ölümü gele şem' ü şarâb ile oynar G:163 /5

Ayağı toprağına cân ü başı terk etmek/Ben ey gönül sana bin bin dedim ki bir bir olurG:169 /6

Geldiğince gam gönül mülkine cân karşı çıkar/Nice izzet etmesin bir memleket sultânıdır G:177 /2

Melûl olma gönül devr verse câhile câh/Sana çü ehl-i hüner olduğun günâh yeter G:157 /3

Ey nasihât eyleyen ben bî-dile dil-dâr için/Hey ne derdin var senin gönülcüğün yanındadır G:185 /2

Vasl-ı yâr olmayıcak sana ne dermân ey gönül/Halk-ı âlem tutayım kim cümle dermânındadırG:185 /4

Hezâr pâre gönül oldu yine yâr ile bir/Şu resme kim gül-i sad-berg ola hezâr ile bir G:193 /1

Gönül kinâra getirmek diler miyanını lîk/Cihânda olduğu yoktur miyân kenâr ile bir G:193 /4

Sen sanavber-kâmete âşık olalıdan gönül/Kanda kim görürse bir serv-i hırâmân sarmaşır G:194 /6

Bülbüle din denmesin zâriliğ etsin inlesin/Çünkü gönüller defterinde nâme-i hicrân okur G:196 /2

Yâr hüsnün zikr ederken cenneti almaz gönül/Söylemez dünyâ sözün şol kimse kim Kur'ân okur G:196 /3

Elde bilir sâ'id-i siminini miskin gönül/Gâyet-i iflâsdan mâhülyâ-yı hâm eder G:209 /3

Düşmezdi râh-ı aşka gönül görmese yüzün/Gün doğmayınca yolda müsâfir hatar sezer G:211 /4

Deliği ko gönül kim rızâ durur tedbir/Kazâ hadengine uslu olan siper dilemez G:216 /6

Isındı gönül âteş-i hicrâna zarûri/Kim ol yanağı şem'-i şebistân ele girmez G:217 /3

Gönül göz yaşını yağdırmayınca/Muhabbet sebze-zârı hurrem olmaz G:219 /2

Bütün cihânda gönül aşkı ile olur makbûl/Kamu diyârda ehl-i hüner garib olmaz G:221 /4

Gönül sultân olur aşkın siyâset-gâhını anmaz/Alaü'd-devle gibi kim hücûm-ı Şâhdan korkmaz G:222 /2

Saçının şâh-râhında gönül gamdan yocunmaz kim/Kişi bildiği yollarda inen hem-râhdan korkmaz G:222 / 4

Geçmeli oldu gönül za'f ile çenberlerden/Ne havdâdır bu ki ol zülf-i dü-tâdan geçemez G:224 /2

Meyl eder dâne-i hâline gönül murgu veli/Zülf-i miskini koyup dam-ı belâdan geçemez G:224 /3

Vasla mâni yoğ idi olmasa seylâb-ı sirişk/Kamudan geçti gönül hastası mâdan geçemez G:224 /4

Ne cân kodu ne gönül gamzen okları sanemâ/Neler eder bana gör'e bir iki yeleksiz G:229 /3

Gönül öğrendi gama beyt-i hazenden çıkamaz/Değme bir nesne ile kişi vatandan çıkamaz G:231 /1

Sen bu hüsn ile dururken ey peri/Hûr ü gılmâna gönül âdem demez G:233 /5

Ancak aşk odunu huşg olanlar tutuşur/Her kişi sana gönül olmaz imiş mahrem-i râz G:235 /7

Nice dersin ey gönül kim hecrden cân ağlamaz/Ya'ni kimse var mıdır bu derd ile kan ağlamaz G:240 /1

Dostum nazm-ı Necâti'den nazar men itme kim/Gönül açar bir akar sudur bizim eş'ârımız G:241 /7

Gönül çün âşıkın işi yakılmakdır yıkılmakdır/Cihânda kimse var mı aşk ucundan od ocağ olmuş G:247 /5

Tutalım ol zülf müşg-efşân ü anber-bûyumuş/Ey gönül lâzım değildir diyesin iş böyümüş G:249 /1

Bir bûse istedim dil-i bimâra güldü dost/Açıldı ey gönül der-i darü'ş-şifa yetiş G:253 /6

Ey gam-ı dilber sakın cân ü gönülden çıkma kim/Pâdişeh câ'iz değildir ola leşkerden ırağ G:266 /6

Az kaldı kim visâline vâsıl ola gönül/Çok vakt olur gedâlara sultân olur harif G:271 /2

Ey gönül ben acebâ nice gelem kendime kim/Görücek bî-hod olup ölürün ayrı olucak G:278 /8

Ayak tut başını gavgâya salma/Gönül âyinesi olursa donuk G:279 /6

Evvel kademde başını ver yâra ey gönül/Kim nerdibân-ı aşka çıkılmaz ayak ayak G:281 /6

Oda atarsa seni hasreti ol mâh-veşin/Gönül ah eyleme kim yaktığı tütmez güneşin G:286 /1

Lâ'line cân cer gönül benden bilirsen kim bu gün/Ol durur ger var ise cân üstüne cân beslemek G:304 /2

Ruhu şevkiyle görür hattını zülfünde gönül/Geceler seyr-i çemen etmeğe meh-tâb gerek G:309 /2

Edemezsen ey gönül mihr ü vefâ ile şikâr/Veh ki âhû-yi peri-zâd oldu nahcirin senin G:314 /7

Dostum lâ'lin temennâsı gönülden gitmeye/Gide gülden reng mülden şevk deryâdan nemek G:316 /2

Şöhret âfettir demişler dün garibindir gönül/Dûd u âhı sâye-i şebde nihân etmek gerek G:317 /5

Felekleri oda ursun gönül ko nâlelerin/Ben umarım ki görem bir nefesde çok eserin G:319 /1

Doğrusun mu diyelim cân ü gönülden kuluyuz/Serv gibi yerini bekleyen âzadelerin G:321 /2

Zülf-i siyâhı baş ege mi ben şikesteye/Kim dost yüz vereli gönüllendi ol fudûl G:329 /3

Etme hevâ-yı serv ile kaddin heves gönül/Bu ârzûdan el çek ol ümidini kes gönül G:330 /1

Girmeye mi elimize zencir-i zülf-i dost/Kaydın göreyin uş senin ey bülheves gönül G:330 /2

Ben her ne der isem derim sakın ki sen/Aşk âteşinden olma cüdâ bir nefes gönül G:330 /3

Her lâhza bir nigâh ile sen ben enis-i gam/Böyle'ylemek düşer midi bizimle pes gönül G:330 /4

Uçmağa mâyil olmadı gül-zâra bakmadı/Bâğ-ı ruhunda göreli zülfün kafes gönül G:330 /5

Yâr için oldu bunca figân ü bu denli ah/Yardım durur harâmiye bang-ı ceres gönül G:330 /6

Şi'r-i Necâti olsa dahi etmeye eser/Aşk âteşinden olmayıcak muktebes gönül G:330 /7

Oldu gam-ı zamâne ile mübtelâ gönül/Veh bir belâ gam oldu bana bir belâ gönül G:332 /1

Yilter belâ-yı aşka beni yanıma girip/Kasdi budur ki ata beni ortaya gönül G:332 /2

Kimden tutalım ey yüzü hurşid gel ayıt/Sana güzellik eyledi mâhım bana gönül G:332 /3

Maşûkayı el üzre tutarlar du'â gibi/Âşıklar arasında budur müdde'â gönül G:332 /4

Dil derd-mendi bende çekelden gurûr ile/Bağlamış Allâh Allâh o zülf-i dü-tâ gönül G:332 /5

Ahsente sana eğmedin iki cihâna baş/Pâkize vü mücerred olan pârsâ gönül G:332 /6

Ferhâd'a sanat öğretir oldu Necâti'ye/Gam mektebinde oturalı ustaya gönül G:332 /7

Dil-dâra senden olur ise bû'd-i maşrıkayn/Sâ'y et gönül ki âşıka Bağdâd ırak değilG:335 /2

Hâlet-i aşkı Necâti'ye tanıştım dedi kim/Her cefâ-gâra gönül vermeyelim oğlan gel G:337 /5

Hâb-ı nâz ettiğine ol Türk-i mestin ey gönül/Zinhâr aldama kim fitnedir ol uyku değil G:339 /2

Gönül gel kul isen bir şâh ile ol/Belâya sabr kıl Allâh ile ol G:341 /1

Yalnızlık bir Allâha yaraşır/Gönül sen girye ile âh ile ol G:341 /2

Nâleye âheng edersen ey gönül Ferhâd'a gel/Bağrına taşlar basıp dağlar gibi feryâda gel G:344 /1

Sen gönülden çıktığındır gayr ile yâr olduğun/Eksiğinse ey kamer ruh yada varma yâda gel G:344 /2

Gönül eğlencem idi derdimi yanardım ana/Gideli sûhte dil yok gibidir bir yanım G:351 /5

Bana ser-nâme-i aşk ile ta'n etmen ki birkaç gün/Gönül eğlencesi mihr ü vefâ destânını buldum G: 359 /4

Gördüm ki gitmeyince gönül yüz yumaz/Vurdum ciğerde katre kadar kandan el yudum G:371 /2

Ey gönül ağyâr olana yâr dersen bilmezin/Bî-vefâ dilberlere dil-dâr dersen bilmezin G:379 /1

Dâ'im Necâti nâleye âheng eder gönül/Tâ erganûn-ı âh ile efgâna yanayın G:380 /7

Ey hâtır-ı âşüfte şol iki gözüm aydın/Cân gibi gönül şehrine gelmiş gözün aydın G:382 /1

Emin olma gönül hicrândan inen/Bilirsen dost olmaz eski düşman G:385 /1

İnsanlığ eyle âdemiyâna gel ey peri/Nûr ile rûşen eyle gönül tâb-hânesin G:386 /3

Ey gül severse tan mı zenâhdânını gönül/Bülbül cihâna vermez imiş âşiyânesin G:386 /5

Akl elinden al gönül şeh-bâzın ey sultân-ı aşk/Destine bir rûsitâyinin doğan vermek neden G:388 /4

Gönül karşına geldikçe hayâlin bir dem eğlemez/Sanasın kim od almağa gelir bu külbe-i gamdan G:392 /2

Gönül aşk oduna yanar gözüm der/Necâti tanrı saklasın beterden G:397 /8

Delikanlılara uydun delisin/Gönül danışmadan öldürmelisin G:399 /1

Gönül ger âhına âheng ederse Zöhre-i zehrâ/Yaraşır zire kim zirin sadâsı zâr olur bemden G:403 /6

Ah eyle gönül ki yâr her dem/Âyine gibi olur nev-âyin G:404 /3

Olmayıcak ey gönül sitâre/Ne fâ'ide verir eşk-i pervin G:404 /4

Sen ey hayâl-i dost gönülden çıkar mısın/Dil şehrini yâ şöyle ısuz kor yıkar mısın G:409 /1

Cân ile leblerine gönül müşteri iken/Baş isteyince bûseye almaz bıkar mısın G:409 /2

Sohbeti germ eylesin gün yüzlü cânân rahatlasın/Mest olan gönüllere gönül değil cân oynasın G:411 /1

İşe güce yaramaz olmuş durur miskin gönül/Ver Necâti anı şimden geri oğlan oynasın G:411 /7

Ko gönül bûsene cân ile haridâr olsun/Billâh ey gonca-dehen yok deme bâzâr olsun G:412 /1

Hasta gönüller deminden ettikçe sağ/Göreyim bâd-ı sabâ olsun esen G:413 /6

Kati çok başlı durur zülfine dolaşma gönül/Sana bir bend geçer olma o tarrâra yakın G:415 /4

Yatacak yer komadın sen sana dîvâne gönül/K'uyumaz halk-i cihân geceler efgânımdan G:424 /8

Kişi mescîde Necâtî oturup durmak kolay/Devleti olan gönülde kendiye yer eylesin G:425 /8

Yine ferzâne gönül aşk ile bî-hûş olsun/Yine dîvânelere câm-ı belâ nûş olsun G:430 /1

Hecr ile cân ü gönül mülkünü yagma ar kılır/Bir kaşı yâ gözleri mekkâr dersen işte sen G:433 /4

Gönül kâküllerinden oldu gam-gîn/Garib âdem gibi ahşama karşı G:438 /3

Ey gönül dehr arûsun tutamazsın ivme/Gâfil olma ki peri şiveli âhudur bu G:440 /3

Ne gönül kodu ne göz hâl-i ruh u ârız-ı dost/Oda yanmaz suya batmaz nice câdûdur bu G:443 /2

Açtı görkü defterin hüsn ile ol beğler beği/Sen de timâr ister isen ey gönül geç deftere G:449 /5

Ol gamzesi hûn-rîze gönül veren eliyle/Ol kimse aceb öle mi kendi eceliyle G:452 /1

Alınsa kaşlarına aceb olmaya gönül/Bir şehr alınır ey kamer iki güvâh ile G:453 /5

Ger Necâti gama düşdüyse ko cânı çıksın/Niye verirdi gönül böyle sitem-gâr olana G:459 /6

Bî-karâr eylerdi her dem gam beni câm olmasa/Gönül ârâm eylemezdi ger dil-ârâm olmasa G:461 /1

Şâm-ı zülfünle gönül Mısrı harâb oldu diye/Sana iletti kebuter haberi döne döne G:472 /3

Derd ü gam ile eyle cihândan sefer gönül/Korkuludur yolun gidegör kârbân ile G:474 /3

Gamzen okunu çekti gönül bağrına bastı/Tursun ko elif gibi begim cân arasında G:481 /4

Vardı zülfünden gönül yârın leb-i handânına/Neylesin miskin perişânlığı yetti cânına G:485 /1

Ayağı tozunu tâc eden gönül sultân olur/Ey sabâ sunma sakın billâhi sultân hakkına G:486 /6

Çeşmine karşı vardı çıkıp sineden gönül/Kim gördü vara çıplak adam ok savaşına G:491 /5

Gitsin diyâr-ı hecre gönül andan ileri/Tek lûtf-i dost bir nazar etsin berisine G:496 /4

Hâr-i hasretle gönül gonca-sıfat pür-hûndur/Meger ol hüsn bahârı gele dermân değil'a G:500 /5

Ey gönül yine senin için okundu hutbe kim/Aşk şâhı sikke urdu kalbinin dinârına G:504 /4

Her ne gelirse çâre götürmektir ey gönül/Şol bî-vefâ cefâ yükü güm-râh aşkına G:509 /4

Yıkıldı cevrin ile gönül kasrı bî-hisâb/Yapıldı Kayseriyye egerçi hisâb ile G:510 /6

Eridim nâr-ı şevkinden gözüm ağlar gönül handân/Hemân ol şem'a döndüm kim güler kendi ziyânına G:522 /5

Gönülde zülfü gamı lâm gibi kalb içre/Gözümde kameti aksi elifdir âb üzre 523 /2

Meyyâl olan gönülde olur nâle vü elem/Akmakdan olur âb-ı firâvân girih girih G:524 /5

Devr-i meclis halka-i dâm oldu dâne câm-ı mey/Ah kim düştü gönül mürgi bu dâm ü dâneye G:525 /3

Ur anı bir gönüllüce ra'nâ güzellere/Kâr etmez oldu taşa geçerken ilerde âh G:537 /5

Vücûd şehrine gâlib adem diyârından/Nigârı göre gelipdir gönül nigârı gör'e G:539 /3

Gönül derd ü belâdan eksiğin ne/Tap ağla sünbül-i pür-tâb içinde G:540 /4

Nerm ü harîr ü hulle-i sündüs gelir bâna/Taş yükledirse katı gönüller arkama G:545 /4

Ağzından öpeyim diyeni emdi gamzesi/Sana da ey gönül neler eylese uş eme G:545 /12

Gavgây-i aşk-ı dil-bere olmaz idim sebeb/Yanımda bir gönül gibi bî-kârım olmasa G:546 /6

Yine bağlandı gönül zülf-i siyeh-gârın ile/Yine dağlandı ciğer âteş-i ruhsârın ile G:552 /1

Çıkmağa karşı takına her yanadan gönül/Miskin saçı Necâti komuş nerdibân iki G:559 /7

Yerini bekle gönül kim cenâb-ı pir-i mugân/Zemâne yerceğezidir zemâne yerceğizi G:563 /2

Sen değilsin yalınız ey dil gam-ı aşka esir/Kûy-i hasret yapılalı bir gönül şâd olmadı G:565 /5

Ey gönül genc-i gama virân olaydın ola mı/Bir gözü hun-hâr elinde kan olaydın ola mı G:567 /1

Pir oldukca harîs oldun güzeller aşkına/Vardığınca ey gönül oğlan olaydın ola mı G:567 /2

Ey gönül isâr eyle zülf-i yâra canını/Noldu a miskin yılanlar çalmadıysa yanını G:570 /1

Şem gibi gelse bir hüsn-i dil-efrûz ortaya/Ey gönül pervânelerden ilk atarsın cânını G:570 /2

Aşık olalım gönül olmayalım ummayalım/Tiğ-i kassâb-ı kazâ sevmez bilirsin ferbihi G:573 /4

Bâzâr-ı heves içre kalb idi gönül ammâ/Nâziklik ile zülfün anı da dolandırdı G:576 /3

Çünkü bildin ey gönül ol çizmecinin şanını/Unayın dersen kölesi gibi bekle yanını G:583 /1

Ol hat u hâl-i dil-bere baş eğmeyen gönül/Derdâ ki oldu zülf-i perişân oyuncağı G:584 /2

Cân çıktı hasret ile gönül çıkmaz erteye/Rûz-ı kıyâmet oldu meğer şeb dedikleri G:585 /3

N'itse'der başa çıkardı ser-i zülfüyle gönül/Ah anun hâl ü hatı ah anun gözü kaşı G:590 /2

Şol gönül kim beni düşürdü müjen hançerine/Tiz günde göreyim kim ola bıçaklar eşi G:590 /3

Derler mihak şarâba harâbât erenleri/Şâd ol gönül ki altın adın bakır olmadı G:600 /3

Genc-i ruhu katında gönül hâlini anma/Billâhi Necâti ko şu virân olacağı G:601 /5

Müftih değil mülâzemet-i bâb-ı mey-kede/Sanma gönül ki her kişi sûfi ola gibi G:602 /7

Âlem gamını hasta gönülden kem eyledi/Bizimle derd-i dost ne hoş âlem eyledi G:613 /1

Gönlüm kalıpdır ey gözü fettan o zülfe kim/Ne aldı ne kodu gönülü der-hem eyledi G:613 /3

Nice bir yana gönül şevk-i ruhunla nice bir/Ebedi kalmaz ahı tamuda imân ehli G: 619 /4

Ey gönül yandım ben ol düşman bakışlı dôsttan/Dôstun düşman bilip çün dôst eyler düşmanı G:620 /8

Bûse cerr eder girip hengâme-i aşka gönül/Yok mudur bir gonca-leb kendin belirde gül gibi G:628 /2

Gönül şûride hâl oldu görelden sen dil-ârâyı/Düşüp sahrâ-yı aşk içre gezer ağlayı ağlayı G:630 /1

Gönül sevda-yı zülfünle yine şûride hâl oldu/Esirge dest-i hayrette beğim Mecnûn-i şeydâyı G:630 /3

Gel gönülden ey meh-i nâ-mihr-bân yâd et beni/Hey vefâ-dâr itinim bir seng ile şâd et beni G:631 /1

Gönül ol bî-vefâ dil-berlerin tıflına meyl eder/Mahabbet âlemi şimdi diriğâ ki oyun oldu G:639 /3

Necâtî ol gülün çünkim gönülden bendesi oldun/Ser-i zülfü gibi anun senin ömrün uzun oldu G:639 /5

Bilmez iken bu gönül cevr ü cefânın neydiğin/Hamdü lillâh hecrin anı cevre mu’tâd eyledi G:648 /5

Gönül açmak:

“İnsanın iç sıkıntısını ortadan kaldırmak, gidermek.” (Püsküllüoğlu, 2004: 380).

Dostum nazm-ı Necâti’den nazar men itme kim/Gönül açar bir akar sudur bizim eş’ârımız G:241 /7

Gönül Bağlamak:

“Tüm sevgiyle bağlanmak, içten sevmek, sevdalanmak.” (Püskülüoğlu, 2004: 380). “Severek bağlanmak, içten sevmek.” (Türkçe Sözlük, 1998: 871).

Bağladı gönlün Necâti zülfünün zincirine/İşitenler dediler kim ol kişi uslu imiş G:249 /6

Göz Açtırmamak:

"Başka bir iş yapmasına zaman ve olanak bırakmamak."(Püsküllüoğlu, 2004:387). "Başka bir iş yapmasına vakit veya imkân vermemek."(Türkçe Sözlük, 1998:882).

Bana göz açtırmayan ol nergis-i şehlâsıdır/Bana gün göstermeyen bu züllf-i müşk-âsâsıdır G:85 /1

Göz Değmek:

"Kötülük, uğursuzluk getirdiğine inanılan kıskanç ya da hayran bakışlar dolayısıyla başına kötü bir durum gelmek." (Püsküllüoğlu, 2004: 388). "Uğursuzluk, kötülük getirdiğine inanılan kıskanç ve hayran bakışlar dolayısıyla kötü bir duruma düşmek." (Türkçe Sözlük, 1998: 882).

Göz değmemeğe turrası sağına soluna/Boyunca iki heykel-i anber-fişân aşar G:70 /3

Nergis olan yerde meded salınmasın ol serv-kad/İzi tozuna göz değer çokdur cihânda görmedik G:291 /2

Göz Dikmek:

"Bir şeyi ele geçirmek isteğine kapılmak." (Püsküllüoğlu, 2004: 389).

Nergis gibi göz dikmiş idim izi tozuna/Bir kez demedi sûhte hakk-ı nazarın var G:75 /4

Göz Görmese Yüz Utanmaz:

Mesel durur bu ki göz görmese yüz utanmaz/Necâtî ya ne aceb nergis ola ger gütâh G:44 /7

Göz Ucu(yla Bakmak):

"Yan gözle bakmak, fark ettirmeden gözlemek." (Türkçe Sözlük, 1998: 894).

Göz ucuyla merhâba ettim demiş ol bî-vefâya/Padişehdir hâşelillah anı kim yalan eder G:141 /6

Göz ucu ile bakıp görmezliğe urur ah/Gamzen geçer yanımdan şöyle ki hiç ilmez G:239 /4

Oldu nazar Necâti göz ucundan olana/Göz ucu ile yine işâret sana gibi G:602 /8

Gözüne Sokmak:

"Bir kimsenin görmek istemediği ya da göremediği, bulamadığı bir şeyi ona sert bir tavırla göstermek. Çaba harcayarak, bir kimseyi büyüğünün beğenmesini sağlamak." (Püsküllüoğlu, 2004: 400). "Bir kimsenin görmediği veya bulamadığı bir şeyi, ona sert bir tavırla göstermek." (Türkçe Sözlük, 1998: 888).

Kim inkâr eyler ise tûtiyâya /Ayağın tozun ilet gözüne sok G:279 /4

Gözünü Yummamak:

"Gece hiç uyumamak. (Bir kusuru, davranışı) hoş görüyle karşılamamak, iyi olmayan bir duruma olanak vermemek." (Püsküllüoğlu, 2004: 405).

Hak bilir kim bir gece kirpikli gözüm yummadım/Ey Necâti tâ kim ol dil-dârı gördüm bir nazar G:128 /7

Gözü Tutmak:

"(Birini, bir şeyi) işe yarar olarak görmek, beğenmek." (Püsküllüoğlu, 2004: 404). "Güvenmek, beğenmek." (Türkçe Sözlük, 1998: 887).

Bu serv ü nergis ile bâğ-ı hüsnün/Bu gün görür gözü tutar elisin G:399 /3

Gülşenin görür gözü tutar eliyken husrevâ /Çeşm ü kaddinden hacildir nergîs ü serv-i sehi G:573 /7

Gözü Tutmamak:

“Güvenmemek, beğenmemek.” (Türkçe Sözlük, 1998: 887).

Gözümü tutsun eger kim tutmadı ise gözüm/Ayağın toprağını kuhl-i Safâhân yerlice G:469 /4

Gözüyle Yemek:

“Çok istekle bakmak.” (Püsküllüoğlu, 2004: 405).

Peykânlarını yaralarım gözle yediler/Gizlendiği içerde hep anun belâsıdır G:171 /3

Gûy u Çevgân:

“Gûy: Top. Çevgân: ucu eğri cirit. İranlılara mahsus bir çeşit cirit oyunu. Çevganı topa vurarak oynarlarmış.” (Onay, 2007:167). “Bir meydanda ata binerek eldeki sopa (çevgân) ile top (gûy)’a vurma suretiyle oynanan bir oyundur. Bu oyuna çevgân oyunu da denir. Bu oyundaki gûy genellikle sevgilinin yüzü, çenesi, güzelliği; âşıkın gönlü, canı veya başı yerine kullanılır. Çevgân ise sevgilinin saçı ve kâkülüdür. Bazen kaşın da çevgâna benzetildiği olur.” (Pala, 2004: 171).

Mihr ü mâhı hüsn ile meydâna çeksen yaraşır/Sen ki zülf ü gabgabına gûy u çevgân imrenir G:132 /5

Gülgûn:

“Gül renkli, gül rengi.” (Kestelli, 2004:155). “Gül renkli; sevgilinin yangı ve aşıkın göz yaşı yerine kullanılır. Hüsrev’in Şîrîn’e hediye ettiği at da bu adla anılır. Bu at Hüsrev’in diğer atı Şebdîz ile aynı kısraktan gelmeymiş. Bu kısrak bir aygır heykeline sürtünmek yoluyla iki defa gebe kalmış. Birinde Şebdîz’i diğerinde Gülgûn’u doğurmuş. Divân şiirinde kelimenin asıl anlamı da göz önünde bulundurularak tevriyeli kullanılması meşhurdur. Sevgilinin yanağı ve âşığın gözyaşı yerine kullanılır.” (Pala, 2005:173). “Şîrîn’in atı olan Gülgûn, kelimenin lûgat

mânâsı üzerinde yapılan tevriye ve istiârelerle zikredilmektedir.” (Çavuşoğlu, 2001: 80).

Ey Necâti al kâgıd üzre yazar hûblar/Her açan şi’r okusam ol hadd-i gülgün üstüne G:548 /5

Jale dürler taktı gûş u gerden-i şâh-ı güle/Lâleler gül-gûne-i ruhsâr-ı sahrâdır yine K:23 /2

Gül-i Ranâ:

“Bir tarafı sarı, diğer tarafı kırmızı gül.” (Onay, 2007:168). “Sarı ve kırmızı renkteki güle gül-i ra’nâ denilir. Necâti Bey dîvânında bu vasfıyla değil, bülbüle çok cefâ edişiyle zikredilmektedir.” (Çavuşoğlu, 2001:288).

Ey gül-i ra’na kulakdan âşık etmişdir beni/Ol peri-ruhsar gözler görmedik nâ-rüstedir G:82 /2

Bir bölük bî-çâre bülbül kanını sürdün yüze/Ey gül-i ra’nâ hazer kıl dîde-i hûn-âbdan G:383 /5

İle kimse yaramaz ey gül-i ra’nâ-yi bostânî/Cefâ vü cevr ü minetten ne eylersen bana eyle G:530 /4

Ol gül-i ra’na yakıp aşk oduna ben bülbülün/Hâk olayım ey Necâtî çünkü hâk ister beni G:620 /7

Ol gül-i ra’nâ Necâtî bir kerecik bakmadı/Bülbül-i cân gerçi kim bin kere feryâd eyledi G:648 /6

Gülşen:

“Gül bahçesi, gülistân.” (Pala, 2005: 175). “Gülzâr veya gülşen vs. çemen ve sebzeyi de ihtivâ etmektedir. Umûmiyetle bahâr mevsimi içinde mütâlâa edilmiştir. Zemin yeşildir, ‘elvân çiçekler’ üstünde ve yeşillikte şebnem veya çiy dâneleri vardır, ‘mînâ’ rengindedir. Çiçeklerden benefşe, gül, ağacı, gül, semen, lâle, sünbül,

adı zikredilenlerdendir. Belli başlı ağaçlar, fidanlar dâhil olmak üzere, serv, çınar, ar'ar, şimşâd; hayvanlar ise bülbül, tûtî, kumru, gûrab, hattâ yılan ve tâvûsdur. Kenârı su ile çevrilmiş olup dolapla sulanmaktadır. Bir kapıdan girilen gülşende sabâ ve nevrûz rüzgârı eserken, çeşitli ağaçlarda kuşlar öter, işret meclisleri kurulur. Gülşene, temâşâ ve işret için gelinir. Meclislerde çerağlar yanar, şarkılar söylenir, semen göğüslü bir sevgili ile mey sohbeti yapılır, türlü yiyeceklerde dolu sofralar kurulur. Bu tabloya bahâr ve diğer bahçe âlemlerini de ilâve etmek lâzımdır." (Çavuşoğlu, 2001: 281-282).

Hoş durur gül yüzlülerle bana gülşen gûşesi/Zâhidâ hûriler ile cennet-i Me'vâ sana G:12 /3

Gülşen-i aşkında âh ü nâle bülbüldür bana/Sinem üzre zahm-ı peykânın kızıl güldür bana G:15 /1

Dem-be-dem bülbül gibi ben zâr zâr ağlayayım/Sen ferâgat gülşeninde âlemi güldür bana G:15 /2

'Ârız u ruhsâr u zülfün ey letâfet gülşeni/Biri gül biri karanfil biri sünbüldür bana G:15 /6

Kapında ahıma yer yok aceb hikâyetdir/Bahâr ü mevsim-i gülşen sabâ çemende garib G:24 /4

Çün serv dôst nâz ile gülşende salına/Ey bâğ-bân çınarın elin al yabana at G:33 /6

Bir tarâvet tuttu gülşen kim semen-berler gelip/Fasd ederse gül yüzünden penbe ile kan alır G:55 /11

Yine dolâb gibi inlediğim bu ki rakîb/Gülşen-i kûyuna gelmege beni zâr eyler G:65 /6

Bir gülün gülşeni cinânâ değer/Sünbülün ömr-i câvidâna değer G:73 /1

Bezmimiz gülşen gibidir câm-ı mâl-â-mâl gül/Mest olanlara sürâhi kulkulü bülbül yeter G:76 /3

Hüsnün sıfatın tâ kim diye işite dâ'im/Gülşende gül ü gonca gûş u dehen olmuştur G:84 /3

Gülşen içre okusa mutrib Necâtî şi'rini/Gül yüzünde bî-hôd olup şâhdan bülbül düşer G:93 /5

Zülf ü ruhun hayâlî ile bağa uğrasam/Gülşen diken görünür ü sünbül yılan olur G:94 /2

Bir yana oldu hâl ü hat ü zülf-i müşk-bâr/Cân gülşenini kapladı tuttu gurablar G:105 /5

Gülşen-i kûyuna azm eylese ey dost yaşım/Şöyle ta'cil gider kim her adım yerde düşer G:111 /6

Gülşenin güllerini âteş-i ruhsâr yakar/Çemenin ar'arını şive-i reftâr yıkar G:125 /3

Gülşen-i kûyun yüz üzre su gibi dolandığım/Bu ki nâ-geh ol safâ didarı gördüm bir nazar G:128 /5

Gülşende serv karsar elin ha salar başın/Kendisi oynar eblehi gör kendisi çalar G:133 /5

Bülbülleriniz ey lebi gonca yanağı al/Âli ko bizi gülşen-i hüsnüne alı var G:135 /3

Hatt ü haddin hasretinden ey letâfet gülşeni/Sebzeler toprak döşenir lâle taşlar yasdanır G:150 /2

Dâ'im Necâti gülşen-i kûyun anar durur/Vâ'iz gibi ki bâğ-ı cinândan haber verir G:154 /10

Gülşene serv-i çemen şöyle eli kuru varır/Anun için bir adım yer gidemez duru varır G:161 /1

Gülşen-i hüsnünde kim tâvûs-ı zülfün bâl açar/Tâli'im me'sûd olur bahtım der-i ikbâl açar G:162 /1

Gülşenden ise âşıka dil-dâr hoş gelir/Cennetten ise ârife didâr hoş gelir G:166 /1

Gülşen-i hüsn ü cemalin ki kış ü yaz açılır/San İrem bâğı durur gülleri durmaz açılır G:173 /1

Gülşene gel ki câm-ı mey nûş edicek öpüşmeğe/Gül yanağın tutuverir gonca gelir dudak sunar G:176 /2

Meyl ederse hadd ü kaddine rakib usanmasın/K' ol gül-i şimşâd-perver gülşeni ruhânidir G:177 /3

Ser-i kuyûna şarâb içmeyicek varımazın/Ten-i hâşâkümü ol gülşene bu su gelir G:179 /2

Taşradır başın diye bâğ-ı harim-i yârdan/Murg-ı gülşen başına serv-i revânın kaktılar G:183 /2

Her seher gülşende kim murg-ı latif-elhân okur/Hûb-rûlar meclisinde sanasın hoş-hân okur G:196 /1

Lâle hadler yine gülşende neler etmediler/Servi yürütmediler goncayı söyletmediler G:198 /1

Bir tarâvet tuttu gülşen kim semen-berler gelip/Fasd ederse gül yüzünden penbe ile kan alır G:202 /5

Vasf-ı hüsnün her seher gülşende bülbül bir varak/Okudukça gonca vü güller hicâb üstündedir G:210 /4

Sâyesin salmağ için serv-i ser-efrâza habib/Güller ile gülşeni bâd-ı seher zeyn eylemiş G:252 /4

Dostum hadd-i ‘arak-rizinden ermezse gül-âb/Gülşen-i cennet gülü verir Necâti’ye sudâ’ G:262 /5

Var mı Necâti gül gibi gülşende yüzü berg/Kim her dem ana bülbül-i nâlân olur harif G:271 /5

Gülşende gül budağı güllerle benzemiştir/Bir hûb-rûya k’ola boynu kulağı açık G:274 /4

Cân gülşeninde zülf ü izârın hevâsına/Reyhân deste deste semenler kucak kucak G:281 /5

Aceb nice hareket etti serv kâmetine/Ki nergisin anı gülşende görecek gözü yok G:282 /2

Gül yüzünle sahn-ı gülşen şöyle zibâ oldu kim/Dostum ta’rif oluptur cennete gülşen demek G:305 /3

Goncanın ağzına bakarken çemende andelib/Gülşenin ahvâlini câ’iz midir sûsen demek G:305 /6

Gülşende durup oturacak yer bulunmadı/Kadd ü izârın edeli serv ü gülü hacil G:338 /3

Baş salar sûfi gibi yeşil murakka’lar giyip/Şöyle benzer serv gülşende sabâdan aldı el G:342 /5

Kaddin olalı gülşen-i hüsn içre ser-ferâz/Serv ü sanevberin işi bitmişdir ey sanem G:358 /3

Sen servi kıldı gülşen-i hüsn içre ihtiyâr/Ey bî-bedel değildir inen bî nazar yaşım G:373 /3

Necâti bülbül-i câna o gülsüz/Görünür gülşen-i firdevs külhan G:385 /5

Ahım ile eşiğin pâk etmeğe komuş beni/Bâd-ı subhı gülşenin sahnına ferrâş eyleyen G:393 /4

Gelir gülşende gülden reng alırsın/Dehân-ı goncadan râz öğrenirsin G:394 /4

Gülşende âşiyâne-i bülbül kadar yiri/Korlarsa bana cennet-i Me'vâya vermezin G:405 /5

Yine gülşende meyin aybını setr etmek için/Nola rindâne tutarsam yine gül-zâr eteğin G:410 /5

Ağzın açıp tana kalır goncalar/Leblerin gülşende vasf ettikçe ben G:413 /5

Sovuk el değdi sabâdan diye çok söz dediler/Sahn-ı gülşende bu gün zülf-i perîşânın için G:421 /2

İverin ruhlarına gülşen-i cândır demeğe/Severin leblerine cân-ı cihândır demeğe G:450 /1

Salınırken nâz ile gülşenler görenler dedi/Cenneti donatdı dilber serv-i sîm-endâm ile G:495 /2

Sûfî andak tevbeden yurdun Necatî gibi el/Gülşenin bir kez kadem bassan behişt-âbâdına G:533 /5

Ko nâsihâ beni tevbe tutunca mey tutsun/Bahâr ü mevsim-i gülşendir intizarı gör'e G:539 /5

Mahal değil mi beğim gülşen-i mahallende/Zamâne bülbülüne âşiyâne yerceğizi G:563 /3

Gülşenin görür gözü tutar eliyken husrevâ/Çeşm ü kaddinden hacildir nergîz ü serv-i sehi G:573 /7

Benim ahım senin kaddin görelden sahn-ı gülşende/Çekildi nâle-i kumru ile serv-i revân şimdi G:575 /5

Sâkiyâ doldur beri câm-ı sürûr-ı encâmı kim/Güldü dünyanın yüzü açıldı gülşen gül gibi G:587 /2

Sensiz açmaz gönlümü gülşen ki didâr olmaya/Cennet ehlinin yeri olurdu diken gül gibi G:587 /6

Gülmek olmazsa Necâti ağlamak hod hâzırın/Gülşen olmazsa müyesser uşda külhan gül gibi G:587 /7

Fürkatinden bezm-i gülşende humâr-ı câm-ı aşk/Nergîsi bîmâr kıldı servi meflûc eyledi G:596 /5

Nice bir inlede vü ağlada ey serv-i çemen/Hasret-i gülşen-i kûyun beni tolâb gibi G:614 /2

Zemzemeyle doldurur her gece sahn-ı gülşeni/Uçtu nâlemden meğer murg-ı hôş-elhân uykusu G:617 /4

Dost dîdârı durur firdevs bağından garaz/Vasl-ı dil-dâr olmayıcak neylesinler gülşeni G:620 /5

Bülbül ol denli letâ'if söyledi kim şâh-ı gül/Müflis oldu bezm-i gülşende soyunu soyunu G:624 /2

Âferin ol gül-i handân-ı dil-efrûzuna kim/Verdi hüsnüyle cihân gülşenine zib ü behâ K:2 /2

Esmedi fikretinin gülşenine bâd-ı melâl/Konmadı reyiin âyînesine gerd-i hatâ K:2 /19

Hengâm-ı gül durur yine seyr eyle gülşeni/Her gûşe sebze-zâr durur her kenâr âb K:5 /2

Yâ Hod arus-ı gülşene vereğe armağan/Vâlâ-yi surha müşg-i siyeh sardı lâle-zâr K:6 /9

Gülşen yolunda mest bulup nergisi şemâl/Kaptı amâmesini urup çeşmime gubâr K:8 /16

Zihi rif'at ki kadrin gülşeninde/ Görünür tâc-ı key ir lâle-i ter K:10 /24

Dedim devletlü sultanım bana yazık değil mi kim/Cenabın gülşeninden dûr ola murg-ı hoş elhânın K:13 /34

Bâd-ı hulkun etmeyince ta'n ile bağrını kan/Vermedi gülşende bûy-i nâfe-i tâtâr gül K:15 /33

Gülşen-i vasfında her beyti Necati çâkerin/Benzer ol mevzun nihâle kim ucunda var gül K:15 /41

Çemen-i gülşen anıp yanma gönül hasret ile/Şükür Allâha yerin der-geh-i Pâşâ mı degil K:17 /13

Meclisine nice gülşen demesin her kişi kim/Her nefesde açılır gonca-i handân-ı kerem K:18 /7

Ma'kıli hatt ile yazmış bâb-ı gülşende çemen/Hazıhi cennat u adnin fedhuluha halidin K:20 /5

Hak budur kim ref olur hâtırdan ölmek korkusu/Arsa-i gülşen gibi olursa firdevs-i berin K:20 /28

Gülşen münevver oldu serâser Medine-var/Kumrular anda mukrî olurlar menâr serv K:21 /9

Bir hân yaşadı gülşen-i ahdinde Zülcelâl/Kim her kişiye gel beri der el salar serv K:21 /48

Gülşende reis olmağa ezhâra benefşe/Demdir ki kadem-rence kıla vara benefşe K:22 /1

Tâ mahşer-i gülşende sunuldu kara defter/Mahsun oluban döndü günah-kâra benefşe K:22 /12

Zülf ile hata âşık olan gülşene gelsin/Tâ gönlü aça ara çemen ara benefşe K:22 /21

Bülbülü dellâl eder gül hüsnünü satmağ için/Çârsû-yi gülşen içre gör ne sûdâdır yine K:23 /5

Ayş eden bir dem çemende kesb eder ömr-i ebed/Sahn-ı gülşen arsa-i firdevse hem-tâdır yine K:23 /9

Bu gün dîlîrlere rezm-gâh gülşenidir/Güllü siper dikeni nize gonca peykânı K:25 /18

Oldu gül yüzü ile bâğ-ı saâdet gülşen/Tal'atı nûru ile dide-i devlet rûşen Tb (Sultan Abdullah) 3 /11

Güler yüzü ile şîrîn sözünü vasf edelim/ Gül ile gülşen içinde hezârı ağlatalım M (Şehzâde Sultân Abdullâh) 5 /4

Gel kim açıldı çiçekler seyr-i gülşen hûbdur/Durduğuyla her ağaç bir sim-ten mahbûbudur

Bad ferrâş oldu servin sâyesi carûbdur/Bağa gel kim tarf-ı gülşen hûbdur nergûbdur Mr/ 1

Âleme nevrûz sultân oldu istiklâl ile/Kendüyü gülşen donattı kırmızıyla al ile Mr/2 /1

Subh-ı devlet erdi gönlün gözünü uyarıgör/Mekteb-i aşk oldu gülşen dur oturma varıgör Mr/ 3 /1

Dehenin sırrına vakıf diye gülşende seher/Yok yere goncaların bâd-ı sabâ ağzın arar Kt:44 /1

Gülzâr

"Gül bahçesi, gülistân." (Pala, 2004:175). "Gül yanaklı, yanakları gül gibi kırmızı olan." (Kestelli, 2004: 155).

Bana düşmez kim ruhun gülzârına şeydâ geçem/Ne kılıp neyleyeyim çârem nedir gönül düşer G:93 /4

Bülbül çağırır salar elin tura-i şimşâd/Âkilleri hep cânib-i gülzâra çekeler G:95 /7

Ölmüş idim nevbahâr-ı aşk erip verdi hayât/Göz açıp nergis gibi gülzârı gördüm bir nazar G:128 /6

Lûtf gül-zârında kaddin müntehâdır şöyle kim/Sidre ayağ üzre duruben ana ikrâm eder G:209 /4

Goncadan vasf-ı dehanın işitip ey gül-‘zâr /Hançer-i bürrân çekip sûsen itâb üstündedir G:210 /3

Yüzün gül-zârına sünbül saçın saç kim nikâb olmaz/Çerâğ-ı meclis-efrûza zalam-ı şeb hicâb olmaz G:244 /1

Hüsn gülzârında cân bülbüllerin asmağ içün/Kara tellerden düzetmiş zülf-i müşginin kafes G:246 /5

Neylesin gül-zârı âşık olmayınca gül-i zâr/Bûstân-ı cennete sûret veren didâr imiş G:248 /2

Gülü gülzârı nidersin ruh-ı cânânı gözet/Cennet olmaz ise didâr ola dedim dahi yeğ G:306 /2

Ser-i kûyunda belim iki büküp inlediğim/Bu ki gülzâra şeref vermeğe dolâb gerek G:309 /4

Gerçi gül-zâr-ı cihânda gül olur hâra yakın/Hak ırağ eylesin andan k’ola ağyâra yakın G:415 /1

Itr-ı enfasıyla âfâkı mu’attar kılmağa/Açtı gül-zâr içre attâr-ı sabâ dükkân yine G:477 /4

Ey Necâti fırsatı fevt eyleme mey alı var/Sahn-ı gül-zâra ki kurdu şâh-ı gül eyvân yine G:477 /5

Gül hırmenidir dost diye esme savurma/Ey bâd-ı sabâ cânına gül-zârın od urma G:528 /1

Cinân gül-zârını neylerdi ârif/Eğer ümmid-i didâr olmayaydı G:582 /6

Güneş:

“ Dünyayı aydınlatan âsmanî cisim, âfitâb, hûrşîd.” (Kestelli, 2004:156). “Nücûm ilmine göre kuvvet, şiddet, kahır, istitâlet, sürekli gazab, rağbet, hiss, iffet, hayâ ve rikkât evsâfındandır. Sarı renk güneşe mensuptur. Buna mensup olanlar zeki, kuvvet sahibi ve sanatkâr olurlar, âlâyiş ve eğlenceyi severlermiş. Kimyâgerlerce altına şems denir. Kamer ve Müşteri dostları, Zühre ve Zülâl düşmanlarıdır. Mevkii dördüncü kat göktür. Neyyir-i A’zam da derler. Pazar günü ile Perşembe gecesine hâkimdir. Tabiati itidâl üzere h3ar ve yâbistir. Güneşin Arapça’sı şems, Farsça’sı mihr, âfitâb, hurşîddir. Mecâzi isimleri ise sayısızdır.” (Onay, 2007: 171). “Dünyamızın içinde bulunduğu sistemin merkezi kabul edilen, çevresinde gezegenlerin dolaştığı ve yeryuvarlağına ve gezegenlere ışık ve ısıveren, her gün doğup battığını gördüğümüz parlak ve büyük gökcismi. Bu gökcisminin yaydığı ışık ve ısı.” (Püsküllüoğlu, 2004:581). “Güzelliğin güneşe teşbihiyle ayva tüyleri ve zülf buluta benzetilmektedir. Güzelliğin güneşe teşbihi, güneşle alakalı birçok telâkkileri, inanışları ve müşâhedeleri de beraber getirmektedir. Bunları şöylece sıralayabiliriz: Güzellik güneş olunca dudak gülşeker – gülşeker güneşle terbiye edilir – olmakta, gönül gül gibi açılmakta veya âşıkın yakası gül gibi parça parça olmaktadır. Güneş cihangîrdir, güzellik de onun gibi olunca âlem içre gavgâ başlamıştır. Güneş her tarafta nasıl seyrederse sevgili de öylece arz-ı cemâl eder. Güzellik unsuru olan yüzde gözler, güneşte yanıp uyumuş sarhoş hindûya -hırsız- benzer. Güneş güzellikte sevgiliye yakın olduğu için şükrederek yüzünü gölge gibi yerlere sürer (güneşin ışıkları daima yerde, toprağın üstünde bulunur). Güneş ve zerre münasebetiyle âşık veya gönlü, hatta bizzat güneş o sevgilinin güzelliği yanında zerre gibi âlemi nasıl aydınlatıyorsa, aşk da âlemi öylece gözlere gösterir. Âşık dîdâra müştâktır, çünkü

ağır hasta olup da seher vaktini (güneşin doğuşunu) görmeyi dilemeyen yoktur. Her ne kadar Âb-ı Hayât karanlıkta ise de sevgilinin güzelliğinin nûru zerre kadar olan dudağını gösterir. Güneş doğunca mum söndürülür, bu münasebetle sevgilinin şarabın harâretinden kızaran yanağının aksi ile muma ihtiyaç kalmamıştır." (Çavuşoğlu, 2001: 101)."Yüzün güneşe teşbîhi ile saç geceye, âşık da akşama doğru gurbet hisseden veya geceleri yalnız kalan garibe benzetilmiştir. Güneş ve bulut münasebetinden hareketle saç buluta; yüz aynı zamanda nevrûza ve saç hem karga kanadına hem de buluta teşbîh edilmiştir." (Çavuşoğlu, 2001:150).

Aldım ağzın ölçüsünü zerre denli vefâ yok/Pür-cefâsın hey güneş yüzlü habibim Mustafâ G:1 /1

Hüsnü eyvânın güneşden yüce yapmışdır o mâh/Ah kim ermez kemend-i nâle vü efgân ana G:5 /4

Âşık olmuşdur güneş ey dilber-i ra'nâ sana/Dolanır dünyâyı hergiz bulamaz hem-tâ sana G:12 /1

Benzettilerse çihre-i dildâra ey güneş/Şevk ile germ olup külehin asumâna at G:33 /3

Ol güneş yüzlü kamer haylıca şehr oğlanıdır/Her ne yüzden der isen doğru cihan fettânıdır G:56 /1

Ey sa'adet güneşi dil yüzünü mâh bilir/Eşiğini feleke vermezin Allâh bilir G:64 /1

Çarhın güneş egerçi ki gör ki güvencidir/Kûyunda kapı kapı gezer bir dilencidir G:89 /1

Ol hüsn âteşinin şevkıyle tutuşuram/Ay ü güneş felekler hep üstüme dönerler G:92 /2

Yarın cemâli nuru güneşden ayân iken/Kimden durur Necâti'ye bunca hicablar G:105 /7

Anunçün Ka'be râcihdir güneşden/Kim ol her-câyi durur Ka'be mestûr G:113 /4

Revâ mıdır ki güneş yüzüne kamer diyeler/Geceyle seyre çıkarsan dahi neler diyeler G:117 /1

Câm-ı zerrîn ü mey-i yâkut-rengi neylesin/Şol gedâlar kim şafak bâde güneş peymânedir G:118 /4

Hâceden ol serv âzâd olacak görse güneş/Titrer endâmı sararır benzi kaçar gizlenir G:124 /6

Sana ancak kamer çâker değildir/Güneş dahi ana benzer değildir G:129 /1

Dedim ruhun güneş gibi şehri araladı/Didi metâ-ı hüsn dem olur aralanır G:130 /2

Ne yüzle yüze yüz olmak dilersin ey güneş yâra/Güzellikden murâd olan bilirsin çeşm ü ebrûdur G:137 /2

Kara saçın yüzüne düşse uşbu halk-ı cihân/Güneş tutuldu diye âsumânı gözlerler G:159 /4

Yüzün görünce güneş doğdu diye mağribden/Bu zülf-i fitne-i âhir zemânı gözlerler G:159 /6

Sen melek yüzün güneş alnın kamer kâşın hilâl/Eşiğin gök yüzüdür yaşım anun pervînidir G:167 /4

Meskenet yolun güneşden öğren ey meh-pâre kim/Göklere erişti başı dahi yüzü yerdedir G:172 /7

Güneş yüzlülerin yandık elinden/Yanınca sâyesinden 'âr ederler G:175 /5

Zerre gibi revzeninden her seher düşer güneş/Şöyle benzer k' afitâb-ı hüsn ser-gerdânıdır G:177 /4

Güneşe dedim ki niçin kimse bakmaz yüzüne/Dedi bu şol bir güzeller şâhının yasağıdır G:186 /6

Sitâresiz görünür ay yüzüne baksa güneş/Nesine germ olur ol bî-sitâre nazlanır G:188 /5

Nigâra gâh güneş gâh olur kamer derler/Görün o bî-bedelin yüzüne neler derler G:190 /1

Yine yüzün güneşine meh-i tâbân ezilir/Meh-i tâbânı görüp niteki kettân ezilir G:199 /1

Ey Necâti o güneş çihreli çok sevdiğimin/Döyemez gözlerimiz yüzüne bakmaya bir az G:235 /8

Gidersin ko kara zülfün saba yeli yanağından/Ki nev-rûz olıcak derler güneş üzre sehâb olmaz G:244 /2

Devr-i hüsnünde kati bimâr olupdur gözlerin/Hindû-yi bed-mesti gör yatmış güneşte uyumuş G:249 /2

Zerrât ile güneş gibidir geldi bâ-vücûd/Senden cihâna her ne kadar der isen şeref G:269 /4

Götster yüzünü cevr ü cefâ eyleme çokluk/Ey mâh yaraşmaz güneşe k’ ide soğukluk G:280 /1

Güneş yüzünü görüp eksilendi bedr-i münir/Tana kalıp tapuna gelmeğe senin yüzü yok G:282 /5

Oda atarsa seni hasreti ol mâh-veşin/Gönül ah eyleme kim yaktığı tütmez güneşin G:286 /1

Hadinden hattına varınca câna nice nîş urdu/Güneşden gölgeye iletmez oldu zülf-i su’bânın G:325 /2

Mukâbil olma dildârın güneş ruhsârına ey meh/İşitiriz müneccimden ki senin geçti devrânın G:325 /5

Geçer kalmaz zamândır bu güneş gibi ayândır bu/Vefâsı yok cihândır bu öpül ömrüm kocul cânım G:354 /4

Güzel görünür ırakdan görünse her nesne/Anun için güneşi rûy-i yâra benzettim G:370 /5

Ey mâh-cebin sana güneşsen dediğin dil/Göklerde melekler işitip eyledi tahsin G:382 /4

Ey güneş kendini uşâk içre yüksek tutma kim/Ol kamer yüzlü nigârın sen de ser-gerdânısın G:395 /5

Ey Necâtî'ye sa'âdet güneşi çeşm-i ümid/Pertev-i mihr-i ruhundan nice bir yoş olsun G:430 /8

Kullarından sayılır mâh-ı felek ammâ güneş/Bir ter oğlanı durur kim tutulupdur ay ile G:451 /4

Ey yüzü güneş cennet-i nakdi kodu zâhid/Elminnetü lillâh ki kaldı ameliyle G:452 /4

Gece gelen kapına güneştir kamer değil/Seyr ede çıkmış eşiğine şeb-külâh ile G:453 /3

Şöyle çok ol sanemin hüsnü temâşâcıları/Yer bulamaz çıkar ay ile güneş dâmlara G:464 /2

Zülfüne bakan sanır kim doğdu mağribden güneş/Gösterirse fitne-i âhir zamânı her gece G:466 /5

Ne zevâlin var ol ayın ser-i kûyında diye/Güneş-i çarh-ı felek soktu delikten deliğe G:482 /2

Ruh-ı dil-ber görünür gözüne şol vaktin kim/Od ile su barışa gölge güneşle birike G:482 /5

Dâ'im aka mı göz yaşı böyle yüzüm üzre/Devlet güneşi doğmaya mı yıldızım üzre G:487 /1

Sen göğe çık güneş gibi geçsin yere rakib/Âmin ede felekde melekler du'âmıza G:489 /5

Şöyle sanır ki güneş doğdu hilâl içinden/Yüzüne bakıp eden kimse nigeh yakasına G:493 /6

Koyuben gitmez eşiğin güneş akşama değin/Işınıpdır sanemâ şöyle ki benzer yerine G:511 /4

Görse güneş eşiğini yerine göğüne/Gögerde mâh gögsünü dögine dögine G:529 /1

Güzeller yere sürerler yüzünü/Necâtî ger güneş meydana gire G:531 /8

Güneş gibi eşiğinde yüzün düşüp sürünen/Hezâr bencileyin zâr-ı şerm-sârı gör'e G:539 /2

Gözün aç yâra bak sûfi safâ-yi hatır istersen/Güneşten yana açılmak yeğ olur revzen-i hâne G:542 /2

Öykündüğü için senin ay alnına güneş/Hışm etti rûzigâr iletmedi akşama G:545 /5

Ben ah ederken ol yüzü güneş gelir geçer/Vâ hasretâ ki geçti günüm âh ü vây ile G:549 /3

Cân ü başı ayağın tozuna isâr edeyim/Elim ermiş iken ey yüzü güneş mâ-meleke G:551 /6

Ey güneş yüzlü sanem âh yalnızlıkdan/Ki belâ geceleri sâye de gelmez yanıma G:557 /3

Dostum gün yüzüne kendiyi benzetmek için/Durmuş âyineleşir ay ile gördüm güneşi G:590 /7

Nitekim bârân olıcak zerreye olmaz vücûd/Ey güneş eşkim dem-â-dem etti nâ-peydâ beni G:598 /5

Sevdi yine gönlüm yine sîm-beden sîm-keşi/Ki hased İlter anın çarhına çarhın güneşi G:606 /1

Güneşin topu göğe ağdığını tanlama kim/Hâlî bulmuş idi ey yanağı gün meydânı G:612 /3

Her gece ey güneş meh senden yakar çerağı/Sen şaha çarh çâder meh bir sefer çırağı G:643 /1

Her ki pehlûda bula bir gece ol mâh-veşi/İstemez yıllar ile doğmaz her giz güneşi G:644 /1

Âfâkı tuttu davet-i Ahmet gibi güneş/Sıddık oldu sâhib-i sıdk u safâ seher K:9 /2

Rismân-ı zer ile haşre dek ölçerse güneş/Bulmaya devletinin bağrına umk u sâhil K:14 /19

Yüz safa ile güneş dahi gelir baş üzre/Kapın üftâdesi Şâhâ yalınız mâh değil K:14 /33

Kapını gördü felekden yüzünü döndürdü güneş/Mihr-i ruhsârın ile çarha girer gözle mehi Tb (Sultan Abdullah) 4 /4

Anunçün Kabe râcihdir güneşden/Güneş hercâyidir ü Kabe mestur Kt:29 /2

Gün Göstermemek:

“Sıkıntı içinde yaşamak.” (Türkçe Sözlük, 1998:907). “Dert ve sıkıntı içinde yaşamak.” (Püsküllüoğlu, 2004:411).

Bana göz açtırmayan ol nergis-i şehlâsıdır/Bana gün göstermeyen bu züllf ü müşk âsâsıdır G:85 /1

H

Habeş:

“ Afrika’nın doğusunda ve Yemen’in karşı kıyısında bulunan Habeşistan ülkesi ve burada yaşayan halk. Habeşliler siyahî renkte olurlar. Divân şiirinde hem coğrafî, hem de esir ve köle oluşları nedeniyle anılmışlardır. Ancak daha önemlisi gecenin rengi, sevgilinin kara renkli zülfü, ve beni, Habeş olarak nitelenir. Yine bunun karşıtı olarak da Rûm (Anadolu ve halkı) yüz; gündüz ve aydınlık özellikleriyle Habeş’e alternatif olur.” (Pala, 2004: 178). “Etiyopya halkından veya bu halkın soyundan olan kimse, Etiyopyalı. Derisinin rengi çok koyu esmer olan (kimse).” (Türkçe Sözlük, 1998: 920). “…siyah renge ‘alem olarak zikredilmektedir.” (Çavuşoğlu, 2001: 83). Sevgilinin yüzüne ait güzellik unsurlarından ben, Habeş ülkesine, çene çukuru da Yusuf peygamber hatırlatılarak Mısır zindanına benzetilmiştir.

Ruhlarında hâl-i anber-bârını gören dedi/Rûma iklim-i Habeş sultânıdır düşmüş garîb G:23 /4

Şol kara halin zenahdânında ey hûrşid-had/Bir habeşdir Mısr zindanında mahbûs-ı ebed G:49 /1

Benim beglenmesin hadinde zirâ/Habeş olduğu yok sultânı Mısrın G:285 /3

Câmi’-i hüsne salâ etmez ise neyler ola/Zülfi gûşunda çü engüşt-i Bilâl-i Habeşi G:590 /5

Dedi lâ’linde görüp dâne-i hâl-i siyehin/Ab-ı kevserde karar etti Bilâl-i Habeşi G:644 /4

Hakikat:

“Bir şeyin doğrusu, asıl, kühn, bir işin mahiyeti. Aslî mana, mecazın teşbih ve istiarenin gayrı. Doğruluk. Sadakat ve fedakarlık. Vefa, sahih.” (Kestelli, 2004: 162). “Bir işin doğrusu, gerçek, asıl, esas. Gerçeklik. Gerçekten; doğrusu.” (Türkçe Sözlük, 1998: 928).

Öğüp göklere çıkarma şeb olmaz diye cennâtı/Ki rûy-i sâdeden yeğdir hakikatte müzellefler G:91 /3

Garazım aşkdan hakikattir/Meyl-i nakş-ı nigâr sûrettir G:152 /1

Gözün aç kim tûtiya-yi hâk-i pây-i dilbere/Ey hâkikatten habersiz kendi gözün perdedir G:172 /3

Hakikat bilmek istersen cihânın cânısın cânı/Senin zât-ı şerifindir sa'âdetler selâmetler G:207 /2

Ger cân giderse vuslat-i cânân girer ele/Assı durur bu yolda hakikat-ı ziyânımız G:227 /3

Sâlik-i râh-ı hakikattir Necâti korkusuz/Dil-rübâlar aşkını kendiye yoldaş eyleyen G:393 /5

Hakikaten yine bir dem durur ziyâde değil/Sa'adeti şu cemi'i zamânda her dem olan G:423 /2

Kimi İsâ der leb-i cân-bahşına kimisi hızr/Sora varırsan hakîkat cism birdir nâm iki G:622 /5

Halhâl:

"Arap kadınlarının ayaklarına taktıkları ziynet, ayak bileziği." (Kestelli, 2004:164). "Ayak bileziği. Eskiden kadınların ziynet olarak ayak topuklarıyla baldırları arasında kalan bilek kısmına taktıkları altın veya gümüş halkadır." (Pala, 2005:184)."Arap memleketlerinde kadınların ayak bileklerine ziynet makamında taktıkları gümüş veya altın halka, ayak bileziği." (Onay, 2007:176). "Genellikle Arap ve Hintli kadınlarca kullanılan, Anadolu'nun kimi yerlerinde de kadınlarca kullanıldığı görülen, ayak bileklerine takılan, çoğunlukla gümüş ya da altın halka." (Püsküllüoğlu, 2004:596).

İki bükdün bu ten-i zerd ü nizârım gûyiyâ/Murg-ı cân ayağına altınlı halhâl eyledin G:294 /2

Bir kebûterdir havâyi bu dil-i ser-geşte kim/Halka-i zülfünden ayağına halhâl eyledin G:297 /2

Halîl-Halîlu'llâh:

"Allah dostu, İbrahim Peygamber. İbrahim ateşe atıldığı zaman Cebraîl onu havada tuttu ve dileğini sordu. O da 'Ben Allah'ın kuluyum. Hâcetim O'nadır, sana değil. Allah ne dilerse yapsın.' dedi. Allah da onu dost edindi ve adı Halîlullah oldu." (Pala, 2004: 185). Kâbe'yi inşa ettirmesiyle ve misafir severliğiyle bilinir.

Her İbrâhim izzet Kâ'besinde/Halilullâh yâ hod Edhem olmaz G:230 /6

Dil Halili eşiğin Kâ'besini terk edemez/Men eder hubb-ı vatan Veys Karenden çıkamaz G:231 /2

Ey halilim ne aceb hüsnün gülistanında biz/Mezra'i lâ'linde cân ekdikce biter mercimek G:327 /3

Kendiyi vakf eyleyip yollar gözetmezdi müdâm/Ger Halilullâh gibi sevmese mihmân Kalıca G:473 /6

Hallâc-ı Mansûr:

"Adı Ebu'l-Mugısü'l-Hüseyn b. Mansûru'l-Beyzavî olan Mansur (857-922) edebiyatça çokça anılan ünlü bir sûfîdir. İran'ın Tûr kasabasında doğdu. Basra'ya yerleşti ve evlendi. Tasavvuf yoluna genç yaşta girdi. Zühd ve itikâf ile çabucak ilerlemeler kaydetti. Hind ve Türk memleketlerinde dolaşarak İslâm'ı yaymaya çalıştı. Hakkında birçok menkıbeler vücûda getirilen Mansûr, aslında Hallâc (atımcı, pamuk atan) değildir. Birgün Hallâc olan bir dostuna bir iş buyurdu. O da bu işi yapmak için dükkândan ayrılınca Mansûr onun vaktini çaldığını düşündü ve parmağının işaretiyle dostunun işlerini devam ettirdi. Dostu geri dönüşünde bu kerâmeti gördü ve o günden sonra Mansûr'a 'Hallâc' lakabı verildi. Onun tasavvufta üstadı Ebû Amr Osman-ı Mekkî'dir. Cüneyd-i Bağdadî ile sohbetleri olmuştur. Her gün bin rekat namaz kılarmış. Tasavvuf yolunda ilerleyince fenâfillâha ulaştı ve 'Ene'l Hakk (Ben Hakkım)' dedi. Bağdat'ın meşhur simaları ve seçkinleri arasında

dostları olduğu gibi muhalifleri de vardı. Bu sözün bâtınî manasını değil de zâhirî manasını ele alanlar onu münkir kabul ettiler. Bazıları da sırları, ehil olmayanlara fâş ettiği için üstâdının beddûasına uğradığını söylerler. Bunun üzerine Hallâc'ı hapse attılar. 8 yıl hapiste kaldı ve sırada 'Tavâsî' adlı tasavvufî bir eser yazdı. O sırada Karmatîler Kâ'be'yi tahrip etmişlerdi. Mahkemede bu olaya Hallâc'ın sözü sebep gösterildi. Kadı Ebû Ömer-i Hammâdî katline hüküm verdi. Halîfenin de tasdîkiyle Bağdat'ta sırayla kamçılandı, vücûdu parça parça edildi, darağacına çekilerek teşhir edildi, sonra da kafası kesilerek cesedi yakıldı… Edebiyatta darağacı ve Ene'l-Hakk münasebetiyle sıkça anılan Mansûr, inancı uğruna her şeye göğüs germe ve ölmenin sembolü olarak bilinir. 'Mansur' kelimesi 'yardım olunmuş, zafere ulaştırılmış' anlamları yanında, musikî terimi olarak da bir tür neye ad olmuştur. Şiirlerde ber-dâr edilmiş olarak anılır. Sevgilinin saçları darağacına benzetilince, Mansûr da aşk şehidi olup bu dâr'a asılır." (Pala, 2004: 185-186).

Tende her kılım Ene'l-Hak diye Mansûr gibi/Zülfünün ucuna ger eylesin dâr beni G:633 /4

Hammâr:

"Hamr satıcı, meyhaneci." (Kestelli, 2004: 166). "Meyhâneci demektir." (Onay, 2007: 179). "Şarap yapıp satan kişi. Hâne-i mammâr ise meyhânedir. Kelime bazen içkiyi çok içen, içiren ve içirten için de kullanılabilir. Divân şiirinde önemli bir yer tutar." (Pala, 2005: 188).

Kulağına girer pendi rakibin/Nitekim kûçe-i hammâra tevbe G:554 /3

Harâbât:

" Meyhane, işret ve sefahat yeri." (Kestelli, 2004:168). "Harabeler, viraneler. Divan şairleri kelimeyi "meyhane" anlamıyla kullanırlar. Sevgilinin kırmızı şarabı andıran tatlı dudakları bir harâbâttır. Meyhanenin toprğı aşığın gözüne sürme olur. Orada sırlar ortaya dökülür. Eskiden meyhânelerin izbe, rutûbetli, mahzen ve bodrum katları gibi ve gizli işletilen yerler olması da çok zaman söz konusu edilir. Divân şâiri mest olduğu için meyhane üzerinde çok durmuştur. Âdeta orada ikinci bir hayâl

âlemi kendini beklemektedir. Hayatın zorluklarını, gamlarını ve kederlerini unutturmak için meyhâne bir sığınaktır. Mutasavvıflar harâbâtı bir tekke olarak ele alırlar ve orada ilahi aşk şarabının içilip sarhoş olunduğunu söylerler. Meyhane bir can kıblesidir ki oraya varan üzüntülerinden kurtulur. İçeri bir defa giren artık çok zor çıkar. Orası, Cam-neşesi dağıtan şahane bir makamdır." (Pala, 2005:192). "Büyük meyhane; büyük gazino" (Onay, 2007:180). "1.Yıkılmış yerler, yıkıntılar, harabeler, viraneler. 2.İçkili eğlence yeri, içkievi, meyhane." (Püsküllüoğlu, 2004: 603). "Harâbât mevzûunda tam bir rind edâsına bürünen Necâtî Bey, ondan mescid mukâbili, şenlik mahalli olarak bahsetmekte ve 'esâsı kafirî bünyâdıdur' demektedir. Bu ifâdelerde tasavvufî telâkkilerin tesiri görülüyor. Kadeh, dolayısıyla şarap rindâne bir ifâde ile tayin olunmaktadır." (Çavuşoğlu, 2001: 59).

Şenlik hemişe künc-i harâbât içindedir/Genc ola mı şu yerde ki virâne olmaya G:9 /4

İşni altın eden meydir gümüş peymânedir/Ol harâbât ey birâder şimdi devlet-hânedir G:60 /1

İşi altın eden sâki gümüş peymânedir derler/Harabâtı görenler hep bu devlet-hânedir derler G:61 /1

Zâhidâ adı harâbâtın cihân-âbâddır/Bu esâs-ı mey-kede bir kâfiri bünyâdıdır G:120 /1

Ey rind-i harâbât bize âr gerekmez/Mest-i mey-i aşk olana inkâr gerkmez G:213 /1

İşin altın olmağ istersen harâbât ehli ol/Vay ana kim bencileyin kimse devlet-hâhı yok G:277 /4

Âlûde gördün ise harâbât elini/Zâhirde kalma gel nazar et içerisine G:496 /6

Şenlik hemîşe künc-i harâbât içindedir/Genc ola mı şu yerdeki virâne olmaya G:505 /4

Gayret ey pîr-i harâbât nedir bu nice bir/Muhtesib câmı şarabı sıyıp oğlanlığ ede G:518 /4

Derler mihak şarâba harâbât erenleri/Şâd ol gönül ki altın adın bakır olmadı G:600 /3

Harf Atmak

“Söz atmak, tanımadığı bir kadına uygunsuz sözler söyleyerek yaklaşmaya çalışmak.” (Türkçe Sözlük, 1998: 947).

Derc olalı kenâresine dürc-i lâ’linin/Yâkûta harf atar senin ey dil-rübâ hatın G:283 /3

Mektebe varıp dahi bir doğru harf öğrenmedin/Üstüme harf atmağ ile kaddimi dâl eyledin G:294 /4

Hâtem:

“Mühür, yüzük.” (Kestelli, 2004: 172). “Mühür, üstü mühürlü yüzük. Bir süs eşyası olması dolayısıyla anılır. Genellikle sevgilinin dudağı yerine kullanılır. Bu yüzük aslında inci, yakut ve lalden yapılmış olaak gösterilir. Bazan sevgilinin vuslatı ve âşığın gönlü de hâtem olabilir. Süleymân peygamberin hâtemi de şiirlerde en çok kullanılan imajlardan biridir. Halk arasında yüzük saklama diye bilinen oyundan da bahsedildiği olur. Bektaşilere göre Peygamberimiz, Hz. Ali’ye bir yüzük hediye eder. Mirâc gecesinde kırklar meclisiyle karşılaşınca başkanlarını tanıyamaz. Biraz sonra o başkanın parmağında kendisinin Hz. Ali’ye hediye ettiği yüzüğü görür ve onun Ali olduğunu anlar.” (Pala,2005: 198). “Bütün güzellerin sevgilinin ağzına bakması, ins ve perînin möhr-i Süleymân’a tâbi oluşu ile; ağzının yok denecek kadar ufak oluşu, Süleyman peygamberin hâtemine yokluk (kudretsizlik) olmayacağı ile; herkesin sevgilinin ağzı için gâh yok, gâh var deyişi, hâtem-i Süleyman’ın devler tarafından saklanması ve sonra bulunması ile ifade edilmiştir. Yüzük gizleme oyunu ile sevgilinin ağzının gizli oluşu, yüzük bulununca dudağın kızarması ile ağzın görünmesi anlatılmıştır ki burada psikolojik bir vaziyete işâret edilmektedir.” (Çavuşoğlu, 2001:176).

Ağzın esrârın Necâti duydu duymasın rakib/Anberin hat hâtemini hokka-i mercâna bas G:256 /7

Ger Necâti gönlüm al gel demedinse dostum/Dest-i zülfe hatem-i lâ'lin nişân vermek neden G:388 /8

Geh var dedi dehânına ağyâr gâh yok/Ol hâtem oldu dîv-i Süleymân oyuncağı G:584 /3

Ko rüsvâ eyleme aklı ki mühr-i mihr hânındır/Süleyman hâtemini saklayu bilmezler Âsaflar G:91 /4

Peri yüzlü güzeller hep senin ağzına bakarlar/Beğim sana Süleymânlık müsellemdir bu hâtemden G:403 /4

Câm-ı mey oldu nigîn halka-i meclis hâtem/Bezmimiz buldu şeref möhr-i Süleymândan öte G:488 /6

Süleyman hâtemine yokluk olmaz/Tükenmez bûsesin varını vir'e G:531 /3

Hatt:

"Çizgi, yazı, el yazısı, mektup, ferman gibi birçok manalardan başka genç kimsenin yanağında ve dost dudağında çıkan ince tüy manasına gelmektedir. Şairlerimiz bu mânâlara göre birçok sanatlar, mazmûnlar yaratmışlardır." (Onay, 2007:184). "Sevgilinin yüzünde beliren ayva tüyleri demek olan hat, tasavvufta mecazen müşahede, berzah ve gayb âlemi; Hakk'ın vechinin belli olması ve onun sıfatları; vahdette beliren, vahdet üzerinde görünen kesret anlamlarındadır. Hat, vahdet üzerindeki kesreti temsil eder. Yüz ve dudak ise vahdet, gayb ve fenâfillahtır. Aşk derdinin dermânı, mecazen Hakk'ın varlığında kendini yok etmek anlamındaki dudaktır. Vahdete giden yol ise, kesretten geçmektedir. Kesret olmadan vahdet bilinmediği gibi, kesrete düşüp ondan kurtulmadan da vahdete erişilmez. Vahdet olan yüz üzerinde görünen koyu renkli ve çok sayıdaki ayva tüylerinin mecazen kesreti ifade etmesi, Hakk'ın bir sırrıdır."(Üstüner, 2007: 341-342).

Gönlüm sefine katı denizdir cemâl ana/Karadan âlet onarır ol hatt u hâl ana G:11 /1

Hattını an ko cevri ki âhir eder hurûc/Küffâr-ı Rûma devr-i kamer çün tamâm ola G:22 /6

Gül yüzünde zülfün örter hatt-ı reyhânı dürüst/Kim görüpdür kâfiri hıfz ede Kur'anı dürüst G:36 /1

Lebin hattı mıdır yâ Hızr elile/Yazılmış çeşme-sâr üstünde bir ferd G:46 /4

Gelelden hatt-ı müşginin nigârâ/Kim ola hâtırına konmaya gerd G:46 /6

Yoldaşı imân ile Kur'ân olur/Şol ki hadd ü hattın anar cân verir G:71 /2

Yıkmağa gönlüm evin hattı getirmiştir berât/Ki beyâzıdır cebini kaşları tuğrâsıdır G:85 /4

Te'alallah ne hüsn olur bu kim tezyinidir hattın/Cemâlin âyetin eder rivâyet yedi mushaflar G:91 /5

Hatt-ı reyhân ile ol zibâ izâr/Sanasın mushafdır âyet-ber-kenâr G:99 /1

Hattında kim ol zülf-i perişan yazılıpdır/Guyâ ki gubâr üstüne reyhân yazılıpdır G:101 /1

Hatt-ı ruh-i yâr ehl-i muhabbet ecelidir/Gafil yürüme aç gözünü gün gecelidir G:102 /1

Hattı sünbül uvağı dâneleridir benler/Hâl ü hat sanman anı cevr ü cefâ hırmenidir G:112 /3

Hattı vasfın Necâti yazmaz isen/Hatt-ı nisyân o deftere çekilir G:114 /5

Zülfün altında görüp hattını havf etsem nola/Kim dil almağa kemin-gehde iki leşker durur G:122 /2

Zülfün altında sinip hatt-ı mu’anber gizlenir/San ki dil almağ için pusuda leşker gizlenir G:124 /1

Hadd ü hattun devridir yanıp yakılsın ko gönül/Nev bahâr ü sebzeler vaktinde biryân tatlıdır G:144 /3

Hatt ü haddin hasretinden ey letâfet gülşeni/Sebzeler toprak döşenir lâle taşlar yasdanır G:150 /2

Geldi hatt-ı müşg-barın kıl vefâ dedim dedi/Da’vi-i tezvirden bâtıl temennâdan nolur G:160 /4

Nitekim zulmet çerâğın rûşenâsın artırır/Rengini ruhsârının zülf ile hatt ü hâl açar G:162 /6

Ol hüsn-i dil-fürûz ile bu hatt-ı müşg-bâr/Bir bâğdır ki dâ’iresin yasemin tutar G:165 /2

Lebine cân ü dili hatt-ı semen-bû getirir/Ki meyin sohbetine âdemi kaygu getirir G:179 /1

Mushaf-ı hüsnünde hattın yazdığı âyet bu kim/Rûm ili yağmaya varıp mü’mini küffâr sır G:187 /5

Arız ü ruhsâr içinde hatt-ı anber-bâr-ı dost/Dûd-ı müşg-âsâ durur kim âb u âteşden çıkar G:197 /3

Ekevüz gibi rakibi gelicek hatt-ı lebin/Dîv redd olmağ için möhr-i Süleymân yazalar G:206 /5

Kimin başında yok sevdây-ı hattın/Kim ola âyet-i Kur’ân götürmez G:228 /2

Hoş yaraşmış çevresinde haddinin hatt-i gubâr/Hâşiye hüsnün kitâbın ey püser zeyn eylemiş G:252 /2

Câ’iz midir ki hatt-ı lebin örte lâ’lini/Yâkûta vere gelmiş iken iştihâr hat G:258 /5

Hattı karardığına Necâti gücenme kim/Mergûb olur nazarda bulacak karâr hat G:258 /8

Hattın geleli meylim lâ'line ziyâd oldu/Artar ecel erdikde her kişiye cândan haz G:259 /4

Yine yazıldı hatun üzre mu'anber zülfün/Yine derc oldu gubâr üstüne hatt-ı tevki' G:261 /2

Lâ'l-i şirin ü güher rîz ü hayâl-i hatt u hâl/He ma'âzallah mekesler teng-i sükkerden ırağ G:267 /6

Ey mushaf- cemâl yüzünde sebak sebak/Âyât-ı hüsn hatt-ı ruhun benlerin durak G:272 /1

Ey Sikender-kadr hatt-ı Hızrının/Âb-ı Hayvânı değil mi leblerin G:301 /5

Tâ ki hatt-ı ârızın geldi kararı başladı/Kalmadı gönlüm gibi gitti karârı çeşmimin G:302 /4

Hoş durur dilde hayâl-i hattı cânân beslemek/Yaraşır zirâ sifâl içinde reyhân beslemek G:304 /1

Ruhu şevkiyle görür hattını zülfünde gönül/Geceler seyr-i çemen etmeğe meh-tâb gerek G:309 /2

Yazmayınca hâşiye hatt-ı mu'anber haddine/Müşkil olur âyet-i hüsnünü tefsir eylemek G:312 /5

Lebinin hattı sahih olmadığın bilmek için/Kalem-i Sun komuş nokta-i şekdir dehenin G:313 /2

Sakınırım hat-ı lâ'lin bu dil-i miskinden/Güzelim cân otu mudur lebinin hattı senin G:313 /6

Ey Necâti hatt ü hâl-i yârı gören kimsene/İ'tikâd-ı fitne-i âhîr zamân etmek gerek G:317 /6

Hadinden hattına varınca câna nice nîş urdu/Güneşden gölgeye iletmez oldu zülf-i su'bânın G:325 /2

Gâret-i din eden ancak zülf-i anber-bû değil/Hatt ü hâlin dahi kâfirle durur bir bu değil G:339 /1

Görünce hüsn denizinde hattının karasın/Necât sâhili sandım kenâra benzettim G:370 /3

Âyet-i hüsnünü zâhid okuyamaz gerçi kim/Hatt ü hâl eksik komamış nokta vü i'râbdan G:383 /2

Gamze vü hatt ü hâl ü zülf ü izâr/Bre zâlim ne âfet olmuşsun G:398 /2

Senin hattın benim cânım çıkınca/Benim cânım ölünce sevmeisin G:399 /2

Revnak bulalı bu hatt-ı miskin/Yüz yere kodu benefşe miskin G:404 /1

Kapısar imân ile Kurân ile/Hadd ü hattin hasretinden cân viren G:413 /2

Ey Necâti hatt u hâl-i hüsne eylesin nazar/Güzel olup fitne-i âhîr zamânı bilmeyen G:418 /7

Sûre-i Neml ortasında medd-i bismillâhdır/Hatt-ı haddinde çekilmiş ol nişân-ı dil-sitân G:431 /6

Dil almağa pusuda durur leşkere benzer/Hatt-ı siyehin zülf ile ruhsâr arsında G:447 /3

Seyl-âb-ı eşk içinde meded erdi hatt-ı dost/Çok vartadan halâs olur âdem du'â ile G:470 /5

Hatt-ı benefşe zeyn olalı lâ'l-i nâbına/Cân verir oldu halk benefşe şarâbına G:480 /1

Hattın ruh ile zülf-i perişân arasında/Gavgâ gibidir küfr ile imân arasnda G:481 /1

Gûyiyâ cânâ senin ser-çeşme-i cândır lebin/Geldi hatt-ı müşg-bârın yazdı bir ferd üstüne G:490 /5

Hatt-ı lebine öyküne mi tut ki yazıla/Yâkut üzre Möhr-i Süleymân girih girih G:524 /7

Gel ki hatt-ı müşg-bârınla lebin/Benzedi efsun okunmuş sükkere G:526 /3

Gözlerimden hatt u hâl akın salar cân üstüne/Tunadan kâfir geçer koman müselmân üstüne G:535 /1

Hatt-ı lâ'lin kazı kim zibâ görünmez üstüne/Ger hat-ı Yakût ise mühr-i Süleymân üstüne G:53 6 /4

Su gibi titrer letâfette nigârâ ârızın/Anun için nakş olamaz hatt-ı müşgin üstüne G:543 /4

Seyl-âb-ı aşk içinde meded erdi hatt-ı dost/Çok vartadan halâs olur âdem du'â ile G:549 /5

Gider'e sohbeti telh eylemesin hatt-ı lebin/Ki götürmez mey-i sâfî sanemâ hiç leke G:551 /4

Bir yana zülf ü gamze vü bir yana hatt ü hâl/Çoğaldı fitne ey kamer âhir zamân gibi G:577 /2

Kara yüzlü saçın hakdır demiş tezvirine hattın/El ursun mushaf-ı hüsne değilse ol güvâh eğri G:597 /5

Aklımı gamzen aldı dil ü cânı hatt u hâl/İklîm-i hüsn içinde alan alanın gibi G:645 /4

Havf:

"Korku." (Kestelli, 2004: 174). "Korku/havf, tasavvufta Allah'ın azabı ve cehenneminden duyulan korku; ümit/recâ ise, kalbin hoşlandığı bir şeyi beklemesinden duyduğu rahatlık ve ferahlık anlamındadır. İnsanın, Allah'ın azabı

veya gazabına maruz kalabileceğini düşünmesi korkuya; lutfuna ve nimetine nail olabileceğini düşünmesi ise ümide sebep olur. Mutasavvıflar, beyne'l-havf ve'r-reca yani korku ile ümit arasında yaşarlar; cehennemden korkup cennete girmeyi ümit ederler." (Uludağ 1996: 229, 430).

Zülfün lebe vardı ve gözünden hazeri yok/Havf-ı ases etmeye beli bâdede tersâ G:18 /3

Diller alır kirpiğin cânlar bağışlar leblerin/Lâ-cerem âşıkların havf u recâ üstündedir G:121 /5

Zülfün altında görüp hattını havf etsem nola/Kim dil almağa kemin-gehde iki leşker durur G:122 /2

Ere diye havf eder bâd-ı sabâdan sovuk el/Ey Necâti serv gül-zâr üstüne titrer durur G:122 /6

Hâk-i pâyin üzre düşdüğüm sabâdan korkarım/Düzd havfi olucak tüccâr cevher yasdanır G:150 /7

Kanına susar Necâti lâ'l-i yâra bilmiş ol/Gamzesinden havf kılmayıp şu kim ibrâm eder G:209 /5

Havf eder sanma mahallende Necâti'den rakib/Pâdişâhım bellidir kim seg gedâdan korkmaz G:225 /8

Behişt-i nakdi koman havf edip cehennemden/Hudâ kerim durur câm-ı hoş-güvârı görün G:295 /2

Gâh olur havf gelir gâlib olur gâh recâ/Gâh olur hasret ile ah ederiz gâh Allâh G:457 /2

Fürkatin derd ü belâdır vuslatın havf u hatar/Çâr-sû-yı aşka gelsin derd olan derd üstüne G:490 /3

Hazân:

“Güz, sonbahar.” (Türkçe Sözlük, 1998: 971). “Sonbahar, güz. Edebiyatta baharın zıddı olarak ele alınmış olmasına rağmen kesinlikle baharın geniş kullanımına erişememiştir. Divân edebiyatında yalnızca bahar mevsimi vardır denilebilir. Çünkü sonbahar ölülük, ihtiyarlık, bitkinlik ve yaşlılık timsâlidir. O, saçına kır düşmüş insan gibidir. Gül bahçesini harâba verir. Bu mevsimde goncanın içi karla dolar. Rüzgâr o tatlı esişini terk eder, ağaçlar da yapraklarını dökerler. Ancak bu mevsimde yine de bolluk (meyvelerin ve ekinlerin toplanması) söz konusudur. Yapraklar altın rengine bürünürler. Bu renk aynı zamanda âşığın hasta yüzünün rengidir. Sonbaharda bezm dağılmış, bir sessizlik ve uyku hali gelmiştir. Âşığın ayva tüyleri de hazânı andırır.” (Pala, 2004: 200).

Ol serv Necâti’nin bakmaz yüzüne zirâ/Şimşâd-ı bahâr etmez evrâk-ı hazândan haz G:259 /7

Hırka:

“Dervişlerin giydiği yakasız ve kollu cübbe. Kalın kumaştan yapılır ve yaz-kış giyilirdi. Bazen dervişlerin bez parçalarından diktikleri hırkalar da giydikleri de olurdu. Şeyh tarafından mürîde dua ile giydirilen hırka o şeye bağlılık ifadesi taşır. Her tarikata göre değişik şekillerde ve değişik törenlerle giyilir. Dervişlerin hırka giydikten sonra dünya nimetlerinden el çekmeleri dolayısıyla bu hırkalara ‘hırka-i tecrît (soyutlanmışlık hırkası)’ denilir. Peygamberimizin giydiği hırkaya da Hırka-i Şerîf veya Hırka-i Saâdet denilirdi.” (Pala, 2004: 204). “Önden açık, kollu, genellikle yünden üst giysisi. Daha çok soğuktan korunmak için giyilen kumaştan, bazen içi pamukla beslenmiş, ceket biçiminde giysi. Dervişlerin giydikleri üst giysisi.” (Türkçe Sözlük, 1998: 988). “Sözlükte delmek, yırtmak anlamına gelen hark kökünden türeyen hırka, kumaş parçası, yamalık, yamalı ve eski elbise demektir. Terim olarak ise, tarîkat mensuplarının giydikleri özel elbise anlamına gelir. Hırkalar, genellikle her nevi parça yamadan, abâ şeklinde, kollu, yakasız ve önü açık olurdu. Zâhidlerin resmî kıyafeti olarak da bilinen hırka, zühd ve takva sembolü olarak giyilirdi.” (Üstüner: 2007: 420).

Gonca-veş derviş olanlar tercemân etmek gerek/Hırkada pinhân olanı der-miyân etmek gerek G:317 /1

Münkirdir ehl-i hırka Necâti muhabbete/Meşhûr nüktedir ki adüvvün lemâ cehel G:338 /5

Revâdır gonca-veş başın çekersen hırkaya ey dil/Gülüp gül gibi açılmaz gelenler bu gülistâna G:542 /5

Pâre pâre hırka giyse tan mıdır serv-i sehi/Şimdi olmadı ya âli-himmetin desti tehi G:573 /1

Hıtâ:

"Hatâ ülkesi. Hatâ." (Pala, 2004Ç 204). "Çin'in kuzeyi ile Türkistan topraklarına verilen ad. Bugünkü sınırları Moğolistan ve Mançurya ile Sibirya topraklarının bir bölümünde kalır. M.S.10. asırdan itibaren Moğolların 'Hatâ' adlı bir kabilesi bu bölgede yaşadığından bu adla anılmıştır. 'Hıtâ' veya 'Huten' şekilleriyle de kullanılan bu kelime özellikle ahû ve misk ile birlikte anılır. Misk ahularının bu bölgede çok oluşu ve miskin diğer ülkelere buradan nakledilişi Hatâ'nın değerini arttırır. Bazen Çin, Rûm gibi ülkelerle birlikte de tenâsüp yoluyla zikredilir. Bu durumda Hatâ kelimesinin bilinen anlamı da ele alınmış olur. Hatâ ayrıca, matematikte gerçek değer ile yaklaşık değer arasındaki farka da denir." (Pala, 2004:197). "Huten ülkesi, alâkalı beyitlerin hepsinde misk ve nâfe münâsebetiyle zikredilmektedir." (Çavuşoğlu, 2001: 83). Müşg denilen koku Hıta ülkesinden getirildiği için, şair bu kelimeyi sevgilinin saçıyla bağlantılı olarak ifade eder.

Çin-i zülfünü görelden sen Hıtâyi-beççenin/Kıl kalemlerin el ucuyla tutar nakkâşlar G:123 /2

Ey zülfü kara kim vara bilir sabâ yolun/Bir demde iki def'a dolanır Hıtâ yolun G:384 /1

Zülfüne müşgü müşâbihidir dise bâd-ı sabâ/Ne sen ol âlemde ne müşg-i Hıtâ olsun derin G:417 /5

Sabâ ki müşg-fişân oldu saçı çininden/Hatâ eder şu ki vara Hıtâya çine ile G:547 /5

Zülfün girihlerini çözelden nesîm-i subh/Bağlanmaz oldu nâfe-i müşg-i Hıtâ yükü G:572 /2

Hızır:

“Rivâyete göre câvidâni hayâta mazhar bir nebîdir. Bunalan hûlus erbâbının imdâdına yetişir. İki Hızır olduğu şâyidir. Biri Hızır, diğeri İlyas.” (Onay, 2007:192). “Âb-ı hayât içip ölmezliğe kavuşan kişi. Peygamber veya velî olduğu hususunda rivâyetler vardır. Halk inanışında büyük bir yer edinmiş olup Kur’ân-ı Kerîm’de Musa Peygamber ile olan macerası anlatılır. (Keh/59-81). Onun darda kalanların imdadına koşması inancı, hayli yaygın olup ‘Kul bunalmayınca Hızır yetişmez, Hızır gibi yetişmek’vs. kalıplaşmış sözlerde hâlâ yaşar. Hızır’ın İlyas Peygamber’e verilmiş bir lakap olduğunu söyleyenler de vardır. Kelime olarak ‘yeşillik, yeşerme, tazelik’ gibi anlamları olan Hızır, onun gezdiği yerlerin yeşerdiği inancını doğurmuştur. Onun Nuh, Musâ veya İskender zamanlarında yaşadığı hususunda rivâyetler varsa da ölmezliğe kavuşmasının İskender zamanında gerçekleştiği görüşü yaygındır. Denilir ki Nuh peygamber onun ömrü için duada bulunmuş. Hızır’ın sağ elinin baş parmak kemiği yokmuş. Bu nedenle musâfaha yapanlar, karşısındaki kişide bu kemiğin olup olmadığını yoklarmış. Zira, eğer Hızır ile karşılaşırsa o eli bırakmayacak ve ona her istediklerini yaptırabileceklerdir… Bilhassa âb-ı hayati İskender ve zulumât imajlarının kopmaz bir parçasıdır. Sevgilinin birçok özellikleri Hızır’ı andırır. Kelimenin ‘yeşillik, boz, gökçül, mora yakın’ anlamlarına gelmesi dolayısıyla çeşitli unsur ve düşüncelerin konusunu oluşturur ve sembol olur. Sevgilinin ayva tüyleri klişeleşmiş olarak Hızır’a benzer. Bazen bizzat sevgili için ‘Hızırât’ denilir ve sevgili ondan üstün tutularak mübalağa yapılır. Âşık gözyaşları denizinde boğulmak üzereyken Hızır olan sevgilisinden imdat bekler. Sevgilin yüzü âb (su) olunca ayva tüyleri de bu su üstünde yürüyen Hızır olur. Hızır zulumata girip âb-ı hayatı bulduğu için sırra vâkıf olmuştur. Bu nedenle sevgilinin bir sır veya âb-ı hayat olan dudağı çevresindeki hat da Hızır olur. Yine sevgili o dudaktan sırlar saçmaya başlayınca, Hızır yanında hazır bulunur.” (Pala, 2004: 204-205).

“Kur’ân’da bir sûrede kendisinden bahsedilen Hızır peygamber dinî eserlerde, bilhassa popüler olanlarında eniş bir şekilde anlatılmaktadır. Etrafında çok geniş bir efsane teşekkül eden bu mevzû Necâtî Bey dîvânında ekseriyâ zulmet ve Âb-ı Hayat münasebetiyle geçmektedir. Bu cümleden olarak, Hızır’ın Şeb-Çerâğ ile zulümâta girişi, bir çeşme başında yemek için yıkadığı balığın canlanması bundan dolayı o suyun Âb-ı Hayat olduğunu bilişi motifleri kaydedilebilir. Hızır etrafında teşekkül eden inanç ve telâkkilerden onun yardım (lûtf) da bulunması, denizdekilerin imdadına koşması veya boğulanları karaya çıkarıp namazını kılması, Îsâ peygamber gibi ebedî hayata mazhar oluşu da zikredilmektedir.” (Çavuşoğlu, 2001: 47).

Gark oldu bahr-ı mihnete dil zevrakı meded /Ey Hızr-ı pey-huceste yetiş dilrübâlığ et G:31 /6

Lebin hattı mıdır yâ Hızr elile/Yazılmış çeşme-sâr üstünde bir ferd G:46 /4

Lebleri ölümlüsü bir ben değil/Çeşme-i Hızr-ı Peyember cân verir G:71 /6

Olagör Hızr gibi sâhib-i iklim hayât/Yoksa devlet bulunur milk-i Skender çoğ olur G:110 /5

Teşne-dil lâ’li zülâli suyun ol Hızr-demin/Gördüğü yerde hemân üstüne tir tir titrer G:115 /2

Lâ’l-i şirinin ki Hızrın Çeşme-i Hayvânıdır/Sakınırsın hasta dilden san kim âdem cânıdır G:177 /1

Noldun ölürsün Necâti lâ’l-i rûh-efzâ-yi dost/Âb-ı Hızr ile leb-â-leb câm-ı İskender sunar G:184 /9

Zulmatte kaldı tâlib-i Ma’ü’l-hayat-ı aşk/Ey Hızr-ı dil-nevâz ü Skender-likâ yetiş G:253 /2

Ey Sikender-kadr hatt-ı Hızrının/Âb-ı hayvânı değil mi leblerin G:301 /5

Lebinden mu’ciz-i İsâ erişti Hızr u İlyasa/Yüzünden gün ziyâ almış ay alnından münevverlik G:326 /3

Âb-ı Hayâtı içtim ise ey huceste Hızr/Hatt-ı leb-i nigâra berâber dirilme gil G:338 /2

Ölürsem sen gözü bimâr eliden/Gerekmez Âb-ı Hızr ağyâr elinden G:381 /1

Zulmat gece karanlığı sâki-i bezm Hızr/Câm-ı mey idi Çeşme-i Hayvân geçen gece G:460 /2

Bilsem ki Hızr-ı zinde ne cân ile bir görür/Âb-ı Hayâtı ol leb-i şeker-feşân ile G:474 /4

Hat belirmiş lâ'l-i nâbın çevresinde dostum/Çıka gelmiş gûyiyâ Hızr Âb-ı Hayvân üstüne G:535 /6

Kimi İsâ der leb-i cân-bahşına kimisi Hızr/Sora varırsan hakîkat cism birdir nâm iki G:622 /5

Hicâz:

"Arap yarımadasında Mekke ile Medîne'nin bulunduğu bölge. Edebiyatta sevgilinin bulunduğu yer ve onun mahallesi Hicaz'a benzetilirdi. Çünkü âşığın Kâ'be'si sevgilinin mahallesi olarak düşünülmüştür. Âşık orayı tavaf eder. Vuslat'ın da bazen Hicaz olduğu görülür. Bu bölgedeki haramîler ise ayrılık acısı olup âşığı yağmalarlar. Hicâz kelimesi klasik Türk musikîsi makamlarından birinin de adıdır. Basit makamlardandır ve çok yaygındır. Bu makam hicaz dörtlüsüne rast beşlisinin ilâvesiyle ortaya çıkmıştır. Güçlüsüne nevâ denilir. Bir musıkî terimi olarak dolayısıyla da tevriye ve tenâsüp yoluyla diğer musıkî terimleri arasında kullanılır. (Pala, 2004: 206). "Klâsik Türk müziğinde dügâh perdesinde karar kılan bir makam. Klâsik Türk müziğinde do diyez notasını andıran perde." (Türkçe Sözlük, 1998: 991). "Hac farîzasını ifâ için yolların emniyet içinde olması şarttır. Sevgilinin kûyuna giden yolda veya kûyunun yanında hecr (ayrılık) harâmisi bulunmamalıdır. İhtiyârlar asâ ile mescide giderler; gönül de sevgilinin attığı oka dayanarak kûyunu arzû etmektedir." (Çavuşoğlu, 2001: 205).

Ser-i kûyûnda koma hecr harâmisini kim/Kullara emin ü emân ile olur şart-ı Hicâz G:235 /3

N’eyler yolunda hecr harâmisi vaslının/Emn ile şart etti Hicâzın Hudâ yolun G:384 /2

Hiçe Saymak

“(Bir şeyi) önemli bulmamak, önem vermemek, önemli görmemek, önemsememek.” (Püsküllüoğlu, 2004: 450). “Önemsememek, önem göstermemek.” (Türkçe Sözlük, 1998: 992).

Hiçe saymaz gözlerimin bir yumup bin dökdüğün/Olmaz âhım yeline ol serv mâyil bir nefes G:245 /3

Hiçe saymazsın benim sen bir yumup bin döktüğüm/Uş hesabın ala şâhım rûz-ı mahşer gözlerim G:365 /2

Hilâl:

“Aralık, zaman aralığı.” (Kestelli, 2004: 183). “Ayça, yeniay” (Püsküllüoğlu, 2004:628). “Çocukların okuma öğrenmeye başladıklarında satır ve sözleri şaşırmamak için söz üzerinde gezdirdikleri ucu sivri, uzunca bir gösterme aracı.” (Türkçe Sözlük, 1998: 995). “Kulak ve diş karıştırmak gibi işlerde kullanılan kemikten veya şimşir gibi sert ağaçtan yapılmış âlettir. Diş karıştıracak tarafı sivri, kulak kurcalayacak ucu kaşık gibi enli olur. Eski mahalle mektebi hocaları çocuklara ders verirken satırları ya kemik, yahut hususi yapılmış gümüş ve tunç hilalle takip ederlerdi.” (Onay, 2007: 192). “Yeni ay, hilâl. Bayramda görülen hilâle, hilâl-ı ıyd, ramazanda görünene de hilâl-ı rûze veya hilâl-ı savm denilir.”(Pala, 2004: 208). Astronomide dünya-ay doğrusuyla dünya-güneş doğrusunun aynı hizaya gelmesi durumunda Ay’ın Güneş ışığına yönelik kısmının C harfi şekline bürünür ve bu safhada Ay’ın dünyadan göüldüğü şekline verilen isimdir. Hilal edebiyatta sevgilinin kaşlarını sembol etmede kullanılır.

Kıble hakkı doğruyum yolunda ben lîkin rakib/Eğri sözler söylemişdir ey hilâl-ebrû sana G:14 /2

İncelikde beline mânendi yoktur didiler/Yoğ olalar k'ol hilâl ebrûların kem sandılar G:74 /5

Sen melek yüzün güneş alnın kamer kâşın hilâl/Eşiğin gökyüzüdür yaşım anun pervnîdir G:167 /4

Rûze-dâr olanlara zülfün salâ-yi şâm eder/Ehl-i şevk ile hilâl ebrûların bayram eder G:209 /1

Sen hilâl ebrû gamından çıktı nâlem göklere/Tir-i âhımdan sakın kim attığım düşmez yere G:499 /1

Oruc ayından uzundur ey hilâl-ebrû saçın/Ben kara gönlümün ol bayramın oruc eyledi G:596 /3

Elâ ey âfitâb üzre hilâli görmeyen kimse/Gör ol hûrşid-ruhsârı gezer zerrin külâh eğri G:597 /6

Ey kaşı yay olan beni inletme kıl hazer/Kim ahım oku na'l-i hilâle eder güzer G:58 /1

Şöyle sanır ki güneş doğdu hilâl içinden/Yüzüne bakıp eden kimse nigeh yakasına G:493 /6

Nola geh bedr oluban gâh hilâl olsa bir ay/Nola geh sînesine benzese geh yakasına G:493 /4

Dilden giderdi gam gecesinin karanlığı/Sagar hilâli olsa Necâti meh-i tamâm G:375 /7

Gün gibi sâki hilâl-i kadehi bedr ede gör/Yürü mey sohbetini verme Necâti feleke G:551 /7

Kaşların fikri ile döndü hilâle kametim/Gerçi cânım kılca gelmez ey hilâl-ebrû sana G:10 /4

Himmet:

"Gayret etme, çalışma, çabalama. Tasavvufta gönlü toplayıp bir maksat için yönlendirmedir. Himmet, manevî yardım gibi düşünülür. Bu yüzden divân şiirinde âşıklar sevgililerinden himmet beklerler." (Pala, 2004: 209). "Yardım, kayırma. Çalışma, emek, gayret. Lütuf." (Türkçe Sözlük, 1998: 996).

Can eşiğine dil ser-i zülfüne çekdi raht/Ey dost himmet eyle ki yâ taht ola yâ baht G:32 /1

Çınarın kadd-i yâra nisbeti var/Eli yufka veli hôş himmeti var G:86 /1

Edeyim rüsvâ ne avrettir cihân/Zerre denli himmet etsin bana er G:164 /5

Husrev edeli hımmet bîçâre Necâti'ye/Şeyhi gibi eş'arı hûb u hasen olmuşdur G:182 /6

Çeşm-i giryânım sevindirsin izin tozuyla bâd/Sâyile âdet durur erbâb-ı himmet zer sunar G:184 /4

Aceb midir bütün dünyâ kapından himmet umarsa/Nic'olmuş yok mudur sende Begim dünyâca himmetler G:207 /7

Nola sen bir beğ güzelsen biz de beğ kullarıyız/Terbiyetler eyle kim her himmete lâyıklarız G:214 /4

Göğe çıkarsa görünmez benim uçmak gözüme/Devletinde dahi a'lâlaradır himmetimiz G:223 /7

Eline gûşe-i dâmânı himmet- tâ- ebed girmez/Kapının âsitânında ne tâlib kim tûrâb olmaz G:243 /5

Bâb-ı keremdir eşiğin geldi Necâti yüz sürer/Anun onulmaz derdine himmet gerek Şâh-ı Necef G:268 6

Benim sevim ne verir sende himmet olmayıcak/Neye yarar iki başdan mahabbet olmayıcak G:275 /1

Himmet ile hem-demi İsâ olursam tan mı kim/Ehl-i diller ayağında hâkdir cismim benim G:346 /2

Rahât u kahrına dehrin baş eğip yalvarmazam/Ben Necâti himmet-i Şâh-ı cihânı gözlerim G:374 /6

Himmetinde yine hicrân görünür cân ü dile/Ben senin kurtulamayım gibi hicrânından G:387 /6

Katrece himmet Necâtî bendeden men etme kim/Lûtf-ı tab'ından hacildir yedi deryâlar bu gün G:432 /6

Âşık-ı sâdık isen bakma bu dünyâ yüzüne/Ki hümâ himmet olan konmaya murdâr olana G:459 /4

Pâre pâre hırka giyse tan mıdır serv-i sehi/Şimdi olmadı ya âli-himmetin desti tehi G:573 /1

Dil-nevâz ü ser-ferâz ol mübtelâlar hakkına/Kâmet-i bâlâ ile şol himmet-i vâlâ gibi G:593 /4

Bahs-i kaddinde görüp serv-i ser-efrâzı hıred/Nutku yok boyu uzun himmeti kütâh dedi G:649 /4

Hindû:

"Hintli, Hint, Hindû şeklinde de kullanılan bu kelime Hindistan ahalisini anlatır. Hintlilerin siyahî ırktan olmaları nedeniyle divân şiirinde birçok güzellik unsurları hindûya benzetilmiştir. Bu bakımdan köle, tüccar, asker, perdedâr, çapulcu, hırsız vs. anlamlar yüklemiştir. Zühal yıldızı yedi iklîme hakimdir ve siyah rengi temsil eder. Divân şiirinde sevgilinin beni ve saçlarıçok zaman bir hinduya benzetilir. Bunun nedeni siyah renkli oluşlarıdır. Yine kirpikler yan yana dizilmiş hind askerlerini andırırlar. Hindistan'da yakut çıkarılmasından dolayı, dudak üzerine

dökülen zülüfler, yakutla oynayan bir hindûyu andırırlar. Sabâ yeli ise sevgilinin kokusunu getirdiği için ilaç ve baharat getiren Hintli bir tüccara benzer. Hindistan'ın sıcak olması nedeniyle yüz güneşe, gözler de güneş altında yatan Hintlilere teşbih olunur ki mahmur şekilleriyle, kendinden geçmiş ve sıcaktan bunalmış bir Hintli gibi dururlar. Gecenin rengi kara olduğundan ve hırsızlar gece faaliyet gösterdiklerinden birer hindûdurlar." (Pala, 2004: 209). "Hindû, Necâtî Bey dîvânında siyah renk, tüccar, asker, perdedûr, çapulcu, hırsız mukabili olarak geçmektedir. Bütün bu mânâların İrân şâirlerinden geldiği âşikârdır." (Çavuşoğlu, 2001: 83). Hintlilerin siyah ırktan oluşu ile bazı güzellik unsurları arasında benzerlik kurulur. Asker, tüccar, köle, hırsız gibi anlamlar yüklenen kelime, sevgilinin saçına ve daha çok yanağındaki bene benzetilir.

Ol hinduvâne benler öğmek kolay mıdır/Verilmeseydi lûtf ile nazm-ı hasen bana G:16 /4

Neice gönüllenmesin Hindû-yi zülfün dostum/Girde bâliş yerine hâl-i mu'anber yasdanır G:150 /4

Niçin hemişe eğilip öper lebin zülfün/Ne hindûdur bu ki yakût-ı nâb ile oynar G:224 /2

Hat ü hâlin haberin verdi sabâ zülfünden/Döndü ol hâce-i hindûya ki dârû getirir G:179 /5

Devr-i hüsnünde kati bimâr olupdur gözlerin/Hindû-yı bed-mesti gör yatmış güneşte uyumuş G:249 /2

Yanağın hâl-i hindûsu ne sâhirdir nigârâ kim/Semender-vâr olmuşdur ana dün gün mekân âteş G:251 /4

Bir hindû idi mısr-ı cemâl oldu menzili/Tan mı selâm vermese sultâna benlerin G:284 /4

Gönlümün sırça sarâyın ey peri hıfz etmege/Hindû-yi hal-i ruhundur perde-dârı çeşmimin G:302 /5

Horâsân:

"İran'ın doğusunda kalan bir bölgeir. 'Horâsân' 'Güneşin doğduğu yurt' anlamına gelir. Divân şiirinin coğrafyası içinde önemli bir yer tutar. Belh, Buharâ gibi şehirleri; mâdenleri ve verimli arazisi ile olduğu kadar buradan Anadolu'ya yapılan göçler ve Anadolu üzerinde bıraktığı derin izler nedeniyle önemli olan Horasan, tasavvufi hayatta da etkili olmuştur." (Pala, 2004: 210). "Kiremit ve tuğla tozlarının kireç ve su ile karıştırılmasından elde edilen bir çeşit harç." (Türkçe Sözlük, 1998: 1003).

Dura dolular içe aşkıma rûh-i Câmi/Varsa bu nukl-i şeker mülk-i Horâsândan öte G:488 /8

Hoş Görmek

"(Bir kusuru) anlayışla, hoşgörüyle karşılamak, sorun yapmamak." (Püsküllüoğlu, 2004: 454). "Gücenilecek veya karşılık verilecek bir davranışı hoşgörü ile karşılamak, anlayışla karşılamak, kusur saymamak." (Türkçe Sözlük, 1998: 1005).

Mey ü neyle seher demin hoş gör/Ki cihan bu bir iki üç demdir G:66 /6

Şol ki yârı hoş görüp komaz bu günü yarına/Cenneti didâra satar aşk ola didârına G:504 /1

Uğradıkca ol habîbim lutf ile verir selâm/Ben fakîri hoş görür rahmet anın ecdâdına G:519 /4

Ben umarım ki seni varın ile hoş göreler/Cenâb-ı pir-i mugâna Necâti varı gör'e G:539 /6

Hoş Tutmak

"(Birini) ona iyi ve sevecen bir biçimde davranmak, onun incinmemesine özen göstermek." (Püsküllüoğlu, 2004: 454). "Birine iyi ve sevecenlikle davranmak." (Türkçe Sözlük, 1998: 1005).

Çemende nergis-i şehlâyi hoş tutun zinhâr/Hemân anı görün ol çeşm-i pür-humârı görün G:295 /4

Hû:

“ ‘Neredesin!’, bana bak!’ anlamında daha çok kadınlar tarafından kullanılan seslenme sözü. Dervişler arasında seslenme sözü. Tanrı.” (Türkçe Sözlük, 1998: 1007). “Arapça‘da üçüncü tekil kişi zamiri olan hû/hüve, hiçbir varlığın müşahede edemeyeceği Allah‘ın mutlak gayb ve sır olan zâtı anlamındadır. Tasavvuf ehli arasında İlâhî isimlerden sayılıp, Allah kelimesiyle eş değerde tutulmuştur. Cenâb-ı Hakk’ın Celâl ismi olan Allah lafzının zâhir (şehadet) âlemiyle; zât ismi olan Hû’nun ise bâtın (gayb) âlemiyle ilgili olduğu ifade edilir.” (Gölpınarlı 1977: 163-164). “‘Allâh’ adı yerine kullanılan bir zamirdir. Mânası, ‘O’dur. Kur’ân-ı Kerîm’de Allah adı yerine kullanıldığı için tasavvufta özel ad olarak kabul edilmiş, hatta İsm-i A’zâm olduğu görüşü yaygınlaşmıştır. Hz. Ali’nin ‘Yâ Hû’ diyerek duâ ettiği de rivayet edilmektedir. Dervişler zikir esnasında ‘Hû, Hû’ söylerler. Ayrıca ‘Yâ Hû’ deyimi ‘Herşey bitti, O, yani Tanrı kaldı’ mânâsını ifade eder ki dervişler gülbang sonunda duâlarını ‘Hû’ diyerek bitirirler. Hitap ve cevap olarak da kullanılır. Dervişler şeyhin kapısına gelince kapı açık bile olsa içeriyi görmeyecek şekilde durur ve ‘Destûr!’ diye seslenir. İçeriden ‘Hû’ cevabı gelirse girmeye izin çıkmış olurdu. Yine bir şeyin sona erdiğini bildirmek için ‘Bu işe ya Hû dedik’ kabîlinden sözler kullanılırdı. Günlük hayatta da süslenm ünlemi olarak ‘Hû’ sözü kullanılmaktadır. Dervişler arasında kelimenin ‘Elvedâ!… Al-lahaısmarladır!...’ anlamlarıyla kullanımı da yaygındır.” (Pala, 2004:210).

Âkıbet cevr ile cân almak çün oldu hû sana/Ben de geçdim cân ü dilden ey sanem yâhu sana G:10 /1

Geh cefâ geh cevr geh nâz oldu çün kim hû sana/Bi-vefâ dil-dâr imişsin ey sanem yâ hû sana G:14 /1

Erbâb-ı aşk ah eder ashâb-ı zühd hû/Lâbüd cihânda her kişinin bir hevâsı var G:131 /3

Ne müşg olur kara zülfün ki hergiz/Bulunmaz nâfe-i âhûda bu bû G:441 /3

Humâr:

“İçki içildikten sonra ayrılma esnasında hissedilen baş ağrısı ve sersemlik. Şiirde çeşitli münâsebetlerle kullanılmıştır. Bunların başında sevgilinin mahmûr hali gelir. Bezmin sonu da humârdır.” (Pala, 2004: 212). “İçki veya uyku sersemliği.” (Türkçe Sözlük, 1998: 1009).

Ey piri mey-fürûş aşında humar var/Gel bir ayag eyle sun elimi al atalıg et G:31 /2

Gören düşünde bir gece mestâne gözlerin/Nergîs gibi humâr ile bir yılda uyanır G:68 /2

Çemende nergis-i şehlâyi hoş tutun zinhâr/Hemân anı görün ol çeşm-i pür-humârı görün G:295 /4

Gulgulü şişenin baş ağrısıdır/Sâgar-ı bî-humârı gözleyelim G:372 /6

Gûşe-i mey-hânede geh mest olurum geh humâr/Böylelikden zâhid-i hûş-yâra n’ettim n’eyledim G:377 /4

Gûşe-i mey-hânede geh mest olurum geh humâr/Böylelikden zâhid-i hûş-yâra n’ettim n’eyleyin G:426 /3

Câm-ı vasl olmaz ise fürkat humârı öldürür/Halimi billâhi din ol gözleri mestâneye G:525 /7

Bu günüm erteye kalsın demek kavlde değil/Humârı anma koy’a câm-ı hoş-güvârı gör’e G:539 /4

Fürkatinden bezm-i gülşende humâr-ı câm-ı aşk/Nergîsi bîmâr kıldı servi meflûc eyledi G:596 /5

Hurşîd:

“Güneş.” (Kestelli, 2004:188). “Güneş. Hurşîd ü Ferhâd adlı aşk hikâyesinin kadın kahramanı.” (Pala, 2005:213).

Ey Necâtî taş iken lâ’l ede hûrşid bigi/Bir nazar eyler ise himmet ile Şâh sana G:2 /8

Pertev-i hûrşid-i ruhsârı hayâlin ol mehin/Ey gözüm ger göresin bensiz harâm olsun sana G:4 /5

Zülfü çevgânı görüp hûrşid topun dedi kim/Hay inen germ olmasın verdikse biz meydân ana G:5 /6

Çün nev-bahâr-ı devlet-i Şâh-ı cihân ola/Hûrşid-i bî-zevâl mey-i ergavân ola G:21 /1

Şol kara halin zenahdânında ey hûrşid-had/Bir habeşdir Mısr zindanında mahbûs-ı ebed G:49 /1

Ben fakir olduğum için yakdı yandırdı beni/Ah kim germiyyet-i hurşid dâ’im pestedir G:82 /4

Hurşîde nisbet eyleyen ol gül yanakları/Ey lâle-çehre yüzüne nice baka bilir G:87 /2

Dediler hûrşide kim n’için bakılmaz yüzüne/Dedi bu şol bir güzeller şâhının yasağıdır G:103 /5

Ruhsârını ârâste görüp meh ü hûrşid/Deryûze için tâs ile devrâna girerler G:143 /4

Bu meseldir dostum sağ baş yasdık istemez/Bir zevâli var kapın hûrşid-i hâver yasdanır G:150 /6

Hûrşid-i rûzı şem-i şeb-efrûzu neylesin/Bir hüsn ister ehli nazar rûz u şeb güler G:153 /5

Ârızın bir vech ile hûrşidi kıldı şem-sâr/Râ kaşın bir harf ile mâh-ı nevi ilzâm eder G:209 /2

Hurşid-i cihân-tâbı kızıl mangıra saymaz/İksir-i fenâ tâlibi kallâşlarız biz G:232 /3

Ey benim hâlim soranlar neydiğim bilmez misiniz/Zerrenin ahvâlini hurşid-i enverden ırağ G:266 /2

Müjganın ile şevk-i derûnum olur ziyâd/Şol ev gibi sûzen-i hurşid ede duhûl G:329 /2

Kimden tutalım ey yüzü hurşid gel ayıt/Sana güzellik eyledi mâhım bana gönül G:332 /3

Şevk-i hurşid-i cemâlinde dehânından eser/Bulmadım zerrece hiç oldu kamu mâ-hasalım G:366 /2

Hurşidi görüp hüsnüne mağrûr olursun/Ayine her-âyine eder kişiyi hod-bîn G:382 /5

Tan namâzı bâtıl olur matla'-i hûrşidden/Zühd esâsı bozulur câm-ı şarâb-ı nâbdan G:383 /8

Tâb-ı meh-tâb üstüne pertâb omludur şihâb/Sûsen-i İsâ durur hûrşidi vermiş âsuman G431 /8

Hûrşid sana benzemese müşteri ile/Bakmazdı gökyüzüne kimesne yeri ile G:462 /1

Gönlüme gözüme yaradın ey yüzü hûrşid/Şimden geri gel pâdişeh ol bahr ü ber üzre G:479 /4

Sâkî-i hûrşid ruh geh bedr etti geh hilâl/Bu gece is asdı sâgar mâh-ı şeb-gerd üstüne G:490 /4

Dikinir sûzen-i hûrşid ile altın sırma/Hoş bulupdur meh-i nev vech-i şebeh arasına G:493 /5

Ben gedâ bir pâdişâhın zülfüne oldum esîr/K' eremez hûrşid-i âlem sâye-i divârına G:504 /7

Şem-i hûrşid-i cihân-tâb biraz dinlensin/Sen de ey bâd-ı sabâ eyleme ses sem bu gece G:534 /2

Yara hat isnadın etmek bir zamandır şimdi kim/Zerreler toz kondurur hûrşid-i tâbân üstüne G:536 /2

Ey kamer hûrşid bir gün hüsnüne iner gibi /Kim yere bakıp gezer dünyâyı uğrular gibi G:564 /1

Yüz urup âsitanın öptü hûrşid/Otağın içre dervişâne girdi G:569 /3

Elâ ey âfitâb üzre hilâli görmeyen kimse/Gör ol hûrşid-ruhsârı gezer zerrin külâh eğri G:597 /6

Hûrşide gözün üzre kaşın var demen belî/Sen Pâdişâh-ı hüsnsün ol bir kalenderi G:638 /4

Husrev:

"Hüsrev ü Şîrin adlı mesnevîlerdeki erkek kahramanlardan biri. İran şahlarından birkaçı aynı adla anılırsa da içlerinden en meşhuru budur. Ayrıca kelime 'padişâh' anlamında da kullanılmıştır. Böylece hüsrevânî, hüsrevî, hüsrevâne gibi kelimeler oluşturulmuştur. Hüsrev, Nuşirevân'ın torunudur. Sasaniyân sülalesinden bir padişah lup 'Pervîz' lakabıyla bilinir. Pervîz, balık demektir. Bu padişah balığı çok severmiş. 589 yılında tahta geçmiş olup Ermeni prensesi Şirîn'e olan aşkı dillere destan olmuş ve artık gerçek kişiliği etrafında birçok rivâyetler uydurularak efsanevî bir kişiliğe bürünmüştür. Sevgilisi için kasr-ı Şirîn'i yaptırmıştır. Hüsrev-i Pervîz'in, Genc-i Şâyegân, Genc-i Bâdevâr gibi adlarla anılan 7 hazinesi varmış. Edebiyatımızda tarihî kişiliğinden çok efsanevî kişiliğiyle söz konusu edilir. Ferhâd

ile Şîrîn veya Hüsrev ü Şîrîn adlı mesnevîlerde vuslata eren bir âşık olarak ele alınır. Yine hüsrev kelimesinin 'padişah' anlamıyla kelime oyunlarına konu olur. Telmîh, tenâsüp ve tevriye yoluyla da birçok beyitte anılır." (Pala, 2004:220). "Pervîz adı ile anılan Husrev, Şâvûr tarafından resminin yapılması, güzelliği ve Şîrîn'in vuslatına kavuşması ile zikredilmektedir." (Çavuşoğlu, 2001: 80).

Husrev gibi göre durur iken püserleri/Şirine meyl eyleyenin bilmez ağzı dâd G:50 /5

Ağlar Necâti hasret ile çak şu hadde kim/Bezm-i safâda Husrev-i âlî-neseb güler G:153 /8

Husrev edeli hımmet bîçâre Necâti'ye/Şeyhi gibi eş'arı hûb u hasen olmuşdur G:182 /6

Husrevâ şirin lebin öykündüğüyçün şekerin/Hâkine cân vere nice Ferhâd Husrevin G:288 /3

Gülşenin görür gözü tutar eliyken husrevâ /Çeşm ü kaddinden hacildir nergîs ü serv-i sehî G:573 /7

Beni ey husrev-i şirin-dehen öldürme ki dahi/Eder Ferhâd için nâle cihânın dağı vü taşı G:615 /7

Hümâ:

"Devlet kuşu, talih kuşu. Cennet kuşu, Kaf dağında, okyanus adalarında veya Çin'de yaşadığına inanılan efsanevî bir kuş. Serçeden biraz büyük, yeşil kanatlı, sarı gagalı, boz saksağanı andırır bir kşmuş Eskiden bir meydanda hümâ uçurulur ve kimin başına konarsa o kişi padişah olurmuş. Bu bakımdan hümâ bir devlet kuşu olarak bilinir. Yine hümâ göklerde uçunca gölgesi kimin başına düşerse o kişi ilerde padişah olurmuş Bu kuşun ayaksız olduğu ve dirisini ele geçmediği söylenir. Kemikle beslenir ve hiçbir kuşu incitmezmiş. Edebiyatımızda refâh, kudret ve mutluluğa giden bir baht açıklığının sembolü olarak anılır. Çok zaman Anka veya Sîmurg ile karıştırılmıştır. Hümâ kelimesi ile birçok terkipler yapılmış olup hemen

hepsinde talih ve baht açıklığıyla ilgili düşünceler hakimdir (hümâ-pervâz, hümâ-pâye, hümâ-sâye vs.). Hümâ, divân şiirindeki sevgiliyi andırır. Sevgili de hangi âşığına iltifat ederse o, devlete ermiş olur. 'Hümâ-yı beyzâ-yı dîn' tamlaması Peygamberimiz için kullanılan bir deyimdir." (Pala, 2004: 216). "Hümâ efsânevî bir kuştur. Yere inmez, gölgesi veya kanadının gölgesi kimin üstüne düşerse onu saltanâta nâil eder." (Çavuşoğlu, 2001: 278). "Hümâ'ya devlet kuşu denilmesi ile hümâyun kelimesinin hükümdar, padişah anlamlarını kazanması Hümâ'nın gölgesi ilgili inançlardan kaynaklanır. Halk inançlarına göre eskiden bir hükümdar ölünce halk bir meydanda toplanır, Hümâ kimin başına konarsa o kişi hükümdar seçilirmiş. Hümâ kuşunun uçarken üzerinden geçtiği ya da gölgesinin düştüğü kişinin taç giyeceğine ya da yüksek bir makama ulaşacağına inanılmasının nedeni de budur. Günümüzde kullanılan talih kuşu, devlet kuşu deyimleriyle, insanın başına ya da üstüne kuş pislemesinin hayra yorulması Hümâ'nın zenginlik ve mutluluk getirici olması inancıyla ilgilidir. Bu inanç ve deyimler Hümâ ile ilgili inançların günümüzdeki uzantılarıdır. Hümâ ile ilgili inançlar arasında, Hümâ'yı bilerek öldüren kişinin kırk gün içinde öleceği inancı da birçok kaynakta zikredilen yaygın bir inançtır. Hümâ'nın canlısının asla yakalanamayacağına inanılır. Hümâ'nın eski Türk inancındaki Tanrı Umay'la olan benzerliği ve Çepni boyunun sembolünün Hümâ kuşu olduğu da kaynaklarda belirtilir." (Batislam, 2002: 187). "Sevgili hümâya teşbîh edilerek âşıkla bir gölgelikte oturup karar kılmadığı ifâde edilir -çünki hümâ yere konmaz-; zülf kanada, gönül de o kanat altında kuşa benzetilir, -hümâ kanadının altına sığınan devlet bulur-." (Çavuşoğlu, 2001: 117).

Âşık-ı sâdık isen bakma bu dünyâ yüzüne/Ki hümâ himmet olan konmaya murdâr olana G:459 /4

Oldun Necâti sâye-i zülfünde pâdişah/Var ey gedâ ki kapladı zıll-i hümâ seni G:595 /7

Nice ayrılsın Necâti aşk-ı dil-berden kim ol/Bir hümâdır k'âşiyanı ol hevâ üstündedir G:121 /7

Çünki aşkın hümâsın etti şikâr /Hâtır-ı şâh-bâzı kim sevmez G:242 /5

Gölgelikde edemezsin derd-mendinle karâr/Sen hûmâsın daima işin senin pervaz olur G:201 /5

Devri zülfünde bu gönlüm murgunu sen ey hümâ/Kanadın altına aldın fârigü'l-bâl eyledin G:297 /5

Gönlüm hümâsı uçtu eder zülfün ârzû/Ne yerdeyim ne gökde nesim ü sabâ gibi G:602 /4

Hz. Osman:

"İslâm'ın üçüncü halifesi olup hayatında cennetle müjdelenen on kişiden biridir. Mekkeli Beni Ümeyye ailesinden Affan'ın oğludur. Soyu dördüncü göbekten Abd-ı Menâf'tan peygamberimize ulaşır. Miladî 574 yılında doğdu. Beşinci Müslümandır. Ticaretle uğraşan zengin bir zat idi. Peygamberimizin iki kızı (Rukiyye ve Ümmü Gülsüm) ile evlendiği için 'Zü'n-Nureyn (iki nur sahibi)' ünvanıyla anılır. Hz. Ömer'in şehid edilmesinden sonra halîfe olmuştur. 656 yılında 82 yaşındayken Kur'ân okurken şehîd edildi. Türbesi Medîne'dedir. İslâm tarihinde Kur'ân-ı Kerîm'i çoğalttırıp önemli merkezlere göndermesiyle önemli bir hamle yapmıştır. Utangaç, hayâ ve hilm sahibi bir kişidir. Rukiyye'den Abdullah adlı bir oğlu olmuşsa da hicretin dördüncü yılı 6 yaşında vefat etmiştir. Malını mülkünü İslâm uğruna harcadığı için birçok hadisle övüldü. Onun halifeliği döneminde Horasan, Hindistan, Maverâünnehir, Kafkasya ve Afrika'nın bir bölümü fethedildi. Kaba sakallı, buğday benizli bir zat imiş." (Pala, 2004: 365). "…Osman, Kur'ân münâsebetiyle zikrolunmaktadır." (Çavuşoğlu, 2001: 50).

Âyet-i hüsnünü dil hoş vech ile takrir eder/San ki Yûsuf Sûresini Hazret-i Osmân okur G:196 /4

Hz. Peygamber:

"İslâm peygamberi Hz. Muhammed Mustafa. Hz Muhammed, miladi 571 senesinde, Rumî aylardan Nisan ayı içerisinde, kameri Rabiulevvel ayının on ikinci pazartesi gecesi sabaha doğru dünyaya gelmiş; o gece gün doğmadan âlem nur ile doğmuştur. İlk peygamber ve ilk insan Hz. Âdem'den itibaren evlattan evlada geçn

‘son peygamberlik nuru’ O’nda sahibini bulmuştur.” (Pala, 2004:330). “Necâtî Bey dîvânında çeşitli isim ve sıfatlarıyla zikrolunan Hz. Muhammet, âlemlere rahmet olarak gönderilişi, kâinatın ve bütün nebîlerin iftiharı oluşu, güzelliği, ahlâkı, son peygamberlik vasfı, kıyâmet gününde livâ-yı Muhammedî’nin altında ümmetine şefâat edişi hususiyetleriyle ve mi’râc, ayın ikiye bölünmesi, başında dâimi olarak bir bulut bulunuşu mucizeleriyle, Çâr, yâr, Sıddîk münâsebetleriyle zikredilmektedir. Bundan başka ‘belâgatin revâcda bulunduğu bir zamanda ve zeminde gelmiş bulunduğuna işaret olunmaktadır… Necâtî Bey’in Kur’ân, Hadîs ve bunlardan hareket eden siyer kitaplarının verdiği mâlûmatla Hz. Muhammet’i zikrettiğini söyleyebiliriz.” (Çavuşoğlu, 2001: 49).

Hay ümmet-i Muhammet esirgen Necâtî’yi/Yıllar durur ki hâk-i reh-i Mustafâ geçer G:81 /5

Gün yüzünde zülf-i anber-bâr-ı misk-âsâ-yı dost/Ebr gibidir ki cism-i Mustafâ üstündedir G:121 /2

Hep ümmet-i Muhammed olanlar esirgedi/Vakti durur Necâti’ye gel Mustafâ yetiş G:253 /8

Esselam ey Zât-ı pâk-i Mustafâ/Esselam ey nûr-i imân esselâm G:349 /4

Âlemi yıkardı gamzen zulme mâni olmasa/Bir peri-rû nîk-siret Mustafâ Paşa gibi G:593 /7

I/İ

Isfahân:

"Isfahân sehri. Safevîlerin başkenti olan Isfahân bugün İran sınırları içinde kalır. Rivâyete göre Gâve bu şehirdedir. İran'ın ordugâhı olarak bilinen Isfahân çok süslü ve mamur olduğu için şehir güzelliğini temsil eder. Sürme'nin Isfahân'da imal edilişi nedeniyle de anılan şehir, bazen coğrafi bir bölge olarak İstanbul ile mukayeselere konu olur. Türk musikisinin en eski birleşik makamlarından birini adı da da Isfahân'dır. Bu nedenle kelime çok zaman tevriyeli olarak kullanılır." (Pala, 2004: 222-223). Sürme (kuhl) gözü parlatmaktadır. "En kıymetli kuhl Isfahan'dan elde edildiği için sevgilinin ayağının toprağı (veya tozu) Isfahan sürmesiyle mukayese edilmiş, gâh müsâvî, gâh üstün tutulmuştur." (Çavuşoğlu, 2001: 209). Isfahan şehri, safa kelimesinin çağrışımı ve sürmesiyle anılır.

Görmedi görmeyiserlerdir iki gözüm için/Ayağın tozu gibi kuhl Safâhan ehli G:619 /3

Işık:

"Bâtınî tâifelerden biridir. Hulûl ve ittihâd akîdesinde oldukları anlaşılıyor. Bunlar çâr-darb yaparlarmış. Mahûb-dost olurlarmış. Hattâ bunlar namazı bırakmayı mübah sayarlardı. Vaktiyle Anadolu'ya ve Rumeli'nde Dobruca'ya yayılmış iken Kânûnî Sultân Süleymân devrinde Kalenderlerle beraber memleketten tard edilmişlerdir. Bu tarîkat, Türkiye'de çok taraftar bulmuştu." (Onay, 2007:200).

Muhabbet şem'ini yer yer önünde yakmağa sâki/Işıklar gibi âşıklar baş açtı girdi meydana G:542 /6

İbrahim Edhem:

"İbrâhim bin Edhem; künyesi Ebû İshâk'tir. Babası Belh'te hükümdardı. Bir gün avda dolaşırken kulağına 'Bunun için mi dünyaya geldin?' sesi gelmekle, yahut bir rü'ya görmekle abâ giyerek bir müddet dağlarda , mağralarda riyâzet ve ibâdetle meşgul olduktan sonra Mekke'ye giderek mücâvir olmuş, imâm ve velilerle

sohbetten sonra Şâm'a giderek bâğ bekçiliği ve sonra Lazkiye'de vefat etmiştir. Cebel-i Edhem'de medfûndur. Hakkında pek çok rivayet vardır. Dünyaya meyletmemekte darb-ı mesel hükmüne geçmiş eizzedendir. Anası rahminde bıraktığı oğlu babasını bulmak için anasıyla Mekke'ye gelmiş, bir tavâf esnasında İbrâhim oğlunu tanımış ve o kadar ısrara rağmen dönmemiştir. Edebiyatımızda İbrahim yerine babasının ismi olan Edhem veya Edhem'in oğlu demek olan İbn-i Edhem sözü geçer." (Onay, 2007:129). "İbrahîm Edhem. Belh sultanının oğlu iken tasavvuf yolunu seçen ünlü bir sûfîdir." (Pala, 2004: 226). "Rivayete göre bir gün ovada bir ceylan peşinden koşarken sahrada bir karganın eli ve ayağı bağlı bir adamı, ağzına yiyecek getirerek beslediğini görür. Adam kervan soyguncuları tarafından bu hale getirilmiş, Allah da ona kargayı gönderip rızık sebebi yapmıştır. Bu olaydaki hikmeti kavraınca tâc ve tahtından vazgeçip dervişliğe soyunmuştur. Başka bir rivayete göre ceylanın peşinden koşarken üç defa 'Ya İbrahim Edhem! Seni bunun için mi yarattık?' denildiğini duyunca üzerindeki bütün mücevherâtını , kaftan ve tâcını bir çobana vererek onun kepeneğini hırka edindiği ve böylece uzun müddet mağaralarda kalıp riyâzet çektiği anlatılır. Şiirlerde geçen en meşhur kıssaları bu ikisidir. Edhem, tasavvuf yoluna girince bir müddet Şam'da ekin bekçiliği yaparak geçinmiş ve Süfyân-ı Sevrî gibi meşhur sûfilerle görüşmüştür. h. 161/m. 777 yılında vefat etmiştir. Edebiyatta daha çok dervişliği sultanlığa tercih edişi ve menkıbeleriyle ele alınır. Bir şehzade olduğu halde dünya nimetlerini fakr u fenâya vermesi ve inzivâ içinde, kanaat köşesinde mesud hissetmesi dolayısıyla övülür." (Pala, 2004:133). "Başta Tezkiretü'l-evliyâ ve Nefehâtü'l-üns olmak üzere birçok menakıbnâmelerde Belh sultanı iken tâcını tahtını terk ederek tasavvuf yoluna girişi ve tam bir fakr ve riyâzet ile yaşayışı hikâye olunan bu meşhur sûfî, Necâtî Bey dîvânında bu vasıflarıyla geçmektedir." (Çavuşoğlu, 2001: 51).

Çâk çâk itdi kara zülfünle Ka'be cübbesin/Jendeler giymişdir İbrâhim Edhem sandılar G:74 /4

Gözlerin ırmaya hâlin gibi ruhsârından/Ger bu hüsn ile göre hâlini İbn-i Edhem G:355 /3

İhlâs:

“Garazsız merbutiyet. Samimiyet.” (Kestelli, 2004: 201). “Temiz sevgi ve yürekten bağlılık. Saf ibadet.” (Türkçe Sözlük, 1998: 1052).

Bizi dünya gibi ey dost yalancı sanma/Bu gün ihlâs ile gerçek kulunuz şah bilir G:64 /2

Halâs olamadı dil kayd-ı bend-i zülfünden/Hatından okudu bin kerre sûre-i İhlâs G:255 /3

Nakş eder ihlâsını dilde Necâti gûyiyâ/Kulhüvallâh yazar bir dâne haşhâş üstüne G:550 /6

Pûte-i ihlâsda beni görücek zerd-rû/İllet-i tezvîr ile bîmar sanmış şeh beni G:637 /2

İki Yol Ağzına Gelmek:

İki yol ağzına gelmiş garibem/Ara yerinde iki zülfünün ben G:385 /2

İlaç:

“Sevgili Îsâ peygambere benzetilmiş, dudağı her derde derman olarak tavsîf edilmiştir. Âşık hastadır, sevgilinin dudağını sorar. Burada ‘sormak’ hem ‘ilâç sormak’ hem de öpmek mânâlarındadır. Sevgilinin dudağı dermân veya ilâç olarak ifâde edildikte, âşık ‘ölümlü’diye vasfolunmuştur.” (Çavuşoğlu, 2001: 189).

Za’f ile görünmez oldum kimden umayım visâl/Görmeyicek hastayı kime ilâc eyler tabib G:25 /7

Derdim ol denli değildir k’ola şerbetle ilâc/Beni size gerek ise meded ol yara meded G:47 /2

Bîmâr-ı aşka şerbet ile eyleme ilâc/Var ey tabib ko beni derdim bana yeter G:108 /6

Bir bûsenin ölümlüsüdür hasta Necâti/Ey lâ'l-i lebi cân-ı belâ-dîde ilâcı G:566 /6

Vâ'iz sözüne isteyen elbette ilâcı/Mey nûş edegörsün ki basar acıyı acı G:640 /1

İlm-i Ledün:

Hakk'ın katından doğrudan doğruya, vasıtasız gelen bilgiye ledün ilmi adı verilir. Bütün ilimlerin Allah katından geldiğine inanan mutasavvıflar, şer'î ve zâhirî ilimlerin, melek ve resul aracılığı ile gelmesinden dolayı, aracısız olarak doğrudan Hak'tan gelen ilhama da ilm-i ledün demişlerdir. Kur'ân-ı Kerîm'de zikredilen, "Ona tarafımızdan bir ilim öğretmiştik." (Kehf, 18/65) âyeti, ilm-i ledün için dayanak teşkil etmiştir. Kehf sûresinin 60-82 âyetlerinde ayrıntılı bir şekilde Mûsâ ile Hızır kıssası anlatılır. Burada, Hızır'a verilen ilmin Mûsâ'nınkinden başka bir ilim olduğu; Mûsâ'nın bilgisinin, olayların görünüşü (zâhiri) ile ilgili hususları bilmek ve o bakış açısı ile değerlendirmek iken Hızır'ın, işlerin arka planını, görünmeyen kısmını (bâtınını) bilmek şeklinde olduğu ifade edilmiştir (Üstüner, 2007: 245).

Esselâm ey kâşif-i ilm-i ledün/Esselâm ey cümle bürhân esselâm G:349 /2

Îmân:

"İnanm, inanç. İslâm dinini kabul ve tasdik etme. Peygamber'in dinine kesin olarak bağlanma. İmanın altı şartı vardır. 'Âmentü (iman ettim)' sözüyle ifade edilir. İmanın şartları Allah'a, meleklere,kitaplara, peygamberlere, ahrete ve hayır ile şerrin Allah'tan geldiğine inanmaktır. İman kelimesi ile yapılmış birçok deyimler vardır (iman etmek, imansız gitmek, imandan ayrılmak vs.). Tasavvufta iman, şeriatın gereklerini yerine getirdikten başka Hakk'a yönelmek ve O'ndan gayriye yüz çevirmek olarak tanımlanır. İmanın zıddı küfürdür. İman 'aydınlık', küfr 'karanlık' anlamlarına gelir. Gönül aydınlığı veya karanlığından kinâyedir." (Pala. 2004: 232). "Dinin ortaya koyduğu doğmalara inanma, din inancı, kutsal inanç, itikat. İslâm dinine inanma. Güçlü inanç, iman." (Türkçe Sözlük, 1998: 1075).

Saklaram dilde hâyâl-i zülfün imânım gibi/Aşka uyan tan mıdır koynunda götürse salîb G:23 /3

Dedi başın kâse-i Mecnûn gibi sınmak nice/Dedim ey âşıkların dini ve imânı dürüst G:36 /5

Aldı sôfinin karârın gösterip yüzün rakib/San ki şeytan hastaya mâ gösterip imân alır G:55 /10

Yoldaşı imân ile Kur'ân olur/Şol ki hadd ü hattın anar cân verir G:71 /2

Ruhların uşşâka ol zülf-i perişân arz eder/Kâfiri gör parmağın kaldırdı iman arz eder G:119 /1

Yâr derdiyle ölürken bana şerbet ey hakim/Şol sudur k'imân için bimâra şeytan arz eder G:119 /4

Ey yüzü suhf-i ilâhi dinim imânım hakı/Ehl-i hâlin yüzün imânı ve aşkın dinidir G:167 /3

Ölicek üstümde bulunsun imân-ı aşk kim/Kurtaran Şeytândan imanım anun telkinidir G:167 /6

Aldı sofinin karârın gösterip yüzün karib/San ki şeytân hastaya su gösterip imân alır G:202 /3

Gavgâ bıraktı küfr ile imân arasına/Zülf ü zâr içinde kopaldan şehâ hatun G:283 /5

Şefkât imândan ise ey bî-güneh kan edici/Kâfirim ger var ise bir zerre imânın senin G:311 /7

Niçin tercih edersen küfrünü zülf-i perişânın/Bu veche rûşen iken gün yüzünde nûru imânın G:325 /1

Ey nigâr-ı seng-dil rahm et Necâti bendene/Kâfir isen zulmü ko şimdengeri imâna gel G:343 /5

Esselâm ey zât-ı pâk-i Mustafâ/Esselâm ey nûr-i imân esselâm G:349 /4

Bûsene cân vereyim dermiş Necâti yâra den/Verir imânın ile bir dem rızâ göstermesin G:390 /7

Ko gurûru zahidâ dünyâ değildir ber-karâr/Ne sen imân ile kalırsın ne oğlan ile benG:402 /6

Kapısar imân ile Kurân ile/Hadd ü hattin hasretinden cân viren G:413 /2

Ehl-i tahkik ruhun dinine imân getirir/Küfr-i zülf ana halel vermesin imânın için G:421 /6

Hattın ruh ile zülf-i perişân arasında/Gavgâ gibidir küfr ile imân arasnda G:481 /1

Zâhidâ küfrünü aşkın tut kim imân bilmişiz/Sû-i zann etmek ne lâzım bir müselmân hakkınıla G:486 /3

Zâhidâ küfrünü zülfün tut ki iman bilmişiz/Sû-i zann etmek ne lâzım bir müselmân üstüne G:536 /5

Nice bir yana gönül şevk-i ruhunla nice bir/Ebedi kalmaz ahı tamuda imân ehli G:619 /4

İrem:

"Efsanevî bahçe. Yalancı cennet. 'Bağ-ı irem' terkibinde kulanılır." (Kestelli, 2004:211). "Şam veya Yemen'de eski Âd kavminin kralı Şeddad tarafından cennete benzetilerek yapılan bir bahçenin adı. Edebiyatta daha çok Bâğ-ı İrem olarak geçer." (Pala, 2005:234). "Ad'ın oğlu Şeddâd'ın cennete nazire olarak yaptırdığı meşhur ve gayetle güzel bahçe ve köşk ki edebiyatımızda yalancı cennet, ma'mûr, âbâdân ve neşât-efzâ yer mânâsında ve ekseriya bâğ sözü ile beraber kullanılmıştır." (Onay, 2007:205). "Âşıkın gönlü, sevgilinin yanağının bağında zülfünü kafes olarak görünce (o kafesin arzusuyla) cennetten alâkayı kesmiş, gül-zâra bakmamıştır. Sevgilinin gül

yanağındaki perişan zülf, İrem Bağı'ndaki sünbül ve reyhâna teşbih edilmiştir." (Çavuşoğlu, 2001:160).

Gülşen-i hüsn ü cemalin ki kış ü yaz açılır/San İrem bâğı durur gülleri durmaz açılır G:173 /1

Gül yanağında zülf-i perişan girih girih/Bâğ-ı İremde sünbül ü reyhân girih girih G:524 /1

Bağ-ı irem gözüme görünmez kimsenin/Min-ba'd kimse cennet iin çekmez intizâr K:6 /16

Bahâr-ı adli ile rûy-i âlem/İrem gül-zârı gibi tâze vü ter K:10 /15

Îsâ:

"Dört büyük kitaptan İncil nâzil olan peygamberdir. Anası Hz. Meryem Cebrâil'in bir üflemesiyle gebe kaldığı için babasız dünyaya gelmiştir. İsâ ölüleri diriltir, körlerin gözleri açar ve el-aşâ hastalıkları giderirdi. Mesîh, Mesîhâ, Rûhullah, İbn-i Meryem de unvânlarıdır. Cibril'in nefhi, İsâ'nın diriltme mucizesi şark edebiyatının başlıca mazmûn ve mevzularından biridir. (Onay, 2007:206). "İsrailoğullarının son peygamberi. Kendisine İncil indirilmiştir. İsâ peygamber bir mucize olarak Meryem'den babasız olarak doğdu. Bu olaylar Kur'ân-ı Kerîm'de teferruatıyla anlatılır (Meryem/16 vd.). Yine İsâ peygamber hakkında Kur'ân-ı Kerîm'de 22 yerde geniş bilgi vardır. (msl. Meryem/16-34, Bakara/84, Nisâ/156-159,Mâide/109-120 vs.) İsâ Cebrail'in Meryem'e üflediği ruhtur. Bu nedenle neye dokunsa can verir, ölüleri diriltir. Körlerin gözünü açmak, çamurdan kuşlar yapıp can vererek uçurmak, bebekken konuşmak, su üstünde yürümek gibi mucizeler göstermiştir… Edebiyatta birçok yönleriyle ele alınır. Meryem'in İsâ'ya gebe kalışı, doğumu esnasında ve bebekken gerçekleşen olağanüstü haller, peygamberlik mucizeleri, özellikle elle dokunması (mesh) ve nefesi ile körleri gördürüp hastaları iyi etmesi, ölüleri diriltmesi, dünyaya değer vermemesi, bir merkep sırtında gezmesi, kendi söküğünü kendisi dikmesi, ölmeyip göğe çekilmesi, dördüncü kat gökte bulunması, maddeden arınmış olması ve hiç evlenmemesi vs. birçok yönlerden eski

şiirimizde çeşitli hayal ve sembollere konu olmuştur. Rivayete göre Hz. İsâ'nın üzerinde dünya eşyası olarak bir tas, bir tarak ve bir iğne varmış. Birinin eliyle su içtiğini, bir başkasının da parmaklarıyla sakalını taradığını görünce tası ve tarağı bırakmış. Göğe çıkarıldığı zaman üstünde dünya nimeti olarak yalnızca bu iğne bulunmuş ve bu yüzden sorguya çekilmiştir. Onun için de dördüncü kattan ileri geçememiştir. 'Mesih' lakabıyla bilinir ve kendisine Rûhu'l-Kudüs denir. Şiirlerde çok defa bir hayat emâresiyle birlikte 'Dem (nefes)' kelimesiyle yan yana anılır. Sevgilinin dudağı can bağışlamakta İsâ'ya benzer. Bazen şairin şiiri, sevgiliden gelen sabâ yeli de diriltici özellikleriyle İsâ'ya benzerler. İsâ'nın yattığı ve içinde konuştuğu beşik, hâlen Kudüs'te bulunmaktadır." (Pala, 2004:235-236). "…Umûmiyetle sevgili yâhut dudağı ile Îsâ arasında mecâzi münâsebetler kurulmuştur. Îsâ peygamberi bir bâkireden doğuşu, daha bebek ike konuşmaya başlaması, nefesi (nefha-i Îsâ) hastaları iyileştirip ölüleri diriltmesi, eşeği, göğe çıkışı, tam bir tecerrüt veya himmet halinde bulunmasına rağmen yakasındaki bir iğneden dolayı gökte dördüncü felekte olan güneşte kalışı ve orada ebedî hayat üzre bulunması gibi unsurlarla zikredilmektedir. Ayrıca Hristiyanlık ve Hristiyan dîninde görünüşü bakımından da ele alınmıştır. Bunlardan biri Îsâ dininde bayramlarda kurban kesilmediği ile alâkalıdır." (Çavuşoğlu, 2001: 48).

İhyâ-yı memât olduğunu bilse deminde /Cân vere idi ermek için bu deme İsâ G:18 /2

Lebin yâdına yıllarla derildi /İki gün olmayan İsâya ümmet G:37 /3

Ehl-i diller göricek âyinede tasvirini/Bağrına basmış durur İsâ'yı Meryem sandılar G:74 /3

Leblerinin sâgarından sâki-i İsa nefes/Cü'ra diye ehl-i meclis üstüne cân yağdırır 149 /5

Kûyuna gelmeğe senden rahm umar bî-din rakib/Cennete girmek için 'İsâ'ya kâfer yasdanır G:150 /3

Kan itse müjen lâ’l-i gühe-zâyi kınarlar/Mûsâ için olur bu ki ‘İsâ’yi kınarlar G:155 /1

Cân dilersen vaslına ey lâ’l-i leb bu var mıdır/Mezheb-i İsâda bayram olsa kurbân eylemek G:315 /3

Lebinden mu’ciz-i İsâ erişti Hızr u İlyâsa/Yüzünden gün ziyâ almış ay alnından münevverlik G:326 /3

Himmet ile hem-demi İsâ olursam tan mı kim/Ehl-i diller ayağında hâkdir cismim benim G:346 /2

Sen melek simâya canlar verdiğim ayb etme kim/Yerde buldu gökte isterken seni İsâ bugün G:428 /6

Tâb-ı meh-tâb üstüne pertâb olmuşdur şihâb/Ssûen-i İsâ durur hûrşidi vermiş âsuman G:431 /8

Kimi İsâ der leb-i cân-bahşına kimisi Hızr/Sora varırsan hakîkat cism birdir nâm iki G:622 /5

İskender:

“İki İskender vardır. Biri Makedonya Kralı Filip’in Milâddan 356 yıl önce doğan oğlunun adıdır. Çok zeki, akıllı, kudret ve kuvvet sahibi idi. Aristo kendisini yetiştirdi. Yirmi yaşında hükümdar oldu. Yunanistan’ı zabtettikten sonra İran’a hücumla Anadolu, Suriye, Mısır, İran ve Hindistan’ı zabtetti. Hindistan’dan Çin’e geçti, gûyâ burada âb-ı hayâtı aradı. Bulamadı. Avdetinde Bâbil’de işret ve sefâhatin neticesi 33 yaşında öldü. Burhân-ı Kâtı’a göre İskender Filikos’un torunu ve Dârâ İbn-i Behmen’in oğludur. Anası Nâhîd’dir. İkinci İskender, vaktiyle Yemen’de hükümet süren Arap hükümdarlarından Hârîsü’r-râyiş’in oğlu Zülkarneyn lâkabıyla meşhur olan ve peygamberliği rivâyet edilen zâttır. Gûyâ Çin seddini yapanın, zulümâtta âb-ı hayât arayanın bu zât olması muhtemeldir. Kur’ân’da ismi geçen budur. Edebiyatımızda bu iki isim karıştırılmış, bütün menkabeler Makedonyalı’ya isnâd edilmiştir.”(Onay, 2007:208). “Eski kültürümüz iki İskender tanır. Bunlardan

birincisi İskender-i Zülkarneyn, diğeri İskender-i Yunanî (yani Makedonyalı Filip'in oğlu İskender)'dir. Hayatları, yaşadıkları bölgeler ve başarıları yönünden birbirlerine çok benzeyen bu kişileri tarih, tefsir, edebiyat vs. müellifleri çok defa aynı kişi sanmışlardır. Oysa Kur'ân-ı Kerîm'de hayatı hakkında bilgi verilen Zülkarneyn ile hayatını Yunan kaynaklarına dayalı batılı eserlerden öğrendiğimiz Büyük İskender (Alexander The Great)'in birbirleriyle hiçbir alakaları olamaz. Bir defa Büyük İskender M.Ö. 3. asırda (356-323) yaşamış olup içki içen, adam öldürmekten zevk alan, adalet tanımaz, ırk ayrımı güden, Mısır'a Tanrı olarak giren, çok Tanrılı Grek dinine uyan ve hatta eşcinsel bir kişidir. Oysa bir peygamber veya 'salih kul' olması gereken Zülkarneyn'de bu gibi özellikler elbette bulunmaz…. Rivayete göre İskender, ordusu ile zulûmat ülkesine âb-ı hayâtı aramaya gitmiş ama veziri olan Hızır, suyu bulup içtiği halde ona nasip olmamıştır. İskender'in Ye'cüc ve Me'cüc kavmi üzerine sed yapması da zaman zaman ele alınır. Ayrıca övülen kişileri İskender'e benzetmek gelenektir. Bu durumda Dârâ da söz konusu edilir. Cihangirliği nedeniyle padişah övgülerinde çok kullanılır. İskender'le ilgili efsanelerde bir Âyîne-i İskender'den bahsedilir. Divân şiirinde dünyanın pek çok yerini fethetmesi yönüyle de ele alınan İskender birçok sanatlara da konu edilmiştir. Şâirin, her vesile ile ondan bahsetme imkanı vardır ve çok zaman bu genişliği kullanır." (Pala, 2004:236-237).

Noldun ölürsün Necâti lâ'l-i rûh-efzâ-yi dost/Âb-ı Hızr ile leb-â-leb câm-ı İskender sunar G:184 /9

Zulmatte kaldı tâlib-i Ma'ü'l-hayat-ı aşk/Ey Hızr-ı dil-nevâz ü Skender-likâ yetiş G:253 /2

Bil kıl üzeredir esâsı hüsnün etme i'timad/Rûzigâr Ayine-i İskendere verdi halel G:342 /3

Hâdim ol cân ile dâ'im ol Skender-kadre kim/Kulları dârâti yeğdir şevket-i Dârâbdan G:383 /10

Yaşlı gözümde aks-i cemâlin gören sanır/Düzmüş denizde yenile İskender âyine G:513 /4

İstanbul:

"İstanbul, Şehr-i Kostantini adıyla zikredilmiş olup, etrafının 'çevre' deniz oluşu ile" (Çavuşoğlu, 2001: 84-85) anılmaktadır.

Dâ'iremden göz yaşı hâli değildir bir nefes/Şehr-i Konstantini çevre kuşayan deryâ gibi G:593 /3

İş Asmak:

Hüsn bâzârında iş asmış perişân kâkülün/Gözlerim dükkânına lâ'l ü güher zeyn eylemiş G:252 /3

Çok biçildi hüsn kaddine güzellik hıl'ati/Kimsene iş asmadı zülf-i perîşan üstüne G:535 /4

İşini Altın Etmek:

Ey Necâti işin altın eyledi/Kimyâ-yı aşk ile ol sim-ten G:413 /7

İşini Bilmek:

"Yapacağı iş için gerekli bilgisi bulunmak. Görevini yapma bilinci taşımak. Nereden ve nasıl yararlanacağını bilmek, çıkarını iyi düşünmek." (Püsküllüoğlu, 2004: 488). "Nereden, nasıl yararlanacağını bilmek, çıkarını bilmek." (Türkçe Sözlük, 1998: 1114).

Ferhâd san'atıyla aşkı iletti başa/Senin gibi Necâti yokdur işini bilmez G:239 /5

İşini Bitirmek:

"Öldürmek." (Türkçe Sözlük, 1998: 1114). "Öldürmek. Zarar veremez bir duruma getirmek, dövmek." (Püsküllüoğlu, 2004: 488).

Gamzen bitirdi işimi şimdengeri beni/Kurtarmağa belâdan ecel minnet etmesin G:427 /2

İt:

"Köpek. Aşağılık, değersiz, terbiyesiz kimse." (Püsküllüoğlu, 2004:690). "Köpek. Değersiz, ahlâksız adam." (Kestelli, 2004: 220). Necâtî Bey dîvânında it ile alâkalı husûslar şunlardır: Köpeğe kemik verirler, âşık da sevgiliye arzedilsin diye kemiğini verir, çünkü mektup kemiğe dahi yazılır; mehtâblı gecelerde it aya karşı havlar; iti azarlarlar, hor görürler; it havlayarak sahibine kapıya geleni husûsiyle dilenciyi, haber verir. Birbirleriyle dalaşırlar. Kapı köpekleri sert ve azgın olur. İtin izleri güle benzetilmiştir. (Çavuşoğlu, 2001: 278-279). "Rakîbin ite teşbihi, it-âdem (adam-insan) tezâdı cihetiyledir. Hiç kimse it midir, âdem midir diye umursamadığı halde, rakîb, âşıklar arasına gelir; sevgilinin gözü dilenciye teşbîh edilen âşıka bakmaz da, rakîbe meyleder, o derecede sarhoştur ki âdemi itten fark edemez, sevgilinin gözü öyle sâhirdir ki köpek rakîbi âdem eder (adam yerine koyar)." (Çavuşoğlu, 2001: 243).

Hayvan olarak;

Hiçbir kimse demez kim it midir âdem midir/Bezm-i uşâkka ne yüz ile gelir bilsem rakîb G:23 /7

Yâr eşiğinden alayım gideyim başımı uş/K'olur olmaz yere itler gibi âzâr eyler G:65 /5

Bakmaz oldu ben gedâya eşiğinde itlerin/Gerçi yıllardır ki bir yasdığa koruz başlar G:123 /5

Kûyunda bana itlerin ürürse kayırmaz/Ulularımız hâlimi sultâna desinler G:136 /5

Nefs iti ile birliğe yetip iti şarâb/Akl ile ey Necâti bunlar çok savaştılar G:142 /5

Dedi kimdir şu it gibi dolaşan/Dedim ey dost uş rakibindir G:181 /6

Kapına it gibi varırdım ulumasa rakip/Korkum oldur bana bir gün ol seg-i kafer sunar G: 184 /7

Yapışırlar itlerin durmaz benim dâmânıma/Pes kerim olan kişiler görse mihmân sarmaşır G:194 /9

Bana da bir dilek etsin rakibin itinden/Kapında çünkü bir iş bitmez oldu dileksiz G:229 /4

Ağyâr eşiğinde yürütmez idi bizi/Filcümle itlerinle olmasa âşinalık G:274 /3

Niçin kulun dura itler uluya/Demez miydin ki kullukdan ululuk G:279 /2

Düşman oldun ise halk ile kayırmaz bâri/Eşiği itleri ile yürü var yârân ol G:336 /6

Ser-i kûyunda mukim oldun ise itler ile/Ey Necâti iyi sen yerini buldun epsem G:355 /5

Ben gedâ bir kimsenin yatır itin kaldırmadım/Yâr eşiğinde olan ağyâra n'etdim n'eyledim G:377 /2

Eşiğinde subh olunca uludum itler gibi/Ermedi bir kimsene bî-çârenin feryâdına G:533 /3

Uyuyanlar görür düşde bu ben bîçâre mahrûmem/İlâhi it gibi her gece bîdâr olmasın kimse G:538 /7

İt gibi hâr ü hacil olsun iki âlemde/Ser-i kûyun itini bir gören ağyârın ile G:552 /5

Şol kadar sürdüm yüzümü itlerin izine kim/Al olupdur kanlı yaşımdan gül-i hod-ru gibi G:560 /5

Şimdi uludu düşmen ilerlerde Necâti/Her kande dilerse anı it gibi sürürdü G:562 /7

Âhû gibi ko vahşeti gel itin olayım/Cânâ cihânda nesne mi vardır vefâ gibi G:602 /6

Lutfdur yârin Necâtî'ye itimdir dediği/Adın anmakdır karıncaya Süleyman bahşişi G:605 /6

İtler gülerse halime yeğdir âh kim/Ağlattı beni düşmanımı hurrem eyledi G:613 /5

Gel gönülden ey meh-i nâ-mihr-bân yâd et beni/Hey vefâdâr itinim bir seng ile şâd et beni G:631 /1

Rakip için;

Nice bir yile yanınca it rakib/Gel bizimle git ol iti azdır G:88 /4

Yâr eşiğine varmağı afv eylemez rakîb/Söyletmen ol iti kerem eylen ki söz ürer G:127 /4

Leblerin senbûsesine diş bilermiş it rakip/Ni'metine hüsnünün billâhi gör kimler sunar G:184 /8

Şol rakibinle beni meydâna çeksen dostum/Kulağınca eyler idim ol itin her pâresin G:391 /2

Rakibe sadr gösterdin kapında/Ne gün geldi ki ite deriz ulu G:441 /6

Ağyâr gelip eyleyicek cür'a tevakkû/Sâki durup ol ite bir iki içirirdi G:562 /3

Yâra bir dikicilik ettim der idi seg rakib/Keb yonarmış sonra bildim ol itin yalanını G:583 /5

Bakmaz gedâya gamzen eder it rakibe meyl/Bîmârdır şu resme ki fark etmez âdemi G:592 /4

Eşiğinde kendiye kaldı rakibin itliği/İtlerin ile Necâtî seyr eder yârân gibi G:626 /7

İzâr:

“Yanak.” (Kestelli, 2004:223).

Sâki düşerse sâgara aksi izârımın/Pir-za’if olanlar içerse cevân ola G:21 /2

Kaddinle izârından ayrı düşeli câna/Tâbut u kefen bana serv ü semen olmuştur G:84 /2

Hatt-ı reyhân ile ol zibâ izâr/Sanasın mushafdır âyet-ber-kenâr G:99 /1

Zülf-i dil-ber kim izâr-ı dil-rübâ üstündedir/Sûre-i Ve’lleyl dir kim Ve’d-duha üstündedir G:121 /1

Cân gülşeninde zülf ü izârın hevâsına/Reyhân deste deste semenler kucak kucak G:281 /5

Gülşende durup oturacak yer bulunmadı/Kadd ü izârın edeli serv ü gülü hacil G:338 /3

Gamze vü hatt ü hâl ü zülf ü izâr/Bre zâlim ne âfet olmuşsun G:398 /2

Yara neyler ârızında ey boyu serv-i revân/Bir elifdir ol ızarın ortasında bî-gümân G:431 /1

Parmak basarken aya izârında zülf-i dost/Kâfir değil mi kâyil olan gün hisâbına G:480 /3

Zülf ü izârın anmağa layık değil senin/Yüz kez yur isem ağzımı müşg ü gül-âb ile G:510 /3

Göresiz kim bu kad ü kâmet ü bu zülf ü izâr/Servin işi bitire lâle vü reyhânı eke G:551 /2

Hatt u izâr- yâra iki subh oldu misâl/Kim biri kâzib ola biri sâdıka seher K:9 /11

K

Kabak:

“Maruf sebze.” (Kestelli, 2004: 227). “Kabakgillerden, kökü saçağı andırır biçimde dallı, gövdesi sürüngen, ince ve çok uzun, gövdesinin üzerinde sert ve kısa tüyler, tutunmaya yarayan sülükler bulunan, yaprakları çok büyük, kaba ve tüylü, çiçekleri sarı, birçok türü bulunan, genellikle sebze olarak kullanılan ürünü için yetiştirilen otsu bir bitki. Bu bitkinin türlerine göre sebze olarak kullanılan, tatlısı yapılan, çeşitli irilikteki ürünü. Esrar içicilerinin kullandığı bir çeşit nargile. Sukabağının gövdesi uzunlamasına ikiye bölündükten sonra birinin üzerine ince bir deri gerilip kirişten yapılmış üç tel takılarak yayla çalınan bir halk çalgısı. Olgunlaşmamış, ham, tatsız. Dazlak, saçsız, tüysüz. Bilgisiz, görgüsüz, kaba, aptal. Tırtılları iyice aşınarak yüzeyi düzleşmiş. Aptal, bön, salak.”(Püsküllüoğlu, 2004: 699). “Gamze, kabağa teşbîh edilen gözden demlenip âşıkın cânına kıyar; gözler âşık ile hemdem olup, şişe ile kanını kana kana içer; âşıkın gözü kadehe, gözyaşı şaraba benzer ve sevgilinin sarhoş edici gözleri kana kana kanını içer; âşıkın gözlerinde sevgilinin dudağının aksi, şekerci dükkânını süsleyen şişe içindeki renkli şekerlere benzetilir.” (Çavuşoğlu, 2001: 143). “Göz kapağı mânâsına da gelir.” (Onay, 2007: 211). “Gözkapağı; içki kadehi, şarap tası, şarap kabı; boynuzsuz koyun.” (Dilçin, 1983: 121).

Gözkapağı;

Kanlı yaşdan gözümün iki kabağı doludur/Bir dolu içmeğe ol bana neden nâzlanır G:109, /3

Doludur kanlı yaşımdan iki gözüm kabağı/Sâki ahir beni bu sâgar-ı tekrâr yıkar G:125,/2

Dil kebab ü kabağım yaşı mey-i nâb gerek/Lâ-cerem aşk-ı müdâm etmeğe esbâb gerek G:309, /1

Ey Necatî kabağın kanlı yaş ile toldur/Ola kim meyl kıla sagara Mestî Çelebî G:647, /7

Kıymazdı banâ gamze-i bed-mest sâkiyâ/Koltuk veziri olmasa yanındaki kabak G:273 /2

“Kabak edebiyatımızda son asra kadar yaşamıştır. Halk arasında bazı yerlerde şarap ve rakı kadehi olarak kullanılmaktadır.”(Onay, 2007: 211).

Bezm-i hüsnünde lebin devrinde gamzen sâkiye/Bir kadehden mest olup düşmüş kabağın yasdanur G:195 /2

Kad (Kadd):

“Boy, Kadd-i bâlâ, kadd-i bülend, kadd-i mevzûn, kadd ü kamet, servkad vs. terkipler ile kullanılır.” (Pala, 2004: 247).

Irmak etme serv-i kaddin dostum/Kanlı yaşım edeyim ırmak sana G:6 /6

Cennet içre Sidre-veş Tûbâ kadin/Başda ayağa görünür müntehâ G:13 /4

Kadim bükülüp çenge döner sinem olur def/Ağyar ile ol yâr kaçan kim ede sohbet G:35 /6

Kaddin elif durur iki yanında dâl-i zülf/Layık budur ki âşıka senden erişe dâd G:50 /4

Kaddin elif iki zülf iki dal/Dâd eyle ki aldı dört yanım yâd G:51 /5

Allâh ziyâde ede k’el ermez olupdur/Kaddin olalı serv-i hırâmâna berâber G:62 /3

Gördün kad-i nigârı eyâ bağıbân-ı lûtf/Var sende bir şunun gibi serv-i revân asar G:70 /6

Bana yarın yanağa vü lebi vü kaddi yeter/Üzül ey gül açıl ey gonca yıkıl ey ar’ar G:72 /1

Gösterdi bağ-ı vasldan ol serv-kad kenâr /Dedi Necâti âhir olacak sana budur G:79 /7

Kaddinle izârından ayrı düşeli câna /Tâbut u kefen bana serv ü semen olmuştur G:84 /2

Çınarın kadd-i yâra nisbeti var/Eli yufka veli hôş himmeti var G:86 /1

Servi Necâtî kaddine benzer dedi ise/Lûtf et sen aa kalma şâ'ir yalancıdır G:89 /7

Kaddin katında durmağa yaraşmadı diye/Servin alıp elini yabanlara attılar G:90 /6

Dek dur yerinde epsem haddin bil ey sanevber/Dik gelme kadd-i yâra yoksa seni yonarlar G:92 /4

Nergis gözüne öyküneli kaddine şimşâd/Bağın bu görür gözü ve ol tutar elidir G:102 /2

Rûzigâra ne için baş ege ol kaddi bülend/Nev-bahâra biliriz serv-i semen nâzlanır G:109 /4

İki zülfü dâla benzer ortada kaddi elif/Vay bu zâlim şöyle başdan ayağa dek dâddır G:120 /5

Bezm-i belâda kaddimdi çeng eyledin diye/Çokdan bu derd-merd Necâti anı çalar G:133 /7

Ey dost leblerin ile kaddine ney-şeker /Öykündü gerçi lîk ne dadı ve ne dalı var G:135 /6

Kaddi hırâmı rûh-i revândan haber verir/Tatlı kelâmı Çeşme-i cândan haber verir G:154 /1

Bülbül gibi çemende dil ü cân hurûş edip/Sen serv-kadd ü gonca-dehândan haber verir G:154 /9

Kaddine lûtf hıl'at-ı hüsn ü bihâ biçer/Bir kez yüzünü görmeğe cânlar behâ biçer G:158 /1

Dik gelirmiş kad-i cânâneye yabanda çinâr/Gelin insâf edelim kim kati aşırı varır G:161 /2

Şive-i reftâr ile kadd-i dil-ârâ rastı/Eğdi serv-i ser-keşi şimdi nazar ar'ardadır G:172 /4

Meyl ederse hadd ü kaddine rakib usanmasın/K'ol gül-i şimşâd-perver gülşeni ruhânidir G:177 /3

Müntehâ kaddine çün âli-nazarlar baktılar/Su gibi ol serv-i nâzın ayağına aktılar G:183 /1

Kâmet-i servi havâ-yi kadd-i hoş-reftâr eğer/Nâfe-i tâtârı bûy-i zülf-i anber-bâr sır G:187 /6

Bu gün ol fitne-i âhir zamâna haşr olan ölmez/Kıyâmet kadd ü kametdir kıyâmet çeşm ü ebrûdur G: 191 /2

Müntehâ kadd üzre kim zülfün düşüpdür doğrusu/idre tâvûsı durur Tûbâ budağın yasdanur G:195 /4

Lûtf gül-zârında kaddin müntehâdır şöyle kim/Sidre ayağ üzre duruben ana ikrâm eder G:209 /4

Lâm zülfünle elif kaddin nihâli var iken/Kimsene hüsn ü cemâl içinde sana lâ demez G:215 /2

Öreyim Tûbâ-veş olsun iller içre ser-nigûn/Müntehâ kaddin nihâlin kim görüp Tûbâ demez G:215 /6

Kadd ü haddin anılaldan durdu serv oturdu gül/Gel ki bir yüzden dahi yüz gösterir gül-zârımız G:241 /6

Billâh ey servim giryâh-ı nâ-tüvândan çekme ser/K'ol kad-i ra'nâdan ancal sâye durur mültemes G:245 /4

Kaddine benzettiğim işitti benzer bâddan/Kim salıp kollarını şevk ile serv eyler semâ’ G:262 /3

Ol kadd-i ser-ferâza serv olmaz ise âşık/Yonulmadık ağaçtır olmaz işe lâyık G:274 /1

Cân verdi kad ü zülfüne dil mekteb-i gamda/Guyâ ki elif lâma çıkıp etti konukluk G:280 /2

Gâh leb geh kad anar dil hasta cânım gezdirir/Kim ecel gibi erer nâ-gâh şemşirin senin G:290 /4

El hak bu sünbül semmesin bir bûstânda görmedik/Doğrusu bu kad şivesin serv-i revânda görmedik G:291 /1

Nergis olan yerde meded salınmasın ol serv-kad/İzi tozuna göz değer çokdur cihânda görmedik G:291 /2

Kaddin görüp bâd-ı seher âb-ı revâna arz eder/Bu serv-i hoş reftârı biz bir bûstânda görmedik G:291 /5

Lâm-ı zülfüm hasreti dâl idiser kaddin dedin/Üstümüze ey yüzü Mushaf aceb fâl eyledin G:294 /3

Mektebe varıp dahi bir doğru harf öğrenmedin/Üstüme harf atmağ ile kaddimi dâl eyledin G:294 /4

Kaddin anıp serv dalın istedim asılmağa/Zülfünü nâziklik ile kaddine dâl eyledin G:294 /5

Şehr-i hüsn içinde ye sultân-ı hûbân ad için/Şol elif kaddin hevasıyla boyum dâl eyledin G:297 /3

Elif kaddin gözüm yaşıyla tıfl iken revân etdim/Yürün varın siz ol serv-i ravânı bana öğretmen G:303 /2

Nihâl-i kadd-i ra’nâsı benim gönlümde bitmiştir/Kim ol Tûbâdan a’lâdır kon anı bana öğretmen G:303 /5

Dil aldı kasd-ı cân eyler beğim kaşın gözün gamzen/Elif kadim kemân eyler beğim kaşın gözün gamzen G:308 /1

Gücenip kendüyi yerden yere urur sâyen/Göricek kaddine öykündüğini nârevenin G:313 /3

Kadd ü zülf ü dehenin oldu elif lâm ile mim/Ol sebebden dil ü cân lezzetin aldı elemin G:322 /2

İrem bağına ey gül-râ varır ta’lim verir her dem/Saçın reyhâna sünbüllük kadin şimsâda ar’arlik G:326 /4

Salın salın ki lûtf ile müşgin harirden/Hıl’at biçipdir ol kad-i ra’nâya perçemin G:328 /2

Tûbâyi kaddin ile gören ey gül-i behişt/Kaddine müntehâ dedi Tûbâya bî-usûl G:329 /4

Etme hevâ-yi serv ile kaddin hev es gönül/Bu arzudan el çek ol ümidi kes gönül G:330 /1

Âfitâb-ı serv-kadsin zıll-i âli müstedâm/Devletim âsâyişim püşt ü penâhım gitme gel G:331 /8

Şöyle revân durur ki alır yürüyüverir/Serv-i sihi yazarlar ise kaddine misâl G:333 /3

Durup çemende ey gül ü ey serv muttasıl/Ruhsâr u kadd-i yâra dolaşma üzül kesil G:338 /1

Gülşende durup oturacak yer bulunmadı/Kadd ü izârın edeli serv ü gülü hacil G:338 /3

Kaddin olalı gülşen-i hüsn içre ser-ferâz/Serv ü sanevberin işi bitmişdir ey sanem G:358 /3

Bize serv ü çinârdan ne biter/Varalım kadd-i yârı gözleyelim G:372 /2

Hayâli serv-i kaddinin dile gelmedi haylıdan/Ayağına su dökmeli olupdur çeşm-i pür-nemden G:392 /5

Eremedim serv-i kaddine döküp saçmag ile/Yaşımın gevherlerine bahr-i Ummân acısın G:420 /5

Lâle yaktı ciğerini gül-i handânın için/Servler kesti kolun kadd-i hırâmânın için G:421 /1

Ermek isterse kad-i dildâra şimşâd-ı çemen/Berk bassın ayağın serv ile el bir eylesin G:425 /5

Çekeyim sînemin üstüne elifler tâ kim/Geceler kadd-i hayâline der-âğuş olsun G:430 /2

Ey musavvir eğer ol yârı edersen tasvir/Serv-kad gonce dehen sim benâğuş olsun G:430 /3

Zülfü anber boyu ar’ar serv-kadd ü lâle had/Bir semen-ber gonca-leb dil-dâr dersen işte sen G:433 /2

Be Necâti bu gazel şi’r değildir yâ nedir/Serv-kadler kademinde bir akar sudur bu G:440 /5

Özenirler elif-i kaddine serv okumağa/Çekinirler saçına müşg-feşândır demeğe G:450 /7

Okuduğuyçün kad ü zülfüne muşâbih âyet/Mushaf açıp sürerim yüzüm Elif-Lâmlara G:464 /6

Bir elif çek sineme ey yâr-ı câni her gece/Tâ ki serv-i kaddin anıp kocam anı her gece G:466 /1

Serv boyun üstüne ben bin cefâ diksem olur/Sâbit etsin bir vefâ ol kadd-i mevzûn üstüme G:468 /4

Kaddine karşı karsar elin serv egerçi kim/Bu şiveler inen dahi düşmez usûline G:471 /4

Serv-kadler kademinde döke saça su gibi/Göz yaşın harcanalım ko bizi a divâne G:514 /5

Gülsitânda seyr ederken gördü kaddin şivesin/Bûstancı bakmaz oldu servine şimşâdına G:519 /3

Kaddin hevâsı ile olupdur sanevberin/Bağrında dağ-ı ateş-i hirmân girih girih G:524 /4

Sancak çekerdi kaddi biz Allâh der idik/Ahır re'is oldu güzeller bölüğüne G:529 /4

Çok biçildi hüsn kaddine güzellik hıl'ati/Kimsene iş asmadı zülf-i perîşan üstüne G:535 /4

Bâğ-bâna gönlünü men etme kadd-i yârdan/Konsa bir bülbül nola serv-i hırâmân üstüne G:535 /7

Kaddini öğmek Necâtî'nin değil haddi velî/Söylenir kumru gibi serv-i hırâmân üstüne G:536 /7

Yazamaz bir serv kim ola müşâbih kaddine/Gerçi kuşlar kondurur yazmakda nakkâş üstüne G:550 /3

Göresiz kim bu kad ü kâmet ü bu zülf ü izâr/Servin işi bitire lâle vü reyhânı eke G:551 /2

Yerin var eyâ kaddi elif cânlar içinde/Hayf ola ki ömrün geçe dükkânlar içinde G:553 /1

Ben mu’allimden dahi doğru elif öğrenmedim/Serv-i kaddin vasfını ezber okurdum su gibi G:560 /4

Hoş yaraşmış kadd-i serve hil’at-ı dibâ-yı sebz/Kâmeti bâlâya yaraşmaz libâsın kûtehi G:573 /3

Gülşenin görür gözü tutar eliyken husrevâ /Çeşm ü kaddinden hacildir nergîs ü serv-i sehi G:573 /7

Benim ahım senin kaddin görelden sahn-ı gülşende/Çekildi nâle-i kumru ile serv-i revân şimdi G:575 /5

Bâğ-bân benzer kad ü ruhsârını yâd eyledi/Vazgeldi bâğda servini âzâd eyledi G:578 /1

Salma sakın ayağa du’âcılarını kim/Ey serv-kad el üstüne tutar du’â seni G:595 /6

Kaşın sevdâsına zâhid makâm edindi mihrâbı/Kad ü zülfün hayaliyle olur geh toğru gâh eğri G:597 /3

Ayrışma kadd-i yâr ile kendinde tut elin/Ey serv şimdi Sidreden ol Müntehâ gibi G:602 /5

Sen sanevber gibi bir serv hırâmân olmadı/Râstı ol kadd-i dil-keş cân alıp cân olmadı G:603 /1

Nergis çemende gözün açıp gördüğün anar/Kaddin katında anmadı serv ü çenârını G:607 /6

Çünkü kaddin sâyesi püşt ü penâh oldu bana/Şimdiden geri çenâr ü servin adın ananı G:620 /2

Geh sânevber dediler kaddine geh rûh-ı revân/Naz ile salındın oldu serv bir endâm iki G:622 /6

Kaddine secde etmeğe ben kâmet eyledim/Ol bana gerçi vermedi Tanrı selâmını G:627 /2

Dest olur bâlâ-yı dest anun için ey serv-kad/Karşına kol kavşurup durur sanevber kul gibi G:628 /5

Hevâ-yı serv-i kaddinle delirip dağlara düştüm/Yaşım ırmağa dönmüştür akar çağlayı çağlayı G:630 /2

Nihâl-i kadd ü ruhsarın gamından nâr-ı hecr ile/Necâtî derd-mend oldu ciğer dağlayı dağlayı G:630 /5

Meğer var ise öykünmüş kad-i bâlâsına servin/Kenâr-ı âbda gördüm ki ânı ser-nigûn oldu G:639 /2

Eyâ dil-ber elim ermez derim sîb-i zenahdâna/Nihâl-i kaddin öğrenmiş velî bana üzün oldu G:639 /4

Kad ü ruhsârını benzetmeğe âdem utanır/Serv-i nâz ile gül-i ahmere Mestî Çelebî G:647 /4

Bahs-i kaddinde görüp serv-i ser-efrâzı hıred/Nutku yok boyu uzun himmeti kütâh dedi G:649 /4

Kadeh:

"İçine içki konan küçük bardak" (Onay, 2007:215). "Bardak, içki bardağı, kadeh."(Pala, 2005:247). "Küçük boyda içki bardağı. Kadehte bulunan içki."(Püsküllüoğlu, 2004:703). "Bardak, su vesaire içmeye mahsus küçük ve büyük camdan, billûr vesaireden bardak." (Kestelli, 2004:228). "Kadeh anlamına gelen câm, sâgar, kâse, piyâle ve peymâne, tasavvufî mecaz olarak âşık, ârif ve mürşidin gönlü; içinde gayb nûrlarının temaşa edildiği şey; sülûk halindeki sâliki mest eden vahdet şarabının kadehi; Allah ile en yakın olunan vakit; haller ve davranışları temsil etmektedir. Ayrıca âlemdeki her zerrenin gönlünün bir kadeh olduğu, ârifin de bu kadehlerden marifet şarabını içtiği söylenmiştir." (Üstüner, 2007: 306).

Bezm-i hüsnünde lebin devrinde gamzen sâkiye/Bir kadehden mest olup düşmüş kabağın yasdanur G:195 /2

Dost düşmanlar ile sohbet-i hâs eyleyicek/Bana şem'in özü köynür kadehin içi acır G:200 /6

Bûse lûtf edip gözümün kanlı yaşını sildi dost/Rûm ili dil-berleri dâ'im kadeh-perdâz olur G:201 /4

Ey Necâti kadehi hörmet ile tutmayıcak/Pir-i meyhâne elimize verir hürmetimiz G:223 /8

Nâz eyler kadeh surahi niyâz/Böyle nâz ü niyâzı kim sevmez G:242 /2

El-intizaru eşeddü mine'l-mevt dir hadîs/Ölen yine dirildi yeter intizâr idin G:320 /6

Bir yıl idi ki gül gibi pinhân idi kadeh/Vakti durur Necâti gelin âşikâr idin G:320 /7

Sûfi lebin meyinden eğer içe bir kadeh/Zikri surâhi kulkulü tesbihi ola câm G:375 /4

Kadeh nûş eyle kim bâd-ı havâdır âkıbet sâki/Habâb-ı mey sana örnek değil mi sâgar-ı Cemden G:403 /3

Şişe göğsün geçirir leblerin öptükçe kadeh/Dili varmaz yüreğim doptolu kandır demeğe G:450 /5

Çün ölem toprağ olam ben beni yerden götürün/Cür'alar hâkin olur din kadeh-âşâmlara G:464 /7

Bu cefâdan ki kadeh ağzın öper döne döne/Nâr-ı gayrette kebâb oldu ciger döne döne G:467 /1

Kanlı yaş ile dopdolu verdi iki kadeh/Bezm-i belâda bir dil-i âgâh aşkına G:509 /6

Gün gibi sâki hilâl-i kadehi bedr ede gör/Yürü mey sohbetini verme Necâti feleke G:551 /7

Sâki şarâb var ise devr eylesin kadeh/Bâki değil çü devr-i zamânın güzelliği G:579 /2

Kadı:

"İfa ve eda eden. Hâkim. Lâğvedilen mahkeme-i şer'iyye reisi." (Kestelli, 2004: 228). "Tanzimat'a kadar her türlü davalara, Tanzimat'la Medeni Kanun arasındaki dönemde ise yalnız evlenme, boşanma, nafaka, miras davalarına bakan mahkemelerin başkanlarına verilen ad." (Türkçe Sözlük, 1998: 1148).

Bunu kâfir kâdısı dahi buyurmaz dostum/Kim bana rahm etmeyip sayd olasın sâ'irlere G:544 /2

Kâfir:

"Saklayan, gizleyen, ziraat eden. Ulûhiyete inanmayan, hakikati inkâr ederek saklayan. Hakkı kabul etmeyen. İyilik bilmeyen." (Kestelli, 2004:229). "Allah'ın varlığına ve birliğine inanmayan. Ancak kelime, divân şiirinde Müslüman olmayanlar hakkında kullanılmıştır. Mü'min'in zıddıdır. Kâfiristan (kâfir ülkesi) bütün hristiyan ülkeleri yerine kullanılabildiği gibi, Hindistan'ın kuzey batısındaki bir bölgeye de denir. Kâfir kelimesinin kara renk ile alakası vardır. Bu yüzden esmer hintliler ile sevgilinin saçı, beni vs. unsurlar kâfirlikle suçlanır. Bazan sevgili âşığa ettiklerinden dolayı da kâfir olarak nitelenir. Bunda merhametsizlik, Müslümanlara musallat oluş, insanın imanını gidermesi, âşığı aşk şehidi etmesi, hileleri, zünnâr, saçları vs. hususiyetlerin rolü vardır. Kâfir sfatı sevgili için kullanıldığında kelimenin takdîr edici, övücü anlamı ile tevriye yapılabilir. Bir kâfire ait olan bütün sıfatlar sevgilide bulunabilir. Bazan sevgilinin güzelliği Mushaf; mahallesi de cennet veya Kâ'be olarak düşünülür. Bu durumda kâfirlik rakibin özelliği olur. Çünkü kâfir Kur'ân'ı elleyemez, cennete ve Kâ'be'ye giremez." (Pala, 2005:258). "1.Tanrı'nın varlığına inanmayan, Tanrıtanımaz, dinsiz, inançsız kimse. 2.Genellikle Hristiyan olanlara halkın verdiği ad. 3.Çok acımasız, zalim kimse. 4.Sevilen birine takılmak

için ya da sitem yollu söylenir.” (Püsküllüoğlu, 2004:705). “Hindistan’da yetişen bir ağaç. Bunun beyaz ve sert kokulu zamkı.” (Kestelli, 2004:229). “Âşık mümin veya müslümandır; âşıka zülm edip, gönlünü ve aklını yağma ettiği için ben-rengin siyâhlığı da dâhil olmak üzere-kâfire benzetilmiştir… Zülf ile birleşerek benler ve ayva tüyleri âşıkın dînini yağma ederler.” (Çavuşoğlu, 2001:167).

Gide mi ey seng-dil zülfün hayâli sineden/Çün bilirsin muhkem olur kâfir ettiği binâ G:1 /4

Gül yüzünde zülfün örter hatt-ı reyhânı dürüst/Kim görüpdür kâfiri hıfz ede Kur’anı dürüst G:36 /1

Zâhidâ adı harâbâtın cihân-âbâddır/Bu esâs-ı mey-kede bir kâfiri bünyâddır G:120 /1

Zülfün gamı peri gibi bî-hod eder beni/Gerçi peridir ey meh evet kâfirisidir G:126 /3

Yanında kimin sencileyin bir sanemi var/Kâfirdir eğer zerrece gönlünde gamı var G:205 /1

Gönlüm ol zülf-i dil-âver key kati etti zebûn/İki kâfirden egerçi bir müselmân ağlamaz G:240 /6

Ettiğini Necâti’ye bir kâfir etmeye/Hâşâ ki benzer ola müselmâna benlerin G:284 /9

Aşkını agyârdan sakladığım ayb eyleme/Yagı kâfirden gerektir dini pinhân eylemek G:296 /9

Şefkât imândan ise ey bî-güneh kan edici/Kâfirim ger var ise bir zerre imânın senin G:311 /7

Ey nigâr-ı seng-dil rahm et Necâti bendene/Kâfir isem zulmü ko şimdengeri imâna gel G:343 /5

Sicn-i mü’min cennet-i kâfir durur dünyâ demiş/İşiten ağyâr-ı bî-din ile destânım benim G:347 /3

Cüdâ olmadı sinenden Necâti nefs-i emmâre/Bu rûşen oldu kim kâfir ebed çıkmaz cehennemden G:392 /7

Ben saçından çektiğim ben ruhlarından gördüğüm/Şerh edeyim kâfir ağlasın müselmân acısın G:420 /4

Gösterip lâ’l-i meyinden dedi ol kâfir –beçe/Bulunur eksik değil isterse yârân yerlice G:469 /2

Âyet-i hüsnüne inkârı komaz zahid-i şehr/Vây bu kâfir ne aceb dahi müselmân değil’ a G:501 /2

Gözlerimden hatt u hâl akın salar cân üstüne/Tunadan kâfir geçer koman müselmân üstüne G:535 /1

Dostlar din düşmanı kâfirler etti merhamet/Ah kim rahm etmedi ol nâ-müselmân kimseye G:541 /5

Vereliden gönlümü şol sözleri sâhirlere/Nesne yok vaktimde hâlim vermesin kâfirlere G:544 /1

Bunu kâfir kâdısı dahi buyurmaz dostum/Kim bana rahm etmeyip sayd olasın sâ’irlere G:544 /2

Dahi cevre peşimân olmadın mı/Be hey kâfir müselmân olmadın mı G:594 /1

Zincîr-i zülf bendesini zâhid etme ayb/Divâne oldu ise nola kâfir olmadı G:588 /2

Yakma cahîm-i hecre mü’ebbed Necâti’yi/Bî-çâre âşık oldu ise kâfir olmadı G:600 /7

Düşman hisârı ile kara kâfir illerin/Kalb-i adû gibi ede zür zeber nişân K:21 /51

Sevgilinin (koyu, kara) saçları;

Hak bilir cânımıza geçti perişânlıkdan/Ne umar ol saçı kâfir bu müselmânlıktan G:396 /1

Uralı zülfi kâfiri bünyâd/Sevgisi dilde kati muhkemdir G:66 /5

Ruhların uşşâka ol zülf-i perişân arz eder/Kâfiri gör parmağın kaldırdı iman arz eder G:119 /1

Necâti her müselmânın görür kaydını ol kâfir/Bana geldikçe her dâ'im işi ihmâldir zülfün G:299 /5

Sevgilinin herhangi bir özelliğinin kâfirlikle suçlanması;

Gamzen der imiş hecrden ağladı Necâti/Ol kâfiri gör nice verir kana tanıklık G:280 /7

Gâret-i din eden ancak zülf-i anber-bû değil/Hatt ü hâlin dahi kâfirle durur bir bu değil G:339 /1

Hatını kâfir-i Rûm u yüzünü devr-i kamer/Gözünü fitne-ger-i ahiruz-zaman bilirim G:363 /4

Rakîb;

Kendi gibi yârdan uşşâkı mahrûm eyledi/Ey müselmânlar rakib-i kâfirin bî-diniği G:623 /4

Kâfûr:

"Uzakdoğu ülkelerinde yetişen ve tıpta kullanılan güzel kokulu bir çeşit bitki. Çiçeği papatya çiçeğine benzer. Asıl beyaz kâfûr bu ağacın yapışkan olan zamkı imiş, renkli, yarı seffaf ve kolay kırılan, kuvvetli kokan bir madde imiş. Eski tıpta üçüncü dereceden soğuk ve kuru bilinir. Afiyet ve iştah açıcı, ateşli şişlikleri giderici, başağrısını dindirici, uyku verici ve cinsî istekleri arttırıcı özelliklere sahip imiş. Kâfûr çok güzel kokarmış. Kâfûr ağacının kendisi büyük, odunu ak ve yumuşak

olurmuş. Kâfûr bu ağacın iç kısmında bulunurmuş. Kâfûru ıtriyyatta çok kullanılırlar. Fensurî ve Reyâhî adlı çeşitleri en iyi cins kâfûr imiş. Eskiden aydınlatıcı maddeler ve mum imalatında da kullanılırmış. Kâfûrun kırmızı olanları da vardır. Bunların suyu uçurularak beyazlaştırılırmış. Kâfûr cennette bir ırmağın da adıdır. Eskiden ölülerin kokusu varsa gitsin ve kabirde yılan vs. hayvanlar dokunmasın diye gözlerine, kulaklarına, burnuna ve yedi secde azasına pamukla, suya karıştırılmış kâfûr koyarlarmış. Hatta bazı yerlerde ölüyü bir kerede kâfûrlu su ile yıkarlarmış. Bu yüzden kâfûr kokusu ölüme delâlet eder. Edebiyatta sevgilinin bedeni ve özellikle gerdanı kâfûra benzetilir." (Pala, 2005:252). "1.Kâfur ağacından çıkarılan, hekimlikte kullanılan, yarısaydam ve beyaz, kolayca parçalanabilen, çok ıtırlı bir madde. 2.Çok beyaz." (Püsküllüoğlu, 2004: 705).

Cennetteki bir ırmağın adı. Edebiyatımızda sevgilinin bedeni ve özellikle gerdanı kâfûra benzetilir.

Kametinle şîve fitneyle kıyâmettir hemîn/Ârızınla benlerin kâfûr ile fülfül gibi G:628 /6

Kalem:

"Kamış. Nay. Eskiden kullanılan kamıştan âlet-i tahrîr. Alelumum yazı yazılan alet. Maden ve taşı oymaya mahsus, ucu keskin çelikten alet. Resmî dairelerin yazı odaları."(Kestelli, 2004:231). " Kalem. Kur'an-ı Kerîm'in bir âyetinde 'Yeryüzündeki ağaçlar kalem, deniz mürekkep olsa ve denize yedi deniz daha katılsa yine Allah'ın kelimeleri bitmez(Lokmân/27).' buyrulmaktadır. Ayrıca bir sûrede 'Nûn ve'l Kalem' ayetiyle başladığı için Kalem sûresi diye anılır (nr.68). Kalem her şeyden önce ilmin temelidir. Hüsn-i hat'da her bir yazı çeşidine 'kalem' tabir olunur. Levh-i mahfuzda olacak şeyleri yazan bir ilahî kalem vardır. Allah her şeyden önce Levh ile Kalem'i yarattı. Tasavvufa göre Levh, Tanrı'nın bilgisi; Kalem de iradesidir. Bu yüzden Kalem'e 'akl-ı kül' veya 'akl-ı evvel' diyenler de vardır. Eskiden kalem olarak kamış divitler kullanılırdı. Bu kalemler boğumlu olup içleri eğridir. İçinde nâl denilen eğri saçaklar da bulunur. Kalemin içi yazılacak birçok hadiseyle doludur. Kalemin ucu çatal olduğu için iki dillidir. Daima dili kesilir. Dili

kesildikçe düzgün konuşmaya başlar. Ucunda biriken mürekkep yaş dolu gözü andırır. Kalem kara mürekkep içinde olduğu için âşığa benzer. Âşık da sevgilinin kara saçı, beni, kara gözü, vs. içinde kendini kaybetmiş kara yaslar etmektedir. Sevgilinin boyu da düzgünlük ve belindeki boğum(incelik) nedeniyle kalem gibidir. Sevgilinin kaşı da şekilce kaleme benzer. Yine sevgilinin saçı bazan kalem olarak ele alınır. Bu durumda ben de o kalemden damlamış bir damla mürekkep olur. Yine aynı kalem nokta nokta (çizgi çizgi) ayva tüylerini de yazmış olur. “ (Pala, 2005:253-254). “1.Kurşunkalem, dolmakalem, kamış kalem, boya kalemi gibi pek çok türleri ve değişik biçimleri bulunan, yazmak, çizmek gibi işlerde kullanılan araç. 2.Resmi kuruluşlarda yazı işlerinin görüldüğü yer. 3.Yontma işlerinde kullanılan, genellikle çelikten, ucu keskin ya da sivri araç. 4.Çeşit. 5.Yazma yeteneği, yazı. 6.Yazar.” (Püsküllüoğlu, 2004:709-710).

Tiğ gam boynum muharref çalıp eylerse kalem/Yaza akan kanım eşiğinde âyât vefâ G:1 /2

Başladım leşker-i hicrân ile ceng etmege/Alemim elde kalem oldu ve bayrak kagıt G:45 /2

Yazılıp ermeye pâyânına dek nâme-i sevk/Hep ağaçlar kalem olsa kamu yaprak kagıd G:45 /6

Çin-i zülfünü görelden sen Hıtâyi-beççenin/Kıl kalemlerin el ucuyla tutar nakkâşlar G:123 /2

Vasf etme istedikçe hat-ı müşg-bârını/İnler kalem diliyle beğim zâr ü zâr hat G:258 /7

Vasf-ı hâlim yazalı zülfün ucundan senemâ/Başı derd ile kara kana boyandı kalemin G:322 /6

Kaçan ki sûz-ı derûnum kalem idi tahrir/Figân idi depesinden çıka duhân bilirim G:363 /5

Necâti vasf-ı lâ’lin mi yazar kim/Kalem zâr oldu kan ağlar elinden G:381 /8

Sığmaz oldu defter ü divâna ahvâli dilin/Ey Necâtî gerçi kim yoktur kalem divâneye G:525 /8

Ruhları vasfın Necâtî şöyle rengîn eyle kim/Âfitâb altın kalemle yaza devrân üstüne G:535 /8

İlahi (yaratılış) kalem;

Lebinin hattı sahih olmadığın bilmek için/Kalem-i Sun' komuş nokta-i şektir dehenin G:313 /2

Kalender:

"Dünyaya meyl etmeyen, mücerret, fakir, derviş kimseler demektir. İran'da zuhur ederek çok taraftar bulmuş, Anadoluya'da yayılmış bir tarîkat mensuplarıdır. Eski Osmanlı müverrihlerinin abdâl, ışık, torlak, şeyyâd, hayderî,edhemî, câmî, şemsî gibi manen hemen hemen müteradif kelimelerle kasd ettikleri hep bu kalenderîlerdir." (Onay, 2007:223). "Bu tarikatın her üyesine kalender yahut kalenderî denir. Bunlar yalnız farzları yerine getirirler. Başlarında on iki terkli (dilimli), kubbesi sivri keçe külâhlar bulunur. Çâr-darp (saç, sakal, bıyık ve kaşlar usturayla kazınmış) bir halde gezerler. Kulaklarına halkalar takarlar. Toplu halde davul ve nefir (boynuz çalgı) sesleri arasında ellerindeki bayraklarla şehir şehir dolaşırlar. Şiî-bâtınî fikirlere sahiptirler. Bu tarîkat Orta Asya'da Melâmetîlikten doğmuştur. Bağdat, Sriye, Mısır, Anadolu ve Rumeli'de yayılmışlardır. Anadolu'ya 13. asır arasında giderek yaşayan bir yayılma ile girmişlerdir. Sonradan Bektaşîlik içinde erimiştir. Bu dervişlerin hayat sistemlerinden dolayı 'kalender' kelimesi dilimizde hiçbir şeye aldırış etmeyen ve bohem hayatı yaşayan kişiler için de bir sıfat olmuştur." (Pala, 2004:254-255). "Gösterişsiz, sade, yaşamaktan yana olan, alçak gönüllü kimse, ehlidil, rint. Özensiz giyinmiş, kılıksız. (Kâğıtçılıkta) Aslında yalnız birisi tahrikli üst üste konulmuş belli sayıda silindirden meydana gelen ve düzgün yüzeyli kâğıt üretmek için kullanılan bir makine." (Türkçe Sözlük, 1998: 1168).

Eyâ sûfi kalenderdir Necâti/Öşünmez mansıb ile câh ile ol G:341 /5

Ayş ü nûşun mevsimidir anma tecrid olmağı/Koma elden ey kalender câmı bayram ertesi G:568 /6

Hûrşide gözün üzre kaşın var demen belî/Sen Pâdişâh-ı hüsnsün ol bir kalenderi G:638 /4

Kamu:

"Hep, herkes, bütün. Bir ülke halkının tümü, halk. Devlet." (Püsküllüoğlu, 2004:716). "Bütün, hep, her; herkes."(Dilçin, 1983: 123). İlk şekli olan kamag, Türkçe bir metin olarak Kül Tigin Abidesi'ndeki (yazılışı 732), 'İlgerü kurıgaru sülep tirmiş kubratmış. Kamagı yiti yüz er bolmış: Doğuya batıya asker sevk edip toplamış. Hepsi yedi yüz er olmuş.', 'Türk kara kamag budun ança timiş: Türk halk kitlesi şöyle demiş' cümlelerinde geçiyor ve 'hep, kitle' anlamında kullanılıyor.

Hüsrevâ kullarının ele revâ hâcetini/Ki ebed oldu müyesser kamu dil-hâh sana G:2 /7

Nergis dikin ki hey'et-i sıfr u elif durur/Tâ kim mezarım üstü kamu şekl-i âh ola G:20 /7

Bezm-i gamda akl ü cânı etti lâ'l-i yâr mest/Câm iki oldu ne var olsa kamu hûş-yâr mest G:29 /1

Yazılıp ermeye pâyânına dek nâme-i sevk/Hep ağaçlar kalem olsa kamu yaprak kagıd G:45 /6

Küynüklüsün nigâra ruh-ı zerd ilet gönül/Küynüklü armağanı kamu za'ferân olur G:94 /7

Sünbül saçınla nergis-i bîmârın özleyen/Bâd-ı sabâ gibi kamu yoldan esen gelir G:170 /3

Bütün cihânda gönül aşkı ile olur makbûl/Kamu diyârda ehl-i hüner garib olmaz G:221 /4

Valsa mâni yoğ idi olmasa seylâb-ı sirişk/Kamudan geçti gönül hastası mâdan geçemez G:224 /4

Gözü yaşlı gider da'im Necâti kûy-i cânâna/Tarik-i Ka'be müşkildir kamu yerlerde âb olmaz G:244 /7

Kamu şehler sana bende kul olayım sana ben de/Düşürmüştür beni bende beğim kaşın gözün gamzen G:308 /2

Şevk-i hurşid-i cemâlinda dehânından eser/Bulmadım zerrece hiç oldu kamu mâ-hasalım G:366 /2

Kamu çirkinliği sen kendine isnâd ettin/Yüzümüz döyemez âyine yalandır demeğe G:450 /6

Kamu yerde bulunur hazır u nâzırdır evet/Ah içinde bulunur gel diyelim âh Allah G:457 /4

Deheninden leb-i cân bahşını etmiş izhâr/Ol ki yokdan yaradıpdır bu kamu varlığı G:561 /2

Zenah-dânında halin fitnesinden/Kamu ehl-i nazar zindâna girdi G:569 /2

Kamu Yûsuf mu olur hüsn ile Ken'ân ehli/Kamu sultan mı olur Mısra ya zindân ehli G:619 /1

Unutuldu dükeli şâ'irin eş'ârı kamu/Şimdi ellerde vü dillerde Necâtî gazeli G:636 /5

Çıktı şahım çağırır aydır kamu uşşakına/Dağılın bî-çâreler çün kaldı divân erteye G.641 /4

Kim kamunun elinde ola bahtı kevkebi/Geh dleğince seyr ede geh eleye karâr K:6 /18

Eşiginden erişir âleme adl ile nizâm/Yoksa zulm ile yıkardı kamu dünyâyı felek K:12 /9

Eğer berren eger bahren dil-âverlikler ettin kim/Kamu efsânedir destânları Sam ü Nerimânın K:13 /24

Yıl verilmiş kullarındır çar-fasıl-i kâinat/Lîk hüsnüyle kamusından bahar olmuş güzin K:20 /49

Kanadı Altına Almak:

"Korumak, himayesine almak." (Türkçe Sözlük, 1998: 1185).

Devri zülfünde bu gönlüm murgunu sen ey hümâ/Kanadın altına aldın fârigü'l-bâl eyledin G:297 /5

Kan Ağlamak:

"Büyük bir üzüntü içinde bulunmak." (Türkçe Sözlük, 1998: 1182)."Çok büyük bir üzüntü içinde bulunmak." (Püsküllüoğlu, 2004: 515).

Görücek derd ile kan ağladığımı ter olur/Kızarır çihre-i zibası nitekim gül-i ter G:72 /4

Güzeller ağlamayana ne derdi var derler/Kan ağlayana gülerler zî bî-haber derler G:190 /5

Ey gözüm kan ağla kim ol dürr-i pâk/Bahr-i seylâb-ı sirişke nem demez G:233 /3

Nice dersin ey gönül kim hecrden cân ağlamaz/Ya'ni kimse var mıdır bu derd ile kan ağlamaz G:240 /1

Necâti vasf-ı lâ'lin mi yazar kim/Kalem zâr oldu kan ağlar elinden G:381 /8

Tutalım kan ağlamakdan ölem utanmaz mısın/Varıcak mahşerde yarın Hazrete kan ile ben G:402 /2

Kan ağlayıp günehde bulundumsa ey peri/Öldürme ben kulunu yuma kanı kan ile G:448 /4

Kan ağlasın Necâti iki gözlerin ko kim/Lâ'l ü güherledir bu dükkânın güzelliği G.579 /6

Gözlerim kan ağlamayınca duyulmadı gamın/İki dolu gelmeyince râzımız fâş olmadı G:608 /3

Kanat Bükmek:

Bir havâyi ak gögercindir uçar/Nâme dilberden yana büküp kanat G:28 /5

Kanı Kaynamak:

"Çabucak sevgi duymak." (Türkçe Sözlük, 1998: 1183). "(Birinin ya da birine) Coşkun ve kıpırdak olmak, çok hareketli ve neşeli olmak, içinden sevgi ve coşku taşıp gelmek. Ona yakınlık duyumsamak, onu sevmek." (Püsküllüoğlu, 2004: 517).

Dil leb-i şirinin anıp nola atsa cân ana/Kim göricek kendi cânım gibi kaynar kan ana G:5 /1

Göz yaşı sanma benim seyl-i revânım Şeyhi/Lebini yâd edecek kaynadı kanım Şeyhi G:629 /1

Kanına Aş Yermek:

Bin hadiseyle hâmiledir devr-i rûzigâr/Zinhâr gâfil olma ki kanuna aş yirer G:127 /2

Kanıma aş yirerdi gamzelerin/Hele ey dost râhat olmuşsun G:398 /4

Kanına Girmek:

"Birini öldürmek veya öldürtmek."(Türkçe Sözlük, 1998: 1183). "Bir kimseyi öldürmek ya da öldürtmek. Bir şeyi boşa harcamak, ziyan etmek." (Püsküllüoğlu, 2004: 517).

Nice kez kanına girmişdir anın gamzen oku/Ko Necâti ki tuta kanlısını haste ciger G:111 /10

Gülün bu ârızı rengin görüp aldanma ey bülbül/Kim ol anca senin gibi garibin girdi kanına G:522 /4

Kanına Susamak:

"Belasını aramak." (Türkçe Sözlük, 1998: 1183). "(Kendi ya da birinin) ölümüne yol açacak denli tehlikeli şeyler yapmak, belasını aramak. Öldürmeyi isteyecek denli birine düşman olmak, onu öldürme hırsı içinde bulunmak." (Püsküllüoğlu, 2004: 517).

Kanına susar Necâti lâ'l-i yâra bilmiş ol/Gamzesinden havf kılmayıp şu kim ibrâm eder G:209 /5

Kangı kanına susamış dirilir seninle kim/Bir su içmek denli gelmez sana bin kan eylemek G:296 /6

Kan Yalaşmak:

"Eski Türkler birbirlerinin kanını yalamak sûretiyle kardaş olurlarmış. Hâlâ Anadolu'da köylerde delikanlıların birbirlerinin kanattıkları parmaklarının kanını yalayarak kardaş olmaları âdettir." (Onay, 2007: 225).

Ban kan yutarım gamzen içer kanımı güyâ/Bir kan yalaşır iki karındaşlarız biz G:232 /6

Karaca Dağ-Kızılca Irmak

"…Kanlı yaş Kızılırmak'a, ben yüzünden çekilen gam Karacadağ'a teşbîh edilmiştir." (Çavuşoğlu, 2001: 168). "Benin siyah, gözyaşının kanlı oluşu dolayısıyla sevgilinin beninin âşıktaki gamı Karacadağ'a, bu gam ile akan gözyaşı Kızılca Irmak'a teşbîh olunmuştur." (Çavuşoğlu, 2001: 226).

Gam-ı hâlin Karaca Dağ gibidir/Kanlı yaşım Kızılca Irmaktır G:147 /3

Karamanoğlu (Karamanlı):

“ Şâir Karamanlı Nizâmi, bir gece Karamanoğlu Mehmet Bey’in işret meclisinde bulunur ve Bey hakkında yazdığı kasideyi okur. Mehmet Bey, câize olmak üzere ‘falan filan köylerin mahsûlünü bağışladım, yarın hatırlat, fermanını vereyim!’ der. Sabah olunca Nizâmî huzura girer, vaadini hatırlatır. Mehmet Bey, ‘Ben akşam aklım başımda olmayarak, sarhoşluktan bir halt etmişim’ deyince, şâir: ‘Şâhım asıl haltı şimdi ettiniz cevabını verir.’ İşte ‘Karamanoğlu gibi akşam verdiğini sabah alır’ sözü bu vâkıa dolayısıyla şâyi olmuştur. Profesör Fuad Köprülü şu mütâalayı yazmışlardır: ‘Bu ahitte durmamak meselesi Osmanlı hükümdârlarına karşı mükerreren vâki olan nakz-ı ahidlerden ileri gelmektedir. Eski şâirlerden Nev’izâde Atâî’ye kadar ‘Karaman bahşişi’ tâbirine rastgeldiğimi hatırlıyorum. ‘Karaman’ın koyunu, sonra çıkar oyunu’ meseli de burada hatıra gelir.” (Onay, 2007:229).

Demişti öldürem seni ferah ol tîğ-ı hışmımla/Diriğâ ahdine turmaz sanasın Karamanlıdır G:69 /4

Karanfil:

“Baharattan maruf siyah habbe. Kokusu biraz bu baharı andıran maruf güzel çiçek.” (Kestelli, 2004: 236). “Karanfilgillerden, güzel renkli çiçekler açan bir süs bitkisi.” (Türkçe Sözlük, 1998: 1209). “Karanfil, ruhsâra teşbîh ile kırmızı çiçek ve ağız kokusunu (ağızdaki şarap kokusunu) gideren bir madde olarak zikredilmiştir.” (Çavuşoğlu, 2001: 290).

Dem-be-dem benlik şarâbı kokusun def etmege/Vasf-ı hâlin düşmez ağzımdan karanfildir bana G:15 /3

Ârız u ruhsâr u zülfün ey letâfet gülşeni/Biri gül biri karanfil biri sünbüldür bana G:15 /6

Karanlıkta Göz Kırpmak:

"Bir şeyi anlatmak isterken karşısındakinin anlayamayacağı bir işarette bulunmak veya bir söz söylemek." (Türkçe Sözlük, 1998: 1209). "Başkalarının anlamaması için karşısındakine özel bir işaretle anlatılmak istenilen şey, o kişice de anlaşılmamak." (Püsküllüoğlu, 2004: 526).

Duyarız bir kişi karanuda göz kırpdığını/Biliriz leblerine Çeşme-i Hayvân ezilir G:199 /4

Karşı Çıkmak:

"Dışarıdan gelenleri karşılamaya gitmek." (Türkçe Sözlük, 1998: 1224). "Dışarıdan gelen kimseyi karşılamaya gitmek. Bir düşünceye, davranışa katılmamak, onun karşısında olmak, onu yanlış bulunduğunu öne sürmek." (Püsküllüoğlu, 2004: 529).

Geldiğince gam gönül mülkine cân karşı çıkar/Nice izzet etmesin bir memleket sultânıdır G:177 /2

Karşı Gelmek:

"Boyun eğmemek, baş kaldırmak." (Türkçe Sözlük, 1998: 1224). "(Birine) boyun eğmemek, kafa tutmak, başkaldırmak, diklenmek." (Püsküllüoğlu, 2004: 529).

Bedr-i münir gün yüzüne karşı gelmedi/Eksikliğin bilenlerin olsun kemali var G:135 /5

Yüz berkidip âyine sana karşı gelirse/Ol yüzsüze yüz verme inen yüze getirme G:528 /4

Sana karşı gelmeğin öget lekelenmişdir ay/Gün yüzün bedr-i münîr işin temâm etmiş yine G:556 /4

Kârûn:

“Hazret-i Mûsâ’nın akrabalarından olup delâletiyle toprağı altın yapma sanatı olan kimyâyı öğrenmiş ve bu sâyede çok zengin olmuştu. Şarka ait hikâye ve mev’ize kitapları bu servetin tafsilatıyla doludur. Kârûn, sonra Hazret-i Mûsâ’nın istediği binde bir zekatı vermediğinden servetiyle yere batmıştır. Edebiyatımızda Kârûn, zengin timsâlidir. Halk arasında ‘Kârûn gibi zengin, Kârûn kadar malı var’ sözleri servet çokluğunu ifade için kullanılır.” (Onay, 2007:230). “Kârûn (Krezüs). Kur’ân-ı Kerîm’de adı Fir’avn ve Hâmân ile birlikte anılır (Mümin/24). Bir rivayete göre Fir’avn’ın nazırı, bir rivayete göre ise Hz. Musa’nın kavminden ve hatta akrabalarından olup çok zengin, ama cimri ve zalim bir kişi imiş. Allah kendisine çok büyük bir servet verdiği halde zekât vermeyip servetiyle kibirlenirmiş. Sonunda Hz. Musa’nın duası vasıtasıyla, servetiyle birlikte yere geçmiştir. Önceleri fakir bir kişi imiş. Hz. Musa ona ilm-i kimyâyı öğretmiş ve o da zengin olmuş. Tefsirlerde israiliyyattan olmak üzere onun hakkında uydurulmuş birçok rivayetler vardır. Meselâ bunlardan biri hazinelerinin yalnızca anahtarlarını kırk iki kişinin taşıdığıdır. Bir ara Musa peygamber yere emretmiş ve yer onu beline kadar yutmuş. Sonra zekât vereceğini söylemiş ve kurtulmuş. Ancak sonra yine malını vermeye kıyamamış. Sonra yer onu ve hazinesinin tamamını yutmuştur. Edebiyatta zenginlik ve cimrilik sembolü olarak kullanılır. Karûn’un hazinelerine ‘Genc-i Revân’ denilirmiş.” (Pala, 2004: 258). “Din kitapları ve efsanelerde geçen, çok zengin olduğu söylenen kişi. Çok zengin kimse.” (Türkçe Sözlük, 1998: 1227). Yerde ve gökte dünya malı ile hatırlanan iki isimden söz edilir. Bunlardan birincisi zenginliğiyle meşhur Kârûn, diğeri ise üzerinde dünya malı bulunduğu için dördüncü kat gökten öteye geçemeyen Îsâ Peygamber’dir

Mâl-i dünya ile şerh eyler tecerrüd hâlini/Yerde Kârûn bir yanâ gökde Mesihâ bir yana G:3 /6

Hoş kuşatmıştır miyânın çevresin cânâ kemer/Ejdehâdır kim dolanmış genc-i Kârûn üstüne G:548 /3

Sen Mesîhâsın u ben genc-i gamınla Kârûn/Senden ayırmağa durdu felek ey mâh beni G:618 /2

Tecerrüd ile Mesîhâ gibi felekde bulun/Zemâne götüremez çünkü mâl-i Kârunı G:635 /4

Kaş:

"Kaş, ebru." (Pala, 2004: 261). "Gözlerin üzerinde kemerli birer çizgi oluşturan kısa kıllar. Kemerli ve çıkıntılı şey veya yer. Sarp, kayalık, uçurum. Eyerin ön ve arkasındaki çıkıntılı bölüm. Duvar, bağ ve bahçelerde toprak yığarak yapılan sınır, set." (Türkçe Sözlük, 1998: 1231-1232). "Kaş, göz ve gamze ile veya tek başına güzellikte başlıca unsur olarak telâkki edilmektedir." (Çavuşoğlu, 2001: 137).

Kaşların fikri ile döndü hilâle kâmetim/Gerçi cânım kılca gelmez ey hilâl-ebrû sana G:10 /4

Gamzen okunu gâh dile gâh cana at/Ey kaşları kemân iki başdan nişana at G:33 /1

Ey boyu servim elif gibi yolunda doğruyam/Râ kaşınla dal zülfün etmesinler beni red G:49 /3

Ey kaşı yay olan beni inletme kıl hazer/Kim ahım oku na'l-i hilâle eder güzer G:58 /1

Her dem ey kaşı kemân sinede peykânından /Dil-i bî-çâre neler çektiğin Allâh bilir G:64 /3

Bin sayd edince yayını her pehlevân asar/Kaşın bu resme gün başına bir kemân asar G:70 /1

Gögsüme tir-i gamzesin ol kaşları kemân/Şöyle urur ki bir yanadan bir yana geçer G:81 /2

Yıkmağa gönlüm evin hattı getirmiştir berât/Ki beyâzıdır cebini kaşları tuğrâsıdır G:85 /4

Âhır kemân kaşını eger âhım âteşi/Ya ilmini Necâtî kulun müntehâ bilir G:87 /7

Kirpiklerin hayâlî bu mecrûh sînede/Ey kaşları kemân uvacık kara sancıdır G:89 /3

Gel ya kaşına zıh gibi çek rişte-i dili/Gören desin ki oh nice dikleş kemân olur G:94 /4

Ey hüsn deyi âşık olan göz ile kaşa /Bu şive kilisâda firâvân yazılıpdır G:101 /6

Cânıma geçti gamzene hey de terahhum et/Oldu garaz cefâ ise ey kaşı ya yeter G:108 /7

Râgıp görür kaşun ile zülfün kemendini/Anun için Necâti bu denli gerer çeker G:145 /8

Kaşın ile zülfünü anıp du'âlar etmege/Bu Necâti rûz u şeb mihrâb ü minber yasdanır G:150 /8

Kaşınla kirpiğin elbette cânı gözlerler/San iki atıcılardır nişânı gözlerler G:159 /1

Sen melek yüzün güneş alnın kamer kâşın hilâl/Eşiğin gök yüzüdür yaşım anun pervînidir G:167 /4

Kaşları baş bir eyleyip çeşmine gamze öğretir/Kana şerîk olur şu kim mest eline yarak sunar G:176 /3

Kaşın kemânı halini iller kaçan bilir/Katı bağırlı olduğun anın çeken bilir G:156 /1

Hele ol kaşları ya okları peykânlarını/Sineden çekmediler yüreği oynatmadılar G:198 /5

Ârızın bir vech ile hûrşidi kıldı şem-sâr/Râ kaşın bir harf ile mâh-ı nevi ilzâm eder G:209 /2

Sinede gamzen okun devlet-i sermed biliriz/Bir kez ey kaşı kemân işlemedi devletimiz G:223 /4

Her kanda ise tir-i belâna nişâneyiz/Ey kâş olmaya idi nâm ü nişânımız G:227 /5

Ey şeyh nedir tedbir alnıma benim takdir/Yazmış kim alam dâ'im bir kaşı kemânda haz G:259 /2

Sen kaşı mekkâr yayın kimse çekmez dünyede/Sen gözü bimâr okundan kurtulamaz kimse sağ G:264 /2

Reddin yeter derinde Necâti'ye dâl kim/Kej-râ kaşınla el bir eder zülf-i şeb revin G:288 /5

Dil aldı kasd-ı cân eyler beğim kaşın gözün gamzen/Elif kadim kemân eyler beğim kaşın gözün gamzen G:308 /1

Kamu şehler sana bende kul olayım sana ben de/Düşürmüştür beni bende beğim kaşın gözün gamzen G:308 /2

Hayâlin dilde hân oldu viâlin tende cân oldu/Cihâna dâsitân oldu beğim kaşın gözün gamzen G:308 /3

Emirim şehriyârımdır enisim gam-güsârımdır/Azizim ihtiyârımdır beğim kaşın gözün gamzen G:308 /4

Görelden sen yüzü mâhı ererdim göklere ahı/Beni kul etti vallâhi beğim kaşın gözün gamzen G:308 /5

Saçın çininde hayrânın kaşın yayında kurbânım/Ne kim buyursa fermânım beğim kaşın gözün gamzen G:308 /6

Necâti kulun ey yâr'e yürür aşkında âvâre/Yüreğine urur yâre beğim kaşın gözün gamzen G:308 /7

Bir birine baş çatıp mekr etse zibâ kaşların/Kara bahtımdır benim câzûdur ol ebrû değil G:339 /5

Gamze kıl kaşının ko fitnesini/Kişver-i cânı kılıcın ile al G:340 /4

Kaşların çâh-ı zekandan rismân-ı zülf ile/Çekti gönlüm zevrâkın mâhi gibi gird-âbdan G:383 /3

Cânlar almağa gözüne koşma kaşın kirpiğin/Mest olanın derdine tîr ü kemân vermek neden G:388 /6

Tâ görelden iki şehlâ gözlerinin karasın/Kıble-i mihrâb edindim kaşlarının arasın G:391 /1

Gözün merdümlük eyleyip her ok kim sineme urdu/Kaşın yayı gamı anı çıkardı bir bir arkamdan G:392 /3

Kaşının yayı ele girmez tutun kirpik okun/Doğru tutulmayacak eğri bulunmaz bî-gümân G:406 /4

Hecr ile cân ü gönül mülkünü yagma ar kılır/Bir kaşı yâ gözleri mekkâr dersen işte sen G:433 /4

Şehâ gamzen hadenginden ciger kan olmasın nolsun/Kaşının yayına cânım yâ kurbân olmasın nolsun G:434 /1

Tâ görelden iki şehlâ gözlerinin karasın/Kıble-i mihrâb edindim kaşlarının arasın G:435 /1

Necâti gamzesinden iste kaşın/Bulunmaz eğri tutulmazsa doğru G:442 /9

Alınsa kaşlarına aceb olmaya gönül/Bir şehr alınır ey kamer iki güvâh ile G:453 /5

Halkın ardınca durur kaşın u gözün gamzen/Elhak âdem döyemez bu kadar ikdâmlara G:464 /8

Kaşı mihrâbına peyveste sücûd etmez isen/Sûfi anca urasın başını duvârlara G:465 /5

Ey kaşı kemân gamzeler okun çekerek tut/Koma ki düşe bir birine bir ciğer üzre G:479 /3

Kim ola sen meh-i bed-mihre sitem-gâr ile/Âfitâba gözün üstünde kaşın var diye G:521 /1

Yeşil benler yaraşır kaşlarında/Ki sâdât oturur mihrâb içinde G:540 /2

Cefâların çekemezler senin kemân kaşının/Ki bağrı katılığın bildiler karîne ile G:547 /2

Her gazel kim nazm olur ol göz ile kaş üstüne/Şevk ile erbâb-ı ma’ani götürür baş üstüne G:550 /1

Te’kid-i hüsn için çekiliptir ol iki kaş/Yağ ise bir berâta yazılmaz nişân iki G:559 /4

Atma yabana cân ü dili ey kaşı kemân/Gamzen okuna çünkü gerektir nişân iki G:559 /6

Ey kaşı kemân çektim sinemde okun şeklin/Ol bana asâ oldu bir pâre dayandırdı G:576 /8

N’itse’der başa çıkardı ser-i zülfüyle gönül/Ah anun hâl ü hatı ah anun gözü kaşı G:590 /2

Kaşın sevdâsına zâhid makâm edindi mihrâbı/Kad ü zülfün hayaliyle olur geh toğru gâh eğri G:597 /3

Kaşın olmasa mihrâbı ne assı zühd ü takvaden/Yıkılmak yeğdir ol mescid ki ola kıble-gâh eğri G:597 /8

Elif-i kâmetin ile kaşına râ diyeli/Gönlümü eğleyemez kimse bu râdan gayrı G:599 /3

Ah kim sînemi ser-tahta gibi delmek için/Tîr-i müjgânı drefşine kemân oldu kaşı G:606 /2

Doğru iken ok gibi yolunda dil-i hâkî/Aldı ele ol kaşı keman çekti çevirdi G:610 /2

Tevkî'i refî olmaya mensûr-i cemâle/Kaşın gibi kendiyi nişan çekti çevirdi G:610 /7

Tuğrâ kaşına benzediğin münşîye dedim/Dîvânda tutup anı hemân çekti çevirdi G:610 /8

Yetecekce belâ yok mu dil-i uşşâka ki her dem/Oturup fitneye yay ok şunu verir gözü kaşı G:615 /6

Kaşların şol gamze-i hûn-rîz râmiler gibi/Kim saçın der-bendini kesti harâmiler gibi G:616 /1

Hûrşide gözün üzre kaşın var demen belî/Sen Pâdişâh-ı hüsnsün ol bir kalenderi G:638 /4

Müjen tîrinden ey kaşı kemânım zebûn oldu/Yeter peykânın ucundan yüreğim gark-ı hûn oldu G:639 /1

Kebâb:

"Şâirlerimiz içlerinde yanan aşk ateşini ciğerlerinin veyahut bütün vücutlarının kebâb olduğunu tahayyül etmişlerdir." (Onay, 2007:232). "Tasavvufta mecazen çeşitli tecellîler ile âşığın gönlünün beslenmesi, terbiye edilmesi anlamında kullanılır" (Uludağ 1996: 304).

Hastadır yârımız şarab özler/Ol ciger vaslası kebâb özler G:98 /1

Kaçan lâyık olur ehl-i safâ bezmine şol kimse/Ki hasret oduna bağrı döne döne kebâb olmaz G:244 /5

Dil kebâb ü kabağım yaşı mey-i nâb gerek/Lâ-cerem ayş-ı müdâm etmeğe esbâb gerek G:309 /1

Sine hâli çeşm ü dil giryân ü biyân gel beri/Hem ortağım hem şarâbım hem kebâbım var benim G:362 /5

Dil kebâb ü nukl gam göz yaşı mey hicrân nedîm/Ey Necâti ayş et eksik nesne yok esbâbdan G:383 /9

Kebâb oldu ciğer bu hasret ile/Ki beni bezm-i hâssa okuyasın G:419 /3

Nigâra nâr-i hicrânın kebâb etti dil ü cânı/Gamından şerha-i sînem yâ biryân olmasın nolsun G:434 /2

Bu cefâdan ki kadeh ağzın öper döne döne/Nâr-ı gayrette kebâb oldu ciger döne döne G:467 /1

Kırmızı yüzlü olmağ için gonca-i çemen/Meyl etti bülbülün ciğerinin kebâbına G:480 /5

Meyl eylemeye mest gözün dil kebâbına/Tennûr-ı gamda mankıra olursa pâresi G:611 /4

Kelâm:

“Söz, kavil, sühan.” (Kestelli, 2004:246). “Söz. Allah’ın arlığı ve birliğinden bahseden ilme kelâm denir. Ayrıca ‘Kelîm’ sıfatı Allah’ın kelâm sahibi oluşunu bildirir. Kur’ân-ı Kerîm’e ‘Kelâm-ı Kadîm’ denir. Yine âyetlerine ‘Kelâmullâh’ tabir olunur. ‘Kelâm-ı kibâr’ ise vecîze ve atasözü yerine kullanılır. Tasavvufta taayyün yerine geçer.” (Pala, 2005:264-265). “1.Söz. 2.Söyleyiş biçimi, söyleme. 3.Tanrı’nın varlığını ve İslâm dininin doğruluğunu konu alan bilim.” (Püsküllüoğlu, 2004:766).

Aşka mâni olamaz nâsih kelâmı hûş-mend/Kimsene karşı duramaz aksa deryâ bir yana G:3 /5

Kaddi hırâmı rûh-i revândan haber verir/Tatlı kelâmı Çeşme-i cândan haber verir G:154 /1

Necâti nüktelerinden duyaydı rûh-ı kemâl/Düşerdi uşbu kelâmı görüp Kemâl'e tama' G:263 /9

Ben şol Necâti'yim ki kelâmım letâ'ifi/Sen pâdişâhı eyledi üryân geçen geceG: 460 /7

Bezm-gâh-ı ünse vahşet etmek için her peri/Ol rakib-i nâ-mülâyim bir kelâm etmiş yine G:556 /5

Ey kelâmın vahy-i münzel gibi nâ'i sağ u sol/Hiç çıkmazlar sözünden iki pâşâlar bu gün G:432 /4

Medhini yazanların olur muanber hânesi/Vasfını edenlerin olur kelâmı şekkerin K:20 /52

Râstı şimdi onun tab'ındadır lûtf-ı kelâm/Değme bir deryâda olmaz bellidir dür-i şemîn K:20 /56

Cân bağışlar nefesin mürdelere bir demde/Dem-i İsâ komuş Allâh kelâmında Şehâ -Terci'-i bend Sultân Abdulâh 2 /6

Ey kelâmın vahy-i münzel gibi nâfiz/Hiç çıkmazlar sözünden iki paşalar bu gün K:5 /4

Kuran-ı Kerim;

Yegâne ahsen-i takvim diye her yerde/Cemâl-i yârı Kelâm-ı Kadim eder ta'rif G: 270 /4

Allah'ın kelamı;

Dem-i İsâ komuş Allah kelâmında k'olur/Lûtf-ı lâfzınla senin memleket-i Rûm ihyâ K:2 /25

Kendi Çalar Kendi Oynar:

“ ‘Konuya herkesin ilgisini çeken de, işine kimseyi karıştırmayarak ortalığı velveleye veren de kendisidir’ anlamında söylenir.” (Püsküllüoğlu, 2004: 539).

Gülşende serv karsar elin ha salar başın/Kendisi oynar eblehi gör kendisi çalar G:133 /5

Kendinden Gitmek (Geçmek):

“Bilinci işlemez olmak, kendini yitirmek, bayılmak. Coşku verici bir durum karşısında aklı ve duygu organları işlemez olmak, coşkuya kapılmak, coşmak.” (Püsküllüoğlu, 2004: 540).

Miskin Necâti ah eder ü kendinden gider/Yârın meğer ki cennet-i kûyun ana gelir G:203 /7

Kendine Gelmek:

“Ayılmak, aklı başına gelmek, durumu düzelmek.” (Türkçe Sözlük, 1998: 1270). “Baygınlığı geçmek, ayılmak. Durumu düzelmek. Düşünebilecek duruma gelmek, aklı başına gelmek.” (Püsküllüoğlu, 2004: 540).

Ey gönül ben acebâ nice gelem kendime kim/Görücek bî-hod olup ölürün ayrı olucak G:278 /8

Kendine Yontmak:

“Çıkan bir fırsattan yararlanarak, başkalarını hiç düşünmeyerek hep kendi çıkarını sağlamak.” (Türkçe Sözlük, 1998: 1270). “Başkalarını hiç düşünmeyerek, kendi çıkarını sağlayacak yolda iş görmek, fırsatları kendi çıkarı için kullanmak.” (Püsküllüoğlu, 2004: 541).

Bu kâr-gehde anunçün düşer yüzü aşağa/Ki turmayıp dürüşüp kendine yonar tîşe G:507 /7

Keşf:

"Bir şeyin örtüsünü kaldırmak, açmak, meydana çıkarmak, gizli bir şeyi ayan etmek. Maddiyat ve maneviyatta kullanılır. Tahmin ve hesap etmek. Gayba aşina olmak." (Kestelli, 2004: 250). "Ortaya çıkarma, meydana çıkarma, açma. Var olduğu daha önce bilinmeyen bir şeyin ortaya çıkarılması. Bir olay veya durumun oluş sebeplerini anlayabilmek için yerinde inceleme yapma. Gizli olan bir şey hakkında geniş bilgi edinme. Bir şeyin olacağını önceden anlama, sezme, tahmin." (Türkçe Sözlük, 1998: 1284).

Kalbi sâfidir şarâbın sofiyâ sen tutma hâr/Kalbi sâf olan kişi keşf ü kerâmet artırır G:208 /3

Kevser:

"Cennette bir ırmağın adıdır. Edebiyatımızda tatlı ve temiz, saf şarap mânâlarında kullanılmıştır." (Onay, 2007:232). "Cennette bir suyun adı. Kur'ân-ı Kerîm'de sûresi vardır. Tefsirlerde Kevser hakkında çok çeşitli izahlar yer alır. Akarsu veya göl olduğu, boyunun Mekke ile Yemen; eninin de Safâ ile Aden arası kadar olduğu, etrafında birçok kıymetli kâseler bulunduğu, oradan bir kez içenin bir daha susamadığı vs. bunlardandır. Kevser suyu sütten beyaz, baldan tatlı, kardan soğuk, kaymaktan yumuşakmış. Kevser'i, cennet'te Peygamberimize verilmiş özel bir havuz olarak tefsîr edenler de vardır. Edebiyatta sevgilinin dudağı için benzeye odur. Âb-ı Kevser ve Şarâb-ı Kevser tamlamalarıyla da kullanılır." (Pala, 2004: 268). "Cennette bulunduğuna inanılan kutsal su." (Türkçe Sözlük, 1998: 1285).

Kevser lebin zülâlini görüp ezildi kand/Şirin budur ki kağıda burar dahi satar G:58 /5

Yüzü cennet lebi kevser boyu Tûbâ var iken/Zühd-i huşgi nedeyim ben bana andan ne biter G:146 /5

Hamdilillah mey-i cân-bahş ile sâkilerimiz/Âb-ı Hayvân ile Kevser suyun isletmediler G:198 /4

Sûre-i Kevser hatın ser-çeşme-i cândır lebin/Karanlıktır ötesi Âb-ı Hayvândır lebin G:310 /1

Esselam ey sâki-i kevser imâm/Esselam ey kıble-i cân Esselâm G:349 5

Lâ'lin yeter Necâti'ye dünyâ vü âhiret/Kevser suyuyla Çeşme-i Hayvândan el yudm G:371 /6

Lâ'lin üstünde hatun gûyâ hat-i Yâkûttur/Bir satırda âhir olmuş Sûre-i Kevser gibi G:564 /3

Dedi lâ'linde görüp dâne-i hâl-i siyehin/Ab-ı kevserde karar etti Bilâl-i Habeşi G:644 /4

Kıyameti Koparmak:

"Bir şeye çok kızarak bağırıp çağırmak, feryat etmek; aşırı gürültülere, kargaşaya yol açmak." (Türkçe Sözlük, 1998: 1313). "Bağırıp çağırarak ortalığı ayağa kaldırmak." (Püsküllüoğlu, 2004: 555).

Kâmetin gördüm kıyâmetler kopardım âkıbet/Eyledim sen fitne-i âhır zamânı kendimin G:287 /2

Kıyl ü Kâl:

"Kîl ü kâl, dedikodu." (Kestelli, 2004: 256). "Dedi kodu demek olan kîl u kâl, tasavvufta zâhir ilmi anlamında kullanılmaktadır." (Uludağ 1996: 314).

Miyânın ile dehânın olup durur bâ'is/Ki müsta'idd-i nazar etti kîl ü kâle tama' G:263 /6

Kirpik:

"Kirpik/müje/müjgân, tasavvufta mecazen kesret, İlâhî hikmetin gereği olarak sâlikin amellerini ve tarîkat âdâbını ihmal etmesi anlamlarındadır." (Üstüner, 2007: 353). "Müje ve müjgan adları altında kirpikten bahsedilirken onun gamze gibi yaralayıcı ve öldürücü vasıfları söylenir. Kirpik, oklarını âşığın üzerine salar.

Kirpikler gözkapaklarına saf saf dizilirler. Saç ve kaş gibi karadırlar. Âşık, kirpiğin saldı oklara hedef olmak ister. Kirpik, yerine göre kılıç veya hançer olabilir.” (Pala, 2004: 276-277).

Kirpiklerin hayâlî bu mecrûh sînede/Ey kaşları kemân uvacık kara sancıdır G:89 /3

Hak bilir kim bir gece kirpikli gözüm yummadım/Ey Necâti tâ kim ol dil-dârı gördüm bir nazar G:128 /7

Bir gece görmez uykuyu kirpikli gözlerim/Nâgeh düşünde görüne diye sana nâzir G:140 /6

Korkar oldum geceler yummağa kirpikli gözüm/Ki düşüme düşe nâ-geh görüne sana nazir G:200 /4

Kaşının yayı ele girmez tutun kirpik okun/Doğru tutulmayacak eğri bulunmaz bî-gümân G:406 /4

Bu katre katre kirpik ucundaki göz yaşı/Diler ki ola mûzene kebkeb dedikleri G:585 /4

Koltuk Veziri:

“Dalkavuk, akıl kâhyası, yardakçı gibi bir mânâ ifade etmektedir.” (Onay,2007:245).

Kıymazdı banâ gamze-i bed-mest sâkiyâ/Koltuk veziri olmasa yanındaki kabak G:273 /2

Kulak:

“Kulak, gûş.” (Pala, 2004: 278). “Başın her iki yanında bulunan işitme organı. Bu organın, sesleri toplayıp içeriye almaya yarayan dış bölümü. Balıklarda başın iki yanında bulunan ve ağızdan alıp solungaçlardan geçirdiği suyu dışarıya vermeye yarayan yarıklardan her biri. Telli çalgılarda tel germeye yarayan burgu. Sabanın

toprağa giren kısmının iki yanında bulunan ve toprağı yollara dökmeye yarayan parça. Akarsuların ve özellikle göllerin karaya giren ve durgunlaşan yerleri. Seslerin uygunluğunu seçebilme ve değerlendirebilme yeteneği.” (Türkçe Sözlük, 1998: 1399).

Ey gül-i ra’na kulakdan âşık etmişdir beni/Ol peri-ruhsar gözler görmedik nâ-rüstedir G:82 /2

Kûy:

“Mahalle, sokak, semt.” (Kestelli, 2004: 268). “Mahalle, köy, yurt, sokak. Divân şiirinde sevgilinin oturduğu yerden sıkça bahsedilir. Âşık için kûy-i yârin önemi büyüktür. Âşık daima oraya ulaşmak, oradan hiç ayrılmamak ister. Ancak bu, imkânsız gibi görünür. Bu nedenle âşık birçok yolu denemek zorunda kalır. Sabâ yeline varır, yakarır, orası hakkında haber alır. Sevgili kûyunda bir sultandır. Orada herkes ona muhtaçtır. Onun sultanlığında her şey dört dörtlüktür. O kûyda asla aksayan bir şey yoktur. Âşık orada bir dilenci olmak, dünyaya sultan olmaktan üstündür. Ancak bu mahallede köpekler bulunur. Bu köpekler oranın bekçisi durumundadırlar. Âşık bu köpekleri rakîp olarak kabul eder. Bazan da rakîplere it der. Yerine göre âşık, o köpeklerin ayağının tozunu gözüne sürme diye sürer. Hatta bu köpeklerle arkadaş olur. O geldiğinde, köpekler şamata ederek ona ilgi gösterirler. Âşık, sevdiğinin mahallesini gözyaşlarıyla sular. Mahallenin birçok yerde mecâz-ı mürsel yoluyla sevgili yerine kullanıldığı da olur. Şâir, sevgilinin kûyunu Kâ’be, harem, Mekke, secdegâh, cennet, bâğ-ı cinân, ravza, gülşen, bostan vs. olarak niteler ve her kelime için değişik ilgiler kurar. Âşık, Kâ’be gibi sevgilinin mahallesini tavaf eder. Kâ’be’nin yolları dikenli ve meşakkatlidir. Cennet gibi orada didâr ister. Kendi bulunduğu yer cehennemdir ve cennetin kokusu duyulmaktadır. Âşık bülbül olunca sevgilinin kûy’u da gülistan, gülşen, gülzâr olarak nitelenir. Âşıkın göz yaşları Nil gibi akarsa sevgilinin mahallesi de Mısır olur. Velhâsıl divân şiirinde kûy hakkında çok geniş bir imaj sistemi vardır.” (Pala, 2005:280).

Halk-ı âlem bir yana oldu bu şeydâ bir yana/Cennet-i kûyun komazam olsa dünyâ bir yana G:3 /1

Mukîm idim ser-i kûyunda der-be-der ettin/Garib işler edersin bu derd-mende garib G:24 /5

Üstühânım seg-i kûyuna yeter nâme-i arz/Kiçiden âdet ise uluya varmak kagıd G:45 /4

Kendiyi gördü cennet-i kûyunda ol rakib/Şeytan gibi sürülmedi der-gâhdan meded G:52 /6

Varıp harim-i kûyuna yüzünü görmeyen/Sa'y ile nûr göremedik hacıya döner G:58 /6

Yine dolâb gibi inlediğim bu ki rakîb/Gülşen-i kûyuna gelmege beni zâr eyler G:65 /6

Terk etti kûyunu yine ağyar edip sefer/Her kim işitdi dedi ki fi'n-nârı fi's-sakar G:83 /1

Eşiğinde cem olup uşşâk efgân ettiler/Sanma kûyunda Necâti itleri gavgasıdır G:85 /5

Çarhın güneş egerçi ki gör ki güvencidir/Kûyunda kapı kapı gezer bir dilencidir G:89 /1

Dilberâ kuyun senin gûya ki cennet bağıdır/Cilve kıl tâvûs-veş salın ki hüsnün çağıdır G:103 /1

Gülşen-i kûyuna azm eylese ey dost yaşım/Şöyle ta'cil gider kim her adım yerde düşer G:111 /6

Her seher âh ü nâle kâfilesi/Ka'be-i kûy-i dilbere çekilir G:114 /3

Gülşen-i kûyun yüz üzre su gibi dolandığım/Bu ki nâ-geh ol safâ-didarı gördüm bir nazar G:128 /5

Ele cân alıp urar kendüyü divârlara/Gün dahi bencileyin kûyunu mestâne geçer G:134 /4

Kûyunda bana itlerin ürürse kayırmaz/Ulularımız hâlimi sultâna desinler G:136 /5

İnledip çekdi çevirdi beni kûyunda rakib/Meger ol har bu Necâti ana dolâbındır G:138 /6

Devr-i hüsnünde makâm eden ser-i kûyun yeger/Nev-bahâr ü işret-i sahn-i gülistân tatlıdır G:144 /6

Kûyuna gelmege senden rahm umar bî-din rakib/Cennete girmek için ‘İsâ’ya kâfer yasdanır G:150 /3

Dâ’im Necâti gülşen-i kûyun anar durur/Vâ’iz gibi ki bâğ-ı cinândan haber verir G:154 /10

Ser-i kûyuna şarâb içmeyicek varımazın/Ten-i hâşâkümü ol gülşene bu su gelir G:179 /2

Ser-i kûyuna alıp gelse Necâti gönlün/Ana benzer ki şifâ-hâneye sayru getirir G:179 /6

Koma elden kârbân-ı kûy-i aşkın dâmenin/Ka’beye gidenlere har-ı mugaylân sarmaşır G:194 /5

Miskin Necâti ah eder ü kendinden gider/Yârın meger ki cennet-i kûyun ana gelir G:203 /7

Kûyuna varmak diler cân ile dil/Kim ola kim cennete varsam demez G:233 /2

Ser-i kûyûnda koma hecr harâmisini kim/Kullara emin ü emân ile olur şart-ı Hicâz G:235 /3

Kûyuna vardılar andak dostum/Cennet evsâfın edenler istimâ G:260 /2

Hâk-i kûyun var iken cennet anılmak sanemâ/Şuna benzer ki teyemmüm edeler su olucak G:278 /3

Tavâf-ı Ka'bedir kûyu Necâti/Saçı Sâmın ruh-ı handânı Mısrın G:285 /6

Olmuşum ser-menzil-i kûy-i melâmetde mukîm/Şükr ana kim demediler bu değildir yerin senin G:290 /5

Âlûde-dâmân olmuşuz nice varalım mescide/ Bir kimse kalmadı bizi kûy-ı mugânda görmedik G:291 /6

Ser-i kûyunda belim iki büküp inlediğim/Bu ki gülzâra şeref vermeye dolâb gerek G:309 /4

Ka'be-i kûyun hakıyçün âşıkın bayramıdır/Gamze-i bed-kişine cânını kurbân eylemek G:315 /2

Kûyuna varıp akip ölmek dilermiş dostum/Ne domuz kurbân olur ne cennete girer eşek G:327 /4

Bu gece gördüm seg-i kûyunla mihmân olmuşum/Sultân olmak görünür bize efendi giderek G:327 /5

Bâd-ı fenâ gubârını tâ kim savurmaya/ Var ey Necâti kûyuna hasret yaşı ile öl G:329 /5

Ser-i kûyunda mukim oldun ise itler ile/Ey Necâti iyi sen yerini buldun epsem G:355 /5

Müflis-i kûy-i nigârem bana anman cenneti/Tâlib-i ruhsârı yârem gül-sitândan geçmişim G:364 /2

Dediler yaraşır yâra hezârân bülbülün olsa/Necâti dedi kûyumda yeter murg-ı hoş-elhânım G:368 /5

Bu cism ü vasl-ı kûy-i yâr heyhât/Çıkılmaz bir kıl ile göğe yerden G:397 /4

Sûz-i dil benzim sarardır ey yanağı ergavan/Galibâ bu vech ile kûyunda olmaz zaferân G:406 /1

Iyd-ı edhâdır cemâlin bir nice âşıkları/Ka’be-i kûyunda kurbân eylemezsen işte ben G:408 /3

Cennet-i kûyuna koymazsan bu sûretle beni/Dostum gelsin ecel bu vaz’ ı tağyir eylesin G:425 /3

Sürdü çıkardı cennet-i kûyundan ol mehin/ Adem rakîb-i dîve nice lâ’net etmesin G:427 /5

Abîr-i Ka’be-i kûyun bana ıtrı kefen eylen/Kim anda hûr-ı Rıdvâna be-gâyet armağandır bu G:439 /4

Kûyuna meyl ederem gamdan halâs olmağ için/Bellidir âzâd olur varınca çâker Ka’beye G:456 /4

Kûyuna gelmek ile âşık dirilmesin rakib/Hâcı olmaz bellidir varmağ ile har Ka’beye G:456 /5

Ser-i kûyunda bilir gamzelerinle hâlim/Şu ki Bağdâda vara tuş ola ayyârlara G:465 /3

Girye vü zârı ile oldu Necâti dolâb/Gül-sitân-ı ser-i kûyunu sular döne döne G:467 /5

Miskin Necâti Ka’be-i kûyun murâd eder/Harc etti hep ne buldu ise Tanrı yoluna G:471 /7

Kûy-ı belâda şöyle belirsiz yatır gönür/Bulamaz idim eylemese gâh gâh ah G:478 /4

Kûyunda seher gulgulun artırdı Necâti/Benzer bu gece yattı gülistân arasında G:481 /5

Ne zevâlin var ol ayın ser-i kûyında diye/Güneş-i çarh-ı felek soktu delikten deliğe G:482 /2

Edinir âdem olan cennet-i kûyunda yerin/Meger ey dost rakibin gele şeytanlığ ede G:518 /3

Niçin benzettin ey sûfi cinânı kûy-i cânâna/Yatacak yer gerekmez mi be miskin ölicek câna G:542 /1

Zâhid ederse cennet-i kûy-i habibi terk/Billâhi mâni olma ko gitsin cehenneme G:545 /2

Dil tîrine dayanıp eder kûyuna heves/Bir pirdir ki mescide gider asâ ile G:549 /4

İt gibi hâr ü hacil olsun iki âlemde/Ser-i kûyun itini bir gören ağyârın ile G:552 /5

Cennet-i kûyunu terk eylemeyen âdem isen/Dâne-i hâlin od urmazsa eger hırmenine G:557 /5

Sen değilsin yalınız ey dil gam-ı aşka esir/Kûy-i hasret yapılalı bir gönül şâd olmadı G:565 /5

Kuyundan esen yele çıkar karşı dil ü cân/Şol resm ile kim Ka'be yolundan gele hâcı G:566 /3

Sanma Necâti cennet-i kûyun koya gide/Ölmüş durur bulunca ol arayı arayı G:581 /5

Taşı taş üzre komaz kûy-i vefâda dil-dâr/Sen Necâti tutalım arkan ile taş taşı G:590 /8

Bana yazık desene sana ne var ey sufi/Kûy-i yâr olmaz ise gûşe-i cennet bâki G:604 /4

Tolâb gibi inleyip ağladığım için/Kûyunda beni dün şu fülân çekti çevirdi G:610 /3

Nice bir inlede vü ağlada ey serv-i çemen/Hasret-i gülşen-i kûyun beni tolâb gibi G:614 /2

Tâlib-i cânâneyi dünyâ ve ukbâ eğlemez/Kûy-ı yârın yolu birdir menzil-i ârâm iki G:622 /4

Gökden uçurmak yeridir şol melek-ruhsârı kim/Cennet benzetmek ister sen perînin kuyunu G:624 /3

Kûy-ı belâya varanı hecr öldürür imiş/Gördüm Necâti nesne yok ancak anun gibi G:645 /5

Verir haber-i lâlüni bâd-ı ser-i kûyun/Labüd getirir Kâbe misafirleri hurmâ K:1 /4

Kuyuna gelen kimse gönülsüz gider ey dost/Ahşama kalır zülfünü kim kıla temâşâ K:1 /10

Güşen-i kûyuna azm eylese ey dot nesim/Şöyle ta'cil eder kim her adım yere düşer Kt:44 /2

Küfr:

"Allah'ı ve peygamberi inkar etmek. Zulmet, karanlık. Sövüp saymak, ta'n ve düşnâm." (Kestelli, 2004: 269). "Dine inanmayıp Allah'a ortak koşma. Divan şiirinde hemen daima küfr, iman ile birlikte anılır. İmanın ortaya çıkabilmesi için zıddı olan küfr bilinir. Küfrü bilerek imân etme, en üst dereceden imandır. Küfr, sevgilinin saçının rengidir. Bu durumda iman da yüz olacaktır. Saç, yüzü gizlediği ve örttüğü, nûru sakladığı için küfür diye bilinir. Gece de her şeyi örttüğü için kâfir olur." (Pala, 2005:280). "Küfr sözünde daha çok zulmet, karanlık mânâsı hâkim olduğu için şâirlerimiz mecaz olarak sevgilinin saçını tavsifte kullanmışlardır." (Onay, 2007:252).

Fikr-i dehenin gönlümü zülfüne düşürdü/Küfre iledir derler idi âdemi yokluk G:280 /6

Gavgâ bıraktı küfr ile imân arasına/Zülf ü zâr içinde kopaldan şehâ hatun G:283 /5

Ehl-i tahkik ruhun dinine imân getirir/Küfr-i zülf ana halel vermesin imânın için G:421 /6

Hattın ruh ile zülf-i perişân arasında/Gavgâ gibidir küfr ile imân arasnda G:481 /1

Zâhidâ küfrünü aşkın tut kim imân bilmişiz/Sû-i zann etmek ne lâzım bir müselmân hakkınıla G:486 /3

Ol fahr-i salâtın-i cihan adı içindir/İslâm ile küfr ehli arasındaki gavga K:1 /12

Küfr açılır ve fitne-i âhir zemân uyur/Çünkim niyâm hâbgehinden uyana tîğ K:11 /44

Mihr-i İslâm durur tâc-drefşün Şâhâ/Kim eder küfr şebin rûy-ı cihândan zâil K:14 /25

Ol kavi-re bu gün bî-sebeb-i nize vü tiğ/Kâti-i ehl-i küfür kâmi-i a'dâ mı değil K:17 /18

Gubâr-ı küfrden İslâm didesin sakınıp/Adû kanıyla sular arsa-gâh-ı meydânı K:25 /6

Bilâd-ı küfrü ede feth râiyeti nitekim/Meh-i münir il açıla leyl-i zulmâni K:25 /40

Niçin tercih edersen küfrünü zülf-i perişânın/Bu veche rûşen iken gün yüzünde nûru imânın G:325 /1

Külâh:

"Erkeklerin giydiği genellikle keçeden, ucu sivri veya yüksek başlık. İçine bazı şeyler koymak için huni biçiminde bükülmüş kağıt kap. Bu kabın alabileceği miktar. Oyun, hile." (Türkçe Sözlük, 1998: 1434). "Başa giyilen iptidaî serpuş. Bir nev'i

kalpak ki keçeden yapılır. Minarenin tepesindeki sivri ve kurşun örtülü yeri. Çocukların kâğıdı bükerek başlarına geçirdikleri ucu sivri şey.” (Kestelli, 2004: 269).

Cânım ile başımı saklamağa/Hem libâsım hem külâhımdır nemed G:48 /2

Ererse başı Necâti’nin ey meh eflâke/Eşiği tozu anun başına külâh yeter G:157 /5

Gece gelen kapına güneştir kamer değil/Seyr ede çıkmış eşiğine şeb-külâh ile G:453 /3

Nergis-i bîmâra din sîm ü zer için gam yeme/Eksik olmaz çün bilirsin sağ olan başta külah G:515 /2

Tekebbür anlama gül-keç-küleh görünse sana/Ki her kişi kec eder âfitâba karşı külâh G:516 /6

Elâ ey âfitâb üzre hilâli görmeyen kimse/Gör ol hûrşid ruhsârı gezer zerrin külâh eğri G:597 /6

L

Lâ'l:

"Yakut gibi kırmızı, kıymettar bir taş. Kadın dudağı ve şarap gibi kırmızı şeylerden kinaye olur. Kırmızı bir cins güzel mürekkep." (Kestelli, 2004: 274). "Kırmızı ve değerli bir süs taşı. Yakuta benzermiş. Rivâyete göre aslında bir ak bir taş olduğu halde ciğer kanıyla boyanıp güneşe bırakılır ve güneşin etkisiyle kırmızı renge bürünürmüş. Bunun en değerlisi Bedahşan dağlarında olurmuş. Edebiyatta en çok sevgilinin dudağı için benzeyen olur. Bazan âşığın gözü ve gözyaşları da la'le benzer. Kıymetli oluşu nedeniyle şâirler kendi şiirlerini de la'le eşdeğerde görürler." (Pala, 2005: 283-284). "Billurlaşmış ve saydam bir alüminyum oksidi olan, parlak kırmızı renkli değerli bir taş. Sevgilinin dudağı. Parlak kırmızı renkte olan." (Püsküllüoğlu, 2004: 869). "Gözyaşı kırmızılığı (kanlı oluşu) ile lâ'l taşına, beyazlığı ile inciye benzetilmiştir." (Çavuşoğlu, 2001: 226).

Ey Necâti taş iken lâ'l ede hûrşid bigi/Bir nazar eyler ise himmet ile Şâh sana G:2 /8

Rengin lebi vü dişi hayâliyle gözlerim/Birisi lâ'l akıdır oldu birisi dür G:126 /2

Ben nice cân vermeyim şol lebleri mercâna kim/Böyle bağrı taş iken lâl-i Bedahşân imrenir G:132 /4

Rence kılarsan kadem çirkin yüzümün üstüne/Lâ'l ü dürr olsun ayağına nisârı çeşmimin G:302 /3

Ruhlarındır leblerini terbiyetler eyleyen/Mihr-i rahşandır yüzün lâ'l-i Bedahşândır lebin G:310 /2

Öyknürmüş leblerine lâ'l ü yâkût ey sanem/Gâlibâ uşbu günehdir anları taş eyleyen G:393 /2

Lebinden utanır lâ'l-i Bedahşân/Saçın eyler hacil müşgi Hutende G:446 /4

Geh lâ’l eder nisâr gözüm geh güher veli/Kimse behâ demez bu dükânın kumâşına G:491 /2

Leb-i renginine filcümle olur idi şebih/Nesne yaratsa Hudâ lâ’l-i Bedahşândan öte G:488 /3

Lebinden utanır lâ’l-i Bedahşân/Saçın eyler hacil müşgi Hutende G:446 /4

Husrevâ sen güneşin terbiyeti ile verir/Bu kadar la’li ve bu denli zeri kân-ı kerem K:18 /18

Bahşişin lâl ile zer olduğunu işideli/Gâh olur ahmer olur gâh olur asfar hatem K:1 /15

Yüzün görene erse nola lâ’l-i şeker-hâ/Erzân olur ey şir-dehen Ka’bede hurmâ G:18 /1

Her kangı bezmde ki leb-i lâ’lin anıla/Karanlık olmaz ol gece kim anda mâh ola G:20 /2

Yek-reng yâr var ise âlemde ey gönül/Sâki-i gül-i zâr ü mey –i lâ’l –fam ola G:22 /5

Bezm-i gamda akl ü cânı etti lâ’l i yâr mest/Câm iki oldu ne var olsa kamu hûş-yâr mest G:29 /1

Dilâ cân ise maksûdun var ol gonca dehenden sor/Yâ hod lâ’l-i lebi ise murâdın mey diyenden geç G:42 /2

Lâ’line ömr-i girâmî harc eden dîvâneler/Gûşe-i mihnetde şimdi cân veriben cân alır G:55 /8

Boğazına çıkardı kadehler sürâhiyi/Lâ’lin lebin safâsını başına gördüler G:57 /4

Etti gözümün yaşını ummâna berâber/Ol lâle-ruhun işleri var kana berâber G:62 /1

Ben haste için lâ’li leb-i gül-şekerin var/Ben müflis için zer kemer ü sîm-berin var G:75 /1

Öykündü çünkü lâ’line kalsın ayakda mey/El üzre tutma yerini bilmez başa çıkar G:78 /4

Lâ’l-i lebin anıldı tutuştum şarâb ile/Pîr-i mugan önünde bu gün mâcerâ budur G:79 /4

Bezm-i valsında câm-ı lâ’linden/Bu Necâtî şarâb-ı nâb özler G:98 /7

Sîb-i zekani nakd-i hayâtın ivazıdır/Lâ’l-i lebinin bûsesi cânın bedelidir G:102 /6

Der-i ruhunda âşıka sun lâ’l-i nâblar/Gül mevsiminde içilir ince şarablar G:105 /1

Lâ’lin hayâl ile dile zülfün sitemleri/Ger bal eger belâ ise ey dil-rübâ yeter 108 /4

Teşne-dil lâ’li zülâli suyun ol Hızr-demin/Gördüğü yerde hemân üstüne tir tir titrer G:115 /2

Şol goncalar ki lâ’lin anıp ağzın açalar/Bâd-ı sabâ erişi gelip ağzına çalar G:133 /1

Câm-ı lâ’linle şarab-ı nâb hem reng olmasa/Küleyip düşmezdi sâgar üstüne âvâreler G:139 /3

Bâde şirin leblere öykündüğünü işitip/Acısındandır dediği lâ’l ü mercân tatlıdır G:144 /9

Kan itse müjen lâ’l-i gühe-zâyi kınarlar/Mûsâ için olur bu ki ‘İsâ’yi kınarlar G:155 /1

Menba-ı Âb-ı Hayât ol lâ’l-i rûh-efzâsıdır/Matla’-ı subh –ı sa’âdet turrasının çinidir G:167 /8

Gül-be-şeker k’ âfitâb-ı hüsn ile perverdedir/Var ise ol hokka-i lâ’l-i leb-i dilberdedir G:172 /1

Lâ’l-i şirinin ki Hızrın Çeşme-i Hayvânıdır/Sakınırsın hasta dilden san kim âdem cânıdır G:177 /1

Yâ rab ol hokka-i lâ’lin ne müferrihdir kim/Her nefes nice Necâti’yi ferah-nâk eyler G:180 /7

Leb ü lâ’linden anun ayrılma/Ezeli kısmet ü nasibindir G:181 /2

Lâ’l-i güher-engizin şeker-şiken olmuşdur/Gisû-yi dil-âvîzin müşg-i Huten olmuşdur G:182 /1

Nâz ile cânânımız kim lâ’l-i cân-perver sunar/Şûh dilberdir ağızdan sanasın şeker sunar G:184 /1

Noldun ölürsün Necâti lâ’l-i rûh-efzâ-yi dost/Âb-ı Hızr ile leb-â-leb câm-ı İskender sunar G:184 /9

Lâ’l-i cânân şevkine yansan yakılsan nola kim/Ey Necâti âteş-i fürkat senin cânındadır G:185 /5

Senin bûy-ı mey-i lâ’l in sabâdan işitip gonca/Dedi kim âkıbet bizi yakasız koyacak budur G:191 /6

Lâ’l-i dür-pûşuna cânını nisâr etsen nola/Âşık-ı ser-bâz olanlar cân ile başdan çıkar G:197 /4

Aslı ser-bâz ana derler ki şeker gibi gelip/Başın ortaya koyup lâ’line andan ezilir G:199 /3

Lâ’line ömr-i girâmı harc eden üftâdeler/Güşe-i mihnetde şimdi cân veriben cân alır G:202 /2

Kanına susar Necâti lâ’l-i yâra bilmiş ol/Gamzesinden havf kılmayıp şu kim ibrâm eder G:209 /5

Ey Necâti lâ’l-i nâbı üzre hâli dil-berin/Bir mekesdir kim makâmı kand-i nâb üstündedir G:210 /7

Meclisde sâgar almaga lâ’lin haberlerin/Nâziklik ile ağzımız arar haber sezer G:211 /2

Ol lâ’l-i revân –bahş ile ‘İsi-i zamânsın/Kapında senin nâle-i bimâr gerekmez G:213 B3

Gönlümüz ister şarâb-ı lâ’lin ammâ vermez el/Ehl-i bezm içinde biz mahrûm olan fâsıklarız G:214 /2

Ben nice ölmeyeyim hasretle lâ’l-i nâb-ı yâr/Hey meded öldüm bir içim su der isem mâ demez G:215 /3

Necâti tevbeni bozmak dilerler/Çemende lâ’l vü gül epsem olmaz G:219 /7

Guyâ nigîn-i lâ’lde zehr oldu ta’biye/Çün telh ede cevâbını şirin-zebânımız G:227 /2

Yüzünü gösterip gizler lebi lâ’lini cânâne/Diriğâ mevsim-i gülde mey-i nâba yasağ olmuş G:247 /3

Hüsn bâzârında iş asmış perişân kâkülün/Gözlerim dükkânına lâ’l ü güher zeyn eylemiş G:252 /3

Câ’iz midir ki hatt-ı lebin örte lâlini/Yaâkûta vere gelmiş iken iştihâr hat G:258 /5

Hattın geleli meylim lâ’line ziyâd oldu/Artar ecel erdikde her kişiye cândan haz G:259 /4

Lâ’l-i şirin ü güher rîz ü hayâl-i hatt u hâl/He ma’âzallah mekesler teng-i sükkerden ırağ G:267 /6

Elhamdü lillâh eyledi terk-i cefâ hatın/Yazdı nigin-i lâ’line nakş-ı vefâ hatın G:283 /1

Olacak sib-i gül-âbi gabgabın/Lâ’l-i rümmânı değil mi leblerin G:301 /7

Lâ’line cân cer gönül benden bilirsen kim bu gün/Ol durur ger var ise cân üstüne cân beslemek G:304 /2

Dediler gözlerinin kanlı yaşının dem ola/İvazı lâ’l-i güher-bâr ola dedim dahi yeğ G:306 /4

Azacuk cânlusan Necâti sen/Cür’a-i lâ’l-i yârı al tiz çek G:307 /5

Sun lebin yoksa yakar âteş-i lâ’lin cânı/Mey-i kübrâ durur ey dost biraz âb gerek G:309 /3

Sihr eder reftârda serv-i hırâmânın senin/Kıl yarar güftârda lâ’l-i dür-efşânın senin G:311 /1

Bülbülü öttürmez oldu tâze divânım benim/Goncayı söyletmez oldu lâ’l-i handânın senin G:311 /6

Başın ortaya koyup lâ’line kasd etse şeker/Saht olur işidüben kânda akiki yemenin G:313 /5

Sakımnırım hat-ı lâ’lin bu dil-i miskinden/Güzelim cân otu mudur lebinin hattı senin G:313 /6

Terledin ey hat mey-i lâ’lin gül-efsûn eyledin/Çok değil sofilere bu denli tezvîrin senin G:314 /5

Cân dilersen vaslına ey lâ’l-i leb bu var mıdır/Mezheb-i İsâda bayram olsa kurbân eylemek G: 315 /3

Dostum lâ’lin temennası gönülden gitmeye/Gide gülden reng mülden şevk deryâdan nemek G:316 /2

Ben bu belâya katlanı bilem mi dostum/Bir yana lâ’lin ede cefâ bir yana gözün G:318 /4

Ey halilim ne aceb hüsnün gülistanında biz/Mezra'i lâ'linde cân erdikce biter mercimek G:327 /3

Dermiş ol gül-ruh ki yoktur gonca gibi ağzı berk/Pisteler dilden düşürmez lâ'l-i handânım benim G:347 /6

Bezm-i safâda lâ'line mânend olunca mey/Pir-i mugân ne cânlar eritmiştir ey sanem G:358 /2

Bülbül söğer kulağını dolduru güllerin/Benzer ki vasf-ı lâ'lin işitmişdir ey sanem G:358 /4

Necâti vasf-ı lâ'lin mi yazar kim/Kalem zâr oldu kan ağlar elinden G:381 /8

Alınıpdır lâle rengi ol gül-i sir-âbdan/Kuruyupdur lâ'l kanı ol iki ünnâbdan G:383 /1

Ben dururken gayriye lâ'lin revân vermek neden/Katline ben nâtüvânın böyle cân vermek neden G:388 /1

Ger Necâti gönlüm al gel demedinse dostum/Dest-i zülfe hatem-i lâ'lin nişân vermek neden G:388 /8

Leb-i lâ'l-i şeker-feşânın ile/Yine kân-ı Melâhat olmuşsun G:398 /3

Zülfün hamını anber-i sârâya vermezin/Lâ'lin gamını şâdi-yi sahbâya vermezin G:405 /1

Lâ'l-i lebin safâsını sâgarda bulalı/Mey-hâneler bucağını dünyâya vermezin G:405 /3

Bûse-i lâ'l-i lebinle geçirir cân ammâ/Gönlümü sorar isen âşık-ı pehlûdur bu G:440 /4

Lâ'linle dehânın görünür söylediğince/Bir gonca ki dâne-i gül-nâr arasında G:447 /2

Lâ'line nice benzedeyim şol güheri kim/İpin sürüyüp yürüye bâzâr arasında G:447 /4

Habb-ı misk ile dehânın pür eder gonca velî/Lûtf ile öykünümez lâ'l -i şeker bârlara G:463 /4

Ağzının râyihasiyçün götürür habbül-misk/Gonca hiç öyküne mi lâ'l-i şeker-bârlara G:465 /4

Gösterip lâ'l-i meyinden dedi ol kâfir –beçe/Bulunur eksik değil isterse yârân yerlice G:469 /2

Hâlin var iken hat nedir ol lâ'l-i ter üzre/Teşdîd ne lâzım ki koyalar şeker üzre G:479 /1

Hatt-ı benefşe zeyn olalı lâ'l-i nâbına/Cân verir oldu halk benefşe şarâbına G:480 /1

Sabr hadden geçti nola lâ'line diş bilesem/Acıdığından kıyar her kişi tatlı cânına G:485 /4

Cânına geçti Necâti müst-mendin nice bir/Gamzen oku lâ'lini men ide gire kanına G:485 /9

Her yerin öpsem verir mey fi'lin ammâ leblerin/Öpücek gûyâ şarab içildi lâ'lin câm ile G:495 /5

Sayd eyledin güzelleri ol lâ'l-i nâb ile/Câna neler şikâr gelirmiş şarâb ile G:510 /1

Bir elde lâ'l-i dil-ber dahi sagar/İki elim berâber bulundu kan içinde G:520 /3

Şarâb-ı lâ'l-i dil-berden beni men etme ey nâsıh/Sana ne her kişi ne eder ise kendi cânına G:522 /2

Görüneli hat-ı müşgîni lâ'l-i nâb üzre/Ne fitneler beliri başladı şarâb üzre G:523 /1

Kitâbını tutu komuş şarâba dâniş-mend/Hayâl-i lâ’lin ile ha içer kitâb üzere G:523 /5

Şerbet diyeni lâ’l-i lebin lezzeti sâki/Bir veche fuka bardağına koydu ki sorma G: 528 /5

Hat belirmiş lâ’l-i nâbın çevresinde dostum/Çıka gelmiş gûyiyâ Hızr Âb-ı Hayvân üstüne G:535 /6

Hatt-ı lâ’lin kazı kim zıbâ görünmez üstüne/Ger hât-ı yâkût ise mühr-i Süleymân üstüne G:536 /4

Nigârâ lâ’l-i nâbından dil-âzâr olmasın kimse/Yazıkdır kendi cânından ko bîzâr olmasın kimse G:538 /1

Lâ’lin üstünde hatun gûyâ hat-i yâkûttur/Bir satırda âhir olmuş Sûre-i Kevser gibi G:564 /3

Bir bûsenin ölümlüsüdür hasta Necâti/Ey lâ’l-i lebi cân-ı belâ-dîde ilâcı G:566 /6

Egerçi tîr-i gamzen câna girdi/Hele lâ’l-i lebin mercâna girdi G:569 /1

Devr eyleyip öperken lâ’lin lebini sâgar/Mecliste surâhinin ağzını sulandırdı G:576 /6

Gamzen anılsa bir kişi cân kurtarır değil/Lâ’line baksa dünyada ölmek yalan gibi G:577 /3

Kan ağlasın Necâti iki gözlerin ko kim/Lâ’l ü güherledir bu dükkânın güzelliği G:579 /6

Firâk acısına kim sabr ederdi/Leb-i lâ’l-i şeker-bâr olmayaydı G:582 /5

Dôst cânım çıkmayınca vermedi bir bûseyi/Gâlibâ cân bahşıdır ol lâ’l-i handân bahşişi G:605 /3

Lâ’l ü zülfündür beni ser-mest ü şeydâ eyleyen/Cân ü bahş oynattırır kullara sultân bahşişi G:605 /5

Lebine yarsıdım kalmadı yarı canım/Olalı lâ’l-i lebin gönlüme yâr-i cânı G:612 /5

Sâpâş câm-ı lâ’line ey bî-vefa k’ anun/Bir cür’ası hezâr gedâyi Cem eyledi G:613 /2

Dilersen kim ola bâki güzellik meclisi sâki/Dem-â-dem câm-ı lâ’linden ana dur mest-i kallâşı G:615 /2

Necâti şi’irini şirin edip dürler döker oldu/Görelden şol leb-i lâ’l-i güher-pûş ü şeker pâşı G:615 /8

Bâdedir lâ’lin lebin mestânedir nergislerin/Bezm-i hüsnün zînet etmiş piste bir bâdem iki G:622 /7

Gözüne cihan oldu karanu meğer ey dost/Lâ’lin habere Çeşme-i Hayvâna yetişti G:625 /5

Kimse mi var âşıka cânlar verir cânan gibi/Bûse anılsa uzadır lâ’lini mercân gibi G:626 /1

Lâ’l-i lebine cân ile dil müşteri iken/Bâzâr edersen ey boyu şimşâd elin beri G:638 /3

Dil şişe gibi nâzig ü safiydi diriğa/Lâ’lin meyini içmeyeli bozdu mizâcı G:640 /2

Sâkiyâ dest-i ecelden yakamı etti halâs/Cân imiş lâ’l-i lebin bûselerin can kesegi G:642 /4

Dedi lâ’linde görüp dâne-i hâl-i siyehin/Ab-ı Kevserde karar etti Bilâl-i Habeşi G:644 /4

Bana bir bûse satarsan vereyim halvâlık/Cânım ol lâ'l-i şeker-pervere Mestî Çelebî G:647 /5

Verir haber-i lâ'lüni bâd-ı ser-i kûyun/Labüd getirir kabe misâfirleri hurmâ K:1 /4

Lâ'li duyurdu hiç değil agzı sırrını/Kim gizli râzı fâş eder olur şarâb-ı nâb K:3 /41

Kan yut cefâ-yı dehr ile bağruna taş bas/Ağzından ey dil ister isen lâl-veş nisâb K:3 /43

Tiryâk koydu hokka-i lâ'line lâleler/Görüp çemende âb-ı revânı misâl-i mâr K:6 /10

Bir tâb vadır anda ki kân bağrını ezip/Döndürdü lâ'l-i nâbı mey-i erguvâna tîğ K:11 /42

Lâle:

"Lâle, divân şiirinde kırmızı rengi ile sevginin yanağı ve âşığın gözyaşları lâleye benzetilir. Lâlenin ortasındaki siyahlık sevgilinin yanaklarına özenme ve onu kıskanma dolayısıyla bağrında meydana gelmiş bir yara, dağlama olur. Ciğeri kan olmak, bağrı yanmak, pürhûn olmak vs. bu nedenle kullanılır. Ortasındaki karalığı ile lâle, üzerinde ben olan bir yanaktır. Sevgilinin yanağı ve âşığın gözyaşları lâleden daha kırmızıdır. Divân şairinin sözünü ettiği lâle, çok zaman şakayık denilen gelincik lâlesidir. Bazen lâlenin Nûmânî denilen ve dağlarda yetişen cinsi de söz konusu edilir.Bugün biz bu çiçeğe gelincik diyoruz. Lâle-i nûmân ve şakâyık-ı nûmânîye, budur. Bahar, lâle devri olarak nitelenir. Nedîm'in yaşadığı Lâle Devri ise Cumhuriyet'ten sonra ortaya çıkmış bir tabirdir.İran mitolojisine göre yıldırım, yaprağın üstündeki çiğ tanesine düşmüş, çiğ tanesi ve yaprak alev alarak donmuş, lâle de böylece ortaya çıkmıştır. Lâlenin ortasındaki karanlık da yıldırım yanığı imiş. Lâle, yabanî bir çiçek oluşu, çabuk solması, suya ihtiyaç duyması vs: özellikleriyle şiirlerde çok sözü edilen bir çiçektir. Genellikle bahçe çitlerinin kenarında bitmesi, onu miskin sıfatıyla anmaya neden olur. Tabii bu sıfatta, bağrının yanık olması da

etkilidir. Şekil yönünden kadehe benzeyen lâle, şarap, kan, la'l, kâse-i mercân, câm, şem, çerağ, kanlı kefen, al sancak vs. olabilir. Rengi ve şekli yönünden hayli geniş bir kullanıma sahiptir. Savaş meydanı ile âşığın gözyaşlarını döktüğü yerler ise birer lâlezâr (lâle bahçesi) olarak karşımıza çıkar. Esirlerin boynuna geçirilen açılıp kapanır halkalara da lâle tabir olunur.Bir nevi tasmadır." (Pala, 2004: 284). "Lâlenin klasik Türk şiirindeki temel işlevi; sevgili, memdûh, güzel, gelin, sâkî, hizmetçi, asker gibi şahıslar; sevgilinin yanağı, dudağı; âşığın yüzü, vücûdu, kanı, gözyaşı ve yaraları gibi uzuvlar; kadeh, şarap, tabak, tâc gibi eşya; güneş, ay, yıldız gibi kozmik unsurlar ve cennet, gönül, ümit, dert, şiir gibi soyut kavramlar ile değişik vesilelerle ilişkilendirilmesine dayanır." (Bayram, 2007: 213). "Lâle, dağ eteklerinde ve yakalarda, sahrâda, taşta, taşlık yerlerde 'taşra'da ve bâğ, bahçe, çemen, sebzezâr gibi yerlerde yetişir. Şekil itibarıyla çanağa ve kadehe teşbîh edilmiştir. Kırmızı renktedir ve ortasında siyâh leke vardır. Bu cihetten çeşitli teşbîhlere medâr olmuştur." (Çavuşoğlu, 2001: 290).

Bellidir kim bâd-ı âhından yanar âşıkların /Âteş-i ruhsârı her hüsn ehlinin ey lâle had G:49 /6

Nice bir ey lâle-ruh benzin za'afrân eylemek/Âşık-ı bî-çârenin küynüklü ahı yok mudur G:59 /3

Etti gözümün yaşını ummâna berâber/Ol lâle-ruhun işleri var kana berâber G:62 /1

Hurşîde nisbet eyleyen ol gül yanakları/Ey lâle-çehre yüzüne nice baka bilir G:87 /2

Tura-i pür-tâbına reyhân ü sünbül cân verir/Lâle-i sir-âbına gül-berg-i handân imrenir G:132 /2

Yolumu bağlayan ol zülf-i siyeh kârınmış/Cigerim dâglayan lâle-i sirâbındır G:138 /3

Hatt ü haddin hasretinden ey letâfet gülşeni/Sebzeler toprak döşenir lâle taşlar yasdanır G:150 /2

Cûş edip kanlı yaşı lâle gibi Ferhâdın/Kızarıpdır yine dağlar eteğiyle yakalar G:168 /2

Gönlünü nem edegör hüsnü bahârı geçmeden/Ey Necâti lâle gibi rızkını taşdan çıkar G:197 /6

Lâle-hadler yine gülşende neler etmediler/Servi yürütmediler goncayı söyletmediler G:198 /1

Taşradan geldi çemen mülküne bigâne diye/Devr-i gül sohbetine lâleyi iletmediler G:198 /2

Bir tâze güzel sevdi cihân içre Necâti/Kim serv boyu lâle ruhu gonca femi var G:205 /5

Sûfiyâ perhizi ko nûş eyle câm-ı lâle-reng/Âdeme çün her zamân perhiz illet artırır G:208 /4

Güller çemende şive ile burtarır yüzün/Gûyâ ki lâle-çihreler içer şarâb-ı nâz G:234 /4

Muhabbet sebze-zârında biter çok laleler ammâ /Bulunmaya benim gibi cefâdan bağrı dâğ olmuş G:247 /2

Necâti gönlünü her dem eder bir lâle-ruh yagmâ/Sanasın Bursa şehridir ki yakar her zamân âteş G:250 /7

Almışam her lâle-haddin başına gavgâsını/Dönmüşüm şol meste kim güllerle ser zeyn eylemiş G:252 /6

Güzeller ârızından yandı lâle/Libâsı ana oddan gönlek olmuş G:254 /4

Gül yüzüne öyünürse lâle-i sahrâ-nişin/Yüregine dağı hirmân ur yüzünü kana bas G:256 /5

Al giymiş girmiş ortaya şarâb-ı lâle-reng/Duhter-i rez çekmek istersen yürü meyhâne bas G:256 /6

Zülf-i tarrârın hamından sünbülün boynunda bağ/Hâl-i ruhsârın gamından lâlenin bağrında dâğ G:264 /1

Mâh çekmiş sînesine gün yüzün şevkiyle dâğ/Lâle dahi mâh-ı mihr-efrûzdan yakar çerâğ G:265 /1

Hecrinle gökte mihr içer zehr tâs tâs/Mihrinle lâle yerde yutar kan çanak çanak G:281 /2

Göreydi lâle haddini bu lûtf ile senin/Söğeydi gonca ağzına bülbül varak varak G:281 /4

Fasl-ı bahârdır heves-i sebze-zâr idin/Bir lâle çihre ile mey-i hoş güvâr idin G:320 /1

Lâleler zindan içinde gündüzün yakar çerağ/Bâğ bir üstü açık dil-gir zindân oldu gel G:334 /2

Lâle-zârı düşde dün Ferhâda sordum dedi kim/Her bahâr oldukça yerden cûş ede kanım benim G:347 /5

Ey Necâti aşk sahrâsını gül-gûn eyleyen/Bilmiş olasın ki eşk-i lâle gûnumdur benim G:356 /5

Nice rengin demeyen lâle ruhun medhini im/Gül gibi hurrem olur her kim okursa gazelim G:366 /6

Öğersen ol ruhu öğ kim Necâti vasf edeli/Beyân varaklarını lâle-zâra benzettim G:370 /7

Rahm et ki kıldı sen gül-i handân firâkına/Yüzüm sahifesin ciğerim kanı lâle-fâm G:375 /2

Kanlı cigerden iledeyin goncaya haber/Dâğ-ı derûnu lâle-i Nu'mâna yanayın G:380 /5

Alınıpdır lâle rengi ol gül-i sir-âbdan/Kuruyupdur lâ'l kanı ol iki ünnâbdan G:383 /1

Lâle yaktı ciğerini gül-i handânın için/Servler kesti kolun kadd-i hırâmânın için G:421 /1

Zülfü anber boyu ar'ar serv-kadd ü lâle had/Bir semen-ber gonca-leb dil-dâr dersen işte sen G:433 /2

Eylenirdik gamında lâle ile/Alışaydı oruç piyâle ile G:454 /1

Sâki câm-ı subûhı eğleme kim/Kadeh-i lâle doldu jâle ile G:454 /3

Kanlı yaşımı çeşme-i zerdimde gören der/Bitmiş bir iki lâle za'afrân arasında G:481 /3

Gam-ı hâl-i ruhundan kan uyuşdu/Nîgarâ lâle-i sir-âb içinde G:540 /3

Göresiz kim bu kad ü kâmet ü bu zülf ü izâr/Servin işin bitire lâle vü reyhânı eke G:551 /2

Hâr cevrinden incinip ey dil/Gül yerine görem mi lâleleri G:571 /6

Âhım eline mâyil olsa o gül budağı/Çekmezdi lâle gibi dil-sûhte bu dağı G:574 /1

Yiğit oldun dostum nûş eyle câm-ı lâle-reng/Pir elinden gel beri bir san'at öğren gül gibi G:587 /4

Olmazdı şem'i cem'in yârâna böyle düşman/Olmasa lâle vü gül bâd-ı seher çerağı G:643 /5

Levend:

"Vaktiyle Venediklilerin şark memleketlerinden aldıkları bahriye neferi, hafif asker." (Kestelli, 2004: 277). "Yakışıklı delikanlı, babayiğit manasındadır." (Onay,

2007: 260). “Osmanlı donanmasında ve kıyılarında görev yapan asker sınıfı. Boylu boslu, yakışıklı erkek.” (Püsküllüoğlu, 2004: 875).

Levend ü müflis ü divâne vü fakîr ü hakir/Necâti’yem umarım dahi bes beter diyeler G:117 /5

Sâkiyâ bezm-i muhabbetde Necâti-i levend/Bâdeden geçdi leb-i rûh-fezâdan geçmez G:224 /7

Levend oldunsa baş eğme Necâtî vaz ü destâra/Özün meydân-ı aşk içre şehid eyle kefenden geç G:42 /7

Mevc urur bahr-ı hüsün fitne koparır hat ü hâl/Bu deniz yüzlerinin kimse levendin yenemez G:212 /3

Kaygı kayıklarında unutma Necâtiyi/Gird-âba atma merhamet eyle levendine G:455 /5

Levh:

“Tahta. Tahtadan vesaireden yapılan yassı sayfa.” (Kestelli, 2004:277).

Levh-i çehremde okumağa hikâyât-ı gamı/Geceler subha değin şem tutar ah sana G:2 /4;

Defter ü tûmâra yazdığım muhabbet sözlerin/Levh-i hâtırdan derim sanma kitâbım var benim G:362 /7

Levh-i zamir;

Levh-i zamiri zabt eder ahvâl-i âlemi/Kavl-i müellifi nitekim safha-i kitâb K:3 /19

Levh-i zeberced;

Zer ile levh-i zebercedde yazıldı bir lâm/Ramazanın otuz olduğuna tâ kim ola dâl K:16 /2

Levh-i zeberced üstüne her ay başında bir/Yazıldığınca ey melik-i bahr ü ber nişân K:20 /50

Levh-i mahfûz;

Levh-i mahfûza ne hâcet kim ola resm-i midâd/Kamu esrar-ı cihan anda hüveydâ mı değil K:17 /26

Levh-i mahfûza ne lâzım dûde ile resm ü nakkaş/Anda hod esrârı kevnin âşikârâdır yine K:23 /27

Leylâ:

"Pek karanlık gece. Uzun gece. Meşhur Mecnun'un maşukası."(Kestelli, 2004: 277)."Leylâ ile Mecnûn mesnevisinin kadın kahramanı. Leylî diye de bilinir. Benî Âmir kabîlesinden olup Kays (Mecnun)'ın akrabalarından biri imiş." (Pala, 2005:288). "Saçın Leylâ'ya teşbîhi leyl (gece) kelimesi cihetiyledir. Bu vesileyle Mecnûn (âşık) beraber zikredilir." (Çavuşoğlu, 2001: 132).

Buldu Mecnûn saçında Leylânın/Sırr-ı Esra bi-abdihi Leylâ G:7 /3

M

Mâh:

"Ay. Mâh-ı nev (hilâl), mâh-ı rûze (Ramazan ayında hilâlin görünmesi) mâh-ı ıyd (bayram hilâli), mâh-ı Yemânî (Hz. Muhammet), mâh-ı tâbân (mehtâb), Mâhlika (ay alınlı) vs. tamlamalar ile kullanımı yaygındır. 'Meh' şeklinde yazıldığı yerler de vardır." (Pala, 2004: 294).

Ola cismimde benim her üstühânım mâh-ı nev/Ger olam ey mâh-rû bir gece hem-pehlû sana G:14 /4

Ey gönül aşk oduna yanmak sana oldu halâl/Vey gözüm mihrinde ol mâhın harâm uyhu sana G:14 /5

Bakmadı benden yana sen mâha uyaldan gönül/İki gün bir kimseye divâne olmaz âşinâ G:17 /5

Lâzım değil ruhunda ki zülf-i siyâh ola/Karanlık olmaz ol gece kim anda mâh ola G:20 /1

Her kangı bezmde ki leb-i la'lin anıla /Câm-ı şarâbı ağza almak günâh ola G:20 /2

Saç zülfünü ruhuna ki anber gulâm ola/Aç gün yüzün ki mâh-ı nev işi tamâm ola G:22 /1

Yıllarla yeldim ermedi sen mâhdan meded/Gören dedi ki hey yazık Allâhdan meded G:52 /1

Sıçrar yüzüme yapışır andak gözüm yaşı/Sen mahı koyub eyler isem mihre bir nazar G:58 /4

Ömrünün eksildiğini isteyen mersûm için /Ârzû-yi mâh-ı nev eden kişi divânedeir G:60 /3

Ey sa’adet güneşi dil yüzünü mâh biir/Eşiğini feleke vermezin Allâh bilir G:64 /1

O mâhı nagehân görsem bana söylemeyip geçse/Kalır barmağım ağzımda gören demez ki canlıdır G:69 /3

Bir iki gün dahi sen maha erişmezse elim/Yaşım u âhım eder yeri göki zir ü zeber G:72 /3

Nâ-geh düşümde görüne diye misâl-ı dost/Ettim ferâgat uykudan ey mâh-ı bî-nazir G:77 /2

Ey mâh-çehre âşıkın ahından et hazer/Bilmez misin ki göklere tîr-i du’â çıkar G:78 /6

Ey mâh çehre olma cefâya dilir kim /Eflâk cevşenine hadeng-i du’â geçer G:81 /4

Pâdişâhem sancağım ah u alemdir mah-ı nev/Kim şafak anun nigâra kırmızı vâlâsıdır G:85 /2

Şeb-i zülfünde haddin özleyen ah/Karanu dünde mâh-tâb özler G:98 /3

Göstermesin sakın sana parmak hesâbın/Mâh-ı felek ki nakd-i hayâtın hesâblar G:105 /4

Mûrg u mâhi melek ü ins ü peri vahş ü tuyûr/Ol Süleymân-ı zamân üstüne tir tir titrer G:115 /4

Mihr ü mâhı hüsn ile meydâna çeken yaraşır/Sen ki zülf ü gabgabına gûy u çevgân imrenir G:132 /5

Âşık kaçan ki nâvek-i âh-ı seher çeker/Göklerde mihr ü mâh yüzüne siper çeker G:145 /1

Bir gün sen âfitâba mukârin olam diye /Mâh-ı felek yıl on iki aydır sefer çeker G:145 /3

Yine günü görecek gözü yok sitarelerin/O mâh-ı bürc-i sa'adet olanı gözlerler G:159 /5

Ey Necâti yerde gökde bir belâsız bal yok/Mâh-ı tâbâna sehâb ü gence subân sarmaşır G:194 /10

Ol mâh-ı dil-fürûza şebih olduğu için/Bakdıkça mihr yüzüne gözüm dola gelir G:203 /5

Ârızın bir vech ile hûrşidi kıldı şem-sâr/Râ kaşın bir harf ile mâh-ı nevi ilzâm eder G:209 /2

Zülf-i müşginin ki cânâ mah-tâb üstündedir/Sanasın tâvûs-ı kudsî âfitâb üstündedir G:210 /1

Gelem akşamlayam demişdi ol mâh/Sitâremde diriğâ akşam olmaz G:219 /5

Kara başına sûfinin ne günler geldi hüsnünden/Necâti şeb-rev olanlarda kimdir mâhdan korkmaz G:222 /5

Tal'atın mihri doğup mâhın bitirdi işini/Kâmetin servi bitip ar'arlara düşürdü kes G:245 /6

Akşamın gel dünle gel etme rakibinden hazer/Gece gezdin diyebilmez mâh-ı tâbâna ases G:246 /4

Mâh çekmiş sînesine gün yüzün şevkiyle dâğ/Lâle dahi mâh-ı mihr-efrûzdan yakar çerâğ G:265 /1

Göster yüzünü cevr ü cefâ eyleme çokluk/Ey mâh yaraşmaz güneşe k'ide soğukluk G:280 /1

Oda atarsa seni hasreti ol mâh-veşin/Gönül ah eyleme kim yaktığı tütmez güneşin G:286 /1

Görelden sen yüzü mâhı ererdim göklere ahı/Beni kul etti vallâhi beğim kaşın gözün gamzen G:308 /5

Gün yüzünden ayda bir sahfe yazar mâh-ı münir/Geri her bir sohfesinde var iki üç yerde hak G:316 /8

Gün yüzünden uzanıp nûr dilerkn meh-i nev/Gösterip bakmak umar idin ola mâh dedik G:324 /3

Âsumânîler giyip gün gibi mâhım gitme gel/Göklere boyanmasın feryâd ü âhım gitme gel G:331 /1

Kimden tutalım ey yüzü hurşid gel ayıt/Sana güzellik eyledi mâhım bana gönül G:332 /3

Hırmen-ı mâhı yakan âh-ı derûnumdur benim/Çarhı ser-keş dostlar şimdi zebûnumdur benim G:356 /1

Kadimdi büktün sakın âhımdan ey mâhım benim/Yedi kat gökden geçer çarh okudur âhım beim G:369 /1

Ağladıkça gözyaşı dûr etti der-gehden beni/Yıldızım barışmadı sen mâh ile şâhım benim G:369 /2

Ey mâh-cebin sana güneşsen dediğin dil/Göklerde melekler işitip eyledi tahsin G:382 /4

Meğer mâh-ı muharremdir ki yılda bir gelir sâgar/Getir şa’bâna dek sâki bize mâh-ı muharremden G:403 /5

Gün yüzüne mâh öykünürmüş/İyi ya Necâti gözün aydın G:404 /5

Ey mâh-ı hüsn mihr-i felek bezmine gelip/Ger şem gibi karşına yanmazsa uşda ben G:416 /3

Subh-dem her şeb sitârem ağlasam ayb etmeniz/Zerrece yok tâli’im mihrinde çün ol mâhdan G:436 /2

Ey benim gün yüzlü mahım gel beri/Göklere çıkmasın ahım gel beri G:437 /1

Umarım haşrda cân oynadığımdan duyalar/Mâh-rûlar diyeler bir birine odur bu G:443 /3

Ey mâh-çehre yıldızı düştü feleklerin/Ahım şirârı göklere çıkalı dûd ile G:445 /2

Mihr ü mâhı bir eliyle oynadan elma gibi/Nâr-ı fürkatde geçirdi günümü eyvâ ile G:451 /2

Kullarından sayılır mâh-ı felek ammâ güneş/Bir ter oğlanı durur kim tutulupdur ay ile G:451 /4

Ağla gözüm firâk ile derd ile âh ile/Kim yıldızın barışmadı gün yüzlü mâh ile G:453 /1

Kulların gibi dolanır eşiğin mihr ile mâh/Beklemek adet durur şâh-ı cihânı her gece G:466 /6

Bir güzel gördüm gelir serv-i hırâmân yerlice/Ârızı gökleryüzünde mâh-ı tâbân yerlice G:469 /1

Sâki-i hûrşid ruh geh bedr etti geh hilâl/Bu gece is asdı sâgar mâh-ı şeb-gerd üstüne G:490 /4

Gün yüzün ile mâh-ı felek karşılaşırmış/Dün doğubanı dünle ulalmağa sebeb ne G:492 /3

Sinesin gören sanır âyine bastı bağrına/Yâ melektir kim giripdir mâh-ı tâbân koynuna G:502 /2

Yeldi yöpürdü aşağa yukarı eşk ü âh/Bir boyu serv ü bir yanağı mâh aşkına G:509 /2

Figân ki ahıma bakmaz geçer gider ol mâh/Nidem ki geçti günüm nâle vü figân ile âh G:516 / 1

Fürkat şebine düşmüşüm ey mâh esirge/Çıktı feleğe âh-ı seher-gâh esirge G:517 /1

Görse güneş eşiğini yerine göğüne/Gögerde mâh gögsünü döğine döğine G:529 /1

Şâh-ı serîr-i hüsn iken ol mâh-ı bî-nazir/Hiç ola mı enis ola ben bî-nevâ ile G:549 /2

Yine cânımı nisâr edeyim uş bir meleke/Ki diye hâl-i ruhı mâh-ı şeb efrûza leke G:551 /1

Zülf olmasa yüzünde gelmez kemâle noksân/Olmaz fetile muhtâc ey mâh gün çerâğı G:574 /3

Çekti kenâra göz yaşı sen mâh-pâreyi/Ey mâh-pâre öğer isen öğ sitâreyi G:581 /1

Vasl ile mahv kılmadı fürkat şebini ah/Ol mâhı gör bizimle iki gün bir olmadı G:588 /3

Deli olma görücek nâz ile bir mâh-veşi/Saçı zincirine ey dil dolaşı gör dolaşı G:590 /1

Nâr u eyvây ile şol gabgab yakar gönlüm benim/Mihr ü mâhı bir eliyle oynadır elma gibi G:593 /5

Mâh-ı şa’bân ü berât-ı hüsn kadrin bilmez/Fürkat ile vuslatın bayramın oruc eyledi G:596 /6

Sen Mesîhâsın u ben genc-i gamınla Kârûn/Senden ayırmağa durdu felek ey mâh beni G:618 /2

Kir getirir yüzüne mâhın kosun hôd-binliği/Kim güzeller istemez bunun gibi çirkinliği G:623 /1

Ey mâh-ı vefâ mihr-i ruhun şa'şaasından/Yüz türlü safâ bu dil-i virâna yetişti G:625 /2

Sen gelmeyince mâhım mahv olmaz âteş-i dil/Haşr olmayınca şâhım söyünmez er çerağı G:643 /2

Dünya bugün benimdir ne mihr olaydı ne mâh/Vasl-ı nigâr olunca âşık nider çerağı G:643 /3

Her ki pehlûda bula bir gece ol mâh-veşi/İstemez yıllar ile doğmaz her giz güneşi G:644 /1

Yüzüne şems hele ben demedim mâh dedi/Meh dahi sehv-i lisân eyledim eyvâh dedi G:649 /1

Mahbûb:

"Sevilen, maşuk, sevgili. Güzel." (Kestelli, 2004: 283).

Açılmış gülleri bâğın senin bu hüsn ile çağın /Mey ü mahbûbı terk eyleyene divânedir derler G:61 /3

Raht u bahtım götürü oda urursan dutmaz/ Bir iki gün beni bu dünyede mahbûb eğler G:67 /5

Mahbub u meye tevbeliyem derse Necâti/İnanmayasız sözüne zîrâ ki delidir G:102 /8

Şol dil-rübâ güzel k'ana begler paşalanır/Mahbublar bölüğü anudur ağalanır G:130 /1

Fitne-i âhir zemân oldu Necâti sözleri/Her gazel kim diye bir mahbûb-ı hoş-âvâz olur G:201 /6

Ömr bâtıldır mey ü mahbûba hem-dem olmayan/Başta sevdâ elde câm-ı hoş-givârım var benim G:353 /2

Ömrü bâtıldır mey ü mahbûba hem-dem olmayan/Başta sevdâ elde câm-ı hoş-güvârım var yine G:458 /2

Âşık-ı didâr olup gördüğü mahbûba akar/Germ olup gün yüzlülerle sürdü devrân kaplıca G:473 /4

İltifâtından Necâti ol kadar şâd oldu kim/Ömrü olduğunca ayş ile mey ü mahbûb ile G:506 /5

Serv gibi karşına kavşursun el mahbûblar/Sen güzellik taht-gâhında otur sultân gibi G:626 /5

Mahmûd Ve Ayaz:

"Türk hükümdârlarından Gazneli Sultân Mahmûd'un has gûlamlarından Ayaz, akıl, feraset, bilgi, sadâkatte mümtaz olduğu için pâdişâh kendisini çok sever ve itimat ederdi. Onun Ayaz'a aşkı şark edebiyatında Leyla ve Mecnûn, Ferhat u Şîrîn efsâneleri gibi mühim mevzulardan olmuştur. Ayaz kelimesi Âyâs, Âyâz, Eyâs şekillerinde yazılmış ise doğrusu kış gecelerinde ayın fazla parlamasından alınan ve mehtaplı soğuk demek olan ayazdır. Bazı şairler Mahmûd-Ayaz adlı eserler de vücuda getirmişlerdir." (Onay, 2007:264). "Gazneliler devletinin büyük hükümdarıdır. Adı, Nizâmüddün Ebü'l Kasım Gâzi Mahmud, lakabı Seyfeddin'dir. Gazneli bir kumandanın çocuğu olan Mahmud, zekâ ve cesareti ile kısa zamanda yükseldi. Önce Horasan valisi oldu (994). Sonra Gazne tahtına oturdu (998). Bir yıl sonra Horasan'ı ele geçirdi ve fetihlere başladı. Ülkesini her geçen gün büyütüyordu. 'Sultan' ünvanını taşıyan ilk kişi odur. Putperestlere karşı İslâm'ı müdafaa etmiştir. Devrinde şair ve şiire büyük itibâr göstermiştir. Câizeyi ilk icâd eden odur. Sarayında 400 şair bulunurmuş. Şair Unsurî onun verdiği câizeler ile öylesine zengin olmuş ki tenceresini gümüşten, sofra takımını altından yaptırmış. Edebiyatımızda cömertliği, şairleri koruması ve kölesi Ayaz ile birlikte çok anılır." (Pala, 2004: 295). "Rivayet ederler ki Sultan Mahmud bir gece neşe ve keyif ile kendinden geçmişken nedimlerine emrederek Ayaz'ın saçlarını kesmelerini ister. Ayaz, rıza gösterir ve saçları kökünden kesilir. Ertesi sabah durumu gören padişah şaşırır ve çok pişman olur ve bir daha da içki içmemeye tevbe eder. Bunun içindir ki Ayaz çok zaman zülf

ile birlikte anılır. Şairler sevgililerini Mahmud'a, kendilerini de Ayaz'a benzetirler. Böylece ihâm-ı tenâsüp yapmış olurlar." (Pala, 2004: 43-44).

Aşk eger dâ'im ola Leylîyi Mecnûn eyleye/Hüsn eger bâkî kala Mahmûd Ayaza kul yeter G:76 /4

Gam-ı aşkın kuluyuz beğliğimizi var bizim/Bize verildi meğer devlet-i Mahmûd u Ayaz G:235 /4

Hâtırın gözleyince Mahmûdun /İzz ü nâz-ı Ayazı kim sevmez G:242 /4

Aşkı hâlî görme kim Mahmûd Şah/Şöhreti bulmazdı Ayaz olmasa G:532 /2

Yine vakt oldu ki serv-i çemene naz gele/Yine Mahmûd-ı belâ pişeye Ayaz gele G:555 /1

Mahv:

"Yok etme, ortadan kaldırma. Harap etme, batırma. Yok olma, harap ve muzmahil olma." (Kestelli, 2004: 285).

Şem' gibi aşk oduna yanayım kon yanayım/Mahv olunca dünyede nâm ü nişânı kendimin G:287 /4

Mahv olur nakş-ı emel mânende-i nakş-ı mezâr/Hâk-i pây-i cân-sitâna ârif isen sâde gel G:344 /5

Devr-i haddinle gelip zülfünü mahv etti hatun/Ey dirığâ dükenip ömrüm erişti ecelim G:366 /5

Vasl ile mahv kılmadı fürkat şebini ah/Ol mâhı gör bizimle iki gün bir olmadı G:588 /3

Sen gelmeyince mâhım mahv olmaz âteş-i dil/Haşr olmayınca şâhım söyünmez er çerağı G:643 / 2

Marifet:

“İlim, bilme, hüner, maharet. Tuhaflık, beğenilmeyen hareket.” (Kestelli, 2004: 289). “Ustalık, hüner, uzmanlık. Uygun olmayan, hoşa gitmeyen, can sıkıcı iş veya davranış. Aracı, ikinci el.” (Türkçe Sözlük, 1998: 1507). “Bilgi, tecrübî ve amelî bilgi, iç bilgi, tanımak gibi sözlük anlamları olan marifet; kavram olarak sufilerin rûhânî halleri yaşayarak, manevî ve İlâhî hakîkatleri tadarak yani iç tecrübe ile ve vasıtasız olarak elde ettikleri bilgi demektir. Marifet, Hakk’ın kendi hakkında sâlike verdiği bilgidir. Aşk ile eserlerde müessiri müşahede etmektir. Gerçek varlığın sıfatlarının tezahürü olan her varlığı, kendi makâmında görmek, hepsiyle gereken muamelede bulunmaktır. Sufilere göre yüce Allah hakkında tam mânâsıyla marifet sahibi olmak imkânsızdır. Bir insan onu tanımak için olanca gücünü harcadıktan sonra onu tanımanın mümkün olmadığını anladığı zaman, hakiki ve en mükemmel marifete ermiş olur. Marifet yolu ile Hakk’a dair elde edilen bilgiye marifetullah, buna sahib olan kişiye de ârif veya ârif-i billâh adı verilir. İnsanın yaratılmasına sebep de marifetullah yani Hakk’ı tanımaktır.” (Üstüner: 2007: 154).

Ma’rifet vermez Necâti câhile fâhir libas/Kimse demez rengine bakıp za’afrân tatlıdır G:144 /7

Maşûk:

“Aşkın sebeb-i husûlü olan vücut, aşk ile sevilen, sevgili.” (Kestelli, 2004: 291). “Sevilen, âşık olunan.” (Türkçe Sözlük, 1998: 1514).

Ölür isem ben bu yoldan dönmezem/Menzil-i ma’şûka râhımdır nemed G:48 /5

Ma’şûkayı el üzre tutarlar du’â gibi/Âşıklar arasında budur müdde’â gönül G:332 /4

Ma’şûka gönlün eğmedi Ferhâd eğerçi kim/Mûm eyler idi şevki oldu seng-i hâreyi G:581 /3

Meclis:

"Oturacak yer. Müzareke ve münakaşa için toplanmış insanların mecmuu ve toplandıkları mahal. Cemiyet, encümen, şûra." (Kestelli, 2004: 294). "Oturulacak toplanılacak yer, İçki meclisi, bezm."(Pala, 2005:300). "Bir konuyu görüşmek, konuşmak, tartışıp karara bağlamak üzere bir araya gelmiş kimseler topluluğu. Bu tür bir topluluğun yaptığı toplantı. Böyle bir toplantının yapıldığı yer. Dostlar toplantısı." (Püsküllüoğlu, 2004:910).

Hoş olur sobet-i mey gecede meh-tâp olıcak/Nûr saç meclise gel kim demişiz mâh sana G:2 /2

Meclisler içre gül gibi beşşâş olur şarâb/Giydirse aks-ı ârız-ı dildâr al ana G:11 /3

Gördü sâkilik edersin meclis içre ey peri/Ağzın açtı kaldı hayrân sâgar-ı sahbâ sana G:12 /2

Meclisde sâki desti ile el bir eyleyip/Şol gül gibi şarâbı ayağa düşürdüler G:57 /3

Meclisde şişeler gibi miskin Necâtî'nin/Kan doldurup yüreğini boynunu burdular G:57 /5

Dolular nûş edip eder güzeller âşinâlıklar/Egerçi meclis-i meyden melek bîgânedir derler G:61 /2

Devr-i meclis ki bu gün zevk-i sefâ hırmenidir/El açın vakt-i sabûh oldu du'â hırmenidir G:112 /1

Germ olduğunca meclis-i uşşâk-ı mey-perest/Ashâb-ı şevk girye eder bî-edeb güler G:153 /4

Meclisde sâgar almaga lâ'lin haberlerin/Nâziklik ile ağzımız arar haber sezer G:211 /2

Tâb-ı meyden aks-i hüsn-i yâr yaktı meclisi/Sâkiyâ şimden geri şem'-i şebistan oynasın G:411 /5

Bir dolu nûş et bize ey saki-i meclis-nevâz/Cân bağışlar sohbete ey bûsesi cân yerlice G:469 /3

Meclisler içre sen mey-i sâfi edeli nûş/Ben bir içim su içemez oldum safâ ile G:470 /2

Câm-ı mey oldu nigîn halka-i meclis hâtem/Bezmimiz buldu şeref möhr-i Süleymândan öte G:488 /6

Devr-i meclis halka-i dâm oldu dâne câm-ı mey/Ah kim düştü gönül mürgi bu dâm ü dâneye G:525 /3

Meclisi cennete döndürdü cemâl-i sâki/Bir nefesde sanemâ bin yaşar âdem bu gece G:534 /4

Mest olup yâr ayağına kodum başımı çün/Şeref-i meclis-i Cem oldu müsellem bu gece G:534 /7

Devr eyleyip öperken lâ'lin lebini sâgar/Mecliste surâhinin ağzını sulandırdı G:576 /6

Bende mahmur u dudağın sâki-i bezm-i cemâl/Hâlimiz ey şem-i meclis sana rûşen gül gibi G:587 /3

Aşk-ı mecâzi meclis-i mey gibidir hemân/Eksik değil sonunda kişiye nedâmeti G:589 /6

Dün gece mey meclisinde şem bahs-i hüsn edip/Başın ortaya koyup sâki ile uc eyledi G:596 /4

Sâkiyâ al eline şol meyi kim mecliste/Kendim unutmağ için eyleye agâh beni G:618 /6

Surâhi söyledi mâ-fi'z-zamiri/Diriğa meclisin fâş oldu râzı G:634 /2

Germ olup sana dolu içmeğe meclisde sebû/Ellerin başa koyp yarıcın Allâh dedi G:649 /2

Altın üsküfle varıp her meclise ağlanır/Gör ne yüzden öykenirmiş şem'-i bezm-ârâ sana G:12 /4

Meclisde dek dururken eridi döküldü şem/Bir derdi var içinde ki yiğidini anı yir G:77 /5

Her seher gülşende kim murg-ı latif-elhân okur/Hûb-rûlar meclisinde sanasın hoş-hân okur G:196 /1

Yüzün gül-zârına sünbül saçın saç kim nikâb olmaz/Çerâğ-ı meclis-efrûza zalâm-ı şeb hicâb olmaz G:244 /1

Şem'-i meclis lâf-ı hüsn etmezdi ammâ bu sabâh/Ölecek hasta gibi azıttı sözün giderek G:316 /9

Râzın nihân ola mı Necâti ki sözlerin/ Meclisler içre okunur uş çeng ü ûd ile G:445 /5

Ey Necâti yaraşır mutribi şeh meclisinin/Raks urup okuya bu şi'r-i teri döne döne G:472 /7

Meclisleri müzeyyen eder reng ü bûy ile/Gül gibi anılırsa fülânın güzelliği G:579 /5

Dilersen kim ola bâki güzellik meclisi sâki/Dem-â-dem câm-ı lâ'linden ana dur mest-i kallâşı G:615 /2

Şâhâ benem ki meclis-i medhinde eylerem/Bir târ ile hezâr nevâ nitekim rübâb K:3 /35

Meclisinde bağ bir mahbûb hıdmet-gârdır/Çeşm nergis kad sanevber hatt çemen ruhsâr gül K:15 /25

Mecnûn:

"Deli. Çılgın. Âşık." (Kestelli, 2004:294). "Kelime anlamı 'deli' demekse de daha çok Leylâ ile Menûn hikâyesinin erkek kahramanı olarak bilinir. Benî Âmir kabilesinden şair Kays b. el-Mülevvahü'l-Âmirî'nin lakabıdır. Bir başka rivayete göre Emeviler devrinde yaşamış Kays adlı bir beyzâdenin lakabıdır." (Pala,2005:300). "1.Sevda yüzünden kendini yitirmiş. 2.Çılgın, deli." (Püsküllüoğlu, 2004:910). "Leylâ'nın aşkı ile dîvâne olmuş belâlara tutulup dağlara ve çöllere düşmüştür. Bu arada aşkının her tarafta duyulması, Leylâ'yı punar başında görünce elindeki testiyi düşürüp kırması da vardır. Mecnûn 'zemâne varlığını' verdiği halde Leylâ ile 'kurbet' bulamamış ölüp gitmiş, -Necâtî Bey'e göre- Leylâ mezârını ziyâret etmiştir. Halbûki Nizâmî'nin ve Fuzûlî'nin Leylâ ile Mecnûn mesnevîlerinde de görüleceği gibi önce Leylâ ölmüş ve Mecnûn onun mezârını ziyâret etmiştir." (Çavuşoğlu, 2001: 81-82).

Dedi başın kâse-i Mecnûn gibi sınmak nice/Dedim ey âşıkların dini ve imânı dürüst G:36 /5

Aşk eğer dâ'im ola Leylîyi Mecnûn eyleye/Hüsn eger bâkî kala Mahmûd Ayaza kul yeter G:76 /4

Yine ol gözleri âhu seni Mecnun etmiş/Ey Necâtî gözüne yine beyâban görünür G:80 /5

Çeşm-i âhû dâğ-ı hasret gibidir/Leyli olmayınca Mecnûna şikâr G:99 /5

Etmedi gitti murg-i dil-i leyliyi şikâr/Mecnûn-i şâh-bâz ki deşt ispirisidir G:126 /5

Benim sinemdeki dâğ-ı siyâh olmuşdur eğlencem/Meger Mecnun-ı şeydânın enisi çeşm-i âhûdur G:191 /3

Dâğ-ı dilde edeliden gül yüzün şevki makâm/Oldu ben Mecnûna ey leyli-sıfât dağ üstü bâğ G:264 /4

Derd ü mihned ger bu ise i’tikâdım ol durur/Çekmedi Mecnûn belâ vü görmedi Ferhâd aşk G:276 /2

Ol turraları Leyliye Mecnûn olamazsın/Âlemde gam-ı aşk ile efsâne değilsen G:293 /2

Böyle ben Mecnun olunca gitti akl ü gitti cân/Uslanınca bir kişi anca ziyân etmek gerek G:317 /3

Aşk bâzârında bir divâne gördüm çağırır/Leyli zincirine Mecnûn olmayan uslu değil G:339 /3

Ey Necâti çün olur Mecnûn’a hem-dem –her gazâl/Bana neyçün âşinâ ol gözleri âhû değil G:339 /7

Belâ yolunda Mecnûnun önüne kim gelir amma/Becid sa’y eyledim ardınca oldum yanını buldum G:359 /3

Fikr-i sevdâ ser-i zülfün ucundan güzelim/Kıssa-i Leyli vü Mecnûna dönübdür meselim G:366 B1

Nazar kıldı bana ol çeşm ü ebrû/Enis oldu yine Mecnûna âhû G:441 /1

Dağlara düşüp yürürdüm dâ’imâ Mecnûn gibi/Ol saçı Leyli eğer bir dem bana râm olmasa G:461 /2

Şöyle kim Hak vere Mecnûn ile Ferhâda hayât/San’at öğretmek olur ol iki bî-kârlara G:465 /7

Düşde görmüş Leyliyi bir gece bir sâhib-nazar/Boynunu eğmiş dururdu kabr-i Mecnûn üstüne G:548 /4

Oldu ben divâneye mûnis hayal-i çeşm-i yâr/Gam beyâbânında şol Mecnûn ile ahû gibi G:560 /2

Mecnûna deşt yaradı Ferhâda kûh-sâr/Her kişi kendi yahşi bilir kendi kârını G:607 /5

Düşde aşkın hâletin Mecnûna sordum dedi kim/Sana hem-demdir Necâtî bâde birdir câm iki G:622 /9

Gönül sevda-yı zülfünle yine şûride-hâl oldu/Esirge dest-i hayrette beğim Mecnûn-i şeydâyı G:630 /3

Zemâne varlığını verdi aldı aşkı satın/Yabana atmalı sanman inende Mecnûnı G:635 /6

Mecnûn ki gezdi vâdi-i hicrânı serserî/Aşkını başa iltemedi ol yaban eri G:638 /1

Mecnûn gibi bulamadı Leylî ile kurbet/Say edip eremez gül-i gül-zâra benefşe K:22 /10

Leylî saçının aşkı ile dağlara düşmüş/Mecnûn gibi âşüfte vü âvâre benefşe K:22 /20

Melâmet:

“Levm ve itap etme, azarlama, çıkışma, serzeniş.” (Kestelli, 2004: 298). “Kınama, ayıplama, azarlama, çıkışma.” (Türkçe Sözlük, 1998: 1527) “Levm kelimesinden türetilen mimli mastarlar olan melâm ve melâmet, sözlükte ‘kınamak, ayıplamak, azarlamak, serzenişte bulunmak, korkmak, rüsvaylık’ anlamlarına; melâm(et)î ise kınanmaya konu olan anlamına gelmektedir. Tasavvuf literatüründe bir terim, bir makam ve bir tasavvuf anlayışının adı olarak yaygın bir kullanım alanı bulunan ve Fütüvvet, Kalenderîlik, Kübrevîlik, Mevlevîlik, Bayramîlik, Halvetîlik gibi büyük akım ve tarikatlerin ortaya çıkmasında önemli rol oynayan bir tasavvufî eğilim olan Melamîlik, hemen bütün tarikatlarda dervişin, kendisini halkın gözünde kötü tanıtması, herkesin beğenme ve saygısı yerine hor görmesini isteyişi, bir bakıma tasavvufta önemli bir yere sahip olan ‘ölmeden evvel ölünüz’ düsturunu yansıtmaktadır.” (Selçuk, 2007: 488).

.Bir selâmet yakasına çıkaran/Beni bu dâmen-i melâmettir G:152 /7

Tutamaz sofi melâmet okuna sine siper/Yine bu şiveleri âşık-ı bî-bâk eyler G:180 /5

Her subh u şâm eşiğine benden du'â varır/Andan bana melâmet ü zerc ü anâ gelir G:203 /2

Çekmez benim çok sevdiğim mihr ü mahabbet yayını/Şol kim melâmet okuna kendüzini etmez hedef G:268 /5

Şarâb-nâb dediğin nedir nenin emidir/İçip içip kişi mest ü melâmet olmayıcak G:275 /4

Olmuşum ser-menzil-i kûy-i melâmetde mukîm/Şükr ana kim demediler bu değildir yerin senin G:290 /5

Andırma ben garibe diyâr-ı melâmeti/Öğretme mübtelâya efendi belâ yolun G:384 /5

Ey Necâti selâmet ehliydin/Ne acâyip melâmet olmuşsun G:398 /5

Melâmet okları ile dolarsa sîne nola/Gazâl-i aşka makam olmağa gerek bîşe G:507 /2

Melâmet oklarına sinemi siper ettim/Umaram ola mezârım nişâne yerceğizi G:563 /4

Melâmet bezmine oturdu uşşâk/Uru dur al beri sâki yatığı G:586 /2

Kimdir Necâti der isen ey serv-i ser-ferâz/Bi-i'tidâl kendiyi bilmez melâmeti G:589 /7

Zülfün gamıyla dâr-ı melâmet yeter bize/Başdan ayağa sûfîye Dârü's-Selâmını G:627 /5

Menzil:

“Yolculukta dinlenmek amacıyla durulan yer, konak. İki konak arasındaki uzaklık. Bir merminin ulaşabildiği uzaklık. Ordunun cephe gerisi işlerinin bütünü. Bir günlük yol. At değiştirmek veya konaklamak için kervanların ve posta tatarlarının indikleri bina veya han. Ok atma yarışlarında erişilen mesafe.” (Türkçe Sözlük, 1998: 1534). “Menzil, durak. Tasavvufun devir nazariyesinde 360 menzil olduğuna inanılır. İnsan yaratılmak ve sonra da Hakk’a ulaşabilmek için bu menzilleri geçmektedir. Bu menziller, âlemleri de dolaşır ki devrin esasını oluşturan iniş ve çıkış yayları bunun içindedir.” (Pala, 2004: 3059.) “Menzil makâm, konak, durak, mertebe, seyr ü sülûk esnasında varılan ve geçilen konaklama yerleri anlamına gelmektedir.” (Uludağ 1996: 358).

Ölür isem ben bu yoldan dönmezem/Menzil-i ma’şûka râhımdır nemed G:48 /5

Kon beni yolumdan ayrıp da’vet etmen mescide/Lâ’übâ-i ‘âşıkam ser-menzilim mey-hânedir G:118 /5

Bir Hindû idi mısr-ı cemâl oldu menzili/Tan mı selâm vermese sultâna benlerin G:284 /4

Olmuşum ser-menzil-i kûy-i melâmetde mukîm/Şükr ana kim demediler bu değil yerin senin G:290 /5

Yâr eşiğidir gedâya menzil ü mefvâ bugün/Yâr ile dursun durursa dôstlar dünyâ bugün G:428 /1

Tâlib-i cânâneyi dünyâ ve ukbâ eğlemez/Kûy-ı yârın yolu birdir menzil-i ârâm iki G:622 /4

Menzil-i evvelde başını kadem etmek gerek/Râh-ı aşkın gözleyenler zâhidâ âdâbını G:632 /2

Meryem:

“Hz. İsâ’nın annesi. Davûd Peygamber’in soyundan İmran adlı bir zatın kızıdır. Anne-babasının çocuğu olmamış. Onlar da çocukları olursa mabede bağışlamayı adamışlar. Meryem doğunca oranın imamı Zekeriya peygambere teslim etmişler. 15 yaşındayken, adı Kur’ân’da geçen (Yâsin/20) Yusuf Neccâr’a nişanlanmış ise de ona varmadan Cebraîl vasıtasıyla üflenip gebe kalmıştır. Yahudiler ona çok eziyet etmişlerdir. Nişanlısı onu alıp Nâsıra’ya götürmüştür. Flitsin kralı Herod, doğacak çocuğun öldürülmesini emredince de Mısır’a veya Anadolu’ya gitmişler. Hz. İsâ’nın hayatı boyunca annesi Meryem de hayatta imiş. Hz. İsâ’nın göğe çekilmesinden bir müddet sonra vefat etmiştir. Adı Kur’ân-ı Kerîm’in birkaç yerinde anılır (Âl-ı İmrân/33-37, 42-47, Nisa/156, Meryem/16-34, Enbiyâ/91, Tahrîm/12). Hristiyanlar ve özellikle Katolikler Meryem’i en kutsal yaratık sayarlar. Bugün Efes’te bulunan Meryemana kilisesi Hz. Meryem’in sığındığı ve yaşadığı yer olarak Papalık tarafından resmen kabul edilmiştir. Onun için buraya gelen Hristiyanları hacı olur. Rivayete göre Meryem’in kullandığı iplik o kadar inceymiş ki iki kat edilmeden görünmezmiş. “Divân şiirinde Hz. İsâ’yı doğurması, Cebraîl tarafından üfürme yoluyla gebe bırakılması gibi husûsiyetleriyle ele alınır.” (Pala, 2004: 307-308).

Ehl-i diller göricek âyinede tasvirini/Bağrına basmış durur İsâ’yı Meryem sandılar G:74 /3

Meryem-âsâ karalar giymiş salınır nâz ile/Yerde sürür dâmenin zülf-i perişânın senin G:311 /5

O zülf-i siyeh-pûşı sabâ yeli götürsün/Meryem gibi dâmânını yerde sürüyünce G:475 /5

Bu karanu gece bu sohbet-i cân bahş nedir /Yere mi indi aceb İsî-i Meryem bu gece G:534 /5

Mesîh:

“El süren, el sığayan. İsa Peygamber’e verilen adlardan biri.” (Türkçe Sözlük, 1998: 1542). “Hz. İsâ’nın lakabıdır. Elini sürdüğü hastaları derhal iyi etmesinden

dolayı bu lakabı almıştır.” (Pala, 2004: 309). “…Umûmiyetle sevgili yâhut dudağı ile Îsâ arasında mecâzi münâsebetler kurulmuştur. Îsâ peygamberi bir bâkireden doğuşu, daha bebek ike konuşmaya başlaması, nefesi (nefha-i Îsâ) hastaları iyileştirip ölüleri diriltmesi, eşeği, göğe çıkışı, tam bir tecerrüt veya himmet halinde bulunmasına rağmen yakasındaki bir iğneden dolayı gökte dördüncü felekte olan güneşte kalışı ve orada ebedî hayat üzre bulunması gibi unsurlarla zikredilmektedir. Ayrıca Hristiyanlık ve Hristiyan dîninde görünüşü bakımından da ele alınmıştır. Bunlardan biri Îsâ dininde bayramlarda kurban kesilmediği ile alâkalıdır.” (Çavuşoğlu, 2001: 48).

Mâl-i dünya ile şerh eyler tecerrüd hâlini/Yerde Kârân bir yanâ gökde Mesihâ bir yana G:3 /6

Mesiha ta’ne urub leblerin dedi ne aceb/Ki bir ölüyü diri kılmağa hüner diyeler G:117 /3

Bûse ahd etti Necâti’ye lebin güyâ Mesih/Mu’ciz izhâr etmek için mürdeye cân arz eder G:119 /7

Mesih-vâr verirken hayât mürdelere/Aceb budur leb-i cân bahşı kan içer dir’olur G:169 /2

Gamzene ısmarla katlim kirpiğin gözden savar/Çün Mesihâdır lebin ölmek ine âsân gelir G:178 /3

Öğe öğe lebini göklere çıkamıştır/Mesih şimdi mey-i hoş-güvâra nâzlanır G:188 /4

Gamından kulcağızların hep öldü yine dirildi/Mesihâ şivesin geçtin senindir hep bu san’atlar G:207 /4

Ben za’îf ü nâ-tüvanın bin belâya mübtelâ/Sen Mesihâsan senin bin derde dermândır lebin G:310 /3

Bir nefeste bin ölüye cân bağışlar leblerin/Sen Mesihâ devletinde ölmek âsân oldu gel G:334 /5

Hiç ede bile mi lebinin şivesi Mesih/Ağızdan öğrenile mi İhyâ gibi ulûm G:360 /4

Cânânedir Mesih-nefes cân için ne gam/Müşkil budur ki vuslat-ı cânândan ayrılam G:361 /2

Derler lebine halk Mesihâ küçücükten/Kim oldu Mesihâ gibi gûyâ küçücükten G:401 /1

İzin tozunu gün gözüne tûtiyâ için/Gökten yere inerse Mesihâya vermezin G:405 /4

Ey Mesîhâ dehenin gayb şifâ-hânesidir/Gel diriğ etme bî-çârelerin çârelerin G:422 /2

Neylersin eşiğinde rakib ile dostum/Çıkmadı göğe çünkü Mesihâ harı ile G:462 /5

Cân bağışlar nefesin ölme Necâti ölme/Kişi gösterme Mesihâ yolun âsân değil'a G:501 /6

Pâk ol visâle er ki tecerrüd eserleri/Gökde Mesihi hem-dem eder âfitab ile G:510 /2

Sen Mesîhâsın u ben genc-i gamınla Kârûn/Senden ayırmağa durdu felek ey mâh beni G:618 /2

Pâdişahım senden umar halk-ı âlem dirliği/Sen Mesîhâsın değilsen ey sanem öldür beni G:620 /3

Tecerrüd ile Mesîhâ gibi felekde bulun/Zemâne götüremez çünkü mâl-i Kârunı G:635 /4

Mest:

"Sarhoş, keyîf. Baygın." (Kestelli, 2004: 304). "Sarhoş, kendinden geçmiş, esrik." (Türkçe Sözlük, 1998: 1543). "Mest/esrük, sarhoş, içki ile kendinden geçmiş anlamındadır. Tasavvufî mecaz olarak, aşkın âşığın varlığına âdeta iliklerine işlercesine hâkim olması ve mürşidin sunduğu İlâhî aşk şarabıyla kendinden geçen Hak sarhoşu/âşığı mânâsına gelir. Bu çerçevede manevî doygunluk, istiğrak, cezbe ve vecd hali, maddî bedeni etkileyen şarabın verdiği sarhoşluğa benzetilmiştir. Âşıklar, aşk şarabı ile mest olmuşlardır. Bu sarhoşluk ezelde, elest meclisinde başlamıştır Bu meclisdeki sarhoşluk, İlâhî aşkın sarhoşluğudur; orada mest olanlar, daima o andaki halet içindedirler. Ezel meclisinde sevgilinin sunduğu şaraptan mest olanlar, başkasını bilip tanımazlar. Bu şarabı hayat sahibi olan mutlak varlıktan içerek sarhoş olanlar, ebede kadar diri olarak kalacaklardır." (Üstüner: 2007: 307-308).

Gel mey-kede cenâbına mest ol şu resme kim/Reşk ede künc-i savma'ada ehl-i hâl ana G:11 /2

Mest olıcak kan içer derler seninçün dostum/Hey gözü mestim şarâb-ı nazı neylersin içip G:25 /6

Bezm-i gamda akl ü cânı etti lâ'l-i yâr mest/Câm iki oldu ne var olsa kamu hûş-yâr mest G:29 /1

Hüsn ü hulk ile olur teshir-i dil kim câm-ı gül/Reng ü bûy ile eder bülbülleri her bâr mest G:29 /2

Sâgarı devr ettiren sâkî şarab-ı nâbdır/Hâlet-i aşk olduğu için raks eder nâçâr mest G:29 /3

Sofiyâ aklı ben sana aşka yârem kim olur/Ehl-i cennet hûş-yâr ü tâlib-i didar mest G:29 /4

Çeşm-i mahmûrun şarâb-ı nâz içip kanım döker/Cenge bünyâd eylemez olmayıcak küffâr mest G:29 /5

Nola hüsnünden Necâti olsa bî-hûş ey sanem/Bûy-ı güldendir demâdem bülbül-i gül-zâr mest G:29 /6

Gonca câmından olupdur andelib-i zârmest /Bilmeyen şöyle sanır kim yok yere ağlar mest G:34 /1

Her kişi bezm-i ezel mesti durur ammâ ki ben /Cür'a-i câm-ı lebinle olmuşam tekrâr mest G:34 /2

Dilde sırr-ı aşkını sakladığım ayb eyleme/Olagelmişdir eder keyfiyetin inkâr mest G:34 /3

Gözlerin ile değişdim gönlümü bir gamzeye/Aldamak âsân olur çünküm ola ayyâr mest G:34 /4

Kan içelden gözleri oldu müselmânlar zebûn/Katı ceng eyler Necâti olıcak küffar mest G:34 /5

Gözün harîm-i cemâlinde kan eder güstâh/Beli hemişe olur mest-i bî-haber güstâh G:44 /1

Bezmimiz gülşen gibidir câm-ı mâl-â-mâl gül/Mest olanlara sürahı kulkulü bülbül yeter G:76 /3

Aşkım selefden artuğ olursa aceb mi kim/Bezm-i şaraba sonra gelen kati mest olur G:100 /2

Her kimse gamze eylese ol Türk-i nim-mest/Tîg-i cefâ ile sanasın kim beni çalar G:133 /4

Râz-ı lebini mest gözünden sorar gönül /Nâziklik ile ağzını arar haber çeker G:145 /6

Çek zulm elini gamze-i mestine hey de kim/Bir bûse için iki gözüm kana kasd eder G:151 /3

Kaşları baş bir eyleyip çeşmine gamze öğretir/Kana şerîk olur şu kim mest eline yarak sunar G:176 /3

Mest olur murg-ı çemen gül yakalar çâk eyler/Ârif-i vahdet olanlar bunu idrâk eyler G:180 /1

Bezm-i hüsn içinde dâ'im mest-nâz olmağ için/Lebleri her lâhzada câm-ı mey-i ahmer sunar G:184 /2

Gerçi çeşmin bî-muhâbâ öldürür âşıkları/Gamzenindir suç ki mestin destine hançer sunar G:184 /3

Gözündedir yine sâki şarâb-ı nâz senin/Ne hoş bu mest mey-i hoş-güvâra nâzlanır G:188 /3

Bezm-i hüsnünde lebin devrinde gamzen sâkiye/Bir kadehden mest olup düşmüş kabağın yasdanur G:195 /2

Fitne vü âşûb-ı çeşmin göreli nergis müdâm/Mest-i lâ-yakıl olup her demde hâb üstündedir G:210 /2

Ey rind-i harâbât bize âr gerekmez/Mest-i mey-i aşk olana inkâr gerkmez G:213 /1

Mahmûr gözler olalı mest-i şarâb-nâz/Her gûşede benim gibi bin var harâb-ı nâz G:234 /1

Devr-i hüsnünde kati bimâr olupdur gözlerin/Hindû-yı bed-mesti gör yatmış güneşte uyumuş G:249 /2

Almışam her lâle-haddin başına gavgâsını/Dönmüşüm şol meste kim güllerle ser zeyn eylemiş G:252 /6

Düz basınca ayağın salınma ey ser-mest-i nâz/Muhtesib yüzüne geldin nâzug ü rindâne bas G:256 /4

Ser-mest-i câm-ı aşk olupdur Necâti çün/Mest-i şarâb diye ana sûfi tutma dak G:272 /5

Kıymazdı banâ gamze-i bed-mest sâkiyâ/Koltuk veziri olmasa yanındaki kabak G:273 /2

Şarâb-nâb dediğin nedir nenin emidir/İçip içip kişi mest ü melâmet olmayıcak G:275 /4

Dostum böyle yabanlar mı gözetmek yaraşır/Gamze-i mest-harâmi gözün âhû olucak G:278 /2

Çeşm-i mestine düşer mi dem-be-dem kan eylemek/Zülfine mi kaldı ya diller perişân eylemek G:296 /1

Mest olup gördüğüne meyl eyler iken âh kim/Görmeze urdun bana geldikçe ihmâl eyledin G:297 /6

Kanlı yaş ile doludur gözlerimin sâgarı/Çeşm-i ser-mestin diyelden içeyim kanın senin G:311 /4

San'atıdır çeşminin ser-mest olup kan eylemek/Âdetidir zülfünün diller perişân eylemek G:315 /1

Bir dem mi vardır ey gözü sermest ü çeng-cûy/K'ol gamzeler bizim ile kılıç bıçak değil G:335 /5

Hâb-ı nâz ettiğine ol Türk-i mestin ey gönül/Zinhâr aldama kim fitnedir ol uyku değil G:339 /2

Beni mest eyledin fâş oldu aşkın/Bana senden olupdur sana benden G:385 /4

Cânlar almağa gözüne koşma kaşın kirpiğin/Mest olanın derdine tîr ü kemân vermek neden G:388 /6

Sohbeti germ eylesin gün yüzlü cânân rahatlasın/Mest olan gönüllere gönül değil cân oynasın G:411 /1

Necâti mest-i aşkam ben benim akl ile işim yok/Bir iki kez ana dedim hele benden arağ olsun G:414 /5

Gûşe-i mey-hânede geh mest olurum geh humâr/Böylelikden zâhid-i hûş-yâra n'ettim neyleyin G:426 /3

Kor mu ser-keş kâkülün tut kim çekinmek isteyem/Kor mu ser-hoş gözlerin mest-i muhabbet ayıla G:451 /3

Avlayamadı sencileyin kimse Necâti/Ol gözleri ser-mest gazâli gazeliyle G:452 /5

Mümkün müdür ki hoş gele zühhâda ehl-i aşk/Olmuş mudur ki mest ola hûş-yâra yaraya G:498 /6

Mest olup yâr ayağına kodum başımı çün/Şeref-i meclis-i Cem oldu müsellem bu gece G:534 /7

Sunulmaz mest-i lâ-ya'kıl olana bâde ey yârân/Ecel câmı ere nâ-gâh hûş-yâr olmasın kimse G:538 /4

Hâ dil firâka sabr ede haftayla ay ile/Mümkün müdür ki mest-i mey-i aşk ayıla G:549 /1

Cânım iver ki mey yerine içe kanımı/Nergisleriyle gamze-i mestin süze süze G:558 /2

Bülbül-i mest gibi başta dilâ zârlığa/San'at edindi çün ol gonca dil-âzârlığı G:561 /8

Sırsın dokunma gönlüme hey mest-i gamze-gâr/Sakın sakın ki sırçadır ey meh-likâ yükü G:572 /4

Gavgâlara uğradık bu hüsn bahârında /Şol nergîs-i bed-mesti yâ Rab kim uyandırdı G:576 /2

Lâ'l ü zülfündür beni ser-mest ü şeydâ eyleyen/Cân ü baş oynattırır kullara sultân bahşişi G:605 /5

Meyl eylemeye mest gözün dil kebâbına/Tennûr-ı gamda mankıra olursa pâresi G:611 /4

Dilersen kim ola bâki güzellik meclisi sâki/Dem-â-dem câm-ı lâ'linden ana dur mest-i kallâşı G:615 /2

Yaktı cihânı mest güzeller nenin gibi/Gönlüm evini gamze-i şîr-efgenin gibi G:645 /1

Mey:

"Şarap, hamr." (Kestelli, 2004: 308). "Şarap, bâde." (Pala, 2005: 314). " Şarap demektir. Eski Türkçede sücüdür. Son devirlerde rakıya da denilmiştir." (Onay, 2007: 272). "1 şarap, içki. 2 Doğu Anadolu'da, özellikle Artvin ve Kars yörelerinde kulanılan küçük bir zurna." (Püsküllüoğlu, 2004: 924). "Şarâb kırmızıdır: Bu husûs, dudağa öykünen şarâbın kıpkızıl divâne oluşu veya sevgilinin mey renkli dudağının hayâli ile âşıkın gözyaşının kanlı akması tarzında ifâde olunmuştur." (Çavuşoğlu, 2001:183).

Hoş olur sobet-i mey gecede meh-tâb olıcak/Nûr saç meclise gel kim demişiz mâh sana G:2 /2

Çün nevbahâr-ı devlet-i Şâh-ı cihân ola/Hûrşid-i bî-zevâl mey-i ergavân ola G:21 /1

Yek-reng yâr var ise âlemde ey gönül/Sâki-i gül-i zâr ü mey –i lâ'l –fâm ola G:22 /5

Ey piri mey-fürûş başımda humar var/Ge bir ayag sun elime al atalıg et G:31 /2

Bâzâr-ı mihr germ iken alıp Necâtî mey/Câyın kenâr-ı cûy gerek sâye-i dıraht G:32 /5

Gamdan halâs ister isen gel Necâti'ye/Dil cür'asını câm-ı mey-i ergavâna at G:33 /7

Dilâ cân ise maksûdun var ol gonca dehenden sor/Ya hod lâ'l-i lebi ise murâdın mey diyenden geç G:42 /2

Sohbetde bana bûselerin sun kim olmaya/Gül-zâr içinde sohbet-i mey ol kadar lezîz G:54 /7

İşni altın eden meydir gümüş peymânedir/Ol harâbât ey birâder şimdi devlet-hânedir G:60 /1

Dolular nûş edip eder güzeller âşinâlıklar/Egerçi meclis-i meyden melek bîgânedir derler G:61 /2

Açılmış gülleri bâğın senin bu hüsn ile çağın/Mey ü mahbûbı terk eyleyene divânedir derler G:61 /3

Mey ü neyle seher demin hoş gör/Ki cihan bu bir iki üç demdir G:66 /6

Dopdoluyken rûh-i sânî ya'ni mey/Leblerin öpmeğe sagar cân verir G:71 /3

Öyköndü çünkü lâ'line kalsın ayakda mey/El üzre tutma yerini bilmez başa çıkar G:78 /4

Bezm-i belâda bir kişi hüş-yâr kalmadı/Câm-ı mey-i mahabbette sâkî ne kattılar G:90 /4

Halkın kimisi sôfi kimi mey-perest olur/Ey hâce bu mu'amele rûz-ı Elest olur G:100 /1

Mahbub u meye tevbeliyem derse Necâtî/İnanmayasız sözüne zîrâ ki delidir G:102 /8

Kız oldu duhter-i rez sâkiya gel/Bir iki câm-ı mey dolandırıgör G:106 /4

İnanmaz sûfî meyden geçtiğine/Necâtî and içip inandırıgör G:106 /6

Lebine inmek için düşer ayaklara şarâb/Bir denîdir mey-i gül-çehre neden nâzlanır G:109 /7

Câm-ı zerrîn ü mey-i yâkut-rengi neylesin/Şol gedâlar kim şafak bâde güneş peymânedir G:118 /4

Germ olduğunca meclis-i uşşâk-ı mey-perest/Ashâb-ı şevk girye eder bî-edeb güler G:153 /4

Sâki firişte nukl sitâre mey âfitâb/Bezm-i piyâle kevn ü mekândan haber verir G:154 /8

Ey hâce vâ'iz okuduğu tutsun anı kim/Gül mevsiminde tevbeyi meyden yeğin tutar G:165 /3

Şirin lebinle germ olur ol çeşm-i hâb-nâk/Tatarlar gibi ki mey-i engebin tutar G:165 /4

Güzelde murâd ân olur endâm değildir/Keyfiyet olur meyde garaz câm değildir G:174 /1

Gülşene gel ki câm-ı mey nûş edicek öpüşmeğe/Gül yanağın tutuverir gonca gelir dudak sunar G:176 /2

Lebine cân ü dili hatt-ı semen-bû getirir/Ki meyin sohbetine âdemi kaygu getirir G:179 /1

Bezm-i hüsn içinde dâ'im mest-nâz olmağ için/Lebleri her lâhzada câm-ı mey-ahmer sunar G:184 /2

Gözündedir yine sâki şarâb-ı nâz senin/Ne hoş bu mest mey-i hoş-güvâra nâzlanır G:188 /3

Öğe öğe lebini göklere çıkamıştır/Mesih şimdi mey-i hoş-güvâra nazlanır G:188 /4

Senin bûy-ı mey-i lâ’l in sabâdan işitip gonca/Dedi kim âkıbet bizi yakasız koyacak budur G:191 /6

Hamdilillah mey-i cân-bahş ile sâkilerimiz/Âb-ı Hayvân ile Kevser suyun istetmediler G:198 /4

Ey rind-i harâbât bize âr gerekmez/Mest-i mey-i aşk olana inkâr gerkmez G:213 /1

Sofiliğ ile kardeş okuşmadığ idi ya/İllâ ki mey-i nâb ile oğlan ele girmez G:217 /4

Mey-fürûşa bu Necâti dil ü cân etti girev/Mey-i aşk aldı zihi assılsı bâzâr-ı aziz G:218 /5

Komaz mey içmeğe sofiyi şeyh savma’da/Yoğ ola ancılayın bir evinde hürmetsiz G:237 /6

Leb-i cânâneyi terk eyleme ey tâze civân/Devr-i gülde meyi terk etme seni’ ola seni’ G:261 /4

Gâh tevbe gâh mey geh muhtesib tutdu beni/Bir iki içim şarâbı sen bana kan eyledin G:289 /4

Sun lebin yoksa yakar âteş-i lâ’lin cânı/Mey-i kübrâ durur ey dost biraz âb gerek G:309 /3

Sâkiyâ gam leşkerine hüsn-i tedbir eylemek/Sâgar-ı meydir sürâhiyle ağız bir eylemek G:312 /1

Terledin ey hat mey-i lâlin gül-efsûn eyledin/Çok değil sofilere bu denli tezvîrin senin G:314 /5

Mey gibi el üzre tutulmak umanlar kendüyi/Pây-mâl-i hıdmet-i pir-i mugân etmek gerek G:317 /2

Fasl-ı bahârdır heves-i sebze-zâr idin/Bir lâle-çihre ile mey-i hoş güvâr idin G:320 /1

Aşk câmını tut cihândan geç/Kıl Necâti mey ile def'-i melâl G:340 /5

Ömr bâtıldır mey ü mahbûba hem-dem olmayan/Başta sevdâ elde câm-ı hoş-givârım var benim G:353 /2

Biz ki bu hey'et ile hüzn-i musavver olduk/Çâre oldur mey içip kendimizi unutalım G:357 /4

Bezm-i safâda lâ'line mânend olunca mey/Pir-i mugân ne cânlar eritmiştir ey sanem G:358 /2

Bana öğretmen lebi şevkiyle meyden geçmeyi/Çok zamân olmuştur ey sofi ban andan geçmişim G:364 /3

Mey-gûn lebin hayâli ile kan akar yaşım/Kim dedi tîr-i gamzene kim kana kar yaşım G:373 /1

Sûfi lebin meyinden eğer içe bir kadeh/Zikri surâhi kulkulü tesbihi ola câm G:375 /4

Dil kebâb ü nukl gam gözyaşı mey hicrân nedîm/Ey Necâti ayş et eksik nesne yok esbâbdan G:383 /9

Kadeh nûş eyle kim bâd-ı havâdır âkıbet sâki/Habâb-ı mey sana örnek değil mi sâgar-ı Cemden G:403 /3

Yine gülşende meyin aybını setr etmek için/Nola rindâne tutarsam yine gül-zâr eteğin G:410 /5

Tâb-ı meyden aks-i hüsn-i yâr yaktı meclisi/Sâkiyâ şimden geri şem'-i şebistan oynasın G:411 /5

Nass ile vâcib oldu meyin hürmeti bize/Zâhidlerin elinde ise hürmet etmesin G:427 /3

Nev-bahâr ile behişt-i câvidân oldu cihân/Ey aceb neyçün halâl olmaz mey ü sahbâ bugün G:428 /3

Ömrü bâtıldır mey ü mahbûba hem-dem olmayan/Başta sevdâ elde câm-ı hoş-güvârım var yine G:458 /2

Zulmat gece karanlığı sâki-i bezm hızr/Cam-ı mey idi Çeşme-i Hayvân geçen gece G:460 /2

Çoğ ağlasan aceb mi gözümdedir dahi/Şol mey ki sundu sâki-i devrân geçen gece G:460 /4

Puhteler meyden beni men etmeğe gör zâhidi/İstimâ etmek olurdu sözünü hâm olmasa G:461 /4

Gösterip lâ'l-i meyinden dedi ol kâfir-beçe/Bulunur eksik değil isterse yârân yerlice G:469 /2

Meclisler içre sen mey-i sâfi edeli nûş/Ben bir içim su içemez oldum safâ ile G:470 /2

Ata ana dahi yârın bilmez iken içtiğin/Kana kana mey gibi nûş etti kanım gizlice G:476 /2

Bezmimiz bir ten gibidir kanı mey cânı güzel/Cân gibi otursam ol nazig-miyânım gizlice G:476 /3

Câm-ı mey oldu nigîn halka-i meclis hâtem/Bezmimiz buldu şeref möhr-i Süleymândan öte G:488 /6

Men'-i mey ile meclise sûfi keder verir/Komaz bizi ki tâbi olavuz safâmıza G:489 /6

Her yerin öpsem verir mey fi'ilin ammâ leblerin/Öpücek gûyâ şarab içildi lâ'lin câm ile G:495 /5

Mahmûra mey nenin gibidir bildiniz mi hiç/Şol şerbet-i hakîm ki bîmâra yaraya G:498 /7

Beni içer diye bilsem neye sevmez sûfî/Meydir arada nizâ ettiğimiz kan değil’a G:501 /3

İltifâtından Necâti ol kadar şâd oldu kim/Ömrü olduğunca ayş ile mey ü mahbûb ile G:506 /5

Devr-i meclis halka-i dâm oldu dâne câm-ı mey/Ah kim düştü gönül mürgi bu dâm ü dâneye G:525 /3

Ko nâsihâ beni tevbe tutunca mey tutsun/Bahâr ü mevsim-i gülşendir intizârı gör’e G:539 /5

Mey-i şebâneyi sen dahi gündüze irgür/Geceyi gündüze katıp gelir bahârı gör’e G:539 /7

Beni neye gerek olduğun ol bilir ammâ/İyi bilip dururuz biz dahi meyi ney ile G:547 /4

Hâ dil firâka sabr ede haftayla ay ile/Mümkün müdür ki mest-i mey-i aşk ayıla G:549 /1

Gider’e sohbeti telh eylemesin hatt-ı lebin/Ki götürmez mey-i sâfi sanemâ hiç leke G:551 /4

Gün gibi sâki hilâl-i kadehi bedr ede gör/Yürü mey sohbetini verme Necâti feleke G:551 /7

Cânım iver ki mey yerine içe kanımı/Nergisleriyle gamze-i mestin süze süze G:558 /2

Kanıma bir kez acır isen hûn-bahâ yeter/Nûş eyle tatlı tatlı mey-i ergavân gibi G:577 /4

Aşk-ı mecâzi meclis-i mey gibidir hemân/Eksik değil sonunda kişiye nedâmeti G:589 /6

Dün gece mey meclisinde şem bahs-i hüsn edip/Başın ortaya koyup sâki ile uc eyledi G:596 /4

Sâkiyâ al eline şol meyi kim mecliste/Kendim unutmağ için eyleye agâh beni G:618 /6

Dil şişe gibi nâzig ü safiydi diriğa/Lâ'lin meyini içmeyeli bozdu mizâcı G:640 /2

Ayakda kalıpdır işi hergiz başa varmaz/Asrında senin tevbe ehlinden mey-i hamrâ K:1 /27

Âb-ı eltâfın eger muslih olursa arada/Yakmaya âteş-i mey hırmen-i aklı ebadâ K:2 /20

Sâger durur çiçekler arasında filmesel/Çini sürâhi dolu mey-i hoş-güvâr serv K:21 /25

Gel mey-kede cenâbına mest ol şu resme kim/Reşk ede künc –i savma'ada ehl-i hâl ana G:11 /2

Gâh mescid gösterir geh mey-kede/Olmadık bizaşkın ile bir yana G:19 /7

Mescid-ü mey-kede bir cümle yolundan şâkir/Dünyede kimsene yok kendiyi güm-râh bilir G:64 /9

Yürü var mey-kedede karşıma gelme nâsih/Ki elime sagar alıcak gözüme kan görünür G:80 /2

Dün gördü cür'a döktüğümü pîr-i meykede/ Bu gün beni onarmayan anun ilencidir G:89 /6

Zâhidâ adı harâbâtın cihân-âbâddır/Bu esâs-ı mey-kede bir kâfiri bünyâdıdır G:120 /1

Yürü var ta'nı ko kim ma'nide pir-i mey-kede/Her ayağı kim sunar el vermedir irşâddır G:120 /3

Ey Necâti hak budur ma'nide pir-i mey-kede/Her ayak kim sunsa izzet birle hörmet artırır G:208 /5

Necâti mey-kede sadrına geçti devletle/Ne hoş bilir gör'e yerini vay bu devletsiz G:237 /7

Müdâm mey-kedelerde yatır durur sofi/Unuttu savma'ayı ol evinde hürmetsiz G:238 /3

Den Necâti gussadan gam çekmesin kim yok durur/Âsitân-ı mey-kede gibi penâhı kimsenin G:300 /7

Mescide koymadılar mey-kededen sürdüler ah/Ne halâle yarar olduk ne harâma nidelim G:357 /2

Mey-gede def' i kapanmasın ölür mahmûrlar/Hayra girsin muhtesib şerr işi te'hîr eylesin G:425 /2

Bir zaman oldu ki kan ile beraber tutulur/Bir iki rinde ger mey-kedede kanlığ ide G:518 /5

Ne blir savma' a-i gamda benim çektiğimi/Yürüyüp mey-kedelerde şu ki peymâne çeke G:551 /3

Müftih değil mülâzemet-i bâb-ı mey-kede/Sanma gönül ki her kişi sûfi ola gibi G:602 /7

Mey-i nâb;

Lebine benzediği için mey-i nâb/El üstünde tutarlar hürmeti var G:86 /3

Hoş olur halka-i zikr ü dem-i tesbih veli/Fasl-ı gül-zâr durur der mey-i nâbındır G:138 /2

Yüzünü gösterip gizler lebi lâ'lini cânâne/Dirigâ mevsim-i gülde mey-i nâba yasağ olmuş G:247 /3

Baş koşma mey-i nâb ile peymâne değilsen/Hay uyma delikanlıya divâne değilsen G:293 /1

Dil kebâb ü kabağım yaşı mey-i nâb gerek/Lâ-cerem aşk-ı müdâm etmeğe esbâb gerek G:309 /1

Yürü sen and içe gör biz mey-i nâb ey sûfî/Sana peymânı komuşlar bize peymânedekin G:429 /2

Bir elde dil-i suhte bir elde mey-i nâb/Kaldı nideyim iki elim kanlar içinde G:553 /2

Ayağa düştüğü için mey-i nâb/El üstüne tutarlar hürmeti var Kt:21

Mey-i nâbın ne hikmeti var kim/Acılığında lezzeti biledir Kt:22

Meyhâne:

"Şarap vesair müskiratın satıldığı ve içildiği yer." (Kestelli, 2004:308). "Meygede, humhâne, hâne-i hammâr, der-i mugân, sahn-ı harâbât ve emsali için." (Onay, 2007:272). "İçki içilen yer, harabat." (Pala, 2005:314). "İçki satılan ve içilen yer." (Püsküllüoğlu, 2004:924). "Harâbât mevzûunda tam bir rind edâsına bürünen Necâtî Bey, ondan mescid mukâbili, şenlik mahalli olarak bahsetmekte ve 'esâsı kafirî bünyâdıdur' demektedir. Bu ifâdelerde tasavvufî telâkkilerin tesiri görülüyor. Kadeh, dolayısıyla şarap rindâne bir ifâde ile tayin olunmaktadır." (Çavuşoğlu, 2001: 59).

Şol şehr içinde durma ki hâzık tâbib yok/Bir dahi şol mahalle ki meyhâne olmaya G:9 /3

Geçip meyhâne sadrına kadeh nûş eyle beğlik sür/Necâtî pîş-hân tahtın bugün şâhânedir derler G.61 /5

Meyhânelere küp düşer iken yine Sofî/Mescidde varıp bâde-i hamrâyı kınarlar G:155 /7

Ey Necâti kadehi hörmet ile tutmayıcak/Pir-i meyhâne elimize verir hürmeimiz G:223 /8

Mey-hâneye evden geli gör yok Necâti/Evler yıkıcı bir ince evbâşlarız biz G:232 /7

Al giymiş girmiş ortaya şarâb-ı lâle-reng/Duhter-i rez çekmek istersen yürü meyhâne bas G:256 /6

Hamdü billâh dostlar gam düşmanından kaçmağa/Gûşe-i mey-hâne gibi bir hisârım var benim G:353 /3

Âşık-ı cânâneyem cân ü cihândan geçmişim/Sâkin-i meyhâneyem bâğ-ı cinândan geçmişim G:364 /1

Gûşe-i mey-hânede geh mest olurum geh humâr/Böylelikden zâhid-i hûş-yâra n'ettim n'eyledim G:377 /4

Hatırın mey-hânede sen zikr edersen cehr ile/Sûfi umarsam ki suçun basıla gavgâ ile G:451 /6

Şol şehr içinde durma ki hâzık tabîb yok/Bir dahi şol mahallede mey-hâne olmaya G:505 /3

Gönlümü versem aceb mi sagar ü peymâneye/Rind olanlar nakd-i kalbı harc eder meyhâneye G:525 /1

Bugün mey-hâneyi cerr etti vâ'iz/Eline bir iki peymâne girdi G:569 /5

Sakının devltliler mey-hâne yolunda k'ana/Uğramayınca Necâtî böyle kallâş olmadı G:608 /7

Mısır:

“Mısır ülkesi. Mısır’ın başkenti olan Kahire; memleket, ülke. Divân şiirinin coğrafyası içinde Mısır’dan çok bahsedilir. Yûsuf ile Züleyhâ’nın maceraları orada geçmiştir. Nil nehri Mısır’a hayat vermektedir. Ken’an, Rûm, Bağdad, Şam, Habeş gibi adlarla yan yana bulundurulur. Yine Yûsuf peygamberin güzelliğini telmîhen sevgilinin yüzü Mısır’a, kendisi de sultana benzetilir. Şeker kamışı Mısır’da çok olur. Mısır’da yapılan kılıçlar da eskiden değerli kabul edilirdi. Kelimenin ‘ülke, memleket’ anlamıyla da çok zaman tevriye yapılır.” (Pala, 2004: 315). “Mısır adı, kamış, şeker, Nil, Şam… ‘Cemâl’ kelimesiyle îmâ edildiği şekilde, hemen hemen her beyitte Yûsuf Peygamber münâsebetiyle geçmektedir.” (Çavuşoğlu, 2001: 84).

Geh Mısır iklimlerin sey ettirir geh Rûm ilin/Geh Acem mülkün temâşâ kıldırır sevdâ garib G:26 /2

Şeb-i zülfünde kandil-i cemalin/Ko yansın kim budur erkanı Mısrın G:285 /4

Bana cânân eşiği Ka’be sana ey sûfî/Tek yüzün görmeyelim var Mısır’a sultân ol G:336 /2

Mihr:

“Güneş, sevgi. Kelime daha çok bu iki anlamını çağrıtıracak şekilde ve sanatlı biçimde kullanılır.” (Pala, 2005:316).

Ey hayâl-i mihr-i ruhsâr mehet/V’ey cemâl-i cân fezâyet dilgûşâ G:13 /5

Bâzâr-ı mihr germ iken alıp Necâtî mey/Câyın kenâr-ı cûy gerek sâye-i dıraht G:32 /5

Aşk odudur ruhunla lebinden safa viren/Mihrin harâretinden olur gül-şeker leziz G:53 /2

Sıçrar yüzüme yapışır andak gözüm yaşı/Sen mahı koyub eyler isem mihre bir nazar G:58 /4

Ey meh-i bî-mihr şehrin pâdişâhı yok mudur/Zülfüne hey demeğe zıll-ı İlâhi yok mudur G:59 /1

Kılca murâda ermedik ol zülfden diriğ/Bir kılıca cânım ol meh-i nâ-mihr-bân asar G:70 /2

Ko rüsvâ eyleme aklı ki mühr-i mihr hânındır/Süleyman hâtemini saklayu bilmezler Âsaflar G:91 /4

Gamzen okları hayâlin neyleyem dedim dedi/Sakla anı dilde kim mihr ü mahabbet dağıdır G:103 /6

Ârzû-yi pertev-i mihr-i ruhunla dostum/Yıllar olmuştur gönül ma'mûresi virânedir G:118 /2

Âlem-i aşkı dile gösterdi hüsnün nitekim/Kâ'inâtı dideye mihr-i dırahşân arz eder G:119 /2

Gam-ı zülfünle karanu idi âlem gözüme/Anı rûşen eden ol mihr-i cihân-tabıdır G:138 /5

Çünkü bir gece kavuşmaz sen meh-i bî-mihr ile/Yere geçsin nedeyim eşk-i süreyyâdan nolur G:160 /5

Sine dâğın dâğ sanman mühr urupdur mihr-i dost/Genc-i ‘aşkı üstüne kim sine-i çâkerdedür G:172 /5

Ol mehin öyköndüğüyçün mihr-i ruhsârına şem/Cem olup pervâneler başına odlar yakdılar G:183 /4

Nola bî-mihr ise dilber bihamdilillâh ki meh-rûdur/Şu denli şöhreti vardır hemân bir şehr bir odur G:191 /1

Yâr mâyil olucak mihr ü mahabbet az olur/Anun içindir niyâz ehline dâ'im naz olur G:201 /1

Ol mâh-ı dil-fürûza şebih olduğu için/Bakdıkça mihr yüzüne gözüm dola gelir G:203 /5

Cevher-i cândan ola dilberi dil-dâr aziz/Mihrine mesken olaldan dile dil dâr-ı aziz G:218 /1

Tal'atın mihri doğup mâhın bitirdi işini/Kâmetin servi bitip ar'arlara düşürdü kes G:245 /6

Mâh çekmiş sînesine gün yüzün şevkiyle dâğ/Lâle dahi mâh-ı mihr-efrûzdan yakar çerâğ G:265 /1

Zerreyi mihr-i cihân-tâba hevâ-dâr eylemiş/Yaradan gökler yüzün bu vech ile yerden ırağ G:267 /5

Çekmez benim çok sevdiğim mihr ü mahabbet yayını/Şol kim melâmet okuna kendüzini etmez hedef G:268 /5

Dinle benden hâletin mihr ü mahabbet diyenin/Mihned ü derd ü gam ü hecre komuşlar ad aşk G:276 /3

Hecrinle gökte mihr içer zehr tâs tâs/Mihrinle lâle yerde yutar kan çanak çanak G:281 /2

Ruhlarındır leblerini terbiyetler eyleyen/Mihr-i rahşandır yüzün lâ'l-i Bedahşândır lebin G:310 /2

Kimse beğlerde vefâ görmedi dünyâ duralı/Kim diye sen meh-i bî-mihre vefâ-dâr olsun G:412 /4

Ey mâh-ı hüsn mihr-i felek bezmine geip/Ger şem gibi karşına yanmazsa uşda ben G:416 /3

Ey Necâtî'ye sa'âdet güneşi çeşm-i ümid/Pertev-i mihr-i ruhundan nice bir yoş olsun G:430 /8

Subh-dem her şeb sitârem ağlasam ayb etmeniz/Zerrece yok tâli'im mihrinde çün ol mâhdan G:436 /2

Mihr-i sipihre kellesi kızdıkça germ olup/Dil uzatırdı şem'-i şebistân geçen gece G:460 /6

Pâdişahım rûşen olmazdı sarâyı gönlümün/Dâğ-ı mihrin sînede yer yer eger câm olmasa G:461 /3

Sıdk ile şol ki beklemeye şâhıyanına/Satrenc-i mihr-i dostta ferzâne olmaya G:505 /6

Ârızında müşg ovağını görüp hat demezem/Hâşe kim toz konduram mihr-i cihân-gerd üstüne G:508 /4

Kim ola sen meh-i bed-mihre sitem-gâr ile/Âfitâba gözün üstünde kaşın var diye G:521 /1

Sen germ edince gayr ile bâzâr-ı mihrini/Dil yanmamağa döye mi tut şâ'ir olmadı G:588 /4

Üslûb-ı nazm içinde Necâti kulun şehâ/Vasf etmeyince mihr-i ruhun mâhir olmadı G:588 /5

Dil-güşâdır ârızın mihr-i cihân-ârâ gibi/Cân-fezâdır âsitânın Cennetül-Mevâ gibi G:593 /1

Haşra dek saklayayım mihr-i ruhun sinemde/Çürümezmiş hele toprakta Kur'an ehli G:619 /5

Ey mâh-ı vefâ mihr-i ruhun şa'şaasından/Yüz türlü safâ bu dil-i virâna yetişti G:625 /2

Ölürüm mihr-i cemâline hevâ-dâr olurum/Şuna dek kim kala bir zerre nişânım Şeyhi G:629 /2

Ağzının ölçüsün aldı yoğ imiş zerre kadar/ Mihr kapındaki âşıklara Mestî Çelebî G:647 /6

Dünya bugün benimdir ne mihr olaydı ne mâh/Vasl-ı Nigâr olunca âşık nider çerağı G:643 /3

Yâ Rab sa'âdet ile cihânda bu izdivâc/Çün devr-i mihr ü ömr-i Mesih ola pây-dâr K:6 /25

Her lâhza tâze-rûy cevân olsa tan mıdır/Bir mihr-i mâh-rûy ile sürer safâ seher K:9 /15

Sıddîk gibi k'ola mukârin Muhammede/Mihr ile tuttu ülfet-i vahşet –zedâ seher K:9 /16

Şâha görüp zamir-i münirin utanmasa/Tutmazdı mihr âyinesin ardına seher K:9 /26

Her subh sim ü zer döker eflâk eşiğine/Oldur ki mihr zer gibidir sîm-sâ seher K:9 /37

Defter-i cevri felek dürmez ise hançer-i Şâh/Safhasından rakam-ı mihri gerek kim ede hak K:12 /10

Âfitâb-ı şeref-i devlet Sultân Mahmûd/Yeter ey mihr-i felek rûy-i zemînden el çek K:12 /11

Et serâ-perden için tâk-ı muallâ atlas/Hıl'at-i benden için mihr-i meh altınlı benek K:12 /12

Mihr-i bürc-i kerem ü sâye-i eltâf-ı ilâh/Şâh-ı encüm haşem ü mâh-ı Utârid menzil K:14 /17

Mihr-i İslâm durur tâc-ı drefşün Şâhâ/Kim eder küfr şebin rûy-ı cihândan zâil K:14 /25

Husrevâ devletinin şem’ine pervâne güneş/Servera rifatinin mihrine bir zerre cibal K:16 /31

Hasmının sâye gibi etmeğe ömrün külâh/Mihrine rifatinin evc-i felek câ mı değil K:17 /21

Düşmüşem katre gibi nola götür toprakdan/Kevkebi himmetinin mihr-i muallâ mı değil K:17 /28

Uşda kapın felekinden gece gündüz lâmi/Meh-i tâbân-ı sehâ mihr-i dırahşân-ı kerem K:18 /21

Âlemi ucdan uca avucuna alsan yeridir/Subh-ı devlettir elin mihr-i münevver hâtem K:19 /12

And içerse başı ağrımaya mihrin zerrece/Kim kamer sen pâdişahın bendesidir kem-terin K:20 /23

Yaşanır mâh-ı seher gibi nazardan yine dost/Bize ol mihr-ziyâ yohsa bu yüzden mi doğar Tb (Sultan Abdullah) 1 /2

Hâk-ı dergâhı ile âb-ı revân ehl-i safâ/Mihr-i didârı ile zerreler işi bâlâ Tb (Sultan Abdullah) 2 /1

Kapını gördü felekden yüzü döndürdü güneş/Mihr-i ruhsârın ile arha girer gözle mehi Tb (Sultan Abdullah) 4 /4

Mihr-i münir her kişiye mihribân iken/Halk-ı cihânı şimdi göz ile yemek umar M (Şehzade Sultân Mahmûd) 2 /3

Miyân:

“Orta.” (Pala, 2005:324). “Orta, vasat. Bel.” (Kestelli, 2004:312). İnce bel.

Mümkin midir ki vara miyânın kinâr ola/Biçâre âşıkın yâ vere ihtimâl ana G:11 /4

Sözde dehânı görünür ammâ miyân ki var/Dikkatler ile kılca erişmez hayâl ana G:11 /5

Zerre denli dehân ü kılca miyân/Dil rübâlar içinde nem kemdir G:66 /2

Gâhi dehânın aldı dile geh miyânını/Yine Necâti unmadığın ne hayâli var G:135 /7

Hele cârûb-ı müjem komadı yolunda gubâr/Ki miyân beste olanlar yolunu pâk eyler G:180 /6

Leb-i şeker-şikenin bûseye olur kâyil/Belâ budur ki miyânın kinâra nâzlanır G:188 /2

Gönül kinâra getirmek diler miyanını lîk/Cihânda olduğu yoktur miyân kenâr ile bir G:193 /4

Var demişiz miyânına zerrin kemer gerek/Gerçeken ileri görünür bu yalanımız G:227 /4

Gün gecelidir zülfün belini kuşatmasın /Ko kılca kolum kılsın ol mûy-ı miyândan haz G:259 /6

Miyânın ile dehânın olup durur bâ'is/Ki müsta'idd-i nazar etti kîl ü kâle tama' G:263 /6

Dehânım ile miyânın durur eğer var ise/Vefâların gibi bir adı var kendisi yok G:282 /3

Ortada nesne görünmez ey Necâti yine hiç/Edemedim gitti ol nâzik miyânı kendimin G:287 /7

Sâkiyâ peymâne el verip alırsa dest-yâr/Şem gibi tutuşam olam miyân-gîrin senin G:314 /4

Hüsn yarenlerinin görmemişiz kemliğini/Meğer ey serv-i cefâ-pişe miyânınla femin G:322 /4

Bezmimiz bir ten gibidir kanı mey cânı güzel/Cân gibi otursam ol nâzig-miyânım gizlice G:476 /3

Hoş kuşatmıştır miyânın çevresin cânâ kemer/Ejdehâdır kim dolanmış genc-i Kârûn üstüne G:548 /3

Fâş eyledi râzım diye altın kemerini/Yok yerlere ol mûy-miyân çekti çevirdi G:610 /6

Tarikat ehli miyân beste müfred olduğu için/Cemi-i sim ü zerin etti der-miyan hançer K:7 /6

Yolunda çünkü miyân bestedir aceb olmaz/Ederse cân ü dil –i hasmıtîr-cân hançer K:7 /32

Miyân-ı mareke zulmet durur Şehenşeh Hızr/Kılıcı mâhi durur feth Âb-ı Hayvânı K:25 /19

Muhabbet:

“Sevgi, aşk.” (Pala;2005:329). “Sevgi. Dostça bir arada oturup konuşma, söyleşi.” (Püsküllüoğlu, 2004: 942). “Sevme, sevişme, sevgi. Aşk, cemiyet.” (Kestelli, 2004: 316). “Muhabbet sînede bir sırdır, âşıkın kanlı gözyaşı ile sarı yüzü; bu sırrı âşikar eder. Muhabbet bir şahbâzdır ki cânı avlar.” (Çavuşoğlu, 2001:234).

Lûtfuna edip binâ yaptım mahabbet hânesin/Rence kılarsam kadem ehlen ve sehlen merhabâ G:1 /3

Ben sakladıkça sînede sırr-ı mahabbeti/Bir bir yüzüm gözüm sana mafiz-zamîr G:77 /7

Bezm-i belâda bir kişi hüş-yâr kalmadı/Câm-ı mey-i mahabbette sâki ne kattılar G:90 /4

Gamzen okları hayâlin neyleyem dedim dedi/Sakla anı dilde kim mihr ü mahabbet dağıdır G:103 /6

Dili bir dil-rübâya yandırıgör/Mahabbet şem'ini uyandırıgör G:106 /1

Mahabbet âteşine yak vücûdun/Necâti mudde'i çeşmine kül ur G:113 /7

Ey Necâti çün ezeldir mahabbet yâr ile/Pes ne ma'niden seni ol dil-rübâya çaktılar G:183 /5

Yâr mâyil olucak mihr ü mahabbet az olur/Anun içindir niyâz ehline dâ'im nâz olur G:201 /1

Sineme seng-i cefâ ur kim mahabbet artırır/Dostum darb-ı meseldir lokma şefkat artırır G:208 /1

Derd ehline getirdi mahabbet selâmını /Dürdü cefâ varakların ey gül-'izâr hat G:258 /6

Çekmez benim çok sevdiğim mihr ü mahabbet yayını/Şol kim melâmet okuna kendüzini etmez hedef G:268 /5

Benim sevim ne verir sende himmet olmayıcak/Neye yarar iki başdan mahabbet olmayıcak G:275 /1

Dinle benden hâletin mihr ü mahabbet diyenin/Mihned ü derd ü gam ü hecre komuşlar ad aşk G:276 /3

Cür'a-i câm-ı mahabbet kan behâmızdır bizim/İçelim şol gamzesi hûn-rîz olanın yâdına G:533 /2

Gönlü çekindiğince hevâdan Necâtî'nin/Zülfün mahabbeti girihin muhkem eyledi G:613 /7

Meşrebi hâki olanlar nûş edicek cûş eder/Yere sinmez cür'a-i câm-ı mahabbet kân gibi G:626 /4

Eşiğin yasdanıram her gece tâ subha değin/Sen leb-i goncada bir zerre mahabbet sezeli G:636 /2

Gönül ol bî-vefâ dil-berlerin tıflına meyl eder/Mahabbet âlemi şimdi diriğâ ki oyun oldu G:639 /3

Muhkem Olur Kâfir İtdügi Binâ:

Gide mi ey seng-dil zülfün hayâli sineden/Çün bilirsin muhkem olur kâfir ettiği binâ G:1 /4

Murakka:

"Hattatların meşknâmesi. Bir kâğıt üzerine karışık olarak yazılan yazılar. Kâğıtlar üst üste yapıştırılarak mukavva kalınlığına getirilirse murakka olur. Dervişlerin giydiği yamalı hırkaya da murakka denir." (Pala, 2004: 334). "Arapça, yamamak anlamındaki rak'a kökünden türetilen murakka, yamalı anlamındadır. Eskiden dervişler, hırkalarının helal maldan olmasını sağlamak için güvenilir kişilerden kumaş alırlar, bunları birbirine dikerek kendilerine hırka yaparlarmış. Bu yüzden hırkalarına, yamalı anlamına murakka denmiş, sonradan bu söz derviş hırkasının adı olmuştur. Sufilerin giydikleri basit, eski, yamalı ve değersiz bir elbise olan murakka daha ziyade gurur ve kibri kırmak için giyilmiştir." (Üstüner, 2007: 425).

Baş salar Sûfi gibi yeşil murakka'lar giyip/Şöyle benzer serv gülşende sabâdan aldı el G:342 /5

Murg (Mürg):

"Kuş. Divân şiirinde sevgiliye, âşıka ait bazı özellikler kuş ile ilgili gösterilir. Âşıkın gözü, bakışı, gönlü ve canı birer kuş olur. Şâir, 'mürg-i hoşelhân (güzel şakıyışlı bir kuş)'dır. Bazan güneş, altın kanatlı bir kuş olarak düşünülür. Ötücü, uçmaları, tuzağa düşmesi, yuva yapması, avlanması, yeşilliklerde bulunması, kafese konulması, kolunun kanadının kırılması vs. yönlerden ele alınan kuşlar için divân şiiri en çok bülbül, tûtî, şahin, keklik, karga, horos, bıldırcın, makiyan, Simurg, Hüma, Kaknus, musikar vs. kuşları söz konusu etmiştir." (Pala, 2005: 342).

Dil murgunu zülfü bend-i gamdan/Başına çevirdi kıldı âzâd G:51 /6

Etmedi gitti murg-i dil-i Leyliyi şikâr/Mecnûn-i şâh-bâz ki deşt ispirisidir G:126 /5

Taşradır başın diye bâğ-ı harim-i yârdan/Murg-ı gülşen başına serv-i revânın kaktılar G:183 /2

Sürdün ruh-ı yâr üzre vefâ beydakın ey hâl/Murg-ı dil-i miskine eger dâne degilsen G:293 /4

İki bükdün bu ten-i zerd ü nizârım gûyiyâ/Murg-ı cân ayağına altınlı halhâl eyledin G:294 /2

Devri zülfünde bu gönlüm murgunu sen ey humâ/Kanadın altına aldın fârigü'l-bâl eyledin G:297 /5

Dediler yaraşır yâra hezaran bülbülün olsa/Necâti dedi kûyumda yeter murg-ı hoş-elhânım G:368 /5

Zemzemeyle doldurur her gece sahn-ı gülşeni/Uçtu nâlemden meğer murg-ı hôş-elhân uykusu G:617 /4

Dedüm devletlü sultanım bana yazık değil mi kim/Cenabın gülşeninden dûr ola murg-ı hoş-elhânın K:13 /34

Ne acep murg imişsin ey zâhid/Ki hemişe murâdın uçmaktır G:147 /5

Murg u mâhî melek ü ins ü peri vahş ü tuyûr/Ol Süleymân-ı zamân üstüne tir tir titrer G:115 /4

Mest olur murg-ı çemen gül yakalar çâk eyler/Ârif-i vahdet olanlar bunu idrâk eyler G:180 /1

Her seher gülşende kim murg-ı latif-elhân okur/Hûb-rûlar meclisinde sanasın hoş-hân okur G:196 /1

Mûsâ:

“Süryânî dilinde tabut, yahut sanduka demekmiş. Arap tarihçilere göre Mısır hükümdarı demek olan Firavun’a İsrailoğullarından doğacak çocuğun büyüyünce kendisine zarar verceğini kâhinleri söylemişler. Bunun üzerine adı Velid bin Musab olan Firavun doğacak çocukların öldürülmesini ferman etmiş.Anası Mûsâ’yı doğurunca korkusundan , bir sandığa koyup Nil nehrine atmış. Firavun’un karısı Asiye sandığı nehirden ve çocuğu içinden çıkarıp saraına almış. Çocuk hiçbir kadının memesini emmemiş. Anası sütninelikle saraya alınmış. Çocuk delikanlı olunca çarşıda İsrailoğullarından biriyle bir Kıbtî’nin kavga ettiklerini görmüş, bir yumrukla Kıbtî’yi öldürmüş. Korkusundan Mısır’dan kaçmış ve Medyen’de Şuayb peygambere sığınmış. Onsekiz sene çobanlık yapmış. Bu hizmetine karşılık Şuayb, kızı Safûrâ’yı Mûsâ’ya vermiş. (Onay, 2007:282). “…Orada Şuayb’ın kızıyla evlenerek on sene kaldı. Sonra çoluk çocuğuyla Mısır’a giderken, Tûr dağında Allah kendisiyle söyleşti ve O’na peygamberlik verdi. Mısır’a varınca Firavun’u hak dine davet etti. Firavun’un davete icabet etmemesi üzerine bir zaman tayin ederek bütün İsariloğulları ile haberleşti ve geceleyin onları Mısır’dan çıkardı, Süveyş denizi kenarına götürdü. Firavun bunu duyunca askerleriyle peşine düştü. Mûsâ asasıyla denize vurdu ve deniz yarıldı, on iki yol açıldı. On iki kabilenin her biri bir yoldan gitti. Firavun da askerleriyle onları izledi. İsrailoğulları geçip kurtulduktan sonra deniz tekrar kapandı ve sonra deniz tekrar kapandı ve Firavun ile askerleri boğuldu. Mûsâ, İsrailoğulları ile Kenân iline yöneldi. Yolda İsrailoğulları, Hz. Mûsâ’nın tevhid akidesine defalarca başkaldırdılar. Bu hadiselere canı sıkılan Hz. Mûsâ, Cenab-ı Hakk’ın çağrısıyla Tûr dağına çıktı. Kardeşi Harun’u da yerine vekil tayin etti. Kırk gün Tûr’da yalnız başına ibadet edip vasıtasız olarak Allah’ın kelamını işitti. O vakit O’na Tevrat indi. Sâmirî adındaki bir münafığın aldatmasıyla altından süs eşyalarını eriterek buzağı heykeli yaptılar. Harun her ne kadar öğüt verdiyse de kulak asmadılar. Mûsâ, Tûr dağından gelip de İsrailoğulları’nı bir buzağıya tapar görünce çok sinirlendi. Sâmirî’yi lenetledi, buzağı heykelini yaktıktan sonra denize attı ve kavimine sitem etti. Bunun üzerine kavmi ettiğine pişman olup, tevbe ve istiğfarda bulundu. Sonra Mûsâ Tevrat’ı ortaya koydu. Ondan sonra İsrailoğulları, onun getirdiği hükümlerle amel etmeye başladılar. Şeria nehrinin doğusundaki birçok

şehri savaşarak ellerine geçirdiler. Peygamberlik vazifesini ifa eden Hz. Mûsâ, Yuşa adındaki bir zatı yerine halife tayin ederek 120 yaşında vefat etti. Hz. Mûsâ'nın şeriatı, Hz. İsâ'nın peygamberliğine kadar devam etti. İkisinin arasında gelip geçeb peygamberler, O'nun şeriatıyla amel etmek üzere gönderildiler. Mûsâ peygamberin bir çok mucize ve kıssaları edebiyatımıza girmiş ve bir hayli yaygın biçimde kullanılmıştır. En çok sözü edilen mucizeleri şunlardır: Hz. Mûsâ Mısır'a dönmek üzere ailesi ve iki çocuğuyla yola çıktığında Tûr-ı Sina'ya yaklaştığı zaman şiddetli bir rüzgar ve yağmurla karşılaştı. Ateş yakmak istediyse de çakmağı ateş almadı. O sırada uzakta bir ateş gözüne ilişti. Ateşe yaklaşınca onun bir ağaç tepesinde olduğunu gördü. Korkarak geri dönmek istedi. O zaman ağaçtan 'Yâ Mûsâ! Ben âlemlerin Rabbi olan Allah'ım!' diye bir nida geldi. Mûsâ secdeye vardı. Bu sırada ikinci bir nida ile 'Yâ Mûsâ, Ben senin Rabbinim. Nalınlarını çıkar. Sen Tûvâ denilen kutsnmış vadidesin (Kur'ân 20/12).' O zaman Mûsâ 'Yâ Rabbi! Bana Zat'ını göster sana bakayım' dedi. Allah da 'Sen beni göremezsin.' dedi. 'Fakat dağa bak. Eğer benim tecellime tahammül edip durursan beni görürsün.' Allah dağa tecelli etti. Dağ parçalandı. Mûsâ bayılıp düştü. Bu mülakattan sonra Hz. Mûsâ'ya Kelimullah denildi. Mûsâ peygamber, Firavun tarafından sihirbazlıkla suçlandı. O çağda sihirbazlık ilerlemişti. Firavun bütün sihirbazlarını çağırıp onu küçük düşürmek istedi. Sihirbazlar ellerindeki ipleri yere bıraktılar ve her bir ip, yılan olup harekete başladı. Hz. Mûsâ da asasını bıraktı. Asa büyük bir yılan olup bütün yılanları yuttu. Böylece sihirbazlar Mûsâ peygambere iman ettiler. Mûsâ, yine bu asa ile Kızıldeniz'i ikiye bölmüş ordularını geçirmiştir. Mûsâ peygamber bir mucize olarak elini koynuna sokup çıkarınca eli bembeyaz bir nur oldu. Buna Yed-i Beyzâ (Beyaz el) denir. Mûsâ peygamber Hızır ile birlikte bu yolculukta Hızır'ın garip davranışlarına tahammül edemez. Ayrıca sularıkan şeklinde akıtmak, kurbağa yağdırmak, büyük sinek ve çekirgeler sürüsü ortaya çıkarmak, öküz vebası, insanlar vücudunda yara ve ur çıkarmak gibi mucizeleri vardır. Kur'ân-ı Kerîm'de Hz. Mûsâ ve İsrailoğulları (Yahudiler) tarafından kendisine yapılan zulümlere çokça yer verilmiş ve geniş şekilde anlatılmıştır. Toplam 461 âyette ondan bahsedilmiştir. (msl. Kasas/3-43, Tâha/9-101, Şuarâ/10-68, A'raf/101-156, En'am/91-154). Edebiyatta Allah ile konuşması, ejderha olabile asası, Yed-i Beyzâsı, Firavun'u suda boğması vs. yönlerden ele alınır."(Pala, 2004: 335). "Mûsâ peygamber aynı zamanda Sâhib-i Tûr

ve Kelîm sıfatlarıyla anılmaktadır. Bu sıfatların Tûr dağında Tanrı ile konuşmasından dolayı izâfe edildiği açıktır. Hz. Mûsâ'daki sihir, yed-i beyzâ, Kızıldeniz'in ikiye bölünmesi ile Fir'avun'un askerinin helâk olması mûcizeleri işâret edilmektedir. Ayrıca Mûsâ ile bu kelimenin Kâmûs'taki 'ustura' mânâsı arasında tevriye yapılmıştır." (Çavuşoğlu, 2001: 47).

Kan itse müjen lâ'l-i güher-zâyi kınarlar/Mûsâ için olur bu ki 'İsâ'yi kınarlar G:155 /1

Ya meğer kim leşker-i Für'avnı ederler helâk/Nil şakk olmuş durur Mûsâ elinde bî-gümân G:431 /5

Müdâm:

"Daimî, baki. Şarap, mey." (Kestelli, 2004:329). "İki manası vardır: Daimî, şarap. Şairleimiz bu iki mânâdan istifade ile mazmûnlar yapmışlardır. Meselâ, nesir dilinde söylenen 'mest-i müdâm' sözü gibi ki, hem daima sarhoş, hem şarap sarhoşu mânâlarınadır." (Onay, 2007:285).

Kurtardı cevr-i devrden âhir Necâti'yi/Câm-ı lebin hayâli nigârâ müdâm ola G:22 /7

Gel ey pir-i mugân billâh ne bî-had lûtfdur bu kim/Eli boş olan abdâlın müdâm ayağı doludur G:191 /4

Fitne vü âşûb–ı çeşmin göreli nergis müdâm/Mest-i lâ-ya'kıl olup her demde hâb üstündedir G:210 /2

Şehd yağar lebleri vasfında agzından müdâm/Kim Necâti tab'ına tûti-i şekker –hâ demez G:215 /7

Müdâm mey-kedelerde yatır durur sofi/Unuttu savma' ayı ol evinde hürmetsiz G:238 /3

Ey bâde-i gül-çehre müdâm al giyersin/Bu şive nedir şâhid-i kâşâne değilsen G:293 /5

Lûtf eyle sâki mecma'-ı yârân dağılmasın/Peyvend eyle silsileyi devr ile müdâm G:375 /6

Kendiyi vakf eyleyip yollar gözetmezdi müdâm/Ger Halilullâh gibi sevmese mihmân Kaplıca G:473 /6

Ayağın öpmek dilersen iç edük gibi müdâm/Karşısında asılıp bekle anun dükkânını G:583 /2

Seni gördükçe rakib ile bir arada müdâm/Öldürür ne diyeyim gayret ile âr beni G:633 /3

Döğeyim devleti yok başımı taş ile müdâm/Ki nice nice kıla derde giriftâr beni G:633 /5

Tursun saltanat bezminde Mahmûd/Müdâm olsun elinde hâs Ayazı G:634 /4

Şarap;

Dil kebâb ü kabağım yaşı mey-i nâb gerek/Lâ-cerem ayş-ı müdâm etmeğe esbâb gerek G:309 /1

Müje:

"Kirpik." (Pala, 2004: 339).

Gözlerim ferş ü müjem cârûb olupdur dostlar /Şol yire kim ol gözü ayyârı gördüm bir nazar G:128 /2

Tir-i müjenle birliğe yetmedim ah ah/Andıkca tig-i gamzeni bağrım paralanır G:130 /3

Kan itse müjen lâ'l-i güher-zâyi kınarlar/Mûsâ için olur bu ki İsâ'yi kınarlar G:155 /1

Nice bir zühd ü vera saflarını bozmağ için/Hat ü hâlinle müjen leşkir-i hindü getirir G:179 /3

Hele cârûb-ı müjem komadı yolunda gubâr/Ki miyân beste olanlar yolunu pâk eyler G:180 /6

Müjen ki dil-keş ola Seyf-i Zülyezen kuludur/Gözün ki ser-hoş ola Zülhımâra nâzlanır G:188 /7

Yasdanursa çeşm-i hûn-rizin aceb olmaz müjen/Çâpük uğrudur ki uykuda bıçağın yasdanur G:195 /3

Dil ü cân gûşelerin sildi süpürdü müjesi/Aldı gitti ne ki bulduysa nakir ü kıtmir G:200 /7

Sineme va'de-i vasl etmiş idi tir-i müjen/Dil tekâzâ ede diye bu yanadan geçemez G:224 /6

Korkutmasın öldürmek ile tiğ-i müjen kim/Tig ile dirilir nice yoldaşlarız biz G:232 /5

Murâda erdi müjenden eden cidâle heves/Cevâbın aldı lebinden eder su'âle tamâ' G:263 /5

Dedim ey cân dönmezem tîr-i müjenden mâ-hasal/Dedi kim da'vâyı ko ger merd isen meydâna gel G:343 /3

Yine cellâd-ı müjen sîne-i hâkide gelip/Kılıcın gömmez idi etmese bin kana değin G:429 /5

Bu fakîrin ne borcu var şâhım/Ki müjen gönderir havâleleri G:571 /3

Şol gönül kim beni düşürdü müjen hançerine/Tîz günde göreyim kim ola bıçaklar eşi G:590 /3

Tîr-i müjesi gönlümüz almağa Necâtî/Mâyîl idi ol şûh-ı cihân çekti çevirdi G:610 /9

Müjen tîrinden ey kaşı kemânım zebûn oldu/Yeter peykânın ucundan yüreğim gark-ı hûn oldu G:639 /1

Mülk:

"Ev, dükkân, arsa, arazi gibi taşınmaz mal. Vakıf olmayıp doğrudan doğruya birinin malı olan yer ya da yapı. Devletin egemenliği altında bulunan toprakların tümü, ülke."(Püsküllüoğlu, 2004: 95). "Tasarruf olunan şey. İrat veren gayrimenkul mal. Bir devletin taht-ı idâre ve tâbiiyetinde bulunan memleket." (Kestelli, 2004: 333).

İşitiriz gam-ı Şeddâd ü mâl-i kârânu/Nedir bu mülke heves yâ nedir bu mâle tama' G:263 /7

Zihn-i pür-nûru ile mülk-i emâret hurrem/Zât-ı mesrûru ile sadr-ı vezâret zibâ K:2 /15

Çekti kılıcı seyl-i havâdis yoluna sed/Mülkün esâsı oldu felek gibi üstüvâr K:8 /24

Ülke;

Geh mısır iklimlerin sey ettirir geh Rûm ilin/Geh Acem mülkün temâşâ kıldırır sevdâ garib G:26 /2

Ey pâdişâh-ı mülk-i melahât güzelliğin/Bünyadı bir kıl üstünedir kılma i'timad G:50 /2

Taşradan geldi çemen mülküne bigâne diye/Devr-i gül sohbetine lâleyi iletmediler G:198 /2

Dura dolular içe aşkıma rûh-i Câmi/Varsa bu nukl-i şeker mülk-i Horâsândan öte G: 488 /8

Olsa revâne sarsar-ı kahrın adû-yı mülk/Deryâ-yı memleketde ede has gibi kenâr K:8 /33

Gevher-i dürc-i siyâdet melik-i mülk-i kerem/Ahter-i bürc-i saâdet Şeh-i ferhunde hısâl K:16 /15

Saçalı adli suyun mülke sitem yelinden/Konmadı hâtırına kimsenenin gerd-i melâl K:16 /19

Şehriyâr olalı sen lûtf-ı kerem kişverine/Fakr mülkini gınâ leşkeri kıldı pâ-mâl K:16 /29

Sâhib-i mülk-i kerem Hazret-i Kâsım Paşa/Der-gehi fazl u kemâl ehline melca mı değil K:17 /14

Ol etti milketi virân ol etti genci nihân/Ne mülk mülk-i Karaman ne genc genc-i revân M (Şehzade Sultân Abdullâh) 1 /8

(Gönül) ülkesi;

Hûblar sultânısın kimden ne derdin var senin/Eylesin nâz ile dil mülkün nola yağma yiğit G:27 /2

Dil mülkü harâb olmayınca/Olmadı cihânda aşk abâd G:51 /2

Mülk-i câna leşker-i mihnet şebihûn etmesin/Âşık-ı miskinin âh-ı subh-gâhı yok mudur G: 59 /4

Gör ne zâlim durur ki ucdan uca/Bu gönül mülkünü harâb özler G:98 /2

Gam leşkeri ki mülk-i dile konmak isteye/Gamzen kılavuzu gelir evvel yeri çalar G:133 /6

Geldiğince gam gönül mülkine cân karşı çıkar/Nice izzet etmesin bir memleket sultânıdır G:177 /2

Geh cefâsı hükm eder mülk-i dile gâhi gamı/Ol iki zalim bu bir timâra düştü müşterek G:323 /2

Kâmetin mülk-i dili almağa sancak çekicek/Ehl-i diler derilip bire bir Allâh dedik G324 /2

Sevâd-ı dîde mülk-i dil senindir/Nen eksik pâdişahım bahr ü berden G:397 /3

Hecr ile cân ü gönül mülkünü yagma ar kılır/Bir kaşı yâ gözleri mekkâr dersen işte sen G:433 /4

Yazık değil mi safha-i ruhsâra hat çekip/Cân mülkünü ayakladasın gam çerisine G:496 /2

Sevdâ-yi mülk ederdi adû nâ-gehân erip/Sevda ilacın eyledi ol nâ-tüvâna tîğ K:11 /39

Zihî hâl ü hat-rana k'eder cân mülkini yağma/Zihî iklim-i pür-gavgâ ki olmuş alan alanın K:13 /11

N

Nakkâş:

"Resim yapan kişi, yağlıboya ile duvar süsleyen ressam, minyatürist. Divân şiirinde göz ve kirpik âşığın gönlüne açtığı yaralarla birer nakkaş olarak nitelenir. Sevgilinin saçı da yüz üzerinde gösterdiği değişik şekiller ile nakkaşı andırır. Bu haliyle sevgilinin yüzü bir nakıştır. Nakkaş denilince akla hemen ünlü ressam Mânî ve onun resimlerini içeren eseri Erjeng gelir. Ayrıca Nakkaş kelimesi Allah'ın sıfatı yerine kullanılır. Nakkaş-ı Ezel ve Nakkaş-ı Sun' gibi tamlamalar ile bu anlam kasdedilir. Âşığın kanlı gözleri ve gözyaşlarına boyanmış kirpikleri de birer nakkaş sayılır." (Pala, 2004: 348). "Yapıların duvar ve tavanlarına süslemeler yapan usta, bezekçi. Nakışçı." (Türkçe Sözlük, 1998: 1627).

Şol ki Nakkâş–ı Lem-yezel özler/Dil-berin hüsnünü bahâne eyler G:116 /2

Çin-i zülfünü görelden sen Hıtâyî-beççenin/Kıl kalemlerin el ucuyla tutar nakkâşlar G:123 /2

Hercâyi dile eylemişiz hüsnünü tasvir/Akar suya nakş edici nakkâşlarız biz G:232 /2

Nakkâş-ı Çin ki sûret-i dilkeş yazar geçer/Gönlünü sana verip anı sûret etmesin G:427 /4

Cümle nakkâşları büt-gedelerde gördüm/Ruh-ı cânânı yazar Rûh-ı Musavver yerine G:511 /6

Yazamaz bir serv kim ola müşâbih kaddine/Gerçi kuşlar kondurur yazmakda nakkâş üstüne G:550 /3

Nakkâş-ı ezel cedvel ü pergâra koyunca/Devrân beni bir nîce zemân çekti çevirdi G:610 /4

Nâme:

“Mektup.” (Püsküllüoğlu, 2004:962). Nâme başlığı çok zaman başlı başına bir kitaba ad olabilmektedir. Uzun şiirler ve kasîdeler de nâme başlığı ile alınabilir.” (Pala, 2005:349).

Yâra hasret-nâme yazsam bilesince gitmeğe/Sarı ibrişim gibi bu cism-i bî-cân sarmaşır G:194 /8

Nasihat-nâmeyi gördüm benim derdimden oy vermez/Necâti’nin kara yazılı bir divânını buldum G:359 /5

Gam mâcerasını desin iki gözüm yaşı/Dil-dâra arz-nâme yazılsın dürûd ile G:445 /3

Çeşmim boyadı çehremi eşk-i revân ile/Gûyâ firak-nâme yazar yâra kan ile G:474 /1

“Mektup, sevgi ve aşka dair yazılmış mektup, kitap, mecmua. Divan şiirinde aşk bir nâmedir. Nâme-i muhabbet tamlaması daha çok âşık ile mâşuk arasında, istenilen bir durumdur. Sevgilinin yanağındaki ayva tüyleri kâğıt üzerinde bir mektuptur.” (Pala,2005:349).

Nâmeye sığmaz Necâti’nin oransız kıssası/Göz yaşıyla kapına arz ola bâki mâcerâ G:1 /5

Vasf-ı hâlim nâme nice arz ede dildâra kim/Bâb-ı aşkın değme harfi bir teressüldür bana G:15 /5

Bir havâyi ak gögercindir uçar/Nâme dilberden yana büküp kanat G:28 /5

Üstühânım seg-i kûyuna yeter nâme-i arz/Kiçiden âdet ise uluya varmak kagıd G:45 /4

Yazılıp ermeye pâyânına dek nâme-i sevk/Hep ağaçlar kalem olsa kamu yaprak kagıd G:45 /6

Lûtf edersin sen gelirsen mürde cisme cân gelir/Nâme yazıp gönderirsen bendeye unvân gelir G:178 /1

Vasf-ı hâlimden yazardım yâra ammâ korkarım/Nâme ile bile gider rişte-i cân sarmaşır G:194 /4

Bülbüle din denmesin zâriliğ etsin inlesin/Çünkü gönüller defterinde nâme-i hicrân okur G:196 /2

Nâme-i hasret gelir âşıklara çok çok veli/Hiç mazmûn okumadım uşbu unvân ile ben G:402 /3

Ey Necâti şevk ile her beyti kim kıldın rakam/Sûz-ı dilden dil-bere bir nâme irsâl eyledin G:294 /7

Bana unvân gelir ol gün ki belâ nâmesinin/Ala bir gûşesine adını sebt ede fakir G:200 /3

Nâz:

"Şive, cilve, istiğna, şımarıklık, niyaz, rica." (Kestelli, 2004: 359). "Kendini beğendirmek amacıyla yapılan davranış, cilve. İsteksiz gibi görünerek yalvartmak amacıyla yapılan davranış. Şımarıklık." (Türkçe Sözlük, 1998: 1635). "Naz, bildiği halde aldırış etmemek, bilmezlikten gelmek, kendini çekmek, çekmiş görünmek demektir. Tasavvufta, sevgilinin âşığa kuvvet vermesi anlamındadır. Nazda, bir şey istendiği halde onu istemez görünmek durumu söz konusudur. Naz, sevgilinin âşığa bir lütuf ve ihsanıdır. Güzelliğine güzellik katar." (Üstüner: 2007: 145).

Ey Necâtî nice sabr edem ki dildârın işi/Gâh nâz ü geh tekebbür geh tegâfüldür bana G:15 /7

Mest olıcak kan içer derler seninçün dostum/Hey gözü mestim şarâb-ı nazı neylersin içip G:25 /6

Hûblar sultânısın kimden ne derdin var senin/Eylesin nâz ile dil mülkün nola yağma yiğit G:27 /2

Çeşm-i mahmûrun şarâb-ı nâz içip kanım döker/Cenge bünyâd eylemez olmayıcak küffâr mest G:29 /5

Çün serv dôst nâz ile gülşende salına/Ey bâğbân çinarın elin al yabana at G:33 /6

Tâb-ı hasretler ile yakdı beni nâr-ı firâk/Serv-i nâz olmaz ise sâye-i dîvâra meded G:47 /6

Ömrüm ağlamakla geçdiğin helâl etmek için/Nâz ile ey gonca-leb bir kez yüzüme gül yeter G:76 /2

Ol gözü mestânenin ettiklerin /Ey Necâtî cevr sanma nâzdır G:88 /7

Şeh nâz eder huceste cemâline yasdanıp/Şeh-nâz iken figânım anınçün hucest olur G:100 /4

Çoklar semend-i nâz binip yeldirir veli/Meydân-ı hüsn içinde bulunmaz sana yeter G:108 /3

Dedim ol şûh-ı cefâ-pişe inen nâzlanır/Nâz ile güldü dedi nâzik olan nâzlanır G:109 /1

Doğradı hâr-ı cefâ bağrını bülbüllerinin/Bir ağız söylemez ol gonca-dehen nâzlanır G:109 /2

Kanlı yaşdan gözümün iki kabağı doldurur/Bir dolu içmeğe ol bana neden nâzlanır G:109 /3

Rûzigâra ne için baş ege ol kaddi bülend/Nev-bahâra biliriz serv-i semen nâzlanır G:109 /4

Gözü kanım dökicek gül gibi dürer yüzünü/Şol güzeller gibi kim içer iken nâzlanır G:109 /5

Ahımı işideli bâd-ı sabâ ile durup/El ucuyla görüşür serv-i çemen nâzlanır G:109 /6

Lebine inmek için düşer ayaklara şarâb/Bir denîdir mey-i gül-çehre neden nâzlanır G:109 / 7

Ben Necâti ederim kendimi yolundan şehid/Ol bana sarmağa bir kanlı kefen nâzlanır G:109 /8

Hâlimi dersem varır nâz uykusuna gözlerin/Âşıkın hâlâtı katında hemân efsânedir G:118 /6

Güller çemende kendilerin nâzenin tutar/Nâz ile gülse ağzına gonca yenin tutar G:165 /1

Her kaçan kim ederim hüsnü kitâbına nazar/Her varakda nice bin mes'ele-i nâz açılır G:173 /3

Müntehâ kaddine çün âli-nazarlar baktılar/Su gibi ol serv-i nâzın ayağına aktılar G:183 /1

Nâz ile cânânımız kim lâ'l-i cân-perver sunar/Şûh dilberdir ağızdan sanasın şekker sunar G:184 /1

Nihâli kâmetinin rüzigâra nâzlanır/Ki serv-i nâz hemişe bahâra nâzlanır G:188 /1

Leb-i şeker-şikenin bûseye olur kâyil/Belâ budur ki miyânın kinâra nâzlanır G:188 /2

Gözündedir yine sâki şarâb-ı nâz senin/Ne hoş bu mest mey-i hoş-güvâra nâzlanır G:188 /3

Öğe öğe lebini göklere çıkamıştır/Mesih şimdi mey-i hoş-güvâra nâzlanır G:188 /4

Sitâresiz görünür ay yüzüne baksa güneş/Nesine germ olur ol bî-sitâre nâzlanır G:188 /5

Gözüme gelmege nâziglenirse tanlama kim/Perî güzel olıcak çeşme-sâra nâzlanır G:188 /6

Müjen ki dil-keş ola Seyf-i Zülyezen kuludur/Gözün ki ser-hoş ola Zülhımâra nâzlanır G:188 /7

Necâti nâz nigârın durur veli âşık/Yolunda sâdık olucak nigâra nâzlanır G:188 /8

Zamâne eylemez idi benim niyâzıma nâz/Sen olmayaydın iki yüzlü rûzigâr ile bir G:193 /3

Yâr mâyil olucak mihr ü mahabbet az olur/Anun içindir niyâz ehline dâ'im nâz olur G:201 /1

Ruhu gül-gûnuna Şebdiz saçın koşmağ ile/Çiğnedir halkı yürür nâz semendin yenemez G:212 /4

Bana zâri ve ana nâz ile izzet yaraşır/Çünkü Hak bülbülü zâr eyledi gül-zârı aziz G:218 /4

Cefâ vü işve vü nâz ü itâbın hep bilir gönlüm/Diriğâ yâr gâfildir dil-i âgâhdan korkmaz G:222 /3

Mahmûr gözler olalı mest-i şarâb-nâz/Her gûşede benim gibi bin var harâb-ı nâz G:234 /1

Gül dürlü dürlü nâz ile gönlünü bülbülün/Alsa acep mi düşmez elinden kitâb-ı nâz G:234 /2

Mahşer tamâm ola vü tamâm olmaya henüz/Yarınki gün sorulsa ol aydan hisâb-ı nâz G:234 /3

Güller çemende şive ile burtarır yüzün/Gûyâ ki lâle-çihreler içer şarâb-ı nâz G:234 /4

Nice bir böyle yabandan gelene izzet ü nâz/Hele ey Kâ'be gibi eşiği bigâne-nevâz G:235 /1

Ko ben ağlayayım ey serv-i semen-ber sen gül/Ki sana nâz verilmiş ezeli bana niyâz G:235 /2

Yâ Râb ol serv-i nâzı kim sevmez/Veyli ömr-i dırâzı kim sevmez G:242 /1

Nâz eyler kadeh surahi niyaz/Böyle nâz ü niyâzı kim sevmez G:242 /2

Hâtırın gözleyince Mahmûdun /İzz ü nâz-ı Ayazı kim sevmez G:242 /5

Çün Necâti makâm ola dem-sâz/Nağme-i şâh-nâzı kim sevmez G:242 /7

Düz basınca ayağın salınma ey ser-mest-i nâz/Muhtesib yüzüne geldin nâzüg ü rindâne bas G:256 /4

Nâz ile geçip bir gün söğmedi du'âcıya/Geçti günüm almadım ömr-i güzerândan haz G:259 /5

Meryem-âsâ karalar giymiş salınır nâz ile/Yerde sürür dâmenin zülf-i perişânın senin G:311 /5

Her lâhza gün yüzüne salar sâye perçemin/Her gün kemend-i nâz atar aya perçemin G:328 /1

Hâb-ı nâz ettiğine ol Türk-i mestin ey gönül/Zinhâr aldama kim fitnedir ol uyku değil G:339 /2

Cefâ vü şive vü nâz öğrenirsin/İyi varmaz yaramaz öğrenirsin G:394 /1

Makâmâtı ser-â-ser seyr edersin/Gelirsin bizde şeh-nâz öğrenirsin G:394 /2

Şive vü nâz ile âşıklarını öldürügör/Ey peri çünkü garaz lûtfdur insânlıkdan G:396 /3

Ey serv-i nâz ettin elinden gelenleri/Bir dahi uş benim gibi bî-çâre buluna G:471 /3

Dedim ey cân el erer mi tutağın öpmeciğe/Gülerek nâz ile dedi nola bir kereciğe G:482 /1

Çemen-i hüsne gelip nâz ile sen seyr edicek/Nice bülbül ola ki serv-i hırâmândan öte G:488 /2

Salınırken nâz ile gülşenler görenler dedi/Cenneti donatdı dilber serv-i sîm-endâm ile G:495 /2

Nazı çoğ etme ki etmeye âşık seherde âh/Ey gün yanaklı göklere çıkar kemerde âh G:537 /1

Yine vakt oldu ki serv-i çemene yâz gele/Yine Mahmûd-ı belâ pişeye Ayaz gele G:555 /1

Nice bir bana gelen gamzelere ok diyeyim/Nice bir sana niyâz eylediğim nâz gele G:555 /5

Gâh nâz ü geh nevâziş geh tekebbür geh niyâz/Pâdişahım lûtf edip in'am-ı âm etmiş yine G:556 /2

Deli olma görücek nâz ile bir mâh-veşi/Saçı zencirine ey dil dolaşı gör dolaşı G:590 /8

Dedim ki yaşımın yine kan oldu hem-demi/Nâz eyleyip gülüp dedi billâhi hem demi G:592 /1

Ey serv-i nâz pîşe seni mi yürü yürü/Ayruklara vefâ vü bana gam he mi he mi G:592 / 2

Dil zülfüne dolaşdı dedim nâz ile dedi/Benzer ki yine geldi perişân olacağı G:601 4

Zülfün umar hasta dil ey kâmet-i şimşâd-ı nâz/Sâyedir bî-dillere serv-i hırâmân bahşişi G:605 /4

Hâb-ı nâz eyler gözün sağlıklar olsun dostum/Sıhhat asârı durur bîmârın ey cân uykusu G:617 /2

Geh sânevber dediler kaddine geh rûh-ı revân/Nâz ile salındın oldu serv bir endâm iki G:622 /6

El vermiş iken iyilik et ey serv-i bâğ-ı naz/Komaz zemâne kimseye çün intikamını G:627 /3

Niyâzım öğredir dil-dâra nâzı/Gel ey âşıkların nâz ü niyâzı G:634 /1

Kad ü ruhsârını benzetmeğe âdem utanır/Serv-i nâz ile gül-i ahmere Mestî Çelebi G:647 /4

Nazar:

“Bir şeye bakmak, göz, nigâh.” (Kestelli, 2004: 359). “Bakış, bakma, göz atma. Bir konu hakkında düşünme, görüş. Belli kimselerde bulunduğuna inanılan; insanlara, özellikle çocuklara, evcil hayvanlara, eve, mala, mülke, hatta cansız nesnelere de zarar veren, bakıştaki çarpıcı ve öldürücü güç.” (Türkçe Sözlük, 1998: 1635). “ ‘Nazar’; bakma, göz atma; düşünme (mülahaza); göz değme; iltifat, itibar; yan bakış anlamlarına gelen Arapça bir sözcüktür. Tasavvufta, insanı Allah’a ulaştıran bir yol; dünyayı görmek için gerçeğe bakıştır. Gerçeği gösteren bakış anlamında ‘Hakkın nazarı’, ‘mürşidin nazarı’ terimleri kullanılır. Tarikata yeni giren bir derviş, mürşidin nazarını her zaman bekler. Ehl-i nazar, görmesini bilen anlamında çoğu zaman tasavvufî olarak kullanılır. Tarikatlarda nazar, ilgi ve iltifat anlamındadır. Sâlik, şeyhin nazarıyla kendisinden geçer ve cezbeye düşer. Allah’ın nazarı, ilâhî cezbedir. Nazar kelimesi Türkçe’de ‘kem göz’ manâsında ve daha ziyade ‘gelme’, ‘uğrama’, ‘değme’ ve ‘etme’ fiilleriyle birlikte ‘nazara gelme’, ‘nazara uğrama’, ‘nazar değme’ ve ‘nazar etme’ şekillerinde kullanılmaktadır. Bir deyim olarak ‘nazar değmesi’, yaygın bir inanışı dile getirmektedir. Az çok herkeste olan, mavi gözlü kimselerde daha fazla bulunduğuna inanılan ve böyle kimselerin

bakışlarından fırlayan zarar verici, çarpıcı ve öldürücü güç anlamındadır. Bilhassa halk arasında bazı kimselerin sebebi bilinmeyen olağanüstü nazar güçlerinin olduğuna inanılır. Bu güce sahip bir kimsenin bir insana, bir hayvana ve özellikle bir çocuğa bakmakla durup dururken hastalık, sakatlık, ölüm gibi bir olayın meydana gelmesine yol açacağı sanılır. Herhangi bir olay böyle bir sebebe bağlandığı zaman 'nazar değdi', 'nazara geldi', 'nazara uğradı' denilir. "Kem göz" tâbiri de, nazarı değen kimseler için kullanılır. Gerek folklor gerekse dinî inanç olarak, dünyanın hemen her yerinde milyonlarca insan nazara inanmaktadır. Çok eskiden beri bu zararlı kuvvete karşı konulmaya, onun çarpıcı ve öldürücü gücünden korunulmaya çalışılmıştır. Nazar değmek yerine; 'nefes değmek', 'nefese uğramak' da derler. Birinin saadetini veya bir şeyi çekemeyen kimselerine hasûdâne sözlerini müteakip bir âfete yakalanmaktır. Nefes değdi suçlaması altında kalmamak için, Anadolu'da özellikle kadınlar arasında 'kırk bir bucuk kere maşallah', 'tü tü maşallah' diye tükürmeleri 'elem tere fiş / kem gözlere şiş' demeleri âdettir. Nefesi değen kişinin elbisesinden bir parçayı keserek vermesi ve bu parçanın yakılıp çocuğa teneffüs ettirilmesi usuldendir." (Kazan, 2005: 166-167).

Ey Necâtî taş iken lâ'l ede hûrşid bigi/Bir nazar eyler ise himmet ile Şâh sana G:2 /8

Gözlerin ayn-ı inâyetdir kime ede nazar/Kirpiğin sehm-i sa'âdettir kime ola nasîb G:23 /2

Hışm ile nazar eyleyib âşüftene her dem/Öldürmeye kasd etme behey gözleri âfet G:35 /4

Kim ola kim ede sana yavuz nazar çelebi/Ki kimsene güneşe edemez nazar güstah G:44 /6

Sıçrar yüzüme yapışır andak gözüm yaşı/Sen mahı koyub eyler isem mihre bir nazar G:58 /4

Nergîs gibi göz dikmiş idim izi tozuna/Bir kez demedi sûhte hakk-ı nazarın var G:75 /4

Dilberler içre gün gibi çün bî-nazirsin/Göster cemâlini görelim biz de bir nazar G:83 /2

Nergisi bezme getirmez oldu erbab-ı nazar/Şol sebebden kim elinde sâgarı tutar durur G:122 /4

Serv gibi seyr ederken yâri gördüm bir nazar/Bakmadı benden yana yalvarı gördüm bir nazar G:128 /1

Gözlerim ferş ü müjem cârûb olupdur dostlar /Şol yire kim ol gözü ayyârı gördüm bir nazar G:128 /2

Ömr uzunluğundan âhîr fâ'idem bu oldu kim/Ol boyu şimşâd ü hoş-reftârı gördüm bir nazar G:128 /3

Şâkirem devri kamerden başıma gün toğdu kim/Ol peri peyker melek-ruhsârı gördüm bir nazar G:128 /4

Gülşen-i kûyun yüz üzre su gibi dolandığım/Bu ki nâ-geh ol safâ-didarı gördüm bir nazar G:128 /5

Ölmüş idim nevbahâr-ı aşk erip verdi hayât/Göz açıp nergis gibi gülzârı gördüm bir nazar G:128 /6

Hak bilir kim bir gece kirpikli gözüm yummadım/Ey Necâti tâ kim ol dil-dârı gördüm bir nazar G:128 /7

Hûrşîd-i rûzı şem-i şeb-efrûzu neylesin/Bir hüsn ister ehli nazar rûz u şeb güler G:153 /5

Şive-i reftâr ile kadd-i dil-ârâ râstı/Eğdi serv-i ser-keşi şimdi nazar ar'ardadır G:172 /4

Her kaçan kim ederim hüsnü kitâbına nazar/Her varakda nice bin mes'ele-i nâz açılır G:173 /3

Müntehâ kaddine çün âli-nazarlar baktılar/Su gibi ol serv-i nâzın ayağına aktılar G:183 /1

Kani ol âli-nazar kim sim ü zer dediklerin/Nergis-i şehlâ gibi gözü görürken dağıdır G:186 /2

Dostum nazm-ı Necâti'den nazar men itme kim/Gönül açar bir akar sudur bizim eş'ârımız G:241 /7

Hattı karardığına Necâti gücenme kim/Mergûb olur nazarda bulacak karâr hat G:258 /8

Miyânın ile dehânın olup durur bâ'is/Ki müstai'dd-i nazar etti kîl ü kâle tama' G:263 /6

Kulun durur Necâti eyâ kimyâ-nazar/İşini altın eyle biricik yüzüne bak G:273 /6

Hâk-i pâyi yâr olurken kuhl-ı erbâb-ı nazar/Ey sabâ lâzım değil azm-i Safâhân eylemek G:315 /6

Misâl-i nergis-i şehlâ gerekse zerrin tâc/Edeb yolunu gözet kendisinde tut nazarın G:319 /5

Bakıp serv-i bülendine nazar kıl kendi kendine/Necâti derd-mendine öpül ömrüm kocul cânım G:354 /5

Sen servi kıldı gülşen-i hüsn içre ihtiyâr/Ey bî-bedel değildir inen bî nazar yaşım G:373 /3

Yolunda kurdu didelerim halka halka dâm/Sayd ede bir nazar seni ey kebk-i hoş-hırâm G:375 /1

Bu Necâti nazara gelmedi göz yaşı gibi/Yere geçti tutalı çeşm-i güher-bâr eteğin G:410 /8

Ey Necâti hatt u hâl-i hüsne eylesin nazar/Güzel olup fitne-i âhîr zamânı bilmeyen G:418 /7

Nazar kıldı bana ol çeşm ü ebrû/Enis oldu yine Mecnûna âhû G:441 /1

Nice hûni durur gamzen ki her dem/Nazar kıldıkça düşer câna korku G:441 /7

Gözlerim kıble-nümâ gibi olupdur nola ger/Eşiğin cânibine kılsa nazar döne döne G:467 /3

Sen olasın diye yer yer asılır âyineler/Gelene gidene eyler nazarı döne döne G:472 /6

Ey şâh-ı cihân süreli hışm ile nazardan/Göz yaşı gibi ah ki düştüm yüzüm üzre G:487 /3

Gitsin diyâr-ı hecre gönül andan ileri/Tek lûtf-i dost bir nazar etsin berisine G:496 /4

Âlûde gördün ise harâbât elini/Zâhirde kalma gel nazar et içerisine G:496 /6

Aks-i ruhunla bulmasa sûret her âyine/Olmaz idi nazar-geh-i hûbân her-âyine G:513 /1

Giydi nemed gedâ gibi geldi eşiğine/Senden safâ nazar umar ey dil-ber âyine G:513 /7

Kankı çân olur mukâbil gözlerin cellâdına/Rahm ile kılmaz nazar uşşâkının feryâdına G:519 /1

Güzelliğin seni yavuz nazardan eder men/Şuâ perde olur hüsn-i âfitâb üzre G:523 /3

Sînede gâyib olan peykânların ahvâlini /Bilmek istersen nazar kıl üstühân-ı sâneye G:525 /6

Düşde görmüş Leyliyi bir gece bir sâhib-nazar/Boynunu eğmiş dururdu kabr-i Mecnûn üstüne G:548 /4

Ey gamzesi hun-rîz Necâti'ye nazar kıl/Derdini kabûl eyledi dermânlar içinde G:553 /7

Yine kolunda bir ol hüsn ü bihâ şeh-bâzın/Gele şâhına velî hûb-nazar bâz yerde G:555 /2

Bu tılısm-i bî-nazîri hey de gamzen yıkmasın/Ka'be-i dil-hûblar cevriyçün âbâd olmadı G:565 /3

Zenah-dânında hâlin fitnesinden/Kamu ehl-i nazar zindâna girdi G:569 /2

Arşdan Ruhü'l-Emin eyler hezârân âferin /Bir nazar görseydi kürside ol âdem cânını G:583 /7

Oldu nazar Necâti göz ucundan olana/Göz ucu ile yine işâret sana gibi G:602 /8

Nefs:

"Nefs, ruh, özvarlık; zat. İnsanın iç âlemi hakkında kullanılır. Rûh ile nefes aynı şeydir. Ancak insan iyi şeylere yönelince rûh; dünya işlerine ve kötü şeylere yönelince de nefs adını alır. Tasavvufta da nefis, kulun kötü vasıfları, yerilen huy ve amelleri yerinde kullanılır. Buna göre yedi çeşit nefis vardır. 1. Nefs-i emmâre (İnsanı kötülüğe sevkeden nefis). 2. Nefs-i levvâme (Yaptığı kötülükten pişman olan ve hayra yönelen nefis). 3. Nefs-i mülhimme (Allah tarafından iyilik ilhâm edilen ve kötülüklerden arınmış olan nefis). 4. Nefs-i mutmaine (İmanda hata yapmayacak derecede kötülüklerden uzaklaşmış olan nefs). 5. Nefs-i râzıyye (Allah'tan razı olan nefis).6.Nefs-i marzıyye (Allah'ın kendisinden razı olduğu ve rızasını verdiği nefis). 7. Nefs-i sâfiyye veya Nefs-i zekiye (Kötülüklerden tamamen arınmış olan nefis). Efkâr-ı seb'a denilen bu bu yedi nefis, aslında bir nefsin Allah yolunda ilerlerken katettiği mertebelerdir. Bunun için nefse hâkim olmak, onun istediklerine kapılmamak gerekir. Bu nefis duraklarının her birinde Allah'ın adlarından biri

zikredilir. Esmâ-i seb'a denilen bu yedi isim sırasıyla şunlardır: 'Lâilâhe illallâh, Allâh, Hû, Hakk, Hayy, Kayyûm, Kahhâr.' Bu nazariye özellikle Mevlevîlik ve Melamîlikte önem kazanmış durumdadır. Nefsi yenmek büyük cihâddır. Bu da iyi amel ve Allâh'ın rızası ile mümkündür. Nefs-i küllî, Allâh irâdesi; nefs-i cüz'î, insan nefsidir. Nefs-i nâtıka ise akıl yerine kullanılır." (Pala, 2004: 355).

Ey Necâti eyledim nefs ejdehâsını zebûn/Mâr-gir-i dehr için tiryâkdir cismim benim G:346 /5

Cüdâ olmadı sinenden Necâti nefs-i emâre/Bu rûşen oldu kim kâfir ebed çıkmaz cehennemden G:392 /7

Nemed:

"Abâ, kebe demektir. Derviş hırkası yerinde kullanılır. Kepenek denilen çoban keçesi de nemeddir." (Onay, 2007:296). "Nemed keçe, kebe, abâ, yünden yapılma örtü demektir. Dövme yünden ve siyah renkli kalın kumaştan yapılan derviş elbisesine de nemed adı verilmiştir." (Üstüner, 2007: 427).

Ben gedâyem pâdişahımdır nemed/Ar zahmından penâhımdır nemed G:48 /1

Cânım ile başımı saklamağa/Hem libâsım hem külâhımdır nemed G:48 /2

Meskenet toprağına her subh u şâm/Döşenipdir secde-gâhımdır nemed G:48 /3

Sâf saklar gönlümün ayinesin/Mâni-i jengâr-ı âhımdır nemed G:48 /4

Ölür isem ben bu yoldan dönmezem/Menzil-i ma'şûka râhımdır nemed G:48 /5

Bir kıl ile her yana yider beni/Devletimdir izz ü câhımdır nemed G:48 /6

Gerçi kim güstâhlık çok kılmışam/Ey Necâtî özr-hâhımdır nemed G:48 /7

Kılletimden anlaman peşmine-pûş olduğumu/Zeng-i gamdan gönlümün âyînesin saklar nemed G:49 /4

Ey dil safa gerekse gel et bir nemed kabûl/Zirâ nemedde kesb-i safâ eyler âyine G:513 /5

Giydi nemed gedâ gibi geldi eşiğine/Senden safâ nazar umar ey dil-ber âyine G:513 /7

Nergis:

"Maruf çiçek. Mahbubenin güzel gözü." (Kestelli, 2004:362). "Nergisgillerden, yabanıl olarak yetişen, süs bitkisi olarak da yetiştirilen, değişik türleri olan, soğan köklü, sapları doğrudan doğruya kökten çıkan, çiçekleri çıplak bir sap üzerinde şemsiye durumunda ve biraz eğikçe duran, açılmadan önce bir yenle örtülü bulunan, ççekleri hoş kokulu, genellikle sarı olmakla birlikte kimi türlerinde beyaz da olabilen, otsu bir bitki." (Püsküllüoğlu, 2004:970-971). "Zerrin gibi koyu sarı renkli, göbeği yeşil bir küçük çiçek. Adı Türkçede Nergis, Nerkiz, Farsça'da Nergis, Arapça'da Nercis'tir. Eski şâirler, dilberlerin gözlerini nergise teşbih ederek kullanmışlardır. Ortasındaki yeşil kısım uzaktan siyaha mâil görünür. İşte şâirlerimiz bu yuvarlaklıktan, siyahımsı görünmesinden dolayı göze, yaprakları da kirpiklere benzetmişlerdir." (Onay, 2007:296-297). "Mitolojiye göre Narsis, çok güzel ve aşktan anlamaz bir delikanlı imiş. Onu sevip de derdinden perişan olan kızlar bu genci tanrılara şikâyet etmişler. Tanrıların verdiği ceza sonucu Narsis derede bir gün kendi aksini görüp âşık olur. Kendini seyrederken suya atlar ve boğulur. Vücudu çürüyüp yerinde göze benzer bir çiçek biter ve bütün güzellere hayran hayrân, baygın şekilde bakar. Başka bir efsaneye göre bir ırmak ile perinin oğludur. İnsanlar ve periler buna âşıktır. Hatta Ses adlı peri onun aşkından ölmüş ve bir taşa dönmüş. Şarkta bir efsaneye göre de Gül ile Nergis arasında bir aşk yaşanmış. Bu iki sevgiliden Nergis göz şeklinde bir çiçek haline sokulmuş ve kıyamete dek hicrân ve intizâr çekmeğe mahkûm edilmiştir. Bütün bu efsanelerde nergis ile göz arasında yakın bir ilişki vardır. Sevgilinin gözü nergistir. Baygın ve şehlâ bakar. İntizâr çeker, mesttir vs." (Pala, 2005:356). "Göze teşbih olunduğu için uyku ve uyku ile alâkalı tâbirler nergise isnâd olunmaktadır. Mestliği haşhaş tabîatında olmasından ileri gelmiştir. Sapı elife, kendisi yuvarlaklığıyla sıfıra, heyet-i mecmûasıyla 'ah' kelimesine teşbîh olunmuştur." (Çavuşoğlu, 2001:290-291). "Nergis, uykulu (aynı

zamanda mest) veya dâimâ bakar hâliyle gözün müşebbehünbihi olmuş, yâhut ona teşbîh edilmiştir. Göz nergise benzetilince, boy sanavbere, şîmşâda veya serve; ayva tüyleri çemene, yanak veya yüz güle; dudak şaraba teşbîh olunmaktadır.” (Çavuşoğlu, 2001: 142).

Nergis dikin ki hey’et-i sıfr u elif durur/Tâ kim mezârım üstü kamu şekl-i âh ola G:20 /7

Mesel durur bu ki göz görmese yüz utanmaz/Necâtî’ yâ ne aceb nergis ola ger gütâh G:44 /7

Gören düşünde bir gece mestâne gözlerin/Nergîs gibi humâr ile bir yılda uyanır G:68 /2

Nergîs gibi göz dikmiş idim izi tozuna/Bir kez demedi sûhte hakk-ı nazarın var G:75 /4

Çemende bağladığınca çiçekler karşına saflar/Gülüm nergis senin şol şâd gibi aynına kefler G:91 /1

Nergis gözüne öyküneli kaddine şimşâd/Bağın bu görür gözü ve ol tutar elidir G:102 /2

Ölmüş idim nevbahâr-ı aşk erip verdi hayât/Göz açıp nergis gibi gülzârı gördüm bir nazar G:128 /6

Sünbül saçınla nergis-i bimârın özleyen/Bâd-ı sabâ gibi kamu yoldan esen gelir G:170 /3

Fitne vü âşûb –ı çeşmin göreli nergis müdâm/Mest-i lâ-ya’kıl olup her demde hâb üstündedir G:210 /2

Nergis olan yerde meded salınmasın ol serv-kad/İzi tozuna göz değer çokdur cihânda görmedik G:291 /2

Nergis gibi cihânda gözümüz bakar iken/Bir serv ayağına zer ü simi nisâr idin G:320 /3

Gözünden şöyle bimâr oldu nergis/Ki ebr ağzına pembeyle sıkar su G:441 /5

Çeşm ü ruhsârı havasıyla ne tan nergîs ü gül/Yüzün ü gözün açıp ger gire bâzârlara G:463 /3

Nergis-i bî-çârenin âlem görünmez gözüne/Dil-berin meftûn olalı gamze-i fettânına G:485 /6

Boyun şimşâdını ayrı görürmüş servden nergis/Biri iki görür lâbüd şu kim eder nigâh eğri G:597 /7

Nergis çemende gözün açıp gördüğün anar/Kaddin katında anmadı serv ü çenârını G:607 /6

Eski şâirler, dilberlerin gözlerini nergise teşbih ederek kullanmışlardır;

Nergislerini ko uyusun gül yüzünde kim/Olur bahâr günleri hâb-ı seher leziz G:54 /3

Bana göz açtırmayan ol nergis-i şehlâsıdır/Bana gün göstermeyen bu zülf ü müşk âsâsıdır G:85 /1

Zülfün katında nergis-i bîmârına de kim/Akşama karşı uyumasın nâ-tüvân olur G:94 /5

Kani ol âlî-nazar kim sim ü zer dediklerin/Nergis-i şehlâ gibi gözü görürken dağıdır G:186 /2

Gözüne nergis-i şehlâ kul oldu illetsiz/Sözüne şeker-i Mısr öykünür evet tatsız G:238 /1

Aceb nice hareket etti serv kâmetine/Ki nergisin anı gülşende görecek gözü yok G:282 /2

Çemende nergis-i şehlâyi hoş tutun zinhâr/Hemân anı görün ol çeşm-i pür-humârı görün G:295 /4

Uyusun tek rahat ile nergis-i bimâr-ı yâr/Yüzüm üzre gözlerim yaşını bârân eylemek G:296 /4

Misâl-i nergis-i şehlâ gerekse zerrin tâc/Edeb yolunu gözet kendisinde tut nazarın G:319 /5

Bu serv ü nergis ile bâğ-ı hüsnün/Bu gün görür gözü tutar elisin G:399 /3

Nergis-i bîmâra din sim ü zer için gam yeme/Eksik olmaz çün bilirsin sağ olan başta külah G:515 /2

Cânım iver ki mey yerine içe kanımı/Nergisleriyle gamze-i mestin süze süze G:558 /2

Ruhsârın ile çeşmine hasret geçip cihân/Nergisle gül görünce sürerler yüzü göze G:558 /3

Gavgâlara uğradık bu hüsn bahârında/ Şol nergîs-i bed-mesti yâ Rab kim uyandırdı G:576 /2

Mâyil ise tâc-ı zerrîn almağa ey bülheves/Gözünü gözünde tut şol nergis-i şehla gibi G:593 /6

Fürkatinden bezm-i gülşende humâr-ı câm-ı aşk/Nergîsi bîmâr kıldı servi meflûc eyledi G:596 /5

Bâdedir lâ'lin lebin mestânedir nergislerin/Bezm-i hüsnün zînet etmiş piste bir bâdem iki G:622 /7

Nevbet:

"Nöbet." (Püsküllüoğlu, 2004: 972). "Eskiden hükümdarların, vüzeranın kapıları önünde her gün çalınan mızıka." (Kestelli, 2004:364). "Muayyen vakitlerde resmî mahallerde, mesela hükümet konağı önünde, karargâhlarda, kışlalarda resmî

bando ile çalınan mûsikî havalarına nevbet denir. Halk dilinde nöbettir. Eskiden zurna, davul, çifte nâra, pirinç boru ile mehterbaşının elinde bulunan çıngıraklı sopadan mürekkep mehterhâne takımı padişah sarayları önünde birkaç defa nevbet çalarlarmış. Buna Nevbet-i şâhî derlerdi. Selçuk hükümdarı Alaaddin, Osman Gazi'ye alemle beraber bir de mehter alayı gönderdiğinden her ikindi nevbet çalarken Osmanlı padişahlarının Selçukîlere hürmeten ayakta dikilmeleri âdet olmuşken Fatih kaldırmıştır." (Onay, 2007:297).

Dâ'im bana cevr ile cefâdır işin ama/ Şimden gerü kıl mihr ü vefâ kâr-be-nevbet G:35 /3

Ecel gelip sefere nevbetin durur deyicek/Necâti'ya kara yaya durur müsellem olan G:423 /7

Eyâ Şehenşeh-i kişver-güşâ-yi gitî-gir/Cihânda urulalı nevbet-i cihân-bâni K:25 /27

Nevrûz:

"Yeni gün. Güneşin hamel burcuna nakleydiği gün. Baharın ilk günü." (Kestelli, 2004:364). "Yeni gün. Güneşin hamel (koç) burcuna girdiği gün olup eski Mart'ın dokuzu (şimdiki 21 Mart) olarak kabul edilir. İran'da eskiden beri iki ayrı güne bu ad verilir. Bunlardan biri, güneş takviminin ilk ayı olan Ferverdîn ayının ilk günüdür ki 'nevrûz-ı âmme' olarak bilinir. Bugünde güneş koç burcuna girer. Efsaneye göre Allah kâinatı ve insanları bu günde yaratmış ve bütün yıldızları bugünde yaratmış ve bütün yıldızlar bugün dönmeye başlayıp koç burcundan geçmişlerdir. Başka bir söyentiye göre Cem bütün dünyayı olaştıktan sonra Âzebaycan'a gelmiş ve bursını beğenip taht kurdurmuştur. Gerek taht gerekse mücevherlerle süslü elbise ve tâcı, doğan güneşle birlikte etrafı ışğa boğmuşur. Bu hali görenler "Bu günde bir başkalık var, bu diğer günlere benzemiyor, yeni bir gün" demişler. Bu güne 'Nevrûz' ve Cem'e de 'şîd (ışık)' kelimesini ekleyerek Cemşîd demişler. Nevrûz adıyla anılan diğer gün ise yine Ferverdîn ayının yedinci günüdür. Buna da 'nevrûz-ı hâsse' denir. Yine efsaneye göre Cemşîd, bugünde halkı toplamış ve onu, Tanrı'ya şükür ve ibâdet günü olarak ilan etmiş. Eski İran şahları nevrûz-ı

âmme ile nevrûz-ı hâssa arasındaki altı günde ihtiyaç sahiplerinin bütün ihtiyaçlarını gidermek üzere tahta oturur ve herkese yardım ederlermiş. Mahpusları serbest bırakır, içki ve eğlence ile vakit geçirirlermiş. Bu günlerde macunlar yenir, kırlara çıkılırmış. Bütün bu inanışlar Zerdüşt dininden geçmedir. 21 Mart günü gece ile gündüz eşittir. Nevrûz-ı sultânî deyimi Sultan Celâleddin Melikşah tarafından hazırlatılan takvimin yılbaşı gününe verilen addır. Divân şiirinde nevrûz baharla ilgili özellikler içinde verilir ve bir bayram olarak kabul edilir. Hatta nevrûziye yazmak da bir gelenek hâlini almıştır." (Pala, 2005:357-358). "Eski bir İran takvimine göre yılın ve baharın ilk günü; milâdi takvime göre martın yirmi ikisine rastlayan gün. İran kaynaklı bir inanışa göre Tanrı'nın evreni ve insanı yarattığı gün. Alevi ve Bektaşi inanışında Hazreti Ali'nin doğum günü. Anadolu'nun birçok yerinde nevruz günü kırlara çıkılarak ya da çeşitli biçimlerde kutlanan geleneksel bayram." (Püsküllüoğlu, 2004:972). "Nevrûz, 'yenigün' anlamına gelip kuzey yarımkürede bahar başlangıcı olduğu için bahar bayramı olarak kutlanır. Klâsik edebiyatımızda pozitif yönüyle ele alınan nevrûz, klâsik kültürün birçok unsurunun ifadesinde kullanılmıştır. Hemen bütün nazım şekilleriyle nevrûziyyeler yazılmış ve muhteva olarak da müspet kavramları karşılayan anlamlar yüklenmiştir. Bahar ve baharla ilgili olarak bayram, gül bülbül, gülşen, rüzgâr, bulut; ictimaî müessese olarak, sultan, adalet, sancak, tuğ; bahtla ilgili olarak ışık, mutluluk, burç, talih gibi kavramların ifadesinde ve musikiyle ilgili birçok şed makamın adı olarak kullanılmıştır." (Karaköse, 2008: 171). "Nev-rûz, bahârda gece ile gündüzün müsâvi olduğu gündür. Bu gün, Necâtî Bey dîvânında bülbüllerin ötüp, güllerin açıldığı, herkesin zevk ve sefâya başladığı gün olarak ifâde olunmuştur. Nev-rûzda bulut olmadığı da husûsî olarak zikredilmektedir. İran esâtirinde ve geleneklerinde bu günün ayrı bir mânâsı vardır." (Çavuşoğlu, 2001:269). "Bahar mevsiminde sefere çıkılırdı; âşık sevgilinin yanağının devrinde bu cihetle ölmeyi (sefere çıkmayı) diler. Nevrûzda, güneşin üstünde bulut olmaz; sabâ yeli sevgilinin yanağındaki kara saçı gidermelidir." (Çavuşoğlu, 2001:159).

Gidersin ko kara zülfün saba yeli yanağından/Ki nev-rûz olıcak derler güneş üzre sehâb olmaz G:244 /2

Güzeller gibi bayram ile nev-rûz/Bezenmiş birbirinden yegrek olmuş G:254 /2

Güzeller gibi bayram ile nev-rûz/Semenler sebzede gönlekcek olmuş G254 /3

Hoş cevân etti cihânın pirini devrân yine/Bâd-ı nev-rûz ile bûstân buldu tâze cân yine G:477 /1

Gün yüzünde per-i gurâb yok mu/Nev-rûz bu mudur sehâb yok mu G:621 /1

Rûz nevrûz u şebin kadr ola bahtın pîruz/Her murâdını müyesser ede Allâh sana K:2 /33

Âleme nevrûz sultan oldu istiklâl ile/Kendüyi gülşen donattı kırmızıyla al ile Mr/ 2

Sen şarâb iç karşına bülbül ser-ağaz eylesin/Gâh nevrûz u hicâz u gâh şehnâz eylesin Mr/ 7

Ney:

"Ney. Aslı 'nây'dır. Kamıştan yapılmış, bir arşın uzunluğunda nefesli bir çalgıdır. Ney çalana neyzen veya nâyî denir. Özellikle Mevlevîler arasında çok itibar gören sazdır. Sesi yanık ve lâhûtîdir. Rivayete göre Peygamberimiz İlâhi aşk sırrını Hz. Ali'ye söylemiş. Bu sırrın yükü altında ezilen Hz. Ali gidip Medîne dışında kör bir kuyuya bu sırrı anlatmış. Kör kuyu bu sır ile coşup köpürmüş ve taşmıştır. Su, her yeri kaplayınca kenarlarında kamışlar yetişmiş. Oralardaki bir çoban bu kamışlardan birini kesip muhtelif yerlerinden delmiş ve üflemeye başlamış. Çıkan ses kalplere coşku ve heyecan verip İlahî sırrı anlatır olmuş. Peygamberimiz tesadüfen bu çobanın ney sesini işitince durumu anlamış. O günden sonra ney, bir ilhâm kaynağı olmuştur. Mevlânâ, Mesnevî'sinde neyi anlatarak başlar. Divân şiirinde özellikle Mevlevî şâirlerce neyin adı çok anılır." (Pala, 2004: 358). "Klasik Türk müziğinde ve özellikle Tekke müziğinde yer alan, kaval biçiminde, yanık sesli, kamıştan bir üfleme çalgısı." (Türkçe Sözlük, 1998: 1650).

Mey ü neyle seher demin hoş gör/Ki cihan bu bir iki üç demdir G:66 /6

Ey dost leblerin ile kaddine ney-şeker/Öykündü gerçi lîk ne dadı ve ne dalı var G:135 /6

Nedîmi bezm-i dünyânın ne demdir/Gel ey ney bir dem et kim dem bu dmdir G:192 /1

Sakiyâ sohbet emânet sırrımız fâş etmesin/Mey gibi bezm-i safâ-bahşa şu kim hem-râz olur G:201 /2

Bir peri-peyker semen-simâyı teshir etmeğe/Ney-şeker gibi şirinlik toludur tûmârımız G:241 /8

Dağılmasın diye zülfü sınık gönlümü sardıkça/Necâti ney gibi dahi ziyâde oldu efgânım G:325 /7

Çün oldun vâkıf ahvâle sen efgân eyle ben nâle/Gel ey ney bezm-i mihnette ikimiz edelim bir dem G:367 /2

Beni neye gerek olduğun ol bilir ammâ/İyi bilip dururuz biz dahi meyi ney ile G:547 /4

Sebzede salınmak için servin ile ney-şeker/Çok boyunca götürür tûmâr edip şirinliği G:623 /6

Nîsân:

“Martı takip eden ay.” (Kestelli, 2004:366). “Dilimize Süryanice’den geçen kelime Nisan ayı olarak bilinir. Divân şiirinde Nîsân ayı, bulutu, cömertliği, yağmuru bereketi ve baharın müjdecisi olarak ele alınır. Gül bu mvsimde açar, sevgili bu ayda seyrana çıkar. Meclis bu ayda kurulmaya başlar ve nihayet yılan (mâr) ile istiridye (sadef) bu ayda toprağın altından ve denizden çıkıp nisan yağmuru yutarlar.” (Pala, 2005:360). “Yılın dördüncü ayı; mart ile mayıs ayları arasında yer alır ve otuz bir gün sürer.” (Püsküllüoğlu, 2004:975). “Yılın otuz gün süren dördüncü ayı.” (Türkçe Sözlük, 1998:1654).

Ey Necâti kilk-i gevher-bârına kıymet mi var/Dür olur her katre kim ol ebr-i nisân yağdırır G:149 /9

Ah ü zârım işitirsin nevbahâr-ı hüsn için/Şöyle bil bâd-ı havâdan ebr-i nisân ağlamaz G:240 /3

Niyâz:

“Hacet, ihtiyaç. Meyil ve rağbet, rica.” (Kestelli, 2004: 366). “Yalvarma, yakarma.” (Türkçe Sözlük, 1998: 1657).

Dağlar kadar niyâz u tevakku’ yeter bana/Ferhâda Bîsütûn temannâ kayasıdır G:171 /2

Zamâne eylemez idi benim niyâzıma nâz/Sen olmayaydın iki yüzlü rûzigâr ile bir G:193 /3

Yâr mâyil olucak mihr ü mahabbet az olur/Anun içindir niyâz ehline dâ’im nâz olur G:201 /1

Ko ben ağlayayım ey serv-i semen-ber sen gül/Ki sana nâz verilmiş ezeli bana niyâz /235 /2

Nâz eyler kadeh surahi niyaz/Böyle nâz ü niyâzı kim sevmez G:242 /2

Vardım ki ah elinden idem mescide niyâz/Gördüm ki toptolu der ü divârlarda âh G:537 /6

Nice bir bana gelen gamzelere ok diyeyim/Nice bir sana niyâz eylediğim nâz gele G:555 /5

Gâh nâz ü geh nevâziş gel tekebbür geh niyâz/Pâdişahım lûtf edip in’am-ı âm etmiş yine G:556 /2

Câm-ı safâ-niyâz ile özr-i günâh iken/Tesbih olur riyâ ile şeytân oyuncağı G:584 /4

Niyâzım öğredir dil-dâra nâzı/Gel ey âşıkların nâz ü niyâzı G:634 /1

Nûh:

"Nûh peygamber… Divan şiirinde gemi ve Tufân birlikte anılır. Tufân âşığın gözyaşını andırır. Nûh da bu tufân içinde batmamaya çalışan âşığın kendisidir." (Pala, 2004: 361). "Hazreti Nûh'a, gemisine, tufâna da işaret eden şairlerimiz çoktur. Hele Nûh'un yediyüz veya bin sene yaşadığı hakkındaki rivayet başlıca mazmunlardandır." (Onay, 2007: 302). "Bilhâssa popüler halk kitaplarında uzun ömrüyle anılan bu peygamber Necâtî Bey'de yalnız bin yıl yaşamış olarak zikredilmektedir." (Çavuşoğlu, 2001: 45).

Bir demi bin yıl kadardır derd-i hecrin ey tabîb/Vasl umarız ömr-i Nûh u şiddet-i Eyyûb ile G:506 /4

Nûr:

"Aydınlık, parıltı, nur. Kur'ân-ı Kerîm'de bu ismi taşıyan bir sure (nr. 25) ve birçok âyet vardır (msl. Nur/35; Mâide/15,44,46İ En'âm/1). Bu âyetlerde nûr kelimesi çeşitli anlamlarda tefsir edilmiştir. Nûr, dünyevî ve uhrevî olmak üzere iki türlü telakkî edilmiştir. Dünyevî nûr Allah'ın lutfu ile maddî varlıklarda beliren nurdur. Uhrevî nûr ise Kur'ân-ı Kerîm'de anlatılan nurdur. Nur ile ilgili birçok deyimler de kullanılmaktadır. Divân şiirinde insan güzelliği metafizik bir mâhiyet içinde nûr olarak telakkî edilir. Bu ışık, her şey, her yer ve her zaman içinde değişkenlik gösterebilir. Nûrun zıddı zulmettir. Bu yönüyle yüz ve yanak nûr; saç ise zulmet sayılır. Sevgilinin ayağı toprağı âşığın gözüne nûr bağışlar. Tasavvufta her şeyin aslı nûr-ı Muhammedî'dir." (Pala, 2004: 362). "Aydınlık, ışıltı, parıltı. İlahi bir güç tarafından gönderildiğine inanılan parlaklık." (Türkçe Sözlük, 1998: 1663).

Zât-ı pâkin ki nûrdur a'lâ/Ref'e Allahu kadrehâ şerefâ G:7 /1

Ayağın toprağına secde ettim/Cebinimde görünür nûr-ı tâ'at G:37 /4

Varıp harim-i kûyuna yüzünü görmeyen/Sa'y ile nûr göremedik hacıya döner G:58 /6

Ah kim kıldı felek mihr ü mehin nûrunu nâr/Yakmağa hasret-i yâr ile beni leyl ü nehâr G:63 /1

Yarın cemâli nuru güneşden ayân iken/Kimden durur Necâti'ye bunca hicablar G:105 /7

Şarâb-ı nâb ile didâr-ı sâki/Zihî devlet zihî nurun alâ nûr G:113 /6

Hüsnünün çavı bütün âlemi tuttu sanemâ/Gün gibi kim yedi iklime değin nûru varır G:161 /5

Hidâyet nûruna mâni değildir câm-ı yâkûtu/Ki sırça hâ'il-i ferr-i ziyâ-yi âfitâb olmaz G:244 /4

Nûr-ı ruhsarın katında âfitâbın feri yok/Yâ ne denli şu'le vere gündüzün yanan çerağ G:264 /6

Görünür nûr-ı cemâlinden dehânın zerresi/Gerçi olur Âb-ı Hayvân şems-i hâverden ırağ G:266 /5

Âşıklara ki arz-ı cemâl eyleye habib/San bir feriştedir ki tutar nûrdan tabak G:273 /5

Cemâli mushafın gördüm ruh ü zülfi durur verdim/Gelin siz sûre-i Nûr u Duhânı bana öğretmen G:303 /3

Gün yüzünden uzanıp nûr dilerken meh-i nev/Gösterip bakmak umar idin ola mâh dedik G:324 /3

Niçin tercih edersen küfrünü zülf-i perişânın/Bu veche rûşen iken gün yüzünde nûru imânın G:325 /1

Esselâm ey Zât-ı pâk-i Mustafâ/Esselâm ey nûr-i imân esselâm G:349 /4

İnsanlığ eyle âdemiyâna el ey peri/Nûr ile rûşen eyle gönül tâb-hânesin G:386 /3

Gözümün nûru ve gönlümün sürûrudur tapun/Hasta gönlüm çâresisin derdümün dermânısın G:395 /4

Bir ağız kim diyesen derd ile Allâh Allâh /Doldurur yeri göğü nûr ile Allâh Allâh G:457 /1

Bizi müşerref eyledi cânân geçen gece/Nûr ile doldu külbe-i ahzân geçen gece G:460 /1

Ortaya düştü duhter-i rez al kenâra çek/K'ol nûr çeşm geldi zücâcî nikâb ile G:510 /4

Ol gözüm nuru ırakdan âşinâlık gösterip/Gül gibi güldü ve gam-gîn gönlümü şâd eyledi G:578 /3

Ârızın âyet-i lûtf u hatun i'râb gibi/Yanağın nûr-ı Nebî benlerin ashab gibi G:614 /1

Karadır zülf-i dil-âvizi nigârın anmâ/Gözünün nur u ruhundan şeb-i meh-tâb gibi G:614 /4

O/Ö

Od:

“Ateş. Aşk ateşi.” (Püsküllüoğlu, 2004:984). “Ateş.” (Türkçe Sözlük, 1998:1669). “Ateş. Nâr. Yakıcı ilâç.” (Kestelli, 2004:369).

Ol mehin öykündüğüyçün mihr-i ruhsârına şem/Cem olup pervâneler başına odlar yaktılar G:183 /4

Hevâ-yı aşk ile hâk olanın durur meydân/Bu od ile tutuşup sabr eden yener derler G:190 /3

Teb-i hicrân ile başımda bir od yanar kim/Şem’-vâr ağladığımca ten erir cân ezilir G:199 /2

Bezm-i aşkından enim gussa vü gamdır yidiğim/Şem’ gibi bir odum var ki yiğidim beni yer G:200 /5

Gam-ı mihnetle yanardım hatına tâbi olmasam/Ne şüphe yanar odlara şu kim ehl-i kitâb olmaz G:244 /3

Nicesi yanmaya gayret oduna pervâne kim/Karşısında şerbet-i vasl ile ayş eyler mekes G:245 /5

Gönül ‘çün âşıkın işi yakılmakdır yıkılmakdır/Cihânda kimse var mı aşk ucundan od ocağ olmuş G:247 /5

Güzeller ârızından yandı lâle/Libâsı ana oddan gönlek olmuş G:254 /4

Tâb-ı mülden ey peri reng-i ruhun al eyledin/Kişver-i câna od urdun gör nice âl eyledin G:297 /1

Felekleri oda ursun gönül ko nâlelerin/Ben umarım ki görem bir nefesde çok eserin G:319 /1

Cihânı oda urursa aceb midir ahım/Kader tutuştu kazâ ile nâlesi seherin G:319 /2

Dil cehennem oduna ısına bicâna değil/Nereye vara Necâti acebâ pâyânım G:351 /7

Başımda od yana tütünün çok depemdedir/Gelsin bu derdi şem'-i şebistâna yanayın G:380 /2

Cefâ vü cevri ko alma dil-i süzânı sinemden/Od alıp kanda yakarsın peri yüzlüm cehennemden G:392 /1

Gönül karşına geldikçe hayâlin bir dem eğlemez/Sanasın kim od almağa gelir bu külbe-i gamdan G:392 /2

Ne gönül kodu ne göz hâl-i ruh u ârız-ı dost/Oda yanmaz suya batmaz nice câdûdur bu G:443 /2

İkide bir cefâ elin uzatma bu dile/Kim tıfl olan iyi değil oynamağ od ile G:445 /1

Korkarım eşiğinde gelem bir gün ah edem/Odlara yanam ey sanem ol bir gün âh ile G:453 /4

Haclet oduyla nice nice hergün âh âh/Böyle yakarsa her kişiyi her günâh âh G:478 /1

Ruh-ı dil-ber görünür gözüne şol vaktin kim/Od ile su barışa gölge güneşle birike G:482 /5

Rahm olmaz ise âşıkın âhına yaşına/Hep âlemin od ura kurusuna yaşına G:491 /1

Gül hırmenidir dost diye esme savurma/Ey bâd-ı sabâ cânına gül-zârın od urma G:528 /1

Kenâr-ı bahr-ı ekşimde od eder her gece ahım/ Esir olup belâlarda giriftâr olmasın kimse G:538 /3

Sözünün sûzu ile yandı Necâti dil ü cân/Göreyim odlara yan sen dahi eş’ârın ile G:552 /8

Cennet-i kûyunu terk eylemeyen âdem isem/Dâne-i hâlin od urmazsa eger hırmenine G:557 /5

Nideyim neyleyeyim çâre nedir cân vereyim/Çün Necâtî gamı yaktı oda nâ-gâh Memi G:650 /5

Yanar od gibi girer kalb-i aduya nîzen/Su yerine kılıcın kanlar içer rûz-ı gazâ K:2 /23

Yanar od gibi girer kalb-i aduya nîzen/Su yerine kılıcın kanlar içer rûz-ı gazâ K:2 /23

Ne revâdır bu ki ben hecr oduna yanmış iken/Değme hayvân ‘iletip vasl suyuna yıkalar G:168 /3

Kaçan lâyık olur ehl-i safâ bezmine şol kimse/Ki hasret oduna bağrı döne döne kebâb olmaz G:244 /5

Oda atarsa seni hasreti ol mâh-veşin/Gönül ah eyleme kim yaktığı tütmez güneşin G:286 /1

Olmayayın cemâline pervâne yâ neyin/Yanmayayın firâk oduna yâ ne yanayın G:380 /1

Firâk odunu kime yanalım nedir tedbir/Varalım eyleyelim hâk-i pâyina takrîr - M-i Şeh-zâde Sultân Abdllâh 5 /8

Şi’rimi mecmû’alarda yazasız şevk ile siz/Tâ kim ola her varak aşk oduna bir bâd-biz G:226 /1

Ancak aşk odunu huşg olanlar tutuşur/Her kişi sana gönül olmaz imiş mahrem-i râz G:235 /7

Şem' gibi aşk oduna yanayım kon yanayım/Mahv olunca dünyede nâm ü nişânı kendimin G:287 /4

Gönül aşk oduna yanar gözüm der/Necâti Tanrı saklasın beterden G:397 /8

Ol gül-i ra'na yakıp aşk oduna ben bülbülün/Hâk olayım ey Necâtî çünkü hâk ister beni G:620 /7

Halkı kapın ettiğiyçün mihnet odundan halâs/Kim görürse der ki yârâb nice benzer Ka'beye G:456 /8

Görse Necâti sendeki derd ü belâ odun/Derdi cehennem ehli ısındık belâmıza G:489 /7

Yaktı aşkın beni gam oduna nâ-gâh Memi/Yanalım yakılalım çâre nedir ah Memi G:650 /1

Oruç Revâ Degüldür İderken Kişi Sefer

Cân gider oldu gel seni görsün ko cevri kim /Oruc revâ değildir ederken kişi sefer G:58 /2

Ölçü:

"Bir niceliği, o nicelik için kabul edilmiş olan birimlerden birine göre oranlayarak, ölçerek değerlendirme. Bir niceliği değerlendirmede, ölçmede kullanılan birim; örneğin, metre, litre, kilogram vb. birer ölçüdür. Ölçme sonucu bulunan rakam. Belirlenmiş boyut. Aşırılıktan uzak olma durumu, ılımlılık. Değer. Ölçüt. Bir ezginin eşit bölümlere bölünüşü. Koşukta, her dizenin öteki dizelerle hece, durak sayısı ya da hecelerin açıklık, kapalılık, uzunluk, kısalık yönünden denkliği." (Püsküllüoğlu, 2004:1020). "Mesâha. Mukayese. Mikyas. Ölçecek âlet. Ölçülen miktar. Takdir. İtidal. Had." (Kestelli, 2004:376). "Endaze." (Dilçin, 1983: 167).

Aldım ağzın ölçüsünü zerre denli vefâ yok/Pür-cefâsın hey güneş yüzlü Habibim Mustafâ G:1 /1

Ağzının ölçüsün aldı yoğ imiş zerre kadar/Mihr kapındaki âşıklara Mestî Çelebî G:647 /6

Ölü-Ölüm-Ölmek:

"Ölmüş, meyyit, pejmürde. mec. Tembel, miskin." (Kestelli, 2004: 376). "Necâtî Bey dîvânında ölü ve ölüm mevzûundaki telâkkî ve inanışlar şunlardır: Ölüm, yaşa, başa bakmaz, sırası gelen ölür. Ölümlü hastanın başında mum yanar, tabib ölecek hastanın yanına uğramaz. Ölürken hastaya su verilir, aksi halde şeytan su vererek imânını alır. İnsan ölürken canını görür. Ölenin başında güzel kokular yakılır ve tabutu Kâ'be örtüsüyle örtülür. Ehl-i Kur'ân toprakta çürümez." (Çavuşoğlu, 2001: 55-56).

Sinem üzre zahm gamzen râhat-i cândır bana/Gamzen oklar ölmek hâb-ı bârândır bana G:8 /1

Çünkü aldın bû-yi zülfün tutma vaslından ümid/Yürü ey bâd-ı sabâ ölünce yeter bu sana G:10 /3

Mümkün müdür ki sarıla bir sim-ten bana/Ölem gidem ki meğer ki sarıla kefen bana G:16 /1

Fettân gözü gamıyla ben öldükde dostlar/Toprağa karışa çü vücûdum tebâh ola G:20 /6

Âşık olduğum duyaldan yüzüme bakmaz habib/Yöresine uğramaz ölümlü bimarın tabib G:25 /1

Hasretinle bu Necâti ölür ise diyesiz/A garib ü vâ garib ü hâ garib eyvâ garib G:26 /5

Padişahım boynu bağlı kulunam /Dile öldür dile sakla dile sat G:28 /2

Bûsen ölünce bana dirlik yeter/Ömre sürer dostum Âb-ı Hayât G:28 /4

Âşıkların öldürmek ise sende mürüvvet/Tahsin senin bâzına kollarına kuvvet G:35 /1

Hışm ile nazar eyleyib âşüftene her dem /Öldürmeye kasd etme be hey gözleri âfet G:35 /4

Ger inâyet eylemezse ayn-ı dost/Öldürürler bizi ta'yin el-gıyas G:38 /3

Ölür isem ben bu yoldan dönmezem/Menzil-i ma'şûka râhımdır nemed G:48 /5

Rum illerinde gibi hem alır hem öldürür/Yollar basıcı kâkül-i güm-râhdan meded G:52 /5

Aşkınla ölmek oldu bana ey püser leziz/Yâr-ı muvâfık ile olur her sefer leziz G:54 /1

San ki Rum ili harâmisi durur hâl-i ruhun/K'öldüdüp cân kârbânın varını andan alır G:55 /9

Aşkın adın işitirdim fariğ idim şimdi ah/Bir güç işe uğradım kim ölmek en âsândır G:56 /4

Sevdiğimçün kasd edermişsin beni öldürmeğe/Bî-günah öldürmeğin yâ Rab günâhı yok mudur G:59 /2

Leşker-i gam ben gedâyı öldürür yoldaşlar/Pâdişâh-ı aşka tabi bir sipâhi yok mudur G:59 /6

Ölüyor haste Necâtî kerem et bir sora gel /Gam bucağında esir oldu esirge hey yâr G:63 /7

Beni cevr ile öldürse demen ol yâra kanlıdır/Halâl olsun ana kanım yiğittir delikanlıdır G:69 /1

İşittim kim rakib ölmüş habibin ömrü çoğ olsun /Kapıdan bir seg eksilmiş anı sanman ziyanlıdır G:69 /2

Demişti öldürem seni ferah ol tîğ-ı hışmımla/Diriğa ahdine turmaz sanasın Karamanlıdır G:69 /4

Lebleri ölümlüsü bir ben değil/Çeşme-i Hızr-ı Peyember cân verir G:71 /6

Cân ü dil leblerinle zülme çıkar/Beni öldürmedin sana ne deger G:73 /4

Bildin ki ben ölünce dil ü cân sana çıkar/Anun için dedin ki öldürsen bana çıkar G:78 /1

Bed-nâm-ı aşk oldum ölürsem belâ budur/Mahşerde dahi diyeler ol mübtelâ budur G:79 /1

Bir gün ölümlü dirilenlere cânân görünür/Nite kim öldüğü demde kişiye cân görünür G:80 /1

Tiğ-i cefâ ile depelersin Necâtî'yi/Ölsün mü neylesin seni ey bî-vefâ sever G:83 /5

Çünkü yâr ağyâr ile dem-sâzdır/Bana günde bin kez ölmek azdır G:88 /1

Gamzesi öldürdüğüne ey Necâtî gam yeme/Katline hoccet yazan sîmîn eli parmağıdır G:103 /7

Mesiha ta'ne urub leblerin dedi ne aceb/Ki bir ölüyü diri kılmağa hüner diyeler G:117 /3

Yâr derdiyle ölürken bana şerbet ey hakim/Şol sudur k'imân için bimâra şeytân arz eder G:119 /4

Arı ad altında ölmek devlet-i sermed durur/Atam anam ölmez oğul ister isen addır G:120 /2

Kara Ka’be örtüsüyle örtesüz tâbûtumu/Ölücek zülfü gamından dostlar kardaşlar G:123 /3

Gussa vü gamdan Necâti ihtiyât et key sakın/Çoğ olur kim öldürür yoldaşını yoldaşlar G:123 /7

Ölmüş idim nevbahâr-ı aşk erip verdi hayât/Göz açıp nergis gibi gülzârı gördüm bir nazar G:128 /6

Ağyâr ile dirilmez isem ölüme hâzıram/Şükr-i Hüdâ ki her marazın bir devâsı var G:131 /6

Uş cân vereyim sen delikanlının önünde/Öldü yine şol bir deli divâne desinler G:136 /2

Şu günden kim boyun serv ü ser-i zülfün semen-bûdur/Çinâr ölmüş durur gider benefşe kara yaslıdır G:137 /1

Gel beri ey aşık-ı dilberden kerâmet isteyen/Az mıdır bu kim kişiye ölmeği âsân eder G:141 /2

Gamzen okları yağarken cân veririm ölmeğe/Her kişi anı bilür kim hâb-ı bârân tatlıdır G:144 /7

Vallâhi öldüreydi yazığı yoğ idi hiç/Şunlar ki derdi ko dahi dermâna kasd eder G:151 /4

İrevüz âkıbet ölü tirili/Kâmet-i yâra kim kıyâmettir G:152 /5

Ruh u lebin ko gönül kim zübâb ü pervâne/Çün ölümü gele şem’ ü şarâb ile oynar G:163 /5

Zehr içip ölmeyeyim ü dirileyim diye/Ben hastasına yâr-ı dil-âzâr hoş gelir G:166 /6

Ölicek üstümde bulunsun imân-ı aşk kim/Kurtaran Şeytândan imanım anun telkinidir G:167 /6

Gönlüme gâh nestren ü geh semen gelir/Derviş ölüsüne nice yerden kefen gelir G:170 /1

Cânlar veririm ölmeğe hecrinde şöyle kim/Tâbût ile kefen bana serv ü semen gelir G:170 /2

Bilmezem nice diyem vasf-ı dehânın haberin/Söylemezsem ölürem söyler isem râz açılır G:173 /2

Gamzene ısmarla katlim kirpğin gözden savar/Çün Mesihâdır lebin ölmek inen âsân gelir G:178 /3

Cellâd-ı gamzelerle dirilmek kolay mıdır/Öldürmeğe bir âdemi bin türlü fen bilir G:155 /2

Gerçi çeşmin bî-muhâbâ öldürür âşıkları/Gamzenindir suç ki mestin destine hançer sunar G:184 /3

Noldun ölürsün Necâti lâ'l-i rûh-efzâ-yi dost /Âb-ı hızr ile leb-â-leb câm-ı İskender sunar G:184 /9

Nice ölmesin bir âdem nice döysün bir kişi/Ey felek fi'lin yedi kat tası geçmiş ağıdır(ağu) G:186 /3

Rûy-ı hûba bakma ölürsün demiş nâsih dile/Öldüğüne bakmayıp perhizin ol bimâr sır G:187 /7

Ölür isem beri gel yüzünü görüp öleyim/Bahâr günleridir mevsim-i sefer derler G:190 /4

Bu gün ol fitne-i âhir zamâna haşr olan ölmez/Kıyâmet kadd ü kametdir kıyâmet çeşm ü ebrûdur G:191 /2

Öldüğüne âşık-ı sâdık olanlar zevk eder/Fahr eder şol bende k'anı hazret-i sultân okur G:196 /8

Sanki Rum ili harâmisi durur hâl-i ruhun/K'öldürür cân kâr-bânın varını andan alır G:202 /4

Bana dirlik yeter ol kim ölücek derdinle/Meşhedim mermerine küşte-i cânân yazarlar G:206 /6

Gamından kulcağızların hep öldü yine dirildi/Mesihâ şivesin geçtin senindir hep bu san'atlar G:207 /4

Öle yalınız diye Necâti'yi uşanman/Bu aşk tarikinde hevâ-dâr gerekmez G:213 /5

Ben nice ölmeyeyim hasretle lâ'l-i nâb-ı yâr/Hey meded öldüm bir içim su der isem mâ demez G:215 /3

Beni habib dilerse rakibler dilemez/Ölünce sürüneyim yoluna diller dilemez G:216 /1

İzâr ü ârızı devrinde kon beni öleyim/Bahâr günleri gönlü kimin sefer dilemez G:216 /2

Habib âşıka cevr itmese habib olmaz/Tabib nicesin öldürmese tabib olmaz G:221 /1

Çoktan ölürdü bu derd ile Necâti ammâ/Za'fı gâlibdir anın cânı bedenden çıkamaz G:231 /6

Korkutmasın öldürmek ile tiğ-i müjen kim/Tig ile dirilir nice yoldaşlarız biz G:232 /5

Nice hayât umayım ben o serv-kâmetsiz/Ölü dirildiğini görmedim kıyâmetsiz G:237 /1

Diri tutup geceyi subh olunca ağlarım/Ölürüm olmazın şem' gibi sohbetsiz G:237 /4

Dedim yolunda ey dil-ber ne çok âşıkların ölmüş/Dedi kim Ka’be yolunda ölenlere hisâb olmaz G:244 /6

Hasmım gamında gâh elem oldu gehi ölüm/Al ellerinden eyle beni bir yana yetiş G:253 /7

Ölmediğine Necâti’nin utandığı yeter/Gene haclet umarım k’ola günahına şefi’ G:261 /5

Derd ile öldüm gider bir kimsenin âgâhı yok/Mevt gibi râh-ı aşkın ah kim hem-râhı yok G:277 /1

Ey gönül ben acebâ nice gelem kendime kim/Görücek bî-hod olup ölürün ayrı olucak G:278 /8

Öldüğüm vaktin meğer gâ’ib namâzın kılarlar/Kim beni za’f ile nâ-peydâ vü pinhân eyledin G:289 /3

Cevr-i dil-ber devridir ölmekden asan nesne yok/Müşkilini âlemin lûtf etdin âsân eyledin G:289 / 5

Dün gece Necâti’nin eden sabrını yağmâ/Öldür beni sen gözler mestâne değilsen G:293 /7

Cân diriğ eyle Necâti der imiş ol bî-vefâ/Ölmez isem borcum olsun anı yalan eylemek G:296 /10

Gamzenin ölümlerine dostum/Cânı dermânı değil mi leblerin G:301 /4

Ben öldüm geri dirildim cihân ahvâlini bildim/Ruh-ı cânân ile hûr-ı cihânı bana öğretmen G:303 /4

Ben kulunçün der imişsin kim bana cânın verir/Ölmek olur dostum olmaz sana yalan demek G:305 /5

Derd ile günde bir keret ölmek/Kime yalan ise bana gerçek G:307 /1

Ölürem hecr ile göster ârızın kim hoş değil/Hastadan rihlet deminde suyu pinhân eylemek G:315 /4

Şem'-i meclis lâf-ı hüsn etmezdi ammâ bu sabâh/Ölecek hasata gibi azıttı sözün giderek G:316 /9

Kâ'il olursam ölmeye men ede leblerin/Mâ'il olursam ölmemeğe komaya gözün G:318 /3

Beni ölüm okuna uğradıp durur gamzen/Delindi nây gibi sorma hâlini ciğerin G:319 /3

Beni bu hâlde gören du'â diler kim ölem/Ne şüphe var biliriz yüzü kutludur seferin G:319 /4

El-intizaru eşeddü mine'l-mevt dir hadîs/Ölen yine dirildi yeter intizâr idin G:320 /6

Kûyuna varıp rakip ölmek dilermiş dostum/Ne domuz kurbân olur ne cennete girer eşek G:327 /4

Bâd-ı fenâ gubârını ta kim savurmaya /Var ey Necâtî kûyuna hasret yaşı ile öl G:329 /5

Bir nefeste bin ölüye cân bağışlar leblerin/Sen Mesihâ devletinde ölmek âsân oldu gel G:334 /5

Asılırsam sünbülünden vermeye bir mû bana/Ölür isem cânıma bû vermeye bir mû değil G:339 /6

Beni fürkat öldürür sen benden ayrı olucak/Muma yanmak görünür çün ayrıla andan asel G:342 /6

Avladı öldürdü gamzen kendözümden ölmedim/Şeh-süvârâ lâyık-ı fitrâktir cismim benim G:346 /4

Şikâyet eylemiş diye yeter öldür Necâti'yi/Ana ettiklerin sen de nola bir kez an a kıblem G:348 /7

Beni yavuz amelim şuna yetiştirdi kim/Derd ile cân çekişem ölmek ola dermanım G:351 /4

Ölem aralmayam ey dost gam-ı aşkından/Çak ölünce umarım bulmayasın yalanım G:351 /6

Gam-ı cânâneye cân vermek ile kurtulur gönlüm/Bihamdilillâh ki ölmeden gamın dermânını buldum G:359 /2

Ölüm işi Hak işidir andan kim incinir/Yâr Necâti gayr ile görmek durur ölüm G:360 /7

Öldüreyim der imişsin âşık-ı bî-çâreyi/Andan utanmaz mısın ilden a bu çok sevdiğim G:376 /5

Ey kamer bin yıl durur ki ölenin derler günâh/Gel beri öldür beni kaçma günâhımdan benim G:378 /2

Gözü öğrenmiş durur âşıkları öldürmeğe/Ey Necâti zulm gelmez pâdişâhımdan benim G:378 /7

Ölürsem sen gözü bimâr eliden/Gerekmez Âb-ı Hızr ağyâr elinden G:381 /1

Gamzen okları gelirken hoş gelir ölmek bana/Hasta gönlüm hazz eder baran olacak hâbdan G:383 /4

Sabr edeyim cefâna eyâ cevri çok güzel/Yâ ben ölem firâk ile yâ sen usanasın G:386 /2

Öldürmeğe behâne gerekmez Necâtiyi/Yetmez mi bu behâne ki sen bî-behânesin G:386 /8

Yâra cânım der imişsen öle mi bre rakîb/Ölmez isem seni bizâr edeyim cânından G:387 /4

Bu güne erteye de sal beni de/Hoş gelir öldüğüm sana bir gün G:389 /2

Şive vü nâz ile âşıklarını öldürügör/Ey peri çünkü garaz lûtfdur insânlıkdan G:396 /3

Bana bir bûse ver ölsün rakibin/Halâs ol dostum hayr ile şerden G:397 /7

Delikanlılara uydun delisin/Gönül danışmadan öldürmelisin G:399 /1

Senin hattın benim cânım çıkınca/Benim cânım ölünce sevmelisin G:399 /2

Diler isen ki dil-i haste yarasın göresin/Ölücek sinemi hançerle yarasın göresin G:400 /1

Öldürse vefâ dögse safâ sögse du'âdır/Kişi güzeli sevmeye illâ küçücükten G:401 /3

Öldür beni gel şimdi ki bir vaktin anasın/K'itdiğin unutmaz kişi aslâ küçücükten G:401 /8

Dost ettim çünki cânı derd-i cânân ile ben/Bilmiş olun düşmanın ölünce dermân ile ben G:402 /1

Tutalım kan ağlamaktan ölem utanmaz mısın/Varıcak mahşerde yarın Hazrete kan ile ben G:402 /2

Koşma zülfün çeşmine kıyma giriftâr olana/Âdem ölür verme ol cellâd eline rismân G:406 /2

Beni öldürme ki Ferhâda felek kıydığına/Döğünür tolduruban taş ile dağlar eteğin G:410 /6

Kogıl ey bâğ-bân bûy-ı vefâ gülden rağ olsun/Hezârân bülbül ölürse kayırmaz kendi sağ olsun G:414 /1

Cân verme çeşm-i dil-bere dersiz Necâti'ye/Hey noldu şöyle dersiniz ölsün mü yâ seven G:416 /5

Hak Te’âlâ acısın göstermesin cânânenin/Ben öleyim eşiğinde bana cânân acısın G:420 /2

Dün etibbâdan işittim sabr imiş dermân-ı aşk/Kon öleyim görmeyeyim bârî derm3an acısın G:420 /6

Dedim öldürdü beni gamze hôş etmiş dedi dost/Dostum böyle deme gamze-i fettânın için G:421 /3

Benim katımda ölüm şerbetidir Âb-ı Hayât/Ki bir dem önce gidendir hemîşe bî-gam olan G:423 /5

Dedim hezâra ki bin söyleyen ölür derler /Dedi ne şüphe yiğer gonca gibi epsem olan G:423 /6

Mey-gede def’i kapanmasın ölür mahmûrlar/Hayra girsin muhtesib şerr işi te’hîr eylesin G:425 /2

Kabrimde bilece dirilip mûnis olmağa/Derd ü gamınla ölmez isem zahmet etmesin G:427 /9

Sayru durur Necâtî dediler öget görün/Dil-ber yolunda ölmek için illet etmesin G:427 /10

Nola öldün ise dil-ber kayırmaz bildiğin etme/Benim cânım benim ömrüm cihândır bu cihândır bu G:439 /2

Necâti dostdan cânım diriğ eyler demiş düşman/Yolunda öldüğüm vallâhi billâhi yalandır bu G:439 /6

Öldürme beni bir yana sen bir yana zamân/Şâyed ola ki bir gün anasın zamân ile G:448 /3

Kan ağlayıp günehde bulundumsa ey peri/Öldürme ben kulunu yuma kanı kan ile G:448 /4

Beni öldürmeğe ahd eyledin ammâ güç imiş/Kerem ehline kişi va’de kaçandır demeğe G:450 /3

Ol gamzesi hûn-rîze gönül veren eliyle/Ol kimse aceb öle mi kendi eceliyle G:452 /1

Çün ölem toprağ olam ben beni yerden götürün/Cür’alar hâkin olur din kadeh-âşâmlara G:464 /7

Ah arasında olmasam öldürür idi gam/Hâlim nolaydı olmasa âhım penâh âh G:478 /3

Ölümlüsüyüz leblerinin bize ne perhiz/Oruc mu tutalım beğim andan sefer üzre G:479 /2

Hasretim kalmaz idi cennete didâr hakı/Ölmeden yüz süre bilseydim o âli eşiğe G:482 /4

Öldürürsün göze göz cevr ü cefâ ile beni/Ne verirler güzelim böyle cefâ-gârlığa G:483 /2

Bir gün seni Necâti öldürem demiştin/Ol va’de-i kerîme lûtf et vefâya başla G:494 /5

Gamzen ölüm yaraların urur bu ben fakir/Ara okuna şâd olurum ara yaraya G:498 /2

Cân bağışlar nefesin ölme Necâti ölme/Kişi gösterme Mesihâ yolun âsân değila G:501 /6

Kodum eşiğini düşman sözüyle vay beni/Öldüreydi yazığı yoğ idi itler yerine G:511 /2

Ey Necâti ben anı nice müselman diyeyim/Ki rakîbi tutub öldürmeye kâfer yerine G:511 /7

Oldu gamzenden Necâtî bir ölüm dahi bu kim/Anı doğru çıkarıp derler ölenindir günâh G:515 /5

Hey derdin ile bir gün ölür hasta Necâtî/Geh cevr ü cefâ eyler isen gâh esirge G:517 /5

Öldür beni desinler kulların öldürücü/Bir pâdişeh var imiş devr-i zemân içinde G:520 /2

Câm-ı vasl olmaz ise fürkat humârı öldürür/Halimi billâhi din ol gözleri mestâneye G:525 /7

Sevdiğim ömrüm efendim ben ölem sen kalasın/Uş göresin nice hayr ettiğini kan kimseye G:541 /4

Niçin benzettin ey sûfi cinânı kûy-i cânâna/Yatacak yer gerekmez mi be miskin ölicek câna G:542 /1

Ölümden kim kaçar çünkim belâ bâzâr-gâhında/Satarlar vaslı hicrâna alırlar derdi dermâna G:542 /4

Ne lâ'li dirgirir ne saçı mârı öldürür/Gâlib budur ki yaramaz oldun eme seme G:545 /7

Dil hastasına şekker-i nâbından em buyur/Dedim dedi ki ölmez isen eresin eme G:545 /9

Derdinle günde bin kez ölür müydüm ey sanem/Aşkınla gayret eylemesem ârım olmasa G:546 /3

Ölürüm derd ü gamını vermezim nâ-ehle ben/Şimdi mi oldu beğim yoldaş yoldaş üstüne G:550 /2

Dirgürem demiş idin gamzenin öldürdüğünü/Yine bir buseni alam gibi ikrârın ile G:552 /2

Şive ile va'de etmiştir beni öldürmeğe/Var ise bir şive-ger öldür beni dil-ber gibi G:564 /4

Bir bûsenin ölümlüsüdür hasta Necâti/Ey lâ'l-i lebi cân-ı belâ-dîde ilâcı G:566 /6

Ömr-i sermed ister sen ey Necâti ölmeden/Eşiğinde bir gece mihmân olaydın ola mı G:567 /5

Hayât-efzâ durur bâd-ı bahâr ü bâde-i sâki/Bana şöyle gelir k'ölmek yalan oldu yalan şimdi G:575 /2

Gamzen anılsa bir kişi cân kurtarır değil/Lâ'line baksa dünyada ölmek yalan gibi G:577 /3

Sanma Necâti cennet-i kûyun koya gide/Ölmüş durur bulunca ol arayı arayı G:581 /5

Uymuş belâlı gönlüme derd ü firak-ı dost/Düşmüş garibin üstüne ölüm alâmeti G:589 /2

Beni yolumda ölmez der imişsin/Bu gün billâhi yalan olmadın mı G:594 /5

Kimini öldürdü halkın kimini etti esîr/İllere akın salıp şehr ortasın uc eyledi G:596 /2

Necâti'ye ölüm yeğdir bu dirlikten ma'âzallâh/Rakib-i rû-siyeh doğru ola ben bî-günâh eğri G:597 /9

Andığını ey cefâ-gâr öldürürsün cevr ile/Niceler ölmüş durur bu der ile anma beni G:598 /4

Yoluna öldüm bir avuç toprak atmaz üstüme/Dostlar bu hasret ile ağlasın dünyâ beni G:598 /6

Beni ağlan beni kim üstüme gelmez ölücek/Bir avuc toprağ atar bâd-ı sabâdan gayrı G:599 /2

Nâleyi gönderdi gönlüm gel yetiş öldüm diye/Ol tabib-i cân ü dil gelmedi dermân olmadı G:603 /4

Dostum âhir yolunda ölmek idi ahdimiz/Hamdü lillâh âşık-ı bî-çâre yalan olmadı G:603 /6

Etmeyince aşk elinden şerbet-i hicrânı nûş/Bu Necâti derd-mende ölmek âsân olmadı G:603 /7

Ben ölürsem leblerin c3an bahşı olsun dostum/Bûseden bî-dillere eyle firâvan bahşişi G:605 /2

Bir sîm-ten firâkına ölen Necâtî'nin/Billâhi mermer ile yapasız mezârını G:607 /7

Ol kâmet-i cân-bahşın ölümlüsü durur il/Öğüp yürüme serv-i gül-endâmı ko şimdi G:609 /2

Zecr-i hecre çok aradım bulamadım çâre/Aşk derdinin evet ölmek imiş dermânı G:612 /2

Beni ey husrev-i şirin –dehen öldürme ki dahi/Eder Ferhâd için nâle cihânın dağı vü taşı G:615 /7

Sana vasl olma yazık hecr ile ölmek bana güc/Anarım ağlarım gâh seni gâh beni G:618 /3

Pâdişahım senden umar halk-ı âlem dirliği/Sen Mesîhâsın değilsen ey sanem öldür beni G:620 /3

Ölmeğe iverin ki görem âsitânın/Cennette görür imiş ölenler makâmını G:627 /4

Ölürüm mihr-i cemâline hevâ-dâr olurum/Şuna dek kim kala bir zerre nişânım Şeyhi G:629 /2

Nem ola dersin olayın öleyim dirileyim/Edeyim sana fidâ cân ü cihânım Şeyhi G:629 /4

Ölüm sensiz olıcak sınadım kendözümü/Gel firâk eyleme kıyma bana cânım Şeyhi G:629 /5

Depelemek diler isen seni cândan seveni/Evvel öldür kerem eyle beni zinhâr beni G:633 /2

Seni gördükçe rakib ile bir arada müdâm/Öldürür ne diyeyim gayret ile âr beni G:633 /3

Hicran esiri sinine söğ durma dostum/Vâcib değil mi hayr ile anmak ölenleri G:638 /2

Kûy-ı belâya varanı hecr öldürür imiş/Gördüm Necâti nesne yok ancak anun gibi G:645 /5

Gözüne hey demez isen diyeler öldürtmüş/Bir müselmânı iki kâfere Mestî çelebi G:647 /2

Ger ölürsem yazılır seng-i mezârımda benim/Beni hâk eyledi aşkın nideyim ah Memi G:650 /4

Ölü Helvası:

“Anadolu kasabalarının bazılarında ölüm vukuunda ölünün canı için helva yapıp komşulara, fakirlere hatta mahbuslara dağıtmak âdettir. Bazı yerlerde lokma dökerler.” (Onay, 2007: 306). “Ölü evinde pişirilip konuklara dağıtılan un veya irmik helvası.” (Türkçe Sözlük, 1998: 1726).

Acır isen gel Necâtî derdmende acı kim/Ne leb-i dilber nasîb oldu ne halvâ-yı rakîb G:25 /8

Ölü Toprağı:

“Uyuyan kimse veya bir yerde hazır bulunanlar üzerine taze mezar toprağı saçılırsa, hepsi de ölü gibi sakin ve sessiz kalırlarmış. Bunu ekseriya hırsızlar yaparlarmış. Dilimizdeki ‘üzerine ölü toprağı saçılmış gibi uyuyor’ sözü buna işarettir.” (Onay, 2007:307).

İşitilir ki uğrular giricek bir eve dünle/Ölü toprağını saçıp uyudurlarmış insânı
Kt:90

P

Pâre:

“Parça. Tane, adet.” (Püsküllüoğlu,2004:1051). “Parça, kıt’a, adet.” (Kestelli, 2004:381). “Parça, kısım, tane, adet.” (Türkçe Sözlük, 1998: 1767).

Pâre pâre eyler ise bağrımı peykân-ı dôst/Dideden her pâresi çıkıp diye kim kani dost G:30 /1

Ey gönül dostların uşan ü dilber fâriğ/Meger Allâhdan ere derdine bir pâre meded G:47 /4

Şimşâd ü serv erdiğine dik gelirdi lik/Reftâr-ı yârı göreli bir pâre yattılar G:90 /3

Tutalım zenbil ile gökden iner meh-pâreler/A begim yerden mi çıktı âşık-ı biçâreler G:139 /1

Meskenet yolun güneşden öğren ey meh-pâre kim/Göklere erişti başı dahi yüzü yerdedir G:172 /7

Hezâr pâre gönül oldu yine yâr ile bir/Şu resme kim gül-i sad-berg ola hezâr ile bir G:193 /1

Aç gün yüzünü aç ki yaşım yağmuru dinsin/Bâşed ki gözümüz göre bir pâre açıklık G:280 /3

Dil hadeng-i gamzen ile pârelensin gâyeti/Sinede bir kanlı peykânın koyan adın yürek G:316 /4

Pârelensin gam değildir tir-i gamzenden yürek/Sinemin her gûşesi doldu hadeng-i zenberek G:327 /1

Şol rakibinle beni meydâna çeksen dostum/Kulağınca eyler idim ol itin her pâresin G:391 /2

Pâre pâre yüreğimi rîze rîze bağrımı/Tiğ-i hecrinle nice bir şerha şerha yarasın G:391 /3

Nice çeksin kişi her-câyilerin yârelerin/Ben bu gayretler ile kendözümü pârelerin G:422 /1

Sen rakib ile beni meydana çeksen ey sanem/Kulağınca eder idim ol itin her pâresin G:435 /3

Pâre pâre rîze rîze vasla vasla bağrımı/Tiğ-i gamzenle nice bir şerha şerha yarasın G:435 /4

Çün pâreledin gönlümü bitirdin işini/Yâ gamze okun pâraye salmağa sebeb ne G:492 /2

Taş ile başım ursun iki pâre eylesin/Şâyed bunu la gönlüne bir pâre eylesin G:498 /5

Evden çıkıp gelinceye dek cânımız çıkar/Eyvây eğerki eğlene bir pâre gelmeye G:503 /5

Pâre pâre hırka giyse tan mıdır serv-i sehi/Şimdi olmadı ya âli-himmetin desti tehi G:573 /1

Ey kaşı kemân çektim sinemde okun şeklin/Ol bana asâ oldu bir pâre dayandırdı G:576 /8

Çekti kenâra göz yaşı sen mâh-pâreyi/Ey mâh-pâre öğer isen öğ sitâreyi G:581 /1

Meyl eylemeye mest gözün dil kebâbına/Tennûr-ı gamda mankıra olursa pâresi G:611 /4

Nâfe miskin ey sanem evvel kati bozgun idi/Öykünelden zülfüne bir pâre düzdü tüyünü G:624 /6

Hecr-i ruhunla erteye çıkmayıyazdı şem/Bir pâre yummadı gözün olunca tâ seher K:9 /7

Gündüzün halk çerağ ile ararlar güneşi/Bulmayıp derd ile bir pâre od oldu her dil K:14 /7

Parmak:

"İnsanda ve bazı hayvanlarda ellerin ve ayakların son bölümünü oluşturan, boğumlu, oynak, uzunca organların her biri." (Türkçe Sözlük, 1998: 1769).

Ele girmez mi begim aya kadar ak kâğıd/Karalama nice olaydı iki parmak kâğıd G:45 /1

Göstermesin sakın sana parmak hesâbın/Mâh-ı felek ki nakd-i hayâtın hesâblar G:105 /4

Parmak basarken aya izârında zülf-i dost/Kâfir değil mi kâyil olan gün hisâbına G:480 /3

Perişan:

"Dağınık olma durumu, dağınık, düzensiz, karmakarışık. Acınacak durumda olan, zavallı." (Türkçe Sözlük, 1998: 1792). "Toplu, düzenli bir durumda olmayan, dağılmış bir durumda bulunan, dağınık, karmakarışık. Acınacak durumda olan, zavallı." (Püsküllüoğlu, 2004:1067). "Dağınık, karışık, kederli." (Kestelli, 2004: 385).

Zülf-i miskini perişan etdi bâd/Halk miskin oldu miskin el-gıyâs G:38 /2

Bâğ-ı aşkında perîşanlık bana sünbül yeter/Sînemin üstünde nâhun zahmı berg-i gül yeter G:76 /1

Haddinde görüp zülfün ben güni kara âşık/Âlemde perişanlık bildim neden olmuştur G:84 /4

Hattında kim ol zülf-i perişan yazılıpdır/Guyâ ki gubâr üstüne reyhân yazılıpdır G:101 /1

Dil-teg ü perişân idi vasfın işidicek/Güller açılıp goca-i handân yazılıpdır G:101 /3

Ruhların uşşâka ol zülf-i perişân arz eder/Kâfiri gör parmağın kaldırdı iman arz eder G:119 /1

Her kaçan bâd ile zülf-i anber-efşân sarmaşır/Dil perişân olı başlar rişte-i cân sarmaşır G:194 /1

Zülfün ile kâkülün el bir edip ayak dolar/Ol sebebden rişte-i kalb-i perişân sarmaşır G:194 /7

Hüsn bâzârında iş asmış perişân kâkülün/Gözlerim dükkânına lâ'l ü güher zeyn eylemiş G:252 /3

Tesbihi oldu mescid ü mihrâb ehlinin/Hem dem olalı zülf-i perişâna benlerin G:284 /8

Ey sabâ zülf-i nigârı anber-efşân eyledin/Hâk olan bî-dillerin tozun perişân eyledin G:289 /1

Çeşm-i mestine düşer mi dem-be-dem kan eylemek/Zülfine mi kaldı ya diller perişân eylemek G:296 /1

Ucu bulunmaz perişân-rûzigârımdır saçın/Ağza gelmiş benim cânım gibi cândır lebin G:310 /4

Meryem-âsâ karalar giymiş salınır nâz ile/Yerde sürür dâmenin zülf-i perişânın senin G:311/5

San'atıdır çeşminin ser-mest olup kan eylemek/Âdetidir zülfünün diller perişân eylemek G:315 /1

Niçin tercih edersen küfrünü zülf-i perişânın/Bu veche rûşen iken gün yüzünde nûru imânın G:325 /1

Mecmû nesneden der idim ayrılam velî/Demez idim ki zülf-i perişândan ayrılam G:361 /3

Kolunu çenber edip pençesini burdu sabâ/Gönlüm alımadı zülf-i perişânımdan G:387 /5

Hak bilir cânımıza geçti perişânlıkdan/Ne umar ol saçı kâfir bu müselmânlıktan G:396 /1

Sovuk el değdi sabâdan diye çok söz dediler/Sahn-ı gülşende bu gün zülf-i perîşânın için G:421 /2

Nica kâkül nice mû sünbül-i gül-bûdur bu/Dil-i uşşâkı perişân edici bûdur bu G:443 /1

Zülfün ucundan dağıttı kendözün sünbül diyen/Var ise reyhândır ol zülf-i perişân yerlice G:469 /6

Hattın ruh ile zülf-i perişân arasında/Gavgâ gibidir küfr ile imân arasnda G:481 /1

Vardı zülfünden gönül yârın leb-i handânına/Neylesin miskin perişânlığı yetti cânına G:485 /1

Hakkını yitirmek olmaz hayli yol miskinidir/Kem demez bâd-ı sabâ zülf-i perişân hakkına G:486 /5

Zülfü derbend ü gözü reh-zen olalı geçemez/Dil ü cân kâfilesi zülf-i perişândan öte G:488 /5

Fitne-i hâlin ile bir pula oldu bin baş/Abes ol zülf-i sitem-gâr perişân değil’a G:500 /3

Ben ıraklardan göğüs döğmek boyun eğmekdeyin/Durmadan sürnür girer zülf-i perişân koynuna G:502 /3

Koma kim hâl ü hatun halka perişanlığ ede/Mısr-ı hüsnünde bir iki kara sultanlığ ede G:518 /1

Gül yanağında zülf-i perişan girih girih/Bâğ-ı İremde sünbül ü reyhân girih girih G:524 /1

Çok biçildi hüsn kaddine güzellik hıl'ati/Kimsene iş asmadı zülf-i perîşan üstüne G:535 /4

Gece zülfünden inlerdim Necâti'dir dediler hep/Benim gibi perişân ü dil-ifgâr olmasın kimse G:538 /8

Ol hat u hâl-i dil-bere baş eğmeyen gönül/Derdâ ki oldu zülf-i perişân oyuncağı G:584 /2

Dil zülfüne dolaşdı dedim nâz ile dedi/Benzer ki yine geldi perişân olacağı G:601 /4

Hey ne bilsin mübtelâlar hâlin ol gül-çihre kim/Bâd-ı gamdan zülfü ömründe perişân olmadı G: 603 /2

Bî-tefrika kesb eyledi cem'iyyet-i hâtır/Âşüfte ki ol zülf-i perîşana yetişti G:625 /4

Ko çoğalsın ruhu üstünde perişân zülfün/ Çünkim eyyâm-ı bahar olucak artar sevdâ K:2 /8

Pervâne:

"Kelebek, vapur çarkı." (Kestelli, 2004:385). "1.Geceleri ışığa koşan ve ışık çevresinde dönüp duran küçük bir kelebek. 2.Bir eksene dikey biçimde bağlanmış iki ya da ikiden çok kanattan yapılmış, döndüğünde bir düzeneği işleten, itme, çekme, dengeleme, soğutma gibi işlevleri olan araç." (Püsküllüoğlu, 2004:1068).

“Geceleyin ışığın çevresinde görülen küçük kelebek. Divân şiirinde âşıkı temsil eder. Pervâne muma âşık olarak kabul edilir. Eskiden geceleyin mum ışığında iş görülürdü. Şâirler de mum ışığında şiir yazarken hemen yakınlarında bulunan bu kelebekleri şiirlerine konu edinmişlerdir. Pervâne, mum ışığının çevresinde döner döner ve öyle bir an gelir ki kendisini mumun alevine bırakırmış. Hatta sevgilinin beni de bu alev ile yanmış bir pervaneye benzetilir. Şâir sevgilisini mum ışığına; kendisini de pervâneye benzeterek onun uğrunda can vermeye hazır olduğunu söyler. Bazan pervânenin aşkını başkalarına örnek gösterir, bazan da pervânenin, âşıklığı kendisinden öğrendiğini söyleyerek övünür. Çünkü, pervâne sessizce ve gürültü etmeden can veren sadık bir âşıktır. Tek bir ışık etrafında döner ve kendini yakıp yok eder. Vahdet yolundaki dervişin yok oluşu da buna benzer. Yani ışık ilâhi aşk, pervâne ise bu aşka kendini kaptırarak yanan kavrulan tarîkat ehlidir. Şem ü Pervâne’nin bu hikâyesi değişik şekillerde ele alınmış ve hatta mesnevî konusu olmuştur.” (Pala, 2005:370). “Pervâne dâimâ şem’ ile beraber zikredilmektedir. Kanadı kapkara yanmış olarak tasvir edilmiştir.” (Çavuşoğlu, 2001: 279).

Kimdir ki bezm-i hüsnüne cân ile baş ile/Bir şem’ gibi yanmaya pervâne olmayaG:9 /2

Var iken cânâne gönlüm câna olmaz âşinâ/Şem’i koyub gayr ile pervâne olmaz âşinâ G:17 /1

Bezm-i hüsnünde Necâtî gibi gibi yüzün şem’ine/Bâl ü perler yandırır pervâneler gördün mü hiç G:39 /5

Dedim rûz-ı ezel oldum bu bezm-i hüsne pervâne/Gülüp dedi ki gelmedi bu bezme kimse senden geç G:42 /6

Şol ki aşk âteşinin şevkine pervâne geçer/Şem-veş ömrü anın yana gelir yana geçer G:134 /1

Şevkinle yanan dillere pervâne desinler/Sen şem olucak âşıkına yâ ne desinler G:136 /1

Pervâne gerçi handesine şem'în aldanır/Bilmez anı ki çok kişi vakt-i gazab güler G:153 /6

Ruh u lebin ko gönül kim zübâb ü pervâne/Çün ölümü gele şem' ü şarâb ile oynar G:163 /5

Ol mehin öykündüğüyçün mihr-i ruhsârına şem/Cem olup pervâneler başına odlar yaktılar G:183 /4

Her kaçan kim hâli ol yârın yanağın yasdanur/Sanuram pervânedir düşmüş çerâğın yasdanur G:195 /1

Nicesi yanmaya gayret oduna pervâne kim/Karşısında şerbet-i vasl ile ayş eyler mekes G:245 /5

Kuvvet sınayıp âteş-i hecr ile tutuşma/Yanmağa heves eyleme pervâne değilsen G:293 /3

Olmayayın cemâline pervâne yâ neyin/Yanmayayın firâk oduna yâ ne yanayın G:380 /1

Yürü ferzâne isen cânib-i cânâ değin/Nola pervâne isen şem-i şebistâna değin G:429, /1

Kimdir ki bezmi hüsnüne cân ile baş ile/Bir şem gibi yanmağa pervâne olmaya G:505 /2

Bana öğretmen cemâli şem'ine can atmağı/Kimse ta'lim eylemesin yanmağı pervâneye G:525 /2

Eger pervâne gibi eylemezsen yanmadan pervâ/Dil-i şeydâyi yalın yüzlülerle âşinâ eyle G:530 /3

Şem gibi gelse bir hüsn-i dil-efrûz ortaya/Ey gönül pervânelerden ilk atarsın cânını G:570 /2

Pervâne gibi diller yansa nola ey dil-ber/Çün hüsn çerâğını Kudret sana yandırdı G:576 /4

Pervânesine şem her akşamın ettiğin/Bir bir gele başına uş onu bula seher K:9 /6

Dil oldu şem bezmine pervâne şem'ine/Maksûdu yanmadır nice olursa tâ seher K:9 /8

Şem-i hûrşid-i cihân-tâb kani kim yakup/Berf pervânelerin ede cihândan zâil K:14 /3

Pervâne gib bâl ü peri kapkara yanmış/Divâne gibipireheni pâre benefşe K:22 /9

Ruhlarının şem'ine yanmağa dil pervânedir/Âteşe meyl eyler ise tan değil divânedir G:118 /1

Katı yanar yakılırsın şem'den pervâne dil/Yakma billâh dostum anı esirge yâ beni G:598 /3

Yaktı ben pervânesin ol şem dil-şâd eyledi/Başına bir kaç çevirdi andan âzâd eyledi G:648 /1

Yakışır ruhlarının şemine pervâne-i dil/Beli divâne olur âteşe ekser mâ'il K:14 /10

Husrevâ devletinin şem'ine pervâne güneş/Serverâ rif'atinin mihrine bir zerre cibal K:16 /31

Peymân:

"Ahit, yemin." (Kestelli, 2004:386).

Kavlü ikrârına durmaz ahd ü peymânı yalan/Bî-vefâlar çokdurur illâ selâm olsun sana G:4 /4

Demedin mi sana vasl olayım ey gonca-dehen/Ahd ü peymân kani be güzeller güzeli G:636 /3

Peymâne:

"Kadeh, şarap bardağı." (Kestelli, 2004:386). "Büyük kadeh, ölçek." (Onay, 2007:317).

İşni altın eden meydir gümüş peymânedir/Ol harâbât ey birâder şimdi devlet-hânedir G:60 /1

İşi altın eden sâki gümüş peymânedir derler/Harâbatı görenler hep bu devlet-hânedir derler G:61 /1

Câm-ı zerrîn ü mey-i yâkut-rengi neylesin/Şol gedâlar kim şafak bâde güneş peymânedir G:118 /4

Baş koşma mey-i nâb ile peymâne değilsen/Hay uyma delikanlıya divâne değilsen G:293 /1

Sâkiyâ peymâne el verip alırsa dest-yâr/Şem gibi tutuşam olam miyân-gîrin senin G:314 /4

Bûse peymânesinin cür'a-i cân-bahşından/Hele ol piste-dehen yok demedi var olsun G:412 /3

Yürü sen and içe gör biz mey-i nâb ey sûfî/Sana peymânı komuşlar bize peymânedekin G:429 /2

Gönlümü versem aceb mi sagar ü peymâneye/Rind olanlar nakd-i kalbı harc eder meyhâneye G:525 /1

Ne blir savma'a-i gamda benim çektiğimi/Yürüyüp mey-kedelerde şu ki peymâne çeke G:551 /3

Bugün meyhâneyi cerr etti vâ'iz/Eline bir iki peymâne girdi G:569 /5

Goncalar ağız açıp derler zebân-ı hâl ile/Tâzele peymânelerle vaktidir peymânını G:570 /5

Pîrâhen:

“Gömlek. Divân şiirinde âşığın bağrındaki ve bedenindeki yaralar ile kendi teni bir pîrâhen olarak düşünülür. Ayrıca sevgilinin pîrâheni âşık tarafından kıskanılır. Çünkü o, sevgiliyi sarıp kucaklamıştır. Bazan Yusuf Peygamber ile ilgili olarak da pîrâhenden behsedilir.” (Pala, 2005:371).

Uryânlığı ile cânı çıkıptır Necâti’nin/Tâbûtu hıl’at ü kefeni pirehen bilir G:156 /5

Sen sîm-ten nigâr ile terlik dekeş durur/Bir pirehenle sebzeye çıkdıkça yâsemen G:416 /2

Yine naziklik kocmağa ol sîm-teni/Nice titrer görün üstüne düşüp pireheni G:646 /1

Yusuf Peygamber ile ilgili olarak da pîrâhen;

Bâğ-ı cinân zâhide didâr bendeye/Ken’ân ana vü Yûsuf-ı gül-pîrehen bana G:16 /3

Gördü hûnin-pirehen gül Yusufunu lâ-cerem/Pir-i Ken’ân gibi eder andelib efgân yine G:477 /3

Hâşe lillâh çâk-dâmen olasın sen gül gibi/Yusuf-ı gül-pirehensin pâk-dâmen gül gibi G:587 /1

Pîr-i Mugân

“Meyhaneci, mürşit.” (Kestelli, 2004:387). “Meyhanecilerin eskisi, ihtiyârı ve Yunan esâtirine göre Bakus gibi, İranlılara göre meyhânecilerin pîri.” (Onay, 2007:277). “Divân şiirinde eğlence mahalli olan meyhanenin baş kişilerinden birisi pîr-i mugândır. O, sırları açığa döken, herkese mikdârınca içki sunan, meyhaneyi

çekip çeviren, yaşlı, güngörmüş, nur yüzlü, sözleri daimâ hikmeti dünyaya itibar etmeyen, cömert ve saygı gösterilmesi gereken bir kişidir. Onun için sunduğu kadehi öpüp başa koymak, öğütlerini can kulağıyla dinlemek ve asla gözünden düşmemek gerekir. Onun yardımcısı olarak bir muğbeçe bulunur. Mecâzi ve tasavvufi mânâsıyla tekke ile âlem, feyz ve neşe meyhanesi olup şarap; bu meyhanede içilen sevgi ve neşe; pîr-i mugân da o neşeyi sunan mürşittir." (Pala, 2005:372). "Meyhaneci anlamındaki pîr-i mugân (pîr-i meygede, pîr-i harâbât, pîr-i meyhane), tasavvufta aşk şarabını sunan, vahdet feyzini veren hakiki ve kâmil mürşid; zamanın kutbu ve kılavuzu; şevk sahibi şeyh mânâsında kullanılır." (Üstüner: 2007: 315).

Lâ'l-i lebin anıldı tutuştum şarâb ile/Pîr-i mugan önünde bu gün mâcerâ budur G:79 /4

Câm-ı şarâb ile işin altın ede şu kim/Pîr-i mugan eşigi tozun kimyâ bilir G:87 /6

Pîr-i mugan eşiği ki devlet cenâbıdır/Sıdk ile kim ki süre yüzün kâm-rân olur G:94 /6

Pir-i mugân ayağını men etme ey fakih/Âkil mi derler ana ki cömerd elin tutar G:165 /5

Kimi kim bâd-ı fenâdan sakına pir-i mugân/Bir iki cûr'a ile hâkini nem nâk eyler G:180 /2

Gam-ı zamândan emin olmağa sana ey dil/Harîm-i dergeh-i pir-i mugân penâh yeter G:157 /2

Gel ey pir-i mugân billâh ne bî-had lûtfdur bu kim/Eli boş olan abdâlın müdâm ayağı doludur G:191 /4

Muttasıl savma' ada pir-i mugândır çekilen/Rind-i 'âlem geçeriz kani bizim gayretimiz G:223 /6

Mey gibi el üzre tutulmak umanlar kendüyi/Pây-mâl-i hıdmet-i pir-i mugân etmek gerek G:317 /2

Bezm-i safâda lâ'line mânend olunca mey/Pir-i mugân ne cânlar eritmiştir ey sanem G:358 /2

Gelmez kenâra duhter-i rez vermez el bana/Pir-i mugâna gerçi yetirdim ata yolun G:384 /6

Pir-i mugânı inen öğersen Necâti'ya/Yoksa üzüm soyunu bilece sıkar mısın G:409 /5

Câm-ı cihân nümâ ile Cemşid-i vakt eder/Pîr-i mugâna kişi nice hıdmet etmesin G:427 /8

Ben umarım ki seni varın ile hoş göreler/Cenâb-ı pir-i mugâna Necâti varı gör'e G:539 /6

Yerini bekle gönül kim cenâb-ı pir-i mugân/Zemâne yerceğezidir zamâne yerceğizi G:563 /2

Piste:

"Fıstık." (Kestelli, 2004:387). "Çam fıstığı demektir. Antep ve Maraş dağlarında yetişir. Kavrulmuşunun kabuğu az açık, kabuğun iki tarafı penbe olduğu için dilberlerin dudağına benzetilmiştir." (Onay, 2007:318). "…Yüz Kâ'be'ye, Kâ'be'de hurmanın bol oluşu cihetiyle dudak hurmaya ve nihâyet unnâba, enâra ve pisteye teşbîh edilmiştir ki bunlar hep dudağın tatlılığıyla alâkalı benzetmelerdir." (Çavuşoğlu, 2001: 189).

Ağzın bıçaklar açmaya sohbetde pistenin/Anun dilini ol büt-i şeker-şiken bilir G:156 /3

Ağzın bıçaklar açmaya sohbette pistenin/Kim leblerine gonca-i handân olur harif G:271 /3

Dermiş ol gül-ruh ki yoktur gonca gibi ağzı berk/Pisteler dilden düşürmez lâ'l-i handânım benim G:347 /6

Bûse peymânesinin cür'a-i cân-bahşından/Hele ol piste-dehen yok demedi var olsun G:412 /3

Pistenin ağzını sohbette bıçaklar açamaz/Bir söz açılsa benim gonca-i handânımdan G:424 /5

Âşıka piste-dehenler kati gülerler idi/Muttalî oldu Necâti hep o esrârlara G:465 /8

Pisteler ağızlanırmış leblerin cüllâbını/Söylenirmiş goncalar gül-berg-i handân hakkına G:486 /2

Gözüm aç ey piste-leb ayş ü bahâr eyyâmıdır/Çünkü şehrin açılır bâdâmı bayram ertesi G:568 /3

Bâdedir lâ'lin lebin mestânedir nergislerin/Bezm-i hüsnün zînet etmiş piste bir bâdem iki G:622 /7

Piyâle:

"Kadeh." (Kestelli, 2004:388). "Divân şiirinde içi şarap dolu kadehi yerine çok sık kullanılır. Sevgilinin dudağı ve ağzı, içilmeye hazır bir piyâle olarak düşünülür. Rengi kırmızıdır. Onu içmek bûse almaktır ve bûse en az şarap kadar âşığı kendinden geçirtip sarhoş eder. Sevgilinin ağzı acı sözlerle doludur. Nitekim piyâlenin içindeki şarap da acıdır. Ancak âşığı gamdan azâd eden, yine o acı piyâledir. Bazan piyâle şekil, renk ve çekiciliği yönünden gonca, gül veya lâle olarak karşımıza çıkar. Yine parıltılı ve kızıl rengi ile durmadan dönüşü, güneşi andırır. Âşığın kendinden geçmesine yol açtığı için sevgilinin güzelliği de baştanbaşa bir piyâle sayılır. Âşığın gözü ise kanlı gözyaşlarıyla dolu olmak yönünden bir Piyâledir." (Pala, 2005:372).

Devr-i zamâne etmez imiş âdemi ferah/Devr eylesin piyâle gidersin gamı ferah G:43 /1

Niçin yabanda kala Ka’be gibi her mahcûb/Piyâle gibi el üzre tutula her güstâh G:44 /4

Sâki piyâle iki gözümün birisidir/Bir ruhdur ki bezmimiz anun dirisidir G:126 /1

Sâki firişte nukl sitâre mey âfitâb/Bezm-i piyâle kevn ü mekândan haber verir G:154 /8

Seni ser-hoşlanıp öper piyâle/Begim bu şiveyi yârân götürmez G:228 /4

Eylenirdik gamında lâle ile/Alışaydı oruç piyâle ile G:454 /1

Kasd edermiş leb-i nigâra gelin/Tutuşalım yine piyâle ile G:454 /5

Göğsün geçirir leblerin öptükçe piyâle/Bî-çâre sürahinin inen boynunu burma G:528 /6

Üstüme döndü gam piyâleleri /Başıma çıktı derd nâleleri G:571 /1

R

Râh:

“Yol, tarik. Meslek, usul.” Râh: “Şarap.” (Kestelli, 2004:).

Tar…. alâ allahü bâ-nitâs halâyı lü/Kani bir pâk-kadem k’ol tarafa rah bilir G:64 /6

Hüsn bezminde hat-ı müşgin ile/Râh-ı reyhâni değil mi leblerin G:301 /3

Sâlik-i râh-ı hakikattir Necâti korkusuz/Dil-rübâlar aşkını kendiye yoldaş eyleyen G:393 /5

Bunca zer ü sîm ile yine bahşişin umup/Râh-ı çemene dikdi asa nergis-i a’mâ K:1 /28

Şöyle rûşen eyledi âyât-ı şem-i ilmi kim/Bir kadem kimse gitmez oldı râh-ı nâ-sâvâb K:4 /6

Acz elini hâk-i reh yani Necâtî çâkerin/Şefkatin zeylin urub işi temennâdır yine K:23 /23

Nice kim bu ribât-ı gerdunda/Ola matlûb-ı reh-revân arpa K:24 /20

Ey benim şi’rime nazire diyen/Çıkma râh-ı edebden eyle hazer Kt:23

Râh-ı aşk;

Düşmezdi râh-ı aşka gönül görmese yüzün/Gün doğmayınca yolda müsâfir hatar sezer G:211 /4

Derd ile öldüm gider bir kimsenin âgâhı yok/Mevt gibi râh-ı aşkın ah kim hem-râhı yok G:277 /1

Yol değildir râh-ı aşk içre Necâti bendenin/Sırça gönlün taşa çaldın dahi pâ-mâl eyledin G:297 /7

Menzil-i evvelde başını kadem etmek gerek/Râh-ı aşkın gözleyenler zâhidâ âdâbını G:632 /2

Derd ile öldüm gider bir kimsenin âgâhı yok/Râh-ı aşkın mevt gibi ah kim hem-râhı yok Mtl S:141

Râh-ı kehkeşân;

Diler meger kemer-i himmetine ola şebih/Hilâlden takınır râh-ı Keh-keşân hançer K:7 /19

Eger emr etse Hazret-i Pâşâ/Getire râh-ı kehkeşân arpa K:24 /14

Rakîb:

"Rekabet eden, başka birisiyle aynı şeye talip olan. Bir kadını seven âşıkların beheri. Müsabaka eden." (Kestelli, 2004:393). "Herhangi bir işte, bir yarışta birbirini geçmeye uğraşan, aynı şeyi, aynı ya da daha iyi sonucu sağlamaya çalışan, birbiriyle yarışan." (Püsküllüoğlu, 2004:1099). "Başkalarının menfaatine mâni olarak kendi menfaatine çalışan kimseler demektir. Edebiyatımızda engel, düşman, ağyâr, hasûd, yabancı gibi mânâlara kullanmışlardır." (Onay, 2007: 320). "Divân şiirinde âşık-maşûk ikilisi arasında âşık ile yarışan ve ona ortak olan kişidir. Rakip, âşığın nazarında kötü olan kişidir. Âşıka sevgili kadar eziyet eder." (Pala, 2005:374). "Rakîbden murâd sevgilinin tayası ve vuslatına nail olan kimse, yakınıdır. Âşıkla sevgilinin buluşmasına veya âşıkın sevgilinin bulunduğu mahalle gelmesine mâni olur; sevgilinin iltifatına mazhar olur. Bu cihetten dâimâ hücumlara uğramakta, her türlü kötü veya menfî sıfatlarla tavsîf olunmaktadır. Rakîb, sevgili ile birarada bulunur, sohbet eder, meclis kurup şarap içer, hatta dudaklarını öper. Âşıkı sevgiliye gammazlar, yakın olduğu hâlde, kendisini ayrılık acısı çekiyormuş gibi gösterir, âşıkın karşısına geçip güler; âşık gözünü iğne ile dikse bile 'dike baktın' diye azarlar, sevgilinin kapısından sürüp kovalar, kûyuna gelmeğe mani olarak onu dolap gibi zâr zâr inletir; âşık ney gibi incelip feryâd ettiği, ceng gibi beli büküldüğü hâlde onu sevgilinin meclisine iletmez." (Çavuşoğlu, 2001: 242).

Hiçbir kimse demez kim it midir âdem midir/Bezm-i uşâkka ne yüz ile gelir bilsem rakîb G:23 /7

Acır isen gel Necâtî derdmende acı kim/Ne leb-i dilber nasîb oldu ne halvâ-yı rakib G:25 /8

Türlü nükdesin çekerem ben rakibin dostum/Mûrdan olur zebûn olursa ejderha garib G:26 /4

Gel ey gamze kerem eyle rakib-i pür fitneden geç/Beni anunla bir etme yâ andan geç yâ benden geç G:42 /1

Yüzüne göredir sözü rakibin/Yüzü ekşinin sözleri olur serd G:46 /2

Kendiyi gördü cennet-i kûyunda ol rakib/Şeytan gibi sürülmedi der-gâhdan meded G:52 /6

Yine dolâb gibi inlediğim bu ki rakîb/Gülşen-i kûyuna gelmege beni zâr eyler G:65 /6

İşittim kim rakib ölmüş habibin ömrü çoğ olsun /Kapıdan bir seg eksilmiş anı sanman ziyanlıdır G:69 /2

Hârdan havlı düzüp saklayamaz seni rakib/Nereden bakar isen serv-i hırâman görünür G:80 /4

Nice bir yile yanınca it rakib/Gel bizimle git ol iti azdır G:88 /4

Kimden tutar imiş yüzünün karasın rakib/Kendüzi etdi kime ne kendi kazancıdır G:89 /5

Yâr eşiğine varmağı afv eylemez rakîb/Söyletmen ol iti kerem eylen ki söz ürer G:127 /4

Sâyem rakib ola deyüben gece varırım/Gün yüzlümün benim gibi bin mübtelâsı var G:131 /4

İnledip çekdi çevirdi beni kûyunda rakib/Meğer ol har bu Necâti ana dolâbındır G:138 /6

Kûyuna gelmege senden rahm umar bî-din rakib/Cennete girmek için ‘İsa’ya kâfer yasdanır G:150 /3

Necâti ol meleke yol bula mı dîv-i rakib/Felek firişteleri cümle anı gözlerler G:159 /7

Gamınla ahımı görüp rakîb raks eyler/Karanu gecede şeytân sihâb ile oynar G:163 /6

Rakib ile eşiğinde Necâti subh edeli/Çemende bülbülü gördüm gurâb ile oynar G:163 /7

Meyl ederse hadd ü kaddine rakip usanmasın/K’ ol gül-i şimşâd-perver gülşeni ruhânidir G:177 /3

Dedi kimdir şu it gibi dolaşan/Dedim ey dost uş rakibindir G:181 /6

Görsem rakib yüzünü artık yerim gamın/ Lâbüd ta’âma turşu ile iştiha gelir G:203 /4

Ekevüz gibi rakibi gelicek hatt-ı lebin/Dîv redd olmağ için möhr-i Süleymân yazalar G:206 /5

Beni habib dilerse rakibler dilemez/Ölünce sürüneyim yoluna diller dilemez G:216 /1

Bezm-i neşâta neyçün iletmez bizi rakib/Çeng-i gamında nây ile hem-dem değil miyiz G:220 /4

Habib valsını dil kendüden dahi küniler/Necâti’ya kim ola böyleye rakib olmaz G:221 /5

Havf eder sanma mahallende Necâti’den rakib/Pâdişahım bellidir kim seg gedâdan korkmaz G:225 /8

Bana da bir dilek etsin rakibin itinden/Kapında çünkü bir iş bitmez oldu dileksiz G:229 /4

Peri yüzlüler insâna yakışmaz/Rakib-i dîv-siret âdem olmaz G:230 /4

Ey Necâti sana meyl eylese bir kere habib/Bir rakibin gözüne âlemi dar eyleyevüz G:236 /5

Kitâb-ı aşkda gördüm ne kati yazık imiş/Rakib adını anmak kimesne lâ'netsiz G:237 /5

Rakib gibi ne var aklı âlet ettim ise/Bu aşk san'atıdır başa varmaz âletsiz G:238 /4

Akşamın gel dünle gel etme rakibinden hazer/Gece gezdin diyebilmez mâh-ı tâbâna ases G:246 /4

Eğilmesin diye âhım yelinden sakınıp her dem/Rakib-i kelb ol servin nihâline dayağ olmuş G:247 /4

Pend-i refik u ta'n-ı rakib aldı araya/Ortada zâyi oldu dil-i mübtelâ yetiş G:253 /5

Ağzın esrârın Necâti duydu duymasın rakib/Anberin hat hâtemini hokka-i mercâna bas G:256 /7

Sen rakibe uyuben gözden ırağ etme beni/Dostum cehd eyle kim yâd olmasın bilişlerin G:292 /4

Ağlamazdım cevr-i cânândan eger kim olmasa/Karşıma dâ'im rakibi böyle handân eylemek G:315 /5

Bir gözü âhû ile kavl ü karârım var benim/Körlüğüne seg rakibin hoş şikârım var benim G:353 /1

Sürdüm rakibi sürmek için yerlere yüzüm/Süre süre getirdim ola mı zamânesin G:386 /4

Yâra cânım der imişsen öle mi bre rakîb/Ölmez isem seni bizâr edeyim cânından G:387 /4

Şol rakibinle beni meydâna çeksen dostum/Kulağınca eyler idim ol itin her pâresin G:391 /2

Bana bir bûse ver ölsün rakibin/Halâs ol dostum hayr ile şerden G:397 /7

Ümid-i vasl umarken dil-rübâdan/Rakib ile görürsen okuyasın G:419 /6

Sürdü çıkardı cennet-i kûyundan ol mehin /Adem rakib-i dîve nice lâ'net etmesin G:427 /5

Sen rakib ile beni meydana çeksen ey sanem/Kulağınca eder idim ol itin her pâresin G:435 /3

Rakib ile edersin sohbet –i hâs/Necâti'yi sürersin âma karşı G:438 /5

Rakibe sadr gösterdin kapında/Ne gün geldi ki ite deriz ulu G:441 /6

Kûyuna gelmek ile âşık dirilmesin rakib/Hâcı olmaz bellidir varmağ ile har Ka'beye G:456 /5

Bir gözü ahû ile kavl ü karârım var yine/Körlüğüne et rakibin hoş şikârım var yine G:458 /1

Neylersin eşiğinde rakib ile dostum/Çıkmadı göğe çünkü mesihâ harı ile G:462 /5

Yanına olup habîbi arz-ı hecr eder rakib/Neydelim varsın öğünsün kalır ise yanına G:485 /8

Bin kez görür rakib-i dil-âzâr ta'nesin/Bir kez demez ki böyle demen mütbelâmıza G:489 /2

Sen göğe çık güneş gibi geçsin yere rakib/Âmin ede felekde melekler du'âmıza G:489 /5

On sekiz bin âlemi şahid getirdim aşkına/Çâre bulmadım rakîb-i münkirin inkârına G:504 /3

Ey Necâtî ben anı nice müselman diyeyim/Ki rakîbi tutub öldürmeye kâfer yerine G:511 /7

Yine uşşâka dilin çıktı kudurdun mu rakîb/Biliriz böyle ulur seg kim ola divâne G:514 /7

Edinir âdem olan cennet-i kûyunda yerin/Meger ey dost rakibin gele şeytanlığ ede G:518 /3

Dediler sîb-i zenahdânına hayvâni velî/Demediler ki rakibin değe hayvanlığ ede G:518 /6

Yârımı benden cüdâ kıldı cüdam olsun rakîb/Boğazından asılaydı yâ gireydi yerlere G:544 /4

Kulağına girer pendi rakibin/Nitekim kûçe-i hammâra tevbe G:554 /3

Bezm-gâh-ı ünse vahşet etmek için her peri/Ol rakib-i nâ-mülâyim bir kelâm etmiş yine G:556 /5

Ol güzel basmakçıya çiriş geçermiş seg rakîb/Vay bozaydı ağzının ol yummadık güldânını G:583 /4

Yâra bir dikicilik ettim der idi seg rakib/Ke yonarmış sonra bildim ol itin yalanını G:583 /5

Uzatma sözü kes dilini yârdan rakîb/Kelbin ne bâbıdır meh-i tâbân oyuncağı G:584 /5

Dalaşır diye beni yâra yavuzlama rakîb/Ki iyi olmaz inen kapıda itin yavaşı G:590 /6

Bakmaz gedâya gamzen eder it rakibe meyl/Bîmârdır şu resme ki fark etmez âdemi G:592 /4

Benim serv-i ser-efrâzım rakîbin yanına varma/Elif kim ulaşa lâma olur bî-iştibâh eğri G:597 /4

Necâti'ye ölüm yeğdir bu dirlikten ma'âzallâh/Rakib-i rû-siyeh doğru ola ben bî-günâh eğri G:597 /9

Miskin rakîbi gamze-i mekkârın ey peri/İt etmeyince âdem iken sâhir olmadı G:600 /5

Sâhir edermiş âdemiyi seg senin gözün/Sihr ile seg rakibini bir âdem eyledi G:613 /4

Kendi gibi yârdan uşşâkı mahrûm eyledi/Ey müselmânlar rakib-i kâfirin bî-diniği G:623 /4

Eşiğinde kendiye kaldı rakibin itliği/İtlerin ile Necâtî seyr eder yârân gibi G:626 /7

Seni gördükçe rakib ile bir arada müdâm/Öldürür ne diyeyim gayret ile âr beni G:633 /3

Yüzü kara vü gözleri ağ ola rakibin/Sögmek nicedir bilmezim elkıssa du'acı G:640 /4

Kâ'be gibi garib-nevâz iken eşiğin/Sürer rakîb dostları düşmenin gibi G:645 /3

Gözüm iğneyle dikersem dike baktın derler/Benem ey dôst rakibin hele gözü dikeni G:646 /6

Hasûdlar gib durmuş rakib bögrün urur/Meger kim aldı ele Şah-ı kâm-rân hançer K:7 /10

Râz:

"Sır, gizli tutulan şey. Divân şiirinde sevgilinin dudağı bir sır olarak ele alınır. Çözülemez, anlaşılamaz, kimse bilemez. Özellikle İlahî aşk söz konusu edildiği zaman, şarapta da sır özelliği bulunur." (Pala, 2004: 375). "Ağzın sır olarak tavsifi

dudağın şarâba teşbîhi iledir. Dudak görününce ağızın varlığı da ortaya çıkar. Bu husus gizli sırların sâf şarâb ile âşikâr olduğu veya ‘ikiyi tecâvüz eden her sır şâyi’ olur’ sözüyle ifâde edilmiştir. Remmâller nokta dökerek gâibi bilirler; bu cihetten dudağın kenarındaki benin, ağzın sırrını açığa vurduğu ifâde olunmuştur. Ağzın sırrını saklayamayan gönül, esrâra tevbe edemeyen kişiye; ağızın sevgisine mâlik olmayan cân, içinde sır saklamayan gönüle (veya sır saklamayan dile) teşbîh edilmiştir. Bundan başka dudağın sırra tebîhi ‘Ağzının vasfına, nasıl bildireyim; söylemezsem ölürüm, söylesem sırrı açmış olurum’ ve ‘O şeker dudaklı, gül gibi gülmeyince kimse ağzının esrârına muttali olmadı’ veya ‘Ağzının remzini, belinin sırrını fâş ederdim; fakat benim gizli sırrımdan duyar, anlar kimse yoktur’ şeklinde ifâde edilmiştir.” (Çavuşoğlu, 2001: 177).

Anun için biri birine düşüp/İşleri aşk râzın açmaktır G:147 /2

Hem-dem olan gamze-i hûn-rîzine başdan çıkar/Gizli râzı âşıkın ol türk-i ser-hoşdan çıkar G:197 /1

Bûse aldığın lebinden zülf-i misk-âsâ demez/Başını kessen bu yolda râzını kat’â demez G:215 /1

Dildeki râzı Necâtî ile fâş eylemedi/Geçmeyince güzelim gamzen oku câna değin G:429 /6

Râzın nihân ola mı Necâti ki sözlerin/Meclisler içre okunur uş çeng ü ûd ile G:445 /5

Gözlerim kan ağlamayınca duyulmadı gamın/İki dolu gelmeyince râzımız fâş olmadı G:608 /3

Fâş eyledi râzım diye altın kemerini/Yok yerlere ol mûy-miyân çekti çevirdi G:610 /6

Surâhi söyledi mâ-fi’z-zamiri/Diriğa meclisin fâş oldu râzı G:634 /2

Razı :

“Rıza veren, muvafakat eden, hoşnut.” (Kestelli, 2004: 395). “Uygun bulmak, beğenmek, benimsemek, istemek, kabul etmek.” (Türkçe Sözlük, 1998: 1848).

Cânâ cihânı kısmet edersen de râzıyız/Dünya bütün sa’âdet ile sana sen bana G:16 /5

Lâyık odur k’idesin cefâ gâh vefâ/Gel beri râzıyız ey dost seninle kesiğe G:482 /3

Revân:

“Giden, yürüyen. Akan, cari. Ruh.” (Kestelli, 2004: 399). “Yürüyen, giden, uçan, akan. Cân, rûh. Tez, süratli. Noksansız, Fâsılasız.” (Onay, 2007: 325-326).

Doldur var iken sâki yâkût-ı revândan haz/Çün ömr değil bâki al kût-ı revândan haz G:259 /1

Umarız kim baka bizden yana ol rûh-ı revân/Akabınca işimiz na’ra-i yâ-hû olucak G:278 /5

Hey ne bilsin şive-i reftârı serv-i hâm-dest/Bir çok elif bî gibi ol harfi revân etmek gerek G:317 /4

Şöyle revân durur ki alır yürüyüverir/Serv-i sihi yazarlar ise kaddine misâl G:333 /3

İneğin çâhı havz-ı billûrîn/Dudağın çeşme-i revân-ı zülâl G:340 /2

Bir elif bîdur revân ettiği ey serv-i çemen/Mekteb-i mihr ü vefâda bunca yıllar gözlerim G:365 /6

Gördüm yüzünü dîde-i giryândan el yudum/Su gibi gönlüm aktı revân andan el yudum G:371 /1

En dururken gayriye lâ'lin revân vermek neden/Katline ben nâ-tüvânın böyle cân vermek neden G:388 /1

Sen gül gibi efendi elden ele revân ol/Bülbül gibi Necatî kalsın figân içinde G:520 /8

Âyet-i hüsn yüzüne baka bilmez müdde'i/Ben revân ettim cemâli mushafın ezber gibi G:564 /2

Sîne tennûrunda ey hûn-ı ciğer cûş edip/Dîdeden oldun revân tufân olaydın ola mı G:567 /4

Geh sânevber dediler kaddine geh rûh-ı revân/Nâz ile salındın oldu serv bir endâm iki G:622 /6

Göz yaşı sanma benim seyl-i revânım şeyhi/Lebini yâd edecek kaynadı kanım Şeyhi G:629 /1

Serv-i çemene izzet olalı kademinde/Hoş geçti revân tab olanlar nitekim mâ K:1 /29

Bir bülbülüm ki gülşen-i medhin suvarmağa/Etti revân kelâmını Perverdgâr âb K:5 /23

Su gibi söyle revândır ki hiç dili çalmaz/Olursa yetmiş iki dilde tercümân hançer K:7 /29

Sebeb oldun selef anılmaga hayr ü'l- halef sensin/Revânın şâdıman ettin bu gün Mahmûd Paşanın K:13 /30

Selsebil-i suhanım böyle revân görür ise/Akıp ağzı suyu tahsin ede Selmân ü Kemâl K:16 /40

Nedir âfâka bu denli kerem ü bunca atâ/Hele ey genc-i revân-ı dür ü gevher hâtem K:19 /4

İlâhai rahmetini berdevâm eylesin/Revân-i pâkine adni makâm eylesin M (Şehzâde Sultan Abdullâh) 7 /1

Her tende lûtf u merhameti can gibi revân/Her yerde re'y-i pâki hıred gibi kâm-gâr K:8 /20

Serv-i revân;

Teşneyem kandır visâlin çeşme-sârından beni/Çün geçer serv-i revânım su gibi çağ çağ G:264 /3

Etmeyince sen boyu serv-i revânı kendimin/Ey yüzü gül bilmedim vallâhi cânı kendimin G:287 /1

El hak bu sünbül semmesin bir bûstânda görmedik/Doğrusu bu kad şivesin serv-i revânda görmedik G:291 /1

Elif kaddin gözüm yaşıyla tıfl iken revân etdim/Yürün varın siz ol serv-i revânı bana öğretmen G:303 /2

Ayağına yüz sürüp geçmek durur maksûd-ı eşk/Çekme dâmânın benim serv-i revânım âbdan G:383 /7

Yara neyler ârızında ey boyu serv-i revân/Bir elifdir ol ızarın ortasında bî-gümân G:431 /1

Kim ne derse desin ol kâmete bu şivelere/Hele biz utanırız serv-i revândır demeğe G:450 /2

Güller açıldı ey boyu şimşâd ü hoş hırâm/Seyr eyle sahn-ı sebzeyi serv-i revân ile G:474 /2

El vermiş iken fırsatı fevt etme Necâti/El mi erer ol serv-i revâna büyüyünce G:475 /8

Ger bizimle bir dem ol serv-i revân eğlenmeye/Sinede bir lahza cân-ı nâ-tuvan eğlenmeye G:527 /1

Benim ahım senin kaddin görelden sahn-ı gülşende/Çekildi nâle-i kumru ile serv-i revân şimdi G:575 /5

Bana kim ola al boyu serv-i revân gibi/Kim cânda bir elif gibidir tende cân gibi G:577 /1

Değme söze eğilme ki doğruluk iledir/Sahn-ı çemende serv-i revânın güzelliği G:579 /4

Ne sebebden dili sünbüllerine bağladı hat/Dil-güşâ derler idi serv-i revânın çemeni G:591 /3

Sen bir nihâl-i serv-i revân mislisin k'ider/Yüz sürmek ile ayagına iftihâr âb K:5 /13

Âb-ı revân;

Kaddin görüp bâd-ı deher âb-ı revâna arz eder/Bu serv-i hoş reftârı biz bir bûstânda görmedik G:291 /5

Gün yüzünün hayâli peyveste cân içinde/Aks-i kamer gibidir âb-ı revân içinde G:520 /1

Cübbe vü destâr ile dâniş-ver olmaz âdemî/Kandedir âb-ı revân ü kandedir câm-ı şarâb K:4 /25

Tiryak koydu hokka-i lâ'line lâleler/Görüp çemende âb-ı revânı misâl-i mâr K:6 /10

Zeyn etti gül arûsını meşşâta-i nesim/Ayine oldu âbı revân şâne oldu hâr K:8 /5

Gözlerim yaşı ayağına revân olduğu bu/Yaraşır âb-ı revân ile bile serv-i revân Tb (Sultân Abdullâh) 5 /3

Eşk-i revân;

Bizi yerden götüren eşk-i revândır amma/Ayağın toprağınadır yine hep minnetimiz G:223 /2

Çeşmim boyadı çehremi eşk-i revân ile/Gûyâ firâk-nâme yazar yâra kan ile G:474 /1

Yüzümde basar biri birin eşk-i revânım/Bir nice yetim üşe gelip düştü zer üzre G:479 /6

Reyhân:

"Fesleğen." (Türkçe Sözlük, 1998: 1860). Şiirimizde "daha çok kuvvetli ve güzel kokulu olması açısından değerlendirilmiştir. Bu özelliği, reyhânın sevgilinin başta saçı ve zülfü olmak üzere hattı, kâkülü ve perçemiyle ilişkilendirilmesine sebep olmuştur." (Bayram, 2007: 215). "Fesleğen. Divân şiirinde kokusu ve şekli itibarıyla ele alınır. Sevgilinin saç ve ayva tüyleri reyhana benzer. Özellikle ayva tüyleri sözkonusu edilince reyhân kelimesi üzerinde oyun yapılır. Ayrıca 'reyhân' kelimesi cinâs-ı nâkıs yoluyla 'hayrân' kelimesini oluşturur. Eski tıpta birinci derecede kuru ve sıcak kabul edilir. Koklanması uyku getirir. Kalbi kuvvetlendirir." (Pala, 2004: 376). " Reyhân, bağlarda öbek öbek veya deste deste bulunur. Aynı zamanda saksıda da yetiştirilmektedir." (Çavuşoğlu, 2001: 291).

Kâmet ü zülfün nesimi ile hasretler gibi/Koca koca görüşür şimşâd ü reyhân sarmaşır G:194 /3

Bâğ-ı hüsne el sunasın ah kim bigânesin/Âşinâ ol ayağını sünbül ü reyhâna bas G:256 /3

Cân gülşeninde zülf ü izârın hevâsına/Reyhân deste deste semenler kucak kucak G:281 /5

Hüsn bezminde hat-ı müşgin ile/Râh-ı reyhâni değil mi leblerin G:301 /3

Hoş durur dilde hayâl-i hattı cânân beslemek/Yaraşır zirâ sifâl içinde reyhân beslemek G:304 /1

İrem bağına ey gül-rû varır ta'lim verir her dem/Saçın reyhâna sünbüllük kadin şimşâda ar'arlik G:326 /4

Ne hoş derc eylemiş zülf-i siyâhın/Gubâr üstüne reyhânın celisin G:399 /4

Zülfün ucundan dağıttı kendözün sünbül diyen/Var ise reyhândır ol zülf-i perişân yerliceG:469 /6

Seyr edenler gül-sitânı hüsnün ol gül yüzlünün/Vâlih ü hayrân olurlar sünbül ü reyhânına G:512 /3

Gül yanağında zülf-i perişan girih girih/Bâğ-ı İremde sünbül ü reyhân girih girih G:524 /1

Nokta saçtı fülfülün evrak-ı rengîn üstüne/Dâl yazdı sünbülün reyhân ile din üstüne G:543 /1

Rızâ:

"Razı olma, hoşnutluk, memnuniyet. Muvafakat, kail olma. İsteki arzu, irade, ihtiyar. Mukadderata boyun eğme, tevekkül." (Kestelli, 2004: 400). "Razı olma, isteme, istek." (Türkçe Sözlük, 1998: 1861). "Râzı olmak, memnun olmak, hoşnut olmak, sızlanmamak, yakınmamak demek olan rızâ, tasavvufta kâinatta İlâhî kanunlar hükmünü icra ederken itiraz etmemek ve sızlanmamak; iradeyi terk etmek; Hak'tan gelen her şeyi gönül hoşluğu ile karşılamak ve Rabbin takdiri karşısında kalbin neşe içinde olması gibi anlamlara gelir. Mutasavvıflar, Allah'ın kulundan ve kulun Allah'tan razı olması olmak üzere iki çeşit rızâdan bahsetmişlerdir. Rızânın hal veya makâm olduğu konusunda da farklı görüşler vardır. Rızâ halinde veya makâmında bulunan bir sâlik, 'kahrın da hoş lutfun da hoş' diyerek Hakk'ın hiç bir tecellîsinden şikâyetçi olmaz." (Üstüner, 2007: 179).

Deliği ko gönül kim rızâ durur tedbir/Kazâ hadengine uslu olan siper dilemez G:216 /6

Bûsene cân vereyim dermiş Necâti yâra den/Verir imânın ile bir dem rızâ göstermesin G:390 /7

Âşıkın yâr Necâti ki rızâsın gözetir/Hiç fark etmeye sultanlığı der-banlıkdan G:396 /5

Rızkını Taştan Çıkarmak:

Gönlünü nem edegör hüsnü bahârı geçmeden/Ey Necâti lâle gibi rızkını taşdan çıkar G:197 /6

Rind:

"Dünya işlerini hoş gören kişi. Çoğulu rindândır. Rind, acıyı-tatlıyı, iyiyi-kötüyü hoş görür. Üzüntü ve neşe onun katında aynıdır. Hayat felsefesi böyle olan kişilere rind denir ve rindlik divan şiirinde bir mazmun olarak ele alınır. Rindlik asla kalenderlik değildir. Belki kısmen bohemliktir. Divan şairi kendini rind olarak değerlendirir. Ona göre cihanın bir pul kadar değeri yoktur. Hayatında hiç içki içmeyen şairlerin dahi çok zaman meyhaneden, içkiden, sakiden bahsetmeleri çok zaman rindane bir hayat yaşadıklarını empoze etmek istemelerindendir. Rûhî'nin terkîb-i bendindeki 'yuf' redifli bend, rindlik düşüncesini yansıtır." (Pala, 2004 : 377). "Çeşitli sıfatlarla tavsîf olunan rind umûmiyetle şarap ve hârâbât ile birlikte zikredilmektedir. Şaraba o kadar hürmetkârdır ki onu bir müslümanın su içmesi gibi çökerek içer. Rindlerin meclisine layık olmak isteyenin bağrı hasret ateşinde döne döne kebâb olmalıdır. Cihânı aydınlatan güneşi kızıl mangıra saymayan iksîr-i fenâ tâlibleridirler, kendi hâlinde, çuluna bakmadan atlas-ı gerdûna ta'n ederler, aşk şarabıyla mesttirler, onlarda âr yoktur şüphesiz buradaki 'âr' kelimesi 'benlik' mukabili olarak kullanılmıştır. Harâbât ehlini âlûde görüp de zâhire bakıp hüküm verilmemeli içlerine nazar edilmelidir… 'Gedâlar' diye tavsif ettiği rindlerin altun kadehe ve yâkût renkli şaraba minnet etmediklerini, âlemdeki tecellilerin onları mest etmeye kâfî olduğunu ifâde ile ve diğer beyitlerde de müşahede olunduğu üzere, rind zümresini kendi dünya görüşlerine sâdık kimseler olarak tarif etmektedir." (Çavuşoğlu, 2001: 61).

Zülfün ki ârifâne egilip öper lebin/Bir rinddir ki câm-ı şarâbı çöker çeker G:145 /5

Rind-i ser-meste nasihat halk içinde eyleme/Vâ'izâ hüşyâr isen sohbette gavgadan nolur G:160 /6

Bezm-i cemâl-i dostda içmeğe rind-i pârsâ/Gonca lebi şarâb-ı ter gül yanağı arak sunar G:176 /4

Ey rind-i harâbât bize âr gerekmez/Mest-i mey-i aşk olana inkâr gerkmez G:213 /1

Muttasıl savma'ada pir-i mugândır çekilen/Rind-i 'âlem geçeriz kani bizim gayretimiz G:223 /6

Bir zaman oldu ki kan ile beraber tutulur/Bir iki rind eğer mey-kedede kanlığ ide G:518 /5

Gönlümü versem aceb mi sagar ü peymâneye/Rind olanlar nakd-i kalbı harc eder meyhâneye G:525 /1

Ey Necâti uş göresin ta'n eder Câm-ı Ceme/Rûzigârın rind-i dürd-âşâmı bayram ertesi G:568 /7

Rişte:

"İplik, tel. Rabıta, alâka." (Kestelli, 2004:401). "İplik. Sevgilinin saçı ve canı iplik gibi düşünülür. Can ipliği, sevgiliyle ilgili her şeye dolanır. Saçın ip oluşu ise âşıkları bağlamak, asmak vb. yönlerinden kendini gösterir. Hayâlî kumaş dokuduğunu söyleyerek halkı kandıran ve o civar hâkimini guyâ giyinmiş diyerek çıplak bırakan hikâyeye rişte-i hayâl denir. Hz. Meryem'in dokuduğu ince kumaşın ipliğine Rişte-i Meryem denir. Hz. Zekeriyya'nın Meryem'e verdiği kırmızı renk ipliğe de Rişte-i Meryem denirmiş." (Pala, 2005:377).

Rişte-i cânı fetil eyledi gönlümü zücâc/Hufte bahtım ruhu devrinde uyarmağa sirâc G:41 /1

Gel ya kaşına zıh gibi çek rişte-i dili/Gören desin ki oh nice dil-keş kemân olur G:94 /4

Rişte-i nazma nasihat dürlerin düzdün veli/Ey Necâti dilbere ol sözlerin yalan gelir G:178 /5

Her kaçan bâd ile zülf-i anber-efşân sarmaşır/Dil perişân olı başlar rişte-i cân sarmaşır G:194 /1

Vasf-ı hâlimden yazardım yâra ammâ korkarım/Nâme ile bile gider rişte-i cân sarmaşır G:194 /4

Zülfün ile kâkülün el bir edip ayak dolar/Ol sebebden rişte-i kalb-i perişân sarmaşır G:194 /7

Mihnet-i hecrin ile çarh iki bükdükçe belim/Sevginin riştesi dahi beter olur muhkem G:355 /4

Gül-sitânda baş açık nûş edelim câm-ı şarab/Nefs atın rişte-i taklid ile nice yedelim G:357 /3

Sînemde gussa-i ser-i zülfün gürûh gürûh/Boynumda rişte-i teb-i hicrân girih girih G:524 /2

Dem-be-dem yakamı çâk etmemek için dikeyim/Zülfünün riştesini zıh gibi pirâhenime G:557 /4

Tek çekinmesin kemân ebrûlerin benden yana/Rişte-i ibrişim-i cânımdan ayrılsın zihi G:573 /5

İvrildi kaldı rişte-i cânı keminenin/Peygamber oynu olalı yârân oyuncağı G:584 /7

Gâliba vaz olalı bu sadef-i sim âbı/Dizmedi rişte-i nazma kişi bu resme le'âl K:16 /42

İpliğin ağzıyla ıslattıkca ol derzî püser/Rişte-i ömrüm olur perverde-i Âb-ı Hayât Frd S:134

Riyâ:

"İkiyüzlülük, yalandan gösteriş, sahte suretlerde görünme, tabasbus." (Kestelli, 2004: 401). "İnandığı, düşündüğü gibi davranmama, özü sözü bir olmama huyu, ikiyüzlülük." (Türkçe Sözlük, 1998: 1863). "İkiyüzlülük, gösteriş demek olan riya, tasavvufta sırf Allah rızâsı için yapılması gereken amele, gösteriş katmak anlamında kullanılır. Gösteriş maksadıyla yapılan bütün davranışlarda kendini gösteren riyanın, kalpten sökülüp atılması zordur. Zira, başka bir renk ve şekilde kalpte yeniden yeşermesi ihtimali vardır. İhlasa sahip olmakla riyadan kurtulmak mümkün olabilir." (Üstüner, 2007: 221).

Ba'zılar halka olup dâne-i tesbih sayar/Sûfi ol zühd değil belki riyâ hırmenidir G:112 /5

Na'sun me'al-libâs vera ehli okuyub/Tezvir eliyle câme-i zerk ü riyâ biçer G:158 /3

Beli mihrab-ı ibâdetde iki büküldü/Zâhidi gör ki dahi bâb-ı riyâdan geçemez G:224 /5

Devr-i güldür geliniz câm içelim ayş edelim/Nice bir ayş-ı riyânın sözünü işitelim G:357 /1

Zâhidâ ehl-i riyâ dûzahıdır dediğime/Eğer inanmaz isen uşta varasın göresin G:400 /3

Halkı namâzın ile hep bî-huzûr kıldın/Ey zâhid-i riyâyı bir bir kazâya başla G:494 /3

Câm-ı safâ-niyâz ile özr-i günâh iken/Tesbih olur riyâ ile şeytân oyuncağı G:584 /4

Şâ'ire lâf-i riyâyı satamazsın zâhid/Ki yalanı bilir elbette ki yalan ehli G:619 /6

Riyâzet:

“Nefsin isteklerini kırma. Perhiz.” (Türkçe Sözlük, 1998: 1863). “Nefsi kırıp dünya nimetlerinden uzak yaşama, perhiz ve kanaatle gün geçirme. Dervişliğin ilk şartlarından biri riyâzettir. Az yeyip az içmek, az uyumak ve çok ibâdet etmek ile başlanan riyâzette, helâl yoldan elde etmek gâyedir. Belli bir usûlle yapılan riyâzete erbâîn de denir. Bu durumda riyâzet ile çile arasında bir bağ ortaya çıkar. Bazı tarîkatlarda riyâzetin özel bir zamanı yoktur. Kelimenin gerçek anlamı, ‘Azgın atı zelîl kılmak’tır. Sufiler üç türlü riyâzet kabûl ederler: Avâmın riyâzeti: İlimle ahlâkın; ihlasla da amelin süslenmesidir. Havassın riyâzeti: İçteki tefrîkanın giderilmesi, kalb huzuru ile ibâdete yönelmektir. Ahassın riyâzeti: Şuhûd u meşhûd ikiliğinin giderilip Allah’ın sıfatlarının tecellisine mazhar olunacak makama ermektir.” (Pala, 2004: 378). “Riyâzet, idman yapma, eğitme, terbiye ve ıslah etme, çekici ama zararlı şeylerden uzak kalma, zor ama faydalı şeyleri yapmaya kendini alıştırma anlamındadır. Kavram olarak ahlakın tezhibi/düzeltilmesi anlamında olup, bu maksatla yemek ve içmek de dahil olmak üzere nefsi, arzu ettiği şeylerden mahrum bırakmaktır.” (Üstüner: 2007: 195).

Eremezsin zâhidâ vaslına ol İsî-demin/Dem-be-dem sa’y-i riyâzetle gerekse göke uç G:40 /5

Sarardır benzini zâhid ve lîkin/Riyâzetle değildir illeti var G:86 /6

Rûm:

“Ortodoks mezhebinde bulunan cemaat. Eski mülkî teşkilâta göre Sivas vilâyeti ve Araplar zamanında ale’l-umûm Anadolu yarımadası.”(Onay, 2007:330). “Roma, Romalı. Eskiden Doğu Roma İmparatorluğu Anadolu’yu da içine aldığı için Anadolu’ya Rûm, Anadolululara da Rûmî denilirdi. Burada yaşayan insanlar beyaz ırktan ve güzel oldukları için şiirlerde hemen çok zaman Habeş, Zenci ve Zengibâ ile karşılaştırılır ve tezat sanatı yapılırdı. Gündüz, Rûm ise; gece Habeşli veya Zencî olurdu. Türk ile Hind de böyledir. Divân şiirinde sevgilinin yüzü için kullanılır. Bu yüz, gece renkli saçlar ile çevirilmiştir. Rûm (rom), aynı zamanda bir içki çeşididir. Bu bakımdan kelime tevriyeli kullanılır.” (Pala, 2004:380). “Müslüman ülkelerde

oturan Yunan asıllı kimse. Rumlara ilişkin, Rumlarla ,ilgili. Doğu Roma İmparatorluğu sınırları içinde yaşayan, Roma yurttaşı hakkına sahip olan halk. Anadolu.” (Türkçe Sözlük, 1998: 1869). “Rûm ile alakalı unsurlara gelince bunlar küfür, küfür veya karışıklık, küfür veya salîb, şarâb, harâmî, harâc, tüccarların anber ve yakut getirmesi, güzellerin bolluğu veya bunların ‘kadeh-perdâz’ oluşu, zencîr ile esîrin bolluğudur. Bunlara ‘Rûm’da tevkî-i şâh eğri olur’ sözünü de ilave etmek lazımdır. Rûm kelimesi ile Müslim veya gayrı Müslim unsurları da içine almak üzere bir bakıma bütün Osmanlı İmparatorluğu aksettirilmektedir.” (Çavuşoğlu, 2001: 83-84). “Yanak beyazlığı cihetiyle Rûm’a teşbîh edilmiştir. Rûm ismi mânâ bakımından Şâm ile beraber kullanılmış; yanak üzerindeki saç, Şâm veya Şâm askeri olarak tavsîf edilmiştir. Ben, Rûm ülkesinin haracına mukâbil tutulmakta, onunla mukayese edilmektedir. Diğer vecheler Rûm’a ait hususiyetlerle alakalıdır. Rûm ilinde harâmî çok olur; yanak üstündeki ben Rûm ili harâmîsidir ki, cân kervanını öldürür ve varını yoğunu yağma eder. Yine ben, Rûm iline düşmüş garip Habeş sultanına teşbîh edilmiştir. Rûm’da ömürler kısa olur, buna rağmen sevgili saçını uzatmalıdır. Rûm’da esir boldur; sevgilinin yanağında ve zülfünde dizili gönüller, Rûm illerindeki zencir ile bağlı esirlere teşbih edilmiştir. Âşık ‘yanağındaki zülfünün ucundan neler çektim’ diye şikayet etmiş de, sevgili ‘ Rûm’da uçlar gavgâlı olur’diye cevap vermiş. Sultan Fâtih ve Bâyezid devirlerinin hâdiselerine dikkat edersek, Osmanlı devletinin Rûmeli’nde çok meşgul olduğunu, gâilelerin çoğunun ordan çıktığını görürüz. Son misalden hareketle, Rûm kelimesiyle yalnız Anadolu kasdedilmekle beraber, Necâtî Bey’in bu mânâyı Rumeli’nde de şâmil kıldığını söyleyebiliriz.” (Çavuşoğlu, 2001: 163).

Hattını an ko cevri ki âhir eder hurûc/Küffâr-ı Rûma devr-i kamer çün tamâm ola G:22 /6

Ruhlarında hâl-i anber-bârını gören dedi/Rûma iklim-i Habeş sultânıdır düşmüş garîb G:23 /4

Geh Mısır iklimlerin sey ettirir geh Rûm ilin/Geh Acem mülkün temâşâ kıldırır sevdâ garib G:26 /2

Rumdur bu rumda ömr-i dıraz olmaz demen/Uzasın kon ruhlarında zülf-i müşg efşân-ı dost G:30 /4

Ruhlarında zülfün ucundan neler çektim dedim/Dedi bes gavgalı olur Rûmda elbette uc G:40 /4

Rum illerinde gibi hem alır hem öldürür/Yollar basıcı kâkül-i güm-râhdan meded G:52 /5

Nûş eder bigânelerle Rum ili doluların/Âşinalar bezm-i gamda cân verüben cân alır G:55 /2

Sanki Rum ili harâmisi durur hâl-i ruhun/K'öldüdüp cân kârbânın varını andan alır G:55 /9

Ey gönül Rum ile Şâma ta'n eden dilberlerin/Ârız-ı simin ile zülf-i siyâhı yok mudur G:59 /5

Zülf ü ruhunda bağlı gönüller dizin dizin/Rûm illerinde nite ki zencîr ile esir G:77 /4

Ey Ruma akik ilten sakın ki ziyan eyler/Kanlı yaşım ucundan âlem Yemen olmuştur G:84 /6

Dedim ol yüzde neden hâl- i mu'anber çoğ olur/Dedi bu Rûm ilidir bunda güzeller çoğ olur G:110 /1

Deger hâl ü ruhun Rûmun haracı/Kek ile beklenir kâfer degildir G:129 /3

Giydirelden adl-i Şeh emn ü ferâgat hil'atin/Rum iline milket-i İran u Tûrân imrenir G:132 /6

Mushaf-ı hüsnünde hattın yazdığı âyet bu kim/Rûm ili yağmaya varıp mü'mini küffâr sır G:187 /5

Bûse lûtf edip gözümün kanlı yaşını sildi dost/Rûm ili dil-berleri dâ'imâ kadeh-perdâz olur G: 201 /4

Sanki Rum ili harâmisi durur hâl-i ruhun/K'öldürür cân kâr-bânın varını andan alır G:202 /4

Bilâd-ı Çine senin gibi bir sanem heyhât/Diyâr-ı Rûma saçın gibi bir salib olmaz G:221 /3

Bûy-ı zülfünü sabâdan işitip nâfe-i Çin/Dedi ben Ruma varıp neyleyeyim bu olucak G:278 /6

Şâmiler etmesin diye ikide bir hücûm/Götürdü zülf kâ'idesin yüzden ehl-i Rûm G:360 /1

Hatını kâfir-i Rûm u yüzünü devr-i kamer/Gözünü fitne-ger-i ahiruz-zaman bilirim G:363 /4

Zulmeti açmağa zikr eyle Necâti zikr et/Feth eder Rûm ilin âvâze-i Allâh Allâh G:457 /5

Ey hâl-i ruhun memleket –i Rûm harâcı/Câ'iz ki saçın misk-i Hutenden ala bacı G:566 /1

Dedim hüsnün berâtında nedir zülf-i siyâh eğri/Dedi bu Rumdur derviş olur tevki'-i şâh eğri G:597 /1

Ruhsârına bak zülf-i siyeh-gârını anma/Ey dil şefekat Rumdadır Şâmı ko şimdi G:609 /4

Ruhların devrinde Rum üstüne leşkerler çekip/Zülf-i pürçinin zırıhlar giydi şâmiler gibi G:616 /3

Çin ü Hutenin bacını boynuna mı aldın/Ey hâl-i ruhu memleket-i Rum haracı G:640 /3

Rûz:

"Gün." (Püsküllüoğlu, 2004:1116). "Gün, gündüz." (Kestelli, 2004:402). "Rûz kelimesi ile umûmiyetle gündüz kasdedilmektedir." (Çavuşoğlu, 2001: 263).

Kaşın ile zülfünü anıp du'âlar etmeğe/Bu Necâti rûz u şeb mihrâb ü minber yasdanır G:150 /8

Hûrşîd-i rûzı şem-i şeb-efrûzu neylesin/Bir hüsn ister ehli nazar rûz u şeb güler G:153 /5

Kâmetim yâ ettiğine etmezem hergiz nizâ'/Ok gibi bir kez çekersem bağrıma rûz-ı vidâ' G:262 /1

El götürüp rûz u şeb derdini eylerdin taleb/Ben elimle etmişim bildim günâhım gitme gel G:331 /3

Nice bir aldaya şumâra vere/Biz de rûz-i şumârı gözleyelim G:372 /5

Giydi merdüm-zâdeler gibi donandı rûz-ı ıyd/Eylemek lâzım değil ibrâmı bayram ertesi G:568 /2

İşçilik yeğdir güzel sevmekde üstâd olmadan/Rûz gözleyip süresin ustamın devrânını G:583 /3

Cân çıktı hasret ile gönül çıkmaz erteye/Rûz-ı kıyâmet oldu meğer şeb dedikleri G:585 /3

Rûz-ı fürkatte kenârımda bulundun barî/Basa geldin tozumu ey gözümün kanlı yaşı G:644 /3

Yanar od gibi girer kalb-i aduya nîzen/Su yerine kılıcın kanlar içer rûz-ı gazâ K:2 /23

Hatt dâ'ire çekerse ruhun üzre vechi var/Rûz-ı bahârda olmaz inen bî-gubâr âb K:5 /18

Rûz-ı masâf şu'le-i tiğin ki berk ura/A'da sanır ki doldu yemin ü yesâr âb K:5 /20

Iyd ola her günün nitekim rûz-i rûzede/Vakt-i mesâda cû ola vü imtilâ seher K:9 /49

Mâder-i dehr yine tıfl-ı mehin parmağını/Rûz-ı ıyd erdi diye eyledi hınnâ ile al K:16 /6

Rûz-ı ıyd erdi gelin işrete ağaz edelim/ Dün harâm idi yeme içme bugün oldu halâl K:16 /13

Sen sevinmezsin beni zâr etmesen kim rûz-ı ıyd/Şâdumân olmaz hilâlin olmayınca kaşı çîn K:20 /25

Nâgâh olaydı rûz-ı cedel mazhar-ı gazab/Şeşper yerine ede idi kârzâr serv K:21 /35

Dedim rûz-ı ezel oldum bu bezm-i hüsne pervâne/Gülüp dedi ki gelmedi bu bezme kimse senden geç G:42 /6

Halkın kimisi sôfi kimi mey-perest olur/Ey hâce bu mu'amele rûz-ı Elest olur G:100 /1

Derd ile çâk –ı giribân eyleyen eller bugün/Rûz-ı mahşerde senin ser-cümle dâmânındadır G:185 /3

Hiçe saymazsın benim sen bir yumup bin döktüğüm/Uş hesabın ala şâhım rûz-ı mahşer gözlerim G:365 /2

Rûzîgâr:

"Zaman, devr, dehr, vakit. Divân şiirinde zaman düşüncesi bir olaylar zinciri olarak çok zaman başlıbaşına bir kuvvettir. Rûzigâr, dünyanın içide bulunulan devridir. Felek içinde bu devr, dünyanın başlangıcına uzanırsa da ibnü'l vakt ve ebü'l vakt düşüncesi daima bir dönem için geçerlidir. Divân şairinin zaman karşısındaki tutumu olumsuzdur. Rûzigâr elinden daima şikâyettedir. Rûzigâr onun ümidini kırmış, değerlerini bilmemiş, ona eziyet etmiştir. Felek onun muradı doğrultusunda dönmemiştir. Zamanın bu tutumu yalnızca şâir için değil her insan için geçerlidir. Belki sevgilisinin veya adaletli ve lutuf sahibi bir padişahın devrinde yaşamak, zamanı çekici yapabilir. Yapılacak şey, zamana karşı rind tavrı takınmaktır. Ondan

zevk almaya bakmak gerekir. Bunlara ilaveten şâir, rûzigârın kendi şiiriyle şeref bulduğunu söyleyerek de övünür. Zamanı oluşturan parçalar içinde yıl, mevsimler, aylar, günler vs. sayılabilir. Şâir, zaman için yerine göre nigâr, pîr, hâr, bâğ, gülşen, taze, cüvan, kinedâr vsi teşbih ve mecâzlar kullanır. Ancak rûzigâr, dehr veya dünya kelimeleri içindeki gizli olan zaman ve kendini güzel gösteren bir kocakarıdır. Rûzigâr kelimesinin 'yel, rüzgâr, esinti' anlamıyla da çok zaman tevriye yapılır." (Pala, 2005: 381).

Bu gâm eyyâmında sâki bizi hoş-hâl eyledin/Rûzigâra bâde-i gül-gûn ile âl eyledin G:294 /1

Ucu bulunmaz perişân-rûzigârımdır saçın/Ağza gelmiş benim cânım gibi cândır lebin G:310 /4

Bil kıl üzredir esâsı hüsnün etme i'timad/Rûzigâr Ayine-i İskendere verdi halel G:342 /3

Düştü zevrak Necâti bahr-ı gama/Çâre ne rûzigârı gözleyelim G:372 /7

Altına aldı gam ü derd üstüme dönmez felek/Rûzigâr-ı zâlim ü gaddâra n'ettim n'eyledim G:377 /5

Key hatâdır çarha isnâd-ı vefâ ben bildiğim/Rûzigâra zâlim ü gaddâr dersen bilmezin G:379 /4

Atına aldı derd ü gam üstüme dönmez felek/Rûzigâr-ı zâlim ü gaddâra n'ettim neyleyin G:426 /5

Cânâne gibi cevr eder oldun kulun muyuz/Ey rûzigâr sen de ne saydın behâmıza G:489 /3

Bir yana cevr-i dil-ber ü bir yana rûzigâr/Bir kişi nice iki sitemgâra yaraya G:498 /4

Rûzigârın safhasında yazılıdır bu hadis/Kim gam ü şâdî cihânda bir zemân eğlenmeye G:527 /3

Neler eder bana cevr ile rûzigârı gör'e/Yâ ana tâbi olan yâr-ı gül-izârı gör'e G:539 /1

Öykündüğü için senin ay alnına güneş/Hışm etti rûzigâr iletmedi akşama G:545 /5

Ey Necâti uş göresin ta'n eder Câm-ı Ceme/Rûzigârın rind-i dürd-âşâmı bayram ertesi G:568 /7

Sinede hem cevr-i yâr ü hem cefâ-yı rûzigâr/Bir niyâm içinde olmaz tiğ-i hûn âşâm iki G:622 /2

Bûstân-ı hüsn içinde sen nihâl-i tâzeyi/Beslemiştir bağ-bân-ı rûzigâr oğul gibi G:628 /3

Sultân-ı Rûm Husrev-i âfâk Bâyezîd/Hâkân-ı rûzigâr şeh-i ma'dilet-me'âb K:3 /16

Ebr-i adâletin çü sakkâdır ne gam eger/Bostân-ı dehre vermez ise rûzigâr âb K:5 /11

Sultân Muhâmmed İbn-i Murâd eşrefi mülûk/Dârâ-yı tâc-bahş-ı salâtin-i rûzigâr K:6 /27

Rûzigâra devletin var ise Sultanım benim/Adl ile pâyende vü bâki ola tâ yevm-i din K:20 /36

S

Sabâ:

“Latif ve hafif şimâl-i şarkî rüzgârı.” (Kestelli, 2004:405). “Şark-ı şimâlî cihetinden esen hafîf ve latîf rüzgâr. Bâd-ı sabâ. Eski şi‘rimize sermâye-i makâl olan kelimât-ı ma‘dûdedendir. Sabâ-reftâr: Bâd-ı sabâ gibi hafîf ve serî‘ yürüyüşlü.” (Şemseddin Sâmî, 1989: 816). “Doğu cihetinden esen hafif ve latîf rüzgâr. Sabâ yelinin divân şiirinde kullanımı, sevgilinin kokusunu taşıması, dağıtması ve yayması esası üzerine kurulmuştur. O, daimâ sevgilinin saçlarından bir iz ve koku taşır. Gülşen, bâğ, bostân vs. yerleri dolaşarak oraların gelişmesine de yardımcı olur. Goncayı açıp gül eyler. Serviyi donatır, nergisin gözünü açıp lâleye kırmızılık verir. Âşıka sevgiliden haber getiren bir postacıdır. Sevgilinin saçındaki misk, anber, sünbül ve reyhân kokularına sahiptir. Âşık bâzan kendini sabânın ellerine bırakır ve sevgilisine götürmesini ister.”(Pala, 2005:383). “Hâlen edebiyatımızda sabâ, hafif ve latîf esen rûzgâr demektir. Nesîm de bu mânâyadır. Sabâ; bahar tavsifinde, cânânın zülfü, perîşânlığı ve kokusunu tasvîrde birçok mazmûnlar yapılmasına hizmet etmiştir. Bazılarına göre seher vakti tarafından esen rûzgârdır ki, Hazret-i Yûsuf’un gömleğinin kokusunu Ya’kûb’a bu rûzgâr götürmüş. Şâirler bu rûzgârı ma’şûkla âşık arasında tebliğ vasıtası sayarlar.”(Onay, 2007:333). “Sabânın erişiyle goncalar açılır. Bu husus sabânın goncanın ‘ağzını araması, gönlüne girmesi, düğmesini çözüp yakasını açması’ şekllerinde ifâde olunmuştur. Sabânın açılmasına vesile oluşu ‘ gülzarın canına od urmak’, gülün yakasını veya eteğini parçalamak, gülü yakalamak, gül mushafını varak varak açmak, gülün kulağını bükmek, gülün eteğini dikenin elinden almak’ tâbîriyle gülün yapraklarını döküşü ‘bostana sabânın gül yaprağı döşemesi, gülün defterini dürmesi, gülün giydiğini çıkarıp sabâya vermesi, sabah rüzgârıyla gülüp oynaması’ tâbîrleriyle ifâde olunmuştur.” (Çavuşoğlu, 2001:273-274).

Kapında ahıma yer yok aceb hikâyetdir/Bahâr ü mevsim-i gülşen sabâ çemende garib G:24 /4

Sabâ gibi yüzi üzre görüb Necâtî'yi dost/Dedi nice sürünürsün kapımda sen de garib G:24 /8

Şöyle kim ardıncadır dâ'im Züleyhâ-veş sabâ/Sezmezem gül Yûsufunun kala dâmânı dürüst G:36 /2

Çün çemen üzre sabâ bostâna berg-i gül döşer/Ârif olanlara nûşânûş-ı câm-ı mül düşer G:93 /1

Ahımı işideli bâd-ı sabâ ile durup/El ucuyla görüşür serv-i çemen nâzlanır G:109 /6

Saçı zincirine sabâ dolaşır/Âşıkın adı yok yere çekilir G:114 /4

Ere diye havf eder bâd-ı sabâdan sovuk el/Ey Necâti serv gül-zâr üstüne titrer durur G:122 /6

Sözde bu resm ile olıcak zinet-i dürer/Gül defterini kendi eliyle sabâ dürer G:127 /1

Şol goncalar ki lâ'lin anıp ağzın açar/Bâd-ı sabâ erişi gelip ağzına çalar G:133 /1

Ey bâd-ı sabâ var yürü yârâna haber ver/Tarz-ı gazeli şöylece rindâne desinler G:136 /7

Şekerin bûseleri vardır o şirin-dehenin/Billâh ey bâd-ı sabâ gonca diyenden ne biter G:146 /2

Hâk-i pâyin üzre düşdüğüm sabâdan korkarım/Düzd havfi olucak tüccâr cevher yasdanır G:150 /7

Gülleri bâd-ı sabâ kande blursa yakalar/Çâk olupdur sanemâ aşkın elinden yakalar G:168 /1

Sünbül saçınla nergis-i bîmârın özleyen/Bâd-ı sabâ gibi kamu yoldan esen gelir G:170 /3

Miske satarsa bâd-ı sabâ ayağın tozun/Çok nâfenin derisine dolu bahâsıdır G:171 /4

Hat ü hâlin haberin verdi sabâ zülfünden/Döndü ol hâce-i hindûya ki dârû getirir G:179 /5

Senin bûy-ı mey-i lâ'l in sabâdan işitip gonca/Dedi kim âkıbet bizi yakasız koyacak budur G:191 /6

Safâ-yı âh ile bulur havâ-yı âşk ferah/Sabâ gibi kim ola tâze nev-bahâr ile bir G:193 /6

İzin tozun sabâ yeli satar direm direm/Misk ü abir kadrini attâr yeğ bilir G:204 /4

Zülfü haberin bâd-ı sabâdan ne sorarsın/Bir misk adını bilmeğe attâr gerkmez G:213 /2

Ol cefâ-gâr eylemez feryâd ü âhımdan hazer/Cennetin handân gülü bâd-ı sabâdan korkmaz G:225 /6

Gidersin ko kara zülfün saba yeli yanağından/Ki nev-rûz olıcak derler güneş üzre sehâb olmaz G:244 /2

Sabâ gibi ser-i zülfüni kim eder ta'rif/Hemişe nâfe-i çini nesîm eder ta'rif G:270 /1

Yüz sürmez isem eşiği tozuna sıdk ile/Bin kez sabâ gibi varayım Ka'be'ye yayak G:273 /4

Bûy-ı zülfünü sabâdan işitip nâfe-i Çin/Dedi ben Ruma varıp neyleyeyim bu olucak G:278 /6

Gül mushafın sabâ yeli açtı varak varak/Aşk âyetini bülbül okudu sebak sebak G:281 /1

Uyub sabâya kaçmış idi kara perçemin/Efsûn ile çevirdi basın müşg-sâ hatın G:283 /4

Ey sabâ zülf-i nigârı anber-efşân eyledin/Hâk olan bî-dillerin tozun perişân eyledin G:289 /1

Hâk-i pâyi yâr olurken kuhl-ı erbâb-ı nazar/Ey sabâ lâzım değil azm-i Safâhân eylemek G:315 /6

Baş salar sûfi gibi yeşil murakka'lar giyip/Şöyle benzer serv gülşende sabâdan aldı el G:342 /5

Gonca ağzından ne söz açıldı kim handân olup/Gül çıkardı giydiğin verdi sabâya dostum G:345 /3

Satsın sabâ ayağı tozunu direm direm/Çün katre katre üstüne küvler düşer yaşım G:373 /5

Sabâ gibi nice âh ettim ey gül/Alınca dâmenini hâr elinden G:381 /2

Ey zülfü kara kim vara bilir sabâ yolun/Bir demde iki def'a dolanır Hıtâ yolun G:384 /1

Kolunu çenber edip pençesini burdu sabâ/Gönlüm alımadı zülf-i perişânından G:387 /5

Ey sâbâ yabanda mı buldun ayağı toprağın/Her göze ol tûtyâyi râyegân vermek neden G:388 /2

Zülfü sevdâsına mı düştün yelersin her seher/Ey sabâ bencileyin sen de aceb âvâresin G:391 /4

Müsafirdir sabâ şimdi ayak tozu ile geldi/Getirdi gönlüme bûy-ı vefâ ol zülf-i pür-hamdan G:392 /6

Hasta gönüller deminden ettikçe sağ/Göreyim bâd-ı sabâ olsun esen G:413 /6

Zülfüne müşgü müşâbihidir dise bâd-ı sabâ/Ne sen ol âlemde ne müşg-i Hıtâ olsun derin G:417 /5

Sovuk el değdi sabâdan diye çok söz dediler/Sahn-ı gülşende bu gün zülf-i perîşânın için G:421 /2

Nefesinden biraz ey bâd-ı sabâ canlandık/Şeb-i gam hastelerini ana dur cânın için G:421 /5

Zülfü sevdâsına mı düştün yelersin her seher/Ey sabâ bencileyin sen de aceb âvâresin G:435 /2

Tâ kim saçın girihlerin açtın sabâ ile/Ömrün uzattın ehl-i dilin hoş havâ ile G:470 /1

Ger başı taşra olmasa serv-i harim-i bâğ/Dâ'im el oynun oynamaz idi sabâ ile G:470 /6

Verdim ayağı toprağına nâfe-i çinî/Ey bâd-ı sabâ var yürü hayr eyle doyunca G:475 /3

O zülf-i siyeh-pûşı sabâ yeli götürsün/Meryem gibi dâmânını yerde sürüyünce G:475 /5

Itr-ı enfasıyla âfâkı mu'attar kılmağa/Açtı gül-zâr içre attâr-ı sabâ dükkân yine G:477 /4

Kim götürür ki gül yüzüne zülf ola nikâb/Bâd-ı sabâ dolaşsa yeridir nikâbına G:480 /7

Hakkını yitirmek olmaz hayli yol miskinidir/Kem demez bâd-ı sabâ zülf-i perişân hakkına G:486 /5

Ayağı tozunu tâc eden gönül sultân olur/Ey sabâ sunma sakın billâhi sultân hakkına G:486 /6

İlet sabâ ağalara çok çok selâmımı/Durup du'âlar eyle güzel Pâdişâhımıza G:489 /8

Zülfünü koyup sabâ giderse dönmez yollara/Din sürünsün ömrü oldukça ruh-i zerd üstüne G:490 /2

Gider ey bâd-ı sabâ bu ne utanmazlıkdır/Dikmedi ya eteğin zülf-i siyeh yakasına G:493 /3

Sabâ düşürdü saçını bülend servinden/O darb ile teni başdan ayağa oldu siyâh G:516 /3

Gül hırmenidir dost diye esme savurma/Ey bâd-ı sabâ canına gül-zârın od urma G:528 /1

Şem-i hûrşid-i cihân-tâb biraz dinlensin/Sen de ey bâd-ı sabâ eyleme ses sem bu gece G:534 /2

Ere diye korkarım bâd-ı sabâdan soğuk el/Titrerîm yaprak gibi ol berg-i nesrin üstüne G:543 /3

Sabâ ki müşg-fişân oldu saçı çîninden/Hatâ eder şu ki vara Hıtâ'ya çine ile G:547 /5

Necâti'ye dolaştın diye hayli /Sabâ ol zülf-i müşg-efşâna girdi G:569 /6

İzin tozunu götürü bildikçe dostum/Aldı ve oldu bâd-ı sabâ tûtiyâ yükü G:572 /7

Ayağın değdi diye her reh-güzerden dostum/Tûtiyâ gibi kapar bâd-ı sabâ hâk-i rehi G:573 /2

Beni ağlan beni kim üstüme gelmez ölücek/Bir avuc toprağ atar bâd-ı sabâdan gayrı G:599 /2

Gönlüm humâsı uçtu eder zülfün ârzû/Ne yerdeyim ne gökte nesim ü sabâ gibi G:602 /4

Billâh ey bâd-ı sabâ yolun için dur beri gel /Dilberin eyle saçı çînine hem-râh beni G:618 /4

Yol eridir yüzü yerde zülf-i yâra cân verir/Gel sabâdan öğrenin dervişler miskinliği G:623 /2

Kimseler görmüş değil derlerdi servin boyunu/Şimdi durmuşdur sabâ ile ede el oyunu G:624 /1

Diyesin derd ile inlerdi Necâtî miskîn/Ey sabâ sorar ise ol yüzü gül-zâr beni G:633 /6

Tohfe iltür çemene şemme-i hulkunu seher/Gönlüne girmek için goncaların bâd-ı sabâ K:2 /26

Sürünü sürünü su gibi sebze-zâra git/Düşe dura sabâ gibi gel gül-sitâna var K:8 /11

Benzer ki urdu deste-i sünbüllerine dest /K'esdi savurdu hırmen-i gülde sabâ seher K:9 /10

Şâh-ı âdil devridir var gûş mâl et ey saba/Bülbüle cevr eylemekden etsin istiğfar gül K:15 /17

Nola ger başa giye lâle frengi şapka/Cünbiş-i bâd-ı sabâ nefhâ-i İsâ mı degil K:17 /9

Bağ ser-sebz ü sabâ cân perver ü sahn-ı çemen/Ta'ne-i Hızr ü Mesihâdır hezârân âferin K:20 /2

Eder enfas-ı sabâ etrâfa arz-ı i'tidâl/Âyet-i Rahmet getirmiş gibi Cibril-i Emin K:20 /4

Dâ'im el oynun oynamaz idi sabâ ile/Ger başı taşra olmasa leyl ü nehâr serv K:21 /11

Sabâ tek kimse görmezdi gözlerinin karasın/Gerekse Çin ü Mâçini arasın M (Ester) /7

Sabâ-reftâr ü şeb-reng ü seher-hiz/Dil ârâm ü ferah bahş ü terah-hiz M (Ester) /8

Kanda bassan kademin gözlerine kuhl için/Tûtyâ gibi kapar bâd-ı sabâ hâk-i rehi Tb (Sultân Abdullâh) 4 /6

Kûy-ı habibe uğradığıyçün sabâ hasen/Olur hemişe âlem içinde sabâh esen Kt:66 /1

Sâbaya meyl edip kalb-i Necâtî /Demiş ac olsa düriş ihtiyâcın Kt:69 /8

Sabır:

“Başa gelen felakete, acıya, aksiliğe katlanma.” (Kestelli, 2004: 405). “Acı, yoksulluk, haksızlık, gibi üzücü durumlar karşısında ses çıkarmadan onların geçmesini bekleme erdemi, dayanç. Olacak veya gelecek bir şeyi telaş göstermeden bekleme.” (Türkçe Sözlük, 1998: 1875). “Dayanmak, tahammül etmek, alıkoymak gibi anlamlara sahip olan sabır, tasavvufta başa gelen belâ ve musibetlerden dolayı Allah‘tan başka kimseye şikayetçi olmamak, sızlanmamak ve nefse haz veren şeylerden uzaklaşmak demektir. Kur’ân-ı Kerîm ve hadis-i şeriflerde sabırdan söz edilir. Tasavvuf yolunda yüce bir makâm olan sabır; Allah’tan gelen her şeyi kabul etmek, zorluk, sıkıntı ve belâlara karşı tahammül gösterip, onun dergahına sığınıp, ondan yardım istemektir. Riyâzet ve mücahedede önemli bir ilke olan sabır, nefis mücadelesinde de şarttır. Sabrın belâlara karşı, Allah’ın emirlerini yerine getirme ve günahlardan kaçınma olmak üzere üç derecesinden söz edilir.” (Üstüner: 2007: 177-178).

Zâke ‘ayşî kalle sabri ya Habib/Za’e ömrî mate kalbi fi’l hevâ G:13 /6

Ey Necâtî nice sabr edem ki dildârın işi /Gâh nâz ü geh tekebbür geh tegâfüldür bana G:15 /7

Sabr et firâka tâ çekesin aşk yayını /Nerm olur âteş ile dilâ her kemân-ı saht G:32 /3

Şol kadar çektim belâ-yi hecri kim/Sabr-ı Eyyûb etti tahsin el-gıyas G:38 /4

Bunca belâna sabr ederem bin belâ ile/ Bir kez yüzünü göremez oldum belâ budur G:79 /6

Hele derd ü belâya sabr edelim/Görelim son ucu Hudâ neyler G:116 /4

Cefâya sabr eden erer vefâya/Ki bimâr olana timâr ederler G:175 /6

Bildiğini aklımın ol zülf-i ser-keş dağıdır/Leşkerini sabrımın ol gamze-i hûn-hâr sır G:187 /2

Hevâ-yi aşk ile hâk olanın durur meydân/Bu od ile tutuşup sabr eden yener derler G:190 /3

Ey Necâti yürü sabr eyle elinden ne gelir/Hûblar cevr ü cefâyı kime öğretmediler G:198 /7

Dediler âşıkla yâ mâl ola yâ sabr ü sefer/Çün budur bâri hemin terk-i diyâr eyleyevüz G:236 /4

Dün gece Necâti'nin eden sabrını yağmâ/Öldür beni sen gözler mestâne değilsen G:293 /7

Gönül gel kul isen bir şâh ile ol/Belâya sabr kıl Allâh ile ol G:341 /1

Gece zülfünden şikâyet edicek cân cevrine/Dedi sabr et subha dek sultân çıkar divâna gel G:343 /4

Gül yüzü dağıttı sabrım nakdini bülbül gibi/Nev-bahâr erişti hengâm-ı cünûnumdur benim G:356 /2

Derdim ile sabr ettim artık eksik söyledim/Az kaluban diye yazdım rû-be-rû çok sevdiğim G:376 /6

Sabr edeyim cefâna eyâ cevri çok güzel/Yâ ben ölem firâk ile yâ sen usanasın G:386 /2

Dün etibbâdan işittim sabr imiş dermân-ı aşk/Kon öleyim görmeyeyim bârî dermân acısın G:420 /6

Bin bin belâna sabr eder idim belâ budur/Bir kez yüzünü göremezim bin belâ ile G:470 /3

Sabr hadden geçti nola lâ'line diş bilesem/Acıdığından kıyar her kişi tatlı cânına G:485 /4

Hâ dil firâka sabr ede haftayla ay ile/Mümkün müdür ki mest-i mey-i aşk ayıla G:549 /1

Gönlümde nice saklama cânâ meta'-ı sabr/Gamzen bir uğru tura-i anber-feşân iki G:559 /2

Firâk acısına kim sabr ederdi /Leb-i lâ'l-i şeker-bâr olmayaydı G:582 /5

Ümüdim kati çok sabrım kati az/Necâti'nin bulardır varı yoğu G:586 /7

Bayram ola vü gül açıla içmeyen kişi/Sabr ede bile mi tutalım şâ'ir olmadı G:600 /6

Sabr ile sâkin ola tende Necâtî diye cân/Yandı aşk âteşine miskinin içi ve taşı G:644 /5

Saç:

"Saç/zülf, tasavvufî mecaz olarak şu anlamlarda kullanılır: Kesret, kâinata yansıyan İlâhî güzelliklerin kesret halinde görünmesi; Hakk'ın sıfatlarının mazharı olan âlem; zât-ı Ahadiyet'in sıfatı; Hakk'ın cemâl ve celâl sıfatlarının tecellîleri; küfür; sıfatlar; Hakk'ın zâtının, sıfatı olan eşya içinde kaybolması, zâtının idrakinin imkansız olması ve hiç kimsenin ulaşamadığı gaybî hüviyet; mürşidin tâlibden yana cezbedici sözler söylemesi; talep yolu ve isteme usulü." (Üstüner, 2007: 342).

“Umûmi olarak saç, uzun, yüzün iki tarafında ve yanakların yanında kıvrım kıvrım veya düz, boyunda veya yanağın üstünde tasavvur edilmektedir.” (Çavuşoğlu, 2001: 118).

Buldu Mecnûn saçında Leylânın/Sırr-ı Esra bi-abdihi Leylâ G:7 /3

Bir gün saçında boğunur ağar şikeste dil/Çoklar Necâtî kendüzini nâgehân aşar G:70 /10

Çektikçe kara saçlar kulac kulac sünerler/Ol iki ejderhalar bir gün bana sunarlar G:92 /1

Gencine-i cemâle kilid urdu saçların/Bu bir şikeste dil anı açmak kaçan olur G:94 /3

Saçı zencirine sabâ dolaşır/Âşıkın adı yok yere çekilir G:114 /4

Şu divâne durur âkil k’ola aşkınla şeydâ ol/Saçın zencirini komaz elinden her ki usludur G:137 /4

Kara saçın yüzüne düşse uşbu halk-ı cihân/Güneş tutuldu diye âsumânı gözlerler G:159 /4

Sünbül saçınla nergis-i bîmârın özleyen/Bâd-ı sabâ gibi kamu yoldan esen gelir G:170 /3

Ka’be ise ârızın zülf-i siyehdir örtüsü/Cennet ise ruhların su’bân saçın der-bânıdır G:177 /5

Dil-i miskin saçına vardığı bu/Bilir anı ki dün garibindir G:181 /5

Yüzün görüp sevinenler saçından ağlamasın/Ki tanladan gülen akşama dek güler derler G:190 /2

Bilâd-ı Çine senin gibi bir sanem heyhât/Diyâr-ı Rûma saçın gibi bir salib olmaz G:221 /3

Dişlerinle saçma vermese bâc ile harâc/Dür Adenden gelemez nâfe Hutenden çıkamaz G:231 /4

Yüzün gül-zârına sünbül saçın saç kim nikâb olmaz/Çerâğ-ı meclis-efrûza zalâm-ı şeb hicâb olmaz G:244 /1

Saç ile ruhların örter bilir kim ol açar anı/Yoğ ise perde-i şebde kaçan olur nihân âteş G:251 /3

Halka halka şeh-per-i tâvûs gibi saçların/Mushaf-ı hüsnün kitâbın ser-be-ser zeyn eylemiş G:252 /5

Saçın bilip düşer ayağa zülf-i fettânın/Aziz başın için iylik eyle fitneyi bas G:255 /4

Ne ezilir ne kesilir saçınla gamzenden/Gerek boğazla Necâti kulun beğim gerek as G:255 /5

Saçın çininde hayrânın kaşın yayında kurbânım/Ne kim buyursa fermânım beğim kaşın gözün gamzen G:308 /6

Ucu bulunmaz perişân-rûzigârımdır saçın/Ağza gelmiş benim cânım gibi cândır lebin G:310 /4

Gözü sihrine tutuldum fegân ol Türk-i hûn-rîzin/Saçı fikrine tutuldum meded bir nâ-müselmânın G:325 /3

İrem bağına ey gül-rû varır ta’lim verir her dem/Saçın reyhâna sünbüllük kadin şimsâda ar’arlik G:326 /4

Başdan geçmedik hod iş yoktur/Gel kemend-i saçını boynuma sal G:340 /3

Hayât-bahş lebin mürde cisme cân bilirim/Yüzün behişt ü saçın ömr-i câvidan bilirim G:363 /1

Saçın hevâsı ile yolları mu’attar eder/Nesimi kâfile-i müşg-bâra benzettim G:370 /4

Hak bilir cânımıza geçti perişânlıkdan/Ne umar ol saçı kâfir bu müselmânlıktan G:396 /1

Ey saçı bimâr yanın beklemekten dil-şikest/Ey gözü akşama karşı uyumakdan nâ-tüvân G:407 /2

Salma saçını çünkü vefâsızdır ol zekan/Bî-âb olunca çâh ne lâzım ana resen G:416 /4

Hâlini miskin sanırız fitnede bir dânedir/Saçları dâm-ı belâdır bilmez anı bilmeyen G:418 /4

Ben saçından çektiğim ben ruhlarından gördüğüm/Şerh edeyim kâfir ağlasın müselmân acısın G:420 /4

Demiş idin saçına sünbül-i hoş-bûdur bu/Dostlar uşda benim istediğim budur bu G:440 /1

Özenirler elif kaddine serv okumağa/Çekinirler saçına müşg-feşândır demeğe G:450 /7

Dağlara düşüp yürürdüm dâ'imâ Mecnûn gibi/Ol saçı Leyli eğer bir dem bana râm olmasa G:461 /2

Tâ kim saçın girihlerin açtın sabâ ile/Ömrün uzattın ehl-i dilin hoş havâ ile G:470 /1

Anber saçına benzedecek müşgü ey sanem/Şöyle sevindi nâfe ki sığmaz derisine G:496 /3

Saçınla eğleniriz ey büt-i cefâ-pîşe/Ki halka halka durur çün kilid-i endîşe G:507 /1

Gece saçı hevesi şöyle ince yoldur kim/Nücûm-ı eşki delil etmeyen olur güm-râh G:516 /2

Sabâ düşürdü saçını bülend servinden/O darb ile teni başdan ayağa oldu siyâh G:516 /3

Ne lâ'li dirgirir ne saçı mârı öldürür/Gâlib budur ki yaramaz oldun eme seme G:545 /7

Sabâ ki müşg-fişân oldu saçı çininden/Hatâ eder şu ki vara Hıtâya çine ile G:547 /5

Çıkmağa karşı takına her yanadan gönül/Miskin saçı Necâti komuş nerdibân iki G:559 /7

Saçın mârın kesip olmuş gözü bimâr velî/Vermemiş kılca zarar hüsnüne bîmârlığı G:561 /4

Ey hâl-i ruhun memleket-i Rûm harâcı/Câ'iz ki saçın misk-i Hutenden ala bacı G:566 /1

Deli olma görücek nâz ile bir mâh-veşi/Saçı zencirine ey dil dolaşı gör dolaşı G:590 /1

Oruc ayından uzundur ey hilâl-ebrû saçın/Ben kara gönlünün ol bayramın oruc eyledi G:596 /3

Kara yüzlü saçın hakdır demiş tezvirine hattın/El ursun mushaf-ı hüsne değilse ol güvâh eğri G:597 /5

Sünbül saçınla hâtırımız âtır olmadı/Gül ruhların bizimle iki gün bir olmadı G:600 /1

Miskin saçına öyküneli anber ey sanem/Yunmaz yedi denizler ile yüzü karası G:611 /3

Kaşların şol gamze-i hûn-rîz râmîler gibi/Kim saçın der-bendini kesti harâmiler gibi G:616 /1

Ko bizi ömr-i dırâz ile yaş yarıştıralım/Koşalım ol saçı Şebdîze eşk-i gul-gûnı G:635 /2

Beni sevdâya salıp eyledi divâne saçın/Nideyim neyleyeyim ah Memi vah Memi G:650 /3

Sadi:

Şirazlı şair 'Şeyh Sadi' ile meşhur eseri 'Gülistan' birlikte anılmıştır.

Fasl-ı bahâr ayn-ı behişt olmaya idi/Yazmazdı Şeyh Sa'di gülistana bâblar G:105 /6

Egerçi kim bu üslûba demiştir bir gazel Sa'di/Hayâl-i rûh-i yâr ile bir özge gülsitândır bu G:439 /7

Sâgar:

"Kadeh demektir."(Onay, 2007:337). "Kadeh, içki bardağı, câm." (Pala, 2005:386). "Şarap kadehi, piyale." (Kestelli, 2004:407). "İçki bardağı." (Türkçe Sözlük, 1998: 1882).

Gördü sâkilik edersin meclis içre ey peri/Ağzın açtı kaldı hayrân sagâr-ı sahbâ sana G:12 /2

Sâki düşerse sâgara aksi izârımın/Pir-i za'if olanlar içerse cevân ola G:21 /2

Sâgarı devr ettiren sâkî şarab-ı nâbdır. /Hâlet-i aşk olduğu ' çin raks eder nâçâr mest G:29 /3

Surâhî kan ile doldurdu sagarın içini/Ki dembedem leb-i yârı niçin öper güstah G:44 /3

Dopdoluyken rûh-i sânî ya'ni mey/Leblerin öpmeğe sagar cân verir G:71 /3

Yürü var mey-kedede karşıma gelme nâsih/Ki elime sagar alıcak gözüme kan görünür G:80 /2

Sunulur sola sagar sağa tevbe/Beli her bir ilin bir âdeti var G:86 /5

Doğupdur âfitâb-ı sagar-ı aşk /Çerağın aklının dinlendirigör G:106 /2

Nergisi bezme getirmez oldu erbab-ı nazar/Şol sebebden kim elinde sâgarı tutardurur G:122 /4

Doludur kanlı yaşımdan iki gözüm kabağı/Sâki âhir beni bu sâgar-ı tekrar yıkâr G:125 /2

Câm-ı lâ'linle şarab-ı nâb hem reng olmasa/Küleyip düşmezdi sâgar üstüne âvâreler G:139 /3

Leblerinin sâgarından sâki-i İsa nefes/Cü'ra diye ehl-i meclis üstüne cân yağdırır G:149 /5

Elminnetillahi ki bu gün devr-i lebinde/Nûş eyleyicek sâgar ü sahbâyı kınarlar G:155 /5

Ağzına dil sokar eğilip şişe sâgarın/Sakın öper lebini cihân bî-hayâsıdır G:171 /5

Cânı bî-hûş etmek için gözlerimden dem-be-dem/Bezm-i gamda sâki-i mihnet iki sâgar sunar G:184 /5

Meclisde sâgar almaga lâ'lin haberlerin /Nâziklik ile ağzımız arar haber sezer G:211 /2

Bir dem şarabın sohbetin iki cihâna vermeziz/Kim seyr-i sagar lûtunu devr-i zamânda görmedik G:291 /3

Kanlı yaş ile doludur gözlerimin sâgarı/Çeşm-i ser-mestin diyelden içeyim kanın senin G:311 /4

Sâkiyâ gam leşkerine hüsn-i tedbir eylemek/Sâgar-ı meydir sürâhiyle ağız bir eylemek G:312 /1

Gulgulü şişenin baş ağrısıdır/Sâgar-ı bî-humârı gözleyelim G:372 /6

Dilden giderdi gam gecesinin karanlığı/Sagar hilâli olsa Necâti meh-i tamâm G:375 /7

Kadeh nûş eyle kim bâd-ı havâdır âkıbet sâki/Habâb-ı mey sana örnek değil mi sâgar-ı Cemden G:403 /3

Meğer mâh-ı muharremdir ki yılda bir gelir sâgar/Getir şa'bâna dek sâki bize mâh-ı muharremden G:403 /5

Lâ'l-i lebin safâsını sâgarda bulalı/Mey-hâneler bucağını dünyâya vermezin G:405 /3

Leblerin öptükçe sagar acısın cân acısın/Kimseler görmüş değil bunun gibi cân acısın G:420 /1

Sâki-i hûrşid ruh geh bedr etti geh hilâl/Bu gece is asdı sâgar mâh-ı şeb-gerd üstüne G:490 /4

Bir elde lâ'l-i dil-ber dahi sagar/İki elim berâber bulundu kan içinde G:520 /3

Gönlümü versem aceb mi sagar ü peymâneye/Rind olanlar nakd-i kalbı harc eder meyhâneye G:525 /1

Yüz kızardır halk öpersin diye/Acı dil verdi surâhî sagara G:526 /4

Geh bûse-i sâki ve gehi sâgâr emerdik/Ağyâra felek zehr-i helâhil içirirdi G:562 /2

El ucuyla tutmasınlar sâgarı mahmûrlar/Kimse mi var içi acır anlara sâgar gibi G:564 /5

Cân verirsin her nefes ey sâgar ağzın öpmeğe/Key sakın kim yok yere bir gün içerler kanını G:570 /3

Devr eyleyip öperken lâ'lin lebini sâgar/Mecliste surâhinin ağzını sulandırdı G:576 /6

Ey Necâtî kabağın kanlı yaş ile toldur/Ola kim meyl kıla sagara Mestî Çelebî G:647 /7

Kim bakar muflise kim şol ele sığmaz sağar/ Etmeyince zer ü sim ile tûvân-ger hâtem K:19 /43

Sâğar durur çiçekler arasında filmesel/Çini sürâhi dolu mey-i hoş güvâr serv K:21 /25

Dest-i sitemle boynu burulsun sürâhinin/Kan dolsun içi acıg ile sagar ağlasın M (Sultân Mahmûd) 6 /6

Sâkî:

"Su veren, su dağıtan. İşret meclisinde kadeh sunan." (Kestelli, 2004:411). "İçkili toplantılarda içki sunan kimse." (Püsküllüoğlu, 2004:1129). "Kadeh sunan, içki veren. Divân şiirinde bezm âleminin en önemli unsurlarında biri sâkidir. Meclise neşe ve canlılık veren odur. Ortada dolaşarak içki dağıtmak onun görevidir. Şâirin gözünde sevgili, bir sâki sayılır; yahut bizzat sâkî sevgili mesâbesindedir. Bazan sâkî mutrib olarak da görev yapar. Bütün bu hallerde sâkî mutlaka güzelliğiyle dikkat çeker. Hatta âşık, içinden değil sâkînin güzelliğinden sarhoş olmalıdır. Sâkîden içki dışında dilekte de bulunabilir. Meselâ şâir ondan vuslat veya dudağının içkisini sunmasını isteyebllir. Sâkînin sâid-i sîmîni daima görülmelidir. O Hızır'a benzer ve bereket dağıtıp herkesin gönlünü yapar, hazırlar, içki sunar, meclise neşe ve parlaklık sunar, şarkı söyler." (Pala,2005:387).

Sâkiyâ devri ko dolu sunuver/Nûş edelim getir ki fırsattır G:152 /3

Sâki firişte nukl Sitâre mey âfitâb/Bezm-i piyâle kevn ü mekândan haber verir G:154 /8

Gerçi ki şeyhi-i savma'a tevbeye dest-i hak sunar/Sâkiyi gör ki lûtf edip el diyene ayak sunar G:176 /1

Cânı bî-hûş etmek için gözlerimden dem-be-dem/Bezm-i gamda sâki-i mihnet iki sâgar sunar G:184 /5

Gözündedir yine sâki şarâb-ı nâz senin/Ne hoş bu mest mey-i hoş-güvâra nâzlanır G:188 /3

Hamdilillah mey-i cân-bahş ile sâkilerimiz/Âb-ı Hayvân ile Kevser suyun istetmediler G:198 /4

Sakiyâ sohbet emânet sırrımız fâş etmesin/Mey gibi bezm-i safâ-bahşa şu kim hem-râz olur G:201 /2

İçeriz sâki elinden bâde-i hel min mezîd/Bizi ser-hoşluktan ağlar sanma biz layıklarız G:214 /5

Başı ayağı oldu belirsiz Necâti'nin/Sâki meğer kim etti ayazının âbın az G:234 /5

Güzel sâki yükün yetirdi halkın/Yine sâfi ile sofi hek olmuş G:254 /5

Doldur var iken sâki yâkût-ı revândan haz/Çün ömr değil bâki al kût-ı revândan haz G:259 /1

Bu gâm eyyâmında sâki bizi hoş-hâl eyledin/Rûzigâra bâde-i gül-gûn ile âl eyledin G:294 /1

Sâkiyâ gam leşkerine hüsn-i tedbir eylemek/Sâgar-ı meydir sürâhiyle ağız bir eylemek G:312 /1

Sâkiyâ peymâne el verip alırsa dest-yâr/Şem gibi tutşam olam miyân-gîrin senin G:314 /4

Ne kati bî-haber oldun harif sohbetden/Şarâb-ı nâb ile sâkiler aldılar haberin G:319 /6

Eline câm alıp sâki hırâmân olsa aydılar/Gül açılmış budâğında yine bir serv-i ra'nânın G:325 /4

Çün tevbelisin isteme ey dil şarâb-ı âl/Sâki sözünü sıma ayağı eline al G:333 /1

Esselâm ey sâki-i kevser imâm/Esselâm ey kıble-i cân esselâm G:349 /5

Hasretim yok sâkiyâ câm-ı cihân-efrûza kim/Mahşer olunca ayıtmaz bir şarâbım var benim G:362 /6

Lûtf eyle sâki mecma'-ı yârân dağılmasın/Peyvend eyle silsileyi devr ile müdâm G:375 /6

Âlemi hurrem eden cür'a-i ihsânındır/Sâkiyâ sakın unutma bizi ihsânından G:387 /3

Dökmedin devr yere cür'a gibi kanımızı/Sâkiyâ nûş edelim al beri şol karanlıkdan G.396 /2

Kadeh nûş eyle kim bâd-ı havâdır âkıbet sâki/Habâb-ı mey sana örnek değil mi sâgar-ı Cemden G:403 /3

Meğer mâh-ı muharremdir ki yılda bir gelir sâgar/Getir şa'bâna dek sâki bize mâh-ı muharremden G:403 /5

Tâb-ı meyden aks-i hüsn-i yâr yaktı meclisi/Sâkiyâ şimden geri şem'-i şebistan oynasın G:411 /5

Bir ayak sun beri ey sâkî elinden içelim/Bir nefes gussa-i encâm ferâmûş olsun G:430 /7

Sâkiyâ ol sâ'id-i sîmin elinden bir ayağ/Alınır mı düşmeyince ellere ayaklara G:449 /4

Sâki câm-ı subûhı eğleme kim/Kadeh-i lâle doldu jâle ile G:454 /3

Zulmat gece karanlığı sâki-i bezm Hızr/Câm-ı mey idi Çeşme-i Hayvân geçen gece G:460 /2

Çoğ ağlasan aceb mi gözümdedir dahi/Şol mey ki sundu sâki-i devrân geçen gece G:460 /4

Câm ile rûşen olur hâne kim ola karanu/Sâkiyâ biz de dokunsak nola şol câmlara G:464 /5

Bir dolu nûş et bize ey sâki-i meclis-nevâz/Cân bağışlar sohbete ey bûsesi cân yerlice G:469 /3

Sâki-i hûrşid ruh geh bedr etti geh hilâl/Bu gece is asdı sâgar mâh-ı şeb-gerd üstüne G:490 /4

Sâkiyâ câm-ı muhabbet gine rahşan deği’ a/Bâğ-ı hüsnünde vefâ gülleri handân değil’a G:500 /1

Aceb kim öğredir ey sâki-i peri-ruh kim/İçildiğince dolular tapu kılar şişe G:507 /6

Gel ey saki bu sûfi-i fakîre/Elinden ayağı birkaç içir’e G:531 /1

Muhabbet şem’ini yer yer önünde yakmağa sâki/Işıklar gibi âşıklar baş açtı girdi meydana G:542 /6

Gün gibi sâki hilâl-i kadehi bedr ede gör/Yürü mey sohbetini verme Necâti feleke G:551 /7

Hayât-efzâ durur bâd-ı bahâr ü bâde-i sâki/Bana şöyle gelir k’ölmek yalan oldu yalan şimdi G:575 /2

Sâki şarâb var ise devr eylesin kadeh/Bâki değil çü devr-i zamânın güzelliği G:579 /2

Melâmet bezmine oturdu uşşâk/Uru dur al beri sâki yatığı G:586 /2

Sâkiyâ doldur beri câm-ı sürûr-ı encâmı kim /Güldü dünyanın yüzü açıldı gülşen gül gibi G:587 /2

Dün gece mey meclisinde şem bahs-i hüsn edip/Başın ortaya koyup sâki ile uc eyledi G:596 /4

Dil leblerinin şevki ile düştü şarâba/Sâki içelim sun beri şol kan olacağı G:601 /3

Sâkiyâ çünkü değil kimseye fırsat bâki/Gel sabûhu edelim var ola elbet bâki G:604 /1

Başa çıkmayınca sâki bir nice dolu ayağ/Ey nice başlar ayağ olup ayak baş olmadı G:608 /5

Sâkiyâ al eline şol meyi kim mecliste/Kendim unutmağ için eyleye agâh beni G:618 /6

Gül mevsimidir Necâtî'ye senin/Sâki beri sun şarâb yok mu G:621 /6

Ey Necâtî nâle mutrib eşk sâki gam nedîm/Gel kim ettiler müheyyâ sohbetin esbâbını G:632 /7

Kanımı içer cür'a diye gamze-i sâki/Sıhhatler ola hey gözü mestâne desinler G:136 /3

Her âdemi bir bûsede bin yıl yaşatırlar/Sâkilerimiz tayy-ı zemân eylemek ister G:148 /2

Leblerinin sâgarından sâki-i İsa nefes/Cü'ra diye ehl-i meclis üstüne cân yağdırır G:149 /5

Sâkiyâ gönlüm karardı lûtf edip bir bûse ver/Kaygılı gönülleri derler şarâb-ı âl açar G:162 /4

Bezm-i hüsnünde lebin devrinde gamzen sâkiye/Bir kadehden mest olup düşmüş kabağın yasdanur G:195 /2

Sâkiyâ çün leb-i şirininedir nisbetimiz/Gider'e bâdeyi telh eylemesin sohbetimiz G:223 /1

Sâkiyâ bezm-i muhabbetde Necâti-i levend/Bâdeden geçdi leb-i rûh-fezâdan geçemez G:224 /7

Kıymazdı banâ gamze-i bed-mest sâkiyâ/Koltuk veziri olmasa yanındaki kabak G:273 /2

Gül hayâsızlık etse yüzleyelim/Sâki-i gül-i zârı gözleyelim G:372 /3

Sohbeti germ eti sâki cür'a-i câm-ı lebin/Vardı bir kez öpmeğe iki dolu çok sevdiğim G:376 /3

Sâkiyâ nukl-i lebin sun bağrımız ezdi şarâb/Acımıştır bize nâ-geh bir belâ göstermesin G:390 /5

Bezm-i hayrette leb-i sâkiye cânlar verdiler /Ey Necâti şimdi bâzâr etti yârân hakkına G:486 /7

Şerbet diyeni lâ'l-i lebin lezzeti sâki/Bir veche fuka bardağına koydu ki sorma G:528 /5

Şarab içmek kebâ'irdense sâki/Seni ağzında öpmektir sağire G:531 /6

Meclisi cennete döndürdü cemâl-i sâki/Bir nefesde sanemâ bin yaşar âdem bu gece G:534 /4

Sâki böyle sâde iken cân aparır leblerin/Ger şarab-âlûd edersen kan olur kan üstüne G:535 /3

Geh bûse-i sâki ve gehi sâgâr emerdik/Ağyara felek zehr-i helâhil içirirdi G:562 /2

Ağyâr gelip eyleyicek cür'a tevakkû/Sâki durup ol ite bir iki içirirdi G:562 /3

Filhâl cevâb eyler idi gamze-i sâki/Yârân-ı safâ her ne ki dilden geçirirdi G:562 /4

Sâkiyâ yipar sularla içmeli olduğuçün /Bûseni yerler şarâb-ı nâb ile şekker gibi G:564 /6

Bende mahmur u dudağın sâki-i bezm-i cemâl/Hâlimiz ey şem-i meclis sana rûşen gül gibi G:587 /3

Sâkiyâ dest-i ecelden yakamı etti halâs/Cân imiş lâ'l-i lebin bûselerin can kesegi G:642 /4

Dilersen kim ola bâki güzellik meclisi sâki/Dem-â-dem câm-ı lâ'linden ana dur mest-i kallâşı G:615 /2

Sancak:

"Bayrak." (Kestelli, 2004: 414). "Bayrak, liva. Çoğunlukla askeri birliklere verilen yazı işlemeli, kenarları saçaklı ve gönderli bayrak. Osmanlı yönetim teşkilatında illerle ilçeler arasında yer alan yönetim bölümü, mutasarrıflık. Gemilerin sağ yanı." (Türkçe Sözlük, 1998: 1903).

Kâmetin mülk-i dil almağa sancak çekicek/Ehl-i diler derilip bire bir Allâh dedik G:324 /2

Sancak çekerdi kaddi biz Allâh der idik/Ahır re'is oldu güzeller bölüğüne G:529 /4

Sanem:

"Put" (Pala, 2005: 391). "1.Put. 2.Çok güzel kadın." (Püsküllüoğlu, 2004: 1137). "Heykel, put." (Kestelli, 2004:414). "Sanem kelimesi Necâtî Bey'de, tıpkı nigâr gibi, öncekilere nisbet olundukta pek az vech-i şebeh unsuru ihtiva etmekte, 'yâr' gibi, 'cân' veya 'cânân' gibi isim olmaktadır. Sevgili saneme teşbîh olunduğu zaman Çin, tasvîr, musavvir kelimeleri, puta teşbîh olunduğunda tersâ ve salib kelimeleri de tenâsüp sanatı teşkili için zikredilmekte veya sevgili Çin putuna,

Hıristiyan putuna benzetilmektedir. Bu benzetişlerin diğerlerinde görüldüğü kadar zengin hayaller ihitvâ etmediğini de kaydedelim.” (Çavuşoğlu, 2001: 115).

Âkıbet cevr ile cân almak çün oldu hû sana/Bende geçdim cân ü dilden ey sanem yâhu sana G:10 /1

Geh cefâ geh cevr nâz oldu çün kim hû sana/Bi-vefâ dil-dâr imişsin ey sanem yâ hû sana G:14 /1

Nola hüsnünden Necâtî olsa bî-hûş ey sanem/Bûy-ı güldendir demâdem bülbül-i gül-zâr mest G:29 /6

Acap değil sanemâ Türk içinde kopmuştur/Hatuna benzemede olsa müşg-i ter güstah G:44 /5

İncinirse ne aceb zülf-i sanemden sôfi/Gökdeki kara bulut bilmeze yükdür derler G:72 /5

Ben bir değilim ol saneme mübtelâ geçer/Âşüfte ana şâh ü vezir ü gedâ geçer G:81 /1

Hıl’at-i hüsnün giyip salındığınca ol sanem/Zînet için ruhları üstüne zülfün dağıdır G:103 /4

Dehehinden sanemâ hiç alınmadı haber/Nice kez goncanın ağzın aradı bâd-ı seher G:111 /1

Bin bin selâm şol sanem-i bî-vefâya kim/Redd elerliye attığı taş merhabâlanır G:130 /5

Hüsnünün çavı bütün ‘âlemi tuttu sanemâ/Gün gibi kim yedi iklime değin nûru varır G: 161 /5

Gülleri bâd-ı sabâ kande bulursa yakalar/Çâk olupdur sanemâ aşkın elinden yakalar G:168 /1

Yüzüme gül ki olam bülbül-i hezâr-nevâ/Hezâr olur sanemâ çünki i’tibâr ile bir G:193 /2

Yanında kimin sencileyin bir sanemi var/Kâfirdir eğer zerrece gönlünde gamı var G:205 /1

Korkarım kim lebinin örneğin alıp sanemâ/Çin müsavvirleri bir sûret ile cân yazarlar G:206 /3

Hokka-i sırr-ı hafidir sıma gönlüm sânemâ/Korkarım kim düşe na-ehle bu esrâr-ı aziz G:218 /2

Ne cân kodu ne gönül gamzen okları sanemâ/Neler eder bana gör’e bir iki yeleksiz G:229 /3

Hâk-i kûyun var iken cennet anılmak sanemâ/Şuna benzer ki teyemmüm edeler su olucak G:278 /3

Vasf-ı hâlim yazalı zülfün ucundan sanemâ/Başı derd ile kara kana boyandı kalemin G:322 /6

Zahm-ı firâk onulmuş u gitmiştir ey sanem/Tirînle sine birliğe yetmiştir ey sanem G:358 /1

Bezm-i safâda lâ’line manend olunca mey/Pir-i mugân ne cânlar eritmiştir ey sanem G:358 /2

Kaddin olalı gülşen-i hüsn içre ser-ferâz/Serv ü sanevberin işi bitmişdir ey sanem G:358 /3

Bülbül söğer kulağını dolduru güllerin/Benzer ki vasf-ı lâ’lin işitmişdir ey sanem G:358 /4

Dil leblerine gelse koyup zülfünü ne tan/Aşüftelikle cânına yetmiştir ey sanem G:358 /5

Gül ruhlarında sünbülün âşüfte göreli/Miskin Necâti aklı dağıtmıştır ey sanem G:358 /6

Öyknürmüş leblerine lâ’l ü yâkût ey sanemGâlibâ uşbu günehdir anları taş eyleyen G:393 /2

Ey Necâtî leb-i cân-bahş-ı sanem dirisiyiz/Gözetir cür’ a-i gamdan hele âvârelerin G:422 /6

Sen rakib ile beni meydana çeksen ey sanem/Kulağınca eder idim ol itin her pâresin G:435 /3

Korkarım eşiğinde gelem bir gün ah edem/Odlara yanam ey sanem ol bir gün âh ile G:453 /4

Bârik dedilerse nihâl-i bülendine/Söz ortanındır ey sanem alınma kendine G:455 /1

Şöyle çok ol sanemin hüsnü temâşâcıları/Yer bulamaz çıkar ay ile güneş dâmlara G:464 /2

Kaçma bizden sanemâ kaçma ki ârifler ile/Durup oturma gerek serv-i gül-endâmlara G:464 /4

Sevmek ey dost günâh ise eğer sen sanemi/Yok Necâti gibi bir dahi günah-kârlığa G:483 /5

Anber saçına benzedecek müşgü ey sanem/Şöyle sevindi nâfe ki sığmaz derisine G:496 /3

Sîm ü zer harc eylesin gelsin Necâti kapıma/Der imişsin ey sanem olun ruh-i zerd üstüne G:508 /5

Açılma ey sanem ki cihân secde-gâhıdır/Ka’be hemişe olduğu içün hicâb ile G:510 /5

Koyuben gitmez eşiğin güneş akşama değin/Işınıpdır sanemâ şöyle ki benzer yerine G:511 /4

Âşıkam ben demesin kimse bana divâne/Bana divâne diyendir sanemâ divâne G:514 /1

Meclisi cennete döndürdü cemâl-i sâki/Bir nefesde sanemâ bin yaşar âdem bu gece G:534 /4

Derdinle günde bin kez ölür müydüm ey sanem/Aşkınla gayret eylemesem ârım olmasa G:546 /3

Gider'e sohbeti telh eylemesin hatt-ı lebin/Ki götürmez mey-i sâfi sanemâ hiç leke G:551 /4

Ey güneş yüzlü sanem âh yalnızlıkdan/Ki belâ geceleri sâye de gelmez yanıma G:557 /3

Boyun üzer çözecek tura-i tarrârını bâd/Sanemâ dil komaya eyleye zülfün şikeni G:591 /4

Tiryâkine lebinin olur müşterî ziyâd/Boynuna doladıkca sanem zülfü mârını G:607 /3

Miskin saçına öyküneli anber ey sanem/Yunmaz yedi denizler ile yüzü karası G:611 /3

Pâdişahım senden umar halk-ı âlem dirliği/Sen Mesîhâsın değilsen ey sanem öldür beni G:620 /3

Nâfe miskin ey sanem evvel kati bozgun idi/Öykünelden zülfüne bir pâre düzdü tüyünü G:624 /6

Âşıka mihr ü vefâ etmediğin gerçekmiş/Ey cefâ-pişe sanem bana derlerdi seni G:646 /4

Bilâd-ı Çine senin gibi bir sanem heyhât/Diyâr-ı Rûma saçın gibi bir salib olmaz G:221 /3

Leb-i cân bahşın ile kâmet-i dil-keş sanemâ/Yeter ol âşık-ı dil-hastelere bal ü belâ K:2 /1

Kimin uzatdı ömrü ipini Necâtî çarh/Kim vermedi son ucu sanem zülfi gibi tâb K:3 /45

Cânı yokdur ki sanem ede seninle da'vâ /Gerçi bu sûret ile şâhid-i kâşâne geçer G: 134 /2

Sâye:

"Gölge, zıll. Himaye, tesahup." (Kestelli, 2004:418). "Gölgelik. Mecâzen ilticâgâh, sığınak. Edebiyatımızda himâye ve siyânet mânâlarında kullanılmış, zarif mazmunlar yapılmıştır."(Onay, 2007:342)."Gölge. Bu kelime divân şiirinde gerçek anlamı yanında bir de "himâye, lûtf, teveccüh" anlamlarında kullanılır. "Zıll" şekli de yaygın olan sâye, daha çok tamlamalar kurar. Sevgilinin saçı, gecenin gölgesi yerine kullanılır. Tûbâ ve servi ağacının gölgeleri, oldukça fazla ele alınan düşüncelerdendir. Peygmberimizin gölgesinin yere düşmemesi, gölgenin güneş dolayısıyla oluşumu, gölgeden korkma, gölgenin sahibini terk etmemesi vs. yönlerden de sözkonusu edilir." (Pala, 2005:392). "Gölge. Koruma, kayırma, yardım." (Püsküllüoğlu, 2004:1148). "Hasta gönül şimşâd boylu sevgiliden zülfünü ümîd eder, çünkü garîb kimselere servinin lûtfı gölgedir; âşık zülfün gölgesinde pâdişâh olur, hümâ kanadı gölgesinde dilenci sultan olur. 'Gölge' kelimesi zülf ile beraber tenâsüp sanatı teşkili için kullanılmaktadır." (Çavuşoğlu, 2001: 130).

Ey Necâtî mesned edin âsitân-ı dilberi/Diler isen sâye-i devlet makâm olsun sana G:4 /6

Bâzâr-ı mihr germ iken alıp Necâtî mey/Câyın kenâr-ı cûy gerek sâye-i dıraht G:32 /5

Tâb-ı hasretler ile yakdı beni nâr-ı firâk/Serv-i nâz olmaz ise sâye-i dîvâra meded G:47 /6

Sâyem rakib ola deyüben gece varırım/Gün yüzlümün benim gibi bin mübtelâsı var G:131 /4

Âfitâbım yüzün ağ alnın açıktır gerçi kim/Sâye-vâr ardıncadır bir nice yüzü karalar G:139 /4

Güneş yüzlülerin yandık elinden/Yanınca sâyesinden ‘âr ederler G:175 /5

Billâh ey servim giryâh-ı nâ-tüvândan çekme ser/K’ol kad-i ra’nâdan ancak sâye durur mültemes G:245 /4

Sâyesin salmağ için serv-i ser-efrâza habib/Güller ile gülşeni bâd-ı seher zeyn eylemiş G:252 /4

Kimdir lebinde sâye-i ebrûna hat diyen/Aldanmasın hayâline kimse o kec-revin G:288 /2

Gücenip kendüyi yerden yere urur sâyen/Göricek kaddine öykündüğini nârevenin G:313 /3

Şöhret âfettir demişler dün garibindir gönül/Dûd-ı âhı sâye-i şebde nihân etmek gerek G:317 /5

Her lâhza gün yüzüne salar sâye perçemin/Her gün kemend-i nâz atar aya perçemin G:328 /1

Kaç başı var ki zülf-i siyâhın durur iken /Ol âfitab-ı hüsne sala sâye perçemin G:328 /6

Eğlenmeye Necâti’yâ divârı sâyesin/Gisû-yi hûr u zülf-semen-sâya vermezin G:405 /8

Şükr edip yerlere sürer yüzünü sâye gibi/Âfitâb olduğuna hüsn ile dil-dâra yakın G:415 /3

Ben beni yerden yere ursam yeridir sâye-vâr/Kim salını dem-be-dem yanınca bir yüzü kara G:449 /2

Pâdişâh-ı vakt olam gibi gelir kim dün gece/Sâye saldı düşde ol zülf-i hümâyûn üstüne G:468 /2

Ben gedâ bir pâdişâhın zülfüne oldum esîr/K'eremez hûrşid-i âlem sâye-i divârına G:504 /7

Hat değildir ruhların üzre görünen dostum/Sâye-i sünbül durur düşmüş ruh-i verd üstüne G:508 /3

Sâye-perver yaraşır serv-i sehi lûtf eyle/Yerlere çalma ben üftâdeni reftârın ile G:552 /4

Ey güneş yüzlü sanem âh yalnızlıkdan/Ki belâ geceleri sâye de gelmez yanıma G:557 /3

Sâye-i zülfünden istersen Necâti dest-res/Pazvalı gibi ayağa tut dâmânını G:583 /8

Oldun Necâti sâye-i zülfünde pâdişah/Var ey gedâ ki kapladı zıll-i hümâ seni G:595 /7

Saltanat verdi Necâti'ye hümâyûn zülfün/Barekallâh beğim sâye-i devlet bâki G:604 /9

Zülfün umar hasta dil ey kâmet-i şimşâd-ı nâz/Sâyedir bî-dillere serv-i hırâmân bahşişi G:605 /4

Çünkü kaddin sâyesi püşt ü penâh oldu bana/Şimdiden geri çenâr ü servin adın ananı G:620 /2

Kaşınla zülfünü gören eydir ne yaraşır/Bu müşg sâye-bân ile ol anberin tınâb K:3 /39

Necâti nazm edegör sen senâ güherlerini/Ki saldı kâfiyeye genc-i sâyegân hançer K:7 /38

Şol şah kim kemâlini vasf edemez kalem/Edip redif kâfiye-yi sâyegâna tîğ K:11 /56

Bu hadis içre ki Şam altı durur bağ-ı Na'im/Zâhida sâye-i zülfünde ruhun cennet bil K:14 /12

Mihr-i bürc-i kerem ü sâye-i eltâf-ı İlâh/Şâh-ı encüm haşem ü mâh-ı Utârid menzil K:14 /17

Sâye-i adlin ile halk-ı cihan âsûde/Mâye-i bezlin ile ehl-i zemâne hoş-hâl K:16 /23

Şâhid-i memleketin haylıca zibâ görünür/Vereli sâye-i çetrin ruhuna revnak-ı hal K:16 /32

Hasmının sâye gibi etmeğe ömrün küllâh/Mihrine rif'atinin evc-i felek câ mı değil K:17 /21

Şol vech iledir kasr-ı refi'in kim eder fahr/Öykündüğüne sâye-i divâra benefşe K:22 /40

Sâye gbi hasmının ömrünü kütâh etmege/Cây-ı mihr-i kadrin evc-i tâk-ı ulyâdır yine K:23 /19

Şeh-i diyâr-ı zafer Şehriyâr-ı din-perver/Ki mihre sâye salar kibriyâsı eyvânı K:25 /4

Cümle cihâna sâye salam derdi hey diriğ/Cümle cihân anunçün eder zâr zâr ah M (Şehzâde Sultân Mahmûd) 3 /2

Yâ Râb cihanda etmiş idin sâye-i Hudâ/Hem sâye-i Hudâ-yi zemin ü zemân ola (Şehzâde Sultân Mahmûd) 7 /5

Bad ferrâş oldu servin sâyesi carûbdur/Bağa gel kim tarf-ı gülşen hûbdur mergûbdur Mr/ 1

Her ağac dibine saldı sâyeler nat'-ı peleng/Bağa get kim tarf-ı gülşen hûbdur Mr/ 4

Gerçi ki seyr-i sâye batîdir suya göre/Gördüm ki sâyenin dahi âhîr zevali var Kt:18 /6

Sehâb:

"Bulut." (Pala, 2004: 395). "Zülf buluta teşbîh olununca sevgilinin yüzü Hz. Muhammet'e -ki peygamberin üstünde bulut gezerdi- veya güneşe benzetilir ki âşık 'Ey meh seyre çık bağ bugün dil-cûdur' deyince, sevgili zülfünü dağıtarak (keyfim yerinde değil veya bu havada bağa çıkılmaz mânâsına) 'gün bulutludur' der; âşıkın gözyaşı yağmur ve deniz olur. Nevrûzda güneş üstünde bulut olmaz, binâenaleyh sabâ yeli sevgilinin yanağından zülfü gidermelidir; âşık sevgilinin güzelliğinin güneşine doyuncaya kadar bakmak ister, gâh zülf bulutu, gâh gözyaşı yağmuru mâni olur; alışmadığı için âşıkın gönlüne zülfü gamı güç gelir veya sôfî sevgilinin zülfünden incinir, çünkü bulut bilmeze yüktür." (Çavuşoğlu, 2001: 123).

Ey Necâti yerde gökte bir belâsız bal yok/Mâh-ı tabâna sehâb ü gence su'bân sarmaşır G:194 /10

Gidersin ko kara zülfün saba yeli yanağından/Ki nev-rûz olacak derler güneş üzre sehâb olmaz G:244 /2

Gün yüzünde per-i gurâb yok mu/Nev-rûz mudur sehâb yok mu G:621 /1

Selâmet:

"Nekais ve uyûbdan berî olma. Emniyet. Hayırlı akıbet. Kurtulma. Halâs. Doğruluk." (Kestelli, 2004: 422). "Esen olma durumu, esenlik. Her türlü korku, tasa ve tehlikeden uzak güvenlik içinde olma. Anlatıma temel olan düşüncenin her bakımdan doğru ve sağlam olması." (Türkçe Sözlük, 1998: 1934).

Helâk eder hat ü hâlin nice benim gibiyi/Selâmet ol ki komazsın beni inen de garib G:24 /2

Bir selâmet yakasına çıkaran/Beni bu dâmen-i melâmettir G:152 /7

Hakikat bilmek istersen cihânın cânısın cânı/Senin zât-ı şerifindir sa'âdetler selâmetler G:207 /2

Tabib-i hâzık-ı Şâhi ne tedbir etti yâ Rab kim/Selâmetler verip güc ile kurtuldu sekâmetler G:207 /11

Ey Necâti selâmet ehliydin/Ne acâyib melâmet olmuşsun G:398 /5

Âhir günümde aşkın ile eylesem sefer/Vallâhi nakd-i cânı verirdim selâmeti G:589 /3

Semâ':

"Gök, gökyüzü." (Türkçe Sözlük, 1998: 1936). "Gökyüzü, gök, âsuman, felek." (Pala, 2004: 398). "Bir yerde toplanıp çalıp çağırıldığı esnada dinleyenlerden hacı, hoca, genç, ihtiyâr, bilhassa derviş, ehl-i dil kimseler kalkıp kollar açık, baş sağ omuza yatık ve gözler süzük olduğu; sol ayak yere süründüğü, sağ ayak içeriye çarpık ve kalkık bulunduğu halde -bazan ellerini sallayarak- dönerler ve sonunda sağ ayağı 'güm!' diye yere korlardı. Bu Türklerin eski oyunudur. Selçukîler devrinde bütü Konya, Sivas, Kayseri ve İç Anadolu halkı bu yolda davetler yaparlar, isteyenler semâ' ederlerdi. Semâ' hâlâ Türkistân'da vardır. Diğer bir yerde de semâ' çalgı dinleme mânâsına olmuş." (Onay, 2007:346).

Dönme ehl-i derdden görüp beni/Kim kıyasî olmaz ey sûfi semâ G:260 /4

Kaddine benzettiğim işitdi benzer bâddan/Kim salıp kollarını şevk ile serv eyler semâ' G:262 /3

Semen:

“Divân şiirinde daha çok rengi, kokusu ve yaprağı dolayısıyla anılır ve sevgilinin yanağıyla ilgili olarak gösterilir.” (Pala, 2004: 480). “Yasemin. Semen-ber: Göğsü yasemin gibi beyaz. Smen-bû: Yasemin gibi kokan.” (Kestelli, 2004: 423). “Semenin beyazlığı beyaz – siyah tezadıyla ve gömleğe, göğüs ve gerdana, penbeye (pamuk), gündüze, Yed-i Beyzâ’ya ve ekseriyâ : “Sevgili beyaz bir çiçek olan semene, göğsü (veya gerdanı) ve sîmâsı itibarıyla teşbîh edilmektedir.” (Çavuşoğlu, 2001: 112). “Zülfün semen (beyaz gül)e teşbîhi sadece koku cihetiyledir. Bu sebeple semen kelimesi ‘semen-sâ, semen-bû’ şekillerinde terkibli olarak kullanılmıştır.” (Çavuşoğlu, 2001: 133). “Gönlüme gâh nestren ü geh semen gelir/Derviş ölüsüne nice yerden kefen gelir” beytinde görüldüğü üzere kefene teşbîh ile ifade olunmuştur.” (Çavuşoğlu, 2001: 288).

Bir tarâvet tuttu gülşen kim semen-berler gelip/Fasd ederse gül yüzünden penbe ile kan alır G:55 /11

Kaddinle izârından ayrı düşeli câna /Tâbut u kefen bana serv ü semen olmuştur G:84 /2

Devr-i güldür Allâh Allâh bu ne nâzik çağ olur/Gül yanağından semen penbeyle kan almağ olur G:107 /1

Rûzigâra ne için baş ege ol kaddi bülend/Nev-bahâra biliriz serv-i semen nâzlanır G:109 /4

Cân ü dil k’ol semenbere çekilir/Piş-keştir ki beğlere çekilir G:114 /1

Gönül şol aya künü eylemez kim /Semen-simâ vü simin-ber degildir G:129 /2

Şu günden kim boyun serv ü ser-i zülfün semen-bûdur/Çinâr ölmüş durur gider benefşe kara yaslıdır G:137 /1

Ârızın gözleyelim berg-i semenden ne biter/Kâmetin özleyelim serv-i çemenden ne biter G:146 /1

Hem-nişîn olmaz isem serv-i semen-berler ile/Sebze hançer görünür serv ü semenden ne biter G:146 /4

Başdan ayağa günâh olursa düşmez boynuma/Sağlı sollu salınan zülf-i semen-sâdan nolur G:160 /2

Gönlüme gâh nestren ü geh semen gelir/Derviş ölüsüne nice yerden kefen gelir G:170 /1

Cânlar veririm ölmeğe hecrinde şöyle kim/Tâbût ile kefen bana serv ü semen gelir G:170 /2

Lebine cân ü dili hatt-ı semen-bû gelir/Ki meyin sohbetine âdemi kaygu gelir G:179 /1

Bir tarâvet tuttu gülşen kim semen-berler gelip/Fasd ederse gül yüzünden penbe ile kan alır G:202 /5

Ko ben ağlayayım ey serv-i semen-ber sen gül/Ki sana nâz verilmiş ezeli bana niyâz G:235 /2

Bir peri-peyker semen-simâyı tesir etmeğe/Ney-şeker gibi şirinlik toludur tûmârımız G:241 /8

Güzeller gibi bayram ile nev-rûz/Semenler sebzede gönlekcek olmuş G:254 /3

Cân gülşeninde zülf ü izârın hevâsına/Reyhân deste deste semenler kucak kucak G:281 /5

Dediler vakt ola ağyâr aradan götürüle/Ol semen-ber gül-i bî-har ola dedim dahi yeğ G:306 /5

Eğlenmeye Necâti'yâ divârı sâyesin/Gisû-yi hûr u zülf-semen-sâya vermezin G:405 /8

Gönlüm sensiz eyleyemez serv ile semen/Serv ü semen gelir bana tâbût ile kefen G:416 /1

Sen sîm-ten nigâr ile terlik dekeş durur/Bir pirehenle sebzeye çıkdıkça yâsemen G:416 /2

Şöyle kendin zulm elini kem tetâvül diyenin/Bağlamıştır yolların zülf-i semen-sâlar bu gün G:432 /3

Zülfü anber boyu ar'ar serv-kadd ü lâle had/Bir semen-ber gonca-leb dil-dâr dersen işte sen G:433 /2

Yılda bir kere geliriz bu semen zârlara/Ey gül ey tâze çemen âşk ola didârlara G:465 /1

Âyine gibi peri-peyker semen-sîmâları/Hoş safâlarla çeker bağrına uryân Kaplıca G:473 /3

Avlayalım bir semen endâmı bayram ertesi/Eyleyelim bir dahi bayramı bayram ertesi G:568 /1

Seng:

"Taş." (Kestelli, 2004:424). "Taş. Divân şiirinde taş, atma, kırma, vurma gibi eylemlerle birlikte kullanılır. Kendisi kırılmaz, parçalanmaz. Âdetâ katılık, duygusuzluk, acımasızlık örneğidir. Segilinin gönlü, cefâsı, acı sözleri, kahrı, günlük hâdiseler, gam, rakiîp ve rakîbin gönlü vs. âşık için birer taş özelliği gösterirler. 'Seng-dil' olan sevgili âşıka kınama taşlarının gelmesine neden olur. Lâ'l ve yâkût gibi kıymetli taşlar da vardır. Yapı unsuru olarak da taş önemli bir öğedir." (Pala, 2004: 400).

Gide mi ey seng-dil zülfün hayâli sineden/Çün bilirsin muhkem olur kâfir ettiği binâ G:1 /4

Ey Nigâr-ı seng-dil rahm et Necâti bendene/Kâfir isen zulmü ko şimdengeri imâna gel G:343 /5

Nice bir dil şişesin seng ü firâk-ı yâr sır/Gel terahhum kıl ki gurbet içre gönlüm yarsır G:187 /1

Ger ölürsem yazılır seng-i mezârımda benim/Beni hâk eyledi aşkın nideyim ah memi G:650 /4

Gel gönülden ey meh-i nâ-mihr-bân yâd et beni/Hey vefâdâr itinim bir seng ile şâd et beni G:631 /1

Bulmadı sengin dilinden sen lebi şirine yolKûh-i gamda mihnet ile şol ki ferhâd olmadı G:565 /4

Tâc-ı ser seng-i belâ yüz suyu hâk-i kademin/Yeter ey dost yeter bana ne nâmus u ne ar G:63 /6

Sengi-i cefâyı yazmaz urur çarh-ı bî-vefâ/Ben mu’tekid ana ki başa yazılan gelir G:170 /5

Sineme seng-i cefâ ur kim mahabbet artırır/Dostum darb-ı meseldir lokma şefkat artırır G:208 /1

Ten esâsın yıktı kıldı cân evin âbâd aşk/Dilde seng-i hecr ile saldı ağır bünyâd aşk G:276 /1

Çünkü hâlistir Necâti’nin yolunda kalbı yok/Nice bir seng-i cefâ ile edersin imtihân G:406 /5

Dil-i virânımı yap mihr ü vefâ ile dedim/Seng-i cevri ile hemân başladı mi’mârlığa G:483 /3

Nice kez ey bedem seng-i cefâdan/Yıkılmadın mı virân olmadın mı G:594 /4

Ma’şûka gönlün eğmedi Ferhâd eğerçi kim/Mûm eyler idi şevki odu seng-i hâreyi G:581 B.3

Mihr ü meh-i cihâna verip zevâl ü noksân/Seng-i havâdis ile lü’lü şikeste yeksân Târîh S:130

Serv:

"Servigillerden, Akdeniz bölgesinde çok yetişen, kışın yapraklarını dökmeyen, ince uzun bir ağaç." (Türkçe Sözlük, 1998: 1949). "Selvi. Divân şiirinde adından en çok söz edilen ağaç selvidir. Sevgilinin boyu için hem benzeyen hem benzetilendir. Hatta mecaz-ı örfi yoluyla artık boy kelimesine dahi ihtiyaç kalmamıştır. Bu benzetmede mübâlağa ve hüsn-i ta'lîl esastır. Selvinin su kenarında düşünülmesi halinde bir ırmak, çemen, bezm vs. unsurlar kendini gösterir. O bir süs ağacıdır. Yaz-kış yeşil kalır. Sonbahar rüzgârları dahi ona etki edemez. Hafif rüzgârla salınışı sevgilinin yürüyüşünü andırır. Sevgili için çok kez 'serv-i revân' tamlaması kullanılır. Servinin meyvesi olmaz. Mezarlıklarda daha çok bulunur. Bunun nedeni, rüzgâr ile salınırken 'Hû! (Allah!)' sesini çıkarmasıdır. Bu hâl, onun Allah'ı zikrettiğine işarettir. Böylece mezarlıklardaki ölüler için bir mağfiret vesilesi olarak düşünülür. Bahçe kenarlarına da selvi ağacı dikilir. Selvinin dibine etek veya ayak tâbir olunur. Böylece sevgilinin eteği veya ayağı anlatılmış olur. Onun eteğini ırmaklar öper, ayağına çınar yaprakları yapışır vs. Sarmaşık gülleri servilerde görülür. Selvi ile birlikte gül, lâle, çınar, nergis, menekşe, sünbül, ok, naz, belâ, bâlâ, kıyâmet vs. kelimeler çok kullanılır." (Pala, 2004: 400-401). "Serv, Necâtî Bey'in üzerinde ısrarla durup etraflı bir şekilde işlediği bir unsurdur. Serv noktasız harflerle yazılır. Bu husûs 'Serv odur ki bir harfine bir nokta konmaya' şeklinde ifade edilmiştir. Üstünde gül bulunan serviye 'serv-i gül-endâm', beyaz gül bulunan serviye de 'serv-i semen-endâm' denilir. Mutedil iklimlerde olur; 'Bî –itidâl olmaz imiş her diyâr serv' mısraında bu husûs ifade olunmuştur. Yabanlarda bulunuşu 'Servin elini alıp yabanlara attılar' şeklinde, dalsız oluşu 'Serv senin salınan boyun için kolunu kesti' şeklinde ve kökünün derinlerde oluşu 'utanıp yere geçmek' tabirleriyle, bir sıra teşkil edişi 'katar' kelimesiyle ifade olunmuştur. Mekân itibarıyla gülistânda, gülşende, sebzezârda, bâğda, bostanda, sahrâda ve su kenarlarında bulunur. Bostan vs.'nin kenarında bulunuşu 'kenar göstermek; kenar çizmek' gibi tabirlerle ifade olunmaktadır. Servi meyve vermez; 'destî tehî; tehî dest; hâm-dest; müflis, eli kuru; ne biter?' tabirleriyle ve meyve zamanı gelince meyve vermeyişi 'Cevr eyleme kim vasl güni utanısarsın/Mîve gelicek serv-i dil-ârâyı kınarlar' beytinde ifade edilmektedir. Yapraklarının yeşilliği 'yeşil geymek, yeşil murakkalar

geymek; dîbâ-yı sebz geymek' tabirleriyle; yapraklarının parça parça oluşu 'pâre pâre hırka geymek' tabirleriyle; dâimî olarak yeşil kalıp yaprağını dökmeyişi 'dâimâ yeşil geymek; her dem bahar olmak; hazan yelin el vermemek; yerini beklediği için solmamak; kış, yaz, harîf, bahâr, sebz olmak, elbise-i müsteâr geymemek; kış ve yaz makbûl-ı tab-ı cümle sıgâr u kibâr olmak' tabirleriyle ifade edilmiştir. Yapraklarının rüzgarda sallanması 'el salmak; el ucu ile görüşmek; elini kasmak; el karmak; sabâ ile el oyunu oynamak' tabiriyle; yukarıya doğru oluşu 'utanıp elini yüzüne tutmak; el kavşurmak; bâr-ı taallûktan elini çekmek; her taratan dest olmak; el açıp duâ etmek; elini gayra uzatmamak; duâda ihtisâr edip elini yüzüne sürmek' tabirleriyle ifade olunmuştur. Dik ve düz oluşu 'sehî; ber-karâr; dik durmak; edeble ayak üstüne durmak; doğruluk; elif gibi doğru olmak; erdiğine dik gelmek, doğruluk eylemek; âzâd, âzâde vs.' tabirleriyle; boyunun uzunluğu 'kimsenin eline su koymağa değmemesi; başının taşra olması; el ermez olması; ser-keş olması' ile; yerinde sabit oluşu 'sâbit-kadem olmak; adımını atmağa zâr olmak; çok durmak; cânı olmadığı için Sahn-ı çemenden bir adım çıkmamak; bir adım gitmemek; durmak; karâr etmek; yerini beklemek; ayağına su dökmeli olmak; yerden çıkmamış olmak; ayağını berk basmak; meflûc olmak; ayakdaş olmamak; hayrette kalıp adımını atmağa mecâli olmamak; yürümez olmak; yürümemek; yelmekden ayağı topuğa denli aşındığı için yolda durmak' tabirleriyle ifade olunmuştur. Servi rüzgârda sallanır, fakat eğilmez. Sallanışı 'başını salmak; hâce (tüccar) gibi salınmak, baştan ayağa hep hareket; hep kirişme olmak; titremek; nazlanmak; deprenmek; kolunu salıp şevk ile sema eylemek; oynamak; çalıp oynamak' tabirleriyle; eğilmeyişi 'sabâ yeline baş eğmeğe ar etmek' şeklinde ifade edilmiştir. Servinin altında ve etrafında gül, nergis, benefşe, sünbül ve 'çiçekler' vardır. Üstüne kuşlar, husûsiyle kumru, bülbül konar ve öterler." (Çavuşoğlu, 2001: 283-284).

Irmak etme servi kaddin dostum/Kanlı yaşım edeyim ırmak sana G:6 /6

Ey boyu servim elif gibi yolunda doğruyam/Râ kaşınla dal zülfün etmesinler beni red G:49 /3

Servi Necâti kaddine benzer dedi ise/Lûtf et sen aa kalma şâ'ir yalancıdır G:89 /7

Kaddin katında durmağa yaraşmadı diye/Servin alıp elini yabanlara attılar G:90 /6

El vermiş iken ayağına baş ko Necâti/K'ol şûh-ı cihân servi revân eylemek ister G:148 /5

Ey sidre sana benzemesin yoksa bâğ-bân/Servi yonar sanevberi hoş müntehâ biçer G:158 /2

Depretme servi ağzını açtırma goncanın/Reftâr-ı yâr ü şive-i güftâr hoş gelir G:166 /2

Kâmet-i servi havâ-yi kadd-i hoş-reftâr eğer/Nâfe-i tâtârı bûy-i zülf-i anber-bâr sır G:187 /6

Lâle-hadler yine gülşende neler etmediler/Servi yürütmediler goncayı söyletmediler G:198 /1

Billâh ey servim giryâh-ı nâ-tüvândan çekme ser/K'ol kad-i ra'nâdan ancak sâye durur mültemes G:245 /1

Tal'atın mihri doğup mâhın bitirdi işini/Kâmetin servi bitip ar'arlara düşürdü kes G:245 /6

Eğilmesin diye âhım yelinden sakınıp her dem/Rakib-i kelb ol servin nihâline dayağ olmuş G:247 /4

Bir dem içinde bin yaşamak ârzû ise/Bir lâhza serv gibi çemende karâr idin G:320 /2

Sen servi kıldı gülşen-i hüsn içre ihtiyâr/Ey bî-bedel değildir inen bî nazar yaşım G:373 /3

İnende servi silkip sarsma ey bâd/Anı çok elleme çıkmadı yerden G:385 /3

Yoktur çemende servin eli üzre el veli/Reftâr-ı yârı serv-i dil-ârâya vermezin G:405 /7

Hem gelir servin elinden hem usûlüne düşer/Aya çalsın nâreven serv-i hırâmân oynasın G:411 /2

Ağlamağ ile eger sen servi etmezsem kenâr/Su yerine dîde-i hûn-bârdan kan oynasın G:411 /4

Tutalım servi görem kâmet-i dil-ber yerine/Beni kem eğleye ol zülf-i mu'anber yerine G:511 /1

Sabâ düşürdü saçını bülend servinden/O darb ile teni başdan ayağa oldu siyâh G:516 /3

Gülsitânda seyr ederken gördü kaddin şivesin/Bûstancı bakmaz oldu servine şimşâdına G:519 /3

Bitip elin erelden ey tâze gül budağı/Servi yürütmez oldun bir bûsitân içinde G:520 /6

Eli uzunluğu duyuldu servin/Anın için utandı geçti yere G:531 /5

Göresiz kim bu kad ü kâmet ü bu zülf ü izâr/Servin işi bitire lâle vü reyhânı eke G:551 /2

Bâğ-bân benzer kad ü ruhsârını yâd eyledi/Vazgeldi bâğda servini âzâd eyledi G:578 /1

Fürkatinden bezm-i gülşende humâr-ı câm-ı aşk/Nergîsi bîmâr kıldı servi meflûc eyledi G:596 /5

Sen servi biz el üzre tutarız du'â gibi/Girme vebâle kaçma du'âdan belâ gibi G:602 /1

Çünkü kaddin sâyesi püşt ü penâh oldu bana/Şimdiden geri çenâr ü servin adın ananı G:620 /2

Sebzede salınmak için servin ile ney-şeker/Çok boyunca götürür tûmâr edip şirinliği G:623 /6

Kimseler görmüş değil derlerdi servin boyunu/Şimdi durmuşdur sabâ ile ede el oyunu G:624 /1

Meğer var ise öykünmüş kad-i bâlâsına servin/Kenâr-ı âbda gördüm ki ânı ser-nigûn oldu G:639 /2

Sıdk:

"Doğruluk, gerçeklik. İçten bağlılık." (Türkçe Sözlük, 1998: 1960). "Doğruluk, gerçeklik ve kalp temizliği gibi anlamları olan sıdk, tasavvufta sâlikin yalandan kaçınıp doğruluktan ayrılmaması mânâsında kullanılır. Sıdk, kulları Allah'a ulaştıran bir makâmdır. İnsanın gizlisiyle açığının, özü ile sözünün bir olmasıdır. Halka olduğu gibi görünmek, göründüğü gibi olmaktır. Yalandan başka bir şeyin insanı kurtaramayacağı durumlarda bile, doğru söylemektir. Dilde, kalpte ve fiilde doğruluk olmak üzere üç çeşit olan sıdk; insanın diliyle doğru olanı söylemesi, kalbinden geçenlerin doğru düşünceler olması, fiil ve hareketlerinde istikametten şaşmamasıdır." (Üstüner, 2007: 218).

Sıdk ile şol ki beklemeye şâh yanını/Satrenc-i mihr-i dostda ferzâne olmaya G:9 /6

Pir-i mugan eşiği ki devlet cenâbıdır/Sıdk ile kim ki süre yüzün kâm-rân olur G:94 /6

Yüz sürmez isem eşiği tozuna sıdk ile/Bin kez sabâ gibi varayım Ka'be'ye yayak G:273 /4

Sıdk ile şol ki beklemeye şâhıyanına/Satrenc-i mihr-i dostta ferzâne olmaya G:505 /6

Sırr:

"Sır." (Pala, 2004: 403). "Gizli iş veya söz." (Kestelli, 2004: 431). "Varlığı veya bazı yönleri açığa vurulmak istenmeyen, gizli kalan, gizli tutulan şey, giz. İnsan aklının yeterince açıklık getiremediği şey. Bir işin, bir şeyin dikkat, yetenek, tecrübe

ve sezgi yardımıyla kavranabilen en zor, en ince yanı. Bir amaca ulaşmak için kullanılan, başvurulan özel ve gizli yöntem.” (Türkçe Sözlük, 1998: 1969). “Ağzın sır olarak tavsifi dudağın şaraba teşbîhi iledir. Dudak görününce âşığın varlığı da ortaya çıkar. Bu husûs gizli sırların sâf şarâb ile âşikâr olduğu veya (ikiyi tecâvüz eden her sır şâyi olur) sözüyle ifade edilmiştir. Remmâller nokta dökerek gâibi bilirler; bu cihetten dudağın kenarındaki benin, ağzın sırrını açığa vurduğu ifade olunmuştur. Ağzın sırrını saklayamayan gönül, esrâra tevbe edemeyen kişiye; ağızın sevgisine mâlik olmayan cân, içinde sır saklamayan gönüle (veya sır saklamayan dile) teşbîh edilmiştir. Bundan başka dudağın sırra teşbîhi ‘Ağzının vasfına, nasıl bildireyim; söylemezsem ölürüm, söylesem sırrı açmış olurum’ ve ‘O şeker dudaklı, gül gibi gülmeyince kimse ağzının esrârına muttali olmadı’ veya ‘Ağzının remzini, belinin sırrını fâş ederdim; fakat benim gizli sırrımdan duyar, anlar kimse yoktur’ şeklinde ifade edilmiştir.” (Çavuşoğlu, 2001: 177).

Buldu Mecnûn saçında Leylânın/Sırr-ı Esra bi-abdihi Leylâ G:7 /3

Dilde sır-ı aşkını sakladığım ayb eyleme/Olagelmişdir eder keyfiyetin inkâr mest G:34 /3

Sinede sıfr u elif dağını benden sorman/Kim anun sırrını yürekde olan âh bilir G:64 /7

Ben sakladıkca sînede sırr-ı mahabbeti/Bir bir yüzüm gözüm sana mafiz-zamir G:77 /7

Ağzı remzin beli sırrın şerh ederdim mû be mû/Kimsene yokdur benim râz-ı nihânımdan duyar G:97 /3

Çeşm ü ebrûsu hayâli fâş eder sırrım cihân/Beg kulu oldugumu tîr ü kemânımdan duyar G:97 /4

Ben sakladıkça şişede sırr-ı muhabbeti/Bir bir yüzüm gözüm sana mâfizzamiri dir G:140 /5

Sakiyâ sohbet emânet sırrımız fâş etmesin/Mey gibi bezm-i safâ-bahşa şu kim hem-râz olur G:201 /2

Hokka-i sırr-ı hafidir sıma gönlüm sânemâ/Korkarım kim düşe nâ-ehle bu esrâr-ı aziz G:218 /2

İki doludan olur bir bûse fâş/Küllü sırrın câveze'l-isneyni şâ' G:260 /5

Gonca işâret eylediği âsitinle bu/Gül dâmenini sırrınıza perde-dâr idin G:320 /4

Fâş eder ağzını lebindeki hâl/Sırr-ı gaybı çü nakta-i remmâl G:340 /1

Esselâm ey Şâh-ı merdân esselâm/Esselâm ey sırr-ı pinhân esselâm G:349 /1

Esselâm ey zâhir ü bâtın ayân/Esselâm ey sırr-ı pinhân Esselâm G:349 /7

Câm-ı aşkındır dem-â-dem sırrımı fâş eyleyen/Nâr-ı şevkindir hemîşe gözlerim yaş eyleyen G:393 /1

Ol gonca-dehen sırrını fâş etti Necâti/Kim gizli haberler olur ifşâ küçücükten G:401 /9

Leblerinden fehm olur çün kim dehânın varlığı/Küllü sırrın câveze'l-isneyni şâ' olur 'ayân G:407 /3

Dehânın sırrını saklayamaz dil/Ne çâre yoğ imiş esrâra tevbe G:554 /4

Mahrem iken sırrına ağyar sanmış şeh beni/Ey diriğa düşman ile yar sanmış şeh beni G:637 /1

Sidre:

"Lûgat anlamı 'Arabistan kirazı' demektir. Kur'ân-ı Kerîm'de iki yerde geçer (Necm/14, 16). Tefsirde bu ağacın 'Arş'ın sağ yanında İlâhî bir ağaç olduğu bildirilir. Hadislere göre altıncı kat göktedir. Gökyüzüne yükselenler ancak buraya kadar çıkabilirlermiş. Nitekim Mir'âc gecesi Peygamberimiz de Cebraîl'i burada görmüştür. Sidre'nin yanında cennet vardır ve cennetin nehirleri onun altından akar.

Sidre'den ötesi Allah'ın Zât âlemidir. Sidre, beşer bilgisinin ve amellerinin son hududûdur. Muttakîler ile şehidlerin ruhları burada mahşeri bekleyeceklerdir. Sidre'yi Tûbâ ile karıştıranlar da vardır. Sidre kelimesi daha çok 'müntehâ' kelimesiyle birlikte kullanılır. 'Sidretü'l-müntehâ (son uçtaki kiraz ağacı)', ulaşılabilecek en yüksek yer olduğu için divân şiirinde sevgilinin uzun boyunu anlatmakta kullanılır. Padişahın yüceliği, nâmı ve şâirin şiiri için de birer temsîl olabilir." (Pala, 2004: 404). "Tûbâ, kökü sekizinci cennet ile arş arasında, dalları aşağıya doğru bütün cennetleri kateden bir ağaç olarak tasavvur edilmektedir. Kökün bulunduğu yere Sidre mevkii, cennet katlarının verâsında bulunduğu için de Sidretü'l-müntehâ denilmektedir. Bu yerden dolayı Tûbâ'ya Sidre dahi denilir. Sevgilinin boyuna, yüksekliğinden dolayı ve sevgilinin âşık indindeki mânevî değeri cihetiyle Müntehâ veya Sidre ıtlak olunmaktadır. Boyun Tûbâ'ya teşbîhi ile yüz cennete, dudak Kevser'e; boy üzerindeki zülf, Tûbâ budağına yasdanan Sidre tâvûsuna teşbîh olunmuştur. Tûbâ'nın baş aşağı oluşundan kinaye, sevgilinin boyuna Tûbâ demeyene, Tûbâ gibi baş aşağı olması bedduâsında bulunulmuş veya âşıkın gözyaşı ırmağında sevgilinin boyunun aksi Tûbâ'ya benzetilmiştir." (Çavuşoğlu, 2001: 196).

Cennet içre Sidre veş Tûbâ kadin/Başda ayağa görünür müntehâ G:13 /4

Ey sidre sana benzemesin yoksa bâğ-bân/Servi yonar sanevberi hoş müntehâ biçer G 158 /2

Müntehâ kadd üzre kim zülfün düşüpdür doğrusu/Sidre tâvûsı durur Tûbâ budağın yasdanur G 195 /4

Lûtf gül-zârında kaddin müntehâdır şöyle kim/Sidre ayağ üzre duruben ana ikrâm eder G 209 /4

Ayrışma kadd-i yâr ile kendinde tut elin/Ey serv şimdi Sidreden ol Müntehâ gibi G 602 /5

Sipihr:

"Felek." (Pala, 2004: 406).

Dâmdır devr-i sipihr ü dânedir cirm-i zemin/Dâne cürmünde tuyûr âdem olmuş müşterek G:316 /3

Mihr-i sipihre kellesi kızdıkça germ olup/Dil uzatırdı şem'-i şebistân geçen gece G:460 /6

Çıkalı göklere âhım şereri döne döne/Yandı kandil-i sipihrin ciğeri döne döne G:472 /1

Sipihrin hayr yoktur gerdişinde/Sebât anlanmaz anun bir işinde G:497 /1

Şeb-i dalâlde kaldık eyâ sipihr-i kerem/Kani nücûm-ı hidâyet bu yoldan azmışa G:507 /3

Sitâre:

Yıldız. Talih, baht, kader.

Eğerçi ağır olur taş koptuğu yerde/Sitâre var ki akiki eder yemende garib G:24 /3

Sâki firişte nukl sitâre mey âfitâb/Bezm-i piyâle kevn ü mekândan haber verir G:154 /8

Yine günü görecek gözü yok sitârelerin/O mâh-ı bürc-i sa'adet olanı gözlerler G:159 /5

Sitâresiz görünür ay yüzüne baksa güneş/Nesine germ olur ol bî-sitâre nâzlanır G:188 /5

Gelem akşamlayam demişdi ol mâh/Sitâremde diriğâ akşam olmaz G:219 /5

Güne zevâl eder ayın sitâresi bozulur/Kapın yine dolanır bir iki sa'âdetsiz G:237 /3

Olmayıcak ey gönül sitâre/Ne fâ'ide verir eşk-i pervin G:404 /4

Subh-dem her şeb sitârem ağlasam ayb etmeniz/Zerrece yok tâli'im mihrinde çün ol mâhdan G:436 /2

Çekti kenâra göz yaşı sen mâh-pâreyi/Ey mâh-pâre öğer isen öğ sitâreyi G:581 /1

Tuttu cihânı âteş-i âhım şerâresi/Kimdir ki âşık olanın olmaz sitâresi G:611 /1

Sûsen:

"Susam otu. Bir nevi hoş kokulu çiçek." (Kestelli, 2004: 442). "Klasik Türk şiirinde özellikle sivri, uzun ve keskin görünümlü yeşil çanak yaprakları vesilesiyle dikkat çekmiştir." (Bayram, 2007: 215). "Sûsen renk itibarıyla çînî, şekil itibarıyla sivri olarak tasavvur edilmiş ve hançere, kılıca, dile, devâta benzetilmiştir." (Çavuşoğlu, 2001: 290).

Goncadan vasf-ı dehanın işitip ey gül-'zâr /Hançer-i bürrân çekip sûsen itâb üstündedir G:210 /3

Goncanın ağzına bakarken çemende andelib/Gülşenin ahvâlini câ'iz midir sûsen demek G:305 /6

Tâb-ı meh-tâb üstüne pertâb olmuşdur şihâb/Sûsen-i İsâ durur hûrşidi vermiş âsuman G:431 /8

Süleymân:

"Beni İsrâil peygamberlerindendir. Nübüvvette saltanatı birleştirmiş bahtiyârdır. Menkuldür ki ism-i a'zam yazılı hâtemi (yani yüzüğü) ile dünyaya, hatta bütün mahlûkata, rûzgârlara hükm etmiştir. Tahtını rûzgârlar taşımıştır. Menkıbesi edebiyatımızın belli başlı mazmûnlarındandır."(Onay, 2007:358). "Davûd peygamberin oğlu olan peygamber. On iki yaşındayken babası yerine tahta geçmiştir. Hem padişah hem peygamberdir… Allah tarafından kendisine birçok mucizeler verilmiştir. Kuşlarla, hayvanlarla konuşur, onların dilini anlarmış. Cinlere ve rüzgâra emretme yetkisine sahipmiş. Üzerinde İsm-i A'zam yazılı bir mühürlü yüzüğü

varmış. Bu yüzüğün taşı kibrît-i ahmerden olup bütün vahşi hayvanlar ve kuşlar bu yüzük sayesinde ona boyun eğmişlerdir. Süleymân peygamber bu yüzüğü yalnızca abdesthâneye giderken çıkarır ve Âsaf adlı vezîrine veya hanımına emanet edermiş… Özellikle yüzük, karınca, Hüdhüd ve Belkıs ile birlikte çok anılır. Sevgilinin dudakları mühüre benzetildiği zaman Süleymân'dan bahsedilir. Şâir sevgilisine Süleymanlık yakıştırdığı zaman onun ihtişamından bahsetmektedir. Karınca aczin; Süleymân ise iktidar ve gücün timsâli olarak tezât içinde verilir. Şâir övdüğü kişiye Süleymân dediği zaman kendisini karınca kadar aciz gösterir." (Pala, 2004: 411-412). "Süleymân peygamber Necâtî Bey dîvânında Belkis, möhr (nîgîn veya yüzük), taht, saltanat veya cihângirlik, bütün mahlûkat (hayvanlar, cinler, perîler) üzerinde hükümdarlık, kuş diline vukûfu, karınca ile olan mükâlemesi, Dîv (veya yılan) ve Âsaf münasebetiyle zikredilmektedir." (Çavuşoğlu, 2001: 47-48).

Bu kuş dilinin oldu Süleymanı Necâtî /İletti sözü Hazret-i Selmâna beraber G:62 /7

İli zülfün iki ejder gibi göründüğü için/Orta yerinde lebin mühr-i Süleymân görünür G:80 /3

Ko rüsvâ eyleme aklı ki mühr-i mihr hânındır/Süleyman hâtemini saklayu bilmezler Âsaflar G:91 /4

Murg u mâhî melek ü ins ü peri vahş ü tuyûr/Ol Süleymân-ı zamân üstüne tir tir titrer G:115 /4

Devlet-i aşkında umaram kapında yer bulam/Bahtı mûra gah olur taht-ı Süleymân arz eder G:119 /3

Görücek halk Necâti'yi der-i Âsafda/Dediler mûru görün taht-ı Süleymân'a geçer G:134 /6

Ekevüz gibi rakibi gelicek hatt-ı lebin/Dîv redd olmağ için möhr-i Süleymân yazalar G:206 /5

Leblerin mühr-i Süleyman olduğuyçün ey peri/Her yanadan ejdehalardır nigeh-bânın senin G:311 /2

Peri yüzlü güzeller hep senin ağzına bakarlar /Beğim sana Süleymânlık müsellemdir bu hâtemden G:403 /4

Kanı dehân-ı dost yüzük gizledikleri/Avcumda idi Mühr-i Süleymân geçen gece G:460 5

Ayağına varır ola bin peri gün başına/Var ise bulmuş durur Mühr-i Süleyman Kaplıca G:473 /2

Câm-ı mey oldu nigîn halka-i meclis hâtem/Bezmimiz buldu şeref möhr-i Süleymândan öte G:488 /6

Bu cihândır güzelim hüsnüne mağrur olma/Bir zemân ola ki karınca Süleymanlığ ede G:518 /2

Hatt-ı lebine öyküne mi tut ki yazıla/Yâkut üzre Möhr-i Süleymân girih girih G:524 /7

Süleyman hâtemine yokluk olmaz/Tükenmez bûsesin varını vir'e G:531 /3

Hatt-ı lâ'lin kazı kim zibâ görünmez üstüne/Ger hat-ı Yakût ise mühr-i Süleymân üstüne G:536 / 4

Geh var dedi dehânına ağyâr gâh yok/Ol hâtem oldu dîv-i Süleymân oyuncağı G:584 /3

Lutfdur yârin Necâtî'ye itimdir dediği/Adın anmakdır karıncaya Süleyman bahşişi G:605 /6

Sünbül:

"Zambakgillerden, soğanla üretilen, 15-20 cm yükseklikte, çiçekleri kuvvetli, kokulu ve türlü renkli çok yıllık bir süs bitkisi." (Türkçe Sözlük, 1998: 2049). "Sümbülün divan şairlerinin ilgisini çeken en belirgin bitkisel özellikleri sırayla;

güzel kokulu olması (müşgîn, ‘abîr, mu‘anber, ‘anberîn); kıvrımlı, dalgalı ve karmaşık görünümü (âşüfte, perîşân, târmâr, halka halka, çîn, târ); genellikle siyaha yakın rengi (siyâh, kara, lâciverd, mâ‘î, kebûdî, gömgök) ve açıldığı dönem itibarıyla baharın habercisi olmasıdır. Klasik Türk şiirindeki temel işlevi; sevgilinin saçı, zülfü, kâkülü vs. için doğal bir benzerlik ögesi olarak değerlendirilmesine dayanır.” (Bayram, 2007: 213). “Sünbül. Sevgilinin saçlarıyla ilgili olarak ele alınır. Divân şiirinin sık rastlanan çiçek adlarından biridir. Şekli ve kokusu itibariyle sevgilinin saçına benzer. Hatta sevgilinin saçını kıskanır ve ona özenir. Sünbül ile gül, hemen çok zaman birlikte bulunur. Bunun nedeni senbül saçların, gül yanaklar üzerine dökülmesidir. Şekilce dağınık ve kıvrımlı olan sünbül, bazen süpürge vay gölgelik de olabilir. Deste deste oluşu, tazeliği vs. de sık anılan özellikleridir. Ayrıca sarık kenarına ve kulak arkasına takılma âdeti hayli yaygındır.” (Pala, 2004: 414-415). “Sünbül renk itibarıyla siyâh; şekil itibarıyla deste, tura (büklüm), perîşân, ip, boynu bağlı olarak tasavvur edilmiştir.” (Çavuşoğlu, 2001: 290).

Ârız u ruhsâr ü zülfün ey letâfet gülşeni/Biri gül biri karanfil biri sünbüldür bana G:15 /6

Bir gülün gülşeni cinânâ değer/Sünbülün ömr-i câvidâna değer G:73 /1

Bâğ-ı aşkında perîşanlık bana sünbül yeter/Sînemin üstünde nâhun zahmı berg-i gül yeter G:76 /1

Bağ-bân-ı lûtf zülf ü arız ü ruhsârdan/Ab üzre gül döşer gül üstüne sünbül döşer G:93 /3

Hattı sünbül uvağı dâneleridir benler/Hâl ü hat sanman anı cevr ü cefâ hırmenidir G:112 /3

Devr-i hüsnünde dahi deste yatır sünbüller/Meger ol bu dil-i mahrûm u gedâ hırmenidir G:112 /6

Tura-i pür-tâbına reyhân ü sünbül cân verir/Lâle-i sir-âbına gül-berg-i handân imrenir G:132 /2

Sünbül saçınla nergis-i bîmârın özleyen/Bâd-ı sabâ gibi kamu yoldan esen gelir G:170 /3

Saçılsın sünbülün cânâ gül üstüne nikâb almaz/Kim ol şem'-i şeb-ârâdır ana zulmat hicab olmaz G:243 /1

Yüzün gül-zârına sünbül saçın saç kim nikâb olmaz/Çerâğ-ı meclis-efrûza zalâm-ı şeb hicâb olmaz G:244 /1

Bâğ-ı hüsne el sunasın ah kim bigânesin/Âşinâ ol ayağını sünbül ü reyhâna bas G:256 /3

Zülf-i tarrârın hamından sünbülün boynunda bağ/Hâl-i ruhsârın gamından lâlenin bağrında dâğ G:264 /1

El hak bu sünbül semmesin bir bûstânda görmedik/Doğrusu bu kad şivesin serv-i revânda görmedik G:291 /1

İrem bağına ey gül-rû varır ta'lim verir her dem/Saçın reyhâna sünbüllük kadin şimsâda ar'arlik G:326 /4

Asılırsam sünbülünden vermeye bir mû bana/Ölür isem cânıma bû vermeye bir mû değil G:339 /6

Gül ruhlarında sünbülün âşüfte göreli/Miskin Necâti aklı dağıtmıştır ey sanem G:358 /6

Değme bir hayvâna cânâ leblerinle sünbülün/Âb-ı Hayvân ile ömr-i câvidan vermek neden G:388 /3

Gül yüzünde sünbül-i anber-fişânı bilmeyen/Oldur ol cennetde ömr-i câvidânı bilmeyen G:418 /1

Demiş idin saçına sünbül-i hoş-bûdur bu/Dostlar uşda benim istediğim budur bu G:440 /1

Nica kâkül nice mû sünbül-i gül-bûdur bu/Dil-i uşşâkı perişân edici bûdur bu G:443 /1

Bağlarlar ise durmaya cennette zâhidi/Görse yüzünü sünbüli anber-feşân ile G:448 /5

Zülfün ucundan dağıttı kendözün sünbül diyen/Var ise reyhândır ol zülf-i perişân yerliceG:469 /6

Hat değildir ruhların üzre görünen dostum/Sâye-i sünbül durur düşmüş ruh-i verd üstüne G:508 /3

Seyr edenler gül-sitânı hüsnün ol gül yüzlünün/Vâlih ü hayrân olurlar sünbül ü reyhânına G:512 /3

Gül yanağında zülf-i perişan girih girih/Bâğ-ı İremde sünbül ü reyhân girih girih G:524 /1

Gönül derd ü belâdan eksiğin ne/Tap ağla sünbül-i pür-tâb içinde G:540 /4

Nokta saçtı fülfülün evrak-ı rengîn üstüne/Dâl yazdı sünbülün reyhân ile din üstüne G:543 /1

Ne sebebden dili sünbüllerine bağladı hat/Dil-güşâ derler idi serv-i revânın çemeni G:591 /3

Sünbül saçınla hâtırımız âtır olmadı/Gül ruhların bizimle iki gün bir olmadı G:600 /1

Süreyyâ:

“Ülker.” (Türkçe Sözlük, 1998: 2054). “Ülker ve Pervîn diye de bilinen kuzey yarım kürede bir yıldız kümesi. Gerdanlığa benzetilmesinden dolayı ‘Ikd-i Süreyya’ şeklinde de kullanılır. Toplam yedi yıldızdan müteşekkildir.”(Pala, 2004: 415). “Süreyyâ (veya Ülker), yedi yıldızdan müteşekkildir. Bu haliyle inci dizisine (veya gerdanlığa) ve çiçek tarhına teşbîh edilmiştir.” (Çavuşoğlu, 2001: 256).

Çünkü bir gece kavuşmaz sen meh-i bî-mihr ile /Yere geçsin nedeyim eşk-i süreyyâdan nolur G:160 /5

Sürme:

"Kaşa ve göz kirpiklerine sürülen siyah boya, kühl, sürme. Sürülecek şey. Kadınların göz kenarlarına ve kirpiklere sürdükleri siyah boya. Kapıyı içeriden kapamaya mahsus küçük demir sürgü. Masa ve dolapta çekilerek açılan göz, çekmece." (Kestelli, 2004:445). "Kadınların süs için göz kapakları içine çektikleri siyahımsı veya lacivert toz. Isfahân sürmesi pek meşhûr olduğu için edebiyatımızda 'kuhl-i Isahâni' sözü çok geçer. Sürmenin sıcak iklimlerde gözleri güneş şuâının tesirinden korumak, göz nûrunu artırmak hususunda faydası olduğu mervidir."(Onay, 2007:359).

Süs için ve sıcak iklimlerde gözleri korumak için göz kapakları içine çekilen siyahımsı ve lacivert toz;

Gâlil yürüme ayağı tozunda gözün aç/K'ol sürmeyi şol dide-i bîdâra çekerler G:95 /2

Nigârâ tûtiyâ-yı hâk-i pâyın özge dârûdur/Çekilse sürmeden eksik değildir göz terâzûdur G:189 /1

Gözüme sürme revâdur ayağın toprağını/Ki sevâd olsa yaraşır biliriz her hâtem K:19 /31

Gözüne sürme gibi çekti hâk-i meydânın/Savâmi'-i harem-i nüh sipihr sükkânı K:25 /24

Ş

Şâir Yalancıdır:

Servi Necâtî kaddine benzer dedi ise/Lûtf et sen aa kalma şâ'ir yalancıdır G:89 /7

Şarâb:

"İçilecek şey, şarap." (Pala, 2004: 420). "Üzüm veya başka meyve sularını türlü yöntemlerle mayalandırarak elde edilen alkollü içki." (Türkçe Sözlük, 1998:2075). "Arapça bir kelime olan şarap, her türlü içilecek sıvı ve her çeşit sarhoşluk verici içecek anlamındadır. Şarap, mey, bâde, sahbâ, müdâm genel olarak sarhoş edici içecekler için kullanılırken mecazi bir anlam kazanarak tasavvufta, İlâhî aşkı ve bu aşkın coşkunluğunu simgeler hale gelmiştir. Coşkunluk ve neşe veren, sarhoş eden, insanı kendinden geçiren ve aklını, mantığını, şuurunu kullanmasına engel olan bir özelliğe sahip şarap ile aynı özellikleri taşıyan İlâhî aşk arasında rahatça ilgi kurulabilmiştir." (Üstüner: 2007: 298). "Tahammûr etmiş, içeni sarhoş eden üzüm suyu. Türkçesi süci ve çakırdır. Farsça'da ilk adı şâhdârûdur. Sonradan şairler teşbîh ve kinâye yoluyla sayısız ad takmışlardır." (Onay, 2007:363). "Şarâb gül mevsiminde (bahârda) ve meclislerde içilir: Sevgili veya sevgilinin yanağı gül mevsimine teşbîh ile, dudağını öpmek, gül mevsiminde şarâb içmek diye tavsif edilmiştir. Sevgilinin güzelliği meclise, dudakları şarâba ve aynı zamanda pisteye (şâm fıstığı), gözleri bâdeye teşbîh edilmiştir. Şarâb kırmızıdır: Bu husûs, dudağa öykünen şarâbın kıpkızıl dîvâne oluşu veya sevgilinin mey renkli dudağının hayâli ile âşıkın gözyaşının kanlı akması tarzında ifade olunmuştur." (Çavuşoğlu, 2001: 183).

Meclisler içre gül gibi beşşâş olur şarâb/Giydirse aks-ı ârız-ı dildâr al ana G:11 /3

Dembedem benlik şarâbı kokusun def etmeğe/Vasf-ı hâlin düşmez ağzımdan karanfildir bana G:15 /3

Cânânenin şarâb-ı leb-i rûh-perverin/Ger bizden ayrı göresin ey dil harâm ola G:22 /3

Mest olıcak kan içer derler seninçün dostum/Hey gözü mestim şarâb-ı nazı neylersin içib G:25 /6

Sâgarı devr ettiren sâkî şarab-ı nâbdır/Hâlet-i aşk olduğu'çin raks eder nâçâr mest G:29 /3

Çeşm-i mahmûrun şarâb-ı nâz içip kanım döker/Cenge bünyâd eylemez olmayıcak küffâr mest G:29 /5

Sâkî lebin zülâli durur mûcib-i hayat/Câm-ı şarab-ı nâb beni ede mi ferah G:43 /5

Meclisde sâki desti ile el bir eyleyip/Şol gül gibi şarâbı ayağa düşürdüler G:57 /3

Lâ'l-i lebin anıldı tutuştum şarâb ile /Pir-i mugan önünde bu gün mâcerâ budur G:79 /4

Girdi elime tutmayayım mı şarâbı kim/Mahmûrem ü harâb hep eden bana budur G:79 /5

Câm-ı şarâb ile işin altın ede şu kim/Pîr-i mugan eşigi tozun kimyâ bilir G:87 /6

Hastadır yârımız şarab özler/Ol ciger vaslası kebâb özler G:98 /1

Bezm-i vaslında câm-ı lâ'linden/Bu Necâtî şarâb-ı nâb özler G:98 /7

Aşkım selefden artuğ olursa aceb mi kim/Bezm-i şaraba sonra gelen kati mest olur G:100 /2

Der-i ruhunda âşıka sun lâ'l-i nâblar/Gül mevsiminde içilir ince şarablar G:105 /1

Lebine inmek için düşer ayaklara şarâb/Bir denîdir mey-i gül-çehre neden nâzlanır G:109 /7

Şarâb-ı nâb ile didâr-ı sâki/Zihî devlet zihî nurun alâ nûr G:113 /6

Câm-ı lâ'linle şarab-ı nâb hem reng olmasa/Küleyip düşmezdi sâgar üstüne âvâreler G:139 /3

Nefs iti ile birliğe yetip iti şarâb/Akl ile ey Necâti bunlar çok savaşdılar G:142 /5

Ârzû-yı buse etsem ol şeker-leb diş kısar/Bellidir câm-şarâb-ı nâb pinhân tatlıdır G:144 / 5

Zülfün ki ârifâne egilip öper lebin/Bir rinddir ki câm-ı şarâbı çöker çeker G:145 /5

Dünyâ Necâti'yâ yeme içmek durur veli/Yemez zemâne gussasın ol kim şarâb içer G:158 /5

Sâkiyâ gönlüm karardı lûtf edip bir bûse ver/Kaygılı gönülleri derler şarâb-ı âl açar G:162 /4

Ruh u lebin ko gönül kim zübâb ü pervâne/Çün ölümü gele şem' ü şarâb ile oynar G:163 /5

Bezm-i cemâl-i dostda içmeğe rind-i pârsâ/Gonca lebi şarâb-ı ter gül yanağı arak sunar G:176 /4

Ser-i kûyuna şarâb içmeyicek varımazın/Ten-i hâşâkümü ol gülşene bu su gelir G:179 /2

Gözündedir yine sâki şarâb-ı nâz senin/Ne hoş bu mest mey-i hoş-güvâra nâzlanır G:188 /3

Kalbi sâfidir şarâbın sofiyâ sen tutma hâr/Kalbi sâf olan kişi keşf ü kerâmet artırır G:208 /3

Gönlümüz ister şarâb-ı lâ'lin ammâ vermez el/Ehl-i bezm içinde biz mahrûm olan fâsıklarız G:214 /2

Câm-ı şarâb-ı aşkın ile Cem değil miyiz/Bazm-i gamın safâsına hurrem değil miyiz G:220 /1

Mahmûr gözler olalı mest-i şarâb-nâz/Her gûşede benim gibi bin var harâb-ı nâz G:234 /1

Güller çemende şive ile burtarır yüzün/Gûyâ ki lâle-çihreler içer şarâb-ı nâz G:234 /4

Al giymiş girmiş ortaya şarâb-ı lâle-reng/Duhter-i rez çekmek istersen yürü meyhâne bas G:256 /6

Ser-mest-i câm-ı aşk olupdur Necâti çün/Mest-i şarâb diye ana sûfi tutma dak G:272 /5

Şarâb-nâb dediğin nedir nenin emidir/İçip içip kişi mest ü melâmet olmayıcak G:275 /4

Gâh tevbe gâh mey gah muhtesib tutdu beni/Bir iki içim şarâbı sen bana kan eyledin G:289 /4

Bir dem şarabın sohbetin iki cihâna vermeziz/Kim seyr-i sagar lûtunu devr-i zamânda görmedik G:291 /3

Ne kati bî-haber oldun harif sohbetden/Şarâb-ı nâb ile sâkiler aldılar haberin G:319 /6

Çün tevbelisin isteme ey dil şarâb-ı âl/Sâki sözünü sıma ayağı eline al G:333 /1

Gül-sitânda baş açık nûş edelim câm-ı şarab/Nefs atın rişte-i taklid ile nice yedelim G:357 /3

Sine hâli çeşm ü dil giryân ü biryân gel beri/Hem ortağım hem şarâbım hem kebâbım var benim G:362 /5

Hasretim yok sâkiyâ câm-ı cihân-efrûza kim/Mahşer olunca ayıtmaz bir şarâbım var benim G:362 /6

Ben Necâti lebleri şevkiyle bî-hûş olmışam/Sen beni sanma şarâb-ı ergavândan geçmişim G:364 /7

Zerrâk sûfi puhte ile rivler kılıp/Bâki kalan şarâba dilermiş ki diye hâm G:375 /5

Tan namâzı bâtıl olur matla'-i hûrşidden/Zühd esâsı bozulur câm-ı şarâb-ı nâbdan G:383 /8

Sâkiyâ nukl-i lebin sun bağrımız ezdi şarâb/Acımıştır bize nâ-geh bir belâ göstermesin G:390 /5

Cân verir İsi suyu diye leb-i handânına/Ömrü içinde şarâb-ı ergavânı bilmeyen G:418 /5

Lebin aksi ile yaşım görenler der i kandır bu/Ya hod câm-ı muhabbette şarâb-ı ergavândır bu G:439 /1

Hatt-ı benefşe zeyn olalı lâ'l-i nâbına/Cân verir oldu halk benefşe şarâbına G:480 /1

Her yerin öpsem verir mey fi'lin ammâ leblerin/Öpücek gûyâ şarâb içildi lâ'lin câm ile G:495 /5

Sayd eyledin güzelleri ol lâ'l-i nâb ile/Câna neler şikâr gelirmiş şarâb ile G:510 /1

Gayret ey pîr-i harâbât nedir bu nice bir/Muhtesib câmı şarabı sıyıp oğlanlığ ede G:518 /4

Şarâb-ı lâ'l-i dil-berden beni men etme ey nâsıh/Sana ne her kişi ne eder ise kendi cânına G:522 /2

Görüneli hat-ı müşgîni lâl-i nâb üzre/Ne fitneler beliri başladı şarâb üzre G:523 /1

Kitâbını tutu komuş şarâba dâniş-mend/Hayâl-i lâ'lin ile ha içer kitâb üzere G:523 /5

Şarab içmek kebâ'irdense sâki/Seni ağzında öpmektir sağire G:531 /6

Sâki böyle sâde iken cân aparır leblerin/Ger şarab-âlûd edersen kan olur kan üstüne G:535 /3

Vakt-i güldür durmasın devr eylesin câm-ı şarâb/Sâkıyâ bâki değildir çünkü devrân kimseye G:541 /2

Deliden uslu haber nûş idegör câm-ı şarâb/İce bir akla kifâyet ko bu hûş-yârlığı G:561 /3

Sâkiyâ yipar sularla içmeli olduğuçün /Bûseni yerler şarâb-ı nâb ile şekker gibi G:564 /6

Yaraya ibrişim götürür mü şu kimse kim/İnce şarâb elinde yetişmiş ola yükü G:572 /6

Sâki şarâb var ise devr eylesin kadeh/Bâki değil çü devr-i zamânın güzelliği G:579 /2

Câm-ı şarâb u yâr-ı şeker-leb dedikleri/Oldur cihânda ârife meşreb dedikleri G:585 /1

Derler mihak şarâba harâbât erenleri/Şâd ol gönül ki altın adın bakır olmadı G:600 /3

Dil leblerinin şevki ile düştü şarâba/Sâki içelim sun beri şol kan olacağı G:601 /3

Gül mevsimidir Necâtî'ye sen/Sâki beri sun şarâb yok mu G:621 /6

Çeşm-i bîmârın komuş câm-ı şarâbı kan içer/Ola kim sıhhat bula nola değişsin suyunuG:624 /4

Şehîd:

“Kutsal bir ülkü veya inanç uğruna savaşırken ölen kimse.” (Türkçe Sözlük, 1998:2081). “Allah yolunda yapılan bir savaş esnasında ölen kişi. Eşkıya veya âsiler elinde ölen müminler de şehit sayılır. Şehitler sorgusuz sualsiz cennete gireceklerdir. Suda boğulmak, bir diyarda garip kalıp kimsesi yokken vefat etmek, kadın için çocuk doğururken ölmek de şehitlik hükmüne girer. İlim yolunda canını yitiren mümin kişi de şehit sayılır. Divân şâiri aşk şehidi olmayı ister.” (Pala, 2004: 423). “Şehid kendi kanıyla ve kefensiz gömülür. Aşk şehidine kefen lâzım değildir, Rûhü’l-Kudüs cenazesinde hâzır olur.” (Çavuşoğlu, 2001: 55).

Levend oldunsa baş eğme Necâtî vaz ü destâra/Özün meydân-ı aşk içre şehid eyle kefenden geç G:42 /7

Ban Necâti ederim kendimi yolundan şehid/Ol bana sarmağa bir kanlı kefen nâzlanır G:109 /8

Ten gerekmez tîğ-i gam mecrûhuna /Kim şehid-i aşka yaraşmaz kefen G:413 /3

Tiğ-i muhabbet ile ki oldu şehid kim/Ruhü’l Kudüs cenâzesine hâzır olmadı G:600 /4

Şehlâ:

“Koyu mavi, elâ göz. (Halk arasında) Şaşı göz.” (Kestelli, 2004:456). “Çirkin görünüşlü olmayan, kusurlu sayılmayacak ölçüde hafif ölçüde şaşı olan göz.” (Püsküllüoğlu, 2004: 1251). “Koyungözlü, yani tatlı şaşı. Nergise mest, mahmûr gibi sıfatlar verilmesi bu çiçeğin Narcotique yani uyşturucu bir nebâti hâssayı haiz olmasından ileri geldiği ve çünkü bu kelimenin narsise isminden alındığı da söylenmektedir. Şark eserlerinde bu uyuşturucu hâssasına dair hiçbir bahis yoktur. Binaenaleyh mahmûr, mest sıfatlarının verilmesi hususunda Sûdi’nin mütaalası çok musîbdir. Nergis-i mest denilmesi yine Sûdi’ye göre ‘ başını önüne düşürdüğü ‘

içindir. Gûyâ nergis, narsis adlı bir ırmakla bir perinin oğlu olup, son derecede olan güzelliğine mahrur bir genç imiş. Ormanlar perisi Ecko (Eko) bile narsise âşık olmuş ve nihayet onun aşkı yüzünden ölmüş. Bir gün narsis bir su kenarında oturup suya bakarken orada aksini görmüş, kendine âşık olmuş . Hemen sudaki aksini kucaklamak için suya atlamış. Fakat boğulmuş. Rûhu bir çiçek olarak meydana gelmiş ve kendi adını alarak Narsis olmuş." (Onay, 2007:297). "Bütün bu efsanelerde nergis ile göz arasında yakın bir ilişki vardır. Sevgilinin gözü nergistir. Baygın ve şehlâ bakar. İntizâr çeker, mesttir." (Pala, 2005: 356). "Şehlâ göz Necâtî Bey dîvânında herhangi bir vech-i şebeh ihtivâ etmemektedir." (Çavuşoğlu, 2001: 142).

Bana göz açtırmayan ol nergis-i şehlâsıdır/Bana gün göstermeyen bu zülf ü müşk âsâsıdır G:85 /1

Kani ol âli-nazar kim sim ü zer dediklerin/Nergis-i şehlâ gibi gözü görürken dağıdır G:186 /2

Gözüne nergis-i şehlâ kul oldu illetsiz/Sözüne şeker-i mısr öykünür evet tatsız G:238 /1

Çemende nergis-i şehlâyi hoş tutun zinhâr/Hemân anı görün ol çeşm-i pür-humârı görün G:295 /4

Misâl-i nergis-i şehlâ gerekse zerrin tâc/Edeb yolunu gözet kendisinde tut nazarın G:319 /5

Mâyil ise tâc-ı zerrîn almağa ey bülheves/Gözünü gözünde tut şol nergis-i şehla gibi G:593 /6

Tâ görelden iki şehlâ gözlerinin karasın/Kıble-i mihrâb edindim kaşlarının arasın G:391 /1

Kaçan şehlâ gözün cânâ kıya bakdıkça hışm ile/Bu gam-gîn gözüm ey dil-ber yâ giryân olmasın nolsun G:434 /4

Tâ görelden iki şehlâ gözlerinin karasın/Kıble-i mihrâb edindim kaşlarının arasın G:435 /1

Şems:

"Güneş."(Pala, 2005:427). "Güneş." (Püsküllüoğlu, 2004:1253). "Güneş." (Kestelli, 2004:457).

Sensin ol şâh-ı felek- mertebe kim leyl ü nehâr/Yüz sürer eşiğine şems ü kamer döne döne G:467 /4

Ey dil ruh-ı habîbi şevk ile öğ ki yana/Başın ayağın üzre şems ü kamer çerağı G:643 /4

Yüzüne şems hele ben demedim mâh dedi/Meh dahi sehv-i lisân eyledim eyvâh dedi G:649 /1

Şerbet:

"Hayırlı bir iş için yapılan toplantıda müzakere tatlılıkla sona erince oradakilere birer şerbet ikram olunmak âdettir. Anadolu'nun birçok yerlerinde bir genç namına bir ailenin kızının talep için kız evine giden ve cevâb-ı muvâfakat alan heyete de şerbet ikram olunmak bugün de âdettir. 'Filanın oğluna filanın kızı için şerbet içilmiş' demek zımni akd-ı nikahı ifade eder. Artık o kıza başka talip çıkmaz." (Onay, 2007: 372). "Dudağın şerbete teşbîhi şekerle mukayese tarîki ile veya 'Lebinin şerbeti hasta dile şerbet olur, onu biz hasta gönüllüye lûtf et de emelim' veya 'Dudaklarının hasretiyle bir şerbet içti ki her dert şimdi hasta gönüllüye devâ gelir' misâllerinde görüldüğü gibi şerbetin devâ veya ilâç mânâsı ile münâsebetdârdır." (Çavuşoğlu, 2001: 187).

Nidelim devr sunarsa sana şerbet bana zehr/Bu cihân böyle olur gâh bana gâh sana G:2 /3

Rahm eyleyüben dâr-ı şifasında tabibim/Nafi deyi içirdi bu divâneye şerbet G:35 /2

Derdim ol denli değildir k'ola şerbetle ilâc/Beni size gerek ise meded ol yara meded G:47 /2

Bîmâr-ı aşka şerbet ile eyleme ilâc/Var ey tabib ko beni derdim bana yeter G:108 /6

Lebinin şerbetini başına görürse şeker/Dehenin âhur anun yerini teng eyleyiser G:111 /8

Yâr derdiyle ölürken bana şerbet ey hakim/Şol sudur k'imân için bimâra şeytân arz eder G:119 /4

Şekker-i vaslına hicrân ağusın katma şehâ/Yohsa ol şerbet ile ye nice sultân ezilir G:199 /6

Bir şerbet içdi leblerinin fürkatinde kim/Her derd hasta gönlüme şimdi devâ gelir G:203 /3

Sana Şâh-ı cihândan nûş-dârû geldi sıhhatler/Gamun darü'l-bevârında adûlar içti şerbetler G:207 /10

Nicesi yanmaya gayret oduna pervâne kim/Karşısında şerbet-i vasl ile ayş eyler mekes G:245 /5

Necâti derd-mend iken kapın dârü'ş-şifâsından/İnâyet şerbetin nûş eyleyip filhâl sağ olmuş G:247 /6

Derd olsun şerbet-i dermân içersem ey tabîb/Câm-ı gamdan derd olupdur çünkü dermânım benim G:347 /4

Çün lebin şerbeti her haste dile emsem olur/Anı biz haste-dile lûtf ile buyur emelim G:366 /3

Benim katımda ölüm şerbetidir Âb-ı Hayât/Ki bir dem önce gidendir hemîşe bî-gam olan G:423 /5

Mahmûra mey nenin gibidir bildiniz mi hiç/Şol şerbet-i hakîm ki bîmâra yaraya G:498 /7

Şerbet diyeni lâ'l-i lebin lezzeti sâki/Bir veche fuka bardağına koydu ki sorma G:528 /5

Tâ kim lebin âğyârı şerbetlere kandırdı/Ol acı beni tatlı cânımdan usandırdı G:576 /1

Etmeyince aşk elinden şerbet-i hicrânı nûş/Bu Necâti derd-mende ölmek âsân olmadı G:603 /7

Şeydâ:

"Meftûn, divane." (Kestelli, 2004:459). Çılgın (âşık), deli; aşkta aklını kaybetmiş, divâne, düşkün, şaşkın.

Halk-ı âlem bir yana oldu bu şeydâ bir yana/Cennet-i kûyun komazam olsa dünyâ bir yana G:3 /1

Kimi şeydâdır Necâtî der isen/Çak sana ey gülzârım çak sana G:6 /7

Ah kim düşdüm diyâr-ı gurbete tenhâ garib/Bî-dil ü bî-can olub şûide vü şeydâ garib G:26 /1

Akil-i sâbir idim âşık-ı şeydâ kıldı/Yüz urub yalvarın ol gözleri sahrâya meded G:47 /3

Bana düşmez kim ruhun gül-zârına şeydâ geçem/Ne kılıp neyleyeyim çârem nedir gönül düşer G:93 /4

Şu divâne durur âkil k'ola aşkınla şeydâ ol/Saçın zincirini komaz elinden her ki usludur G:137 /4

Mâni olma ko salınsın cân ile dil zülfüne/Ol sevâd-ı Şâmdır bir iki şeydâdan nolur G:160 /3

Zülf ü ruhu şeydâsına kim diye Necâti/Kim dünü günü kadr ile bayram değildir G:174 /5

Benim sinemdeki dâğ-ı siyâh olmuşdur eğlencem/Meger Mecnun-ı şeydânın enisi çeşm-i âhûdur G:191 /3

Cân ü dil bend-i belâdan nice baş kurtara kim/Tolaşır zülfün kemendi âkıl ü şeydâ demez G:215 /5

Atışmasın öğütle o hastayla kirpiğin/Dolaşmasın esirge bu şeydâya perçemin G:328 /3

Hay esirge zülfünün zencirinin şeydaların/Kıyma kendi kullarındır pâdişahım gitme gel G:331 /2

Dün gece şeydâlara bin başlı ejderhâ olan/Hay o bir miskin imiş bu gün peşimân oldu gel G:334 /4

Ol güle şeydâlanırsın ey gönül bülbül gibi/Gece gündüz âh ü efgân eylemezsen işte ben G:408 /4

Eger pervâne gibi eylemezsen yanmadan pervâ/Dil-i şeydâyi yalın yüzlülerle âşinâ eyle G:530 /3

Gamın şeydâsına içmek yaradı/Nitekim merdüm-i hûş-yâra tevbe G:554 /6

Yoluna sürünmeğe cân vermez ise âfitâb/Yâ ne bekler kapını bir âşık-ı şeydâ gibi G:593 /2

Dil-berâ sevdâ-yı zülfün edeli şeydâ beni/Gözlerim yaşı çeker zincîre ser-tâ-pâ beni G:598 /1

Lâ'l ü zülfündür beni ser-mest ü şeydâ eyleyen/Cân ü bahş oynattırır kullara sultân bahşişi G:605 /5

Gönül sevda-yı zülfünle yine şûride-hâl oldu/Esirge dest-i hayrette beğim Mecnûn-i şeydâyı G:630 /3

Nola şeydâ oluban yana gönül lâle gibi/Nev-bahâr olmadı mı mevsim-i sahra mı değil K:17 /3

Bencileyin etti şeydâ bülbül-i bîçareyi/Şir-i dil-keş mevsim-i nevrûz âvâz-ı hazin K:20 /19

Şeyhi:

Necatî ile çağdaş olan Şeyhî, üstat bir şair olarak tanınmış ve Necatî Bey tarafından da beğenilmiş bir şairdir.

Billahi Necâtî'ye bu lutf u atâyı gör /Şeyhi olalı şeyhi nazmı hasen olmuştur G:84 /7

Kulun Necâti'ye edeli şâhım iltifât/Şeyhi'yi kodu şive-i Selmâna kasd eder G:151 /7

Gerçi ki şeyhi-i savma'a tevbeye dest-i hak sunar/Sâkiyi gör ki lûtf edip el diyene ayak sunar G:176 /1

Husrev edeli hımmet bîçâre Necâti'ye/Şeyhi gibi eş'arı hûb u hasen olmuşdur G:182 /6

Göz yaşı sanma benim seyl-i revânım Şeyhi/Lebini yâd edecek kaynadı kanım Şeyhi G:629 /1

Ölürüm mihr-i cemâline hevâ-dâr olurum/Şuna dek kim kala bir zerre nişânım Şeyhi G:629 /2

Ben kocaldım gam-ı aşkınla yiğitlik bu mudur/Hele ey pîr olası tâze cevânım Şeyhi G:629 /3

Nem ola dersin olayın öleyim dirileyim/Edeyim sana fidâ cân ü cihânım Şeyhi G:629 /4

Ölüm sensi olıcak sınadım kendözümü/Gel firâk eyleme kıyma bana cânım Şeyhi G:629 /5

Der isem nazm-ı Necâtî'ye Nizâmi'ye mürid/Umarım bulmaya sözümde yalanım Şeyhi G:629 /6

Şeytan'ın Kuran-ı Kerim Okuması:

"Kuran-ı Kerim açık bırakılırsa şeytanın okuyacağı itikadı bugün de vardır. Budan maksat Kuran'ın meydanda bırakılmasına mahal vermemek olduğu şüphesizdir." (Onay, 2007: 250). Sevgilinin yüzü, rakibin örtüsüz görmesi istenmediğinden; âşık rakibi şeytana sevgilinin yüzünü Mushaf'a (Kur'an'a) benzetir.

Bî-nikâb olma habibim görmesin yüzün rakip/Mushaf açık olıcak derler anı şeytân okur G:196 /5

Şimşâd:

"Şimşîr ağacı, servi. Divân şiirinde sevgilinin boyu şimşada benzetilir." (Pala, 2005:432). "Şimşâd (veya şimşir ağacı) servi ve ar'arla berâber zikredilmiştir. Bu da bağlarda yetiştirilmektedir. Baharda yemyeşil olur. Yaprakları el şeklinde tasavvur edilmiştir. Üstünde bülbül ve kuşlar vardır; boyu diktir; başı durmadan sallanır; etrafında nergis, reyhân vs. bulunur." (Çavuşoğlu, 2001: 284).

Ayağına su inipdir ey dost/Duralı hevâ yolunda şimşâd G:51 /3

Başını duymayuban saldığı şimşâd-ı çemen/Galibâ kâmetinin vasfını eder ezber G:72 /6

Şimşâd ü serv erdiğine dik gelirdi lik/Reftâr-ı yârı göreli bir pâre yattılar G:90 /3

Şimşâd salınmakda elim var demesin kim/Güzeller anı şive-i reftara çekerler G:95 /5

Bülbül çağırır salar elin tura-i şimşâd/Âkilleri hep cânib-i gül-zâra çekerler G:95 /7

Nergis gözüne öyküneli kaddine şimşâd/Bağın bu görür gözü ve ol tutar elidir G:102 /2

Meyl ederse hadd ü kaddine rakib usanmasın/K' ol gül-i şimşâd-perver gülşeni ruhânidir G:177 /3

Kâmet ü zülfün nesimi ile hasretler gibi/Koca koca görüşür şimşâd ü reyhân sarmaşır G:194 /3

Ol serv Necâti'nin bakmaz yüzüne zirâ/Şimşâd-ı bahâr etmez evrâk-ı hazândan haz G:259 /7

Kâmeti âzâdına şimdi hevâ-dâr anılır/Neydiğini bilmez iken serv ile şimşâd aşk G:276 /4

Ermek isterse kad-i dildâra şimşâd-ı çemen/Berk bassın ayağın serv ile el bir eylesin G:425 /5

Sevgilinin boyu;

Ol boyu şimşâda yarın yapışırsa dâd-hâh/Serv gibi her tarafdan dest ola dâmân-ı dost G:30 /2

Tan yeli şimşâd-kadler turasından hastedır/Zâ'fı galib olduğuyçin nalesi ahestedir G:82 /1

Ömr uzunluğundan âhîr fâ'idem bu oldu kim/Ol boyu şimşâd ü hoş-reftârı gördüm bir nazar G:128 /3

Lûtf meydanında sen burdun çinârın pençesin/Dedi el arkası yerde ey boyu şimşâd pes G:246 /6

Kâmetin şimşâdını ayrı görürmüş servden/Râstı eksik değildir çeşm-i ahvelden hivel G:342 /4

Gül yüzüne bakmadım şimşâdın adın anmadım/Ol kamer-ruhsâr ü hoş-reftâra n'ettim n'eyledim G:377 /3

Bir oğru elif okumadan ey boyu şimşâd/Hâcen mi dedi fitneye başla küçücükten G:401 /7

Gül yüzüne bakmadım şimşâdın adın anmadım/Ol şeker-güftâr ü hoş reftâra n'ettim n'eyleyin G:426 /4

Güller açıldı ey ey boyu şimşâd ü hoş hırâm/Seyr eyle sahn-ı sebzeyi serv-i revân ile G:474 /2

Gülsitânda seyr ederken gördü kaddin şivesin/Bûstancı bakmaz oldu servine şimşâdına G:519 /3

Ey kâmeti şimşâd elin üstüne el yok/Âzade yürü serv-i hırâmanlar içinde G:553 /3

Boyun şimşâdını ayrı görürmüş servden nergis/Biri iki görür lâbüd şu kim eder nigâh eğri G:597 /7

Zülfün umar hasta dil ey kâmet-i şimşâd-ı nâz/Sâyedir bî-dillere serv-i hırâmân bahşişi G:605 /4

Lâ'l-i lebine cân ile dil müşteri iken/Bâzâr edersen ey boyu şimşâd elin beri G:638 /3

Haddi gülzârı ile bâğ-ı sa'âdet handân/Kaddi şimşâdı ile sebze-i devlet zibâ Tb (Sultân Abdullâh) 2 /2

Şöhret Âfetdür:

Şöhret âfettir gözet satrenci kim /Şehden ayrıga gelir mi şâh-mât G:28 /3

Şöhret âfettir demişler dün garibindir gönül/Dûd-ı âhı sâye-i şebde nihân etmek gerek G:317 /5

T

Tâc:

"Pâdişâh ve kralların başlarına -hükümdârlık âlâmeti olarak- giydikleri murassa ve sorguçlu baş kisvesi. Şeyh ve dervişlerin külâhlarına da tâc derlerdi. Şâirlerimiz tâc münasebetiyle pâdişâhlara kapalıca hücum etmişlerdir." (Onay, 2007:380). "Hükümdarların resmi günlerde başlarına giydikleri işlemeli ve mücevherli başlık, tâç. Bazı tarîkat ulularının değişik şekilde yapılan külahlarına da tâc tabir olunur. Hatta bu tarîkatlarda tâc giyme merasimi dahi yapılır. Divân şiirinde ay ve gül, tâca benzetilir. Cemşîd'in ve Keyhüsrev'in tacları ise ünlü oldukları için anılırlar. 'Tâc u taht' tamlaması, padişahlık simgesidir. Tâcnâme adıylayazılan eserlerde tarîkat taçları anlatılır." (Pala, 2004: 435-436).

Hüsn ü hulk ile cihan halkı başı üzre tutar/Ey Necâtî anun için dediler dilbere tâc G:41 /5

Tâc-ı ser seng-i belâ yüzsuyu hâk-i kademin/Yeter ey dost yeter bana ne nâmus u ne ar G:63 /6

Şol ki tecrid olamaz tâc ü kabâdan geçemez/Halka-i bezm gibi ehl-i safâdan geçemez G:224 /1

Şâhid-i İslâm ise sofi bu tâc ü taylesân/Baş açık abdâlıyız birdir bizim ikrârımız G:241 /4

Hâk-i pâyını Necâti etmek ister tâc-ı ser/Görmek olmaz Pâdişahım devleti erden ırağ G:267 /7

Misâl-i nergis-i şehlâ gerekse zerrin tâc/Edeb yolunu gözet kendisinde tut nazarın G:319 /5

Her kişi izi tozun başına tâc edinmesin/Her gedâ kendisini bir pâdişâ göstermesin G:390 /2

Tâc-ı devlettir meğer başında miskin kâkülün/Kim güzeller şâhısın hem hûblar sultânısın G:395 /2

Ayağı tozunu tâc eden gönül sultân olur/Ey sabâ sunma sakın billâhi sultân hakkına G:486 /6

Çün tâc-ı şeref oldu ve iksir-i sa'âdet/Hâk-i kademin izzeti başım yüzüm üzre G:487 /8

Mâyil isen tâc-ı zerrîn almağa ey bülheves/Gözünü gözünde tut şol nergis-i şehla gibi G:593 /6

Taş Eylemek (Olmak):

"Şaşırıp ya da korkup ne yapacağını, ne söyleyeceğini bilmez olmak." (Püsküllüoğlu, 2004:737)."Kayalardaki kabartma resimleri, yerlerden çıkarılan heykelleri birçok halk –Allah'ın gazabına uğrayarak- taş olmuş insan veya hayvan sayarlar."(Onay, 2007:383).

Öykünürmüş leblerine la'l ü yâkût ey sanem/Gâlibâ uşbu günehdir anları taş eyleyen G:393 /2

Bî-vefâdır ettiğiyçün çok günâh/Kalbini taş etti Allâhım meğer G:164 /3

Öykündü benzer ey meh lâ'l-i lebine nâ-geh/Urup taş etmiş Allâh yâkutu kân içinde G:520 /7

Taş Koptuğu Yerde Ağır Olur (Taş Yerinde Ağırdır):

"Kişinin değeri, kendi yerinde, çevresinde bilinir." (Püsküllüoğlu, 2004: 168). " Herkesin, herşeyin kendi çevresinde önem taşıdığını anlatır." (Türkçe Sözlük, 1998: 2146).

Eğerçi ağır olur taş koptuğu yerde/Sitâre var ki akiki eder yemende garib G:24 /5

Taş Üstünde Taş Kalmamak (Taş Taş Üstünde Bırakmamak):

"Baştan başa yıkıp, yerle bir etmek." (Türkçe Sözlük, 1998: 2146). "Bir yerdeki bütün yapıları yerle bir edercesine yıkmak." (Püsküllüoğlu, 2004:738).

Âlemin mamuresinden kalmadı taş üzre taş/Döneli bağrın kara taşa tenin ak mermere G:449 /7

Taşı taş üzre komaz kûy-i vefâda dil-dâr/Sen Necâti tutalım arkan ile taş taşı G:590 /8

Taş Yürekli:

"Katı yürekli, hiç acıması olmayan, acımasız, taş kalpli." (Türkçe Sözlük, 1998: 2150). "Katı yürekli, acımasız." (Püsküllüoğlu, 2004: 738).

Güzeller taş bağırlı olmayınca/Binâ-yı aşk inende muhkem olmaz G:219 /3

Tecrîd:

"Ayırma, ayrı bir tarafta tutma. Soyutlama. Yalıtım, izolasyon." (Türkçe Sözlük, 1998:2163). "Bir şâirin kendisini başka bir kişi yerine koyup ona hitap etmesidir. Özellikle mahlas beyitlerde şâirler tecrîd yaparlar. Tasavvufta ise Allah yolunda mâsivâdan kurtulma yerine kullanılır." (Pala, 2004: 445). "Sözlükte soymak, soyutlamak demek olan tecrîd, tasavvufta sâlikin zâhirini mal ve menfaatten, bâtınını karşılık bekleme anlayışından arındırması; kalp ve sırdan masivayı uzaklaştırması; yaptığı her şeyi sadece Allah rızâsı için yapması ve bu uğurda hal ve makâmlara bile değer vermemesi anlamlarındadır. Dünyayı terk eden ve onunla ilgisini kesen hal sahiplerine de tecrîd ehli denir." (Üstüner, 2007: 243-344).

Şol ki tecrid olamaz tâc ü kabâdan geçemez/Halka-i bezm gibi ehl-i safâdan geçemez G:224 /1

Çâr divâr-ı cesed kaydını terk eyleyelim/Bağ-ı tecride bu gün gül gibi handân gidelim G:357 /5

Çün girdi Necâti eline gevher-i tecrid/Şimden geri sen gussaya dalmağa sebeb ne G:492 /8

Tecridleriz neyleyiserdir bize eflâk/Tokuz cebeli soyamaya bir yalın acı G:566 /2

Ayş ü nûşun mevsimidir anma tecrid olmağı/Koma elden ey kalender câmı bayram ertesi G:568 /6

Ten:

"Vücut. Gövde. Beden." (Kestelli, 2004: 493). "İnsan vücûdunun dış yüzü. Vücut." (Türkçe Sözlük, 1998:2188). "İnsan vücûdu ile ilgili olarak kullanılan beden, cisim, cesed ve ten tasavvufta, rûhu barındıran ve çeşitli faaliyetlerde bulunmasını sağlayan zemin ve alet anlamındadır. Mutasavvıflar bedeni, rûhu haps eden bir varlık olarak algılamışlar ve itibar edilmemesi gerektiğini söylemişlerdir." (Üstüner: 2007: 294).

Mümkün müdür ki sarıla bir sim ten bana/Ölem gidem ki meğer ki sarıla kefen bana G:16 /1

Yemeyince gamını gözyaşı bozar tenimi /Şu mizâcına ziyân eder anın kim ola ac G:41 /2

Gark olmadın gözüm yaşı bahrına fülk-i ten/Ey bâd-ı şurta gel bizi al bir yana çıkar G:78 /2

Ruhları âyinesin gösterse ol hûr-i behişt/Tûti-i câna ten-i hâki-kafes uçmağ olur G:107 /6

Yakayım hecr oduna küllü tenim kül edeyim/Ol nihâl-i gül ra'nâ beni çün hâk ister G:111 /2

Ger ayaklanmaz ise bâde gamın leşkerini/Bu ayak kişver-i tenden yine bir toz kopar G:111 /4

Edemezdim habs-i tenden ben kekez cânı halâs/Derd ü gam etti bana yoldaşlık şâpâşlar G:123 /6

Ser-i kûyuna şarâb içmeyicek varımazın/Ten-i hâşâkümü ol gülşene bu su gelir G:179 /2

Teb-i hicrân ile başımda bir od yanar kim/Şem'-vâr ağladığımca ten erir cân ezilir G:199 /2

Ten esâsın yıktı kıldı cân evin âbâd aşk/Dilde seng-i hecr ile saldı ağır bünyâd aşk G:276 /1

İki bükdün bu ten-i zerd ü nizârım gûyiyâ/Murg-ı cân ayağına altınlı halhâl eyledin G:294 /2

Benliği terk eyle mutrib nâleni dil-sûz kıl/Bezm-i cândır ayb ola uşşâk içinde ten demek G:305 /2

Hayâlin dilde hân oldu visâlin tende cân oldu/Cihâna dâsitân oldu beğim kaşın gözün gamzen G:308 /3

Ten gerekmez tîğ-i gam mecrûhuna /Kim şehid-i aşka yaraşmaz kefen G:413 /3

Ey Necâti işin altın eyledi/Kimyâ-yı aşk ile ol sim-ten G:413 /7

Sen sîm-ten nigâr ile terlik dekeş durur/Bir pirehenle sebzeye çıkdıkça yâsemen G:416 /2

Ten ile baş kılır hançerin üstüne savaş/Ben kılıcınla durup ikisini araların G:422 /4

Tenime ayrı erer cânıma ayrı sitemin/Tiğ-i hûn-riz-i cefâ pişeden ayrıdır bu G:443 /5

Ten erdi gibi olmaz imiş derd-i dil ü cân/Eyyûb dahi döymeye ben denli belâya G:444 /2

Âlemin ma'mûresinden kalmadı taş üzre taş/Döneli bağrın kara taşa tenin ak mermere G:449 /7

Bezmimiz bir ten gibidir kanı mey cânı güzel/Cân gibi otursam ol nazig-miyânım gizlice G:476 /3

Âlemin ma'mûresinde kalmadı taş üzre taş/Döneli bağrın kara taşa tenin ak mermere G:499 /3

Sabâ düşürdü saçını bülend servinden/O darb ile teni başdan ayağa oldu siyâh G:516 /3

Zâyi olurdu çar-sû-yı tende nakd-i ömr/Sen Yûsuf-ı zamân ile bâzârım olmasa G:546 /2

Yaşımın katresi giydirdi zırıhlar tenime/Veh ki mâni olamaz Türk-i hadeng-efgenime G:557 /1

Bu hevâ ile kapında beni ben hâk ederem/Ey cefâ-pişe meğer geçmeye hükmün tenime G:557 /2

Bana kim ola al boyu serv-i revân gibi/Kim cânda bir elif gibidir tende cân gibi G:577 /1

Dest-bûsu hevesine düşeli sırma-misâl/Çarh-ı gamda tenim inceldi dolaşı dolaşı G:606 /4

Bir sîm-ten firâkına ölen Necâtî'nin/Billâhi mermer ile yapasız mezârını G:607 /7

Tende her kılım Ene'l-Hak diye Mansûr gibi/Zülfünün ucuna ger eylesin dâr beni G:633 /4

Sabr ile sâkin ola tende Necâtî diye cân/Yandı aşk âteşine miskinin içi ve taşı G:644 /5

Yine naziklik kocmağa ol sîm-teni/Nice titrer görün üstüne düşüp pireheni G:646 /1

Tenhâ:

"Yalnız. Tek, boş, hali." (Kestelli, 2004: 493). "Yalnız, tek. Kalabalık olmayan, insanı az olan, ıssız yer." (Püsküllüoğlu, 2004:1313).

Ermesin dersen cemâl-i ber-kemâle bir zevâl/Gün gibi ey şâh-ı âlem gitme tenhâ bir yana G:3 /2

Ah kim düşdüm diyâr-ı gurbete tenhâ garib/Bî-dil ü bî-can olub şûride vü Şeydâ garib G:26 /1

Tenhâ salın ey dost sen ağyârı nidersin/Cennet gülünün bilesine hâr gerekmez G:213 /4

Terk:

"Sözlük anlamı bırakma, vazgeçme demek olan terk, tasavvufta bir şeyden arzuyu kesmek, emelden geçmek mânâsında kullanılır. Terk-i dünya (dünyayı terk), terk-i ukbâ (ahireti terk), terk-i hestî (varlığı terk) ve terk-i terk (terki terk) olmak üzere dört şekli vardır." (Üstüner: 2007: 241). "Bırakmak, terk etmek. Tasavvuf terimi olarak terk külah dilimine denir. Şâirler genellikle kelimenin her iki anlamını da kullanarak sanat yaparlar. Edhemî dervişlerinin tâcları dört renklidir. Bunlar dünyayı, ahreti, varlığı ve terk etmeyi simgelerler. Bunun için terk-i dünyâ, terk-i ukbâ, terk-i hestî, ter-i terk deyimleri ortaya çıkar." (Pala, 2004: 449).

Terk et Necâtî hâce-i dünyâ-peresti kim/Kef geçme mâl üstüne verdi kemâl ana G:11 /6

Sen bi-vefâyı terk-i cefâ etti dediler/Gerçekler işitib dedi şallâh yalan ola G:21 /6

Terk eyle varı dost yoluna gedalığ et/Âlem içinde başı açık padişalığ et G:31 /1

Açılmış gülleri bâğın senin bu hüsn ile çağın/Mey ü mahbûbı terk eyleyene divânedir derler G:61 /3

Terk etti kûyunu yine ağyar edip sefer/Her kim iştdi dedi ki fi'n-nârı fi's-sakar G:83 /1

Gül devri durur gonca-leb ü hokka …/Terk eyle isen bâdeyi esrâra çekerler G:95 /3

Terk-i ser eder ezilir karşına/Râstı sarb asılasıdır şeker G:164 /2

Ayağı toprağına cân ü başı terk etmek/Ben ey gönül sana bin bin dedim ki bir bir olur G:169 / 6

Dil Halili eşiğin Ka'besini terk edemez/Men eder hubb-ı vatan Veys Karenden çıkamaz G:231 /2

Dediler âşıkla yâ mâl ola yâ sabr ü sefer/Çün budur bâri hemin terk-i diyâr eyleyevüz G:236 /4

Yârı terk eyle halâs ol bu belâdan derler/Nice bimâr ola cânım vere dermâna ivaz G:257 /4

Leb-i cânâneyi terk eyleme ey tâze civân/Devr-i gülde meyi terk etme seni' ola seni' G:261 /4

Elhamdü lillâh eyledi terk-i cefâ hatın/Yazdı nigin-i lâ'line nakş-ı vefâ hatın G:283 /1

İhtiyâr eyleyicek aşkı özünden el çek/Terk-i cân etme durur içine girmek savaşın G:286 /4

Benliği terk eyle mutrib nâleni dil-sûz kıl/Bezm-i cândır ayb ola uşşâk içinde ten demek G:305 /2

Çâr divâr-ı cesed kaydını terk eyleyelim/Bağ-ı tecride bu gün gül gibi handân gidelim G:357 / 5

Kul oldum ol şehe nice terk edeyim anı/Sanma beni ki hıdmet-i sultândan ayrılam G:361 /5

Uyup hevâya terk-i diyâr eylesem nola/Bir katreyem ki lücce-i ummândan el yudum G: 371 /4

Ey Necâti güç imiş âşıkı terk eyleme yâr/Bedene rûh vedâ' eylemek âsân değil'a G:500 /6

Zâhid ederse cennet-i kûy-i habibi terk/Billâhi mâni olma ko gitsin cehenneme G:545 /2

İki cihânı terk eder uşda bugün yarın/Tâ kim Necâti bir ola sen meh-likâ ile G:549 /6

Cennet-i kûyunu terk eylemeyen âdem isen/Dâne-i hâlin od urmazsa eger hırmenine G:557 /5

Sen o âhû-yı Haremsin k'işitip eyledi terk/Nâfe zülfün hevesi ile diyâr-ı Huteni G:591 /2

Şol bî-vefâ ki cevr ile terk etti yârını/Ger hüsn iline şâh ise terk et diyârını G:607 /1

Tesbîh:

" 'Subhanallâh' kelimesini söyleyerek Allâh'ı ululama. Tesbîh, sözle, kalple veya inanış yönünden olabilir. Allah'ı her türlü noksan sıfatlardan uzak tutmaktır. Bazen bu söz şaşkınlık da ifade eder. Tesbîh kelimesinin ikinci anlamı da namazın sonunda tesbîh okunurken sayının şaşmaması için elde çekilen âlete denir. Bu tesbîh 99 veya 33 tanecikten oluşur." (Pala, 2004:451).

Hoş olur halka-i zikr ü dem-i tesbih veli/Fasl-ı gül-zâr durur der mey-i nâbıdır G:138 /2

Tesbihi oldu mescid ü mihrâb ehlinin/Hem dem olalı zülf-i perişâna benlerin G:284 /8

Câm-ı safâ-niyâz ile özr-i günâh iken/Tesbih olur riyâ ile şeytân oyuncağı G:584 /4

Teşbih:

"Benzetmek." (Kestelli, 2004: 498). "Benzetme. Aralarında ilgi bulunan iki şeyden zayıf olanı kuvvetli olana benzetme sanatıdır." (Pala, 2005: 452). "Benzeti, benzetme." (Püsküllüoğlu, 2004:1323).

Zerreye teşbih itmiş ağzını/Vâkı'â miskin Necâti kem demez G:233 /8

Temsil olursa gamzen ecelden inen yakın/Teşbih olursa yüzüne Ka'be inen ırak G:272 /2

Yüzünü dürer gül-i handâna teşbih edicek/Kati nâzüg-tab'dır yarın bilirsiz huyunu G:624 /5

Tevbe:

"Tevbe, işlenmiş bir günah için bir daha işlenmeyeceğine dair söz verilip af dileme. İki türlü tevbe vardır: İnâbe tevbesi: Kulun, Allah'ın gazabından korkarak günahtan kaçınması dolayısıyla yaptığı tevbe. İsticâbe tevbesi: Kulun, Allah'ın lutuf ve kereminden utanarak yaptığı tevbe. Sûfiler ise avama, havassa ve ahâssa ait olmak üzere üç çeşit tevbe kabul ederler. İslâm'da güneş batıdan doğuncaya dek tevbe kapısı açıktır. Allah suç işleyip de pişman olanların tevbesini kabul edicidir…." (Pala, 2004: 453).

Sunulur sola sagar sağa tevbe/Beli her bir ilin bir âdeti var G:86 /5

Mahbub u meye tevbeliyem derse Necâtî/İnanmayasız sözüne zîrâ ki delidir G:102 /8

Ey hâce vâ'iz okuduğu tutsun anı kim/Gül mevsiminde tevbeyi meyden yeğin tutar G:165 /3

Gerçi ki şeyhi-i savma'a tevbeye dest-i hak sunar/Sâkiyi gör ki lûtf edip el diyene ayak sunar G:176 /1

Nev-bahâr eyyâmı geldi ayş ü işret çağıdır/Tevbelerle gül kızıl düşman sucu kan yağıdır G:186 /1

Necâti tevbeni bozmak dilerler/Çemende lâl vü gül epsem olmaz G:219 /7

Yıkıldı zâhidin verdiği tevbe/Dirığâ kışda yapı muhkem olmaz G:230 /5

Zülf ü îzârı tevbeleri bâtıl etti ah/Hak bu durur ki fark edemezven karadan ak G:272 /3

Gâh tevbe gâh mey geh muhtesib tutdu beni/Bir iki içim şarâbı sen bana kan eyledin G:289 /4

Çün tevbelisin isteme ey dil şarâb-ı âl/Sâki sözünü sıma ayağı eline al G:333 /1

Gel yemin et bir dahi bu cürmü etme der isen/Pâdişâhım tevbe Bismillâhi rrahmanirrahim G:352 /3

Şişe simadan muhtesibe tevbe sımak yeğ/Getir ayağı hele bize nâşi duyunca G:475 /9

Sûfî andak tevbeden yurdun Necâtî gibi el/Gülşenin bir kez kadem bassan behişt-âbâdına G:533 /5

Ko nâsihâ beni tevbe tutunca mey tutsun/Bahâr ü mevsim-i gülşendir intizârı gör'e G:539 /5

Ben umarım ki seni varınile hoş göreler/Cenâb-ı pir-i mugâna Necâti varı gör'e G:539 /6

Yaraşmaz bâdeden dildâra tevbe/Bu vech ile kalırsa yâra tevbe G:554 /1

Görelden leblerin and içti kâdi/Ki dahi vermeye mey-hâra tevbe G:554 /2

Kulağına girer pendi rakibin/Nitekim kûçe-i hammâra tevbe G:554 /3

Dehânın sırrını saklayamaz dil/Ne çâre yoğ imiş esrâra tevbe G:554 /4

Efendi gamzen etsin kana perhiz/Beğim lâzım durur bîmâra tevbe G:554 /5

Gamın şeydâsına içmek yaradı/Nitekim merdüm-i hûş-yâra tevbe G:554 /6

Bu mu'ciz nazmın elfâzın Necâti/İşitenler eder güftâra tevbe G:554 /7

Zebân-ı hâl ile sebze Necâti sana eydür kim/Esâs-ı tevbeyi bozmak zarâfettir hemân şimdi G:575 /7

Tılsım:

"Sihir nev'inden mevhum bir şey ki güya o bozulmadıkça bir define zapt olunamazmış. Füsun. Çare, tedbir, kuvvet ve tesir." (Kestelli, 2004: 503). "Sihir nev'inden gûyâ gömülü hazineleri kimsenin bulamaması için yapılırmış. Ekseriya define üzerine bekçi bir yılan konurmuş. Bu yılan ancak kırk yıl beklermiş. Bu müddet bitince tılsım bozulurmuş." (Onay, 2005: 391). "Sihir, büyü. Eskiden değerli mücevher, para, eşya vs. şeyler yıkıntı yerlere gömülür, bulunmaması için de dualar okutulur ve artık oraya yaklaşana bir ejderha veya korkunç bir zenci görünerek korku vereceğine inanılırdı. Buna tılsım denir. Sûfiler bedeni tılsımı bir defîneye, nefsi de yılana benzeterek bu yılanın gitmesi için tılsımın bozulması gerektiğine inanırlar." (Pala, 2005:458). "1.Doğaüstü işler yapabileceğine inanılan güç. 2.Büyülü şey, muska. 3.Çözüm yolu, çözüm, önlem, çare." (Püsküllüoğlu, 2004:1328). "Sihir için dâire çekilir. Yağmur yağdırmak, hazîneleri elde etmek, güzellerin gönlünü almak için büyü yapılır. Bu sonuncusu için Necâtî Bey ateşde nalı kızdırmak gibi bir tılsım şeklini söylüyor. Cadılar hakkında folklorumuzda çok değişik telakkiler vardır. Necâtî Bey bunlardan yalnız birini, câdûnun ateşte yanmaz, suya batmaz olduğu inancını zikretmektedir." (Çavuşoğlu, 2001: 88).

Açılır genc-i cemalinden tılısmı zülfünün/Gûyiyâ efsûn okur urur sabâ pinhân ana G:5 /2

Tîğ:

“Kılıç.” (Kestelli, 2004:504). “Kılıç” (Pala, 2005:458). “Kirpiğin kılıca teşbîhi yürekleri parçalaması ve aynı zamanda cellâda teşbîhi cihetiyledir.” (Çavuşoğlu, 2001:148).

Her kimse gamze eylese ol Türk-i nim-mest/Tîg-i cefâ ile sanasın kim beni çalar G:133 /4

Korkutmasın öldürmek ile tîğ-i müjen kim/Tiğ ile dirilir nice yoldaşlarız biz G:232 /5

Tiğın kolun bürehne kılıb kalbler yarar/Rûz-ı gazâda hûn-ı adûdan edip hızâb K:3 /27

Berkini görse tig-i cihân-girin senin/Olurdu âfitâb gibi şerm-sâr âb K:5 /19

Rûz-ı masâf şu’le –i tiğin ki berk ura/A’dâ sanır ki doldu yemin ü yesâr âb K:5 /20

Bir dem içinde zâhir olar âfitâb-ı feth/Çün dest-i devletin çeke tiğ-i gaza seher K:9 /41

Ey ceng-cûy u arbede sâz ü yegâne tiğ/Vey hışm ü kin ü hiddet oduna zebâne tiğ K:11 /1

Hasm gürzün görüben tigine can verdiği bu/ Kim ecel irse olur her kişi mâya mâyil K:14 /28

Ümid bağına yağmaya feth yağmuru/Oluptur ebr kefi berk tiğ-i rahşânı K:2512

Mihr ceng etmeğe bed-hâhın ile ey meh-i lûtf/Eline tiğ alıp çekdi başına siperi Tb (Sultân Abdullâh) 3 /8

Tîr:

"Ok." (Pala, 2004: 458).

Yüreğimi sineden yarıb çıkarsınlar benim/Kim gam tirinle ol bir kanlı peykândır bana G:8 /7

Tir-i gamzen katlime kasd etmesin ikide bir/Mihnet ü cevr ü cefa bî-dillere bir iki suç G:40 /2

Kemân ebrûlarına incinip peykânına geçtim/Gel ey tîr-i müe billahi lutf eyle geçenden geç G:42 /3

Dedim ki müjen tîrine sinem siper olsun/Tahsinler edip dedi Necâtî cigerin var G:75 /6

Ey mâh-çehre âşıkın ahından et hazer/Bilmez misin ki göklere tîr-i du'â çıkar G:78 /6

Gögsüme tir-i gamzesin ol kaşları kemân/Şöyle urur ki bir yanadan bir yana geçer G:81 /2

Çeşm ü ebrûsu hayâli fâş eder sırrım cihân/Beg kulu olduğumu tir ü kemânımdan duyar G:97 /4

Asâ-yi tîrin ile ey cefâ-kiş/Za'if oldu yürek davranıgör G:106 /3

Tir-i müjenle birliğe yetmedim ah ah/Andıkça tir-i gamzeni bağrım paralanır G:130 /3

Gamzeler kim cân eline tir-i müjgân yağdırır/Benzer ol tatara kim sihr ile bârân yağdırır G:149 /1

San yağar bârân-ı hışm ile tekerk-i pür-belâ/Ol kemân-ebrû kaçan tîr ile peykân yağdırır G:149 /7

Sineme va’de-i vasl etmiş idi tir-i müjen/Dil tekâzâ ede diye bu yanadan geçemez G:224 /6

Her kanda ise tir-i belâna nişâneyiz/Ey kâş olmaya idi nâm ü nişânımız G:227 /5

Tir ü hançer çekme gamzenden Necâti kasdına/Bir karınca katline lâzım değil bunca yarağ G:265 /7

Hak iki başda iki nişân dikip eyledi/İki cihânda tir-i murâdâtına hedef G:269 /3

Sîneme zahm-ı ciger-dûz ettiği iyilikleri/Bir bir arkamdan çıkardı âkıbet tîrin senin G:290 /3

Dest-i cefâ ile felek bükdi belimi yay tek/Tir-i murâdı ah kim bir kez nişânda görmedik G:291 /8

Ben sinemi siper kılıcı bir belâ-keşem/Sen urduğunca cânıma tir-i belâların G:298 /2

Borcum olsun cân ü baş üstüne kurbân olduğum/Tir-i gamzenle kemend-i zülfüne yer eylemek G:312 /3

Şâh-ı güldür sinem üzre zahm-ı şemşirin senin/Goncalar zeyn eylemiş etrâfına tirin senin G:314 /1

Yây gibi kara bağrıma çekersem yaraşır/Çâr ebrû bir güzel mânendidir tîrin senin G:314 /3

Bunca yıldır tir-i âhı düşmen için saklaram/Kim demişler dostum bin yıl yarak bir gün gerek G:316 /11

Pârelensin gam değildir tir-i gamzenden yürek/Sinemin her gûşesi doldu hadeng-i zenberek G:327 /1

Ol günde erse tir-i gam olma dilâ melûl/Gökden ne yağdı kim anı yer etmedi kabûl G:329 /1

Tîrin ucundan derûn-ı sinede kan oldu gel/Yüreğim derd ile zehr-âlûde peykân oldu gel G:334 /1

Dedim ey cân dönmezem tîr-i müjenden mâ-hasal/Dedi kim da'vâyı ko ger merd isen meydâna gel G:343 /3

Zahm-ı firâk onulmuş u gitmiştir ey sanem/Tîrinle sine birliğe yetmiştir ey sanem G:358 /1

Mey-gûn lebin hayâli ile kan akar yaşım/Kim dedi tîr-i gamzene kim kana kar yaşım G:373 /1

Görünen yıldız değil yer yer delinmiştir felek/Gün yüzünün hasretinin tîr-i âhımdan benim G:378 /3

Cânlar almağa gözüne koşma kaşın kirpiğin/Mest olanın derdine tîr ü kemân vermek neden G:388 /6

Atılır çarh oku gibi tir-i âhım göklere/Ey hilâl ebrû sakın kim attığım düşmez yere G:449 /1

Sen hilal ebru gamından çıktı nalem göklere/Tir-i âhımdan sakın kim attığım düşmez yere G:499 /1

Kirpiğinin her biri bir tirdir cân kasdına/Âteş-i haddinde doğruldurken olmuşdur siyâh G:515 /3

Zâ'f ile inceldiğimden acımazdım korkaram/Geçe gide tir-i gamzen nâ-gehân eğlenmeye G:527 /4

Olmadın gittin Necâti tîr-i mihnetten halâs/Ol kemân-ebrû cefâsı alnına yazu gibi G:560 /7

Egerçi tîr-i gamzen câna girdi/Hele lâ'l-i lebin mercâna girdi G:569 /1

Güzellik taht-gâhına çıkıp zulm etme sultânım/Sakın âşıklar ahından ki olmaz tir-i âh eğri G:597 /2

Ah kim sinemi ser-tahta gibi delmek için/Tir-i müjgânı drefşine kemân oldu kaşı G:606 /2

Tîr-i müjesi gönlümüz almağa Necâti/Mâyil idi ol şûh-ı cihân çekti çevirdi G:610 /9

Sen kemân-ebrû gamından deldi tîrin bağrımı/Sîneden yarıp çıkarsınlar bu kanlı dermeni G:620 /4

Müjen tîrinden ey kaşı kemânım zebûn oldu/Yeter peykânın ucundan yüreğim gark-ı hûn oldu G:639 /1

Tûbâ:

"Cennette bir ağaç." (Kestelli, 2004: 507). "Cennette bulunduğuna inanılan, kökü yukarda, dalları aşağıda büyük ağaç." (Püsküllüoğlu, 2004: 1352). "Sidrede bulunan ve kökü yukarıda, dalları aşağıda olmak üzere bütün cenneti gölgeleyen ilâhî bir ağaçtır. Her çiğnemesinde ve her yudumunda başka lezzetleri olan meyveleri vardır. Bir rivayete göre gövdesi sarı altın, dalları kırmızı mercan, yaprakları yeşil zümrüt ve meyveleri şeker olan bu ağaçta her nsanın bir yaprağı varmış. İnsan ölünce yaprağı da yere düşermiş. Yaprak düşerken başka yapraklara değer ve yaprağına değdiği kişinin kulağı çınlarmış. Böylece kulağı çınlayan kişi ölümü hatırlar ve tevbe edermiş. Kulağı çınlayan kişinin 'Birisi beni andı' demesi bundan dolayı imiş. Divân şiirinde Tubâ ağacı gölgesi ve boyu nedeniyle anılır. Sevgilinin boyu Tubâ'ya benzer." (Pala, 2005:459). "Cennette, kökü semâda bulunan ağaç." (Onay, 2007:392). "Tûbâ, kökü sekizinci cennet ile arş arasında, dalları aşağıya doğru bütün cennetleri kateden bir ağaç olarak tasavvur edilmektedir. Kökün bulunduğu yere Sidre mevkii, cennet katlarının verâsında bulunduğu için de Sidretü'l-müntehâ denilmektedir. Bu yerden dolayı Tûbâ'ya Sidre dahi denilir. Sevgilinin boyuna, yüksekliğinden dolayı ve sevgilinin âşık indindeki mânevî değeri cihetiyle Müntehâ veya Sidre ıtlak olunmaktadır. Boyun Tûbâ'ya teşbîhi ile yüz cennete, dudak Kevser'e; boy üzerindeki zülf, Tûbâ budağına yasdanan Sidre tâvûsuna teşbîh olunmuştur. Tûbâ'nın baş aşağı oluşundan kinaye, sevgilinin boyuna Tûbâ

demeyene, Tûbâ gibi baş aşağı olması bedduâsında bulunulmuş veya âşıkın gözyaşı ırmağında sevgilinin boyunun aksi Tûbâ'ya benzetilmiştir." (Çavuşoğlu, 2001: 196).

Sanavber ayağın öpmeye Tubâ gibi baş eğmiş/Su gibi bir kez ey serv-i revân sahn-ı çemenden geç G:42 /5

Müntehâ kadd üzre kim zülfün düşüpdür doğrusu/Sidre tâvûsı durur Tûbâ budağın yasdanur G:195 /4

Kâmetin aksinden ey serv-i dil-ârâ-yi çemen/Gösterir Tûbâ misâlin cûy-bârı çeşmimin G:302 /2

Nihâl-i kadd-i ra'nâsı benim gönlümde bitmiştir/Kim ol Tûbâdan a'lâdır kon anı bana öğretmen G:303 /5

Nedir ol şûh-tab u şâh peyker/Misâl-i devhâ-i Tûbâ nigûn-ser K:10 /1

Bana ol kâmeti Tûbâ lebi unnâb gerek/Nideyim görmek ile serv-i çemenden ne biter G:72 /2

Bana ol kâmeti Tubâ lebi unnâb gerek/Nideyim görmek ile serv-i çemenden ne biter G:111 /9

Yüzü cennet lebi Kevser boyu Tûbâ var iken/Zühd-i hüşgi nedeyim ben bana andan ne biter G:146 /5

Göreyim Tûbâ-veş olsun iller içre ser-nigûn/Müntehâ kaddin nihâlin kim görüp Tûbâ demez G:215 /6

Nideyim görmek ile serv-i çemenden ne biter/Bana ol kâmeti Tûbâ lebi unnâb gerek G:309 /5

Tûbâyi kaddin ile gören ey gül-i behişt/Kaddine müntehâ dedi Tûbâya bî-usûl G:329 /4

Bana ol kâmeti Tûbâ lebi unnâb gerek/Nideyim görmek ile serv-i çemenden ne biter Tb(Sultân Abdullâh) 1 /5

Tuğrâ:

“Osmanlı padişahlarının imza yerine kullandıkları, özel bir biçimi olan sembolleşmiş işaret. Metal paranın resimli yanı, tura.” (Türkçe Sözlük, 1998:2250). “Türk padişahlarının imza ve alâmeti olan özel şekil, İlk defa Oğuz Kağan tarafından kullanıldığı sanılmaktadır. Ahitnâme, fermân, berât, nâme-i hümâyûn, para, kitâbe vs. yerlerde kullanılırdı.” (Pala, 2004: 460).

Yıkmağa gönlüm evin hattı getirmiştir berât/Ki beyâzıdır cebini kaşları tuğrâsıdır G:85 /4

Tuğrâ kaşına benzediğin münşîye dedim/Dîvânda tutup anı hemân çekti çevirdi G:610 /8

Türk:

“Güzel, civan.” (Dilçin, 1983: 215). “Türkiye Cumhuriyeti’nin yurttaşı olan, onun sınırları içinde yaşayan halk ve bu halktan olan kimse. Asya’da ve Doğu Avrupa’da yaşayan, Türkçenin çeşitli lehçelerini konuşan soy ve bu soydan olan kimse. Türklere özgü, Türklerle ilgili olan.”(Püsküllüoğlu, 2004: 1364; Türkçe Sözlük, 1998: 2266-2267). “Acem edebiyatında Türk sözü dilber, kahraman, yiğit, zâlim mânâlarında kullanılmıştır. Eski Türk şâirleri de bu mânâlarla beraber kaba saba adam, köylü gibi mânâlar da vermişlerdir.” (Onay, 2007: 394). “Divân şiirinde sarhoşluk, zâlimlik, cesurluk, kavgacılık, kötü kalplilik gibi özellikler içinde ele alınan Türk, özellikle göz ile birlikte ve daha çok Tâcik ve Tatarlardan kinâye olarak kullanılır. Türklerin, usta, avcı, at binici ve ok atıcı oldukları da zaman zaman göz ile birlikte sözkonusu edilir. Beyaz ırktan ve güzelleriyle ünlü oluşu ise onun ayrı bir yönüdür. Burada divân şâirlerinin kendilerini Osmanlı olarak kabul etmeleri ve henüz dünya üzerinde milliyet fikrinin uyanmadığını gözden uzak tutmamak gerekir. Bilindiği gibi Türklük fikri bizde Tanzimat’tan sonra gelişmiştir. Divân edebiyatında Türk ismi genellikle sıfat olmak üzere kullanılmış ve sevgililer hakkında söylenmiştir. Osmanlı toplumunda Türk denilince Tatar ırkı akla gelirdi. Çoğunlukla Hıta ve Kıpçak çölünün insanları hakkında kullanılır ve Hülâgu orduları kinâye edilirdi. Bunların işi savaşmak olduğundan eziyete meyilli idiler. Bu benzerlik

dolayısıyla divân şâirleri de sevgililerini 'Türk' sıfatıyla anar olmuşlardı. Nitekim daha sonra kelimeye 'Kaba-saba adam, köylü' anlamları da yüklendi. Bunun neticesinde kendileri de birer Türk olan şâirler Türk kelimesinin ihtiva ettiği mânâyı küçümsediler ve onu zalimlik, nezaketsizlik sıfatlarına layık gördüler. Velhasıl Divân şiirinde geçen Türk kelimesi, bir milletin ismi değil, bir sevgili yahut zümrenin sıfatı olarak değerlendirilmelidir. Türkistan, Türk yurdu olarak ele alınır ve yine göz ile birlikte anılır. Türk kelimesinin bir anlamı da 'güzel, mahbûb' demek olup sanatlı kullanımlara vesile olur." (Pala, 2004: 462). "Necâtî Bey dîvânında Türk, Türkmen tipi umûmiyetle göz ve göz ile alâkalı mefhumlarla berâber zikredilmektedir. Beyaz ve güzel mukabili olarak tasavvur olunan Türk veya Türkmen karakter itibarıyla dâimâ sarhoştur, böyle olunca kavga çıkarır ve kan döker, cesûrdur, bütün Türkmenler hançer takınır, okuna zırh mâni' olmaz. Bundan başka Necâtî Bey Türk tipini okuma yazma bilmez, 'eylük ile güç ile' yer bulunca konan göçebe olarak târîf etmekte 'Türke tuğra (beylik, emâret manâsında) verilmez, âlemi yakar yıkar' demektedir. Türk şüphesiz ırk mânâsında olmayıp, 'avâm' kelimesi mukabilidir." (Çavuşoğlu, 2001: 82). "Gamze, sarhoşluğu, kan dökücülüğü itibarıyla Türk'e ve Tatara teşbîh olunmuştur. Cân ülkesine kirpik oklarını atan gamze sihr ile yağmur yağdıran Tatara teşbîh edilmiştir." (Çavuşoğlu, 2001: 146).

Aceb değil sanemâ Türk içinde kopmuşdur/Hatuna benzemede olsa müşg-i ter güstah G:44 /5

Ta'n etme bana vâ'iz ol iki Türk-i sermest/Eylik ile güc ile yer bulucak konarlar G:92 /3

Her kimse gamze eylese ol Türk-i nim-mest/Tîg-i cefâ ile sanasın kim beni çalar G:133 /4

Hem-dem olan gamze-i hûn-rîzine başdan çıkar/Gizli râzı âşıkın ol Türk-i ser-hoşdan çıkar G:197 /1

Hâb-ı nâz ettiğine ol Türk-i mestin ey gönül/Zinhâr aldama kim fitnedir ol uyku değil G:339 /2

Yaşımın katresi giydirdi zırıhlar tenime/Veh ki mâni olamaz Türk-i hadeng-efgenime G:557 /1

Kan dökücü;

Gözü sihrine tutuldum fegân ol Türk-i hûn-rîzin/Saçı fikrine tutuldum meded bir nâ-müselmânın G:325 /3

U/Ü

Ukbâ:

"Ahiret. Mücâzât ve mükâfat. (Kestelli, 2004: 514-515).

Aşkı te'lif edenin ukbâda olsun rûhu şâd/Gerçi dünyâda etmedi bizi bir dem şâd aşk G:276 /6

Şu kim dil-dâr eşiğine kılavuz oldu dünyâda/Dileğim bu ki ukbâda ana cennet durağ olsun G:414 /4

Tâlib-i cânâneyi dünyâ ve ukbâ eğlemez/Kûy-ı yârın yolu birdir menzil-i ârâm iki G:622 /4

Ummân:

"Ana deniz, okyanus." (Türkçe Sözlük, 1998:2281). "Okyanus, büyük deniz. Umman adıyla bilinen Arap yarımadasındaki ülkeden Hind kıyılarına dek uzanan Hind okyanusuna da bahr-i Ummân denilir." (Pala, 2004: 465). Beyitlerde deryâ-yı ummân, bahr-ı 'ummân, lücce-i ummân olarak geçen, Ummân denizi, sevgilinin dişinin ve âşığın gözyaşının inciye benzetilmesiyle ifade edilir.

Buldu her bir şeyde zihnim gevher ma'ni hâs /Değme bir katre Necâtî bahr-i 'ummândır bana G:8 /8

Ey bana sen ağlamakla başa çıkmazsın diyen/Gözü yemeyen kişi ummâna olmaz aşinâ G:17 /4

Etti gözümün yaşını ummâna berâber/Ol lâle-ruhun işleri var kana berâber G:62 /1

Yüzüne kefler urub yere sürüb acıttılar/Bilmezin deryâ-yı Ummânı benim nem sandılar G:74 /6

Vasl ister isen ağlamadan kaçma Necâti/Dür-dâne için derd ile ummâna girerler G:143 /6

Vuslat umanlar duyar mı acısını fürkatin /Tâlib-i gevher olana bahr-i Ummân tatlıdır G:144 /4

Ko çeksin acı dilleri deryâ şol acı kim/Kor dişlerini lü'lü-i ummâna kasd eder G:151 /2

Uyub hevâya terk-i diyâr eylesem nola/Bir katreyem ki lücce-i ummândan el yudum G:371 /4

Yaşım ummânın âl ile kızıl kanlara boyadın/Yaradın gönlüme vallâhi ey gam yüzün ağ olsun G:414 /2

Eremedim serv-i kaddine döküp saçmag ile/Yaşımın gevherlerine bahr-i Ummân acısın G:420 /5

Elime girmez ise dürr-i şeb-efrûz-i visâl/Hele seyl-âb edeyim yaşımı ummâna değin G:429 /4

Üstüne Titremek:

"Üzerine titremek, çok sevgi, özen göstermek." (Türkçe Sözlük, 1998: 2315). "Çok sevdiği bir kimseyi ya da şeyi, bir zarar gelmesin diye, özenle korumak." (Püsküllüoğlu, 2004: 775).

Dil yin'ol şûh-ı cihân üstüne tir tir titrer/Dil nedir kevn ü mekân üstüne tir tir titrer G:115 /1

Teşne-dil lâ'li zülâli suyun ol Hızr-demin/Gördüğü yerde hemân üstüne tir tir titrer G:115 /2

Çeşm-i pür-fitnesi âlemlere gavgâ bırakır/Hûnî-i gamzesi kan üstüne tir tir titrer G:115 /3

Murg u mâhî melek ü ins ü peri vahş ü tuyûr/Ol Süleymân-ı zamân üstüne tir tir titrer G:115 /4

Dil-i misin-i Necâtî yine ey cân-ı cihân/Bir fülân ibn-i fülân üstüne tir tir titrer G:115 /5

Ere diye havf eder bâd-ı sabâdan sovuk el/Ey Necâti serv gül-zar üstüne titrer durur G:122 /6

V

Vahdet:

“Birlik, teklik.” (Türkçe Sözlük, 1998:2326). “Birlik, Allah’ın birliği. Kesret zıddıdır. Tasavvufta gerekli olan vahdet, kesret içinde olandır. Yani halk ile birlikte, iş-güçle meşgul iken dahi herkesin ve her şeyin Allah’ın kudreti ile meydana geldiğini idrâktir. Bundan yola çıkarak vahdet-i vücut nazariyesi doğmuştur. Bütün mevcudatın Vücûd-ı Mutlak’ın, yani Allah’ın esma ve sıfatlarından ibaret olduğu nazariyesine dayanan vahdet-i vücûd bir çeşit tasavvuf yoludur. Buna göre Vücûd (varlık) birdir. O da Allah’ın vücûdudur. Bütün varlıklarda çeşitli şekillerde ortaya çıkan da O’dur. Her şey O’nun varlığına ve birliğine delâlet eder. Âlem varlığının alâmetidir. O’nsuz hiçbir şey olamaz. Var olan şeyler bir an için vardırlar ve asılları yoktur. Vahdet-i Vücûd nazariyesi 13. yy. dan sonra büyük ilerleme kaydetmiştir.” (Pala, 2004: 469).

Mest olur murg-ı çemen gül yakalar çâk eyler/Ârif-i vahdet olanlar bunu idrâk eyler G:180 /1

Vâiz:

“Vaaz eden, nasihat eyleyen.” (Kestelli, 2004: 526). “Câmi, mescit gibi yerlerde dinsel öğüt veren konuşmalar yapan din işleri görevlisi.” (Püsküllüoğlu, 2004:1402). “Dinî öğütlerde bulunan kişi. Divân şiirlerinde vâiz, şâirlerin hoşlanmadığı bir kişilik sergiler. Onun zâhitten hiçbir farkı yok gibidir. Çünkü o dînin dış kabuğunda oyalanmaktadır.”(Onay, 2007:470).

Ta’n etme bana vâ’iz ol iki Türk-i sermest/Eylik ile güc ile yer bulucak konarlar G:92 /3

Dâ’im Necâti gülşen-i kûyun anar durur/Vâ’iz gibi ki bâğ-ı cinândan haber verir G:154 /10

Rind-i sermeste nasihat halk içinde eyleme/Vâ’izâ hüşyâr isen sohbette gavgadan nolur G:160 /6

Ey hâce vâ’iz okuduğu tutsun anı kim/Gül mevsiminde tevbeyi meyden yeğin tutar G:165 /3

Depinmesin inen minberde vâ’iz/Kiminle ceng eder ana uyar yok G:279 /3

Hûr-ı Rıdvânı anıp durma katımda vâ’izâ/Gayrı dilberden bilirsen ictinâbım var benim G:362 /2

Cehennem hâlini görmüş gibi şerh etti bir vâ’iz/Firâk-ı dostân âfet gibi geldi cehennemden G:403 /2

Vâ’izâ nâr azabıyla beni korkutma/Şol cehennem dediğin âteş-i hicrân değil’a G:500 /4

Aşk âyetini ezber okurken Necâti’ye /Bihûde sözler anma eyâ vâ’iz epsem’e G:545 /14

Bugün mey-hâneyi cerr etti vâ’iz/Eline bir iki peymâne girdi G:569 /5

Vâ’iz sözüne isteyen elbette ilâcı/Mey nûş edegörsün ki basar acıyı acı G:640 /1

Vakit:

“Zaman. Bir işe ayrılmış veya bir iş için alışılmış saatler. Çağ.” (Türkçe Sözlük, 1998: 2328). “Bir zaman, hengâm. Çağ.” (Kestelli, 2004: 526). “Tasavvufî anlayışa göre vakit, insanın içinde bulunduğu zaman parçası, geçmişi geleceğe bağlayan ve içinde yaşanılan zaman dilimidir. Mutasavvıflara göre geçmişi ve geleceği düşünmek, içinde yaşanılan zamanı zayi etmekten başka bir şey değildir. Dün veya yarınla meşgul olmak, vakti yaşamaya engel olur. Önemli olan vakit denilen içinde yaşanılan anı değerlendirmektir. Bu konuda Hz. Peygamberin ‘Benim Allah‘la öyle bir vaktim vardır ki, o anda ne bir melek, ne de bir resul beni o halden ayıramaz.’ hadisi ve Kur’ân‘ın, ‘Muhammed‘in gözü oradan ne kaydı, ne de onu aştı.’ (Necm, 53/17) âyeti delil olarak zikr edilir.” (Üstüner, 2007: 285).

Yüzüm ayağı tozuna şol vaktin ere kim/Yerden zer ile gökyüzüne nerdübân ola G:21 /5

Bî-vakt geldi yâr eşiğine meh-i Münir/Şeb-revlik anun uşda getirdi yüzüne kir G:77 /1

Bezme gelsen ehl-i aşk için de kopar zemzeme/Gülsitâna vakt-i gülde nitekim gulgul düşer G:93 /2

Devr-i meclis ki bu gün zevk-i sefâ hırmenidir/El açın vakt-i sabûh oldu du'â hırmenidir G:112 /1

Hadd ü hattun devridir yanıp yakılsın ko gönül/Nev bahâr ü sebzeler vaktinde biryân tatlıdır G:144 /3

Pervâne gerçi handesine şem'în aldanır/Bilmez anı ki çok kişi vakt-i gazab güler G:153 /6

Meyl ederiz Necâti gibi tevbeye velî/Ey hâce korkarız yine vakt-i çemen gelir G:170 /6

Hep ümmet-i Muhammed olanlar esirgedi/Vakti durur Necâti'ye gel Mustafâ yetiş G:253 /8

Az kaldı kim visâline vâsıl ola gönül/Çok vakt olur gedâlara sultân olur harif G:271 /2

Necâti kocalıkda oldu âşık/Diriğâ erdi geç vakt erdi konuk G:279 /7

Öldüğüm vaktin meğer gâ'ib namâzın kılalar/Kim beni za'f ile nâ-peydâ vü pinhân eyledin G:289 /3

Dediler vakt ola ağyâr aradan götürüle/Ol semen-ber gül-i bî-hâr ola dedim dahi yeğ G:306 /5

Bir yıl idi ki gül gibi pinhân idi kadeh/Vakti durur Necâti gelin âşikâr idin G:320 /7

Ayağa düşmüş Necâti'nin elin al vaktidir/K'eylemişdir göz yaşı başın kayu çok sevdiğim G:376 /7

Öldür beni gel şimdi ki bir vaktin anasın/K'itdiğin unutmaz kişi aslâ küçücükten G:401 /8

Câm-ı cihân nümâ ile Cemşid-i vakt eder/Pîr-i mugâna kişi nice hıdmet etmesin G:427 /8

Beydak-ı hâl-i ruhun kim sürdü oyun üstüme/Vaktidir ey zülf-i ser-keş üstüme dön üstüme G:468 /1

Pâdişâh-ı vakt olam gibi gelir kim dün gece/Sâye saldı düşde ol zülf-i hümâyûn üstüne G:468 /2

Ruh-ı dil-ber görünür gözüne şol vaktin kim/Od ile su barışa gölge güneşle birike G:482 /5

Vakt-i güldür durmasın devr eylesin câm-ı şarâb/Sâkıya bâki değildir çünkü devrân kimseye G:541 /2

Vereliden gönlümü şol sözleri sâhirlere/Nesne yok vaktimde hâlim vermesin kâfirlere G:544 /1

Yine vakt oldu ki serv-i çemene yaz gele/Yine Mahmûd-ı belâ pişeye Ayaz gele G:555 /1

Goncalar ağız açıp derler zebân-ı hâl ile/Tâzele peymânelerle vaktidir peymânını G:570 /5

Nâsıh varırız mescide varmaz değiliz lîk/Gül vakti durur gel beri ibrâmı ko şimdi G:609 /3

Veyse'l Karenî:

"Tâbiînin büyüklerindendir. Peygamberimizn zamanında bulunduysa da O'nu göremedi. Yemen'in Karen köyündendir. Peygamberimizi görmeden Müslüman

olmuştur. Annesinin sözüne o denli bağlı idi ki Medîne'ye Peygamberimizin kapısına kadar geldiği halde annesinin 'O'nu bulamazsan geri dön.' Sözüne uymak için Peygamberimizin hâne-i saâdetine dönmesini beklemeden Karen'e doğru yola çıkmıştır. Peygamberimiz eve dönünce onun kokusunu duymuş ve hırkasının ona verilmesini vasiyet etmiştir. Hakkında birçok menkıbeler vardır. Bunlardan biri Mirâc'ta Peygamberimizin ayakkabılarını çevirmesidir. Rivayete göre Peygamberimizin bir dişinin kırıldığını duyunca aceba düşen diş şu mudur, bu mudur diye sırayla bütün dişlerini söktürmüş. Peygamberimiz onun hakkında 'Ben Rahmân kokusunu Yemen'den duyarım.' buyurmuştur. Hz. Ömer zamanında Medîne'ye gelmiş ve çok hürmet görmüştür. Hz. Ömer kendi elleriyle Hırka-i Saâdet'i ona vermiş ve Peygamberimizin vasiyetini yerine getirerek onun duâsını istemiştir. Bu hırka bugün İstanbul'da Hırka-i Şerîf câmiinde muhafaza edilmektedir. Sıffîn muhârebesinde Hz. Ali'nin askeri arasındayken hicretin 37. yılında şehîd oldu. Attâr'ın Tezkiretü'l-Evliyâ'sında hayatı ve menkıbeleri hakkında geniş bilgi vardır. Hakkında kitaplar yazılmıştır." (Pala, 2004: 473-474). "Sahâbe; Hz. Peygamber'le görüşen, konuşan, O'nunla beraber bulunan Müslümanlara ıtlâk olunduğu halde Veys, annesine olan muhabbetinden dolayı memleketinden çıkmamış, buna rağmen peygamberin onun hakkındaki gıyâbî teveccühüne hürmeten sahâbe telâkki edenler de bulunmuştur. Bu münasebetle biz da Veys'i sahâbeler arasında zikrettik. Necâtî Bey dîvânında Veys el-Karenî memleketinden -vatan muhabbeti yüzünden- çıkamayışı cihetiyle geçmektedir." (Çavuşoğlu, 2001: 51). Beyitte vatanına duyduğu sevgi nedeniyle oradan ayrılmayışı ifade edilir.

Dil Halili eşiğin Kâ'besini terk edemez/Men eder hubb-ı vatan Veys Karenden çıkamaz G:231 /2

Vuslat:

"(Sevgiliye) kavuşma. (Türkçe Sözlük, 1998:2355). "Kavuşma, visâl. Âşıkın sevgilisine kavuşması. Divân şiirinde âşıkın en belirgin hedefi vuslattır. Ağlayıp inleyişi yalnızca vuslat içindir. Âşık sevgiliden ayrılık çekmektedir. Yani hicrân içindedir. Hicrânın sonunda vuslat vardır. Tabiî vuslatın sonu da hicrândır. Hicrânın sonunda vuslat vardır. Tabiî vuslatın sonu da hicrândır. Âşık vuslatın nimetlerini

düşünerek hicrânın zahmetlerine katlanır. Vuslat için sevgiliye devamlı bir yakarış içindedir. Vuslat mümkün olmayınca üzülür. Hele rakîbin vuslata ermesi onu kahreder. Ancak vuslat öyle kolay ele geçecek bir şey değildir. Bu bakımdan Anka'ya benzer. Vuslat için önce liyâkat lazımdır. Sevgiliye kavuşmak, âdeta perî ile birlik olmak gibidir. Sevgili arada sırada vuslat sözü verirse de hiç sözünde durduğu olmamıştır. Âşık için vuslat, yerine göre âb, zülâl, serbet, şeker, câm, meyve, sofra, lokma, nîmet vs. olur. Bütün bunlar insan için ihityaç sayıldığı gibi lezzeti de bulunan maddelerdir. Bazen vuslatı 'mücevher, kimya, devlet, hümâ, genc'dir. Bunların vuslata teşbihlerinde ön plana çıkan yönleri, taşıdıkları yüksek değerdir. Âşık için vuslat, sabah gibi güzel, güneş kadar lüzumlu ve bayram kadar sevindiricidir. Bazen Kâ'be olur. Gâye edinilir; bazen Gülşen, bağ, bostan olur, erişilmek istenir. Ama en acısı da vuslatın bir kıssa veya hikâye oluşudur ki bu durumda binbir gece masalları gibi bir türlü sonu gelmez, daimâ bir sonraki zamana ta'lîk olunur. Âşık vuslata erince de huzur bulamaz. Zira ayrılmanın korkusu onu hiç rahat bırakmaz." (Pala, 2004: 476).

Fürkat diyârının en iyisi durur melâl/Vuslat baharının nitekim en kemi ferah G:43 /45

Vuslat umanlar duyar mı acısını fürkatin /Tâlib-i gevher olana bahr-i Ummân tatlıdır G:144 /4

Ger cân giderse vuslat-i cânân girer ele/Assı durur bu yolda hakikat-ı ziyânımız G:227 /3

Dil verip vuslât umar ise Necâti heyhât/Kimse gördün mü vere ateş-i sûzâna ivaz G:257 /5

Gül-zâr-ı cinân ise vuslat yolunun bâğı/Etmeye ma'âzallah dil bâğ-ı cinândan haz G:259 /3

Dil-berâ vuslat gününde eyleme bûsen diriğ/Dostum bayram olucak bâdeye olmaz yasağ G:265 /4

Cânânedir Mesih-nefes cân için ne gam/Müşkil budur ki vuslat-ı cânândan ayrılam G:361 /2

Leşker-i fürkat şebîhûn eyler iken her gece/Tâlib olur vuslata âh-ı seher-gâhım benim G:369 /4

Vuslat-i cânân ile şâd et Necâti müflisi/Dahi müşkiller senin katında âsân Kaplıca G:473 /11

Fürkatin derd ü belâdır vuslatın havf u hatar/Çar-sû-yı aşka gelsin derd olan derd üstüne G:490 /3

Vuslatın eyyâmına cânlar fedâ dedim dedi/İtibâr olmaya bayram olsa kurbân koynuna G:502 /4

Mâh-ı şa'bân ü berât-ı hüsn kadrin bilemez/Fürkat ile vuslatın bayramın oruc eyledi G:596 /6

Gece vuslat mâ-cerâsın söyleşirdim ay ile/Yâr işitip dedi miskin hûba söyler hâbını G:632 /4

Her visâlin sonu çün fürkat olur anı bilip/Ayn-ı vuslatta iken şem'in akar gözü yaşı G:644 /2

Y

Yakın:

“Uzak olmayan, karîb. Az vakit evvel. Az vakit sonra. Benzeyen. Müşabeheti olan. Vukuu karîb olan.” (Kestelli, 2004: 536). “Az bir ara ile ayrılmış olan, uzak karşıtı. Küçük, önemsiz değişiklerle birbirinden ayrılan. Aralarında sıkı ilgi bulunan. Benzeyen, andıran, yaklaşan. Erişmesi, olması zaman bakımından yaklaşmış olan. Uzak olmayan yer. Aralarında sıkı ilişki olan arkadaş, dost veya akraba. Uzak olmayarak.” (Türkçe Sözlük, 1998:2368).

Yakın olma muhâlif olana devletlü başınçün/Irağ olsun ayağın toprağından cümle âfetler G:207 /12

Olalı sen yâra ağyâr-ı bed-endişim yakın/Âh ü efgân oldu işim işidenlerden ırağ G:265 /2

Ben fakir olduğum için gelmez olmazsın yakın/Pâdişâhın neyki kaçmak böyle çâkerden ırağ G:267 /3

Temsil olursa gamzen ecelden inen yakın/Teşbih olursa yüzüne Ka’be inen ırak G:272 /2

Zülf ü ruhsârın ırakdan görünür bana yakın/Nite kim geceyle âteş şöyle kim gündüz duhân G:406 /3

Gerçi gül-zâr-ı cihânda gül olur hâra yakın/Hak ırağ eylesin andan k’ola ağyâra yakın G:415 /1

Lebin umar varıcak zülfüne gönlüm gerçi/Kişi cândan keser ümmid olıcak dâra yakın G:415 /2

Şükr edip yerlere sürer yüzünü sâye gibi/Âfitâb olduğuna hüsn ile dil-dâra yakın G:415 /3

Kati çok başlı durur zülfine dolaşma gönül/Sana bir bend geçer olma o tarrâra yakın G:415 /4

Üzülür gül açılır gonca gülistândan eğer/Bu had ü hande ile yâr ola gül-zâra yakın G:415 /5

Diledim bûse lebinden dedi pes cânın idi/Hele bir şive durur bu dahi ikrâra yakın G:415 /6

Lebi şevki iledir zülfe Necâti gönlün/Beli tiryâk olıcak varsa olur mâra yakın G:415 /7

Yakût:

"Kıymettar bir taş. Kırmızı ve sarı ve gök renkleri vardır v gayet makbuldür." (Kestelli, 2004: 536). "1.Pembe ya da erguvan tonlarıyla karışık, koyu kırmızı renkli, saydam bir korindon türü olan değerli bir taş. 2.Yakuttan yapılmış ya da yakutla süslenmiş." (Püsküllüoğlu, 2004: 1433). "Yakut taşı. Kırmızı, sarı ve gök renginde olmak üzere üç çeşidi vardır. En kıymetlisi nar tanesi gibi kırmızı olanıdır. Buna yâkût-ı rummanî de denir. Yenildiğinde kalbe iyi gelirmiş. Bu nedenle yakût-ı müferrih denilen bir çeşit pahalı şerbet de yapılırmış. Divân şiirinde yâkût lâ'l ile aynı özellikleri taşır. Sevgilinin dudağı, âşıkın ağlamaktan kızarmış gözü ve kanlı gözyaşları yakûtu andırır. Kadeh, yüzük, gerdanlık, küpe, hokka vs. eşya yapımında da kullanılan yakut, daha çok kırmızı rengi ve kıymetli oluşu dolayısıyla sözkonusu edilir. Şarabın rengi de yakûta benzer." (Pala, 2005: 479). " "Kıymetli taşlardandır. Kırmızı, sarı ve gök olur. Ateşe mütehammildir. Bütün taşlardan ağırdır. Erimez. Elektriği bir iki saat muhafaza edermiş. Boğaza asılırsa tâun ve vesveseye nâfi imiş. Emilirse harareti kesermiş. Tâun zamanında bir kimse bel'eylese ol şahsa tâun isabet eylemezmiş. Kışın suya atılsa su donmazmış." (Onay, 2007: 407). "Dudağın yâkuta teşbîhi rengi dolayısıyladır." (Çavuşoğlu, 2001: 180).

Hatt-ı lâ'lin kazı kim zibâ görünmez üstüne/Ger hat-ı Yakût ise mühr-i Süleymân üstüne G:536 /4

Lâ'lin üstünde hatun gûyâ hat-i Yâkûttur/Bir satırda âhir olmuş Sûre-i Kevsergibi G:564 /3

Öyknürmüş leblerine lâ'l ü yâkût ey sanem/Gâlibâ uşbu günehdir anları taş eyleyen G:393 /2

Öyköndü benzer ey meh lâ'l-i lebine nâ-geh/Urup taş etmiş Allâh yâkutu kân içinde G:520 /7

Hatt-ı lebine öyküne mi tut ki yazıla/Yâkut üzre möhr-i Süleymân girih girih G:524 /7

Ne tâcirdir ki yâkût u dür ile /Getirir Hind ilinden Ruma anber K:10 /6

Başdan ayağa zer ü yâkût ile pîrûzeden/Donanır diler kim ola şâhid-i bâzar gül K:15 /10

Zer ü yâkût bağışlar gülerek gül gibi/Habbezâ bağ-ı cihân içre gülistân-ı kerem K:18 /6

Sevgilinin dudağı, âşıkın ağlamaktan kızarmış gözü ve kanlı gözyaşları yakûtu andırır;

Niçin hemişe eğilip öper lebin zülfün/Ne hindûdur bu ki yakût-ı nâb ile oynar G:163 /2

Câ'iz midir ki hatt-ı lebin örte lâ'lini /Yâkûta vere gelmiş iken iştihâr hat G:258 /5

Derc olalı kenâresine dürc-i lâ'linin/Yâkûta harf atar senin ey dil-rübâ hatın G:283 /3

Diş biler gönlüm leb-i yâkût-ı cânân hakkına/Nitekim eder fakih olan tama cân hakkına G:486 /1

Câm-ı zerrîn ü mey-i yâkut-rengi neylesin/Şol gedâlar kim şafak bâde güneş peymânedir G:118 /4

Hidâyet nûruna mâni değildir câm-ı yâkûtu/Ki sırça hâ’il-i ferr-i ziyâ-yi âfitâb olmaz G:244 /4

Doldur var iken sâki yâkût-ı revândan haz/Çün ömr değil baki al kût-ı revândan haz G:259 /1

Yanıp Yakılmak:

“Sızlanmak, şikâyet etmek.”(Türkçe Sözlük, 1998: 2386). “Derdini anlatıp sızlanmak.”(Püsküllüoğlu, 2004: 795).

Müşkil olurmuş ol ki içinden belâ dura/Yandım yakıldım âh-ı ciğer-kâhdan meded G:52 /3

Hadd ü hattun devridir yanıp yakılsın ko gönül/Nev bahâr ü sebzeler vaktinde biryân tatlıdır G:144 /3

Geceler erteye dek senden yanıp yakıldığın/Boğazından asılırsa şem’-i bezm-ârâ demez G:215 /4

Yâr:

“Dost. Arkadaş. Mahbube. Maşuka. Sevgili.” (Kestelli, 2004: 537). “Sevgili. Dost, tanıdık. Yardımcı.” (Türkçe Sözlük, 1998:2393). “Sevgili demek olan yâr, maşûk, mahbûb ve cânân kelimeleri, tasavvufta hakiki sevgili olan Allah‘ı temsil eder. Divan şiirinin geleneksel yapısı içinde sevgilinin yüceltilmesinde, tasavvufun önemli bir rolü olduğu söylenebilir. Güzelliğinin nûru, güneşin ışıklarından daha belirgin bir şekilde kendini gösterdiği halde, aradaki hicâblarla zâtını gizleyen sevgili Hakk’ı simgeler. O perdelerin arkasında kendini gizleyen hakiki sevgilinin cemâlinin nûrunu görebilmek için nazar sahibi olmak lazımdır. Bundan dolayı Hakk’ı irfan nûruyla gören ârifler, iç içe geçmiş bir gülün yaprağında sevgilinin güzelliğinin yansımalarını temaşa ederler.” (Üstüner: 2007: 140-141).

Cânına oldu Necâtî’nin havâle çeşm-i yâr/Ey ecel sen de gelip etme tekâzâ bir yana G:3 /9

Şol yâr çünkü âşıka bigâne olmaya /Taşlamalıdır anı ki divâne olmaya G:9 /1

Yâr ola sandım gönül verdim sana/Ben bana ettim ben bana diriğâ G:19 /1

Yek-reng yâr var ise âlemde ey gönül/Sâki-i gül-i zar ü mey-i lâ'l-fâm ola G:22 /5

Bezm-i gamda akl ü cânı etti lâ'l-i yâr mest/Câm iki oldu ne var olsa kamu hûş-yâr mest G:29 /1

Utdun cem-i varımı yârâ harif isen/ Bu def'a ka'beteteyn-i gam-ı nakd-i câna at G:33 /5

Cânına cezâlar edeyim der imiş ol yâr/Andan ne gelirse görürem cânıma minnet G:35 /5

Kadim bükülüp çenge döner sinem olur def/Ağyar ile ol yâr kaçan kim ede sohbet G:35 /6

Surâhî kan ile doldurdu sagarın içini/Ki dem-be-dem leb-i yâri niçin öper güstah G:44 /3

Derdim ol denli değildir k'ola şerbetle ilâc/Bei size gerek ise meded yara meded G:47 /2

Ey gönül bir sen değilsin derd-i yâre mübtela/Bu cihanda bu belâdan kurtulamaz hiç ahad G:49 /5

Aşkınla ölmek oldu bana ey püser leziz/Yâr-ı muvâfık ile olur her sefer leziz G:54 /1

Rûzigâra edemezsin yârımı benden cüdâ/Fâriğ ol ey müdde'i cânı veren sultân alır G:55 /5

Ah kim kıldı felerk mihr ü mehin nûrunu nâr/Yakmağa hasret-i yâr ile beni leyl ü nehâr G:63 /1

Ölüyor haste Necâti kerem et bir sora gel /Gam bucağında esir oldu esirge hey yâr G:63 /7

Yâr eşiğinden alayım gideyim başımı uş/K'olur olmaz yere itler gibi âzâr eyler G:65 /5

Beni cevr ile öldürse demen ol yâra kanlıdır/Halâl olsun ana kanım yiğittir delikanlıdır G:69 /1

Görmeğe yârın leb ü dendânını/Çeşm-i ter-dâmen dür ü mercân verir G:71 /4

Bana yârın yanağa vü lebi vü kaddi yeter/Üzül ey gül açıl ey gonca yıkıl ey ar'ar G:72 /1

Ey dil yâ ser-i zülfi çeker yâ su yâ toprak/Bâri hele yâr eşiğine bir çekerin var G:75 /5

Bî-vakt geldi yâr eşiğine meh-i münir/Şeb-revlik anun uşda getirdi yüzüne kir G:77 /1

Çınarın kadd-i yâra nisbeti var/Eli yufka veli hôş himmeti var G:86 /1

Çünkü yâr ağyâr ile dem-sâzdır/Bana günde bin kez ölmek azdır G:88 /1

Yarın ayağı tozuna benzer deyu bugün/Bâzar içinde anberi Allâh ki sattılar G:90 /2

Şimşâd ü serv erdiğine dik gelirdi lik/Reftâr-ı yârı göreli bir pâre yattılar G:90 /3

Dek dur yerinde epsem haddin bil ey sanevber/Dik gelme kadd-i yâra yoksa seni yonarlar G:92 /4

Meyl etse hadd-i yâra cân ü gönül bana ne/Bir iki çıplak abdâl ol buldular çönerler G:92 /5

Hatt-ı ruh-i yâr ehl-i muhabbet ecelidir/Gâfil yürüme aç gözünü gün gecelidir G:102 /1

Yarın cemâli nuru güneşden ayân iken/Kimden durur Necâti'ye bunca hicablar G:105 /7

Sinemin dağın görüp rahm eylese sarılsa yâr/Bunca derdim var iken dağ üstü bana bâğ olur G:107 /5

Yâra cân verdin Necâti hoş halâs ettin yine/Vay ne kurtuldun seni kimse demezdi sağ olur G:107 /7

Ey çarh sen de yâr gibi olma bi-vefâ/Zira bu denli âleme bir bi-vefâ yeter G:108 /5

Bize cânâne gibi hüsn-i cihân-gir gerek/Yâr-ı dil-dâr gerekdir bize dil-ber çoğ olur G:110 /3

Zekan-i yârda vefâ neyler/Ser-nigûn çâh içinde mâ neyler G:116 /1

Yâr derdiyle ölürken bana şerbet ey hakim/Şol sudur k'iman için bimâra şeytân arz eder G:119 /4

Sevin ey dil ki seni dest-i gam-ı yâr yıkar/Ne gam ol hâne için kim anı mi'mâr yıkar G:125 /1

Yâr eşiğine varmağı afv eylemez rakîb/Söyletmen ol iti kerem eylen ki söz ürer G:127 /4

Serv gibi seyr ederken yâri gördüm bir nazar/Bakmadı benden yana yalvarı gördüm bir nazar G:128 /1

Ne yüzle yüze yüz olmak dilersin ey güneş yâra/Güzellikden murâd olan bilirsin çeşm ü ebrûdur G:137 /2

İrevüz akıbet ölü tirili /Kâmet-i yâra kim kıyâmettir G:152 /5

Derler ki cânı hokkaya koymuş o bir tabîb/Yârin dehân ü lebleri andan haber verir G:154 /3

Depretme servi ağzını açtırma goncanın/Reftâr-ı yâr-şive-i güftâr hoş gelir G:166 /2

Çün bülbülü gül açtı gülü hâr besledi/Uşşâka yâr ü yâra da ağyâr hoş gelir G:166 /3

Derler ki yâr ile satu bâzâr eylemen/Vallâhi bana yâr ile bâzâr hoş gelir G:166 /4

Zehr içip ölmeyeyim ü dirileyim diye/Ben hastasına yâr-ı dil-âzâr hoş gelir G:166 /6

Taşradır başın diye bâğ-ı harim-i yârdan/Murg-ı gülşenden başına serv-i revânın kaktılar G:183 /2

Ey Necâti çün ezeldir mahabbet yâr ile/Pes ne ma'niden seni ol dil-rübâya çaktılar G:183 /5

Vasl-ı yâr olmayıcak sana ne dermân ey gönül/Halk-ı âlem tutayım kim cümle dermânındadırG:185 /4

Hezâr pâre gönül oldu yine yâr ile bir/Şu resme kim gül-i sad-berg ola hezâr ile bir G:193 /1

Yâra hasret-nâme yazsam bilesince gitmeğe/Sarı ibrişim gibi bu cism-i bî-cân sarmaşır G:194 /8

Her kaçan kim hâli ol yârın yanağın yasdanur/Sanuram pervânedir düşmüş çerâğın yasdanur G:195 /1

Yâr hüsnün zikr ederken cenneti anmaz gönül/Söylemez dünyâ sözün şol kimse kim Kur'ân okur G:196 /3

Yâr mâyil olucak mihr ü mahabbet az olur/Anun içindir niyâz ehline dâ'im nâz olur G:201 /1

Yâr kim kâküllerinden dûşuna çevgân alır/Her kiminle hüsn topun oynaya meydân kalır G:202 /1

Yârın cefâsı gayrıye derd ü belâ gelir/Ben mübtelâ mühibbine lûtf u vefâ gelir G:203 /1

Miskin Necâti ah eder ü kendinden gider/Yârın meger ki cennet-i kûyun ana gelir G:203 /7

Yâr ile kon beni beni ol yâr yeğ bilir/Bî-çâre andelibini gül-zâr yeğ bilir G:204 /1

Kanına susar Necâti lâ'l-i yâra bilmiş ol/Gamzesinden havf kılmayıp şu kim ibrâm eder G:209 /5

Kan içmek istedikçe gözü yâr men eder/Bîmâra bâde içmeği zirâ zarar sezer G:211 /5

Ben nice ölmeyeyim hasretle lâ'l-i nâb-ı yâr/Hey meded öldüm bir içim su der isem mâ demez G:215 /3

Âdemi olmaya bu hüsn ile bu hulk ile halk/Yâ melek yâho peri yâ sen ola yâr-ı aziz G:218 /3

Cefâ vü işve vü nâz ü itâbın hep bilir gönlüm/Diriğâ yâr gâfildir dil-i âgâhdan korkmaz G:222 /3

Düşmanı yâr edinip yârım unutu yârını/Yarını anmaz diriğa ol Hudâdan korkmaz G:225 /7

Yâr eşiğinde çün işitilmez ne fâ'ide /Tut kim Necâti göklere çıktı figânımız G:227 /6

Lûtf ü gam her ne geldi hoş geldi/Yar-ı âşık-nevâzı kim sevmez G:242 /6

Bir ben isem de gerekmez kimseye yâr olduğun /Ey gül-i pâkize-dâmen demesinler yâr imiş G:248 /4

Derdim katidir âfet-i hicrân-ı yâr ile/Dermân et ey ecel demidir gel bana yetiş G:253 /3

Yâra yol iki kademdir brisin câna bas/Çünkü bu meydâna geldin ayağın merdâne bas G:256 /1

Yârı terk eyle halâs ol bu belâdan derler/Nice bimâr ola cânım vere dermâna ivaz G:257 /4

Ey Necâti der-geh-i âlem-penâh-ı Şâha var/Ger dilersen derd-i yâr ü cevr-i devrândan ferâğ G:264 /7

Olalı sen yâra ağyâr-ı bed-endişim yakın/Âh ü efgân oldu işim işidenlerden ırağ G:265 /2

Yegâne ahsen-i takvim diye her yerde/Cemâl-i yârı Kelâm-ı Kadim eder ta'rif G:270 /4

Yârın şeker lebinden sorar isen Necâti/Şirin ü ter olubdur şöyle cânına lâyık G:274 /5

Evvel kademde başını ver yâra ey gönül/Kim nerdibân-ı aşka çıkılmaz ayak ayak G:281 /6

Zülfü şebdîzine baş koşma Necâti yârın/Yoksa bir gün asılır terkiye bî-çâre başın G:286 /5

Yol eri oldur k'ola yârın ayağı toprağı/Egledin ey gam beni yolumda yalan eyledin G:289 /2

Ey Necâti yârın ile dünyada sürdün safâ/Hak sana verdi murâdın hayra döndü işlerin G:292 /5

Sürdün ruh-ı yâr üzre vefâ beydakın ey hâl/Murg-ı dil-i miskine eger dâne degilsen G:293 /4

Yarımı men' eyleyip yarına saldın katlimi/Ey felek biçâreler hakkında ihmâl eyledin G:294 /6

Bahâr mevsimidir gülistâna varı görün/Gülü müşâhede eylen cemâl-i yârı görün G:295 /1

Uyusuntek rahat ile nergis-i bimâr-ı yâr/Yüzüm üzre gözlerim yaşını bârân eylemek G:296 /4

Cevre mâyil olmasın yârı İlâhi kimsenin/Zulmü âdet eylemesin pâdişâhı kimsenin G:300 /1

Ben günah-kârı bu gün men' etme sofi içmeden/Kim sorulmaz kimseden yarın günâhı kimsenin G:300 /3

Yâr eşiğinde Necâti olısar bir bir telef/Kıymeti gevherleri hep varı varı çeşmimin G:302 /7

Yârdan yevmi gam umarsa Necâti nola kim/Âdet-i meşhûrdur kulunu sultân beslemek G:304 /5

Dediler dost sana yâr ola dedim dahi yeğ/Mûnis ü hemden ü dildâr ola dedim dahi yeğ G:306 /1

Serv-i yâra ayakdaş olmadın/Ey sanavber bu şiveden el çek G:307 /3

Azacuk cânlusan Necâti sen/Cür'a-i lâ'l-i yârı al tiz çek G:307 /5

Necâti kulun ey yâr'e yürür aşkında âvâre/Yüreğine urur yâre beğim kaşın gözün gamzen G:308 /7

Diş bilermişsin leb-i şirin-i yâra vaz gel/Ey Necâti döymez ol tatlıya dendânın senin G:311 /8

Sâkiyâ peymâne el verip alırsa dest-yâr/Şem gibi tutşam olam miyân-gîrin senin G:314 /4

Hâk-i pâyi yâr olurken kuhl-ı erbâb-ı nazar/Ey sabâ lâzım değil azm-i Safâhân eylemek G:315 /6

Ey Necâti hatt ü hâl-i yâri gören kimsene/İ'tikâd-ı fitne-i âhîr zamân etmek gerek G:317 /6

Yâr-ı gül-çihre gibi kırmızı vü al giyer/Akl-ı âciz döyemez şivesine bâdelerin G:321 /4

Bir nefestir verelim yâra Necâti cânı/Tutalım hasret ile bir katırak ah dedik G:324 /5

Ne zîbâ yârsın yâ Rab bu hüsn ü hulk ile sen kim/Erişti reng-i rûyundan gül-i hamzâya ahmerlik G:326 /2

Yâr için oldu bunca figân ü bu denli ah/Yardım durur harâmiye bang-ı ceres gönül G:330 /6

Yârın ayağı tozuna sürmüş yüzün meğer/Ayın yüzünde görünü duran behak değil G:335 /6

Dedim ey dil sana yâr ede vefâ handân ol/Ah edip derd-i derûn ile dedi andan ol G:336 /1

Düşman oldun ise halk ile kayırmaz bâri/Eşiği itleri ile yürü var yârân ol G:336 /6

Durup çemende ey gül ü ey serv muttasıl/Ruhsâr u kadd-i yâra dolaşma üzül kesil G:338 /1

Fursatı fevt eyleme kim değme kez girmez ele/Vasl-ı yâr-ı bî-nazir ü nakd-i ömr-i bî-bedel G:342 /2

Sen gönülden çıktığındır gayr ile yâr olduğun/Eksiğinse ey kamer ruh yada varma yâda gel G:344 /2

Çünkü ma'mûr eylemezdin vasl-ı yâr ile beni/Ey felek deyip niderdir bu harâb-âbâda gel G:344 /4

Aşkı meydânında yârın bir yalunuz başımı/Zülfü çevgânına top etmek oyunumdur benim G:356 /3

Sözü cândan gelen yârın leb-i handânını buldum/Sözümü cân ile dinlen ki sözün cânını buldum G:359 /1

Dünyâ bütün benim dese yarım ağız lebin/Cân-ı azize etmeye ayrık ecel hücûm G:360 /2

Ölüm işi Hak işidir andan kim incinir/Yâr Necâti gayr ile görmek durur ölüm G:360 /7

Nâsihâ ko mahşeri anma yanıltırsan beni/Şol kara zülfüyle yârın çok hesâbım var benim G:362 /3

Figân ol goncâ-i hurrem bana yâr olmadı bir dem/Anunçün gözlerim seyl-âbı kan olup akar bir dem G:367 /1

Necâti ağlama bir dem ki yâr ile etmedin bir dem/Bu kim bir yaş akar bir dem ola bir dem gibi bir dem G:367 /5

Dediler yaraşır yâra hezârân bülbülün olsa/Necâti dedi kûyumda yeter murg-ı hoş-elhânım G:368 /5

Güzel görünür ırakdan görünse her nesne/Anun için güneşi rûy-i yâra benzettim G:370 /5

Mevsim-i nev-bahârı gözleyelim/Gül-i ruhsâr-i yârı gözleyelim G:372 /1

Bize serv ü çinârdan ne biter/Varalım kadd-i yârı gözleyelim G:372 /2

Yâ Rab ol düşman bakışlı yâra n'ettim n'eyledim/Sevdiğiöden gayrı ol dil-dâra n'ettim n'eyledim G:377 /1

Ben gedâ bir kimsenin yatır itin kaldırmadım/Yâr eşiğinde olan ağyâra n'etdim n'eyledim G:377 /2

Gûşe-i meyhânede geh mest olurum geh humar/Böyleleikden zâhid-i hûş-yâra n'ettim n'eyledim G:377 /4

Yâra ne ey müdde'i çok çok gün âhımdan benim/Yüz çevirmez âyine rûh-ı siyâhımdan benim G:378 /1

Ey gönül ağyâr olana yâr dersen bilmezin/Bî-vefâ dilberlere dildâr dersen bilmezin G:379 /1

Merdâne ışk-ı yâr ile meydâna girmişim/Meydân içinde hecr ile merdâne yanayın G:380 /3

Yâra cânım der imişsen öle mi bre rakîb/Ölmez isem seni bizâr edeyim cânından G:387 /4

İtlerden bugün ön andı Necâti seni yâr/Yine mümtâz olasan gibi hep akrânından G:387 /7

Ehl-i derdin dûd-ı âhından sakınsın âyine/Yârı hod-bin etmeğe inen safâ göstermesin G:390 /3

Geh firişteh geh peri anmaktan ol ise murâd/K'anları yâr ile bir görem Hudâ göstermesin G:390 /6

Hayâl-i yâr önüne mâ-hazardan/Dil ü didem bulundu huşg ü terden G:397 /1

Bu cism ü vasl-ı kûy-i yâr heyhât/Çıkılmaz bir kıl ile göğe yerden G:397 /4

Artırdı cefâ kâ'idesin yâr egerçi/Bilmezdi vefâ şivesini tâ küçücükten G:401 /5

Ah eyle gönül ki yâr her dem/Âyine gibi olur nev-âyin G:404 /3

Yoktur çemende servin eli üzre el veli/Reftâr-ı yârı serv-i dil-ârâya vermezin G:405 /7

Zülf-i anber-bâr ile yâr ister örte ruhların/Hiç ola mı şem'-i rûşen perde-i şebde nihân G:407 /4

Tâb-ı meyden aks-i hüsn-i yâr yaktı meclisi/Sâkiyâ şimden geri şem'-i şebistan oynasın G:411 /5

Üzülür gül açılır gonca gülistândan eğer/Bu had ü hande ile yâr ola gül-zâra yakın G:415 /5

Nemden incinir benim şol yâr-ı düşmen dostum/Her nice olsun der ise hoş ola olsun derin G:417 /6

Yâra din bî-çâreler hakkında tedbîr eylesin/Baş aşık abdalıyız tedbîr-i zencîr eylesin G:425 /1

Yâ Rab ol düşman bakışlı yâra n'ettim neyleyin/Sevdiğimden gayrı ol dil-dâra n'ettim neyleyin G:426 /1

Ben gedâ bir kimsenin yatır itin kaldırmadım/Yâr eşiğinde olan ağyâra n'ettim neyleyin G:426 /2

Yâr eşiğidir gedâya menzil ü mevâ bugün/Yâr ile dursun durursa dôstlar dünyâ bugün G:428 /1

Ey Necâtî haçer-i hûn-rîz-i yâra teşneyiz/Sudan artık nesne çekmez gönlümüz kat'â bu gün G:428 /7

Ey musavvir eğer ol yârı edersen tasvir/Serv-kad gonce dehen sim benâğuş olsun G:430 /3

İtinim sürme kapından dedim ol yâr dedi/İtim olmağı sana göstereyim oş olsun G:430 /5

Yara neyler ârızında ey boyu serv-i revân/Bir elifdir ol ızarın ortasında bî-gümân G:431/1

Egerçi kim bu üslûba demiştir bir gazel Sa'di/Hayâl-i rûh-i yâr ile bir özge gülsitândır bu G:439 /7

Eğer vaslına ermek diler isen/Necâti yâr için baş oyna sen de G:446 /5

Fürkat gözümün acı yaşın ırmağ edipdir/Su sızmaz iken benim ile yâr arasında G:447 /5

Benzetirken yâr eşiğin ehl-i diller Ka'beye/Başlamamış idi İbrahim-i Âzer Ka'beye G:456 /1

Bûse lûtf et sana cân ile haridâr olana/Cân yedirmek gerek ey gonca-dehen yâr olana G:459 /1

Neyiki gonca-i mestûr anıcak yâr lebin/Yakalar çâk edüben düştüğü bâzârlara G465 /2

Bir elif çek sineme ey yâr-ı câni her gece/Ta ki serv-i kaddin anıp kocam anı her gece G:466 /1

Yâr eşiğinde Necâti'yi örenler dediler/Âlem içinde gedâ kim gördü sultân yerlice G:469 /7

Vardı zülfünden gönül yârın leb-i handânına/Neylesin miskin perişânlığı yetti cânına G:485 /1

Bencileyin za'fdan cismi görünmez gûyiyâ/Mübtelâdır bâd yârın zülf-i müşg-efşânına G:485 /7

Aşkın haberlerinden nakl eyle cân çıkınca/Uyku gelince yârâ gel bir hikâye başla G:494 /4

Söyler yürekde ağız açıp yara yaraya/Miskin umar ki yara ile yâra yaraya G:498 /1

Leb-i cân-perver-i yâr olmayıcak Âb-ı Hayât/Yere geçsin nideyin dirliğim andan değil'a G:500 /2

Ey Necâti güç imiş âşıkı terk eyleme yâr/Bedene rûh veda' eylemek âsân değil' a G:500 /6

Şol ki yârı hoş görüp komaz bu günü yarına/Cenneti didâra satar aşk ola didârına G:504 /1

Şol yâr çünkü âşıka bigâne olmaya/Taşlamalıdır anı ki divâne olmaya G:505 /1

Sûfi cemal-i yâra ne yüzle baka bilir/Almaz eline çünkü kerih-manzar âyine G:513 /6

Mest olup yâr ayağına kodum başımı çün/Şeref-i meclis-i Cem oldu müsellem bu gece G:534 /7

Yara hat isnadın etmek bir zamandır şimdi kim/Zerreler toz kondurur hûrşid-i tâbân üstüne G:536 /2

Yâr ile öpüşmeyince nûş edip Âb-ı Hayât/N'ediğini bilmedim cân beslemek cân üstüne G:536 /3

Neler eder bana cevr ile rûzigârı gör'e/Yâ ana tâbi olan yâr-ı gül-i zârı gör'e G:539 /1

Gözün aç yâra bak sûfi safâ-yi hâtır istersen /Güneşten yana açılmak yeğ olur revzen-i hâne G:542 /2

Yârımı benden cüdâ kıldı cüdâm olsun rakîb/Boğazından asılaydı yâ gireydi yerlere G:544 /4

Bir yâr-ı hem-dem olmasa cennet ne fâ'ide/Verirler iki âlemi bir yârı hem-deme G:545 /3

Hep işim ağlamağ idi dil-dârım olmasa/Dünyâ bütün nem olur idi yârım olmasa G:546 /1

Yazılmayaydı yâr ile ağyâr muttasıl/Memû'a-i zamânede eş'ârım olmasa G:546 /4

Ol değildir ki gözün yaşın uralar yüzüne/Yâr oldur ki kabûl ede seni varın ile G:552 /7

Yaraşmaz bâdeden dildâra tevbe/Bu vech ile kalırsa yâra tevbe G:554 /1

Yâr bizden gayriye çok çok selâm etmiş yine/Şehr için baştan başa darüs-selâm etmiş yine G:556 /1

Yâr dermiş ki Necâti'nin elinden yandım/Ah kim beni huzûr ile komaz meskenime G:557 /7

Olmaz cihânda çün güzelim yâr-ı cân iki/Bana seni gerek seni cân bir cihân iki G:559 /1

Oldu ben divâneye mûnis hayal-i çeşm-i yâr/Gam beyâbânında şol Mecnûn ile ahû gibi G:560 /2

Ey gönül isâr eyle zülf-i yâra cânını/Noldu a miskin yılanlar çalmadıysa yanını G:570 /1

Komaz Necâti ağyâr kim aha meyl ede yâr/Eğmez yel ol nihâli kim var onu dayağı G:574 /7

Bend edip zincîrini gördü Necâti guyiya/Meyl edip geldi dedi yârım beni yâd eyledi G:578 /5

Cihânda yâr u ağyâr olmayaydı /Figân ü nâle vü zâr olmayaydı G:582 /1

Necâti bu cihâna kim bakardı/Temâşâ-i ruh-i yâr olmayaydı G:582 /8

Yâra bir dikicilik ettim der idi seg rakib/Keb yonarmış sonra bildim ol itin yalanını G:583 /5

Uzatma sözü kes dilini yârdan rakîb/Kelbin ne bâbıdır meh-i tâbân oyuncağı G:584 /5

Câm-ı şarâb u yâr-ı şeker-leb dedikleri/Oldur cihânda ârife meşreb dedikleri G:585 /1

Deme kim yârda yok cevr ü cefâdan gayrı/Ne dilersen bulunur mihr ü vefâdan gayrı G:599 /1

Ayrışma kadd-i yâr ile kendinde tut elin/Ey serv şimdi Sidreden ol Müntehâ gibi G:602 /5

Bana yazık desene sana ne var ey sûfi/Kûy-i yâr olmaz ise gûşe-i cennet bâki G:604 /4

Lûtfdur yârin Necâti'ye itimdir dediği/Adın anmakdır karıncaya Süleyman bahşişi G:605 /6

Şol bî-vefâ ki cevr ile terk etti yârını/Ger hüsn iline şâh ise terk et diyârını G:607 /1

Lebine yarsıdım kalmadı yarı canım/Olalı lâ'l-i lebin gönlüme yâr-i cânı G:612 /5

Sinede hem cevr-i yâr ü hem cefâ-yı rûzigâr/Bir niyâm içinde olmaz tiğ-i hûn âşâm iki G:622 /2

Tâlib-i cânâneyi dünyâ ve ukbâ eğlemez/Kûy-ı yârın yolu birdir menzil-i ârâm iki G:622 /4

Yol eridir yüzü yerde zülf-i yâra cân verir/Gel sabâdan öğrenin dervişler miskinliği G:623 /2

Kendi gibi yârdan uşşâkı mahrûm eyledi/Ey müselmânlar rakib-i kâfirin bî-diniği G:623 /4

Yüzünü dürer gül-i handâna teşbih edicek/Kati nâzüg-tab'dır yarın bilirsiz huyunu G:624 /5

Gece vuslat mâ-cerâsın söyleşirdim ay ile/Yâr işitip dedi miskin hûba söyler hâbını G:632 /4

Nice bir inledesin derd ile ey yâr beni/Rahm kıl başın için şöyle koma zâr beni G:633 /1

Mahrem iken sırrına ağyar sanmış şeh beni/Ey diriğa düşman ile yar sanmış şeh beni G:637 /1

Yara:

"Divân şiirinde âşık daima yaralıdır. Bu yara onun her şeyini kaplamış gibidir. Gönül, cân, sîne, ciğer, kalp ve bahtı bunlar arasındadır. Sevgilinin gamzesi, kaşları, kirpikleri, ayrılığı, rakîpler vs. birçok nedenle yaralanan âşık bunları bazen ok, temren, bazen da kılıç ve hançer olarak hisseder. Dağ veya zahm gibi eşanlamlılarıyla da sözkonusu edilen yara âşıkın istediği bir haldir. O, yaralı olduğu ölçüde sevgilisinden kopmamaktadır. Âşıkı yaralayıcı unsurlar, âdetâ sevgilinin ona bağışıdır. Dolayısıyla yaralı olmaktan memnundur. Çünkü sevgiliden ilaç umar, sevgi ve şefkat bekler. Yara daima tazedir, kanlıdır, kanaması devamlıdır. Ezelden itibaren yaralı olsa dahi o yara asla tesirini kaybetmez, bilakis arttırır. Eskiden yaraya toprak basıp kanamayı durdurmak gibi yanlış bir âdet vardı. Halbuki bu tedbir kangrene yol açar. Arıca kelimenin 'yarmak', 'yâr', 'yaratan' gib kelimeler ile olan ilgisi de söz sanatlarına vesile olur." (Pala, 2004: 479).

Peykânlarını yaralarım gözle yediler/Gizlendiği içerde hep anun belâsıdır G:171 /3

Yok deme hâsiyet-i bâdeye kim lûtf-ı Kerim/Gülde bû yaradır ü ef'ide tiryâk eyler G:180 /4

Tiğ-i gamzen yarası hoştur bâna/Âşık olan zahmına merhem demez G:233 /4

Yara sanman ârızın nazigliğidir şîvedir/Cennete yol kesmek ister bir yanağı gülsitân G:431 /3

Söyler yürekde ağız açıp yara yaraya/Miskin umar ki yara ile yâra yaraya G:498 /1

Gamzen ölüm yaraların urur bu ben fakir/Ara okuna şâd olurum ara yaraya G:498 /2

Yarayla çünkü beglerer yoldaş olur kişi/Çalış Necâti eyleyi gör çâre yaraya G:498 /8

Hey ne onmaz yaradır bu dildeki yaram benim/Vardığınca bed-ter oldu bilmezem dermânı ne G:512 /2

Yaraya ibrişim götürür mü şu kimse kim/İnce şarâb elinde yetişmiş ola yükü G:572 /6

Var ey tabîb ko beni derdim bana yeter/Hasret kılıcı yarasına urma merhemi G:592 /3

Oranı birin anmazın ey dost gamzenin/Yürekte yalınız bin ola başlı yarası G:611 /5

Âşık-ı hasta dilin dîde-i hûn-efşânı/İki ok yarasına döndü ki dinmez kanı G:612 /1

Yaramak:

“Yararlı olmak, yarar sağlamak. Bir iş için uygun olmak, kullanılır olmak.” (Türkçe Sözlük, 1998:2394). “İşe gelmek, elverişli olmak. Faydalı. Menfaatli olmak, kendisinden istifade edilmek. Uygun ve muvafık gelmek.” (Kestelli, 2004: 537).

Benim sevim ne verir sende himmet olmayıcak /Neye yarar iki başdan mahabbet olmayıcak G:275 /1

Kimi cevr ister kimi lûtf umar eyle kim yarar/Filhakika etmemişdir kimseye bir dâd aşk G:276 /5

Sihr eder reftârda serv-i hırâmânın senin/Kıl yarar güftârda lâ'l-i dür-efşânın senin G:311 /1

Mescide koymadılar mey-kededen sürdüler ah/Ne halâle yarar olduk ne harâma nidelim G:357 /2

İşe güce yaramaz olmuş durur miskin gönül/Ver Necâti anı şimden geri oğlan oynasın G:411 /7

Yaşım ummânın âl ile kızıl kanlara boyadın/Yaradın gönlüme vallâhi ey gam yüzün ağ olsun G:414 /2

Ey Necâti yaraşır mutribi şeh meclisinin /Raks urup okuya bu şi'r-i teri döne döne G:472 /7

Söyler yürekde ağız açıp yara yaraya/Miskin umar ki yara ile yâra yaraya G:498 /1

Gamzen ölüm yaraların urur bu ben fakir/Ara okuna şâd olurum ara yaraya G:498 /2

Gâh ağlarım geh inlerim ammâ ki ummazım/Bîçâreye bu âb u havâ vara yaraya G:498 /3

Bir yana cevr-i dil-ber ü bir yana rûzigâr/Bir kişi nice iki sitemgâra yaraya G:498 /4

Mümkün müdür ki hoş gele zühhâda ehl-i aşk/Olmuş mudur ki mest ola huş-yâra yaraya G:498 /6

Mahmûra mey nenin gibidir bildiniz mi hiç/Şol şerbet-i hakîm ki bîmâra yaraya G:498 /7

Yarayla çünkü beglerer yoldaş olur kişi/Çalış Necâti eyleyi gör çâre yaraya G:498 /8

İle kimse yaramaz ey gül-i ra'nâ-yi bostânî/Cefâ vü cevr ü mihnetten ne eylersen bana eyle G:530 /4

Ne lâ'li dirgirir ne saçı mârı öldürür/Gâlib budur ki yaramaz oldun eme seme G:545 /7

Gamın şeydâsına içmek yaradı/Nitekim merdüm-i hûş-yâra tevbe G:554 /6

Mecnûna deşt yaradı Ferhâda kûh-sâr/Her kişi kendi yahşi bilir kendi kârını G:607 /5

Yaraşmak:

"Yakışmak, uymak. Uygun olmak." (Türkçe Sözlük, 1998:2395). "Yakışmak, uygun olmak, muvafık ve münasip görmek." (Kestelli, 2004: 538).

Leb-i sakiye ettik can-ı teslim/Beli ıssında yaraşır emanet G:37 /2

Gülmek sana yaraşır eya hur-i heh nijad/ Kim güldüğünce gül gibi hüsnün olur ziyad G:50 /1

Kaddin katında durmağa yaraşmadı diye/Servin alıp elini yabanlara attılar G:90 /6

Mihr ü mahı hüsn ile meydana çeken yaraşır/Sen ki zülf ü gabsabına guy u çevgan imrenir G:132 /5

Yaraşır derse Necati tabına meşşata kim/Bir gelincikdir hayal eflaz anun tezyinidir G:167 /10

Mani-i hassa Necati yaraşır terkib-i saf/Guşvare zinet olmaz olmayınca zerde dür G:172 /8

Yaraşır kim seni ser-defter-i huban yazarlar/Name-i hüsnün için bir yeni unvan yazarlar G:206 /1

Bana zari ve ana naz ile izzet yaraşır/Çünkü hak bülbülü zar eyledi gül-zarı aziz G:218 /4

Hoş yaraşmış çevresinde haddinin hatt-i gubar/Haşiye hüsnün kitabın ey püsernzeyn eylemiş G:252 /2

Dostum böyle yabanlar mı gözetmek yaraşır/Gamze-i mest-harami gözün ahu olucak G:278 /2

Götse yüzünü cevr ü cefa eyleme çokluk/Ey mah yaraşmaz güneşe k ide soğukluk G:280 /1

Hoş durur dilde hayal-i hattı canan beslemek/Yaraşır zira sifal içinde reyhan beslemek G:304 /1

Yay gibi kara bağrıma çekersem yaraşır/Çar ebru bir güzel manendidir tirin senin G:314 /3

Yalnızlık bir Allaha yaraşır/Gönül sen girye ile ah ile ol G:341 /2

Dediler yaraşır yara hezaran bülbülün olsa/Necati dedi kuyumda yeter murg-ı hoş-elhanım G:368 /5

Gönül ger ahına aheng ederse zöhre-i Zehra/Yaraşır zire kim zirin sadası zar olur bemden G:403 /6

Ten gerekmez tiğ-i gam mecruhna /Kim şehid-i aşka yaraşmaz kefen G:413 /3

Nola ger şu gibi taş yasdanu toprak döşenem/Böyle olmak yaraşır aşık-ı didar olana G:459 /2

Ruhunda hoş yaraşmış hal-i miskin/Nitekim aydın içinde tire G:531 /4

Yeşil benler yaraşır kaşlarında/Ki sadat oturur mihrab içinde G:540 /2

Saye-perver yaraşır serv-i sehi lutf eyle/Yerler çalma bn üftadeni reftarın ile G:552 /4

Yaraşmaz badeden dildara tev be/Bu vech ile kalırsa yara tevbe G:554 /1

Hoş yaraşmış kadd-i serve hilat-ı diba-yı sebz/Kameti balaya yaraşmaz libasın kutehi G:573 /3

Yarım Ağız:

“İstemeye istemeye, isteksizce.” (Türkçe Sözlük, 1998: 2399). “İstemeye istemeye, isiteksiz olarak, içten gelmeyerek.” (Püsküllüoğlu, 2004: 798).

Dünyâ bütün benim dese yarım ağız lebin/Cân-ı azize etmeye ayrık ecel hücûm G:360 /2

Yemen:

“Yemen diyârı sadece akîkin çıktığı veya mebzûl mikdarda bulunduğu bir ülke olarak zikrediliyor.” (Çavuşoğlu, 2001: 84). “Akîk, Yemen’den gelir; âşık, Rûm’a (Anadolu’ya) akîk getiren tâcire ‘Benim kanlı yaşımla âlem Yemen olmuştur, ziyân edersin’ diyor.” (Çavuşoğlu, 2001: 225).

Eğerçi ağır olur taş koptuğu yerde/Sitâre var ki akiki eder yemende garib G:24 /3

Ey Ruma akik itlen sakın ki ziyan eyler/Kanlı yaşım ucundan âlem Yemen olmuştur G:84 /6

Başın ortaya koyup lâ’line kasd etse şeker/Saht olur işidüben kânda akiki yemenin G:313 /5

Yer Bulmak:

“Oturacak yer sağlamak. Bir işe, görev yapacağı bir yere yerleşmek.” (Türkçe Sözlük, 1998: 2434). “Bir işe, görev yapacağı bir yere yerleşmek.” (Püsküllüoğlu, 2004: 805).

Ta’n etme bana vâ’iz ol iki türk-i sermest/Eylik ile güc ile yer bulucak konarlar G:92 /3

Devlet-i aşkında umaram kapında yer bulam/Bahtı mûra gah olur taht-ı Süleymân arz eder G:119 /3

Kâm-gârâ umaram kapında bende yer bulam/Eşiğinde bende gibi anca çâker yasdanır G:150 /5

İtlerine yalvaranlar eşiğinde yer bulur/Mansıb-ı âlidir ol olmayacak olmaz dilek G:316 /10

Şöyle çok ol sanemin hüsnü temâşâcıları/Yer bulamaz çıkar ay ile güneş dâmlara G:464 /2

Yer Etmek:

“Yerleşip kalmak, iyice yerleşmek. İz bırakmak.” (Püsküllüoğlu, 2004: 806).

Te’sir ederdi kevkeb-i izzet Necâtî’ye/Nârenci çizme kebkebi etse yüzünde yir G:77 /8

Yer Öpmek:

“Bir büyüğün önüne eğilmek.”(Türkçe Sözlük, 1998: 2434). “(Eskiden bir büyüğün katına çıkıldığı zaman ve oradan ayrılırken) çok büyük bir saygı gösterisi olarak yere kapanmak.” (Püsküllüoğlu, 2004: 810).

Yer öpdü şu ârızın önünde/Hüsnüne zemâne etti tahsin G:404 /2

Yokuşa Sürmek:

“Bir konuda güçlük çıkarmak.” (Püsküllüoğlu, 2004: 814).

Ağyar-ı seg bizi depeler yokuşa sürer/Bir kez Necâti basmaya mı ayağım düze G:558 /6

Yoldan Çıkmak:

“Belli bir yol izleyen taşıtlar herhangi bir sebeple yolundan ayrılmak, gitmez olmak. Doğru yoldan ayrılmak.”(Türkçe Sözlük, 1998: 2460). “Doğru yoldan ayrılmak, kötü yola düşmek, azgınlığa sapmak.” (Püsküllüoğlu, 2004: 816).

Ey Necâti çıkma yoldan aldanıp güzellere/Şem gibi sanma kim dâ’im önünce varalar G139 /5

Yol Kesmek:

“Geçmesine engel olmak, durdurmak. Issız yerlerde soygunculuk yapmak. Hızını azaltmak, devrini düşürmek.”(Türkçe Sözlük, 1998: 2459). “Issız yollarda soygunculuk yapmak, yolu tutup gelip geçeni soymak.” (Püsküllüoğlu, 2004: 816).

Yara sanman ârızın nazigliğidir şîvedir/Cennete yol kesmek ister bir yanağı gülsitân G:431 /3

Yine hışm ile durup gitti eyâ serv-i revân/Sana yol kesmek için gözyaşı arkırı varır G:161 /4

Yöresine Uğramaz Ölümlü Bimârun Tabîb:

Âşık olduğum duyaldan yüzüme bakmaz habib/Yöresine uğramaz ölümlü bimarın tabib G:25 /1

Yûsuf :

“Doğu edebiyatlarında, konusunu Kur’ân’dan alan klasik aşk mesnevîsi.” (Pala, 2004: 484) kahramanı. “ Dünyanın en güzel insanı olarak bilinen Yûsuf peygamberin kıssasını anlatan Yûsuf u Züleyhâ (Yûsuf u Zelîhâ) mesnevisi, Kur’ân’da 111 âyet halinde anlatılan (Yûsuf suresi; nr. 12) kıssasının aşk ağırlıklı olarak edebiyata yansımış şeklidir…” (Pala, 2004: 484). “Peygamberlerden Ya’kûb’un on iki oğlu vardı. Bunlardan Râhil adlı çok sevdiği karısından doğan Yûsuf çok güzeldi. Babası çok severdi. Diğer kardeşleri onu çekemiyordu. Bir gün av bahânesiyle kıra çıkardılar; Yûsuf’u bir kuyuya attılar. Gömleğini bir tavşan

kanına batırıp Ya'kûb'a getirdiler ve Yûsuf'u kurt yediğini söylediler. Sonra tekrar kuyu başına vardılar. Bir kervanın Yûsuf'u kuyudan çıkardığını gördüler 'Bu bizim kölemizdi, kaçtı.' Deyip ucuz bir paraya sattılar. Kervan Yûsuf'u Mısır'a götürdü. Reyyân İbn-i Velid firavun idi. Bunun –Tevrat'a göre- hassa ordusu kumandanı, İslâmi eserlere göre baş veziri olup Aziz demekle maruf Katîfer altınla tartarak satın aldı. Yûsuf on sekiz yaşında bir güzel delikanlı idi. Karısı Zelîha ona gönül verdi. Mısır kadınları bu aşkı çekiştirmeye başladılar. Zelîha bir gün bunları davet etti. Önlerine meyve koydu ve ellerine birer keskin bıçak verdi. Bunlar meyveleri ve rivayete göre turuncu soyarken Yûsuf'u ortaya çıkardı. Kadınlar onu görünce 'İn hâzâ melekün kerimün' diyerek ellerini kestiler. Bir gün evde kimse yokken Züleyhâ, Yûsuf'a visâl teklif etti. Yûsuf bu âhlaksızlığı kabul etmeyerek kaçmak istedi. Kadın arkasından koştu. Kapıdan çıkmak üzere olan Yûsuf'un eteğini tuttu. Yusuf kurtulmak için silkindi. Eteği yırtıldı, Züleyhânın elinde kaldı. Züleyhâ, Yûsuf'un kendisine tecâvüzde bulunmak istediğini söyledi. Halbuki, Yûsuf bütün töhmetden berî ve masum idi. Bir iftira üzerine Yûsuf'u zindana attılar, yıllarca yattı. Zindanda mahpusların rü'yalarını tâbir ederdi. Kendisi de bir rü'ya gördü. Yûsuf nihayet zindandan kurtuldu tam otuz yaşında idi. Yûsuf'un firâkıyla babası Yakup ağlaya ağlaya kör olmuştu. Daima Yûsuf'un kanlı gömleğini koklardı. Yûsuf zindandan çıkınca Mısır'a vezîr oldu. Kıtlık münasebetiyle kardeşleri Mısır'a geldiler. Yûsuf onları tanıdı. Ve yardım etti. Nihâyet babasına gömleğini gönderdi. Yakup bu gömleği gözlerine sürünce gözleri açıldı. Nihâyet Yûsuf babasını Mısır'a naklile yerleşti. Yûsuf'a kavuşmazdan evvel Yakup çok ızdırap çekmişti. Yûsuf kardeşlerini affetti ve Mısır'a yerleştirdi, onları besledi, himâye etti." (Onay, 2007:415). "Yûsuf hikâyesinin bütün önemli motiflerini Necâtî Bey dîvânında buluyoruz. Bunlar; güzelliği, kardeşleri tarafından kuyuya atılması, kanlı gömleğinin babasına götürülüşü ve onun feryâd u figâna başlaması, kuyudan çıkarılışı ve çıkaranlara bütün güzelliğiyle görünmesi, köle olarak ağırlığınca altın (veya misk) karşılığında satılması, iffeti (çâk-dâmen oluşu), Zelîha'nın aşkı yüzünden Mısır'a azîz (veya sultan) oluşu (ki bu vecih Necâti'nindir), kardeşlerinin mahcûb olması, yâni (Necâtî'nin ifadesiyle) kendi kazdıkları kuyuya düşmeleridir. Yûsuf ve Zelîha hikâyesi Necâtî Bey'de: 'Oyna güzeller ile peyamber oyuncuğın/'Işk olmadı mı Yûsuf- Ken'ân oyuncağı' beytinde görüldüğü gibi (birkaç tasavvufî vecih hâriç

tutulursa) umûmiyet itibariyle tamamen beşeri plânda ele alınmıştır.” (Çavuşoğlu, 2001: 46).

Ey azizim Yûsuf-ı bâzâr-ı hüsn /Kendüyi satmak diler aylak sana G:6 /4

Bâğ-ı cinân zâhide didâr bendeye/Ken’ân ana vü Yûsuf-ı gül-pîrehen bana G:16 /3

Şöyle kim ardıncadır dâ’im Züleyhâ-veş sabâ/Sezmezem gül Yûsufunun kala dâmânı dürüst G:36 /2

Gül Yusufu devrinde güzellik satamaz hiç/Gün başına bir gerçi ki bâzâra çekerler G:95 /6

Âyet-i hüsnünü dil hoş vech ile takrir eder/San ki Yûsuf suresini Hazret-i Osmân okur G:196 /4

Bin güzeller bulunur Yûsufa mâned ammâ/Bu kadar var ki bular kendilerin satmadılar G:198 /6

Kuluyuz kendimizi satamazuz anun için/Bilmez o Yûsuf-ı gül-çihre bizim kıymetimiz G:223 /3

Mısr-ı izzetde el üzre tutmalıdır Yûsufu/Zer gibi tespihi tekrar etmeyince yâ Aziz G:226 /5

Elâ ey Yûsuf-ı Ken’anı Mısrın/Azizi âlemin sultânı Mısrın G:285 /1

Dün gece düşümde gördüm ağlar idim derd ile/Yusuf-ı Mısr-ı melâhat anı ta’bir eylesin G:425 /4

Umaram düşde görem yüzünü ey Yûsuf-ı ahd/Kulları şâh-ı cihân gösterir uykudur bu G:440 /2

Ben Yûsufu efendime benzer diyem mi hiç/Bir kişi bu sözü demeye kendi kuluna G:471 /5

Ey Yûsuf-ı gül-çihre meseldir atalardan/Kim düşman için kuyu kazan kaza boyunca G:475 /2

Gördü hûnin-pirehen gül Yusufunu lâ-cerem/Pir-i Ken'ân gibi eder andelib efgân yine G:477 /3

Söz Yusufunu müşg ile tartardı Necâti/Kıymet kosa sarrâf-ı cihân bu güher üzre G:479 /7

Doğar ya gibi tulû' etti Necâti ruh-i dost/Çeh-i Yûsuf demeli oldu o şeh yakasına G:493 /7

Zîneti artar cemâlin zülf-i anber-fâm ile/Mısr Yûsuf tahtı iken buldu revnak Şâm ile G:495 /1

Tealallah ne zibâ hüsn olur bu/Bu hüsnü görmedi Yûsuf düşünde G:497 /3

Gönlüne gir ben kulun şâh ol ki sultân olmadı/Girmeyince Yûsuf-ı Ken'ân zîndân koynuna G:502 /5

Zâyi olurdu çâr-sû-yı tende nakd-i ömr/Sen Yûsuf-ı zamân ile bâzârım olmasa G:546 /2

Oyna güzeller ile peyamber oyuncuğın/Aşk olmadı mı Yûsuf-ı Ken'ân oyuncağı G:584 /6

Hâşe lillâh çâk-dâmen olasın sen gül gibi/Yusuf-ı gül-pirehensin pâk-dâmen gül gibi G:587 /1

Kamu Yûsuf mu olur hüsn ile Ken'ân ehli/Kamu sultan mı olur Mısra ya zindân ehli G:619 /1

Şam-ı zülfün hakkı ma'mur oldu ey Yusuf-cemâl/Olalı dil mısrı sultân-ı hayâlin meskeni G:620 /6

Yüreği Taş olmak (Taş Yürekli):

“Katı yürekli, hiç acıması olmayan, acımasız, taş kalpli.”(Türkçe Sözlük, 1998: 2150). “Katı yürekli, acımasız.” (Püsküllüoğlu, 2004: 738).

Bir zemân mı geçti yâ bir lahza mı fevt oldu kim/Bağrımı dağ eğleyen bir yüreği taş olmadı G:608 /4

Yüz Çevirmek:

“Gösterdiği ilgiyi kesmek.”(Türkçe Sözlük, 1998: 2486). “Her zamanki ilgiyi, yakınlığı artık göstermemek, ona karşı gösterdiği ilgiyi kesmek.” (Püsküllüoğlu, 2004: 830).

Fakr evinden yüz çevirme ey dil-i derviş kim/Derd bu derd ise derdine devâ bu derdedir G:172 /6

Yüz çevirme kaçma benden gel beri çok sevdiğim/Atasından ansından ileri çok sevdiğim G:376 /1

Yâra ne ey müdde’i çok çok gün âhımdan benim/Yüz çevirmez âyine rûy-ı siyâhımdan benim G:378 /1

Yüze Gelmek:

Çekinmemek. Kafa tutmak, karşılık vermek. Yüze vurmak, başa kakmak. Meydana çıkmak, kendisini göstermek.

Yüzüne tutsa Necâti ne aceb haclet elin/Nesi var yüzü gelir dest-i du’âdan gayrı G:599 /7

Yüze Gülmek:

“Yalandan dost görünmek. Sevimli, alımlı görünmek.”(Türkçe Sözlük, 1998: 2487). “Yapmacık olarak güler yüz göstermek, yalandan dost görünmek. (Nesne için) İç açıcı bir görünüşü olmak, alımlı, sevimli görünmek.” (Püsküllüoğlu, 2004: 830).

Ömrüm ağlamakla geçdiğin helâl etmek için/Nâz ile ey gonca-leb bir kez yüzüme gül yeter G:76 /2

Yüzüme gül ki olam bülbül-i hezâr-nevâ/Hezâr olur sanemâ çünki i'tibâr ile bir G:193 /2

Sarraf-ı didemizde o dil-ber güher sezer/Yüzüme güldüğü bu ki boyunda zer sezer G:211 /1

Yüz Göstermek:

"Ortaya çıkmak." (Türkçe Sözlük, 1998: 2487). "Ortaya çıkmak, belirmek." (Püsküllüoğlu, 2004: 830).

Yüz gösterir hemişe müselmânlığa hatın/Kâfir demen siz ana ki mahfice din tutar G:165 /6

Kadd ü haddin anılaldan durdu serv oturdu gül/Gel ki bir yüzden dahi yüz gösterir gül-zârımız G:241 /6

Yüzü Ağ Alnı Açık Olmak:

Âfitâbım yüzün ağ alnın açıktır gerçi kim/Sâye-vâr ardıncadır bir nice yüzü karalar G:139 /4

Ay ü günden alnın açık yüzün ağ/Hey benim zülfü siyahım gel beri G:437 /3

Yüzü Ekşinün Olur Sözleri Serd:

Yüzüne göredir sözü rakibin/Yüzü ekşinin olur sözleri serd G:46 /2

Yüzü Gülmek:

"Sevinci, mutluluğu yüzünden belli olmak, neşelenmek, sevinmek. Temiz ve tertipli bir duruma gelmek. Feraha kavuşmak, rahatlamak." (Püsküllüoğlu, 2004: 832).

Yine âlem yüzü güldü yine Allâha minnetler/Ki Hakdan oldu erzâni vücûd-ı Şahâ sıhhatler G:207 /1

Yine dünyâ yüzü güldü Necâti tehniyet söyle/Bilirsin devr-i gülde çoğ olur bülbülde sohbetler G:207 /8

Yüzüne Vurmak:

“Ayıplayarak kusurunu yüzüne söylemek.”(Türkçe Sözlük, 1998: 2488). “Kabahatini, kusurunu yüzüne karşı söyleyip kendisini ayıplamak.” (Püsküllüoğlu, 2004: 835).

Eksikligini yüzüne urma kamerin kim/Yoksula itâb eyleyicek bayı kınarlar G:155 /2

Yüzünü Dürmek:

Mey diye eğer devr elinden yutasın kan/Gül gibi gül ey nâfe-i Çin yüzünü dürme G:528 /2

Yüzünü dürer gül-i handâna teşbih edicek/Kati nâzüg-tab’dır yarın bilirsiz huyunu G:624 /5

Yüzünü Ekşitmek:

“Yüzüne öfke ve hoşnutsuzluk gösteren bir biçim vermek.”(Türkçe Sözlük, 1998: 2488). “Yüzüne memnun olmadığını, hoşnutsuzluk duyduğunu belirten ya da öfke gösteren bir anlam vermek.”(Püsküllüoğlu, 2004: 835).

Güller çemende şive ile burtarır yüzün/Gûyâ ki lâle-çihreler içer şarâb-ı nâz G:234 /4

Yüzü Yerde:

“Alçakgönüllü.”(Türkçe Sözlük, 1998: 2487). “Alçakgönüllü kimse.” (Püsküllüoğlu, 2004: 837).

Yol eridir yüzü yerde zülf-i yâra cân verir/Gel sabâdan öğrenin dervişler miskinliği G:623 /2

Yüz Vermek:

"İlgi, yakınlık göstermek, hoşgörülü davranmak, şımartmak, itibar etmek."(Türkçe Sözlük, 1998: 2487). "(Birine) ilgi ve yakınlık göstermek, onun bütün davranışlarını hoş görmek." (Püsküllüoğlu, 2004: 838).

Serîr-i hüsne geçirdin bu denli yüz verdin/Aceb mi ger ola zülf-i ziyâde-ser güstâh G:44 /2

Zülf-i siyâhı baş ege mi ben şikesteye/Kim dost yüz vereli gönüllendi ol fudûl G:329 /3

Yüz berkidip gelemez idi âyine yüze/Sen yüz verirsin ey yüzü hûşid o yüzsüze G:558 /1

Yüz Vermemek:

"İlgi, yakınlık göstermemek. Önemsememek." (Türkçe Sözlük, 1998: 2487). Pâklikden gayrı nem gördünse söyle dostum/Kimseye yüz vermemek âyinenin âyinidir G:167 /9

Dil-ber yüzüne gül der imiş andeşib-i bağ/Yüz vermesin inende güle nisbet etmesin G:427 /7

Yüz berkidip âyine sana karşı gelirse/Ol yüzsüze yüz verme inen yüze getirme G:528 /4

Yüz Yüze Gelmek:

"Karşı karşıya gelmek, karşılaşmak." (Püsküllüoğlu, 2004: 838).

Ne yüzle yüze yüz olmak dilersin ey güneş yâra/Güzellikden murâd olan bilirsin çeşm ü ebrûdur G:137 /2

Z

Zâhid:

“Dinin yasak ettiği şeylerden sakınan ve din buyruklarını olduğu gibi yerine getiren kimse. Kaba sofu, bağnaz kimse.” (Püsküllüoğlu, 2004:1516). “Kaba sofu, zâhit. Allah’ın buyruklarını yerine getirmekle birlikte, şüpheli şeylerden de kaçınan kişi. Bunlar dinî konuda anlayışı kıt, her işin ancak dış kabuğunda kalabilen, derinlere inmesini beceremeyen, ilim ve imânı dış görünüşüyle anlayan, bunu da ısrarla başkalarına anlatan ve durmadan öğütler verip topluma düzen verdiklerini sanan kişiler olarak ele alınır. Daracık dünya görüşü içine sıkışıp kalmışlardır. Dar kalıplı bilgilere bağlıdırlar, hayatın acemisidirler. Bu bakımdan çok zaman gülünç duruma düşerler. İmandan hiçbir zaman hakîkata ulaşamamışlardır ve samimiyetleri yoktur. Şâirler daima zâhidin karşısında âşığı görürler. Zâhidde olanlar âşıkta yoktur. Bu bakımdan geçimsizdirler. Zâhid aşkı inkâr ettiği için bu duruma düşmüştür. Tek emelleri cennete kavuşmaktır. Güzellikleri görmezler. Başkalarını sıkar, ıstırap verirler. Bu bakımdan alaya alınırlar. Ellerinden ve dillerinden tesbih eksik olmaz.” (Pala, 2005: 488).

Hoş durur gül yüzlülerle bana gülşen gûşesi/Zâhidâ hûriler ile cennet-i Me’vâ sana G:12 /3

Bâğ-ı cinân zâhide didâr bendeye/Ken’ân ana vü Yûsuf-ı gül-pîrehen bana G:16 /3

Eremezsin zâhidâ valsına ol İsî-demin/Dem-be-dem sa’y-i riyâzetle gerekse göke uç G:40 /5

Perhiz öğretir bana zâhid kişilenir /Miskin gam-ı nigârı ne bilsin yenir sanır G:68 /1

Sarardır benzini zâhid ve lîkin/Riyazetle değildir illeti var G:86 /6

Bakıp her âşıka seg deme zâhid/Eyâ mağrûr yeter kendini gör G:113 /5

Zâhidâ adı harâbâtın cihân-âbâddır/Bu esâs-ı mey-kede bir kâfiri bünyâddır G:120 /1

Ne aceb murg imişsin ey zâhid/Ki hemişe murâdın uçmaktır G:147 /5

Zâhide anma hâbı k'âyineye/Bakmaz anlar ki zişt-sûrettir G:152 /4

Necâti ser-hoş olur zâhid olamaz yâran/Mesel durur ki ere bir hüner yeter derler G:190 /6

Beli mihrab-ı ibâdetde iki büküldü/Zâhidi gör ki dahi bâb-ı riyâdan geçemez G:224 /5

Eydiniz uşşâkı zâhid nâr ile korkutmasın/Ârif olan erteye kalan belâdan korkmaz G:225 /2

Yıkıldı zâhidin verdiği tevbe/Diriğâ kışda yapı muhkem olmaz G:230 /5

Va'de ile verdi zâhid kâsid olmağın metâ'/Nakd iledir ey yüzü cennet bizim bâzârımız G:241 /3

Zâhidâ bu aşkdan âşıklara maksûd ne/Iyd-ı valsa erişip cânını kurbân eylemek G:296 /7

Âşık erdi ıyd-ı valsa zâhid eyler dahi şek/Kimine yemek nasib olur kimisine emek G:316 /1

Zâhidâ Ka'be'ye dayanma gel ey gevden gel/Cân ü dil piş-keş eşiğine evden gel G:337 /1

Anun içün çeker işkence zâhid/K'eder ikrârını ikrâh ile ol G:341 /4

Gûşe-i mey-hânede geh mest olurum geh humâr/Böylelikden zâhid-i hûş-yâra n'ettim n'eyledim G:377 /4

Âyet-i hüsnünü zâhid okuyamaz gerçi kim/Hatt ü hâl eksik komamış nokta vü i'râbdan G:383 /2

Zâhidâ dünya değil meyl eyler isem cennete/Sevdiğimin yüzün Allâhım bana göstermesin G:390 /4

Zâhidâ ehl-i riyâ dûzahıdır dediğime/Eğer inanmaz isen uşta varasın göresin G:400 /3

Ko gurûru zâhidâ düyâ değildir ber-karâr/Ne sen imân ile kalırsın ne oğlan ile ben G:402 /6

Necâti cenneti zâhid öğüp göklere çıkarsa/Yerini bekleyen yiger meseldir mâ-tekaddemden G:403 /7

Bu gün uşşâkı zâhid ko ki yarın/Bilesin sen hesâbın okuyasın G:419 /4

Gûşe-i mey-hânede geh mest olurum geh humâr/Böylelikden zâhid-i hûş-yâra n'ettim neyleyin G:426 /3

Nass ile vâcib oldu meyin hürmeti bize/Zâhidlerin elinde ise hürmet etmesin G:427 /3

Bağlarlar ise durmaya cennette zâhidi/Görse yüzünü sünbül-i anber-feşân ile G:448 /5

Ey yüzü güneş cennet-i nakdi kodu zâhid/Elminnetü lillâh ki kaldı ameliyle G:452 /4

Puhteler meyden beni men etmeğe gör zâhidi/İstimâ etmek olurdu sözünü hâm olmasa G:461 /4

Zâhidâ küfrünü aşkın tut kim imân bilmişiz/Sû-i zann etmek ne lâzım bir müselmân hakkınıla G:486 /3

Halkı namâzın ile hep bî-huzûr kıldın/Ey zâhid-i riyâyı bir bir kazâya başla G:494 /3

Âyet-i hüsnüne inkârı komaz zahid-i şehr/Vây bu kâfir ne aceb dahi müselmân değil'a G:501 /2

Zâhidâ ayb ü hüner aşk ile akl ise eger/Ne sana uslu desinler ne bana divâne G:514 /3

Gel ey zâhid temennâ kıl bana Hakdan du'a eyle/De kim dâ'im anı bir dil-rübâya mübtelâ eyle G:530 /1

Zâhidâ küfrünü zülfün tut ki iman bilmişiz/Sû-i zann etmek ne lâzım bir müselmân üstüne G:536 /5

Zâhid ederse cennet-i kûy-i habibi terk/Billâhi mâni olma ko gitsin cehenneme G:545 /2

Zencîr-i zülf bendesini zâhid etme ayb/Divâne oldu ise nola kâfir olmadı G:588 /2

Kaşın sevdâsına zâhid makâm edindi mihrâbı/Kad ü zülfün hayaliyle olur geh toğru gâh eğri G:597 /3

Şâ'ire lâf-i riyâyı satamazsın zâhid/Ki yalanı bilir elbette ki yalan ehli G:619 /6

Gelmesin kapına zâhid beklesin mihrâbını /Lâyık oldur kim bile her kişi kendi bâbını G:632 /1

Menzil-i evvelde başını kadem etmek gerek/Râh-ı aşkın gözleyenler zâhidâ âdâbını G:632 /2

Zâr:

"Ağlama, inleme, nâle." (Kestelli, 2004:547). Ağlayan, inlyen. Zayıf, dermansız.

Zâr zâr ağlamağa hasta Necâtî hâlin/Dil-i gam-dide ile dide-i hûn-bâra meded G:47 /7

Rahm eyle ki aldı dört yanım/Zâri vü figan ü âh ü feryâd G:51 /4

Yine dolâb gibi inlediğim bu ki rakîb/Gülşen-i kûyuna gelmege beni zâr eyler G:65 /6

İhtiyât etmez misin andan ki ashâb-ı niyâz/Baş açıp zarî kılıp yerden göge yalvaralar G:139 /2

Bana zâri ve ana nâz ile izzet yaraşır/Çünkü Hak bülbülü zâr eyledi gül-zârı aziz G:218 /4

Ah ü zârım işitirsin nev-bahâr-ı hüsn için/Şöyle bil bâd-ı havâdan ebr-i nisân ağlamaz G:240 /3

Aşk ile âh u zârı kim dilemez/Bezmde söz ü (sûz ü) sâzı kim sevmez G:242 /3

Âşık olmayınca etmez kimsene dilden figân/Yola girmeyince kılmaz nâle vü zâri ceres G:246 /2

Vasf etme istedikçe hat-ı müşg-bârını/İnler kalem diliyle beğim zâr ü zâr hat G:258 /7

Olalı hicrân ile der-gâh-ı dil-berden ırağ/Âh ü zârı oldu işim işidenlerden ırağ G:266 /1

Gönlüme zülfün tolaştığın görüp gamzen dedi/Hey ben ol bîmâr ü zâr ü nâtüvândan geçmişim G:364 /6

Sana kâr etmedi cânâ kapında nâle vü zârım/Aceb budur ki erişti yedi iklime efgânım G:368 /2

Necâti vasf-ı lâ'lin mi yazar kim/Kalem zâr oldu kan ağlar elinden G:381 /8

Gönül ger âhına âheng ederse Zöhre-i zehrâ/Yaraşır zire kim zirin sadâsı zâr olur bemden G:403 /6

Hey vefâ kıl dediğim yavuz sanır sanma beni/Âh ü zâri olmasın medh ü senâ olsun derin G:417 /2

Bir yüzü gül gonce-leb dil-dâr dersen işte sen/Sen güle bülbül gibi kim zâr dersen işte ben G:433 /1

Ah kim olmadı kapında bir itce rağbet/Geceler subha değin zâr ile bidâr olana G:459 /5

Girye vü zâri ile oldu Necâti dolâb/Gül-sitân-ı ser-i kûyunu sular döne döne G:467 /5

Nice bir inledesin derd ile ey yâr beni/Rahm kıl başın için şöyle koma zâr gibi G:633 /1

Zenahdân:

"Çene, zekân" (Pala, 2004: 491). "Çene/çene çukuru (zenah, zenahdân, çâh-ı zenah, çâh-ı zenahdân, çâh-ı zekan), tasavvufî mecaz olarak müşahededen hâsıl olan mülâhaza ve rûhânî lezzet mahalli; sevgilinin lütfu ve Hakk'ı müşahedede görülen sırların çözülmesindeki zorluklar (müşkilât-ı esrâr) anlamlarındadır." (Üstüner: 2007: 341).

Gabgabın mani olur dedim zenahdân seyrine/Dedi bu veche görünür düşücek su üzre sîb G:23 /5

Şol kara halin zenahdânında ey hûrşid-had/Bir habeşdir Mısr zindanında mahbûs-ı ebed G:49 /1

Uşşâk yâ şol çâh-ı zenahdâna girerler/Yâ bir nice kez aşk ile zindâna girerler G:143 /1

Halâs olmaz zenahdânın esiri/Müebbed habs imiş zindanı Mısrın G:285 /5

Sanasan penbe ile saklanır bir tâze âbıdır/Nigârâ gabgabın üzre senin sib-i zenahdânın G:325 /6

Zencîr-i zülfüne ereli dostum senin/Divâneyim ki çâh-i zenahdândan el yudum G:371 /5

Ey gül severse tan mı zenâhdânını gönül/Bülbül cihâna vermez imiş âşiyânesin G:386 /5

Müselsel zülfün ucundan Necâtî dil-esîr oldu/Ana çâh-i zenahdanın yâ zından olmasın nolsun G:434 /5

Ey beni çâh-ı zenâhdânda görüp hâlim soran/Düştüm uşda hasret ile gamzeler zindânına G:485 /2

Veririm zülf ü zenahdânına gönlüm nic'ola/Neyleyeler bana zencîr ile zindândan öte G:488 /4

Çünkü koynundan yemek öğrendi ol zindân gibi/Kimse ayrık girmesin çâh-ı zenahdân koynuna G:502 /6

Ey Necatî haşre dek hergîz halâs olmaz dahi/Kankı dil kim şol zenahdânın düşer zindânına G:512 /5

Dediler sîb-i zenahdânına hayvâni velî/Demediler ki rakibin değe hayvanlığ ede G:518 /6

Eyâ dil-ber elim ermez derim sîb-i zenahdâna/Nihâl-i kaddin öğrenmiş velî bana üzün oldu G:639 /4

Zikr:

"Anma, söyleme, sözünü etme. (Bir tarikata bağlı olanlar için) Tanrı'nın adını art arda söyleme." (Türkçe Sözlük, 1998:2514). "Tasavvufta dervişler tarafından Allah'ın belli adlarının muayyen sayıda tekrarına denir. Zikir kelimeleri ve esmâları genellikle şunlardır: 'Lâilâhe illa'llâh, Allah, Hû, Hayy, Hakk, Kayyûm'. Zikir iki çeşittir: Zikr-i hafî (gizli zikr), gönülden yapılan zikirdir. Zikr-i celî (açık zikir) ise dervişlerin yüksek sesle ve bir ağızdan yaptıkları zikirdir." (Pala, 2004: 493).

Eyledi şirin lebin zikrini pir-i hânikâh/Ol kadar kim kalmadı ağzında dendânı dürüst G:36 /4

Hoş olur halka-i zikr ü dem-i tesbih veli/Fasl-ı gül-zâr durur devr mey-i nâbındır G:138 /2

Yâr hüsnün zikr ederken cenneti anmaz gönül/Söylemez dünyâ sözün şol kimse kim Kur'ân okur G:196 /3

Sûfi lebin meyinden eğer içe bir kadeh/Zikri surâhi kulkulü teeesbihi ola câm G:375 /4

Ben mu'tekid değil miyim Allâh zikrine/Şol denli var ki başımı gavgâya vermezin G:405 /6

Hatırın mey-hânede sen zikr edersen cehr ile/Sûfi umarsam ki suçun basıla gavgâ ile G:451 /6

Zulmeti açmağa zikr eyle Necâti zikr et/Feth eder Rûm ilin âvâze-i Allâh Allâh G:457 /5

Zühd:

"Perhizkârlık, menhiyâttan tevakki ile ibadete hasr-ı evkât etme, takva." (Kestelli, 2004: 555). "İlgi duymamak, değersiz bulmak, yüz çevirmek, meyl etmemek demek olan zühd, tasavvufta dünyadan ve içindeki her şeyden uzak durmak (el-etek çekmek) anlamındadır. Kelimenin kökünde azlık ve azla yetinme mânâları esas olmakla birlikte, dünya mal ve nimetlerinden çok az bir şeye sahip bulunmak veya hiçbir şeyin sahibi olmamak, kâmil mânâsıyla zâhid olabilmek için yeterli değildir. Tasavvufta masivaya yâni Allah dışında kalan her şeye sırt çevirmek demek olan gerçek zühd; kanaat, tevekkül, vera' hattâ teslim ve tefvîz gibi kavramların anlamlarını da içine alır. Bu inceliğinden dolayı zühdün özünü teşkil eden ilgi duymama veya uzaklaşma iki aşama/çeşit arz eder:1. Zâhirî (bedenî) uzaklaşma. 2. Bâtınî (kalbî) uzaklaşma. Zâhirî zühd, kitaplardan edinilen üstünkörü bilgi ile dünyaya, maddeye, menfaata değer vermemek; günahlardan kaçınmak; şöhret, mevki ve makâmdan uzak durmak anlamındadır. Zühdün ikinci ve daha yüksek aşaması olan bâtinî uzaklaşma ise, zâhiren terkedilen şeylere duyulabilecek arzu ve isteğin de terk edilmesidir. Bu sayede masivadan uzaklaşan kalp, yalnız Allah'a tahsis edilmiş

olur. Ayrıca, haramın terki, avâmın zühdü; masivadan yüz çevirmek, havassın zühdü olarak değerlendirilmiştir. Mutasavvıflara göre, kuru ekmek yemek ve abâ giymek de gerçek zühd değildir. Divanlarda, zühdün kitaplardan yahut üstünkörü edinilen bilgiyle dünya nimetlerinden uzak durmak anlamındaki birinci çeşidi olabildiğince yerilmiştir. Zühde karşı olumsuz tavrın sergilenmesi, bu kavramın bize âşık rolünü benimseyen şairin gözüyle anlatılmasından dolayıdır." (Üstüner: 2007: 170-171).

Sûfi ki bu gün çâresi yok kara başına/Heyhât ki bî-fâ'ide zühd ü amelidir G:102 /7

Ba'zılar halka olup dâne-i tesbih sayar/Sûfi ol zühd değil belki riyâ hırmenidir G:112 /5

Erbâb-ı aşk ah eder ashâb-ı zühd hû/Lâhüd cihânda her kişinin bir hevâsı var G:131 /3

Yüzü cennet lebi kevser boyu Tûbâ var iken/Zühd-i hüşgi nedeyim ben bana andan ne biter G:146 /5

Gerçi hoştur Necâti zühd ü salâh/Hâlet-i aşk özge hâlettir G:152 /8

Nice bir zühd ü vera saflarını bozmağ için/Hat ü hâlinle müjen leşkir-i hindü getirir G:179 /3

Tan namâzı bâtıl olur matla'-ı hûrşidden/Zühd esâsı bozulur câm-ı şarâb-ı nâbdan G:383 /8

Zühd işi âhir oldu sûfi du'âya başla/Gül devri zâhir oldu zevk u sefâya başla G:494 /1

Kaşın olmasa mihrâbı ne assı zühd ü takvaden/Yıkılmak yeğdir ol mescid ki ola kıble-gâh eğri G:597 /8

Seni görüp unuttu zühdü sûfi/Yine anmağ için kılar namazı G:634 /5

Zühre:

“Çulpan, Çoban yıldızı, Venüs.” (Türkçe Sözlük, 1998:2521). “Zühre, arza yakın ve nücûm ilmine göre yeri üçüncü gök olan bir seyyâredir. Fecirden biraz evvel cenûb-ı şarkî tarafında ve gurûbdan sonra cenûb semtinde görünür. Kervankıran, Çobanyıldızı gibi adları vardır. Edebiyatta bir adı da Nâhîd’dir. Aşk ve mûsikî İlahi makâmındadır. İlm-i tencîme göre tabiatı itidâl üzre bârid ve râtıbdır. Ayş u işret, tehabbüt ve rikkât, tehannüt ve ferah, levh ve lu’b, teganni ve cimâ’, hüsn-i hulk evsâfındadır. Yeşil renk bu yıldıza mensuptur. Kimyâca adı kalaydır. Utarid ve Zühal dostları, Güneş, Ay ve Mirrîh düşmanlarıdır. Yunan esâtirinde Afrodit, Romalılarca Venüs mukabildir. Şark esâtirine göre Hârût ve Mârût’u baştan çıkaran ve sonra yıldız olan fettân kadın Zühre’dir.” (Onay, 2007: 420). “… Yunan mitolojisine göre aşk ve müzik tanrıçası Afrodit veya Venüs işte budur. Gök ile gündüzün kızıdır. Zühâl, babasını öldürdüğü zaman birkaç damla kan, denizde bir köpüğe düşmüş. Afrodit bu kan ile köpükten doğmuş. Bu yıldıza bakmak gönlü ferahlatır ve ruha neşe doldururmuş Divân şiirinde çok zaman şarkı, aşk, güzellik ve çalgı ile birlikte anılır.” (Pala, 2004: 494). “Zöhre üçüncü felektedir. Zevk safâ ve tarab yıldızıdır, sa’d (uğur) tesîri vardır. Parlaklığı ve sabaha kalışı, zevk ve tarab yıldızı oluşu ile zikredilmiştir. Sâzende olarak tasavvur tavsîf edilir.” (Çavuşoğlu, 2001: 256). “Zühre sevgilinin çalgıcısıdır. Yeşil renge sahiptir. Eğlenceyle ilgilidir. Bu yıldızın etkisinde doğanlar, sanatkâr, zarif ve güzel olurlar. Zevke düşkündürler.” (Levend, 1984: 204). Necatî’nin beyitlerinde de Zühre çalgıyla anılır.

Kimse ağlamağı göz yaşı ne bilsin bilmez/Anı ey zöhre-cebîn âh-ı seher-gâh bilir G:64 /4

Necâtî ahına aheng eder Zöhre dediğiyçin/Kulağı çınladı şöyle tabancalar yedi defler G:91 /6

Sen gün sıfatlı ay için ey müşteri-cebin/Âheng edince nâleye ben Zöhre na çalar G:133 /2

Şöyle burdu kulağın dehr Necâti’nin kim/İnlese Zöhreye dek nağme-i tanbûr varır G:161 /6

Figân ü âh ü nâle bir dem olmaz/Ki sâz-ı Zöhreye zîr ü bem olmaz G:230 /1

Gönül ger âhına âheng ederse Zöhre-i Zehrâ/Yaraşır zire kim zirin sadâsı zâr olur bemden G:403 /6

Züleyhâ:

"Yûsuf peygamber ile aralarında çeşitli olaylar geçen ve sonunda onun eşi olan kadın. Yûsuf u Zelîhâ hikâyesinin kadın kahramanı. Zelîhâ, mağrib melikesi idi. Mısır azizi ile evlenmiş ancak Hz. Yûsuf ile evleninceye kadar eline erkek eli dokunmamıştır. Daha evlenmeden Yûsuf'u rüyasında görüp âşık olmuştur. Yûsuf ile karşılaşınca gömleğini yırtmış, sonra da onu zindana attırmıştır. Edebiyatta çok zaman Yûsuf, Mısır vs. kelimelerle tenâsüp içinde anılır." (Pala, 2004: 490).

Şöyle kim ardıncadır dâ'im Züleyhâ-veş sabâ/Sezmezem gül Yusufunun kala dâmânı dürüst G:36 /2

SONUÇ

Necati Bey, divan şiirinin en önde gelen şahsiyetlerinden birisidir. 15. yy.da birçok şair yetişmiş olmasına rağmen yüzyılın şiir anlayışını ve sanat telâkkisini en iyi yansıtanlardan biri olan Necati Bey'in söz varlığının ortaya konulması ve onun günümüze taşınıp daha iyi anlaşılması için üzerinde çalışılması önemlidir.

Bu çalışma ile 15. asır divan şiirinin önde gelen şahsiyetlerinden biri olan Necati Bey'in, kaynaklarda sözü edilen ve bugün elimizde bulunan tek eseri olan divanının söz varlığından yararlanarak, anlamların bağlama göre nasıl bir değişiklik ve çağrışım imkânı kazandığı, sözü edilen eserden alınan tanıklarla ortaya konulmuştur. Bağlam, şiir dilinde kullanılan sözcükler; şiiri oluşturan öğeler arasında, şiirin anlatım ve anlam yönünü güçlendirmek için birtakım bağlantılar, birleştirmeler, türetmeler ve göstergeler arasında yeni ilişkiler kurmak demektir. Necati Bey Divanı'ndan alınan tanıklarla, anlamın bağlama göre nasıl değişkenlik ve çağrışım imkânı kazandığı gösterilmeye çalışılmıştır. Anlam-bağlam ilişkisine dayanan işlevsel sözlükler, bağlamlı dizinle ortaya çıkan söz varlığının işlenmesiyle oluşmaktadır. Bu çalışma ile Necati Bey divanının söz varlığı, ortaya koyulmaya ve yorumlanmaya; anlamların bağlama göre nasıl değiştiği ve çağrışım imkânı kazandığı Necati Bey Divanı'ndan alınan tanıklarla gösterilmeye çalışılmış; böylece işlevsel bir sözlük hazırlanmıştır.

Batıda olduğu gibi, ülkemizde de bu tür üslup çalışmalarına önem verilmesi gerekmektedir. Böylece belli bir dönemde yaşamış, ürünler vermiş şair ve yazarlarımızın sanat anlayışlarının, üslûplarının, devrin kültür öğelerinin daha iyi anlaşılması ve daha nice nesillerce anlaşılması gerçekleşecektir.

KAYNAKÇA

AKSAN, Doğan. (1999). Şiir Dili ve Türk Şiir Dili. Ankara: Engin Yayınları, 29- 176.

—— (2003). Dil, Şu Büyülü Düzen. Ankara: Bilgi Yayınevi.

—— (2006). Anlambilim (Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi). Ankara: Engin Yay., 4. Baskı.

BANARLI, Nihad Sâmi. (2004). Resimli Türk Edebiyatı Tarihi. İstanbul:Doğan Ofset A.Ş.

BAŞKAN, Özcan (1988). İnsan - Dili ve Ötesi. Bildirişim, İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi, ss. 99- 100.

BATÎSLAM, Dilek H. (2002). Divan Şiirinin Mitolojik Kuşları: Hümâ, Anka Ve Simurg. Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi 1, İstanbul, 185-208. http://turkoloji.cu.edu.tr/ESKI%20TURK%20%20EDEBIYATI/batislam.pdf, Erişim Tarihi: 08.07.2009.

BAYRAM, Yavuz. (2007). Klasik Türk Şiirinde duyguların Dili: Çiçekler. Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 2/4 Fall 2007, http://www.turkishstudies.net/dergi/cilt1/ sayi6/sayi6pdf/13.pdf, Erişim Tarihi: 09.07.2009.

BÖLER, Tuncay, (2006). Türkçe Sözlük (TDK) İle Örnekleriyle Türkçe Sözlük'ü (MEB) Karşılaştırmalı Denemesi. Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi,1,101-118. http://sosyalb.gop.edu.tr/dergis1/makale7.pdf, Erişim Tarihi: 09.07.2009

BÜYÜK TÜRK KLASİKLERİ. (1989). C. 2, İstanbul: Ötüken Neşriyat.

CANIM, Rıdvan. (2000). Latîfî Tezkiretü'ş-Şu'arâ Ve Tabsıratü'n-Nuzamâ. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

ÇAVUŞOĞLU, Mehmet. (2001). Necati Bey Divanı'nın Tahlili. İstanbul: Kitabevi.

DİLÇİN, Cem. (1983). Yeni Tarama Sözlüğü. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

ERKAL, Abdülkadir. (2007). Divan Şiirinde Afyon Ve Esrar. Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Dergisi, S. 33, http://turkoloji.cu.edu.tr/ESKI%20TURK%20%20EDEBIYATI/A.%20ERKAL-DIVAN%20SIIRINDE%20AFYON.pdf, Erişim Tarihi: 09.07.2009.

ELİOT, T.S. (1990). Edebiyat Üzerine Düşünceler. Kantarcıoğlu, S. (Çev.), Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, ss. 19, 140.

GÖLPINARLI, Abdülbâki. (1977). Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri. İstanbul: İnkilap Ve Aka Kitabevleri.

HANÇERLİOĞLU, Orhan. (1984). İslâm İnançları Sözlüğü. İstanbul: Remzi Kitabevi.

İLAYDIN, Hikmet. (1953). Sözlüklerimize Dair. Türk Dili, Aralık, 27: 127-132, http://www.tdkdergi.gov.tr/TDD/1953s27/1953s27_06_H_ILAYDIN.pdf, Erişim Tarihi:10.07.2009.

İSLÂM ANSİKLOPEDİSİ. (1960). C. 9, İstanbul: Maarif Basımevi.

KARAKÖSE, Saadet. (2008). Eski Türk Edebiyatında Nevrûz Ve Nevrûzla İlgili Unsurlara Genel Bir Bakış. Türkiyat Araştırmaları Dergisi, S 23, http://www.turkiyat.selcuk.edu.tr/pdfdergi/s23/karakose.pdf, Erişim Tarihi: 09/07/2009.

KAZAN, Şevkiye. (2005). Klâsik Türk Şiirinde Nazar Değmesi. Milli Folklor, Yıl 17, S 68, http://www.millifolklor.com/tr/sayfalar/68/68.pdf, Erişim Tarihi: 10.07.2009.

KESTELLİ, Raif, Necdet. (2004). Resimli Türkçe Kamus. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

KONTANTAMER, Tunca.(1993). Türk Şiirinde Ses Konusunda ve Ses Gelişmesinin Devamlılığı Üzerine Genel Bazı Düşünceler. Eski Türk Edebiyatı Makaleler, Ankara: Akçağ Yay.

LEVED, Agâh Sırrı. (1984). Divan Edebiyatı Kelimeler ve Remizler Mazmunlar ve Mefhumlar. İstanbul: Enderun Kitabevi.

MENGİ, Mine. (2002). Eski Türk Edebiyatı Tarihi. Ankara: Akçağ Yayınları.

Milliyet Edebiyat Ansiklopedisi (1991). Milliyet Yay.

ONAY, Ahmet Talat. (2007). Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü. Ankara: Birleşik Yayınevi.

ÖZTÜRK, Furkan. (2008). İşlevsel Sözlük Ve Osmanlı Şiirinde Bağlam. Turksh Studies, International Periodicial For the Languages, Literature and History of Turksh or Turkic, Volume 3/1 Winter, 326-334. http://www.turkishstudies.net/sayilar/sayi7/25%20%C3%96ZT%C3%9CRK%20Furkan.pdf.

PALA, İskender. (1998). Necatî. İstanbul: Timaş Yayınları.

—— (2004). Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü. İstanbul: Kapı Yayınları.

PARLATIR, İsmail. (2001). Atatürk Sözlüğü. I. Uluslararası Atatürk ve Türk Halk Kültürü Sempozyumu Bildirileri, Ankara: Kültür Bakanlığı, http://ekitap. kulturturizm.gov.tr/ BelgeGoster. aspx ?F6E10F8892433CFFA781CAA927 14FCE0A921E9EDE01F4A70, Erişim Tarihi:08.07.2009.

PÜSKÜLLÜOĞLU, Ali. (2004). Türkçe Sözlük. Ankara: Arkadaş Yayınevi.

—— (2004). Türkçe Deyimler Sözlüğü. Ankara: Arkadaş Yayınevi.

—— (2004). Türk Atasözleri Sözlüğü. Ankara:Arkadaş Yayınevi.

SELÇUK, Bahir. (2007). Fuzulî'de Melâmet Kavramı. Ç.Ü. Sosyal Bilimler EnstitüsüDergisi, C.16, S.2, s.487-502, http://turkoloji.cu.edu.tr/ESKI%20TURK%20%20EDEBIYATI/ bahir_selcuk_fuzulide_melamet_kavrami.pdf, Erişim Tarihi: 09.07.2009.

ŞEMSEDDİN SÂMÎ. (1989). Kâmus-ı Türkî. 3. Bas., İstanbul: Çağrı Yay.

TARLAN, Ali Nihat. (1992). Necatî Beg Divanı, (Haz. Ali Nihat TARLAN). Ankara: Akçağ Yayınları.

TÜRKÇE SÖZLÜK (TDK). (1998). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basım Evi.

ULUDAĞ, Süleyman. (1996). Tasavvuf Terimleri Sözlüğü. İstanbul: Marifet Yayınları.

UZUN, Leyla. (1999). 1945'ten Bu Yana Türkçe Sözlükler. Kebikeç, 7-8:53-57, http://turkoloji.cu.edu.tr/DILBILIM/uzun.pdf, Erişim tarihi:10.07.2009.

ÜSTÜNER, Kaplan. (2007). Divan Şiirinde Tasavvuf (14. 15. Yüzyıllar). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili Ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Doktora Tezi, Ankara.

VARDAR, Berke. (1998). Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü. İstanbul:ABC Kitabevi.

VARIŞOĞLU, Behice. (2005). Necatî'nin Gazellerinde Anlam Çerçevesi. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep.

DİZİN

Ü

V

Y

Z

ÖZ GEÇMİŞ



T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü



Adı Soyadı:	Serper ACAR			
Doğum Yeri:	Konya			
Doğum Tarihi:	27/ 08/ 1982			
Medeni Durumu:	Evli			
Öğrenim Durumu	Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı/ Türkçe Öğretmenliği Bilim Dalı			
Derece	Okulun Adı	Program	Yer	Yıl
İlköğretim	RNA İÖO		Nevşehir	1993
Ortaöğretim	RNA İÖO		Nevşehir	1996
Lise	Cumhuriyet Lisesi		Konya	2000
Lisans	Selçuk Üniversitesi	Türkçe Öğretmenliği	Konya	2006
Yüksek Lisans				
Becerileri:				
İlgi Alanları:	Edebiyat, sanat, spor, güzel sanatlar			
İş Deneyimi:	Konya Bozkır Kuşça İÖO'nda Türkçe Öğretmeni			
Aldığı Ödüller:				
Hakkımda bilgi almak için önerebileceğim şahıslar:	Keziban ACAR 0506 401 54 77 Ali ACAR 0505 5627513			
Tel:	0505 705 50 73 (Cep) 0332 4350086 (İş)			
E-Posta:	serperacar@hotmail.com			
Adres	Yukarı Mah. Fevzi Paşa Cad. Toki Evleri C 1 – 1. Giriş Bozkır/Konya (ev)			